Class Lit 2000

Book D951 1929

General Theological Seminary Library

CHELSEA SQUARE, NEW YORK

PRESENTED BY

Dr. H.S. Baketel

HET BOEK VAN HET

ALGEMEEN GEBED,

EN DE BEDIENING VAN

DE SACRAMENTEN,

EN ANDERE GEBRUIKEN EN PLEGTIGHEDEN DER KERK,

VOLGENS DE GEWOONTE

Der Kerk van Engeland:

BENEVENS

HET PSALMBOEK OF DE PSALMEN VAN DAVID,

AANGESTIPT ZOO ALS ZIJ IN DE KERKEN GEZONGEN OF GEZEGD MOETEN WORDEN;

EN HET FORMULIER EN DE WIJZE DER

AANSTELLING, ORDENING EN WIJDING VAN

BISSCHOPPEN, PRIESTERS, EN DIAKENEN.

LONDON:

HET GENOOTSCHAP TER BEVORDERING VAN CHRISTELIJKE KENNIS.

1929.

Lit
2000
D951
1929
104224

Printed in Great Britain.

INHOUD DEZES BOEKS.

1. *De Voorrede.*
2. *Aangaande de Dienst der Kerk.*
3. *Aangaande de Plegtigheden, waarom sommige afgeschaft, en sommige behouden zijn.*
4. *De Orde, zoo als het lezen van het Psalmboek bepaald is.*
5. *De Orde, zoo als het lezen van het overige der Heilige Schrift bepaald is.*
6. *Tafel van Bijzondere Lessen en Psalmen.*
7. *De Kalendar, met de Tafel der Lessen.*
8. *Tafels en Regels voor Feest- en Vastendagen, het geheele jaar door.*
9. *Orde van het Morgengebed.*
10. *Orde van het Avondgebed.*
11. *De Geloofsbelijdenis van den H. Athanasius.*
12. *De Litanie.*
13. *Gebeden en Dankzeggingen bij onderscheidene Gelegenheden.*
14. *De Collecten, Zendbrieven, en Evangeliën, bij de Bediening der Heilige Communie te gebruiken, het geheele jaar door.*
15. *Orde van de Bediening der Heilige Communie.*
16. *Orde van den Doop, zoo openbaren als bijzonderen.*
17. *Orde van den Doop voor die van rijper jaren zijn.*
18. *De Katechismus.*
19. *Orde der Bevestiging.*
20. *Formulier der Inzegening des Huwelijks.*
21. *Orde voor het Bezoeken der Zieken, en de Communie der Zieken*
22. *Orde voor het Begraven der Dooden.*
23. *Dankzegging der Vrouwen na het Kraambed.*
24. *Eene Bedreiging, of aankondiging van Gods toorn en oordeelen tegen Zondaars.*
25. *Het Psalmboek.*
26. *Formulieren van Gebed ten gebruike op Zee.*
27. *Het Formulier en de Wijze der Aanstelling, Ordening en Wijding van Bisschoppen, Priesters, en Diakenen.*
28. *Artikelen van Godsdienst.*

DE VOORREDE.

(A.D. 1661.)

Het is immer de wijsheid der Kerk van *Engeland* geweest, sedert de eerste bijeenzameling van hare Openbare Liturgie, om het midden te houden tusschen de twee uitersten, van te groote stijfzinnigheid in het weigeren, en van te groote inschikkelijkheid in het toegeven van eenigerlei afwijking van dezelve. Gelijk toch aan den eenen kant de algemeene ondervinding bewijst, dat, waar in voorbedachtelijk vastgestelde zaken verandering gemaakt is (zonder dat eenige blijkbare noodzakelijkheid het vorderde), velerlei ongelegenheden ontstaan zijn; en deze veelmaal meer en grooter dan de gebreken, die men door zoodanige verandering meende te verhelpen: zoo is het aan den anderen kant niet meer dan redelijk, daar de bijzondere vormen van Godsvereering, en de Gebruiken en Plegtigheden daarin verordend, in hunnen aard onverschillige en veranderlijke dingen en als zoodanig erkend zijn, dat uit gewigtige en belangrijke overwegingen, naar de verschillende behoefte der tijden en gelegenheden, zulke veranderingen en wijzigingen daarin gemaakt zouden worden, als hun die in hoogheid geplaatst zijn van tijd tot tijd noodig of dienstig schijnen zouden. Diensvolgens bevinden wij, dat onder de regering van verscheidene Vorsten van zalige gedachtenis na de Hervorming, de Kerk, uit billijke en gewigtige overwegingen daartoe geleid, toegestemd heeft om in sommige bijzondere deelen zulke veranderingen te maken, als in hunne respectieve tijden gepast werden geoordeeld. Evenwel zoo, dat het hoofdzakelijke en wezentlijke (zoowel in de voornaamste bouwstoffen als in derzelver zamenstel en orde) steeds dezelfde gebleven zijn tot op den huidigen dag, en nog vast en ongeschokt staan, niettegenstaande al de ijdele pogingen en hevige aanvallen daartegen gerigt, door zulke menschen, die naar verandering staan, en altijd eene grooter achting deden blijken voor hunne eigene bijzondere meeningen en belangen, dan voor den pligt, dien zij aan het algemeen verschuldigd zijn.

Door welke onbehoorlijke

middelen, en met welke kwaadwillige oogmerken het gebruik der Liturgie (schoon door de wetten des lands opgelegd, en die wetten nooit herroepen zijnde) gedurende de jongste ongelukkige verwarringen is nagelaten geworden, is der wereld al te wel bekend, en zijn wij onwillig hier te herinneren. Maar toen het bij Zijner Majesteits gelukkige Herstelling waarschijnlijk werd, dat onder anderen ook het gebruik der Liturgie gevolgelijk zou wederkeeren (daar dezelve nooit wettig was afgeschaft), tenzij er in tijds middelen gebezigd werden om zulks voor te komen; zagen die mannen, welke onder de vroeger overweldigde magten het grootendeels hunne taak hadden gemaakt om het volk er tegen in te nemen, zich wegens hun' goeden naam en belang betrokken (tenzij ze vrijwillig erkennen wilden gedwaald te hebben, waartoe zulke menschen zeer moeijelijk te brengen zijn), om het uiterste te beproeven ten einde hare wederinvoering te beletten. Te dien einde werden verscheidene Strijdschriften tegen het Boek des *Algemeenen Gebeds* uitgegeven, de oude tegenwerpingen weder opgeraapt, met bijvoeging van eenige nieuwe, meer dan er vroeger gemaakt waren, om het getal te vergrooten. Ten laatste werd zeer dringend bij Zijne geëerbiedigde Majesteit aangehouden, dat het gezegde Boek herzien en zulke Veranderingen in, en Bijvoegsels tot hetzelve gemaakt mogten worden, als noodig zouden geacht worden ter verligting van teedere gewetens: waarin Zijne Majesteit, uit vrome geneigdheid om aan al zijne onderdanen, van welke gezindte ook, voldoening te geven (zoo ver als zulks redelijkerwijze verwacht kon worden), goedgunstiglijk bewilligde.

In deze herziening dan hebben wij evengelijke matiging pogen in acht te nemen, als wij bevinden in evengelijk geval in vorige tijden gebezigd te zijn. Van verscheidene veranderingen derhalve ons voorgesteld, hebben wij al zoodanige verworpen, welke òf van gevaarlijk belang waren (als heimelijk eene of andere vastgestelde Leer, of loffelijke Gewoonte der Kerk van *Engeland*, ja zelfs der gansche Katholijke Kerk van Christus aanrandende), òf anders van niet het minste belang, maar ten eenenmale beuzelachtig en ijdel. Doch zulke veranderingen, als ons werden aangeboden (door wat personen, onder wat voorwendsels, of met wat oogmerk dan ook aangeboden), welke ons maar eenigermate gevorderd of dienstig schenen, hebben wij gewillig en uit eigen beweging onze toestem-

ming gegeven: niet daartoe gedrongen door eenige kracht van bewijs, dat ons van de noodzakelijkheid tot het maken van de gezegde veranderingen overtuigde. Want wij zijn in ons oordeel ten volle overreed (en wij belijden het hier aan de wereld), dat het Boek, zoo als het te voren door de Wet was vastgesteld, niets in zich bevat dat strijdt met het Woord van God, of met de gezonde Leer, of wat een godvruchtig mensch niet met een goed geweten gebruiken en zich naar schikken kan, of wat niet zeer wel tegen alle tegenstrevers te verdedigen is; mits men er die regte en gunstige uitlegging aan geven wille, welke naar gewone billijkheid aan alle menschelijke geschriften behoort te worden vergund, bepaaldelijk aan zulke, die op last van hooger hand worden uitgegeven, en zelfs aan de allerbeste vertalingen der Heilige Schrift zelve.

Onze voorname bedoeling in deze onderneming was derhalve niet, om deze of gene partij in eenige hunner onredelijke aanvragen te begunstigen; maar datgene te doen, wat wij naar ons beste weten begrepen het meest te kunnen strekken ter bewaring van Vrede en Eenheid in de Kerk; tot het verwekken van Eerbiedigheid, en het aansporen van Vroomheid en Aandacht bij de openbare Godsvereering; en het afsnijden van elke aanleiding voor hen, die aanleiding zoeken tot bedillen en twisten tegen de Liturgie der Kerk. En wat de verscheidene afwijkingen van het vorige Boek aangaat, hetzij door verandering, bijvoeging, of anderzins, zal het voldoende zijn deze algemeene opgave te doen: dat de meeste veranderingen gemaakt werden, òf vooreerst, ter betere leiding van hen, die in eenig gedeelte der Openbare Godsdienst moeten voorgaan; hetgeen voornamelijk in de Kalendars en Rubrieken geschied is: òf ten tweede, om eenige woorden of spreekwijzen van verouderd gebruik gepaster uit te drukken, in gezegden meer overeenkomstig de taal des tegenwoordigen tijds, en eenige andere woorden en spreekwijzen, die van twijfelachtige beduidenis of anderzins voor misverstand vatbaar waren, duidelijker te verklaren: òf ten derde, om zulke gedeelten der Heilige Schrift, welke in de Liturgie ingelascht zijn, meer volkomen terug te geven; waarvan de lezing, bepaaldelijk in de Zendbrieven en Evangeliën, en in velerlei andere plaatsen, thans overeenkomstig de jongste Vertaling verordend is: alsook dat het dienstig werd geacht, dat eenige Gebeden en Dankzeggingen, voor bepaalde ge-

legenheden geschikt, op hunne behoorlijke plaatsen er bijgevoegd zouden worden; inzonderheid voor die op Zee zijn, benevens eene Dienst voor den Doop van Bejaarden: welke, ofschoon niet zoo noodzakelijk toen het vorige Boek werd zamengesteld, nogtans door het toenemen der Wederdooperij, wegens de losbandigheid der laatste tijden onder ons ingeslopen, nu noodzakelijk geworden is, en altijd nuttig zijn kan tot het doopen van Inboorlingen op onze Plantaadjes, en van anderen, die tot het Geloof bekeerd worden. Ingeval iemand, die eene meer bijzondere opgave van de verscheidene veranderingen in eenig deel der Liturgie verlangen mogt, de moeite nemen wil om het tegenwoordige Boek te vergelijken met het vorige; twijfelen wij niet, of de reden der verandering zal gereedelijk blijken.

En na dus getracht te hebben ons van onze pligten in deze gewigtige zaak, als voor Gods aangezigt, te kwijten, en onze opregtheid daarin (zoo verre in ons was) aan de gewetens van alle menschen te bewijzen; ofschoon wij weten, dat het onmogelijk is (bij zulke verscheidenheid van opvattingen, stemmingen en belangen, als er in de wereld zijn) allen te behagen; en ook niet verwachten kunnen, dat menschen van partijzuchtige, gemelijke en eigenzinnige geaardheid tevreden zouden zijn met iets van dien aard, dat door iemand anders dan hen zelven gedaan kan worden: zoo hebben wij nogtans goede hoop, dat hetgeen hier wordt aangeboden, en door de Convocatiën der beide Provinciën met groote naarstigheid onderzocht en goedgekeurd is, ook wèl ontvangen en goedgekeurd zal worden door alle gematigde, vreedzame, en waarlijk gemoedelijke Zonen der Kerk van *Engeland*.

AANGAANDE DE DIENST DER KERK.

(A.D. 1548.)

Nooit werd er iets door menschelijk vernuft zoo goed ontworpen, of zoo zeker vastgesteld, dat in den loop des tijds niet bedorven is geworden; gelijk onder anderen duidelijk blijken kan uit de Algemeene Gebeden in de Kerk, gewoonlijk de *Goddelijke Dienst* genaamd. Zoo iemand den eersten oorsprong en grond daarvan bij de oude Vaderen wil

navorschen, zal hij bevinden, dat dezelve niet dan met eene goede bedoeling en tot groote bevordering der godzaligheid verordend werd. Want zij rigtten de zaak zoo in, dat de geheele Bijbel (of het grootste deel daarvan) eenmaal 's jaars doorgelezen zoude worden; daarbij beoogende, dat de Geestelijkheid, en bepaaldelijk zij, die Dienaren in de gemeente waren, (door het gestadig lezen en overpeinzen van Gods Woord) zelven tot godsvrucht zouden worden opgewekt, en te bekwamer zijn om anderen door gezonde Leer te vermanen, en de tegenstanders der Waarheid te wederleggen; en verder, dat de gemeente (door dagelijks de Heilige Schrift in de Kerk te hooren lezen) geduriglijk meer en meer zou aanwinnen in de kennis van God, en te meer worden aangevuurd in liefde tot de ware Godsdienst.

Maar voor vele jaren herwaarts is deze godvruchtige en betamelijke ordening der oude Vaderen zoo veranderd, afgebroken en veronachtzaamd geworden, door invoeging van onzekere Historiën en Legenden, met eene menigte van Antwoorden, Verzen, ijdele Herhalingen, Gedenkspreuken, en Synodale Instellingen; dat doorgaans als men eenig Boek des Bijbels begonnen was, nadat er drie of vier Kapittels waren uitgelezen, al de overige ongelezen bleven. En in dier voege werd het Boek van *Jesaja* begonnen op *Advent*, en het Boek van *Genesis* op *Septuagesima* Zondag; maar zij werden slechts begonnen, doch nooit doorgelezen. Op gelijke wijze werden andere Boeken der Heilige Schrift gebruikt. En bovendien, terwijl de H. *Paulus* wilde, dat men zoodanige taal in de Kerk voor het volk spreken zou, als zij verstaan en tot hun voordeel aanhooren konden; zoo werd de Dienst in deze Kerk van *Engeland* vele jaren herwaarts voor het volk gelezen in het Latijn, hetwelk zij niet verstaan; zoodat zij alleen met hunne ooren hoorden, zonder dat hun hart, geest en gemoed daardoor gesticht werden. En verder, niettegenstaande de oude Vaderen de *Psalmen* in zeven deelen verdeeld hebben, waarvan elk een *Nachtgebed* genoemd werd, zoo heeft men nu in den laatsten tijd maar eenige weinige derzelven dagelijks gezegd, en de overige geheel nagelaten. Daarenboven, het aantal en de moeijelijkheid der Regelen, *Pie* genaamd, en de menigvuldige afwisselingen der Dienst, veroorzaakten, dat het omslaan des Boeks alleen zulk eene zware en ingewikkelde zaak werd, dat er menigmaal meer te doen viel om uit te vinden wat er moest gelezen worden, dan het te lezen wanneer het gevonden was.

Uit overweging derhalve van deze ongelegenheden, is hier zoodanige Orde voorgedragen, als waardoor dezelve zullen verholpen worden. En opdat alles te gereeder zij, is te dien einde hier een Kalendar vervaardigd, die duidelijk en gemakkelijk te begrijpen is; waarin (zooveel doenlijk was) het lezen der Heilige Schrift zóó is opgegeven, dat alle dingen in orde kunnen geschieden, zonder het ééne gedeelte van het andere af te breken. Te dier oorzake zijn de Beurtgezangen, Antwoorden, Invitatoriën en dergelijke dingen, die den geregelden voortgang van het lezen der Schrift verbraken, achterwege gelaten.

Evenwel, daar men er niet van tusschen kan of er moeten noodwendig eenige Regelen zijn, zoo worden daarom zekere Regels hier voorgedragen; welke, gelijk zij weinig in getal zijn, ook duidelijk en gemakkelijk zijn te begrijpen. Zoodat men hier eene Orde voor het Gebed, en voor het lezen der Heilige Schrift heeft, zeer overeenstemmende met den zin en het oogmerk der oude Vaderen, en verreweg doelmatiger en geschikter dan die, welke onlangs in gebruik was. Zij is doelmatiger, omdat hier vele dingen uitgelaten zijn waarvan sommige onwaar, sommige onzeker, sommige ijdel en bijgeloovig zijn; en niets verordend is te lezen, dan het enkele zuivere Woord van God, de Heilige Schriften, of hetgeen daarmede overeenstemt; en wel in zulk eene Taal en Orde als gemakkelijkst en duidelijkst is voor het begrip van beide Lezers en Hoorders. Zij is ook geschikter, zoowel wegens hare kortheid, en de eenvoudigheid der Orde, als omdat de Regels weinig en gemakkelijk zijn.

En terwijl er tot hiertoe groote verscheidenheid plaats had in het lezen en zingen in de Kerken binnen dit Rijk; daar sommigen het Gebruik van *Salisbury* volgden, sommigen dat van *Hereford*, en sommigen dat van *Bangor*, of van *York*, of van *Lincoln;* zoo zal van nu voortaan het geheele Rijk één en hetzelfde Gebruik hebben.

Aangezien ook niets zoo duidelijk kan voorgedragen worden, of er kunnen bij het gebruik en de beoefening van hetzelve twijfelingen oprijzen; en ten einde alle zoodanige verscheidenheid (zoo er eenige ontsta) te vereffenen, en ter opheffing van alle twijfelingen, nopens de wijze, hoe de zaken in dit Boek vervat te verstaan, te doen en te volvoeren zijn; zullen de personen, die zoo twijfelen, of eenige zaak verscheidenlijk opvatten, zich altijd tot den Bisschop van het Bisdom vervoegen, welke naar zijn goedvinden er orde op stellen zal om ze te kalmen

en te vereffenen; mits dat die orde niet strijdig zij met iets dat in dit Boek vervat is. En indien de Bisschop van het Bisdom eenigen twijfel hebbe, dan kan hij ter opheffing er van naar den Aartsbisschop zenden.

Ofschoon het verordend is, dat alles in de Kerk zal gelezen en gezongen worden in de Landtaal, ten einde de gemeente daardoor gesticht moge worden; wordt er echter niet mede gemeend, dat wanneer men het Morgen- en Avondgebed bij zich zelven zegge, men zulks niet zou mogen doen in elke taal, welke men zelf slechts verstaat.

En alle Priesters en Diakens moeten dagelijks het Morgen- en Avondgebed of bij zich zelven of in het openbaar zeggen, zoo zij niet door ziekte, of eenige andere dringende oorzaak belet zijn.

En in elke parochiale Kerk of Kapel zal de dienstdoende Geestelijke, te huis zijnde en op geene andere wijze wettiglijk verhinderd, dezelve zeggen in de parochiale Kerk of Kapel waar hij dient, en daartoe een' gepasten tijd voordat hij begint eene Klok laten luiden, opdat de gemeente komen moge om Gods Woord te hooren, en met hem te bidden.

VAN DE PLEGTIGHEDEN,

WAAROM SOMMIGE AFGESCHAFT, EN SOMMIGE BEHOUDEN ZIJN.

(A.D. 1548.)

VAN die Plegtigheden, welke in de Kerk gebruikelijk zijn, en haren oorsprong in menschelijke instelling hebben gehad, waren er sommige in den beginne ontworpen met een godvruchtig doel en oogmerk, en nogtans ten laatste tot ijdelheid en bijgeloof verkeerd; sommige kwamen in de Kerk door onbezonnen godsdienstigheid en eenen ijver, die zonder verstand was; en naardien zij in den aanvang met oogluiking beschouwd werden, groeiden zij dagelijks tot meer er meer misbruiken aan, welke niet slechts wegens hunne nutteloosheid, maar ook omdat zij het volk veel verblind en de heerlijkheid Gods verduisterd hebben, verdienen afgesneden en ganschelijk verworpen te worden: andere zijn er, welke ofschoon door menschen ontworpen zijnde, men nogtans goedgedacht heeft nog te behouden, zoowel tot eene betamelijke orde in de Kerk (te welken einde zij

eerst ontworpen werden) als omdat zij behooren tot de stichting waartoe alle dingen, die in de Kerk geschieden, (zoo als de Apostel leert) teruggebragt moeten worden.

En ofschoon het behouden of nalaten eener Plegtigheid, op zich zelve beschouwd, slechts eene geringe zaak is; zoo is nogtans de moedwillige en smadelijke overtreding en verbreking eener algemeene orde en tucht geen gering vergrijp voor God; *Laat alle dingen*, zegt de H. Paulus, *eerlijk en met orde onder u geschieden.* De daarstelling van zoodanige orde komt niet aan bijzondere personen toe; weshalve niemand het ter hand nemen, of zich vermeten moet om eenige openbare of algemeene Orde in de Kerk van Christus daar te stellen of te veranderen, tenzij hij daartoe wettiglijk geroepen en gemagtigd zij.

En aangezien in dezen onzen tijd de gemoederen der menschen zoo verscheiden zijn, dat sommigen het eene groote gewetenszaak achten om van een stukje der minste hunner Plegtigheden af te wijken, wijl zij zoo gehecht zijn aan hunne oude gewoonten; en wederom aan den anderen kant sommigen zoo nieuwheidszuchtig zijn, dat zij alles zouden willen vernieuwen, en het oude zoo versmaden, dat niets hun kan aanstaan dan wat nieuw is: zoo werd het dienstig geacht, niet zoozeer toe te zien, hoe de ééne of andere dezer partijen te behagen en te voldoen, als wel hoe Gode te behagen, en hun beiden tot nut te zijn. Opdat nogtans niemand, die met goede redenen te voldoen is, geërgerd worde, zijn hier zekere oorzaken opgegeven, waarom sommige van de gewone Plegtigheden ter zijde gesteld, en sommige nog behouden en bewaard zijn.

Sommige zijn ter zijde gesteld, omdat de groote overmaat en menigte derzelve in deze laatste dagen zoo zijn toegenomen, dat de last er van ondragelijk was; waarover de H. *Augustinus* in zijnen tijd klaagde, dat zij tot zulk een getal waren aangegroeid, dat de staat der Christenen ten aanzien dezer zaak er erger aan toe was, dan der Joden. En hij raadde aan, dat zulk een juk en last zouden weggenomen worden, naar dat de tijd zich opdeed om zulks in vrede te doen. Maar wat zou de H. *Augustinus* gezegd hebben, had hij de Plegtigheden sedert de laatste dagen onder ons in gebruik gezien, waarbij de menigte in zijnen tijd gebruikelijk niet te vergelijken was? Deze onze buitenmatige veelheid van Plegtigheden was zoo groot, en menige derzelve zoo duister, dat zij de weldaden van Christus jegens ons meer verwarden en verdonkerden, dan verklaarden en aan 't licht

bragten. En behalve dat, het Evangelie van Christus is geen ceremoniëele Wet (zoo als grootendeels *Mozes'* Wet was) maar het is eene Religie om God te dienen, niet in de dienstbaarheid van het beeld of de schaduw, maar in de vrijheid des Geestes; zich vergenoegende met die Plegtigheden alleen, welke dienen tot eene betamelijke Orde en godzalige Tucht, en zulke die geschikt zijn om het traag gemoed des menschen tot herinnering van zijnen pligt jegens God op te wekken, door eene of andere opmerkelijke en eigenaardige beteekenis, waardoor hij gesticht zou kunnen worden. Maar verder, de gewigtigste oorzaak der afschaffing van zekere Plegtigheden was, omdat zij zoodanig misbruikt werden, deels door de bijgeloovige blindheid van ruwen en ongeleerden, en deels door de onverzadelijke hebzucht van zulken, die meer hun eigen gewin dan de eere Gods zochten, dat de misbruiken niet wel weggenomen konden worden, zoolang de zaak nog bleef.

Maar nu ten aanzien van die personen, welke zich misschien ergeren zullen, omdat sommige van de oude Plegtigheden nog behouden zijn: indien zij overwegen, dat het niet mogelijk is om zonder deze of gene Plegtigheden eenige Orde, of vreedzame Tucht in de Kerk te bewaren, zullen zij gereedelijk billijke oorzaak vinden om van gevoelen te veranderen. En zoo zij er veel van denken, dat éénige van de oude overblijven, en zij liever alle op nieuw ontworpen wilden hebben; dan kunnen voorzeker dezen, toestemmende dat het doelmatig is sommige Plegtigheden te hebben, daar waar de oude te regt gebruikt kunnen worden, dezelve redelijkerwijze niet afkeuren om hare oudheid alleen, zonder hunne eigene dwaasheid te verraden. Want in zoodanig geval moesten zij wegens derzelver oudheid ze veeleer hoogschatten, wanneer zij zich willen voordoen als meer begeerig naar eenigheid en eendragt, dan naar veranderingen en nieuwheidszucht, welke (zoo veel als met de ware verkondiging der Godsdienst van Christus kan gepaard gaan) altijd behoort vermeden te worden. Maar verder, de zoodanigen zullen geen billijke reden hebben om zich aan de behoudene Plegtigheden te ergeren. Want gelijk die, welke meest misbruikt werden en zonder eenige noodzaak der menschen gewetens bezwaarden, weggenomen zijn; zoo zijn de overgeblevene behouden voor kerktucht en orde, welke (op billijke gronden) gewijzigd en veranderd mogen worden, en derhalve niet gelijk te stellen zijn met de Wet van God.

En bovendien, het zijn geen donkere of stomme Plegtigheden, maar zoodanig voorgedragen, dat een iegelijk begrijpen kan wat zij meenen, en tot wat gebruik zij dienen. Zoodat het niet waarschijnlijk is, dat zij in volgende tijden misbruikt zullen worden, zoo als andere gedaan zijn. En in dit ons doen veroordeelen wij geene andere Natiën, noch schrijven iets voor dan aan ons eigen volk alleen. Want wij achten het nuttig, dat elk Land zoodanige Plegtigheden gebruike, als men de beste oordeele ter verbreiding van Gods eer en heerlijkheid, en om het volk terug te brengen tot een zooveel mogelijk volmaakt en godzalig leven, zonder dwaling of bijgeloof; en dat men andere dingen wegdoe, welke van tijd tot tijd bevonden worden meest misbruikt te zijn, zoo als bij menschelijke verordeningen dikwerf verscheidenlijk in verscheidene landen voorvalt.

¶ DE ORDE IN WELKE HET LEZEN VAN HET PSALMBOEK BEPAALD IS.

HET Psalmboek zal eenmaal elke Maand doorgelezen worden, zoo als het daar verordend is, beide voor het Morgen- en Avondgebed. In *February* echter zal het slechts gelezen worden tot den acht- of negen en twintigsten der Maand.

En nademaal *Januarij*, *Maart*, *Mei*, *Julij*, *Augustus*, *October*, en *December* elk Eenendertig dagen hebben; zoo is er bepaald, dat op den laatsten dag der gezegde maanden dezelfde Psalmen zullen gelezen worden, welke den vorigen dag werden gelezen: zoodat het Psalmboek weder kunne beginnen op den eersten dag der naastvolgende Maand.

En nademaal de 119de Psalm in tweeëntwintig deelen is verdeeld, en te lang om op eenmaal te lezen; zoo is er bepaald, dat van gezegde deelen niet boven de vier of vijf op eenmaal zullen gelezen worden.

En aan het einde van elken Psalm, en van elk zoodanig deel van den 119den Psalm, zal deze Lofzang herhaald worden:

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Men merke op, dat het Psalmboek de Verdeeling der Hebreeën volgt, en de Vertaling van den grooten Engelschen Bijbel, uitgegeven en gebruikt ten tijde van Koning *Hendrik* den Achtste, en *Eduard* den Zesde.

¶ DE ORDE IN WELKE HET LEZEN VAN HET OVERIGE DER HEILIGE SCHRIFT BEPAALD IS.

HET Oude Testament is verordend voor de eerste Lessen bij het Morgen-en Avond-gebed, zoodat het grootste gedeelte er van telken jare gelezen zal worden, zoo als in den Kalendar verordend is.

Het Nieuwe Testament is verordend voor de tweede Lessen bij het Morgen- en Avondgebed, en zal telken jare geregeld tweemaal overgelezen worden, eens in den Morgen en eens in den Avond, benevens de Zendbrieven en Evangeliën, uitgenomen de Openbaring, waaruit slechts zekere Lessen verordend zijn op het einde des jaars, en zekere Bijzondere Lessen verordend op verscheidene Feesten.

En om te weten, welke Lessen elken dag zullen gelezen worden, zie men den dag der Maand in den hier volgenden Kalendar na, en daar zal men de Hoofdstukken en gedeelten van Hoofdstukken vinden, die als Lessen zoo voor het Morgen- als Avond-gebed gelezen zullen worden, uitgenomen alleen de Bewegelijke Feesten, die niet in den Kalendar staan, en de Vaste, waar er in de Kolom der Lessen een blank gelaten is, zijnde de Bijzondere Lessen voor al zulke dagen in de Tafel der Bijzondere Lessen te vinden.

Indien het Avond-gebed op twee verschillende tijden in dezelfde plaats van eeredienst gezegd wordt op eenen Zondag (behalve een Zondag waarvoor naar verkiezen andere tweede Lessen speciaal in de Tafel verordend zijn) dan mag de tweede Les voor de tweede maal, naar goedvinden van den Dienaar, eenig kapittel uit de vier Evangeliën zijn, of eene Les in de Tafel der Lessen verordend uit de vier Evangeliën.

Bij gelegenheden voor den Ordinarius goed te keuren, mogen andere Lessen, met zijne bewilliging, in plaats gesteld worden van die, welke in den Kalendar verordend zijn.

En men merke op, dat telkens als er Bijzondere Psalmen of Lessen verordend zijn, dan de Psalmen of Lessen der gewone volgorde in het Psalmboek en den Kalendar bepaald (zoo die verschillend zijn) voor ditmaal zullen overgeslagen worden.

Ook merke men op, dat bij gelegenheden voor den Ordinarius te verordenen andere Psalmen, met zijne bewilliging, in plaats mogen gesteld worden van die, welke in het Psalmboek verordend zijn.

Indien één der Heilige Dagen waarvoor Bijzondere Lessen in de Tafel verordend zijn, op een Zondag valt, die de eerste Zondag is in Advent, Paaschdag, Pinkster-Zondag, of Drieëenheids-Zondag, dan zullen de Lessen voor dien Zondag verordend gelezen worden, maar indien dezelve op eenigen anderen Zondag valt, dan mogen de Lessen hetzij voor den Zondag hetzij voor den Heiligen Dag verordend gelezen worden naar het goedvinden van den Dienaar.

Ook merke men op, dat de Collect, de Zendbrief en het Evangelie, voor den Zondag verordend, dienen zullen voor de geheele week daarna, wanneer het in dit Boek niet anderzins bepaald is.

BIJZONDERE LESSEN

OM GELEZEN TE WORDEN BIJ HET MORGEN- EN AVONDGEBED, OP DE ZONDAGEN, EN ANDERE HEILIGE DAGEN HET GEHEELE JAAR DOOR.

BIJZONDERE LESSEN VOOR ZONDAGEN.

	'S MORGENS.	'S AVONDS.		
Zondagen van Advent.				
1——	Jesaja —— 1	Jesaja —— 2	of	Jesaja —— 4 *v.* 2
2——	—— 5	—— 11 *tot v.* 11	„	—— 24
3——	—— 25	—— 26	„	—— 28 *v.* 5 *tot v.* 19
4——	—— 30 *tot v.* 27	—— 32	„	—— 33 *v.* 2 *tot v.* 23
Zondagen na Kersmis.				
1——	Jesaja —— 35	Jesaja —— 38	„	Jesaja —— 40
2——	—— 42	—— 43	„	—— 44
Zondagen na de Epifanie.				
1——	Jesaja —— 51	Jesaja 52 *v.* 13 & 53	„	Jesaja —— 54
2——	—— 55	—— 57	„	—— 61
3——	—— 62	—— 65	„	—— 66
4——	Job —— 27	Job —— 28	„	Job —— 29
5——	Spreuk. —— 1	Spreuk. —— 3	„	Spreuk. —— 8
6——	—— 9	—— 11	„	—— 15
Septuagesima. ——	Genesis 1 & 2 *tot v.* 4	Genesis —— 2 *v.* 4	„	Job —— 38
2 Les. ——	Openb. — 21 *tot v.* 9	Open. 21 *v.* 9 *tot* 22 *v.* 6	„	——
Sexagesima. ——	Genesis —— 3	Genesis —— 6	„	Genesis —— 8
Quinquagesima. —	—— 9 *tot v.* 20	—— 12	„	—— 13
Zondagen in de Vasten.				
1——	—19 *v.* 12 *tot v.* 30	—— 22 *tot v.* 20	„	—— 23
2——	—— 27 *tot v.* 41	—— 28	„	—— 32
3——	—— 37	—— 39	„	—— 40
4——	—— 42	—— 43	„	—— 45
5——	Exodus —— 3	Exodus —— 5	„	Exodus — 6 *tot v.* 14
6——	—— [illegible]	—— 10	„	—— 11
2 Les. ——	Matthew —— 26	Luk. —— 19 *v.* 28	„	Luk. 20 *v.* 9 *tot v.* 21
Paasch-Dag. ——	Exodus 12 *tot v.* 29	Exodus —— 12 *v.* 29	„	Exodus —— 14
2 Les. ——	Openb. — 1 *v.* 10 *tot* (*v.* 19	Joh. 20 *v.* 11 *tot v.* 19	„	Openb. —— 5
Zondagen na Paschen. ——	Num. — 16 *tot v* 36	Num. —— 16 *v.* 36	„	Num. — 17 *tot v.* 12
2 Les. ——	1 Cor. — 15 *tot v.* 29	Joh. 20 *v.* 24 *tot v.* 30	„	——
2——	Num. — 20 *tot v.* 14	Num. 20 *v.* 14 *tot* 21 (*v.* 10	„	—— 21 *v.* 10
3——	—— 22	—— 23	„	—— 24
4——	Deut. —— 4 *tot v.* 23	Deut. 4 *v.* 23 *tot v.* 41	„	Deut. —— 5
5——	—— 6	—— 9	„	—— 10
Zondag na Hemelvaarts-dag.	—— 30	—— 34	„	Jozua —— 1
Pinkster-Zondag.	—— 16 *tot v.* 18	Jesaja —— 11	„	Ezech. —— 36 *v.* 25
2 Les. ——	Rom. —— 8 *tot v.* 18	Galat. —— 5 *v.* 16	„	Hand. — 18 *v.* 24 *tot* (19 *v.* 21
Drieëenheids-Zondag. ——	Jesaja — 6 *tot v.* 11	Genesis —— 18	„	Genesis 1 & 2 *tot v.* 4
2 Les. ——	Openb. — 1 *tot v.* 9	Efez. —— 4 *tot v.* 17	„	Matthew —— 3
Zondagen na Drieëenheid.				
1——	Jozua 3 *v.* 7 *tot* 4 *v.* 15	Joz. 5 *v.* 13 *tot* 6 *v.* 21	„	Jozua —— 24
2——	Regteren —— 4	Regteren —— 5	„	Regteren — 6 *v.* 11
3——	1 Sam. — 2 *tot v.* 27	1 Samuel —— 3	„	1 Samuel 4 *tot v.* 19
4——	—— 12	—— 13	„	Ruth —— 1
5——	—— 15 *tot v.* 24	—— 16	„	1 Samuel —— 17
6——	2 Samuel —— 1	2 Samuel 12 *tot v.* 24	„	2 Samuel —— 18
7——	1 Chron. —— 21	1 Chron. —— 22	„	1 Chron. 28 *tot v.* 21
8——	—— 29 *v.* 9 *tot v.* 29	2 Chron. —— 1	„	1 Kon. —— 3
9——	1 Kon. — 10 *tot v.* 25	1 Kon. — 11 *tot v.* 15	„	—— 11 *v.* 26
10——	—— 12	—— 13	„	—— 17
11——	—— 18	—— 19	„	—— 21
12——	—— 22 *tot v.* 41	2 Kon. — 2 *tot v.* 16	„	2 Kon. 4 *v.* 8 *tot v.* 38

BIJZONDERE LESSEN VOOR ZONDAGEN.

Zondagen na Drieëenheid.	'S MORGENS.	'S AVONDS.		
13	2 Kon. 5	2 Kon. 6 *tot v.* 24	of	2 Kon. 7
14	9	10 *tot v.* 32	,,	13
15	18	19	,,	23 *tot v.* 31
16	2 Chron. 36	Neh. 1 & 2 *tot v.* 9	,,	Nehem. 8
17	Jerem. 5	Jerem. 22	,,	Jerem. 35
18	36	Ezech. 2	,,	Ezech. 13 *tot v.* 17
19	Ezech. 14	18	,,	24 *v.* 15
20	34	37	,,	Daniël 1
21	Daniël 3	Daniël 4	,,	5
22	6	7 *v.* 9	,,	12
23	Hosea 14	Joel 2 *v.* 21	,,	Joel 3 *v.* 9
24	Amos 3	Amos 5	,,	Amos 9
25	Micha 4 & 5 *tot v.* 8	Micha 6	,,	Micha 7
26	Habak. 2	Habak. 3	,,	Zefan. 3
27	Pred. 11 & 12	Haggai 2 *tot v.* 10	,,	Maleac. 3 & 4

N.B.—Men merke op, dat de Lessen in bovenstaande Tafel voor den zeven en twintigsten Zondag na Drieëenheid verordend altijd zullen gelezen worden op den Zondag naast vóór Advent.

Indien er een derde Dienst op Zondagen zij, dan mag de Tweede Les voor die Dienst een der Kapittels uit de vier Evangeliën zijn, of een der Lessen in den Kalendar uit de vier Evangeliën verordend, naar goedvinden van den Dienaar, behalve op die Zondagen waarvoor naar verkiezen andere Tweede Lessen speciaal in bovenstaande Tafel verordend zijn.

BIJZONDERE LESSEN VOOR HEILIGE DAGEN.

	'S MORGENS.	'S AVONDS.
H. Andreas.		
1 Les.	Jesaja 54	Jesaja 65 *tot v.* 17
2 Les.	John 1 *v.* 35 *tot v.* 43	Joh. 12 *v.* 20 *tot v.* 42
H. Thomas.		
1 Les.	Job 42 *tot v.* 7	Jesaja 35
2 Les.	Joh. 20 *v.* 19 *tot v.* 24	Joh. 14 *tot v.* 8
Geboorte van Christus.		
1 Les.	Jesaja 9 *tot v.* 7	Jesaja 7 *v.* 10 *tot v.* 17
2 Les.	Luk. 2 *tot v.* 15	Titus 3 *v.* 4 *tot v.* 9
H. Stephanus.		
1 Les.	Gen. 4 *tot v.* 11	2 Chron. 24 *v.* 15 *tot v.* 23
2 Les.	Hand. 6	Hand. 8 *tot v.* 9
H. Johannes, Evan.		
1 Les.	Exodus 33 *v.* 9	Jesaja 6
2 Les.	Joh. 13 *v.* 23 *tot v.* 36	Openb. 1
Onnoozele Kinderen-dag.		
1 Les.	Jerem. 31 *tot v.* 18	Baruch 4 *v.* 21 *tot v.* 31
Besnijdenis.		
1 Les.	Gen. 17 *v.* 9	Deut. 10 *v.* 12
2 Les.	Rom. 2 *v.* 17	Coloss. 2 *v.* 8 *tot v.* 18
Epifanie.		
1 Les.	Jesaja 60	Jesaja 49 *v.* 13 *tot v.* 24
2 Les.	Luk. 3 *v.* 15 *tot v.* 23	Joh. 2 *tot v.* 12
Bekeering van den H. Paulus.		
1 Les.	Jesaja 49 *tot v.* 13	Jerem. 1 *tot v.* 11
2 Les.	Galat. 1 *v.* 11	Hand. 26 *tot v.* 21
Reiniging der Maagd Maria.		
1 Les.	Exodus 13 *tot v.* 17	Haggai 2 *tot v.* 10
H. Matthias.		
1 Les.	1 Sam. 2 *v.* 27 *tot v.* 36	Jesaja 22 *v.* 15
Maria Boodschap.		
1 Les.	Gen. 3 *tot v.* 16	52 *v.* 7 *tot v.* 13
Asch-Woensdag.		
1 Les.	Jesaja 58 *tot v.* 13	Jona 3
2 Les.	Mark. 2 *v.* 13 *tot v.* 23	Hebreën 12 *v.* 3 *tot v.* 18
Maandag vóór Paschen.		
1 Les.	Klaagl. 1 *tot v.* 15	Klaagl. 2 *v.* 13
2 Les.	Joh. 14 *tot v.* 15	Joh. 14 *v.* 15
Dingsdag vóór Paschen.		
1 Les.	Klaagl. 3 *tot v.* 34	Klaagl. 3 *v.* 34
2 Les.	Joh. 15 *tot v.* 14	Joh. 15 *v.* 14

BIJZONDERE LESSEN VOOR HEILIGE DAGEN.

	'S MORGENS.	'S AVONDS.
Woensdag vóór Paschen.		
1 Les.	Klaagl. 4 *tot v.* 21	Daniël 9 *v.* 20
2 Les.	Joh. 16 *tot v.* 16	Joh. 16 *v.* 16
Donderdag vóór Paschen.		
1 Les.	Hosea 13 *tot v.* 15	Hosea 14
2 Les.	Joh. 17	Joh. 13 *tot v.* 36
Goede Vrijdag.		
1 Les.	Gen. 22 *tot v.* 20	Jesaja 52 *v.* 13 & 53
2 Les.	Joh. 18	1 Petr. 2
Avond vóór Paschen.		
1 Les.	Zach. 9	Hosea 5 *v.* 8 *tot* 6 *v.* 4
2 Les.	Luk. 23 *v.* 50	Rom. 6 *tot v.* 14
Paasch-Maandag.		
1 Les.	Exodus 15 *tot v.* 22	Hooglied 2 *v.* 10
2 Les.	Luk. 24 *tot v.* 13	Matth. 28 *tot v.* 10
Paasch-Dingsdag.		
1 Les.	2 Kon. 13 *v.* 14 *tot v.* 22	Ezech. 37 *tot v.* 15
2 Les.	Joh. 21 *tot v.* 15	Joh. 21 *v.* 15
H. Markus.		
1 Les.	Jesaja 62 *v.* 6	Ezech. 1 *tot v.* 15
H. Filippus en H. Jacobus.		
1 Les.	61	Zach. 4
2 Les.	Joh. 1 *v.* 43	
Hemelvaartsdag.		
1 Les.	Daniël 7 *v.* 9 *tot v.* 15	2 Kon. 2 *tot v.* 16
2 Les.	Luk. 24 *v.* 44	Hebreën 4
Pinkster-Maandag.		
1 Les.	Gen. 11 *tot v.* 10	Num. 11 *v.* 16 *tot v.* 31
2 Les.	1 Cor. 12 *tot v.* 14	1 Cor. 12 *v.* 27 & 13
Pinkster-Dingsdag.		
1 Les.	Joel 2 *v.* 21	Micha 4 *tot v.* 8
2 Les.	1 Thess. 5 *v.* 12 *tot v.* 24	1 Joh. 4 *tot v.* 14
H. Barnabas.		
1 Les.	Deut. 33 *tot v.* 12	Nahum 1
2 Les.	Hand. 4 *v.* 31	Hand. 14 *v.* 8
H. Johannes de Dooper.		
1 Les.	Maleac. 3 *tot v.* 7	Maleac. 4
2 Les.	Matth. 3	Matth. 14 *tot v.* 13
H. Petrus.		
1 Les.	Ezech. 3 *v.* 4 *tot v.* 15	Zach. 3
2 Les.	Joh. 21 *v.* 15 *tot v.* 23	Hand. 4 *v.* 8 *tot v.* 23
H. Jacobus.		
1 Les.	2 Kon. 1 *tot v.* 16	Jerem. 26 *v.* 8 *tot v.* 16
2 Les.	Luk. 9 *v.* 51 *tot v.* 57	
H. Bartholomeus		
1 Les.	Gen. 28 *v.* 10 *tot v.* 18	Deut. 18 *v.* 15
H. Mattheus.		
1 Les.	1 Kon. 19 *v.* 15	1 Chron. 29 *tot v.* 20
H. Michael.		
1 Les.	Gen. 32	Daniël 10 *v.* 4
2 Les.	Hand. 12 *v.* 5 *tot v.* 18	Openb. 14 *v.* 14
H. Lukas.		
1 Les.	Jesaja 55	Sp. Sirach 38 *tot v.* 15
H. Simon en H. Judas.		
1 Les.	28 *v.* 9 *tot v.* 17	Jerem. 3 *v.* 12 *tot v.* 19
Alle Heiligen.		
1 Les.	Wijsheid 3 *tot v.* 10	Wijsheid 5 *tot v.* 17
2 Les.	Hebreën 11 *v.* 33 & 12 *tot v.* 7	Openb. 19 *tot v.* 17

BIJZONDERE PSALMEN OP ZEKERE DAGEN.

	'S MORGENS.	'S AVONDS.
Kersdag.	Psalm 19, 45, 85	Psalm 89, 110, 132
Asch-Woensd.	6, 32, 38	102, 130, 143
Goede Vrijdag.	22, 40, 54	69, 88
Paaschdag.	2, 57, 111	113, 114, 118
Hemelvaarts-dag.	8, 15, 21	24, 47, 108
Pinkster-Zondag.	48, 68	104, 145

DE KALENDAR, MET DE TAFEL DER LESSEN.

JANUARIJ heeft XXXI. Dagen.			MORGEN-GEBED. 1 Les.	MORGEN-GEBED. 2 Les.	AVOND-GEBED. 1 Les.	AVOND-GEBED. 2 Les.
1	A	*Besnijdenis.*	——	——	——	——
2	b	——	Gen. 1 *tot v.* 20	Matt. 1 *v.* 18	Genesis 1 *v.* 20 (*tot* 2 *v.* 4	Hand. —— 1
3	c	——	—— 2 *v.* 4	—— [illegible]	—— 3 *tot v.* 20	—— 2 *tot v.* 22
4	d	——	3 *v.* 20 *tot* 4 *v.* 16	—— 3	—— 4 *v.* 16	—— 2 *v.* 22
5	e	——	—— 5 *tot v.* 28	—— 4 *tot v.* 23	5 *v.* 28 *tot* 6 *v.* 9	—— 3
6	f	*Epifanie.*	——	——	——	——
7	g	——	—— 6 *v.* 9	4 *v.* 23 *tot* 5 *v.* 13	—— 7	—— 4 *tot v.* 32
8	A	Lucianus, P. & M.	—— 8	5 *v.* 13 *tot v.* 33	—— 9 *tot v* 20	4 *v.* 32 *tot* 5 *v.* 17
9	b	——	— 11 *tot v.* 10	—— 5 *v.* 33	—— 12	—— 5 *v.* 17
10	c	——	—— 13	— 6 *tot v.* 19	—— 14	—— 6
11	d	——	—— 15	6 *v.* 19 *tot* 7 *v.* 7	—— 16	—— 7 *tot v.* 35
12	e	——	— 17 *tot v.* 23	—— 7 *v.* 7	— 18 *tot v.* 17	7 *v.* 35 *tot* 8 *v.* 5
13	f	Hilarius, Bp. & C.	—— 18 *v.* 17	—— 8 *tot v.* 18	19 *v.* 12 *tot v.* 30	8 *v.* 5 *tot v.* 26
14	g	——	—— 20	—— 8 *v.* 18	— 21 *tot v.* 22	—— 8 *v.* 26
15	A	——	21 *v.* 33 *tot* 22 *v.* 20	—— 9 *tot v.* 18	—— 23	—— 9 *tot v.* 23
16	b	——	— 24 *tot v.* 29	—— 9 *v.* 18	24 *v.* 29 *tot v.* 52	—— 9 *v.* 23
17	c	——	—— 24 *v.* 52	— 10 *tot v.* 24	25 *v.* 5 *tot v.* 19	— 10 *tot v.* 24
18	d	Prisca, V. & M.	—— 25 *v.* 19	—— 10 *v.* 24	— 26 *tot v.* 18	—— 10 *v.* 24
19	e	——	—— 26 *v.* 18	—— 11	— 27 *tot v.* 30	—— 11
20	f	Fabianus, Bp. & M.	—— 27 *v.* 30	— 12 *tot v.* 22	—— 28	—— 12
21	g	Agnes, V. & M.	— 29 *tot v.* 21	—— 12 *v.* 22	— 31 *tot v.* 25	— 13 *tot v.* 26
22	A	Vincent, Mart.	—— 31 *v.* 36	— 13 *tot v.* 24	— 32 *tot v.* 22	—— 13 *v.* 26
23	b	——	—— 32 *v.* 22	13 *v.* 24 *tot v.* 53	—— 33	—— 14
24	c	——	— 35 *tot v.* 21	— 13 *v.* 53 *tot* (14 *v.* 13	— 37 *tot v.* 12	— 15 *tot v.* 30
25	d	*H. Paulus Bekeer.*	——	——	——	——
26	e	——	—— 37 *v.* 12	—— 14 *v.* 13	—— 39	15 *v.* 30 *tot* 16 *v.* 16
27	f	——	—— 40	— 15 *tot v.* 21	— 41 *tot v.* 17	—— 16 *v.* 16
28	g	——	41 *v.* 17 *tot v.* 53	—— 15 *v.* 21	41 *v.* 53 *tot* 42 *v.* 25	— 17 *tot v.* 16
29	A	——	—— 42 *v.* 25	— 16 *tot v.* 24	— 43 *tot v.* 25	—— 17 *v.* 16
30	b	——	—— 43 *v.* 25 (*tot* 44 *v.* 14	—— 16 *v.* 24 (*tot* 17 *v.* 14	—— 44 *v.* 14	— 18 *tot v.* 24
31	c	——	— 45 *tot v.* 25	—— 17 *v.* 14	—— 45 *v.* 25 (*tot* 46 *v.* 8	—— 18 *v.* 24 (*tot* 19 *v.* 21

FEBRUARIJ Heeft XXVIII. Dagen, En in elk Schrikkeljaar XXIX. Dagen.			MORGEN-GEBED. 1 Les.	MORGEN-GEBED. 2 Les.	AVOND-GEBED. 1 Les.	AVOND-GEBED. 2 Les.
1	d	—— Vastend.	Gen. 46 *v.* 26 (*tot* 47 *v.* 13	Matt. 18 *tot* (*v.* 21	Gen. 47 *v.* 13	Hand. 19 *v.* 21
2	e	*Reiniging der M. M.*	——	18 *v.* 21 *tot* 19 *v.* 3	——	— 20 *tot v.* 17
3	f	Blasius, Bp. & M.	—— 48	19 *v.* 3 *tot v.* 27	—— 49	—— 20 *v.* 17
4	g	——	—— 50	19 *v.* 27 *tot* 20 *v.* 17	Exodus — 1	— 21 *tot v.* 17
5	A	Agatha, V. & M.	Exodus — 2	—— 20 *v.* 17	—— 3	21 *v.* 17 *tot v.* 37
6	b	——	— 4 *tot v.* 24	— 21 *tot v.* 23	4 *v.* 27 *tot* 5 *v.* 15	21 *v.* 37 *tot* 22 *v.* 23
7	c	——	— 5 *v.* 15 *tot* 6 (*v.* 14	—— 21 *v.* 23	6 *v.* 28 *tot* 7 *v.* 14	22 *v.* 23 *tot* 23 (*v.* 12
8	d	——	—— 7 *v.* 14	— 22 *tot v.* 15	—— 8 *tot v.* 20	—— 23 *v.* 12
9	e	——	8 *v.* 20 *tot* 9 *v.* 13	22 *v.* 15 *tot v.* 41	—— 9 *v.* 13	—— 24
10	f	——	— 10 *tot v.* 21	22 *v.* 41 *tot* 23 *v.* 13	10 *v.* 21 & 11	—— 25
11	g	——	— 12 *tot v.* 21	—— 23 *v.* 13	12 *v.* 21 *tot v.* 43	—— 26
12	A	——	—— 12 *v.* 43 (*tot* 13 *v.* 17	— 24 *tot v.* 29	13 *v.* 17 *tot* 14 *v.* 10	— 27 *tot v.* 18
13	b	——	—— 14 *v.* 10	—— 24 *v.* 29	— 15 *tot v.* 22	—— 27 *v.* 18
14	c	Valentinus, Bp.	15 *v.* 22 *tot* 16 *v.* 11	— 25 *tot v.* 31	—— 16 *v.* 11	— 28 *tot v.* 17
15	d	——	—— 17	—— 25 *v.* 31	—— 18	—— 28 *v.* 17
16	e	——	—— 19	— 26 *tot v.* 31	— 20 *tot v.* 22	Rom. —— 1
17	f	——	— 21 *tot v.* 18	26 *v.* 31 *tot v.* 57	22 *v.* 21 *tot* 23 *v.* 10	—— 2 *tot v.* 17
18	g	——	—— 23 *v.* 14	—— 26 *v.* 57	—— 24	—— 2 *v.* 17
19	A	——	— 25 *tot v.* 23	— 27 *tot v.* 27	— 28 *tot v.* 13	—— 3
20	b	——	28 *v.* 29 *tot v.* 42	27 *v.* 27 *tot v.* 57	29 *v.* 35 *tot* 30 *v.* 11	—— 4
21	c	——	—— 31	—— 27 *v.* 57	— 32 *tot v.* 15	—— 5
22	d	——	—— 32 *v.* 15	—— 28	— 33 *tot v.* 12	—— 6
23	e	—— Vastend.	33 *v.* 12 *tot* 34 *v.* 10	Mark. 1 *tot v.* 21	34 *v.* 10 *tot v.* 27	—— 7
24	f	*H. Matthias,* Ap.	——	—— 1 *v.* 21	——	—— 8 *tot v.* 18
25	g	——	—— 34 *v.* 27	—— 2 *tot v.* 23	Exod. 35 *v.* 29 (*tot* 36 *v.* 8	—— 8 *v.* 18
26	A	——	—— 39 *v.* 30	2 *v.* 23 *tot* 3 *v.* 13	— 40 *tot v.* 17	—— 9 *tot v.* 19
27	b	——	—— 40 *v.* 17	—— 3 *v.* 13	Levit. 9 *v.* 22 (*tot* 10 *v.* 12	—— 9 *v.* 19
28	c	——	Lev. 14 *tot v.* 23	—— 4 *tot v.* 35	— 16 *tot v.* 23	—— 10
29	—	——	— 19 *tot v.* 19	Matt. —— 7	—— 19 *v.* 30 (*tot* 20 *v.* 9	—— 12

DE KALENDAR, MET DE TAFEL DER LESSEN.

MAART				MORGEN-GEBED.		AVOND-GEBED.	
HEEFT XXXI. DAGEN.				1 LES.	2 LES.	1 LES.	2 LES.
	1	d	David, Aartsb.	Lev. 25 *tot v.* 18	Mark. 4 *v.* 35 (*tot* 5 *v.* 21	Lev.— 25 *v.* 18 (*tot v.* 44	Rom. —— 11 (*tot v.* 25
	2	e	Chad, Bp.	— 26 *tot v.* 21	—— 5 *v.* 21	—— 26 *v.* 21	—— 11 *v.* 25
	3	f	——	Num. —— 6	—— 6 *tot v.* 14	Num.— 9 *v.* 15 (*tot* 10 *v.* 11	—— 12
	4	g	——	—— 10 *v.* 11	6 *v.* 14 *tot v.* 30	— 11 *tot v.* 24	—— 13
	5	A	——	—— 11 *v.* 24	—— 6 *v.* 30	—— 12	14 & 15 *tot v.* 8
	6	b	——	—— 13 *v.* 17	—— 7 *tot v.* 24	— 14 *tot v.* 26	—— 15 *v.* 8
	7	c	Perpetua, M.	—— 14 *v.* 26	7 *v.* 24 *tot* 8 *v.* 10	— 16 *tot v.* 23	—— 16
	8	d	——	—— 16 *v.* 23	8 *v.* 10 *tot* 9 *v.* 2	—— 17	1 Cor. 1 *tot v.* 26
	9	e	——	— 20 *tot v.* 14	9 *v.* 2 *tot v.* 30	—— 20 *v.* 14	— 1 *v.* 26 & 2
	10	f	——	— 21 *tot v.* 10	—— 9 *v.* 30	21 *v.* 10 *tot v.* 32	—— 3
	11	g	——	— 22 *tot v.* 22	— 10 *tot v.* 32	—— 22 *v.* 22	—— 4 *tot v.* 18
	12	A	Gregor. M. Bp.	—— 23	—— 10 *v.* 32	—— 24	— 4 *v.* 18 & 5
	13	b	——	—— 25	— 11 *tot v.* 27	—— 27 *v.* 12	—— 6
	14	c	——	Deut. 1 *tot v.* 19	11 *v.* 27 *tot* 12 *v.* 13	Deut.— 1 *v.* 19	—— 7 *tot v.* 25
	15	d	——	—— 2 *tot v.* 26	12 *v.* 13 *tot v.* 35	2 *v.* 26 *tot* 3 *v.* 18	—— 7 *v.* 25
	16	e	——	—— 3 *v.* 18	12 *v.* 35 *tot* 13 *v.* 14	—— 4 *tot v.* 25	—— 8
	17	f	——	4 *v.* 25 *tot v.* 41	—— 13 *v.* 14	—— 5 *tot v.* 22	—— 9
	18	g	Eduard, Koning	—— 5 *v.* 22	— 14 *tot v.* 27	—— 6	— 10 & 11 *v.* 1
	19	A	(der West-Saxen)	—— 7 *tot v.* 12	14 *v.* 27 *tot v.* 53	—— 7 *v.* 12	11 *v.* 2 *tot v.* 17
	20	b	——	—— 8	—— 14 *v.* 53	—— 10 *v.* 8	—— 11 *v.* 17
	21	c	Benedict. Abt.	— 11 *tot v.* 18	— 15 *tot v.* 42	—— 11 *v.* 18	— 12 *tot v.* 28
14	22	d	——	— 15 *tot v.* 16	15 *v.* 42 & 16	—— 17 *v.* 8	12 *v.* 28 & 13
3	23	e	——	—— 18 *v.* 9	Luk. 1 *tot v.* 26	—— 24 *v.* 5	— 14 *tot v.* 20
	24	f	—— Vastend.	—— 26	1 *v.* 26 *tot v.* 46	—— 27	—— 14 *v.* 20
11	25	g	*Maria Boodschap*	——	—— 1 *v.* 46	——	— 15 *tot v.* 35
	26	A	——	— 28 *tot v.* 15	—— 2 *tot v.* 21	28 *v.* 15 *tot v.* 47	—— 15 *v.* 35
19	27	b	——	—— 28 *v.* 47	—— 2 *v.* 21	—— 29 *v.* 9	—— 16
8	28	c	——	—— 30	—— 3 *tot v.* 23	— 31 *tot v.* 14	2 Cor. 1 *tot v.* 23
	29	d	——	—— 31 *v.* 14 (*tot v.* 30	—— 4 *tot v.* 16	—— 31 *v.* 30 (*tot* 32 *v.* 44	—— 1 *v.* 23 (*tot* 2 *v.* 14
16	30	e	——	—— 32 *v.* 44	—— 4 *v.* 16	—— 33	— 2 *v.* 14 & 3
5	31	f	——	—— 34	—— 5 *tot v.* 17	Jozua —— 1	—— 4

APRIL				MORGEN-GEBED.		AVOND-GEBED.	
HEEFT XXX. DAGEN.				1 LES.	2 LES.	1 LES.	2 LES.
	1	g	——	Jozua —— 2	Luk. — 5 *v.* 17	Jozua —— 3	2 Cor. —— 5
13	2	A	——	—— 4	—— 6 *tot v.* 20	—— 5	—— 6 & 7 *v.* 1
2	3	b	Richard, Bp.	—— 6	—— 6 *v.* 20	—— 7	—— 7 *v.* 2
	4	c	H. Ambros. Bp.	—— 9 *v.* 3	—— 7 *tot v.* 24	— 10 *tot v.* 16	—— 8
10	5	d	——	—— 21 *v.* 43 (*tot* 22 *v.* 11	—— 7 *v.* 24	—— 22 *v.* 11	—— 9
	6	e	——	—— 23	—— 8 *tot v.* 26	—— 24	—— 10
18	7	f	——	Rigteren — 2	—— 8 *v.* 26	Rigteren — 4	— 11 *tot v.* 30
7	8	g	——	—— 5	—— 9 *tot v.* 28	— 6 *tot v.* 24	—— 11 *v.* 30 (*tot* 12 *v.* 14
	9	A	——	—— 6 *v.* 24	9 *v.* 28 *tot v.* 51	—— 7	12 *v.* 14 & 13
15	10	b	——	—— 8 *v.* 32 (*tot* 9 *v.* 25	—— 9 *v.* 51 (*tot* 10 *v.* 17	—— 10	Galat. —— 1
4	11	c	——	— 11 *tot v.* 29	—— 10 *v.* 17	—— 11 *v.* 29	—— 2
	12	d	——	—— 13	— 11 *tot v.* 29	—— 14	—— 3
12	13	e	——	—— 15	—— 11 *v.* 29	—— 16	—— 4 *tot v.* 21
1	14	f	——	Ruth —— 1	— 12 *tot v.* 35	Ruth —— 2	4 *v.* 21 *tot* 5 *v.* 13
	15	g	——	—— 3	—— 12 *v.* 35	—— 4	—— 5 *v.* 13
9	16	A	——	1 Sam. —— 1	— 13 *tot v.* 18	1 Sam. 2 *tot v.* 21	—— 6
17	17	b	——	—— 2 *v.* 21	—— 13 *v.* 18	—— 3	Efez. —— 1
6	18	c	——	—— 4	— 14 *tot v.* 25	—— 5	—— 2
	19	d	Alphegus, Abp.	—— 6	—— 14 *v.* 25 (*tot* 15 *v.* 11	—— 7	—— 3
	20	e	——	—— 8	—— 15 *v.* 11	—— 9	—— 4 *tot v.* 25
	21	f	——	—— 10	—— 16	—— 11	4 *v.* 25 *tot* 5 *v.* 22
	22	g	——	—— 12	— 17 *tot v.* 20	—— 13	5 *v.* 22 *tot* 6 *v.* 10
	23	A	H. Georgius, M.	— 14 *tot v.* 24	—— 17 *v.* 20	14 *v.* 24 *tot v.* 27	—— 6 *v.* 10
	24	b	——	—— 15	— 18 *tot v.* 31	—— 16	Filipp. —— 1
	25	c	*H. Mark.* Evan.	——	—— 18 *v.* 31 (*tot* 19 *v.* 11	——	—— 2
	26	d	——	— 17 *tot v.* 31	19 *v.* 11 *tot v.* 28	17 *v.* 31 *tot v.* 55	—— 3
	27	e	——	—— 17 *v.* 55 (*tot* 18 *v.* 17	—— 19 *v.* 28	—— 19	—— 4
	28	f	——	— 20 *tot v.* 18	— 20 *tot v.* 27	—— 20 *v.* 18	Colos. 1 *tot v.* 21
	29	g	——	—— 21	20 *v.* 27 *tot* 21 *v.* 5	—— 22	1 *v.* 21 *tot* 2 *v.* 8
	30	A	——	—— 23	—— 21 *v.* 5	— 24 & 25 *v.* 1	—— 2 *v.* 8

DE KALENDAR, MET DE TAFEL DER LESSEN.

MEI		HEEFT XXXI. DAGEN.	MORGEN-GEBED.		AVOND-GEBED.	
			1 Les.	2 Les.	1 Les.	2 Les.
1	b	*H. Filip. & Jac.*	—	—	—	Col. 3 *tot v.* 18
2	c	—	1 Sam. — 26	Luk. 22 *tot v.* 31	1 Sam. 28 *v.* 3	3 *v.* 18 *tot* 4 *v.* 7
3	d	Kruisvinding.	— 31	22 *v.* 31 *tot v.* 54	2 Sam. — 1	— 4 *v.* 7
4	e	—	2 Sam. 3 *v.* 17	— 22 *v.* 54	— 4	1 Thess. — 1
5	f	—	— 6	— 23 *tot v.* 26	— 7 *tot v.* 18	— 2
6	g	H. Joh. E. ante	— 7 *v.* 18	23 *v.* 26 *tot v.* 50	— 9	— 3
7	A	— (Port. Lat.	— 11	— 23 *v.* 50 (*tot* 24 *v.* 13	— 12 *tot v.* 24	— 4
8	b	—	— 13 *v.* 38 (*tot* 14 *v.* 26	— 24 *v.* 13	— 15 *tot v.* 16	— 5
9	c	—	— 15 *v.* 16	John 1 *tot v.* 29	— 16 *tot v.* 15	2 Thess. — 1
10	d	—	— 16 *v.* 15 (*tot* 17 *v.* 24	— 1 *v.* 29	— 17 *v.* 24 (*tot* 18 *v.* 18	— 2
11	e	—	— 18 *v.* 18	— 2	— 19 *tot v.* 24	— 3
12	f	—	— 19 *v.* 24	— 3 *tot v.* 22	— 21 *tot v.* 15	1 Tim. 1 *tot v.* 18
13	g	—	— 23 *tot v.* 24	— 3 *v.* 22	— 24	— 1 *v.* 18 & 2
14	A	—	1 Kon. — 1 (*tot v.* 28	— 4 *tot v.* 31	1 Kon. 1 *v.* 28 (*tot v.* 49	— 3
15	b	—	1 Chr. 29 *v.* 10	— 4 *v.* 31	— 3	— 4
16	c	—	1 Kon. 4 *v.* 20	— 5 *tot v.* 21	— 5	— 5
17	d	—	— 6 *tot v.* 15	— 5 *v.* 24	— 8 *tot v.* 22	— 6
18	e	—	8 *v.* 22 *tot v.* 54	— 6 *tot v.* 22	8 *v.* 54 *tot* 9 *v.* 10	2 Tim. — 1
19	f	Dunstan, Abp.	— 10	6 *v.* 22 *tot v.* 41	— 11 *tot v.* 26	— 2
20	g	—	— 11 *v.* 26	— 6 *v.* 41	— 12 *tot v.* 25	— 3
21	A	—	12 *v.* 25 *tot* 13 *v.* 11	— 7 *tot v.* 25	— 13 *v.* 11	— 4
22	b	—	— 14 *tot v.* 21	— 7 *v.* 25	15 *v.* 25 *tot* 16 *v.* 8	Titus — 1
23	c	—	— 16 *v.* 8	— 8 *tot v.* 31	— 17	— 2
24	d	—	— 18 *tot v.* 17	— 8 *v.* 31	— 18 *v.* 17	— 3
25	e	—	— 19	— 9 *tot v.* 39	— 21	Filemon.
26	f	Augustinus, Abp.	— 22 *tot v.* 41	9 *v.* 39 *tot* 10 *v.* 22	2 Kon. — 1	Hebreën — 1
27	g	Ven. Beda.	2 Kon. — 2	— 10 *v.* 22	— 4 *v.* 8	2 & 3 *tot v.* 7
28	A	—	— 5	— 11 *tot v.* 17	— 6 *tot v.* 24	3 *v.* 7 *tot* 4 *v.* 14
29	b	—	— 6 *v.* 24	11 *v.* 17 *tot v.* 47	— 7	— 4 *v.* 14 & 5
30	c	—	— 8 *tot v.* 16	11 *v.* 47 *tot* 12 *v.* 20	— 9	— 6
31	d	—	— 10 *tot v.* 18	— 12 *v.* 20	— 10 *v.* 18	— 7

JUNIJ		HEEFT XXX. DAGEN.	MORGEN-GEBED.		AVOND-GEBED.	
			1 Les.	2 Les.	1 Les.	2 Les.
1	e	Nicomedes, M.	2 Kon. — 13	Joh. 13 *tot v.* 21	2 Kon. — 17 (*tot v.* 24	Hebreën — 8
2	f	—	— 17 *v.* 24	— 13 *v.* 21	2 Chron. — 12	— 9
3	g	—	2 Chron. — 13	— 14	— 14	— 10 *tot v.* 19
4	A	—	— 15	— 15	16 & 17 *tot v.* 14	— 10 *v.* 19
5	b	Bonifacius, Bp.	— 19	— 16 *tot v.* 16	— 20 *tot v.* 31	— 11 *tot v.* 17
6	c	—	20 *v.* 31 & 21	— 16 *v.* 16	— 22	— 11 *v.* 17
7	d	—	— 23	— 17	— 24	— 12
8	e	—	— 25	— 18 *tot v.* 28	— 26 & 27	— 13
9	f	—	— 28	— 18 *v.* 28	2 Kon. 18 *tot v.* 9	Jac. — 1
10	g	—	— 29 *v.* 3 (*tot v.* 21	— 19 *tot v.* 25	2 Chron. — 30 (& 31 *v.* 1	— 2
11	A	*H. Barnabas*, Ap.	—	—	—	—
12	b	—	2 Kon. 18 *v.* 13	— 19 *v.* 25	2 Kon. — 19 (*tot v.* 20	— 3
13	c	—	— 19 *v.* 20	— 20 *tot v.* 19	— 20	— 4
14	d	—	Jesaja 38 *v.* 9 (*tot v.* 21	— 20 *v.* 19	2 Chron. — 33	— 5
15	e	—	2 Kon. — 22	— 21	2 Kon. — 23 (*tot v.* 21	1 Petr. — 1 (*tot v.* 22
16	f	—	23 *v.* 21 *tot* 24 *v.* 8	Hand. — 1	24 *v.* 8 *tot* 25 *v.* 8	1 *v.* 22 *tot* 2 *v.* 11
17	g	H. Albanus, Mart.	— 25 *v.* 8	— 2 *tot v.* 22	Ezra — 1 & 3	2 *v.* 11 *tot* 3 *v.* 8
18	A	—	Ezra — 4	— 2 *v.* 22	— 5	3 *v.* 8 *tot* 4 *v.* 7
19	b	—	— 7	— 3	— 8 *v.* 15	— 4 *v.* 7
20	c	Tr. van K. Eduard.	— 9	— 4 *tot v.* 32	— 10 *tot v.* 20	— 5
21	d	—	Nehem. — 1	4 *v.* 32 *tot* 5 *v.* 17	Nehem. — 2	2 Petr — 1
22	e	—	— 4	— 5 *v.* 17	— 5	— 2
23	f	— Vastend.	6 & 7 *tot v.* 5	— 6	— 7 *v.* 73 & 8	— 3
24	g	*H. Joh. de Dooper.*	—	—	—	—
25	A	—	— 13 *tot v.* 15	— 7 *tot v.* 35	— 13 *v.* 15	1 Joh. — 1
26	b	—	Esther — 1	7 *v.* 35 *tot* 8 *v.* 5	Esth. 2 *v.* 15 & 3	— 2 *tot v.* 15
27	c	—	— 4	8 *v.* 5 *tot v.* 26	— 5	— 2 *v.* 15
28	d	— Vastend.	— 6	— 8 *v.* 26	— 7	— 3 *tot v.* 16
29	e	*H. Petrus*, Ap.	—	—	—	—
30	f	—	Job — 1	— 9 *tot v.* 23	Job — 2	3 *v.* 16 *tot* 4 *v.* 7

JULIJ heeft XXXI. Dagen.			Morgen-Gebed. 1 Les.	Morgen-Gebed. 2 Les.	Avond-Gebed. 1 Les.	Avond-Gebed. 2 Les.
1	g	———	Job ——— 3	Hand. 9 v. 23	Job ——— 4	1 Joh.—4 v. 7
2	A	Maria Visitatie.	——— 5	— 10 tot v. 24	——— 6	——— 5
3	b	———	——— 7	——— 10 v. 24	——— 9	2 Joh.
4	c	Tr. van H. Mart.	——— 10	——— 11	——— 11	3 Joh.
5	d	———	——— 12	——— 12	——— 13	Judas
6	e	———	——— 14	— 13 tot v. 26	——— 16	Matt.—1 v. 18
7	f	———	——— 17	——— 13 v. 26	——— 19	——— 2
8	g	———	——— 21	——— 14	22 v. 12 tot v. 29	——— 3
9	A	———	——— 23	— 15 tot v. 30	——— 24	—. 4 tot v. 23
10	b	———	——— 25 & 26	15 v. 30 tot 16 v. 16	——— 27	4 v. 23 tot 5 v. 13
11	c	———	——— 28	——— 16 v. 16	— 29 & 30 v. 1	5 v. 13 tot v. 33
12	d	———	30 v. 12 tot v. 27	— 17 tot v. 16	——— 31 v. 13	——— 5 v. 33
13	e	———	——— 32	——— 17 v. 16	— 38 tot v. 39	——— 6 tot v. 19
14	f	———	— 38 v. 39 & 39	— 18 tot v. 24	——— 40	6 v. 19 tot 7 v. 7
15	g	Swithun, Bp.	——— 41	18 v. 24 tot 19 v. 21	——— 42	——— 7 v. 7
16	A	———	Spreuk. 1 tot (v. 20	——— 19 v. 21	Spreuk. 1 v. 20	——— 8 tot v. 18
17	b	———	——— 2	— 20 tot v. 17	——— 3 tot v. 27	——— 8 v. 18
18	c	———	3 v. 27 tot 4 v. 20	——— 20 v. 17	4 v. 20 tot 5 v. 15	——— 9 tot v. 18
19	d	———	——— 5 v. 15	— 21 tot v. 17	——— 6 tot v. 20	——— 9 v. 18
20	e	Margar. V. & M.	——— 7	21 v. 17 tot v. 37	——— 8	— 10 tot v. 24
21	f	———	——— 9	— 21. v. 37 tot (22 v. 23	——— 10 v. 16	——— 10 v. 24
22	g	H. Maria Magd.	— 11 tot v. 15	22 v. 23 tot 23 v. 12	——— 11 v. 15	——— 11
23	A	———	——— 12 v. 10	——— 23 v. 12	——— 13	— 12 tot v. 22
24	b	——— Vastend.	14 v. 9 tot v. 28	——— 24	14 v. 28 tot 15 v. 18	——— 12 v. 22
25	c	*H. Jacobus*, Ap.	———	———	———	— 13 tot v. 24
26	d	H. Anna. ———	——— 15 v. 18	——— 25	— 16 tot v. 20	——— 13 v. 24 (tot v. 53
27	e	———	— 16 v. 31 tot (17 v. 18	——— 26	——— 18 v. 10	——— 13 v. 53 (tot 14 v. 13
28	f	———	——— 19 v. 13	——— 27	— 20 tot v. 23	——— 14 v. 13
29	g	———	— 21 tot v. 17	— 28 tot v. 17	— 22 tot v. 17	— 15 tot v. 21
30	A	———	——— 23 v. 10	——— 28 v. 17	——— 24 v. 21	——— 15 v. 21
31	b	———	——— 25	Rom. ——— 1	— 26 tot v. 21	— 16 tot v. 24

AUGUSTUS heeft XXXI. Dagen.			Morgen-Gebed. 1 Les.	Morgen-Gebed. 2 Les.	Avond-Gebed. 1 Les.	Avond-Gebed. 2 Les.
1	c	Lammas Dag.	Spreuk. 27 tot (v. 23	Rom. 2 tot v. (17	Spreuk. 28 tot (v. 15	Matt. 16 v. 24 (tot 17 v. 14
2	d	———	— 30 tot v. 18	——— 2 v. 17	——— 31 v. 10	——— 17 v. 14
3	e	———	Pred. ——— 1	——— 3	Pred. 2 tot v. 12	— 18 tot v. 21
4	f	———	——— 3	——— 4	——— 4	— 18 v. 21 tot (19 v. 3
5	g	———	——— 5	——— 5	——— 6	19 v. 3 tot v. 27
6	A	Transfiguratie.	——— 7	——— 6	——— 8	19 v. 27 tot 20 v. 17
7	b	Naam van Jezus.	——— 9	——— 7	——— 11	——— 20 v. 17
8	c	———	——— 12	— 8 tot v. 18	Jerem. —— 1	— 21 tot v. 23
9	d	———	Jer. 2 tot v. 14	——— 8 v. 18	— 5 tot v 19	——— 21 v. 23
10	e	H. Laurent. M.	——— 5 v. 19	— 9 tot v. 19	— 6 tot v. 22	— 22 tot v. 15
11	f	———	— 7 tot v. 17	——— 9 v. 19	——— 8 v. 4	22 v. 15 tot v. 41
12	g	———	— 9 tot v. 17	——— 10	13 v. 8 tot v. 24	— 22 v. 41 tot 23 (v. 13
13	A	———	——— 15	— 11 tot v. 25	— 17 tot v. 19	——— 23 v. 13
14	b	———	— 18 tot v. 18	——— 11 v. 25	——— 19	— 24 tot v. 29
15	c	———	——— 21	——— 12	— 22 tot v. 13	——— 24 v. 29
16	d	———	——— 22 v. 13	——— 13	— 23 tot v. 16	— 25 tot v. 31
17	e	———	——— 24	14 & 15 tot v. 8	— 25 tot v. 15	——— 25 v. 31
18	f	———	——— 26	——— 15 v. 8	——— 28	— 26 tot v. 31
19	g	———	29 v. 4 tot v. 20	——— 16	——— 30	26 v. 31 tot v. 57
20	A	———	— 31 tot v. 15	1 Cor. 1 tot v. (26	31 v. 15 tot v. 38	——— 26 v. 57
21	b	———	— 33 tot v. 14	— 1 v. 26 & 2	——— 33 v. 14	— 27 tot v. 27
22	c	———	——— 35	——— 3	— 36 tot v. 14	27 v. 27 tot v. 57
23	d	——— Vastend.	——— 36 v. 14	— 4 tot v. 18	— 38 tot v. 14	——— 27 v. 57
24	e	*H. Bartholomeus.*	———	— 4 v. 18 & 5	———	——— 28
25	f	———	——— 38 v. 14	——— 6	——— 39	Mark. 1 tot v. 21
26	g	———	— 50 tot v. 31	— 7 tot v. 25	——— 51 v. 54	——— 1 v. 21
27	A	———	Eze. 1 tot v. 15	——— 7 v. 25	Ezech. 1 v. 15	——— 2 tot v. 23
28	b	H. Augustinus, Bp.	——— 2	——— 8	——— 3 tot v. 15	2 v. 23 tot 3 v. 13
29	c	H. Joh. de Dooper	——— 3 v. 15	——— 9	——— 8	——— 3 v. 13
30	d	——— (onthoofd.	——— 9	— 10 & 11 v. 1	——— 11 v. 14	— 4 tot v. 35
31	e	———	——— 12 v. 17	11 v. 2 tot v. 17	— 13 tot v. 17	4 v. 35 tot 5 v. 21

DE KALENDAR, MET DE TAFEL DER LESSEN.

SEPTEMBER HEEFT XXX. DAGEN.			MORGEN-GEBED. 1 Les.	MORGEN-GEBED. 2 Les.	AVOND-GEBED. 1 Les.	AVOND-GEBED. 2 Les.
1	f	Aegidius, Abt.	Ezech. 13 v. 17	1 Cor. 11 v. 17	Ezech. — 14 (*tot* v. 12	Mark. 5 v. 21
2	g	———	— 14 v. 12	— 12 *tot* v. 28	— 16 v. 44	— 6 *tot* v. 14
3	A	———	— 18 *tot* v. 19	— 12 v. 28 & 13	— 18 v. 19	6 v. 14 *tot* v. 30
4	b	———	— 20 *tot* v. 18	— 14 *tot* v. 20	20 v. 18 *tot* v. 33	— 6 v. 30
5	c	———	20 v. 33 *tot* v. 44	— 14 v. 20	— 22 v. 23	— 7 *tot* v. 24
6	d	———	— 24 v. 15	— 15 *tot* v. 35	— 26	7 v. 24 *tot* 8 v. 10
7	e	Evurtius, Bp.	— 27 *tot* v. 26	— 15 v. 35	— 27 v. 26	8 v. 10 *tot* 9 v. 2
8	f	Maria Geboorte.	— 28 *tot* v. 20	— 16	— 31	9 v. 2 *tot* v. 30
9	g	———	— 32 *tot* v. 17	2 Cor. 1 *tot* v. 23	— 33 *tot* v. 21	— 9 v. 30
10	A	———	— 33 v. 21	1 v. 23 *tot* 2 v. 14	— 34 *tot* v. 17	— 10 *tot* v. 32
11	b	———	— 34 v. 17	— 2 v. 14 & 3	36 v. 16 *tot* v. 33	— 10 v. 32
12	c	———	— 37 *tot* v. 15	— 4	— 37 v. 15	— 11 *tot* v. 27
13	d	———	— 47 *tot* v. 13	— 5	Daniel — 1	— 11 v. 27 (*tot* 12 v. 13
14	e	Kruisverheffing.	Dan. 2 *tot* v. 24	— 6 & 7 v. 1	— 2 v. 24	12 v. 13 *tot* v. 35
15	f	———	— 3	— 7 v. 2	— 4 *tot* v. 19	— 12 v. 35 (*tot* 13 v. 14
16	g	———	— 4 v. 19	— 8	— 5 *tot* v. 17	— 13 v. 14
17	A	Lambert, Bp.	— 5 v. 17	— 9	— 6	— 14 *tot* v. 27
18	b	———	— 7 *tot* v. 15	— 10	— 7 v. 15	14 v. 27 *tot* v. 53
19	c	———	— 9 *tot* v. 20	— 11 *tot* v. 30	— 9 v. 20	— 14 v. 53
20	d	——— Vastend.	— 10 *tot* v. 20	— 11 v. 30 (*tot* 12 v. 14	— 12	— 15 *tot* v. 42
21	e	*H. Mattheus*, Ap.	———	— 12 v. 14 & 13	———	— 15 v. 42 & 16
22	f	———	Hosea 2 v. 14	Galat. — 1	Hosea 4 *tot* v. 13	Luk. 1 *tot* v. 26
23	g	———	5 v. 8 *tot* 6 v. 7	— 2	— 7 v. 8	1 v. 26 *tot* v. 57
24	A	———	— 8	— 3	— 9	— 1 v. 57
25	b	———	— 10	— 4 *tot* v. 21	11 & 12 *tot* v. 7	— 2 *tot* v. 21
26	c	H. Cyprianus, M.	— 13 *tot* v. 15	4 v. 21 *tot* 5 v. 13	— 14	— 2 v. 21
27	d	———	Joel — 1	— 5 v. 13	Joel 2 *tot* v. 15	— 3 *tot* v. 23
28	e	———	2 v. 15 *tot* v. 28	— 6	2 v. 28 *tot* 3 v. 9	— 4 *tot* v. 16
29	f	*H. Michael.*	———	———	———	———
30	g	H. Hieronymus.	— 3 v. 9	Efez. — 1	Amos — 1 & 2 (*tot* v. 4	— 4 v. 16

OCTOBER HEEFT XXXI. DAGEN.			MORGEN-GEBED. 1 Les.	MORGEN-GEBED. 2 Les.	AVOND-GEBED. 1 Les.	AVOND-GEBED. 2 Les.
1	A	Remigius, Bp.	Amos — 2 v. 4 (*tot* 3 v. 9	Efez. — 2	Amos — 4 v. 4	Luk. 5 *tot* v. 17
2	b	———	— 5 *tot* v. 18	— 3	5 v. 18 *tot* 6 v. 9	— 5 v. 17
3	c	———	— 7	— 4 *tot* v. 25	— 8	— 6 *tot* v. 20
4	d	———	— 9	4 v. 25 *tot* 5 v. 22	Obadjah. —	— 6 v. 20
5	e	———	Jona — 1	5 v. 22 *tot* 6 v. 10	Jona — 2	— 7 *tot* v. 24
6	f	Faith, V. & M.	— 3	— 6 v. 10	— 4	— 7 v. 24
7	g	———	Mic. 1 *tot* v. 10	Filipp. — 1	Micha — 2	— 8 *tot* v. 26
8	A	———	— 3	— 2	— 4	— 8 v. 26
9	b	H. Dionys. Bp.	— 5	— 3	— 6	— 9 *tot* v. 28
10	c	———	— 7	— 4	Nahum — 1	9 v. 28 *tot* v. 51
11	d	———	Nahum — 2	Colos. 1 *tot* v. 21	— 3	9 v. 51 *tot* 10 v. 17
12	e	———	Habak. — 1	1 v. 21 *tot* 2 v. 8	Habak. — 2	— 10 v. 17
13	f	Trans. K. Eduard.	— 3	— 2 v. 8	Zefan. 1 *tot* v. 14	— 11 *tot* v. 29
14	g	———	Zefan. 1 v. 14 (*tot* 2 v. 4	— 3 *tot* v. 18	— 2 v. 4	— 11 v. 29
15	A	———	— 3	— 3 v. 18 & 4	Haggai — 1	— 12 *tot* v. 35
16	b	———	Hag. 2 *tot* v. 10	1 Thess. — 1	— 2 v. 10	— 12 v. 35
17	c	Etheldreda, V.	Zach. 1 *tot* v. 18	— 2	Zach. — 1 v. 18 (& 2	— 13 *tot* v. 18
18	d	*H. Lukas*, Evan.	———	— 3	———	— 13 v. 18
19	e	———	— 3	— 4	— 4	— 14 *tot* v. 25
20	f	———	— 5	— 5	— 6	— 14 v. 25 (*tot* 15 v. 11
21	g	———	— 7	2 Thess. — 1	— 8 *tot* v. 14	— 15 v. 11
22	A	———	— 8 v. 14	— 2	— 9 v. 9	— 16
23	b	———	— 10	— 3	— 11	— 17 *tot* v. 20
24	c	———	— 12	1 Tim. 1 *tot* v. 18	— 13	— 17 v. 20
25	d	Crispinus, Mart.	— 14	— 1 v. 18 & 2	Maleac. — 1	— 18 *tot* v. 31
26	e	———	Maleac. — 2	— 3	— 3 *tot* v. 13	18 v. 31 *tot* 19 v. 11
27	f	——— Vastend.	— 3 v. 13 & 4	— 4	Wijsheid — 1	19 v. 11 *tot* v. 28
28	g	*H. Simon & H. Judas*	———	— 5	———	— 19 v. 28
29	A	———	Wijsheid — 2	— 6	— 4 v. 7	— 20 *tot* v. 27
30	b	———	— 6 *tot* v. 22	2 Tim. — 1	6 v. 22 *tot* 7 v. 15	20 v. 27 *tot* 21 v. 5
31	c	——— Vastend.	— 7 v. 15	— 2	— 8 *tot* v. 19	— 21 v. 5

NOVEMBER heeft XXX. Dagen.			Morgen-Gebed. 1 Les.	Morgen-Gebed. 2 Les.	Avond-Gebed. 1 Les.	Avond-Gebed. 1 Les.
1	d	*Allerheiligen Dag*	—	—	—	—
2	e	—	Wijsheid — 9	2 Tim. — 3	Wijsheid — 11 (*tot v.* 15	Luk. 22 *tot v.* 31
3	f	—	11 *v.* 15 *tot* 12 *v.* 3	— 4	— 17	22 *v.* 31 *tot v.* 54
4	g	—	Sp. Sirach 1 (*tot v.* 14	Titus — 1	Sp. Sirach 2	— 22 *v.* 54
5	A	—	3 *v.* 17 *tot v.* 30	— 2	— 4 *v.* 10	— 23 *tot v.* 26
6	b	Leonard, Conf.	— 5	— 3	— 7 *v.* 27	23 *v.* 26 *tot v.* 50
7	c	—	— 10 *v.* 18	Filemon.	— 14 *tot v.* 20	— 23 *v.* 50 *tot* (24 *v.* 13
8	d	—	— 15 *v.* 9	Hebreën — 1	— 16 *v.* 17	— 24 *v.* 13
9	e	—	— 18 *tot v.* 15	— 2 & 3 *tot v.* 7	— 18 *v.* 15	Joh. 1 *tot v.* 29
10	f	—	— 19 *v.* 13	3 *v.* 7 *tot* 4 *v.* 14	22 *v.* 6 *tot v.* 24	— 1 *v.* 29
11	g	H. Martin. Bp.	— 24 *tot v.* 24	— 4 *v.* 14 & 5	— 24 *v.* 24	— 2
12	A	—	33 *v.* 7 *tot v.* 23	— 6	— 34 *v.* 15	— 3 *tot v.* 22
13	b	Britius, Bp.	— 35	— 7	37 *v.* 8 *tot v.* 19	— 3 *v.* 22
14	c	—	— 39 *tot v.* 13	— 8	— 39 *v.* 13	— 4 *tot v.* 31
15	d	Machutus, Bp.	— 41 *tot v.* 14	— 9	— 42 *v.* 15	— 4 *v.* 31
16	e	—	— 44 *tot v.* 16	— 10 *tot v.* 19	— 50 *tot v.* 25	— 5 *tot v.* 24
17	f	Hugh, Bp.	— 51 *v.* 10	— 10 *v.* 19	Bar. 4 *tot v.* 21	— 5 *v.* 24
18	g	—	Bar. 4 *v.* 36 & 5	— 11 *tot v.* 17	Jes. 1 *tot v.* 21	— 6 *tot v.* 22
19	A	—	Jesaja 1 *v.* 21	— 11 *v.* 17	— 2	6 *v.* 22 *tot v.* 41
20	b	Edmund, Kon.	— 3 *tot v.* 16	— 12	— 4 *v.* 2	— 6 *v.* 41
21	c	—	— 5 *tot v.* 18	— 13	— 5 *v.* 18	— 7 *tot v.* 25
22	d	Cecilia, V. & M.	— 6	Jacobus — 1	— 7 *tot v.* 17	— 7 *v.* 25
23	e	H. Clemens, Bp.	8 *v.* 5 *tot v.* 18	— 2	8 *v.* 18 *tot* 9 *v.* 8	— 8 *tot v.* 31
24	f	—	9 *v.* 8 *tot* 10 *v.* 5	— 3	10 *v.* 5 *tot v.* 20	— 8 *v.* 31
25	g	Katharina, Vir.	— 10 *v.* 20	— 4	— 11 *tot v.* 10	— 9 *tot v.* 39
26	A	—	— 11 *v.* 10	— 5	— 12	9 *v.* 39 *tot* 10 *v.* 22
27	b	—	— 13	1 Petr. 1 *tot v.* 22	— 14 *tot v.* 24	— 10 *v.* 22
28	c	—	— 17	1 *v.* 22 *tot* 2 *v.* 11	— 18	— 11 *tot v.* 17
29	d	— Vastend.	— 19 *tot v.* 16	2 *v.* 11 *tot* 3 *v.* 8	— 19 *v.* 16	11 *v.* 17 *tot v.* 47
30	e	*H. Andreas*, Ap.	—	—	—	—

DECEMBER heeft XXXI. Dagen.			Morgen-Gebed. 1 Les.	Morgen-Gebed. 2 Les.	Avond-Gebed. 1 Les.	Avond-Gebed. 2 Les.
1	f	—	Jesaja 21 *tot* (*v.* 13	1 Petr. 3 *v.* 8 (*tot* 4 *v.* 7	Jesaja 22 *tot* (*v.* 15	Joh. — 11 *v.* 47 (*tot* 12 *v.* 20
2	g	—	— 22 *v.* 15	— 4 *v.* 7	— 23	— 12 *v.* 20
3	A	—	— 24	— 5	— 25	— 13 *tot v.* 21
4	b	—	— 26 *tot v.* 20	2 Petr. — 1	— 26 *v.* 20 & 27	— 13 *v.* 21
5	c	—	— 28 *tot v.* 14	— 2	— 28 *v.* 14	— 14
6	d	Nicolaas, Bp.	— 29 *tot v.* 9	— 3	— 29 *v.* 9	— 15
7	e	—	— 30 *tot v.* 18	1 Joh. — 1	— 30 *v.* 18	— 16 *tot v.* 16
8	f	Ontvang. der M.	— 31	— 2 *tot v.* 15	— 32	— 16 *v.* 16
9	g	— (Maria.	— 33	— 2 *v.* 15	— 34	— 17
10	A	—	— 35	— 3 *tot v.* 16	— 40 *tot v.* 12	— 18 *tot v.* 28
11	b	—	— 40 *v.* 12	3 *v.* 16 *tot* 4 *v.* 7	— 41 *tot v.* 17	— 18 *v.* 28
12	c	—	— 41 *v.* 17	— 4 *v.* 7	— 42 *tot v.* 18	— 19 *tot v.* 25
13	d	Lucia, V. en M.	42 *v.* 18 *tot* 43 *v.* 8	— 5	— 43 *v.* 8	— 19 *v.* 25
14	e	—	— 44 *tot v.* 21	2 Joh. —	44 *v.* 21 *tot* 45 *v.* 8	— 20 *tot v.* 19
15	f	—	— 45 *v.* 8	3 Joh. —	— 46	— 20 *v.* 19
16	g	O Sapientia.	— 47	Judas —	— 48	— 21
17	A	—	— 49 *tot v.* 13	Openb. — 1	— 49 *v.* 13	Openb. 2 *tot* (*v.* 18
18	b	—	— 50	2 *v.* 18 *tot* 3 *v.* 7	— 51 *tot v.* 9	— 3 *v.* 7
19	c	—	— 51 *v.* 9	— 4	— 52 *tot v.* 13	— 5
20	d	— Vastend.	— 52 *v.* 13 & 53	— 6	— 54	— 7
21	e	*H. Thomas*, Ap.	—	—	—	—
22	f	—	— 55	— 8	— 56	— 10
23	g	—	— 57	— 11	— 58	— 12
24	A	— Vastend.	— 59	— 14	— 60	— 15
25	b	*Kersdag.*	—	—	—	—
26	c	*H. Stefanus*, M.	—	—	—	—
27	d	*H. Johannes*, Evan.	—	—	—	—
28	e	*Onnoozele Kinder-*	—	— 16	—	— 18
29	f	— (*Dag.*	— 61	— 19 *tot v.* 11	— 62	— 19 *v.* 11
30	g	—	— 63	— 20	64 & 65 *tot v.* 8	— 21 *tot v.* 15
31	A	Silvester, Bp.	— 65 *v.* 8	21 *v.* 15 *tot* 22 *v.* 6	— 66	— 22 *v.* 6

Bij gelegenheden door den Ordinarius goed te keuren mogen andere Lessen, met zijne bewilliging, in plaats gesteld worden van die, welke in den Kalendar verordend zijn.

TAFELS EN REGELS

VOOR DE BEWEGELIJKE EN VASTE FEESTEN ; BENEVENS DE DAGEN VAN VASTEN EN ONTHOUDING, HET GEHEELE JAAR DOOR.

REGELEN OM TE WETEN WANNEER DE BEWEGELIJKE FEESTEN EN HEILIGE DAGEN BEGINNEN.

PAASCHDAG (waarvan de overige afhangen) is altijd de Eerste *Zondag* na d Volle Maan, welke op of onmiddelijk na den Eenentwintigsten Dag van *Maar* invalt; en zoo de Volle Maan op eenen *Zondag* valt, is de *Zondag* daarna *Paasch dag*.

Advent-Zondag is altijd de *Zondag* naast bij het Feest van den H. *Andrea* hetzij vóór of na.

Septuagesima	*Zondag* is	Negen	Weken vóór *Paschen*.
Sexagesima		Acht	
Quinquagesima		Zeven	
Quadragesima		Zes	

Kruis-Zondag	is	Vijf Weken	na *Paschen*.
Hemelvaarts-Dag		Veertig Dagen	
Pinkster-Zondag		Zeven Weken	
Drieëenheids-Zondag		Acht Weken	

EENE TAFEL

VAN AL DE FEESTEN DIE IN DE KERK VAN ENGELAND GEHOUDEN MOETEN WORDEN HET GEHEELE JAAR DOOR.

Alle Zondagen in het Jaar.

De Dagen der Feesten van

- De Besnijdenis van onzen Heer JEZUS CHRISTUS.
- De Epifanie.
- De Bekeering van den H. *Paulus*.
- De Reiniging der Gezegende Maagd.
- H. *Matthias* den Apostel.
- De Boodschap der Gezegende Maagd.
- H. *Markus* den Evangelist.
- H. *Filippus* en H. *Jacobus*, Apostelen.
- De Hemelvaart van onzen Heer JEZUS CHRISTUS.
- H. *Barnabas*.
- De Geboorte van den H. *Johannes* den Dooper.
- H. *Petrus* den Apostel.
- H. *Jacobus* den Apostel.
- H. *Bartholomeus* den Apostel.
- H. *Mattheus* den Apostel.
- H. *Michael* en alle Engelen.
- H. *Lukas* den Evangelist.
- H. *Simon* en H. *Judas*, Apostelen.
- Allerheiligen.
- H. *Andreas* den Apostel.
- H. *Thomas* den Apostel.
- De Geboorte onzes Heeren.
- H. *Stefanus* den Martelaar.
- H. *Johannes* den Evangelist.
- H. Onnoozele Kinderen.

Maandag en *Dingsdag* in de *Paaschweek*.
Maandag en *Dingsdag* in de *Pinksterweek*.

EENE TAFEL

VAN DE HEILIGE AVONDEN, VASTEN, EN DAGEN VAN ONTHOUDING, DIE GEDURENDE HET JAAR MOETEN GEHOUDEN WORDEN.

De Heilige Avonden of Vigiliën vóór:

- De Geboorte onzes Heeren.
- De Reiniging der Gezegende Maagd *Maria*.
- De Boodschap der Gezegende Maagd.
- Paaschdag.
- Hemelvaartsdag.
- Pinkster.
- H. *Matthias*.
- H. *Johannes de Dooper*.
- H. *Petrus*.
- H. *Jacobus*.
- H. *Bartholomeus*
- H. *Mattheus*.
- H. *Simon* en H. *Judas*.
- H. *Andreas*.
- H. *Thomas*.
- Allerheiligen.

Men merke op, dat zoo één dezer Feestdagen op eenen *Maandag* valt, dan de Heilige Avond of Vastendag zal gehouden worden op den naast voorgaanden *Zaturdag*, en niet op den *Zondag*.

DAGEN VAN VASTEN, OF ONTHOUDING.

I. De Veertig Dagen der Vasten.

II. De Quatertempers bij de Vier Jaargetijden, zijnde de *Woensdag*, *Vrijdag*, en *Zaturdag* na { Den Eersten *Zondag* in de Vasten. Het Pinksterfeest. *September* 14, en *December* 13.

III. De Drie *Kruisdagen*, zijnde de *Maandag*, *Dingsdag*, en *Woensdag* vóór *Heiligen Donderdag*, of de *Hemelvaart* onzes HEEREN.

IV. Al de *Vrijdagen* in het Jaar, uitgenomen KERSDAG.

☞ De Nommers geplaatst voor verscheidene Dagen (in den voorgaanden Kalendar) tusschen den Eenentwintigsten Dag van *Maart* en den Achttienden Dag van *April*, beide ingesloten, duiden de Dagen aan waarop die Volle Manen vallen, welke plaats hebben op, of het eerst na, den Eenentwintigsten Dag van *Maart*, in die Jaren, waarvan zij respectievelijk de Gulden Getallen zijn; en de Zondags Letter, naast op zoodanige Volle Maan volgende, wijst den *Paaschdag* aan voor dat Jaar. Al hetwelk geldt tot op het Jaar onzes Heeren 2199 ingesloten; na welk Jaar de plaats dezer Gulden Getallen moet veranderd worden, zoo als hierna vermeld is.

EENE TAFEL OM PAASCHDAG TE VINDEN,

VAN DEN TEGENWOORDIGEN TIJD AF TOT OP HET JAAR 2199 INGESLOTEN, VOLGENS DEN VOORGAANDEN KALENDAR.

Gulden Getal.	Dagen der Maand.	Zondags Letters.
	Mar. 21	C
XIV	—— 22	D
III	—— 23	E
	—— 24	F
XI	—— 25	G
	—— 26	A
XIX	—— 27	B
VIII	—— 28	C
	—— 29	D
XVI	—— 30	E
V	—— 31	F
	April 1	G
XIII	—— 2	A
II	—— 3	B
	—— 4	C
X	—— 5	D
	—— 6	E
XVIII	—— 7	F
VII	—— 8	G
	—— 9	A
XV	—— 10	B
IV	—— 11	C
	—— 12	D
XII	—— 13	E
I	—— 14	F
	—— 15	G
IX	—— 16	A
XVII	—— 17	B
VI	—— 18	C
	—— 19	D
	—— 20	E
	—— 21	F
	—— 22	G
	—— 23	A
	—— 24	B
	—— 25	C

DEZE Tafel bevat zooveel van den Kalendar als noodzakelijk is ter bepaling van *Paschen;* om hetwelk te vinden, men het Gulden Getal des Jaars zoeke in de Eerste Kolom der Tafel, waar de Dag van de Volle Paaschmaan tegenover staat; zoek dan in de Derde Kolom de Zondags Letter, het eerst na den Dag der Volle Maan, en de Dag der Maand tegenover die Zondags Letter staande is *Paaschdag.* Zoo de Volle Maan op een' Zondag valt, dan is (volgens den eersten Regel) de eerste Zondag daarna *Paaschdag.*

Om het Gulden Getal, of de Prima, te vinden, voege men 1 bij het Jaar onzes Heeren, en deele dan door 19; het overschot, zoo er een is, is het Gulden Getal; zoo echter niets overblijft, is 19 het Gulden Getal.

Om de Dominicale of Zondags Letter, volgens den Kalendar, te vinden tot op het Jaar 2099 ingesloten, voege men bij het Jaar onzes Heeren deszelfs Vierde Gedeelte, de breuken weglatende, en insgelijks het Getal 6; deel de Som door 7, en zoo er geen overschot is, dan is A de Zondags Letter; maar zoo er eenig Getal overblijft, dan is de Letter, in de kleine hier bijgevoegde Tafel tegenover dat Getal staande de Zondags Letter.

0	A
1	G
2	F
3	E
4	D
5	C
6	B

Voor de naastvolgende Eeuw, dat is, van het Jaar 2100 tot het Jaar 2199 ingesloten, voege men bij het loopende Jaar deszelfs Vierde Gedeelte, en insgelijks het Getal 5, deele dan door 7, en ga te werk als in den laatsten Regel.

Men merke op, dat in alle Schrikkeljaren de Letter als voren gevonden de Zondags Letter zijn zal, uitsluitend van den ingeschoven Dag af tot het einde des Jaars.

Eene andere TAFEL om PASCHEN te vinden tot het Jaar 2199 ingesloten.

ZONDAGS LETTERS.

Gulden Getal.	A	B	C	D	E	F	G
I	Apr. 16	——17	——18	——19	——20	——21	——15
II	Apr. 9	——10	—— 4	—— 5	—— 6	—— 7	—— 8
III	Mar. 26	——27	——28	——29	——30	——24	——25
IV	Apr. 16	——17	——18	——12	——13	——14	——15
V	Apr. 2	—— 3	—— 4	—— 5	—— 6	—— 7	—— 1
VI	Apr. 23	——24	——25	——19	——20	——21	——22
VII	Apr. 9	——10	——11	——12	——13	——14	——15
VIII	Apr. 2	—— 3	—— 4	Mar. 29	——30	——31	Apr. 1
IX	Apr. 23	——17	——18	——19	——20	——21	——22
X	Apr. 9	——10	——11	——12	—— 6	—— 7	—— 8
XI	Mar. 26	——27	——28	——29	——30	——31	Apr. 1
XII	Apr. 16	——17	——18	——19	——20	——14	——15
XIII	Apr. 9	—— 3	—— 4	—— 5	—— 6	—— 7	—— 8
XIV	Mar. 26	——27	——28	——29	——23	——24	——25
XV	Apr. 16	——17	——11	——12	——13	——14	——15
XVI	Apr. 2	—— 3	—— 4	—— 5	—— 6	Mar. 31	Apr. 1
XVII	Apr. 23	——24	——18	——19	——20	——21	——22
XVIII	Apr. 9	——10	——11	——12	——13	——14	—— 8
XIX	Apr. 2	—— 3	Mar. 28	——29	——30	——31	Apr. 1

OM van de voorgaande Tafel gebruik te maken, vinde men de Zondags Letter voor het Jaar in de bovenste Linie, en het Gulden Getal, of de Prima, in de Kolom der Gulden Getallen, en tegenover de Prima in dezelfde Linie onder de Zondags Letter, heeft men den Dag der Maand waarop *Paschen* in dat Jaar valt. Doch men merke op, dat de Naam der Maand aan de linkerhand, of regt bij het Cijfer, geplaatst is, en niet, zoo als in andere Tafels, bij nederdaling, maar zijdelings volgt.

EENE TAFEL DER BEWEGELIJKE FEESTEN

VOOR VIJF-EN-VIJFTIG JAREN,

VOLGENS DEN VOORGAANDEN KALENDAR.

Het Jaar onzes HEEREN.	Gulden Getal.	De Epacta.	Zondags Letter.	Zond. na Epifanie.	Septuagesima Zondag.	De Eerste Dag der Vasten.	Paasch-Dag.	Kruis-Zondag.	Hemelvaarts-Dag.	Pinkster-Zondag.	Zond. na Drieëenheid.	Advent-Zondag.
1900	1	29	G	5	Feb. 11	Feb. 28	Apr. 15	Mei 20	Mei 24	Junij 3	24	Dec. 2
1901	2	10	F	3	— 3	— 20	— 7	— 12	— 16	Mei 26	25	— 1
1902	3	21	E	2	Jan. 26	— 12	Mar. 30	— 4	— 8	— 18	26	Nov. 30
1903	4	2	D	4	Feb. 8	— 25	Apr. 12	— 17	— 21	— 31	24	— 29
1904	5	13	CB	3	Jan. 31	— 17	— 3	— 8	— 12	— 22	25	— 27
1905	6	24	A	6	Feb. 19	Mar. 8	— 23	— 28	Junij 1	Junij 11	23	Dec. 3
1906	7	5	G	5	— 11	Feb. 28	— 15	— 20	Mei 24	— 3	24	— 2
1907	8	16	F	2	Jan. 27	— 13	Mar. 31	— 5	— 9	Mei 19	26	— 1
1908	9	27	ED	5	Feb. 16	Mar. 4	Apr. 19	— 24	— 28	Junij 7	23	Nov. 29
1909	10	8	C	4	— 7	Feb. 24	— 11	— 16	— 20	Mei 30	24	— 28
1910	11	19	B	2	Jan. 23	— 9	Mar. 27	— 1	— 5	— 15	26	— 27
1911	12	0	A	5	Feb. 12	Mar. 1	Apr. 16	— 21	— 25	Junij 4	24	Dec. 3
1912	13	11	GF	4	— 4	Feb. 21	— 7	— 12	— 16	Mei 26	25	— 1
1913	14	22	E	1	Jan. 19	— 5	Mar. 23	Apr. 27	— 1	— 11	27	Nov. 30
1914	15	3	D	4	Feb. 8	— 25	Apr. 12	Mei 17	— 21	— 31	24	— 29
1915	16	14	C	3	Jan. 31	— 17	— 4	— 9	— 13	— 23	25	— 28
1916	17	26	BA	6	Feb. 20	Mar. 8	— 23	— 28	Junij 1	Junij 11	23	Dec. 3
1917	18	6	G	4	— 4	Feb. 21	— 8	— 13	Mei 17	Mei 27	25	— 2
1918	19	17	F	2	Jan. 27	— 13	Mar. 31	— 5	— 9	— 19	26	— 1
1919	1	29	E	5	Feb. 16	Mar. 5	Apr. 20	— 25	— 29	Junij 8	23	Nov. 30
1920	2	10	DC	3	— 1	Feb. 18	- 4	— 9	— 13	Mei 23	25	— 28
1921	3	21	B	2	Jan. 23	— 9	Mar. 27	— 1	— 5	— 15	26	— 27
1922	4	2	A	5	Feb. 12	Mar. 1	Apr. 16	— 21	— 25	Junij 4	24	Dec. 3
1923	5	13	G	3	Jan. 28	Feb. 14	— 1	— 6	— 10	Mei 20	26	— 2
1924	6	24	FE	5	Feb. 17	Mar. 5	— 20	— 25	— 29	Junij 8	23	Nov. 30
1925	7	5	D	4	— 8	Feb. 25	— 12	— 17	— 21	Mei 31	24	— 29
1926	8	16	C	3	Jan. 31	— 17	— 4	— 9	— 13	— 23	25	— 28
1927	9	27	B	5	Feb. 13	Mar. 2	— 17	— 22	— 26	Junij 5	23	— 27
1028	10	8	AG	4	— 5	Feb. 22	— 8	— 13	— 17	Mei 27	25	Dec. 2
1929	11	19	F	2	Jan. 27	— 13	Mar. 31	— 5	— 9	— 19	26	— 1
1930	12	0	E	5	Feb. 16	Mar. 5	Apr. 20	— 25	— 29	Junij 8	23	Nov. 30
1931	13	11	D	3	— 1	Feb. 18	— 5	— 10	— 14	Mei 24	25	— 29
1932	14	22	CB	2	Jan. 24	— 10	Mar. 27	— 1	— 5	— 15	26	— 27
1933	15	3	A	5	Feb. 12	Mar. 1	Apr. 16	— 21	— 25	Junij 4	24	Dec. 3
1934	16	14	G	3	Jan. 28	Feb. 14	— 1	— 6	— 10	Mei 20	26	— 2
1935	17	26	F	5	Feb. 17	Mar. 6	— 21	— 26	— 30	Junij 9	23	— 1
1936	18	6	ED	4	— 9	Feb. 26	— 12	— 17	— 21	Mei 31	24	Nov. 29
1937	19	17	C	2	Jan. 24	— 10	Mar. 28	— 2	— 6	— 16	26	— 28
1938	1	29	B	5	Feb. 13	Mar. 2	Apr. 17	— 22	— 26	Junij 5	23	— 27
1939	2	10	A	4	— 5	Feb. 22	— 9	— 14	— 18	Mei 28	25	Dec. 3
1940	3	21	GF	2	Jan. 21	— 7	Mar. 24	Apr. 28	— 2	— 12	27	— 1
1941	4	2	E	4	Feb. 9	— 26	Apr. 13	Mei 18	— 22	Junij 1	24	Nov. 30
1942	5	13	D	3	— 1	— 18	— 5	— 10	— 14	Mei 24	25	— 29
1943	6	24	C	6	— 21	Mar. 10	— 25	— 30	Junij 3	Junij 13	22	— 28
1944	7	5	BA	4	— 6	Feb. 23	— 9	— 14	Mei 18	Mei 28	25	Dec. 3
1945	8	16	G	3	Jan. 28	— 14	— 1	— 6	— 10	— 20	26	— 2
1946	9	27	F	5	Feb. 17	Mar. 6	— 21	— 26	— 30	Junij 9	23	— 1
1947	10	8	E	3	— 2	Feb. 19	— 6	— 11	— 15	Mei 25	25	Nov. 30
1948	11	19	DC	2	Jan. 25	— 11	Mar. 28	— 2	— 6	— 16	26	— 28
1949	12	0	B	5	Feb. 13	Mar. 2	Apr. 17	— 22	— 26	Junij 5	23	— 27
1950	13	11	A	4	— 5	Feb. 22	— 9	— 14	— 18	Mei 28	25	Dec. 3
1951	14	22	G	2	Jan. 21	— 7	Mar. 25	Apr. 29	— 3	— 13	27	— 2
1952	15	3	FE	4	Feb. 10	— 27	Apr. 13	Mei 18	— 22	Junij 1	24	Nov. 30
1953	16	14	D	3	— 1	— 18	— 5	— 10	— 14	Mei 24	25	— 20
1954	17	26	C	5	— 14	Mar. 3	— 18	— 23	— 27	Junij 6	23	— 28

EENE TAFEL der BEWEGELIJKE FEESTEN, volgens de verscheidene Dagen waarop PASCHEN bij mogelijkheid vallen kan.

Paasch-Dag.	Zondagen na Epifanie.	Septuagesima Zondag.	De Eerste Dag der Vasten.	Kruis-Zondag.	Hemelvaarts-Dag.	Pinkster-Zondag.	Zondagen na Drieëenheid.	Advent-Zondag.
Maart 22	1	Jan. 18	Feb. 4	April 26	April 30	Mei 10	27	Nov. 29
— 23	1	— 19	— 5	— 27	Mei 1	— 11	27	— 30
— 24	1	— 20	— 6	— 28	— 2	— 12	27	Dec. 1
— 25	2	— 21	— 7	— 29	— 3	— 13	27	— 2
— 26	2	— 22	— 8	— 30	— 4	— 14	27	— 3
— 27	2	— 23	— 9	Mei 1	— 5	— 15	26	Nov. 27
— 28	2	— 24	— 10	— 2	— 6	— 16	26	— 28
— 29	2	— 25	— 11	— 3	— 7	— 17	26	— 29
— 30	2	— 26	— 12	— 4	— 8	— 18	26	— 30
— 31	2	— 27	— 13	— 5	— 9	— 19	26	Dec. 1
April 1	3	— 28	— 14	— 6	— 10	— 20	26	— 2
— 2	3	— 29	— 15	— 7	— 11	— 21	26	— 3
— 3	3	— 30	— 16	— 8	— 12	— 22	25	Nov. 27
— 4	3	— 31	— 17	— 9	— 13	— 23	25	— 28
— 5	3	Feb. 1	— 18	— 10	— 14	— 24	25	— 29
— 6	3	— 2	— 19	— 11	— 15	— 25	25	— 30
— 7	3	— 3	— 20	— 12	— 16	— 26	25	Dec. 1
— 8	4	— 4	— 21	— 13	— 17	— 27	25	— 2
— 9	4	— 5	— 22	— 14	— 18	— 28	25	— 3
— 10	4	— 6	— 23	— 15	— 19	— 29	24	Nov. 27
— 11	4	— 7	— 24	— 16	— 20	— 30	24	— 28
— 12	4	— 8	— 25	— 17	— 21	— 31	24	— 29
— 13	4	— 9	— 26	— 18	— 22	Junij 1	24	— 30
— 14	4	— 10	— 27	— 19	— 23	— 2	24	Dec. 1
— 15	5	— 11	— 28	— 20	— 24	— 3	24	— 2
— 16	5	— 12	Maart 1	— 21	— 25	— 4	24	— 3
— 17	5	— 13	— 2	— 22	— 26	— 5	23	Nov. 27
— 18	5	— 14	— 3	— 25	— 27	— 6	23	— 28
— 19	5	— 15	— 4	— 24	— 28	— 7	23	— 29
— 20	5	— 16	— 5	— 25	— 29	— 8	23	— 30
— 21	5	— 17	— 6	— 26	— 30	— 9	23	Dec. 1
— 22	6	— 18	— 7	— 27	— 31	— 10	23	— 2
— 23	6	— 19	— 8	— 28	Junij 1	— 11	23	— 3
— 24	6	— 20	— 9	— 29	— 2	— 12	22	Nov. 27
— 25	6	— 21	— 10	— 30	— 3	— 13	22	— 28

Merk op, dat in een Schrikkeljaar het Getal der ***Zondagen*** na Epifanie hetzelfde zijn zal, alsof ***Paaschdag*** éénen dag later ingevallen ware dan hij werkelijk doet. En om dezelfde reden moet in ieder Schrikkeljaar één dag geteld worden bij den Dag der Maand, in de Tafel opgegeven voor ***Septuagesima*** Zondag. En desgelijks moet men doen voor den Eersten Dag in de ***Vasten*** (gewoonlijk genaamd ***Asch-Woensdag***) tenzij de Tafel eenen Dag in de Maand van ***Maart*** er voor opgeve: want in dat geval, is de Dag in de Tafel gegeven de juiste Dag.

TAFEL om PASCHEN te vinden van het Jaar 2200 tot 2299 ingesloten.

Gulden Getal.	Dag der Maand.		Zondags Letter.
VI	Maart	21	C
	—	22	D
XIV	—	23	E
III	—	24	F
	—	25	G
XI	—	26	A
	—	27	B
XIX	—	28	C
VIII	—	29	D
	—	30	E
XVI	—	31	F
V	April	1	G
	—	2	A
XIII	—	3	B
II	—	4	C
	—	5	D
X	—	6	E
	—	7	F
XVIII	—	8	G
VII	—	9	A
	—	10	B
XV	—	11	C
IV	—	12	D
	—	13	E
XII	—	14	F
I	—	15	G
	—	16	A
IX	—	17	B
XVII	—	18	C
	—	19	D
	—	20	E
	—	21	F
	—	22	G
	—	23	A
	—	24	B
	—	25	C

De Gulden Getallen in den voorgaanden Kalendar zullen de Dagen der Volle Paaschmanen aanwijzen tot op het Jaar onzes Heeren 2200; te welken tijde, ten einde de Kerkelijke Volle Manen bijna op dezelfde Dagen mogen invallen als de ware Volle Manen, de Gulden Getallen naar verschillende Dagen van den Kalendar verplaatst moeten worden, gelijk in de hier bijgevoegde Tafel gedaan is, welke zooveel bevat van den Kalendar dan te gebruiken, als noodig is tot het vinden van de Volle Paaschmanen, en het Feest van *Paschen*, van het Jaar 2200 tot het Jaar 2299 ingesloten. Deze Tafel moet, in alle opzigten, eveneens gebruikt worden als de Eerste Tafel, hiervoren ingevoegd tot het vinden van *Paschen* tot op het Jaar 2199.

TAFEL III.

Volle Paasch-maan.		Zond. Letts.	DE GULDEN GETALEN.																		
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Maart	21	C	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26
Maart	22	D	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27
Maart	23	E	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28
Maart	24	F	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29
Maart	25	G	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0
Maart	26	A	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1
Maart	27	B	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2
Maart	28	C	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3
Maart	29	D	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4
Maart	30	E	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5
Maart	31	F	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6
April	1	G	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7
April	2	A	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8
April	3	B	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9
April	4	C	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10
April	5	D	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11
April	6	E	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12
April	7	F	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13
April	8	G	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14
April	9	A	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15
April	10	B	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16
April	11	C	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17
April	12	D	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18
April	13	E	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19
April	14	F	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20
April	15	G	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21
April	16	A	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22
April	17	B	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23
April	17	B												7	18	29	10	21	2	13	24
April	18	C	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26								
April	18	C	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25

De Orde voor het MORGEN- en AVOND-GEBED, dagelijks te zeggen en te gebruiken het geheele jaar door.

HET Morgen- en Avond-Gebed zal ter gewoner plaatse in de Kerk, de Kapel of het Koor gebruikt worden; tenzij het door den Ordinarius van het Oord anderzins bepaald zal zijn. En de Koren zullen blijven, als zij in vroegere tijden geweest zijn.

En hier is op te merken, dat zulke Sieraden van de Kerk, en van derzelver Dienaren, te allen tijde hunner Bediening, zullen behouden worden, en in gebruik zijn, als er in deze Kerk van *Engeland* waren, op Gezag van het Parlement, in het Tweede Jaar der Regering van Koning *Eduard* den Zesde.

ORDE VAN HET

MORGEN-GEBED,

DAGELIJKS HET GEHEELE JAAR DOOR.

Bij het begin van het Morgengebed zal de Dienaar met luider stem ééne of meer dezer volgende Spreuken der Heilige Schriften lezen. En dan zal hij zeggen hetgeen er na die Spreuken volgt.

ALS de goddelooze zich bekeert van zijne goddeloosheid, die hij gedaan heeft, en doet regt en geregtigheid, die zal zijne ziel in het leven behouden. *Ezech.* xviii. 27.

Ik ken mijne overtredingen, en mijne zonde is steeds voor mij. *Ps.* li. 5.

Verberg uw aangezigt van mijne zonden, en delg uit al mijne ongeregtigheden. *Ps.* li. 11.

De offeranden Gods zijn een gebroken geest; een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God! niet verachten. *Ps.* li. 19.

Scheurt uw hart en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heer, uwen God: want Hij is genadig en barmhartig, langmoedig en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over het kwade. *Joël* ii. 13.

Bij den Heer, onzen God, zijn de barmhartigheden en vergevingen, alhoewel wij tegen Hem gerebelleerd hebben. En wij hebben de stem des Heeren, onzes Gods, niet gehoorzaamd, dat wij in zijne wetten wandelen zouden, die Hij gegeven heeft voor onze aangezigten. *Dan.* ix. 9, 10.

Kastijd mij, Heer! doch met mate; niet in uwen toorn, opdat Gij mij niet te niete maket. *Jer.* x. 24. *Ps.* vi. 2.

Bekeert u; want het Koningrijk der hemelen is nabij gekomen. *Matth.* iii. 2.

Ik zal opstaan en tot mijnen vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader! ik heb gezondigd tegen den hemel, en voor u; en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden. *Luk.* xv. 18, 19.

Ga niet in het gerigt met uwen knecht, o Heer! want niemand, die leeft, zal voor uw aangezigt regtvaardig zijn. *Ps.* cxliii. 2.

Indien wij zeggen, dat wij geene zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet. Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en regtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongeregtigheid. 1 *Joh.* i. 8, 9.

ZEER geliefde broeders! de Heilige Schrift vermaant ons op verscheidene plaatsen tot erkenning en belijdenis onzer menigvuldige zonden en boosheid; en dat wij die niet zullen ontveinzen of bemantelen voor het aangezigt van den

almagtigen God, onzen hemelschen Vader, maar die met een ootmoedig, nederig, boetvaardig en gehoorzaam hart belijden; ten einde wij de vergiffenis derzelve mogen verwerven, naar zijne oneindige goedheid en barmhartigheid. En ofschoon wij te allen tijde onze zonden ootmoedig voor God moeten erkennen, behooren wij dit echter vooral te doen, wanneer wij zamenkomen en ons met elkander vereenigen, om Hem dank te zeggen voor de groote weldaden, die wij uit zijne hand ontvingen, om den Hem verschuldigden lof te verbreiden, om zijn allerheiligst Woord te hooren en te bidden om hetgeen ons, zoowel naar ligchaam als ziel, heilzaam en noodig is. Daarom bid en smeek ik u, zoo velen als hier tegenwoordig zijn, met een zuiver hart en ootmoedige stem met mij te naderen tot den troon der hemelsche genade, mij nazeggende:

¶ *Eene algemeene belijdenis, die door de gansche gemeente den Dienaar moet worden nagezegd, allen knielende.*

Almagtige en barmhartige Vader! Wij hebben gedwaald, en zijn van uwe wegen afgeweken, als verlorene schapen. Wij hebben te veel de gedachten en begeerlijkheden onzer eigen harten gevolgd. Wij hebben misdreven tegen uwe heilige wetten. Wij hebben nagelaten, hetgeen wij behoorden te doen; En wij hebben gedaan, hetgeen wij behoorden niet te doen; En er is geen heil in ons. Maar Gij, o Heer! ontferm u over ons, ellendige overtreders. Verschoon Gij hen, o God! die hunne gebreken belijden. Rigt Gij hen op, die boetvaardig zijn; Volgens uwe beloften aan het menschdom verkondigd in Christus Jezus, onzen Heer. En verleen ons, o barmhartige Vader! om zijnentwil; Dat wij voortaan godzalig, regtvaardig, en matig leven mogen, Ter eere van uwen heiligen naam. Amen.

¶ *De Absolutie, of Vergeving van zonden, door den Priester alleen, staande, uit te spreken, terwijl de gemeente nog knielt.*

De almagtige God, de Vader van onzen Heer Jezus Christus, die niet begeert den dood eens zondaars, maar veeleer, dat hij zich bekeere van zijne boosheid en leve; en die aan zijne Dienaren magt en bevel gegeven heeft, om zijnen volke, wanneer het boetvaardig is, de Absolutie en Vergeving hunner zonden te verkondigen en uit te spreken: Hij vergeeft en ontslaat allen, die zich van harte bekeeren en zijn heilig Evangelie ongeveinsd gelooven. Laat ons derhalve Hem smeeken, dat Hij ons opregte bekeering en zijnen Heiligen Geest verleene, opdat hetgeen wij thans verrigten Hem welgevallig zij, en ons overige leven voortaan onbesmet en heilig wezen moge;

zoodat wij ten laatste mogen ingaan in zijne eeuwige vreugde; door Jezus Christus, onzen Heer.

¶ *De gemeente zal hier, en aan het einde van alle andere gebeden antwoorden,* Amen.

¶ *Dan zal de Dienaar knielen, en het Gebed des Heeren met eene hoorbare stem zeggen; terwijl ook de gemeente knielt en het met hem herhaalt, zoowel hier als elders waar het bij de godsdienst voorkomt*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Want uw is het koningrijk, En de kracht, en de heerlijkheid, In der eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal hij insgelijks zeggen:*

O Heer! open Gij onze lippen.

Antw. En onze mond zal uwen lof verkondigen.

Priester. O God! haast U om ons te verlossen.

Antw. O Heer! haast U tot onze hulp.

¶ *Hier staan allen op, en de Priester zal zeggen:*

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Priester. Looft den Heer.

Antw. De naam des Heeren zij geloofd.

¶ *Dan zal de volgende Psalm gezegd of gezongen worden: behalve op* Paaschdag, *waarvoor een ander Beurtgezang verordend is; en op den negentienden dag van iedere maand moet die niet hier gelezen worden, maar in de gewone volgorde der Psalmen.*

VENITE, EXULTEMUS DOMINO.

Psalm xcv.

1 Komt, laat ons den Heere vrolijk zingen: laat ons juichen den rotssteen onzes heils.

2 Laat ons zijn aangezigt te gemoet gaan met lof: laat ons Hem juichen met Psalmen.

3 Want de Heer is een groot God: ja een groot Koning boven alle goden.

4 In wiens hand de diepste plaatsen der aarde zijn: en de hoogten der bergen zijn Zijne.

5 Wiens ook de zee is, want Hij heeft ze gemaakt: en zijne handen hebben het drooge geformeerd.

6 Komt, laat ons aanbidden en nederbukken: laat ons knielen voor den Heer, die ons gemaakt heeft.

7 Want Hij is onze God: en wij zijn het volk zijner weide, en de schapen zijner hand.

8 Heden zoo gij zijne stem hoort, verhardt uw hart niet: gelijk te Merîba, gelijk ten dage van Massa in de woestijn;

9 Waar Mij uwe vaders verzochten: Mij beproefden, ook mijn werk zagen.

10 Veertig jaar heb Ik verdriet gehad aan dit geslacht, en heb gezegd: zij zijn een volk, dwalende van hart, en zij kennen mijne wegen niet.

11 Daarom heb Ik in mijnen toorn gezworen: zoo zij in mijne rust zullen ingaan!

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zullen de Psalmen volgen naar de voorgeschreven orde. En aan het einde van elken Psalm het geheele jaar door, en insgelijks aan het einde van* Benedicite, Benedictus, Magnificat, *en* Nunc dimittis, *zal herhaald worden:*

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal duidelijk en met eene hoorbare stem gelezen worden de Eerste Les, genomen uit het Oude Testament, zoo als in den Kalendar verordend is, tenzij er Bijzondere Lessen voor dien dag zijn aangewezen. Hij, die leest, sta en keere zich in dier voege, als hij best van alle aanwezigen kan gehoord worden. En daarna zal, in de landtaal, gezegd of gezongen worden de Hymne, genaamd* Te Deum Laudamus, *dagelijks het gansche jaar door.*

¶ *Men merke op, dat vóór elke Les de Dienaar zeggen zal:* Hier begint zulk een Hoofdstuk, *of* Vers van zulk een Hoofdstuk, van zulk een Boek; *en na elke Les:* Hier eindigt de Eerste, *of* de Tweede Les.

TE DEUM LAUDAMUS.

1 Wij loven U, o God: wij erkennen, dat Gij zijt de Heer.

2 De gansche aarde aanbidt U: den eeuwigen Vader.

3 Tot U roepen alle Engelen luide: de hemelen, en alle magten daarin.

4 De Cherubim en Serafim: roepen tot U geduriglijk uit:

5 Heilig, Heilig, Heilig: Heere God Sabaoth!

6 Hemel en aarde zijn vol der majesteit: van uwe heerlijkheid.

7 De heerlijke koor der Apostelen: looft U.

8 De loffelijke schaar der Profeten: looft U.

9 Het edele heir der Martelaren: looft U.

10 De heilige Kerk geheel de wereld door: erkent U;

11 Den Vader: onmetelijk in majesteit;

12 Uwen aanbiddelijken, waarachtigen: en eenigen Zoon;

13 Ook den Heiligen Geest: den Trooster.

14 Gij zijt de Koning der eere: o Christus!

15 Gij zijt de eeuwige Zoon: van den Vader.

16 Toen Gij op U naamt den mensch te verlossen: versmaaddet Gij niet den schoot der Maagd.

17 Toen Gij den prikkel des doods hadt overwonnen: opendet Gij het Rijk der hemelen voor al wie gelooven.

18 Gij zit ter regterhand Gods: in de heerlijkheid des Vaders.

19 Wij gelooven, dat Gij komen zult: om onze Regter te wezen.

20 Daarom bidden wij U, help uwe dienaars: die Gij hebt verlost door uw dierbaar bloed.

21 Geef hun onder uwe heiligen te worden geteld: in eeuwige heerlijkheid.

22 O Heer! verlos uw volk: en zegen uw erfdeel.

23 Leid hen: en verhef hen tot in eeuwigheid.

24 Dag aan dag: maken wij U groot;

25 En wij aanbidden uwen naam: tot in alle eeuwigheid.

26 Verwaardig U, o Heer: ons heden te bewaren voor zonde.

27 O Heer! ontferm U onzer: ontferm U onzer.

28 O Heer! laat uwe barmhartigheid op ons dalen: gelijk wij ons vertrouwen op U stellen.

29 O Heer! op U heb ik betrouwd: laat mij nimmer beschaamd worden.

¶ *Of dit Gezang,*

BENEDICITE, OMNIA OPERA.

1 ALLE gij werken des Heeren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

2 Gij, Engelen des Heeren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

3 Gij, hemelen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

4 Alle gij wateren, die boven den hemel zijt, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

5 Alle gij heirkrachten des Heeren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

6 Gij zon, en gij maan, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

7 Gij gesternten des hemels, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

8 Alle gij regen en dauw, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

9 Gij winden alle, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

10 Gij, vuur en hitte, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

11 Gij, winter en zomer, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

12 Dauw en rijp, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

13 Vorst en koude, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

14 IJs en sneeuw, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

15 Gij, nachten en dagen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

16 Licht en duisternis, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

17 Bliksem en wolken, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

18 De aarde love den Heer: zij prijze en roeme Hem in der eeuwigheid.

19 Gij, bergen en heuvelen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

20 Al wat op de aarde uitspruit, love den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

21 Gij, fonteinen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

22 Gij, zeeën en rivieren, looft

den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

23 Gij, walvisschen en al wat zich roert in de wateren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

24 Alle gij vogelen des hemels, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

25 Al gij wild gedierte en vee, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

26 Gij, kinderen der menschen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

27 Israël love den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

28 Gij, Priesters des Heeren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

29 Gij, knechten des Heeren, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

30 Gij, geesten en zielen der regtvaardigen, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

31 Gij, heiligen en demoedigen van harte, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

32 Ananias, Azarias, Misaël, looft den Heer: prijst en roemt Hem in der eeuwigheid.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal gelijkerwijze de Tweede Les, genomen uit het Nieuwe Testament gelezen worden. En daarna de volgende Hymne; behalve wanneer dezelve voorkomt in het Hoofdstuk voor den Dag, of in het Evangelie op den dag van den* H. Johannes den Dooper.

BENEDICTUS.

Lukas 1. 68.

1 Geloofd zij de Heer, de God Israëls: want Hij heeft bezocht, en verlossing te weeg gebragt zijnen volke;

2 En heeft eenen hoorn der zaligheid ons opgerigt: in het huis van David, zijnen knecht;

3 Gelijk Hij gesproken heeft, door den mond zijner heilige Profeten: die van het begin der wereld geweest zijn:

4 Namelijk eene verlossing van onze vijanden: en van de hand van al degenen, die ons haten;

5 Opdat Hij barmhartigheid dede aan onze vaderen: en gedachtig ware aan zijn heilig verbond;

6 En aan den eed, dien Hij Abraham, onzen vader, gezworen heeft: om ons te geven,

7 Dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden: Hem dienen zouden zonder vreeze,

8 In heiligheid en geregtigheid voor Hem: al de dagen onzes levens.

9 En gij, kindeken, zult een Profeet des Allerhoogsten genaamd worden: want gij zult voor het aangezigt des Heeren vóór heengaan, om zijne wegen te bereiden;

10 Om zijn volk kennis der zaligheid te geven: in vergeving hunner zonden,

11 Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods: met welke ons bezocht heeft de opgang uit de hoogte;

12 Om te verschijnen dengenen, die gezeten zijn in duisternis en schaduwe des doods: om onze voeten te rigten op den weg des vredes.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Of deze Psalm.*

JUBILATE DEO.

Psalm c.

1 GIJ gansche aarde, juich den Heere: dient den Heere met blijdschap, komt voor zijn aanschijn met vrolijk gezang.

2 Weet dat de Heer is God: Hij heeft ons gemaakt, (en niet wij,) zijn volk en de schapen zijner weide.

3 Gaat in tot zijne poorten met lof, in zijne voorhoven, met lofgezang: looft Hem, prijst zijnen naam.

4 Want de Heer is goed, zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid: en zijne getrouwheid van geslachte tot geslachte.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal de Apostolische Geloofsbelijdenis door den Dienaar en de gemeente staande gezongen of gezegd worden; alleen uitgenomen die dagen, wanneer de Geloofsbelijdenis van den* H. Athanasius *moet gelezen worden.*

IK geloof in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde.

En in Jezus Christus, zijnen eengeboren' Zoon, onzen Heer, Die ontvangen is van den Heiligen Geest, Geboren uit de Maagd Maria, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, Is gekruist, gestorven en begraven, Nedergedaald ter helle; Ten derden dage wederom opgestaan van de dooden, Opgevaren ten hemel, Zittende ter regterhand Gods, des Almagtigen Vaders; Van waar Hij komen zal, om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloof in den Heiligen Geest; De heilige Katholijke kerk; De gemeenschap der Heiligen; De vergeving der zonden, De wederopstanding des vleesches, En het eeuwige leven. Amen.

¶ *En daarna deze volgende gebeden, terwijl allen eerbiedig knielen, de Dienaar eerst met luider stemme uitsprekende:*

De Heer zij met u.

Antw. En met uwen geest.

Dien. Laat ons bidden:

Heer! ontferm U onzer.

Christus! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

¶ *Dan zullen de Dienaar, Klerken en gemeente met luider stemme het Gebed des Heeren zeggen.*

ONZE Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk

in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

¶ *Dan zal de Priester opstaande zeggen:*

O Heer! toon ons uwe goedertierenheid.

Antw. En geef ons uw heil.

Priester. O Heer! behoed den Koning.

Antw. En verhoor ons genadiglijk, als wij U aanroepen.

Priester. Bekleed uwe Priesters met geregtigheid.

Antw. En doe uwe gunstgenooten juichen.

Priester. O Heer! verlos uw volk.

Antw. En zegen uwe erve.

Priester. Geef vrede in onze dagen, o Heer!

Antw. Want niemand anders strijdt voor ons, dan Gij alleen, o God!

Priester. O God! schep ons een rein hart.

Antw. En neem uwen Heiligen Geest niet van ons.

¶ *Dan zullen drie Collecten volgen: de eerste die van den Dag, welke dezelfde zijn zal, als bij de Communie verordend is; de tweede om Vrede; de derde om Genade tot een godzalig leven. En de twee laatste Collecten zullen nimmer veranderd, maar dagelijks bij het Morgengebed, het gansche jaar door, op de volgende wijze gezegd worden: terwijl allen knielen.*

DE TWEEDE COLLECT, OM VREDE.

O GOD! die de oorsprong des vredes zijt, en in eendragt een welbehagen hebt, wien te kennen het eeuwige leven, en wiens dienst ware vrijheid is; bescherm ons, uwe ootmoedige dienstknechten, tegen alle aanvechtingen onzer vijanden, opdat wij, vast op uwen bijstand vertrouwende, voor geene tegenstanders vreezen, door de kracht van Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE DERDE COLLECT, OM GENADE.

O HEER, onze hemelsche Vader, almagtige en eeuwige God! die ons dezen dag veilig deedt beginnen, neem ons op denzelven in uwe magtige bewaring; en geef, dat wij heden in geene zonde vallen, noch in eenig gevaar geraken; maar dat al onze daden door uwe leiding mogen worden ingerigt, om altijd te doen hetgeen regt is in uwe oogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *In Koren en op plaatsen, waar gezongen wordt, volgt hier het Beurtgezang.*

¶ *Dan moeten de vijf volgende gebeden hier gelezen worden; behalve wanneer men de Litanie leest: alsdan zullen de twee laatste alleen, zoo als zij daar geplaatst staan, gelezen worden.*

EEN GEBED VOOR DEN KONING.

O HEER, onze hemelsche Vader! hoog en magtig, Koning der koningen, Heer der heeren, éénige bestuurder der Vorsten, die, van uwen troon, op alle bewoners der aarde nederziet; wij smeeken U van ganscher harte, in gunste neder te zien op onzen geëerbie-

digden Koning *GEORGE*, en hem zoo met de genade van uwen Heiligen Geest te vervullen, dat hij altoos genegen zij om uwen wil te volbrengen en in uwe wegen te wandelen. Schenk hem eene ruime mate van hemelsche gaven; vergun hem lang in gezondheid en voorspoed te leven; sterk hem, opdat hij al zijne vijanden overwinnen moge; en eindelijk, na dit leven, de eeuwige vreugde en zaligheid moge verwerven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

EEN GEBED VOOR HET KONINKLIJKE HUIS.

ALMAGTIGE God, Bron van al het goede! Wij smeeken U ootmoedig om uwen zegen voor onze geëerbiedigde Koningin *Mary*,

Edward Prins van *Wallis*, en het geheele Koninklijke Huis. Verleen hun uwen Heiligen Geest; schenk hun uwe hemelsche genade, en allen tijdelijken voorspoed, en voer hen tot uw eeuwig koningrijk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

EEN GEBED VOOR DE GEESTELIJKHEID EN DE GEMEENTEN.

ALMAGTIGE en eeuwige God, die alleen groote wonderen werkt! Zend neder den Geest van Uwe heilzame genade op onze Bisschoppen en Leeraars, en al de Gemeenten, aan hunne zorg toevertrouwd; en doe, opdat zij U in der waarheid behagen, den gedurigen dauw Uws zegens op hen nederdalen. Verleen dit, o Heer! ter eere van onzen Middelaar en Voorspraak, Jezus Christus. *Amen.*

EEN GEBED VAN DEN H. CHRYSOSTOMUS.

ALMAGTIGE God! die ons thans de genade bewezen hebt, dat wij, eendragtig te zamen vereend, onze gebeden tot U mogen opofferen, en die belooft, dat, waar er twee of drie in uwen naam vergaderd zijn, Gij hunne gebeden verhooren zult; vervul nu, o Heer! de begeerten en smeekingen uwer dienaren, als meest tot hun heil verstrekken kan; en verleen ons in deze wereld de kennis uwer waarheid, en in de toekomende het eeuwige leven. *Amen*

II. CORINTHE, XIII.

DE genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij altoos met ons allen. *Amen.*

Hier eindigt de Orde van het Morgengebed door het geheele jaar.

ORDE VAN HET

AVOND-GEBED,

DAGELIJKS HET GEHEELE JAAR DOOR.

¶ *Bij het begin van het Avondgebed zal de Dienaar met luider stem ééne of meer dezer volgende Spreuken der Heilige Schriften lezen. En dan zal hij zeggen hetgeen er na die Spreuken volgt.*

Als de goddelooze zich bekeert van zijne goddeloosheid, die hij gedaan heeft, en doet regt en geregtigheid, die zal zijne ziel in het leven behouden. *Ezech.* xviii. 27.

Ik ken mijne overtredingen, en mijne zonde is steeds voor mij. *Ps.* li. 5.

Verberg uw aangezigt van mijne zonden, en delg uit al mijne ongeregtigheden. *Ps.* li. 11.

De offeranden Gods zijn een gebroken geest; een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God! niet verachten. *Ps.* li. 19.

Scheurt uw hart en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heer, uwen God: want Hij is genadig en barmhartig, langmoedig en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over het kwade. *Joël* ii. 13.

Bij den Heer, onzen God, zijn de barmhartigheden en vergevingen, alhoewel wij tegen Hem gerebelleerd hebben. En wij hebben de stem des Heeren, onzes Gods, niet gehoorzaamd, dat wij in zijne wetten wandelen zouden, die Hij gegeven heeft voor onze aangezigten. *Dan.* ix. 9, 10.

Kastijd mij, Heer! doch met mate; niet in uwen toorn, opdat Gij mij niet te niete maket. *Jer.* x. 24. *Ps.* vi. 2.

Bekeert u; want het Koningrijk der hemelen is nabij gekomen. *Matth.* iii. 2.

Ik zal opstaan en tot mijnen vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader! ik heb gezondigd tegen den hemel, en voor u; en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden. *Luk.* xv. 18, 19.

Ga niet in het gerigt met uwen knecht, o Heer! want niemand, die leeft, zal voor uw aangezigt regtvaardig zijn. *Ps.* cxliii. 2.

Indien wij zeggen, dat wij geene zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet. Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en regtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongeregtigheid. 1 *Joh.* i. 8, 9.

Zeer geliefde broeders! de Heilige Schrift vermaant ons op verscheidene plaatsen tot erkenning en belijdenis onzer menigvuldige zonden en boosheid; en dat wij die niet zullen ontveinzen of bemantelen voor het aangezigt van den

almagtigen God, onzen hemelschen Vader, maar die met een ootmoedig, nederig, boetvaardig en gehoorzaam hart belijden; ten einde wij de vergiffenis derzelve mogen verwerven, naar zijne oneindige goedheid en barmhartigheid. En ofschoon wij te allen tijde onze zonden ootmoedig voor God moeten erkennen, behooren wij dit echter vooral te doen, wanneer wij zamenkomen en ons met elkander vereenigen, om Hem dank te zeggen voor de groote weldaden, die wij uit zijne hand ontvingen, om den Hem verschuldigden lof te verbreiden, om zijn allerheiligst Woord te hooren en te bidden om hetgeen ons, zoowel naar ligchaam als ziel, heilzaam en noodig is. Daarom bid en smeek ik u, zoo velen als hier tegenwoordig zijn, met een zuiver hart en ootmoedige stem met mij te naderen tot den troon der hemelsche genade, mij nazeggende:

¶ *Eene algemeene belijdenis, die door de gansche gemeente den Dienaar moet worden nagezegd, allen knielende.*

Almagtige en barmhartige Vader! Wij hebben gedwaald, en zijn van uwe wegen afgeweken, als verlorene schapen. Wij hebben te veel de gedachten en begeerlijkheden onzer eigen harten gevolgd. Wij hebben misdreven tegen uwe heilige wetten. Wij hebben nagelaten, hetgeen wij behoorden te doen; En wij hebben gedaan, hetgeen wij behoorden niet te doen; En er is geen heil in ons. Maar Gij, o Heer! ontferm u over ons, ellendige overtreders. Verschoon Gij hen, o God! die hunne gebreken belijden. Rigt Gij hen op, die boetvaardig zijn; Volgens uwe beloften aan het menschdom verkondigd in Christus Jezus, onzen Heer. En verleen ons, o barmhartige Vader! om zijnentwil; Dat wij voortaan godzalig, regtvaardig, en matig leven mogen, Ter eere van uwen heiligen naam. Amen.

¶ *De Absolutie, of Vergeving van zonden, door den Priester alleen, staande, uit te spreken, terwijl de gemeente nog knielt.*

De almagtige God, de Vader van onzen Heer Jezus Christus, die niet begeert den dood eens zondaars, maar veeleer, dat hij zich bekeere van zijne boosheid en leve; en die aan zijne Dienaren magt en bevel gegeven heeft, om zijnen volke, wanneer het boetvaardig is, de Absolutie en Vergeving hunner zonden te verkondigen en uit te spreken: Hij vergeeft en ontslaat allen, die zich van harte bekeeren en zijn heilig Evangelie ongeveinsd gelooven. Laat ons derhalve Hem smeeken, dat Hij ons opregte bekeering en zijnen Heiligen Geest verleene, opdat hetgeen wij thans verrigten Hem welgevallig zij, en ons overige leven voortaan onbesmet en heilig wezen moge;

zoodat wij ten laatste mogen ingaan in zijne eeuwige vreugde; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Dienaar knielen, en het Gebed des Heeren zeggen; terwijl ook de gemeente knielt en het met hem herhaalt.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Want uw is het koningrijk, En de kracht, en de heerlijkheid, In der eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal hij insgelijks zeggen:*

O Heer! open Gij onze lippen.

Antw. En onze mond zal uwen lof verkondigen.

Priester. O God! haast U om ons te verlossen.

Antw. O Heer! haast U tot onze hulp.

¶ *Hier staan allen op, en de Priester zal zeggen:*

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Priester. Looft den Heer.

Antw. De naam des Heeren zij geloofd.

¶ *Dan zullen de Psalmen gezegd of gezongen worden naar de voorgeschreven orde. Dan eene Les uit het Oude Testament, zoo als verordend is. En daarna* Magnificat (*of de Lofzang der gezegende Maagd* Maria) *in de landtaal, als volgt.*

MAGNIFICAT.

Lukas 1. 46.

1 Mijne ziel maakt groot den Heer: en mijn geest verheugt zich in God, mijnen Zaligmaker;

2 Omdat Hij de nederigheid: zijner dienstmaagd heeft aangezien.

3 Want zie, van nu aan: zullen mij zalig spreken al de geslachten.

4 Want groote dingen heeft aan mij gedaan Hij, die magtig is: en heilig is zijn naam.

5 En zijne barmhartigheid is van geslachte tot geslachte: over degenen, die Hem vreezen.

6 Hij heeft een krachtig werk gedaan door zijnen arm: Hij heeft verstrooid de hoogmoedigen in de gedachten hunner harten.

7 Hij heeft magtigen van de troonen afgetrokken: en nederigen heeft Hij verhoogd.

8 Hongerigen heeft Hij met goederen vervuld: en rijken heeft Hij ledig weggezonden.

9 Hij heeft Israël, zijnen knecht, opgenomen, opdat Hij gedachtig ware der barmhartigheid: (gelijk Hij gesproken heeft tot onze vaderen, namelijk tot Abraham en zijn zaad) in der eeuwigheid.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Of anders deze Psalm; behalve op den negentienden dag der maand, wanneer dezelve in de gewone volgorde der Psalmen gelezen wordt.*

CANTATE DOMINO.

Ps. xcviii.

1 ZINGT den Heere een nieuw lied: want Hij heeft wonderen gedaan.

2 Zijne regterhand, en de arm zijner heiligheid: heeft Hem heil gegeven.

3 De Heer heeft zijn heil bekend gemaakt: Hij heeft zijne geregtigheid geopenbaard voor de oogen der Heidenen.

4 Hij is gedachtig geweest zijner goedertierenheid, en zijner waarheid aan het huis Israëls: en al de einden der aarde hebben gezien het heil onzes Gods.

5 Juicht den Heere, gij gansche aarde: roept uit van vreugde, en zingt vrolijk, en psalmzingt.

6 Psalmzingt den Heere met de harp: met de harp en met de stem des gezangs.

7 Met trompetten en bazuinen-geklank: juicht voor het aangezigt des Konings, des Heeren.

8 De zee bruise met hare volheid: de wereld met degenen, die daarin wonen.

9 Dat de rivieren met de handen klappen, dat te gelijk de gebergten vreugde bedrijven, voor het aangezigt des Heeren: want Hij komt, om de aarde te rigten.

10 Hij zal de wereld rigten in geregtigheid: en de volken in alle regtmatigheid.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan eene Les uit het Nieuwe Testament, zoo als verordend is. En daarna,* Nunc dimittis (*of de Lofzang van* Simeon) *in de landtaal, als volgt.*

NUNC DIMITTIS.

Lukas ii. 29.

1 NU laat Gij, Heer! uwen dienstknecht gaan in vrede: naar uw woord.

2 Want mijne oogen hebben: uwe zaligheid gezien,

3 Die Gij bereid hebt: voor het aangezigt van al de volken.

4 Een licht tot verlichting der Heidenen: en tot heerlijkheid van uw volk Israël.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Of anders deze Psalm; behalve op den twaalfden dag der maand.*

DEUS MISEREATUR.

Psalm lxvii.

1 GOD zij ons genadig en zegene ons: Hij doe zijn aanschijn aan ons lichten.

2 Opdat men op de aarde uwen weg kenne: onder alle Heidenen uw heil.

3 De volken zullen U, o God! loven: de volken, al te maal, zullen U loven.

4 De natiën zullen zich ver-

blijden en juichen: omdat Gij de volken zult rigten in regtmatigheid; en de natiën op de aarde, die zult Gij leiden.

5 De volken zullen U, o God! loven; de volken, al te maal, zullen U loven.

6 De aarde geeft haar gewas: God, onze God, zal ons zegenen.

7 God zal ons zegenen: en alle einden der aarde zullen Hem vreezen.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal de Apostolische Geloofsbelijdenis door den Dienaar en de gemeente staande gezegd of gezongen worden.*

Ik geloof in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde.

En in Jezus Christus, zijnen eengeboren' Zoon, onzen Heer, Die ontvangen is van den Heiligen Geest, Geboren uit de Maagd Maria, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, Is gekruist, gestorven en begraven, Nedergedaald ter helle; Ten derden dage wederom opgestaan van de dooden, Opgevaren ten hemel, Zittende ter regterhand Gods, des Almagtigen Vaders; Van waar Hij komen zal, om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloof in den Heiligen Geest; De heilige Katholijke kerk; De gemeenschap der Heiligen; De vergeving der zonden, De wederopstanding des vleesches, En het eeuwige leven. Amen.

¶ *En daarna deze volgende gebeden, terwijl allen eerbiedig knielen, de Dienaar eerst met luider stemme uitsprekende:*

De Heer zij met u.
Antw. En met uwen geest.
Dien. Laat ons bidden:
Heer! ontferm U onzer.
Christus! ontferm U onzer.
Heer! ontferm U onzer.

¶ *Dan zullen de Dienaar, Klerken en gemeente met luider stemme het Gebed des Heeren zeggen.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

¶ *Dan zal de Priester opstaande zeggen:*

O Heer! toon ons uwe goedertierenheid;

Antw. En geef ons uw heil.

Priester. O Heer! behoed den Koning.

Antw. En verhoor ons genadiglijk, als wij U aanroepen.

Priester. Bekleed uwe Priesters met geregtigheid.

Antw. En doe uwe gunstgenooten juichen.

Priester. O Heer! verlos uw volk.

Antw. En zegen uwe erve.

Priester. Geef vrede in onze dagen, o Heer!

Antw. Want niemand anders strijdt voor ons, dan Gij alleen, o God!

Priester. O God! schep ons een rein hart.

Antw. En neem uwen Heiligen Geest niet van ons.

¶ *Dan zullen drie Collecten volgen: de eerste die van den Dag; de tweede om Vrede; de derde om Hulp tegen alle gevaren, zoo als hierna volgt; welke twee laatste Collecten dagelijks bij het Avondgebed zonder verandering zullen gelezen worden.*

DE TWEEDE COLLECT BIJ HET AVOND-GEBED.

O GOD! van wien alle heilige begeerten, alle goede raadslagen en alle deugdzame daden voortkomen; geef uwen dienaren dien vrede, welken de wereld niet geven kan, opdat zoowel onze harten geneigd worden tot gehoorzaamheid aan uwe geboden, als ook dat wij door U tegen de vrees voor onze vijanden beveiligd, in rust en vrede ons leven leiden mogen; door de verdiensten van Jezus Christus, onzen Heiland. *Amen.*

DE DERDE COLLECT, OM HULP TEGEN ALLE GEVAREN.

VERLICHT onze duisternis, smeeken wij U, o Heer! en bescherm ons, door uwe groote ontferming, tegen alle gevaren van dezen nacht; ter liefde van Uwen éénigen Zoon, onzen Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

¶ *In Koren en op plaatsen, waar gezongen wordt, volgt hier het Beurtgezang.*

EEN GEBED VOOR DEN KONING.

O HEER, onze hemelsche Vader! hoog en magtig, Koning der koningen, Heer der heeren, éénige bestuurder der Vorsten, die, van uwen troon, op alle bewoners der aarde nederziet; wij smeeken U van ganscher harte, in gunste neder te zien op onzen geëerbiedigden Koning *GEORGE*, en hem zoo met de genade van uwen Heiligen Geest te vervullen, dat hij altoos genegen zij om uwen wil te volbrengen en in uwe wegen te wandelen. Schenk hem eene ruime mate van hemelsche gaven; vergun hem lang in gezondheid en voorspoed te leven; sterk hem, opdat hij al zijne vijanden overwinnen moge; en eindelijk, na dit leven, de eeuwige vreugde en zaligheid moge verwerven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

EEN GEBED VOOR HET KONINKLIJKE HUIS.

ALMAGTIGE God, Bron van al het goede! Wij smeeken U ootmoedig om uwen zegen voor onze geëerbiedigde Koningin *Mary*, *Edward* Prins van *Wallis*, en het geheele Koninklijke Huis. Verleen hun uwen Heiligen Geest; schenk hun uwe hemelsche genade, en allen tijdelijken voorspoed, en voer hen tot uw eeuwig koningrijk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

EEN GEBED VOOR DE GEESTELIJKHEID EN DE GEMEENTEN.

Almagtige en eeuwige God, die alleen groote wonderen werkt! Zend neder den Geest van Uwe heilzame genade op onze Bisschoppen en Leeraars, en al de Gemeenten aan hunne zorg toevertrouwd; en doe, opdat zij U in der waarheid behagen, den gedurigen dauw Uws zegens op hen nederdalen. Verleen dit, o Heer! ter eere van onzen Middelaar en Voorspraak, Jezus Christus. *Amen.*

EEN GEBED VAN DEN H. CHRYSOSTOMUS.

Almagtige God! die ons thans de genade bewezen hebt, dat wij, eendragtig te zamen vereend, onze gebeden tot U mogen opofferen, en die belooft, dat, waar er twee of drie in uwen naam vergaderd zijn, Gij hunne gebeden verhooren zult; vervul nu, o Heer! de begeerten en smeekingen uwer dienaren, als meest tot hun heil verstrekken kan; en verleen ons in deze wereld de kennis uwer waarheid, en in de toekomende het eeuwige leven. *Amen.*

II. CORINTHE, XIII.

De genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij altoos met ons allen. *Amen.*

Hier eindigt de Orde van het Avondgebed door het geheele jaar.

BIJ HET MORGEN-GEBED.

¶ *Op de Feestdagen:* Kersmis, Epifanie, St. Matthias, Paschen, Hemelvaart, Pinksteren, St. Johannes den Dooper, St. Jacobus, St. Bartholomeus, St. Mattheus, St. Simon *en* St. Judas, St. Andreas, *en op* Drieëenheids Zondag, *zal bij het Morgengebed, in plaats van de Apostolische Geloofsbelijdenis, de navolgende Belijdenis van ons Christelijk geloof, gewoonlijk, de Geloofsbelijdenis van den H.* Athanasius *genaamd, door den Dienaar en de gemeente staande gezongen of gezegd worden.*

QUICUNQUE VULT.

1 Zoo wie wil zalig zijn: dien is voor alle ding noodig, dat hij het Katholijke geloof houde.

2 Hetwelk zoo wie niet geheel en ongeschonden bewaart: die zal, zonder twijfel, eeuwiglijk verderven.

3 Het Katholijke geloof is dit: Dat wij den éénigen God in Drieheid, en de Drieheid in de Eenheid eeren;

4 Zonder de personen te vermengen: of het wezen te deelen.

5 Want het is een ander persoon des Vaders, een ander des Zoons: een ander des Heiligen Geestes.

6 Maar de Godheid des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes is één: de heerlijkheid medegelijk, de Majesteit medeëeuwig.

7 Hoedanig de Vader is, zoodanig is ook de Zoon: zoodanig is ook de Heilige Geest.

8 De Vader is ongeschapen, de Zoon is ongeschapen: de Heilige Geest is ongeschapen.

9 Onmetelijk is de Vader, onmetelijk is de Zoon: onmetelijk is de Heilige Geest.

10 De Vader is eeuwig, de Zoon is eeuwig: de Heilige Geest is eeuwig.

11 Nogtans zijn het niet drie eeuwigen: maar één eeuwige.

12 Gelijk ook niet drie ongeschapenen, noch drie onmetelijken: maar één ongeschapene, en één onmetelijke.

13 Desgelijks is de Vader almagtig, de Zoon almagtig: de Heilige Geest almagtig.

14 En nogtans niet drie almagtigen: maar één almagtige.

15 Alzoo is ook de Vader God, de Zoon God: de Heilige Geest God.

16 En nogtans niet drie Goden: maar één God.

17 Alzoo is de Vader Heer, de Zoon Heer: de Heilige Geest Heer.

18 En nogtans niet drie Heeren: maar één Heer.

19 Want gelijk wij door de Christelijke waarheid gedwongen worden: een'iegelijk persoon bijzonder God en Heer te noemen;

20 Alzoo is ons ook door het Katholijke geloof verboden: drie Goden of Heeren te bekennen.

21 De Vader is van niemand gemaakt: noch geschapen, noch gegenereerd.

22 De Zoon is van den Vader alleen: niet gemaakt, noch geschapen, maar gegenereerd.

23 De Heilige Geest is van den Vader en den Zoon: niet gemaakt, noch geschapen, noch gegenereerd, maar uitgekomen.

24 Zoo is daar dan één Vader, niet drie Vaders; één Zoon, niet drie Zonen: één Heilige Geest, niet drie Heilige Geesten.

25 En in deze Drieheid is niet eerst, noch laatst: niet meest, noch minst;

26 Maar de gansche drie personen zijn medeëeuwig: en zijn Zich Zelven medegelijk.

27 Zoodat alom (gelijk nu gezegd is): de Eenheid in de Drieheid, en de Drieheid in de Eenheid zij te eeren.

28 Daarom, zoo wie wil zalig zijn: die moet aldus van de Drieëenheid gevoelen.

29 Maar het is tot de eeuwige zaligheid noodig: dat hij ook de menschwording onzes Heeren Jezus Christus trouwelijk geloove.

30 Zoo is dan het regte geloof, dat wij gelooven en belijden: dat onze Heer Jezus Christus, Gods Zoon, is God en mensch;

31 Hij is God uit het wezen des Vaders, voor alle tijden gegenereerd: en mensch uit de zelfstandigheid Zijner moeder, in der tijd geboren;

32 Volkomen God, volkomen mensch: hebbende eene redelijke ziel en menschelijk vleesch;

33 Den Vader gelijk, naar de Godheid: minder dan de Vader, naar de menschheid.

34 Dewelke, hoewel Hij God is en mensch: zoo is Hij

nogtans niet twee, maar één Christus;

35 Hij is één, niet door verandering der Godheid in het vleesch: maar door de aanneming der menschheid in God;

36 Hij is één, niet door de vermenging van wezen: maar door de éénheid des persoons.

37 Want gelijk de redelijke ziel en het vleesch één mensch zijn: alzoo is God en mensch één Christus;

38 Dewelke geleden heeft om onze zaligheid: nedergedaald is ter helle, ten derden dage weder opgestaan van de dooden.

39 Opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders: van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.

40 Bij wiens komst alle menschen weder zullen opstaan met hunne ligchamen: en van hunne eigene werken rekenschap geven.

41 En die goed gedaan hebben, zullen in het eeuwige leven gaan: maar die kwaad gedaan hebben, in het eeuwige vuur.

42 Dit is het Katholijke geloof: hetwelk zoo wie niet trouwelijk gelooft, die zal niet mogen zalig zijn.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

DE LITANIE.

¶ *Hier volgt de LITANIE, of het Algemeen Gebed, om gezongen of gezegd te worden na het Morgengebed op* Zondagen, Woensdagen *en* Vrijdagen, *en op andere tijden, wanneer zulks door den Ordinarius zal bevolen worden.*

O God de Vader, in de hemelen: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Vader, in de hemelen: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Zoon, Verlosser der wereld: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Zoon, Verlosser der wereld: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Heilige Geest, uitgaande van den Vader en den Zoon: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Heilige Geest, uitgaande van den Vader en den Zoon: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O heilige, volzalige en heerlijke Drieëenheid, drie personen en één God: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O heilige, volzalige en heerlijke Drieëenheid, drie personen en één God: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

Gedenk niet, Heer! onzer overtredingen, noch der overtredingen onzer vaderen; en neem Gij geene wrake over onze zonden: spaar ons, o Heer! spaar uw volk, dat Gij verlost hebt met uw dierbaar bloed, en wees niet eeuwiglijk toornig over ons.

Spaar ons, o Heer!

Van alle kwaad en onheil; van zonde, van de listen en aanvallen des duivels; van uwen toorn, en van de eeuwige verdoemenis,

Verlos ons, o Heer!

Van alle verblinding des harten; van hoogmoed, ijdele eer en schijnheiligheid; van nijd, haat, en kwaadheid, en alle liefdeloosheid,

Verlos ons, o Heer!

Van ontucht en alle andere doodelijke zonde; en van alle verleidingen der wereld, des vleesches en des duivels,

Verlos ons, o Heer!

Van onweder en storm; van plagen, pest en hongersnood; van oorlog en moord, en van eenen plotselingen dood,

Verlos ons, o Heer!

Van alle oproer, geheime zamenzwering en opstand; van alle valsche leer, ketterij en scheuring; van verharding des harten en verachting van uw Woord en gebod,

Verlos ons, o Heer!

Door de verborgenheid uwer heilige Menschwording; door uwe heilige Geboorte en Besnijdenis; door uwen Doop, uw Vasten en uwe Verzoeking,

Verlos ons, o Heer!

Door uwen Zielsangst en uw bloedig Zweet; door uw Kruis en Lijden; door uwen dierbaren Dood en uwe Begrafenis; door uwe heerlijke Opstanding en Hemelvaart; en door de komst van den Heiligen Geest,

Verlos ons, o Heer!

In alle tijden van wederwaardigheid; in alle tijden van welvaart; in de ure des doods en in den dag des oordeels,

Verlos ons, o Heer!

Wij zondaren smeeken U, ons te verhooren, o Heere God! en dat het U moge behagen, uwe heilige algemeene Kerk op den regten weg te leiden en te besturen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, uwen dienaar *GEORGE*, onzen geëerbiedigden Koning en Regeerder, in de ware aanbidding van U, in geregtigheid en heiligheid des levens, te bewaren en te bevestigen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zijn hart in geloof, vreeze en liefde voor U te besturen, en dat hij te allen tijde zijn vertrouwen op U stellen, en altijd uwe eer en heerlijkheid zoeken moge;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zijn verdediger en beschermer te zijn, hem de overwinning gevende over al zijne vijanden;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onze geëerbiedigde Koningin *Mary*,

Edward Prins van *Wallis*, en het geheele Koninklijke Huis te zegenen en te bewaren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen,

alle Bisschoppen, Priesters en Diakenen te bestralen met ware kennis en regt verstand van uw Woord; en dat zij door hunne prediking en levenswandel beide hetzelve verbreiden, en dien overeenkomstig voor oogen stellen mogen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, den hoogen Raad en den geheelen Adel toe te rusten met genade, wijsheid en verstand;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, de Overheden te zegenen en te bewaren, haar genade verleenende, om het regt uit te oefenen en de waarheid te handhaven;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, al uw volk te zegenen en te bewaren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, aan alle volken eensgezindheid, vrede en eendragt te schenken;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onze harten te neigen, om U lief te hebben en te vreezen, en naarstiglijk naar uwe geboden te leven;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, aan al uw volk wasdom in genade te verleenen, opdat het ootmoedig uw woord hoore, hetzelve met ware toegenegenheid ontvange en vruchten des Geestes voortbrenge;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zoo velen er verdwaald en verleid zijn, op den weg der waarheid terug te brengen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, de staanden te bevestigen; en de kleinmoedigen te vertroosten en te helpen; en de gevallenen op te rigten; en eindelijk den Satan onder onze voeten te vertreden;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, allen, die zich bevinden in gevaar, nood en wederwaardigheid, te beschermen, te helpen en te vertroosten;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, allen, die te land of te water reizen, alle vrouwen, die in barensnood zijn, alle zieken, en jonge kinderen te bewaren; en U over alle gevangenen en slaven te ontfermen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, alle weezen en weduwen, alle verlatenen en verdrukten, te beschermen en te verzorgen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, U over alle menschen te ontfermen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onzen vijanden, vervolgers en lasteraars te vergeven, en hunne harten te veranderen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, de goede vruchten der aarde te geven en te bewaren tot ons gebruik, opdat wij ze ter regter tijd mogen genieten;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, ons ware bekeering te schenken; al onze zonden, nalatigheden en onwetendheden te vergeven; en ons de genade van uwen Heiligen Geest te verleenen, opdat wij ons leven overeenkomstig uw heilig Woord mogen verbeteren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Zoon van God: wij smeeken U, verhoor ons.

Zoon van God: wij smeeken U, verhoor ons.

O Lam Gods: dat de zonden der wereld wegneemt;

Geef ons uwen vrede.

O Lam Gods: dat de zonden der wereld wegneemt;

Ontferm U onzer.

O Christus! verhoor ons.

O Christus! verhoor ons.

Heer! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

Christus. ontferm U onzer.

Christus! ontferm U onzer

Heer! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

¶ *Dan zal de Priester, en de gemeente met hem, het Gebed des Heeren zeggen.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Priester. O Heer! doe ons niet naar onze zonden.

Antw. En vergeld ons niet naar onze ongeregtigheden.

Laat ons bidden.

O God, barmhartige Vader! die de verzuchtingen van een gebroken hart, noch het verlangen der treurenden versmaadt; wees in ontferming met ons bij de gebeden, die wij voor U uitstorten in al onze nooden en tegenspoeden, wanneer zij ons ook drukken; en verhoor ons genadiglijk, dat al het kwaad, door 's duivels of 's menschen listigheid tegen ons in het werk gesteld, verijdeld, en door uwe weldadige Voorzienigheid afgewend worde; opdat wij, uwe dienaren, door geene vervolgingen beschadigd, U steeds in uwe heilige Kerk mogen danken; door Jezus Christus, onzen Heer.

O Heer! sta op, help ons, en verlos ons om uws naams wil.

O God! met onze ooren hebben wij gehoord, en onze vaderen hebben ons bekend gemaakt de heerlijke daden, die Gij in hunne dagen gewrocht hebt, en in oude tijden vóór hen.

O Heer! sta op, help ons, en verlos ons, U ter eere.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Bescherm ons tegen onze vijanden, o Christus!

Zie genadiglijk op onze droefenissen neder.

Aanschouw met mededoogen de bekommeringen onzer harten.

Vergeef ontfermend de zonden van uw volk.

Verhoor goedgunstig en barmhartig onze gebeden.

O Zone Davids! ontferm U onzer.

Wil ons nu en altijd verhooren, o Christus!

Verhoor ons genadig, o Christus! verhoor ons genadig, o Heere Christus!

Priester. O Heer! laat uwe goedertierenheid over ons worden getoond.

Antw. Gelijk wij ons vertrouwen stellen op U.

Laat ons bidden.

Wij bidden U ootmoedig, o Vader! in ontferming op onze zwakheden neder te zien; en wend, om de eer uws naams, al het kwade van ons af, dat wij zoo regtvaardig verdiend hebben; en geef, dat wij in al onze nooden onze hoop en ons vertrouwen geheel op uwe barmhartigheid stellen, en U steeds in heiligheid en reinheid des levens dienen, tot uwe eer en heerlijkheid; door onzen éénigen Middelaar en Voorspraak, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

EEN GEBED VAN DEN H. CHRYSOSTOMUS.

Almagtige God! die ons thans de genade bewezen hebt, dat wij, eendragtig te zamen vereend, onze gebeden tot U mogen opofferen, en die belooft, dat, waar er twee of drie in uwen naam vergaderd zijn, Gij hunne gebeden verhooren zult; vervul nu, o Heer! de begeerten en smeekingen uwer dienaren, als meest tot hun heil verstrekken kan; en verleen ons in deze wereld de kennis uwer waarheid, en in de toekomende het eeuwige leven. *Amen.*

II. CORINTHE, XIII.

De genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij altoos met ons allen. *Amen.*

Hier eindigt de LITANIE.

GEBEDEN EN DANKZEGGINGEN,

BIJ VERSCHEIDENE GELEGENHEDEN,

¶ *Om vóór de twee slotgebeden der Litanie, of van het Morgen- en Avondgebed, gebruikt te worden.*

GEBEDEN.

Om Regen.

O God, hemelsche Vader! die door uwen Zoon Jezus Christus aan allen, die uw koningrijk en deszelfs geregtigheid zoeken, alles hebt beloofd, wat tot hun ligchamelijk onderhoud dienstig is; zend ons, smeeken wij U, in dezen onzen nood, zulk eenen gematigden regen, dat wij de vruchten der aarde tot onze verkwikking en tot uwe eer ontvangen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Om schoon Weder.

O HEER, almagtige God! die eenmaal om de zonden der menschen, met behoud van slechts acht personen, de geheele wereld in het water liet omkomen, en naderhand beloofdet, naar uwe groote ontferming, dezelve nimmer weder zóó te verdelgen; wij smeeken U ootmoedig, dat, ofschoon wij door onze ongeregtigheden de plaag van regen en overstrooming regtvaardig verdiend hebben, Gij echter, na ware bekeering, ons zulk weder wilt geven, dat wij de vruchten der aarde ter regter tijd mogen ontvangen; en leeren zoowel door uwe tuchtiging ons leven te verbeteren, als voor uwe goedertierenheid U lof en heerlijkheid toe te brengen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

In tijd van Duurte en Hongersnood.

O God, hemelsche Vader! wiens gave het is dat de regen nederdaalt, de aarde rijk is in vruchten, de landdieren groeijen en de visschen vermenigvuldigen; aanschouw, smeeken wij U, de ellende van uw volk; en geef, dat de schaarschheid en duurte, waarmede wij thans met regt om onze zonden bezocht worden, door uwe ontferming goedgunstig in ruimte en overvloed veranderd worden; ter liefde van Jezus Christus, onzen Heer, wien met U en den Heiligen Geest zij alle eer en heerlijkheid, nu en eeuwiglijk. *Amen.*

Of dit.

O God, barmhartige Vader! die ten tijde van Elisa, den Profeet, in Samaria onverwachts eene groote schaarschheid en duurte in volheid en overvloed veranderdet; ontferm U over ons, opdat wij, die thans met gelijke bezoeking om onze zonden gestraft worden, even zulk eene tijdige

uitkomst mogen vinden. Geef wasdom aan de vruchten des velds, door uwen hemelschen zegen; en dat wij, uwer milde goedheid deelachtig, het ontvangene gebruiken mogen tot uwe eer, tot hulpbetooning aan noodlijdenden, en tot ons eigen nut; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

In tijd van Oorlog en Oproer.

O ALMAGTIGE God! Koning aller koningen en Bestuurder aller dingen, wiens magt geen schepsel wederstaan kan, wien het regtmatig toekomt, zondaren te straffen, en hun, die zich opregt bekeeren, genade te bewijzen; wij smeeken U ootmoedig, red en verlos ons uit de handen onzer vijanden; verneder hunnen hoogmoed, beteugel hunne boosheid, en verijdel hunne aanslagen; opdat wij, gewapend met uwe bescherming, voor altoos mogen bewaard worden voor alle gevaren, om U te verheerlijken, die alleen de overwinning geeft; om de verdiensten van uwen éénigen Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

In tijd van algemeene Pest of Ziekte.

O ALMAGTIGE God! die, in uwen toorn, over uw eigen volk eene plaag uitzondt in de woestijn, omdat het zich hardnekkig tegen Mozes en Aäron verzet had; en die ook, ten tijde van koning David, zeventig duizend man door de pest liet vallen, en nogtans, uwer ontferming gedachtig, het overblijfsel spaardet; ontferm U over ons, ellendige zondaren, die nu met zware ziekte en sterfte bezocht worden; opdat, gelijk Gij toen een zoenoffer aannaamt, en den verwoestenden Engel bevel gaaft het straffen te staken, het U ook nu behage, deze plaag en schrikkelijke ziekte van ons af te wenden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *In de Quatemper weken, dagelijks te zeggen voor degenen, die tot de Heilige Bediening zullen toegelaten worden.*

ALMAGTIGE God, onze hemelsche Vader! die door het dierbaar bloed van uwen geliefden Zoon U eene algemeene Kerk gekocht hebt; zie in ontferming op dezelve neder, en leid en bestuur in dezen tijd de harten uwer dienaren, de Bisschoppen en Herders uwer kudde, dat zij niemand haastelijk de handen opleggen, maar getrouw en voorzichtig, eene keus van zulke mannen doen mogen, die bekwaam zijn tot de waarneming der heilige bediening uwer Kerk. En verleen uwe genade en uw' hemelschen zegen aan hen, die tot eenige heilige bediening aangesteld zullen worden; opdat zij zoo door hun-

nen wandel als door hunne leer, uwe heerlijkheid verbreiden, en de zaligheid van een ieder bevorderen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Of dit.

Almagtige God! Gever van alle goede gaven, die, naar uwe goddelijke voorzienigheid, verscheidene Orden in uwe Kerk hebt ingesteld; wij smeeken U ootmoedig, schenk uwe genade aan allen, die tot eenige bediening of bestuur in dezelve zullen geroepen worden; en vervul hen zoo met de waarheid uwer leer, en bekleed hen met reinheid des levens, dat zij getrouwelijk voor uw aangezigt dienen mogen, tot eer van uwen grooten naam, en tot welzijn uwer heilige Kerk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Een gebed, dat na eenige der voorgaande gezegd kan worden.*

O God! wiens wezen en eigenschap het is, steeds barmhartigheid te betoonen en te vergeven, neem onze ootmoedige smeekingen aan; en hoewel wij gebonden en geboeid zijn in de kluisters onzer zonden, laat echter uw mededoogen en groote ontferming ons losmaken; ter eere van Jezus Christus, onzen Middelaar en Voorspraak. *Amen.*

¶ *Een gebed voor het Hooge Hof des Parlements, te lezen gedurende deszelfs Zitting.*

Genadigste God! wij smeeken U ootmoedig, zoo voor dit Koningrijk in het algemeen, als in het bijzonder voor het Hooge Hof des Parlements, onder onzen godsdienstigen en genadigen Koning thans vergaderd; dat het U behagen moge al hunne beraadslagingen te besturen en voorspoedig te maken, ter bevordering uwer heerlijkheid, ten beste uwer Kerk, en tot veiligheid, eer en welvaart van onzen Souverein en zijn gebied; dat alle dingen zóó door hunne pogingen geregeld en op de beste en hechtste gronden vastgesteld worden, dat vrede en geluk, waarheid en geregtigheid, godsdienst en vroomheid onder ons mogen gevestigd worden door alle geslachten. Dit en al wat verder voor hen, voor ons en voor uwe geheele Kerk noodig is, bidden wij ootmoedig in den naam en om de bemiddeling van Jezus Christus, onzen gezegenden Heer en Zaligmaker. *Amen.*

¶ *Eene Collect of gebed voor alle standen van menschen, om op zulke tijden te gebruiken, wanneer het zeggen der Litanie niet verordend is.*

O God, Schepper en Onderhouder van al het mensch-

dom! wij smeeken U ootmoedig voor alle rangen en standen van menschen; dat het U moge behagen, hun uwe wegen bekend te maken, uwe zaligmakende genade aan alle volken. Meer bijzonder smeeken wij U voor de instandhouding der Katholijke Kerk; dat zij door uwen goeden Geest zóó bestuurd en geregeerd worde, dat allen, die zich Christenen belijden en noemen, op den weg der waarheid mogen geleid worden, en het geloof behouden in éénigheid des geestes, in den band des vredes en in regtvaardigheid des levens. Eindelijk bevelen wij aan uwe vaderlijke goedheid allen, die éénigerwijze naar ziel, of ligchaam, of staat bedroefd of benaauwd zijn;

* Dit moet gezegd worden, wanneer iemand de voorbede der gemeente verzoekt.

[* *in het bijzonder degenen, voor wie onze voorbede verzocht wordt,*] dat het U moge behagen, hen, overeenkomstig hunne onderscheidene behoeften, te vertroosten en te ondersteunen, hun geduld in het lijden verleenende, en eene gelukkige uitkomst uit al hunne droefenissen. En dit bidden wij, om Jezus Christus wil. *Amen.*

DANKZEGGINGEN.

¶ *Eene algemeene Dankzegging.*

Almagtige God, Vader van alle genade! wij, uwe onwaardige dienaren, brengen U den ootmoedigsten en opregtsten dank toe voor al uwe liefde en goedertierenheden jegens ons en alle menschen;

* Dit moet gezegd worden als iemand, voor wien te voren gebeden werd, eene dankzegging verzoekt.

[* *in het bijzonder jegens hen, die thans begeeren U hunne lof-en dankzeggingen voor uwe jongste weldaden, hun betoond, op te dragen.*] Wij loven U wegens onze schepping, onderhouding en al de zegeningen dezes levens; maar bovenal voor uwe onwaardeerbare liefde in de verlossing der wereld door onzen Heer Jezus Christus; voor de middelen der genade, en voor de hoop der heerlijkheid. En wij smeeken U, geef ons zulk een betamelijk gevoel van al uwe barmhartigheden, dat onze harten met ongeveinsde dankbaarheid vervuld mogen zijn, en dat wij niet alleen met onze lippen, maar ook door ons leven uwen lof verbreiden mogen; door ons aan uwe dienst toe te wijden, en voor uw aangezigt te wandelen in heiligheid en geregtigheid, al de dagen onzes levens; door Jezus Christus, onzen Heer, wien met U en den Heiligen Geest zij alle eer en heerlijkheid, tot in eeuwigheid *Amen.*

Voor Regen.

O God, onze hemelsche Vader! die door uwe genadige voorzienigheid den vroegen en spaden regen op de aarde doet nederdalen, opdat zij vruchten voortbrenge tot des

menschen gebruik; wij danken U ootmoedig, dat het U behaagd heeft, in onzen grooten nood, eindelijk eenen verblijdenden regen op uw erfdeel te doen nedervallen, en het te verfrisschen, toen het verdroogd was, tot groote verkwikking van ons, uwe onwaardige dienaren, en tot roem van uwen heiligen naam; door uwe ontferming in Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voor schoon Weder.

O HEERE God! die ons door uwe laatste bezoeking van zware regens en watervloed regtvaardiglijk vernederd, en ons naar uwe barmhartigheid opgebeurd en vertroost hebt door deze tijdige en gezegende verandering van weder; wij prijzen en verheerlijken uwen heiligen naam voor deze uwe ontferming, en zullen altoos uwe goedertierenheid verkondigen, van geslachte tot geslachte; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voor Overvloed.

O BARMHARTIGE Vader! die, naar uwe groote genade, de ootmoedige gebeden van uwe Kerk verhoord, en onze duurte en schaarschheid in overvloed veranderd hebt; wij brengen U ootmoedigen dank voor deze uwe bijzondere weldadigheid; U smeekende, uwe goedertierenheid over ons uit te strekken, opdat onze landen ons in overvloed hunne vruchten geven mogen, tot uwe eer en onze verkwikking; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voor Vrede en Bevrijding van onze vijanden.

O ALMAGTIGE God! die een sterke burg van verdediging voor uwe dienaren zijt tegenover hunne vijanden; wij brengen U lof en dankzegging toe voor onze bevrijding uit die groote en oogenschijnlijke gevaren, met welke wij ons omringd zagen. Wij erkennen het als uwe goedheid, dat wij hun niet ter prooi zijn overgegeven; U smeekende steeds deze uwe barmhartigheden over ons uit te strekken, opdat de geheele wereld weten moge, dat Gij zijt onze Heiland en magtige Bevrijder; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voor herstelling der Openbare Rust in den Lande.

EEUWIGE God, onze hemelsche Vader! door wien alleen de menschen eensgezind te zamen wonen, en die het rumoer van een losbandig en woest volk stilt; wij prijzen uwen heiligen naam, dat het U behaagd heeft, de oproerige bewegingen, onlangs onder ons opgerezen, te doen bedaren; U op het ootmoedigst smeekende, ons allen uwe genadete verleenen, dat wij voortaan naar uwe heilige geboden gehoorzaam mogen wandelen; en een gerust en vreedzaam leven leidende, in alle godzaligheid en eerbaarheid, U zonder ophouden voor deze

uwe ons bewezene ontfermingen de offerande mogen toebrengen van lof en dankzegging; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voor bevrijding van de Pest of andere algemeene Ziekte.

O HEERE God! die ons onlangs, door uwe zware en geduchte bezoeking, om onze zonden doorwond en om onze overtredingen verbrijzeld hebt; en nu, te midden van uw oordeel der ontferming gedenkende, onze zielen uit de kaken des doods hebt gered; aan uwe vaderlijke goedheid wijden wij ons zelven, onze zielen en ligchamen, die Gij bevrijd hebt, om eene levende offerande voor U te zijn, altijd uwe ontferming roemende en grootmakende in het midden uwer Kerk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Of deze.

WIJ bekennen het ootmoedig voor U, o barmhartige Vader! dat al de straffen, in uwe wet bedreigd, billijk over ons zouden gekomen zijn wegens onze menigvuldige overtredingen en de hardigheid onzer harten; maar dewijl het U nu, in uwe barmhartigheid, behaagd heeft, op onze zwakke en gebrekkige verootmoediging, de besmettelijke ziekte, met welke wij onlangs zoo zwaar werden bezocht, te lenigen, en in onze woningen de stem der vreugde en gezondheid weder te doen hooren; brengen wij uwer Goddelijke Majesteit de offerande toe van lof en dankzegging, uwen heerlijken naam voor deze uwe behouding en zorg grootmakende en prijzende; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE

COLLECTEN, ZENDBRIEVEN EN EVANGELIËN,

WAARVAN MEN ZICH HET GEHEELE JAAR DOOR BEDIENEN MOET.

¶ *Men merke op, dat de Collect verordend voor elken Zondag, of voor welken Feestdag ook, die een Vigilie of voorbereidings-avond heeft, zal gezegd worden in de naastvoorgaande Avonddienst.*

De eerste Zondag in den Advent.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE God! verleen ons genade, dat wij de werken der duisternis mogen afleggen, en aandoen de wapenen des lichts, nu in den tijd van dit sterfelijke leven, waarin uw Zoon Jezus Christus ons kwam bezoeken in diepe vernedering; opdat wij in den jongsten dag, als hij in zijne luistervolle majesteit zal wederkomen, om te oordeelen beide de levenden en de dooden, mogen opstaan tot het onsterfelijke leven door hem, die met U

en den Heiligen Geest leeft en regeert, nu en in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Deze Collect moet elken dag herhaald worden, met de andere Collecten in den Advent, tot op den avond vóór Kersmis.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xiii. 8.

ZIJT niemand iets schuldig, dan elkander lief te hebben: want die den anderen lief heeft, heeft de wet vervuld. Want dit: gij zult geen overspel doen, gij zult niet dooden, gij zult niet stelen, gij zult geene valsche getuigenis geven, gij zult niet begeeren; en zoo er eenig ander gebod is, wordt in dit woord als in eene hoofdsom begrepen, namelijk in dit: gij zult uwen naasten liefhebben gelijk u zelven. De liefde doet den naasten geen kwaad. Zoo is dan de liefde de vervulling der wet. En dit zeg ik te meer, dewijl wij de gelegenheid des tijds weten, dat het de ure is, dat wij nu uit den slaap opwaken: want de zaligheid is ons nu nader, dan toen wij eerst geloofd hebben. De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabij gekomen. Laat ons dan afleggen de werken der duisternis, en aandoen de wapenen des lichts. Laat ons, als in den dag, eerlijk wandelen; niet in brasserijen en dronkenschappen, niet in slaapkameren en ontuchtigheden, niet in twist en nijdigheid; maar doet aan den Heer Jezus Christus, en verzorgt het vleesch niet tot begeerlijkheden.

29

HET EVANGELIE.

Matth. xxi. 1.

ALS zij nu Jerûzalem genaakten, en gekomen waren te Bethfagé, aan den Olijfberg, toen zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: gaat heen in het vlek, dat tegen u over ligt, en gij zult terstond eene ezelin gebonden vinden, en een veulen met haar; ontbindt ze, en brengt ze tot mij. En indien u iemand iets zegt, zoo zult gij zeggen, dat de Heer deze van noode heeft, en hij zal ze terstond zenden. Dit alles nu is geschied, opdat vervuld worde hetgeen gesproken is door den Profeet, zeggende: zegt der dochter Sions: zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op eene ezelin en een veulen, zijnde een jong eener jukdragende ezelin. En de discipelen heengegaan zijnde, en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, bragten de ezelin en het veulen, en leiden hunne kleederen op dezelve, en zetteden hem daarop. En de meeste schare spreidden hunne kleederen op den weg, en anderen hieuwen takken van de boomen, en spreidden ze op den weg. En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna den Zone Davids! Gezegend is hij, die komt in den naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen! En als hij te Jerûzalem inkwam, werd de geheele stad beroerd, zeggende:

wie is deze? En de scharen zeiden: deze is Jezus, de Profeet van Názareth in Galiléa. En Jezus ging in den tempel Gods, en dreef uit allen, die verkochten en kochten in den tempel, en keerde om de tafelen der wisselaars, en de zitstoelen dergenen, die de duiven verkochten. En hij zeide tot hen: er is geschreven: Mijn huis zal een huis des gebeds genaamd worden; maar gij hebt dat tot eenen moordenaars-kuil gemaakt.

De tweede Zondag in den Advent.

DE COLLECT.

GEZEGENDE Heer! die de geheele Heilige Schrift tot onze onderwijzing hebt laten opteekenen; geef, dat wij dezelve zóó mogen hooren, lezen, opmerken, leeren en innerlijk ter harte nemen, dat wij door lijdzaamheid, en vertroosting van uw Heilig Woord, omhelzen en steeds vasthouden mogen de zalige hoop des eeuwigen levens, welke Gij ons hebt gegeven door onzen Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xv. 4.

AL wat te voren geschreven is, dat is tot onze leering te voren geschreven; opdat wij, door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften, hoop hebben zouden. Doch de God der lijdzaamheid en der vertroosting geve u, dat gij eensgezind zijt onder elkander naar Christus Jezus; opdat gij eendragtelijk, met éénen mond, moogt verheerlijken den God en Vader van onzen Heer Jezus Christus. Daarom neemt elkander aan, gelijk ook Christus ons aangenomen heeft, tot de heerlijkheid Gods. En ik zeg, dat Jezus Christus een dienaar geworden is der besnijdenis, van wege de waarheid Gods, opdat hij bevestigen zou de beloftenissen der vaderen; en de Heidenen God van wege de barmhartigheid zouden verheerlijken; gelijk geschreven is: daarom zal ik U belijden onder de Heidenen, en uwen naam lofzingen. En wederom zegt hij: weest vrolijk, gij Heidenen met zijn volk! En wederom: looft den Heer, al gij Heidenen! en prijst Hem, al gij volken! En wederom zegt Jesaja: er zal zijn de wortel van Jessai, en die opstaat, om over de Heidenen te gebieden; op hem zullen de Heidenen hopen. De God nu der hoop vervulle ulieden met alle blijdschap en vrede in het gelooven, opdat gij overvloedig moogt zijn in de hoop, door de kracht des Heiligen Geestes.

HET EVANGELIE.

Luk. xxi. 25.

EN er zullen teekenen zijn in de zon, en maan, en sterren, en op de aarde benaauwdheid der volken, met twijfelmoedigheid, als de zee en watergolven groot geluid zullen geven; en den menschen het hart zal be-

zwijken van vrees en verwachting der dingen, die het aardrijk zullen overkomen: want de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zullen zij den Zoon des menschen zien komen in eene wolk, met groote kracht en heerlijkheid. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zoo ziet omhoog, en heft uwe hoofden opwaarts, omdat uwe verlossing nabij is. En hij zeide tot hen eene gelijkenis: ziet den vijgeboom, en al de boomen. Wanneer zij nu uitspruiten, en gij dat ziet, zoo weet gij uit u zelven, dat de zomer nu nabij is. Alzoo ook gij, wanneer gij deze dingen zult zien geschieden, zoo weet, dat het Koningrijk Gods nabij is. Voorwaar ik zeg u, dat dit geslacht geenszins zal voorbijgaan, totdat alles zal geschied zijn. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen geenszins voorbijgaan

---

De derde Zondag in den Advent.

DE COLLECT.

O HEERE Jezus Christus! die, bij uwe eerste komst, uwen Bode voor U henen zondt, om uwen weg voor U te bereiden; geef, dat de dienaars en uitdeelers uwer verborgenheden insgelijks zóó uwen weg mogen bereiden en regt maken, door de harten der ongehoorzamen te brengen tot de wijsheid der regtvaardigen, dat, bij uwe tweede komst om de wereld te oordeelen, wij bevonden mogen worden een welbehagelijk volk te zijn in uwe oogen, die met den Vader en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, tot in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. iv. 1.

ALZOO houde ons een ieder mensch, als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods. En voorts wordt in de uitdeelers vereischt, dat elk getrouw bevonden worde. Doch mij is voor het minste, dat ik van ulieden geoordeeld worde, of van een menschelijk oordeel; ja ik oordeel ook mij zelven niet: want ik ben mij zelven van geen ding bewust; doch ik ben daardoor niet geregtvaardigd; maar die mij oordeelt, is de Heer. Zoo dan oordeelt niet vóór den tijd, totdat de Heer zal gekomen zijn, welke ook in het licht zal brengen hetgeen in de duisternis verborgen is, en openbaren de raadslagen der harten; en alsdan zal een iegelijk lof hebben van God

HET EVANGELIE.

Matth. xi. 2.

EN Johannes, in de gevangenis gehoord hebbende de werken van Christus, zond twee van zijne discipelen; en zeide tot hem: zijt gij degene, die komen zou, of verwachten

wij eenen anderen? En Jezus antwoordde en zeide tot hen: gaat heen en boodschapt Johannes weder, hetgeen gij hoort en ziet: de blinden worden ziende, en de kreupelen wandelen; de melaatschen worden gereinigd, en de dooven hooren; de dooden worden opgewekt, en den armen wordt het Evangelie verkondigd. En zalig is hij, die aan mij niet zal geërgerd worden. Als nu dezen heengingen, heeft Jezus tot de scharen begonnen te zeggen van Johannes: wat zijt gij uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? een riet, dat van den wind ginds en weder bewogen wordt? Maar wat zijt gij uitgegaan te zien? eenen mensch, met zachte kleederen bekleed? Ziet, die zachte kleederen dragen, zijn in der Koningen huizen. Maar wat zijt gij uitgegaan te zien? een' Profeet? Ja, ik zeg u, ook veel meer dan een' Profeet. Want deze is het, van denwelken geschreven staat: ziet, Ik zende mijnen Engel voor uw aangezigt, die uwen weg bereiden zal voor u heen.

De vierde Zondag in den Advent.

DE COLLECT.

O Heer! wij bidden U, wek uwe kracht op en kom onder ons, en help ons door uwe groote magt; opdat, daar wij door onze zonden en boosheid zeer verhinderd worden, om de loopbaan, die ons is voorgesteld, te loopen, uwe milde genade en ontferming ons spoedig moge helpen en verlossen; door de genoegdoening van uwen Zoon, onzen Heer, wien met U en den Heiligen Geest zij eer en heerlijkheid, tot in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Fil. iv. 4.

Verblijdt u in den Heer te allen tijd; wederom zeg ik: verblijdt u. Uwe bescheidenheid zij allen menschen bekend. De Heer is nabij. Weest in geen ding bezorgd; maar laat uwe begeerten in alles, door bidden en smeeken, met dankzegging bekend worden bij God: en de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uwe harten en uwe zinnen bewaren in Christus Jezus.

HET EVANGELIE.

Joh. i. 19.

Dit is de getuigenis van Johannes, toen de Joden eenige Priesters en Levieten afzonden van Jerûzalem, opdat zij hem zouden vragen: wie zijt gij? En hij beleed en loochende het niet; en beleed: ik ben de Christus niet. En zij vraagden hem: wat dan? zijt gij Elías? En hij zeide: ik ben die niet. Zijt gij de Profeet? En hij antwoordde: neen. Zij zeiden dan tot hem: wie zijt gij? opdat wij antwoord geven mogen dengenen, die ons gezonden hebben; wat zegt gij

van u zelven? Hij zeide: ik ben de stem des roependen in de woestijn: maakt den weg des Heeren regt! gelijk Jesaja, de Profeet, gesproken heeft. En de afgezondenen waren uit de Farizeën; en zij vraagden hem en spraken tot hem: waarom doopt gij dan, zoo gij de Christus niet zijt, noch Elías, noch de Profeet? Johannes antwoordde hun, zeggende: ik doop met water, maar hij staat midden onder ulieden, dien gij niet kent; dezelve is het, die na mij komt, welke vóór mij geworden is, wien ik niet waardig ben, dat ik zijnen schoenriem zou ontbinden. Deze dingen zijn geschied in Beth-ábara, over de Jordaan, waar Johannes was doopende.

HET FEEST DER GEBOORTE ONZES HEEREN, OF DE GEBOORTEDAG VAN CHRISTUS, GEWOONLIJK GENAAMD

Kersdag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die ons uwen ééniggeboren' Zoon hebt gegeven, opdat hij onze natuur zoude aannemen en op dezen tijd uit eene reine Maagd geboren worden; geef, dat wij, wedergeboren en door aanneming en genade uwe kinderen gemaakt zijnde, dagelijks vernieuwd mogen worden door uwen Heiligen Geest; door denzelven onzen Heer Jezus Christus, die met U en denzelven Geest, een éénig God, leeft en regeert, tot in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Hebr. i. 1.

God, voortijds veelmaal en op velerlei wijze, tot de vaderen gesproken hebbende door de Profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon; welken Hij gesteld heeft tot een' erfgenaam van alles, door welken Hij ook de wereld gemaakt heeft. Dewelke, alzoo hij is het afschijnsel zijner heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid, en alle dingen draagt door het woord zijner kracht, nadat hij de reinigmaking onzer zonden door zich zelven te weeg gebragt heeft, is gezeten aan de regterhand der Majesteit in de hoogste hemelen: zoo veel voortreffelijker geworden dan de Engelen, als hij uitnemender naam boven hen geërfd heeft. Want tot wien van de Engelen heeft Hij ooit gezegd: gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd? En wederom: Ik zal hem tot een' Vader zijn, en hij zal Mij tot een' Zoon zijn? En als Hij wederom den eerstgeborenen inbrengt in de wereld, zegt Hij: en dat alle Engelen Gods hem aanbidden. En tot de Engelen zegt Hij wel: die zijne Engelen maakt geesten, en zijne dienaars eene vlam des vuurs. Maar tot den Zoon zegt Hij: uw troon, o God! is in alle eeuwigheid; de schepter uws Koningrijks is een

regte schepter. Gij hebt regtvaardigheid liefgehad, en ongeregtigheid gehaat; daarom heeft u, o God! uw God gezalfd met olie der vreugde boven uwe medegenooten. En: Gij, Heer! hebt in den beginne de aarde gegrond, en de hemelen zijn werken uwer handen; dezelve zullen vergaan, maar Gij blijft altijd, en zij zullen allen als een kleed verouden; en als een dekkleed zult Gij ze ineenrollen, en zij zullen veranderd worden; maar Gij zijt dezelfde, en uwe jaren zullen niet ophouden.

HET EVANGELIE.

Joh. i. 1.

In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God. Dit was in den beginne bij God. Alle dingen zijn door hetzelve gemaakt, en zonder hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is. In hetzelve was het leven, en het leven was het licht der menschen. En het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen. Er was een mensch van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot eene getuigenis, om van het licht te getuigen, opdat zij allen door hem gelooven zouden. Hij was het licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het licht getuigen zou. Dit was het waarachtige licht, hetwelk verlicht een' iegelijk mensch, komende in de wereld. Hij was in de wereld, en de wereld is door hem gemaakt; en de wereld heeft hem niet gekend. Hij is gekomen tot het zijne, en de zijnen hebben hem niet aangenomen. Maar zoo velen hem aangenomen hebben, dien heeft hij magt gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in zijnen naam gelooven; welke niet uit den bloede, noch uit den wil des vleesches, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren zijn. En het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoond (en wij hebben zijne heerlijkheid aanschouwd, eene heerlijkheid als des eeniggeborenen van den Vader), vol van genade en waarheid.

Dag van den H. Stefanus.

DE COLLECT.

Geef, o Heer! dat wij, in al ons lijden hier op aarde voor de getuigenis van uwe waarheid, onverwrikt mogen opwaarts zien ten hemel, en door het geloof aanschouwen de heerlijkheid, die geopenbaard zal worden; en, vervuld met den Heiligen Geest, onze vervolgers leeren liefhebben en zegenen door het voorbeeld van uwen eersten martelaar, den H. Stefanus, die voor zijne moordenaars bad tot U, o gezegende Jezus! die ter regterhand Gods staat om allen te hulp te komen, die lijden om uwentwil, onzen éénigen Middelaar en Voorspraak. *Amen.*

¶ *Dan zal de Collect van het Geboortefeest volgen, welke geduriglijk gezegd zal worden tot op den avond vóór Nieuwjaars-dag.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. vii. 55.

STEFANUS, vol zijnde des Heiligen Geestes, en de oogen houdende naar den hemel, zag de heerlijkheid Gods, en Jezus, staande ter regterhand Gods. En hij zeide: ziet, ik zie de hemelen geopend, en den Zoon des menschen, staande ter regterhand Gods. Maar zij, roepende met groote stemme, stopten hunne ooren, en vielen eendragtelijk op hem aan; en wierpen hem ter stad uit, en steenigden hem; en de getuigen leiden hunne kleederen af aan de voeten eens jongelings, genaamd Saulus. En zij steenigden Stéfanus, aanroepende en zeggende: Heere Jezus! ontvang mijnen geest. En vallende op de knieën, riep hij met groote stem: Heer! reken hun deze zonde niet toe. En als hij dat gezegd had, ontsliep hij.

HET EVANGELIE.

Matth. xxiii. 34

ZIET, ik zende tot u Profeten, en Wijzen, en Schriftgeleerden, en uit dezelve zult gij sommigen dooden en kruisigen, en sommigen uit dezelve zult gij geeselen in uwe Synagogen, en zult hen vervolgen van stad tot stad. Opdat op u kome al het regtvaardige bloed, dat vergoten is op de aarde, van het bloed des regtvaardigen Abels af, tot op het bloed van Zacharía, den zoon van Barachía, welken gij gedood hebt tusschen den tempel en het altaar. Voorwaar zeg ik u: al deze dingen zullen komen over dit geslacht. Jerûzalem, Jerûzalem! gij die de Profeten doodt, en steenigt, die tot u gezonden zijn! hoe menigmaal heb ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs eene hen hare kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen; en gijlieden hebt niet gewild? Ziet, uw huis wordt u woest gelaten. Want ik zeg u: gij zult mij van nu aan niet zien, totdat gij zeggen zult: gezegend is hij, die komt in den naam des Heeren!

Dag van den H. Evangelist Johannes.

DE COLLECT.

BARMHARTIGE Heer! wij smeeken U, laat de heldere stralen van uw licht op uwe Kerk vallen, opdat dezelve, door de leer van uwen heiligen Apostel en Evangelist Johannes verlicht, zoo moge wandelen in het licht uwer waarheid, dat zij ten laatste moge komen tot het licht des eeuwigen levens; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Joh. i. 1.

HETGEEN van den beginne was, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, hetgeen

wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben, van het Woord des levens: (want het leven is geopenbaard, en wij hebben het gezien, en wij getuigen, en verkondigen ulieden dat eeuwige leven, hetwelk bij den Vader was, en ons is geopenbaard.) Hetgeen wij dan gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij u, opdat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben, en deze onze gemeenschap ook zij met den Vader, en met zijnen Zoon Jezus Christus. En deze dingen schrijven wij u, opdat uwe blijdschap vervuld zij. En dit is de verkondiging, die wij van hem gehoord hebben, en wij u verkondigen, dat God een licht is, en gansch geene duisternis in Hem is. Indien wij zeggen, dat wij gemeenschap met Hem hebben, en wij in de duisternis wandelen, zoo liegen wij, en doen de waarheid niet. Maar indien wij in het licht wandelen, gelijk Hij in het licht is, zoo hebben wij gemeenschap met elkander, en het bloed van Jezus Christus, zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde. Indien wij zeggen, dat wij geene zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet. Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en regtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongeregtigheid. Indien wij zeggen, dat wij niet gezondigd hebben, zoo maken wij Hem tot eenen leugenaar, en zijn woord is niet in ons.

HET EVANGELIE.

Joh. xxi. 19.

Jezus zeide tot Petrus: volg mij. En Petrus zich omkeerende, zag den discipel volgen, welken Jezus liefhad, die ook in het avondmaal op zijne borst gevallen was, en gezegd had: Heer! wie is het, die u verraden zal? Als Petrus dezen zag, zeide hij tot Jezus: Heer! maar wat zal deze? Jezus zeide tot hem: indien ik wil, dat hij blijve, totdat ik kome, wat gaat het u aan? volg gij mij. Dit woord dan ging uit onder de broederen, dat deze discipel niet zou sterven. En Jezus had tot hem niet gezegd, dat hij niet sterven zou; maar: indien ik wil, dat hij blijve, totdat ik kome, wat gaat het u aan? Deze is de discipel, die van deze dingen getuigt, en deze dingen geschreven heeft; en wij weten, dat zijne getuigenis waarachtig is. En er zijn nog vele andere dingen, die Jezus gedaan heeft, welke, zoo zij elk bijzonder geschreven wierden, ik acht, dat ook de wereld zelve de geschrevene boeken niet zou bevatten.

Onnoozele Kinderen-dag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die uit den mond van jonge kinderen en zuigelingen U sterkte hebt

oebereid, en kinderen door hunnen dood U hebt doen verheerlijken; delg in ons uit en dood alle verkeerdheden, en bekrachtig ons zoo door uwe genade, dat wij door de onschuld van ons leven, en de standvastigheid onzes geloofs tot zelfs in den dood, uwen heiligen naam mogen groot maken; door Jezus Christus, onzen Heer *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Openb. xiv. 1.

Ik zag, en ziet, het Lam stond op den berg Sion, en met hem honderd vier en veertig duizend, hebbende den naam zijns Vaders geschreven aan hunne voorhoofden. En ik hoorde eene stem uit den hemel, als eene stem veler wateren, en als eene stem van eenen grooten donderslag. En ik hoorde eene stem van citerspelers, spelende op hunne citers; en zij zongen als een nieuw gezang voor den troon, en voor de vier dieren, en de Ouderlingen; en niemand kon dat gezang leeren, dan de honderd vier en veertig duizend, die van de aarde gekocht waren. Dezen zijn het, die met vrouwen niet bevlekt zijn, want zij zijn maagden; dezen zijn het, die het Lam volgen, waar het ook heengaat; dezen zijn gekocht uit de menschen, tot eerstelingen Gode en het Lam. En in hunnen mond is geen bedrog gevonden; want zij zijn onberispelijk voor den troon van God.

HET EVANGELIE.

Matth. ii. 13.

Ziet, de Engel des Heeren verschijnt Jozef in den droom, zeggende: sta op, en neem tot u dat kindeken en zijne moeder, en vlied in Egypte, en wees aldaar, totdat ik het u zeggen zal: want Heródes zal het kindeken zoeken, om hetzelve te dooden. Hij dan opgestaan zijnde, nam het kindeken en zijne moeder tot zich in den nacht, en vertrok naar Egypte; en was aldaar tot den dood van Heródes: opdat vervuld zou worden hetgeen van den Heere gesproken is door den Profeet, zeggende: uit Egypte heb Ik mijnen Zoon geroepen. Als Heródes zag, dat hij van de Wijzen bedrogen was, toen werd hij zeer toornig, en eenigen afgezonden hebbende, heeft omgebragt al de kinderen, die binnen Beth-lehem, en in al deszelfs landpalen waren, van twee jaren oud en daaronder, naar den tijd, dien hij van de Wijzen naarstiglijk onderzocht had. Toen is vervuld geworden hetgeen gesproken is door den Profeet Jeremia, zeggende: eene stem is in Rama gehoord, geklag, geween en veel gekerm; Rachel beweende hare kinderen, en wilde niet vertroost wezen, omdat zij niet zijn.

De Zondag na Kersdag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die ons uwen ééniggeboren' Zoon hebt gegeven, opdat hij onze natuur zoude aannemen en op dezen tijd uit eene reine Maagd geboren worden; geef, dat wij, wedergeboren en door aanneming en genade uwe kinderen gemaakt zijnde, dagelijks vernieuwd mogen worden door uwen Heiligen Geest; door denzelven onzen Heer Jezus Christus, die met U en denzelven Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Gal. iv. 1.

Doch ik zeg, zoo langen tijd als de erfgenaam een kind is, zoo verschilt hij niets van een' dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles; maar hij is onder voogden en verzorgers, tot den tijd van den vader te voren gesteld. Alzoo wij ook, toen wij kinderen waren, zoo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen der wereld. Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de wet; opdat hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou, en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden. En overmits gij kinderen zijt, zoo heeft God den Geest zijns Zoons uitgezonden in uwe harten, die roept: Abba, Vader! Zoo dan, gij zijt niet meer een dienstknecht, maar een zoon; en indien gij een zoon zijt, zoo zijt gij ook een erfgenaam van God door Christus.

HET EVANGELIE.

Matth. i. 18.

De geboorte van Jezus Christus was nu aldus. Want als Maria, zijne moeder, met Jozef ondertrouwd was, eer zij zamengekomen waren, werd zij zwanger bevonden uit den Heiligen Geest. Jozef nu, haar man, alzoo hij regtvaardig was, en haar niet wilde openbaarlijk te schande maken, was van wil haar heimelijk te verlaten. En alzoo hij deze dingen in den zin had, ziet, de Engel des Heeren verscheen hem in den droom, zeggende: Jozef, gij zone Davids! zijt niet bevreesd Maria, uwe vrouw, tot u te nemen: want hetgeen in haar ontvangen is, dat is uit den Heiligen Geest. En zij zal eenen zoon baren, en gij zult zijnen naam heeten Jezus: want hij zal zijn volk zalig maken van hunne zonden. En dit alles is geschied, opdat vervuld zou worden, hetgeen van den Heere gesproken is door den Profeet, zeggende: ziet, de maagd zal zwanger worden, en eenen zoon baren, en gij zult zijnen naam heeten Emmanuël; hetwelk is, overgezet zijnde, God

met ons. Jozef dan, opgewekt zijnde van den slaap, deed, gelijk de Engel des Heeren hem bevolen had, en heeft zijne vrouw tot zich genomen; en bekende haar niet, totdat zij dezen haren eerstgeboren zoon gebaard had, en heette zijnen naam Jezus.

De Besnijdenis van Christus.

DE COLLECT.

Almagtige God! die, om des menschen wil, uwen gezegenden Zoon hebt laten besnijden en onder de wet stellen; geef ons genadiglijk de ware besnijdenis, die des Geestes is; opdat, onze harten en al onze leden voor alle wereldsche en vleeschelijke lusten gedood zijnde, wij in alles mogen gehoorzaam zijn aan uwen heiligen wil; door denzelven uwen Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. iv. 8.

Zalig is de man, welken de Heer de zonden niet toerekent. Deze zaligspreking dan, is die alleen over de besnijdenis, of ook over de voorhuid? Want wij zeggen, dat Abraham het geloof gerekend is tot regtvaardigheid. Hoe is het hem dan toegerekend? als hij in de besnijdenis was, of in de voorhuid? Niet in de besnijdenis, maar in de voorhuid. En hij heeft het teeken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der regtvaardigheid, des geloofs, die hem in de voorhuid was toegerekend; opdat hij zou zijn een vader van allen, die gelooven in de voorhuid zijnde, ten einde ook hun de regtvaardigheid toegerekend worde; en een vader der besnijdenis, dengenen namelijk, die niet alleen uit de besnijdenis zijn, maar die ook wandelen in de voetstappen des geloofs van onzen vader Abraham, hetwelk in de voorhuid was. Want de belofte is niet door de wet aan Abraham of zijn zaad geschied, namelijk, dat hij een erfgenaam der wereld zou zijn, maar door de regtvaardigheid des geloofs. Want indien degenen, die uit de wet zijn, erfgenamen zijn, zoo is het geloof ijdel geworden, en de beloftenis te niet gedaan.

HET EVANGELIE.

Luk. ii. 15.

En het geschiedde, als de Engelen van hen weggevaren waren naar den hemel, dat de herders tot elkander zeiden: laat ons dan heengaan naar Beth-lehem, en laat ons zien het woord, dat er geschied is, hetwelk de Heer ons heeft verkondigd. En zij kwamen met haast, en vonden Maria, en Jozef, en het kindeken liggende in de kribbe. En als zij het gezien hadden, maakten zij alom bekend het woord, dat hun van dit kindeken ge-

zegd was. En allen, die het hoorden, verwonderden zich over hetgeen hun gezegd werd van de herders. Doch Maria bewaarde deze woorden alle te zamen, overleggende die in haar harte. En de herders keerden wederom, verheerlijkende en prijzende God over alles, wat zij gehoord en gezien hadden, gelijk tot hen gesproken was. En als acht dagen vervuld waren, dat men het kindeken besnijden zou, zoo werd zijn naam genaamd Jezus, welke genaamd was van den Engel, eer hij in het ligchaam ontvangen was.

Dezelfde Collect, Zendbrief en Evangelie zullen dienen voor elken dag daarna tot Epifanie.

Epifanie,

OF DE OPENBARING VAN CHRISTUS AAN DE HEIDENEN.

DE COLLECT.

O God! die, door het geleide van eene ster, uwen éénig-geboren' Zoon aan de Heidenen hebt geopenbaard; geef genadiglijk, dat wij, die U nu kennen door het geloof, na dit leven het genot des aanschouwens van uwe heerlijke Godheid mogen hebben; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. iii. 1.

Om deze oorzaak ben ik Paulus de gevangene van Christus Jezus voor u, die Heidenen zijt. Indien gij maar gehoord hebt van de bedeeling der genade Gods, die mij gegeven is aan u; dat Hij mij door openbaring heeft bekend gemaakt deze verborgenheid, (gelijk ik met weinige woorden te voren geschreven heb; waaraan gij, dit lezende, kunt bemerken mijne wetenschap in deze verborgenheid van Christus) welke in andere eeuwen den kinderen der menschen niet is bekend gemaakt, gelijk zij nu is geopenbaard aan zijne heilige Apostelen en Profeten, door den Geest: namelijk dat de Heidenen zijn mede-erfgenamen, en van hetzelfde ligchaam, en mede-deelgenooten zijner belofte in Christus, door het Evangelie; waarvan ik een dienaar geworden ben, naar de gave der genade Gods, die mij gegeven is, naar de werking zijner kracht. Mij, den allerminsten van al de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de Heidenen door het Evangelie te verkondigen den onnaspeurlijken rijkdom van Christus, en allen te verlichten, dat zij mogen verstaan, welke de gemeenschap der verborgenheid zij, die van alle eeuwen verborgen is geweest in God, welke alle dingen geschapen heeft door Jezus Christus. Opdat nu, door de gemeente, bekend gemaakt worde aan de Overheden en de Magten in den hemel de veelvuldige wijsheid Gods: naar het eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt

heeft in Christus Jezus, onzen Heer; in denwelken wij hebben de vrijmoedigheid, en den toegang met vertrouwen, door het geloof aan hem.

HET EVANGELIE.

Matth. ii. 1.

TOEN nu Jezus geboren was te Beth-lehem, gelegen in Judéa, in de dagen van den Koning Heródes, ziet, eenige Wijzen van het Oosten zijn te Jerûzalem aangekomen, zeggende: waar is de geboren Koning der Joden? want wij hebben gezien zijne ster in het Oosten, en zijn gekomen, om hem te aanbidden. De Koning Heródes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd, en geheel Jerûzalem met hem. En bijeenvergaderd hebbende al de Overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zou geboren worden. En zij zeiden tot hem: te Beth-lehem, in Judéa gelegen: want alzoo is geschreven door den Profeet: en gij Beth-lehem, gij land Juda! zijt geenszins de minste onder de Vorsten van Juda: want uit u zal de Leidsman voortkomen, die mijn volk Israël weiden zal. Toen heeft Heródes de Wijzen heimelijk geroepen, en vernam naarstiglijk van hen den tijd, wanneer de ster verschenen was; en hen naar Beth-lehem zendende, zeide: reist heen, en onderzoekt naarstiglijk naar dat kindeken, en als gij het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en datzelve aanbidde. En zij, den Koning gehoord hebbende, zijn heengereisd; en ziet, de ster, die zij in het Oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het kindeken was. Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer groote vreugde. En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het kindeken met Maria, zijne moeder; en nedervallende hebben zij hetzelve aangebeden; en hunne schatten opengedaan hebbende, bragten zij hem geschenken: goud, en wierook, en mirre. En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in den droom, dat zij niet zouden wederkeeren tot Heródes, vertrokken zij door eenen anderen weg weder naar hun land.

De eerste Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

O GOD! wij smeeken U, de gebeden van uw volk, dat U aanroept, genadig te willen aannemen; en geef, dat zij zoowel beseffen en weten mogen wat zij schuldig zijn te doen, als ook dat zij genade en kracht mogen hebben, om hetzelve getrouwelijk te volbrengen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xii. 1.

Ik bid u dan, broeders! door de ontfermingen Gods, dat gij uwe ligchamen stelt tot eene levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande, welke is uwe redelijke Godsdienst. En wordt dezer wereld niet gelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven, welke de goede, en welbehagelijke, en volmaakte wil van God zij. Want door de genade, die mij gegeven is, zeg ik een' iegelijk, die onder u is, dat hij niet wijs zij boven hetgeen men behoort wijs te zijn; maar dat hij wijs zij tot matigheid, gelijk als God een' iegelijk de mate des geloofs gedeeld heeft. Want gelijk wij in één ligchaam vele leden hebben, en de leden alle niet dezelfde werking hebben; alzoo zijn wij velen één ligchaam in Christus, maar elkeen zijn wij elkanders leden.

HET EVANGELIE.

Luk. ii. 41.

En zijne ouders reisden alle jaar naar Jerûzalem, op het feest van Pascha. En toen hij twaalf jaren oud geworden was, en zij naar Jerûzalem opgegaan waren, naar de gewoonte van den feestdag; en de dagen aldaar voleindigd hadden, toen zij wederkeerden, bleef het kind Jezus te Jerûzalem, en Jozef en zijne moeder wisten het niet. Maar meenende, dat hij in het gezelschap op den weg was, gingen zij eene dagreize, en zochten hem onder de magen, en onder de bekenden. En als zij hem niet vonden, keerden zij wederom naar Jerûzalem, hem zoekende. En het geschiedde, na drie dagen, dat zij hem vonden in den tempel, zittende in het midden der leeraren, hen hoorende, en hen ondervragende. En allen, die hem hoorden, ontzetteden zich over zijn verstand en antwoorden. En zij, hem ziende, werden verslagen; en zijne moeder zeide tot hem: kind! waarom hebt gij ons zoo gedaan? zie, uw vader en ik hebben u met angst gezocht. En hij zeide tot hen: wat is het, dat gij mij gezocht hebt? wist gij niet, dat ik moet zijn in de dingen mijns Vaders? En zij verstonden het woord niet, dat hij tot hen sprak. En hij ging met hen af, en kwam te Názareth, en was hun onderdanig. En zijne moeder bewaarde al deze dingen in haar hart. En Jezus nam toe in wijsheid, en in grootte, en in genade bij God en de menschen.

De tweede Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

Almagtige en eeuwige God! die alle dingen in hemel

n op aarde bestuurt; hoor
;enadiglijk de smeekingen
'an uw volk, en geef ons
ıwen vrede al de dagen onzes
evens; door Jezus Christus,
nzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xii. 6.

HEBBENDE nu verschei-
lene gaven, naar de genade,
lie ons gegeven is, zoo laat
ns die gaven besteden, het
ij profetie, naar de mate des
;eloofs; het zij bediening, in
ıet bedienen; het zij die leert,
n het leeren; het zij die ver-
naant, in het vermanen; die
ıitdeelt, in eenvoudigheid;
lie een voorstander is, in
ıaarstigheid; die barmhar-
igheid doet, in blijmoedig-
ıeid. De liefde zij onge-
'einsd. Hebt eenen afkeer
'an het booze, en hangt het
;oede aan. Hebt elkander
ıartelijk lief met broederlijke
iefde; met eere de één den
ınderen voorgaande. Zijt niet
raag in het benaarstigen. Zijt
'urig van geest. Dient den
Ieer. Verblijdt u in de hoop.
'ijt geduldig in de verdruk-
ing. Volhardt in het gebed.
)eelt mede tot de behoeften
er heiligen. Tracht naar
erbergzaamheid. Zegent
en, die u vervolgen; zegent
n vervloekt niet. Verblijdt
met de blijden; en weent
ıet de weenenden. Weest
ensgezind onder elkander.
'racht niet naar de hooge
ingen, maar voegt u tot de
ederigen.

HET EVANGELIE.

Joh. ii. 1.

EN op den derden dag was er eene bruiloft te Kana in Galiléa; en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus was ook genood, en zijne discipelen, tot de bruiloft. En als er wijn ontbrak, zeide de moeder van Jezus tot hem: zij hebben geen' wijn. Jezus zeide tot haar: vrouw! wat heb ik met u te doen? mijne ure is nog niet gekomen. Zijne moeder zeide tot de dienaars: zoo wat hij ulieden zal zeggen, doet dat. En aldaar waren zes steenen watervaten gesteld, naar de reiniging der Joden, elk houdende twee of drie metreten. Jezus zeide tot hen: vult de watervaten met water. En zij vulden ze tot boven toe. En hij zeide tot hen: schept nu, en draagt het tot den Hofmeester; en zij droegen het. Als nu de Hofmeester het water, dat wijn geworden was, geproefd had (en hij wist niet, van waar de wijn was, maar de dienaren, die het water geschept hadden, wisten het), zoo riep de Hofmeester den bruidegom, en zeide tot hem: alle man zet eerst den goeden wijn op, en wanneer men wel gedronken heeft, alsdan den minderen; maar gij hebt den goeden wijn tot nu toe bewaard. Dit beginsel der teekenen heeft Jezus gedaan te Kana in Galiléa, en heeft

zijne heerlijkheid geopenbaard; en zijne discipelen geloofden in hem.

De derde Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

Almagtige en eeuwige God! zie genadiglijk neder op onze zwakheden, en strek in al onze gevaren en nooden uwe regterhand uit tot onze hulp en bescherming; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xii. 16.

Zijt niet wijs bij u zelven. Vergeldt niemand kwaad voor kwaad. Bezorgt hetgeen eerlijk is voor alle menschen. Indien het mogelijk is, zoo veel in u is, houdt vrede met alle menschen. Wreekt u zelven niet, beminden! maar geeft den toorn plaats: want er is geschreven: Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden, zegt de Heer. Indien dan uwen vijand hongert, zoo spijzig hem; indien hem dorst, zoo geef hem te drinken: want dat doende, zult gij kolen vuurs op zijn hoofd hoopen. Word van het kwade niet overwonnen, maar overwin het kwade door het goede.

HET EVANGELIE.

Matth. viii. 1.

Toen hij nu van den berg afgeklommen was, zijn hem vele scharen gevolgd. En ziet, een melaatsche kwam, en aanbad hem, zeggende: Heer! indien gij wilt, gij kunt mij reinigen. En Jezus, de hand uitstrekkende, heeft hem aangeraakt, zeggende: ik wil, word gereinigd! En terstond werd hij van zijne melaatschheid gereinigd. En Jezus zeide tot hem: zie, dat gij dit niemand zegt; maar ga heen, toon u zelven den Priester, en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot eene getuigenis. Als nu Jezus te Kapernaüm ingegaan was, kwam tot hem een Hoofdman over honderd, biddende hem, en zeggende: Heer! mijn knecht ligt te huis geraakt, en lijdt zware pijnen. En Jezus zeide tot hem: ik zal komen en hem genezen. En de Hoofdman over honderd, antwoordende, zeide: Heer! ik ben niet waardig, dat gij onder mijn dak zoudt inkomen, maar spreek alleenlijk een woord, en mijn knecht zal genezen worden. Want ik ben ook een mensch onder de magt van anderen, hebbende onder mij krijgsknechten; en ik zeg tot dezen: ga! en hij gaat; en tot den anderen: kom! en hij komt; en tot mijnen dienstknecht: doe dat! en hij doet het. Jezus nu, dit hoorende, heeft zich verwonderd, en zeide tot degenen, die hem volgden: voorwaar zeg ik u, ik heb zelfs in Israël zoo groot een geloof niet gevonden. Doch ik zeg u, dat velen zullen komen van

Oosten en Westen, en zullen met Abraham, en Izak, en Jakob, aanzitten in het Koningrijk der hemelen; en de kinderen des Koningrijks zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis: aldaar zal weening zijn, en knersing der tanden. En Jezus zeide tot den Hoofdman over honderd: ga heen, en u geschiede, gelijk gij geloofd hebt. En zijn knecht is gezond geworden te dierzelver ure.

De vierde Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

O God! die weet, dat wij ons te midden van zoo vele en groote gevaren bevinden, zoodat wij wegens de zwakheid onzer natuur niet altijd kunnen staande blijven; verleen ons de noodige kracht en bescherming, om ons in alle gevaren te ondersteunen en door alle verzoekingen heen te voeren; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. xiii. 1.

Alle ziele zij de Magten, over haar gesteld, onderworpen: want er is geene Magt dan van God, en de Magten, die er zijn, die zijn van God verordend. Alzoo dat die zich tegen de Magt stelt, de verordening van God wederstaat; en die ze wederstaan, zullen over zich zelven een oordeel halen. Want de Oversten zijn niet tot eene vreeze den goeden werken, maar den kwaden. Wilt gij nu de Magt niet vreezen, doe het goede, en gij zult lof van haar hebben. Want zij is Gods dienares, u ten goede. Maar indien gij kwaad doet, zoo vrees; want zij draagt het zwaard niet te vergeefs: want zij is Gods dienares, eene wreekster tot straf dengenen, die kwaad doet. Daarom is het noodig onderworpen te zijn, niet alleen om der straffe, maar ook om des gewetens wil. Want daarom betaalt gij ook schattingen: want zij zijn dienaars van God, in ditzelve geduriglijk bezig zijnde. Zoo geeft dan een' iegelijk wat gij schuldig zijt: schatting, dien gij de schatting, tol, dien gij den tol, vreeze, dien gij de vreeze, eere, dien gij de eere schuldig zijt.

HET EVANGELIE.

Matth. viii. 23.

En als hij in het schip gegaan was, zijn hem zijne discipelen gevolgd. En ziet, er ontstond eene groote onstuimigheid in de zee, alzoo dat het schip van de golven bedekt werd: doch hij sliep. En zijne discipelen, bij hem komende, hebben hem opgewekt, zeggende: Heer, behoed ons, wij vergaan! En hij zeide tot hen: wat zijt gij vreesachtig, gij kleingeloovigen? Toen stond hij op, en bestrafte de winden en de zee; en er werd

groote stilte. En de menschen verwonderden zich, zeggende: hoedanig een is deze, dat ook de winden en de zee hem gehoorzaam zijn! En als hij over aan de andere zijde was gekomen in het land der Gergesénen, zijn hem twee, van den duivel bezeten, ontmoet, komende uit de graven, die zeer wreed waren, alzoo dat niemand door dien weg kon voorbijgaan. En ziet, zij riepen, zeggende: Jezus, gij Zone Gods! wat hebben wij met u te doen? Zijt gij hier gekomen, om ons te pijnigen vóór den tijd? En verre van hen was eene kudde veler zwijnen, weidende. En de duivelen baden hem, zeggende: indien gij ons uitwerpt, laat ons toe, dat wij in die kudde zwijnen varen. En hij zeide tot hen: gaat heen. En zij uitgaande voeren heen in de kudde zwijnen; en ziet, de geheele kudde zwijnen, stortte van de steilte af in de zee, en zij stierven in het water. En die ze weidden, zijn gevlugt; en als zij in de stad gekomen waren, boodschapten zij al deze dingen, en wat den bezetenen geschied was. En ziet, de geheele stad ging uit, Jezus te gemoet; en als zij hem zagen, baden zij, dat hij uit hunne landpalen wilde vertrekken.

De vijfde Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

O HEER! wij smeeken U, bewaar uwe Kerk en huisgenooten bij uwe zuivere dienst, opdat zij, die alleen steunen op de hoop uwer hemelsche genade, immermeer door de sterkte uwer magt mogen worden beschermd; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Col. iii. 12.

Zoo doet dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke bewegingen der barmhartigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, langmoedigheid: verdragende elkander, en vergevende de een den anderen, zoo iemand tegen iemand eenige klagt heeft; gelijkerwijs als Christus u vergeven heeft, doet ook gij alzoo. En boven dit alles doet aan de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid. En de vrede Gods heersche in uwe harten, tot welken gij ook geroepen zijt in één ligchaam; en weest dankbaar. Het woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid; leert en vermaant elkander, met psalmen en lofzangen, en geestelijke liederen, zingende den Heere met aangenaamheid in uw hart. En al wat gij doet met woorden of met werken, doet het alles in den naam van den Heer Jezus, dankende God en den Vader door hem.

HET EVANGELIE.

Matth. xiii. 24.

HET Koningrijk der hemeen is gelijk aan een' mensch, ie goed zaad zaaide in zijnen kker. En als de menschen liepen, kwam zijn vijand, en aaide onkruid midden in de arwe, en ging weg. Toen et nu tot kruid opgeschoten vas, en vrucht voortbragt, oen openbaarde zich ook het nkruid. En de dienstknechen van den heer des huizes ingen en zeiden tot hem: eer! hebt gij niet goed zaad n uwen akker gezaaid? van vaar heeft hij dan dit onkruid? En hij zeide tot hen: een vijndig mensch heeft dat gedaan. En de dienstknechten eiden tot hem: wilt gij dan, lat wij heengaan en datzelve ergaderen? Maar hij zeide: een, opdat gij, het onkruid ergaderende, ook mogelijk net hetzelve de tarwe niet iittrekt. Laat ze beiden te amen opwassen tot den oogst, n in den tijd des oogstes zal k tot de maaijers zeggen: ergadert eerst dat onkruid, n bindt het in busselen, om etzelve te verbranden; maar rengt de tarwe zamen in nijne schuur.

De zesde Zondag na Epifanie.

DE COLLECT.

O GOD! wiens gezegende oon werd geopenbaard, om è werken des duivels te erbreken, en ons de kinderen Gods en erfgenamen des eeuwigen levens te maken; wij smeeken U, verleen ons, dat wij, deze hope hebbende, onszelven mogen reinigen, gelijk hij rein is; opdat, wanneer hij weder zal geopenbaard zijn in kracht en groote heerlijkheid, wij hem gelijk mogen wezen in zijn eeuwig en heerlijk koningrijk; waar hij met U, o Vader, en U, o Heilige Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Joh. iii. 1.

ZIET, hoe groote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden. Daarom kent ons de wereld niet, omdat zij Hem niet kent. Geliefden! nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als hij zal geopenbaard zijn, wij hem zullen gelijk wezen; want wij zullen hem zien, gelijk hij is. En een iegelijk, die deze hoop op hem heeft, die reinigt zich zelven, gelijk hij rein is. Een iegelijk, die de zonde doet, die doet ook de ongeregtigheid; want de zonde is de ongeregtigheid. En gij weet, dat hij geopenbaard is, opdat hij onze zonden zou wegnemen; en geene zonde is in hem. Een iegelijk, die in hem blijft, die zondigt niet; een iegelijk, die zondigt, die

heeft hem niet gezien, en heeft hem niet gekend. Kinderkens! dat u niemand verleide: die de regtvaardigheid doet, die is regtvaardig, gelijk hij regtvaardig is. Die de zonde doet, is uit den duivel; want de duivel zondigt van den beginne. Hiertoe is de Zoon van God geopenbaard, opdat hij de werken des duivels verbreken zou.

HET EVANGELIE.

Matth. xxiv. 23.

ALSDAN, zoo iemand tot ulieden zal zeggen: ziet, hier is de Christus, of daar; gelooft het niet. Want er zullen valsche Christussen en valsche Profeten opstaan, en zullen groote teekenen en wonderheden doen, alzoo dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden. Ziet, ik heb het u voorzegd! Zoo zij dan tot u zullen zeggen: ziet, hij is in de woestijn; gaat niet uit: ziet, hij is in de binnenkameren; gelooft het niet. Want gelijk de bliksem uitgaat van het oosten, en schijnt tot het westen, alzoo zal ook de toekomst van den Zoon des menschen wezen. Want alwaar het doode ligchaam zal zijn, daar zullen de arenden vergaderd worden. En terstond na de verdrukking dier dagen, zal de zon verduisterd worden, en de maan zal haar schijnsel niet geven, en de sterren zullen van den hemel vallen, en de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zal in den hemel verschijnen het teeken van den Zoon des menschen; en dan zullen al de geslachten der aarde weenen, en zullen den Zoon des menschen zien, komende op de wolken des hemels, met groote kracht en heerlijkheid. En hij zal zijne Engelen uitzenden met eene bazuin van groot geluid, en zij zullen zijne uitverkorenen bijeenvergaderen uit de vier winden, van het ééne uiterste der hemelen tot het andere uiterste derzelve.

De Zondag, genaamd Septuagesima,

OF DE DERDE ZONDAG VÓÓR DE VASTEN.

DE COLLECT.

O HEER! wij smeeken U, verhoor gunstiglijk de gebeden van uw volk; dat wij, die wegens onze zonden regtvaardig gekastijd worden, door uwe goedheid genadiglijk mogen worden verlost, tot roem van uwen naam; door Jezus Christus, onzen Zaligmaker, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. ix. 24.

WEET gijlieden niet, dat die in de loopbaan loopen, allen wel loopen, maar dat één den prijs ontvangt? loopt alzoo, dat gij dien moogt verkrijgen.

En een iegelijk, die om prijs strijdt, onthoudt zich in alles. Dezen dan doen wel dit, opdat zij eene verderfelijke kroon zouden ontvangen, maar wij eene onverderfelijke. Ik loop dan alzoo, niet als op het onzekere; ik kamp alzoo, niet als de lucht slaande; maar ik bedwing mijn ligchaam, en breng het tot dienstbaarheid, opdat ik niet eenigzins, daar ik anderen gepredikt heb, zelf verwerpelijk worde.

HET EVANGELIE.

Matth. xx. 1.

Het Koningrijk der hemelen is gelijk een' heer des huizes, die met den morgenstond uitging, om arbeiders te huren in zijnen wijngaard. En als hij met de arbeiders eens geworden was, voor eenen penning des daags, zond hij hen heen in zijnen wijngaard. En uitgegaan zijnde omtrent de derde ure, zag hij anderen, ledig staande op de markt. En hij zeide tot dezelve: gaat gij ook heen in den wijngaard, en zoo wat regt is zal ik u geven. En zij gingen. Wederom uitgegaan zijnde omtrent de zesde en negende ure, deed hij desgelijks. En uitgegaan zijnde omtrent de elfde ure, vond hij anderen ledig staande, en zeide tot hen: wat staat gij hier den geheelen dag ledig? Zij zeiden tot hem: omdat ons niemand gehuurd heeft. Hij zeide tot hen: gaat ook gij heen in den wijngaard, en zoo wat regt is zult gij ontvangen. Als het nu avond geworden was, zeide de heer des wijngaards tot zijnen rentmeester: roep de arbeiders, en geef hun den loon, beginnende van de laatsten tot de eersten. En als zij kwamen, die ter elfder ure gehuurd waren, ontvingen zij ieder eenen penning. En de eersten komende, meenden, dat zij meer ontvangen zouden; en zij zelven ontvingen ook elk eenen penning. En dien ontvangen hebbende, murmureerden zij tegen den heer des huizes, zeggende: deze laatsten hebben maar één uur gearbeid, en gij hebt ze ons gelijk gemaakt, die den last des daags en de hitte gedragen hebben. Doch hij, antwoordende, zeide tot éénen van hen: vriend! ik doe u geen onregt; zijt gij niet met mij eens geworden voor eenen penning? Neem het uwe en ga heen. Ik wil dezen laatsten ook geven, gelijk als u. Of is het mij niet geoorloofd, te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben? Alzoo zullen de laatsten de eersten zijn, en de eersten de laatsten: want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.

De Zondag, genaamd Sexagesima,

OF DE TWEEDE ZONDAG vóór DE VASTEN.

DE COLLECT.

O Heere God! die ziet

dat wij ons vertrouwen niet stellen op iets, dat wij verrigten; geef genadiglijk, dat wij door uwe magt mogen behoed worden tegen allen tegenspoed; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

2 Cor. xi. 19.

Gij verdraagt gaarne de onwijzen, dewijl gij wijs zijt. Want gij verdraagt het, zoo u iemand dienstbaar maakt, zoo u iemand opeet, zoo iemand van u neemt, zoo zich iemand verheft, zoo u iemand in het aangezigt slaat. Ik zeg dit naar oneer, gelijk of wij zwak waren geweest; maar waarin iemand stout is, (ik spreek in onwijsheid) daarin ben ik ook stout. Zijn zij Hebreërs? ik ook. Zijn zij Israëlieten? ik ook. Zijn zij het zaad van Abraham? ik ook. Zijn zij dienaars van Christus? (ik spreek onwijs zijnde) ik ben boven hen: in arbeid overvloediger, in slagen uitnemender, in gevangenissen overvloediger, in doodsgevaar menigmaal. Van de Joden heb ik veertig slagen min één, vijfmaal ontvangen. Driemaal ben ik met roeden gegeeseld geweest, eens ben ik gesteenigd, driemaal heb ik schipbreuk geleden, eenen ganschen nacht en dag heb ik in de diepte overgebragt. In het reizen menigmaal, in gevaren van rivieren, in gevaren van moordenaars, in gevaren van mijn geslacht, in gevaren van de Heidenen, in gevaren in de stad, in gevaren in de woestijn, in gevaren op de zee, in gevaren onder de valsche broeders; in arbeid en moeite, in waken menigmaal, in honger en dorst, in vasten menigmaal, in koude en naaktheid. Zonder de dingen, die van buiten zijn, overvalt mij dagelijks de zorg van al de gemeenten. Wie is er zwak, dat ik niet zwak ben? Wie wordt er geërgerd, dat ik niet brande? Indien men moet roemen, zoo zal ik roemen de dingen mijner zwakheid. De God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, die geprezen is in der eeuwigheid, weet dat ik niet lieg.

HET EVANGELIE.

Luk. viii. 4.

Als nu eene groote schare bijeenvergaderde, en zij van alle steden tot hem kwamen, zoo zeide hij door gelijkenis: Een zaaijer ging uit, om zijn zaad te zaaijen; en als hij zaaide, viel het ééne bij den weg, en werd vertreden, en de vogelen des hemels aten dat op. En het andere viel op eene steenrots, en opgewassen zijnde, is het verdord, omdat het geene vochtigheid had. En het andere viel in het midden van de doornen, en de doornen mede opwassende, verstikten hetzelve. En het andere viel op de goede aarde, en opgewassen zijnde, bragt

het honderdvoudige vrucht voort. Dit zeggende, riep hij: wie ooren heeft, om te hooren, die hoore. En zijne discipelen vraagden hem, zeggende: wat mag deze gelijkenis wezen? En hij zeide: u is het gegeven, de verborgenheden van het Koningrijk Gods te verstaan; maar tot de anderen spreek ik in gelijkenissen, opdat zij ziende niet zien, en hoorende niet verstaan. Dit is nu de gelijkenis: het zaad is het woord Gods. En die bij den weg bezaaid worden, zijn dezen, die hooren; daarna komt de duivel, en neemt het woord uit hun hart weg, opdat zij niet zouden gelooven, en zalig worden. En die op de steenrots bezaaid worden, zijn dezen, die, wanneer zij het gehoord hebben, het woord met vreugde ontvangen; en dezen hebben geenen wortel, die maar voor eenen tijd gelooven, en in den tijd der verzoeking wijken zij af. En dat in de doornen valt, dezen zijn, die gehoord hebben, en heengaande verstikt worden door de zorgvuldigheden, en rijkdom, en wellusten des levens, en voldragen geene vrucht. En dat in de goede aarde valt, zijn dezen, die, het woord gehoord hebbende, hetzelve in een eerlijk en goed hart bewaren en in volstandigheid vruchten voortbrengen.

De Zondag, genaamd Quinquagesima,

OF DE LAATSTE ZONDAG VÓÓR DE VASTEN.

DE COLLECT.

O HEER! die ons geleerd hebt, dat al onze daden zonder de liefde van geene waarde zijn; geef ons uwen Heiligen Geest en stort in onze harten die uitnemende gave der liefde, dien waren band des vredes en van alle deugden, zonder welke een iegelijk, die leeft, voor U als dood gerekend wordt: verleen ons dit om uws eenigen Zoons, Jezus Christus, wil. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. xiii. 1.

AL ware het, dat ik de talen der menschen en der Engelen sprak, en de liefde niet had, zoo ware ik een klinkend metaal, of luidende schel geworden. En al ware het, dat ik de gave der profetie had, en wist al de verborgenheden en al de wetenschap; en al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzettede, en de liefde niet had, zoo ware ik niets. En al ware het, dat ik al mijne goederen tot onderhoud der armen uitdeelde, en al ware het, dat ik mijn ligchaam overgaf, opdat ik verbrand zou worden, en had de liefde niet, zoo zou het mij geene nuttigheid geven. De liefde is langmoedig, zij is goedertieren; de liefde is niet afgunstig; de liefde handelt

niet ligtvaardiglijk, zij is niet opgeblazen; zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zich zelve niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad; zij verblijdt zich niet in de ongeregtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid; zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen. De liefde vergaat nimmermeer; maar het zij profetieën, zij zullen te niet gedaan worden; het zij talen, zij zullen ophouden; het zij kennis, zij zal te niet gedaan worden. Want wij kennen ten deele, en wij profeteren ten deele; doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen ten deele is, te niet gedaan worden. Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overleide ik als een kind; maar wanneer ik een man geworden ben, zoo heb ik te niet gedaan hetgeen eens kinds was. Want wij zien nu door eenen spiegel in eene duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezigt tot aangezigt; nu ken ik ten deele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ook ik gekend ben. En nu blijft geloof, hoop en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde.

HET EVANGELIE.

Luk. xviii. 31.

En Jezus nam de twaalven bij zich, en zeide tot hen: ziet, wij gaan op naar Jerûzalem, en het zal alles volbragt worden aan den Zoon des menschen, wat geschreven is door de Profeten. Want hij zal den Heidenen overgeleverd worden, en hij zal bespot worden, en smadelijk gehandeld worden, en bespogen worden. En hem gegeeseld hebbende, zullen zij hem dooden; en ten derden dage zal hij wederopstaan. En zij verstonden geen van deze dingen; en dit woord was voor hen verborgen, en zij verstonden niet hetgeen gezegd werd. En het geschiedde, als hij nabij Jericho kwam, dat een zeker blinde aan den weg zat, bedelende. En deze, hoorende de schare voorbijgaan, vraagde, wat dat ware? En zij boodschapten hem, dat Jezus de Nazaréner voorbijging. En hij riep, zeggende: Jezus, gij Zone Davids, ontferm u mijner! En die voorbijgingen, bestraften hem, opdat hij zwijgen zou; maar hij riep zoo veel te meer: Zone Davids, ontferm u mijner! En Jezus, stilstaande, beval, dat men denzelven tot hem brengen zou; en als hij nabij hem gekomen was, vraagde hij hem, zeggende: wat wilt gij, dat ik u doen zal? En hij zeide: Heer! dat ik ziende mag worden. En Jezus zeide tot hem: word ziende; uw geloof heeft u behouden. En terstond werd hij ziende, en volgde hem, God verheerlij-

kende. En al het volk, dat ziende, gaf Gode lof.

DE EERSTE DAG IN DE VASTEN, GEWOONLIJK GENAAMD

Asch-Woensdag.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE en eeuwige God! die van geen uwer schepselen een' afkeer hebt, en de zonden van alle boetvaardigen vergeeft; schep en verwek in ons nieuwe en verslagene harten, opdat wij opregtelijk onze zonden beweenende, en onze ellendigheid belijdende, van U, den God van alle genade, volkomene kwijtschelding en vergiffenis mogen verwerven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Deze Collect moet dagelijks in de Vasten gelezen worden na de Collect, welke voor den Dag verordend is.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Joël ii. 12.

BEKEERT u tot Mij, spreekt de Heer, met uw gansche hart, en dat met vasten en met geween, en met rouwklage. En scheurt uw hart en niet uwe kleederen, en bekeert u tot den Heer, uwen God: want Hij is genadig en barmhartig, langmoedig en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over het kwade. Wie weet, Hij mogt zich wenden en berouw hebben: en Hij mogt eenen zegen achter zich overlaten tot spijsoffer en drankoffer voor den Heer, uwen God. Blaast de bazuin te Zion, heiligt een vasten, roept een' verbodsdag uit. Verzamelt het volk, heiligt de gemeënte, vergadert de Oudsten, verzamelt de kinderkens en die de borsten zuigen; de bruidegom ga uit zijne binnenkamer, en de bruid uit hare slaapkamer. Laat de Priesters, des Heeren dienaars, weenen tusschen het voorhuis en het altaar, en laat hen zeggen: spaar uw volk, o Heer! en geef uwe erfenis niet over tot eene smaadheid, dat de Heidenen over hen zouden heerschen; waarom zouden zij onder de volken zeggen: waar is hunlieder God?

HET EVANGELIE.

Matth. vi. 16.

WANNEER gij vast, toont geen droevig gezigt, gelijk de geveinsden: want zij mismaken hunne aangezigten, opdat zij van de menschen mogen gezien worden, als zij vasten. Voorwaar ik zeg u, dat zij hunnen loon weg hebben. Maar gij, als gij vast, zalf uw hoofd, en wasch uw aangezigt; opdat het van de menschen niet gezien worde, als gij vast, maar van uwen Vader, die in het verborgen is; en uw Vader, die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden. Vergadert u geene schatten op de aarde, waar ze de motte en de roest verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen;

maar vergadert u schatten in den hemel, waar ze noch motte noch roest verderft, en waar de dieven niet doorgraven noch stelen: want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn.

De eerste Zondag in de Vasten.

DE COLLECT.

O HEER! die om onzentwil veertig dagen en veertig nachten gevast hebt; geef ons de genade, om zoodanige onthouding te oefenen, dat, ons vleesch onderworpen zijnde aan den Geest, wij altoos uwe Goddelijke opwekkingen in geregtigheid en ware heiligheid mogen gehoorzamen, tot uwe eer en heerlijkheid, die met den Vader en den Heiligen Geest, een één̄ig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

2 Cor. vi. 1.

EN wij, als medearbeidende, bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben. Want Hij zegt: in den aangenamen tijd heb Ik u verhoord, en in den dag der zaligheid heb Ik u geholpen. Ziet, nu is het de welaangename tijd, ziet, nu is het de dag der zaligheid! Wij geven geenen aanstoot in eenig ding, opdat de bediening niet gelasterd worde. Maar wij, als dienaars van God, maken ons zelven in alles aangenaam, in vele verdraagzaamheid, in verdrukkingen, in nooden, in benaauwdheden; in slagen, in gevangenissen, in beroerten, in arbeid, in waken, in vasten; in reinheid, in kennis, in langmoedigheid, in goedertierenheid, in den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde; in het woord der waarheid, in de kracht van God, door de wapenen der geregtigheid aan de regter- en aan de linkerzijde; door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht; als verleiders, en nogtans waarachtigen; als onbekende, en nogtans bekend; als stervende, en ziet, wij leven; als getuchtigd, en niet gedood; als droevig zijnde, doch altijd blijde; als arm, doch velen rijk makende; als niets hebbende, en nogtans alles bezittende.

HET EVANGELIE.

Matth. iv. 1.

TOEN werd Jezus van den Geest weggeleid in de woestijn, om verzocht te worden van den duivel. En als hij veertig dagen en veertig nachten gevast had, hongerde hem ten laatste. En de verzoeker, tot hem gekomen zijnde, zeide: indien gij Gods Zoon zijt, zeg, dat deze steenen brooden worden. Doch hij, antwoordende, zeide: er is geschreven: de mensch zal bij brood alleen niet leven,

maar bij alle woord, dat door den mond Gods uitgaat. Toen nam hem de duivel mede naar de heilige stad, en stelde hem op de tinne des tempels; en zeide tot hem: indien gij Gods Zoon zijt, werp u zelven nederwaarts: want er is geschreven, dat Hij zijne Engelen van u bevelen zal, en dat zij u op de handen zullen nemen, opdat gij niet te eeniger tijd uwen voet aan eenen steen aanstoot. Jezus zeide tot hem: er is wederom geschreven: gij zult den Heer, uwen God, niet verzoeken. Wederom nam hem de duivel mede op eenen zeer hoogen berg, en toonde hem al de koningrijken der wereld, en hunne heerlijkheid; en zeide tot hem: al deze dingen zal ik u geven, indien gij, nedervallende, mij zult aanbidden. Toen zeide Jezus tot hem: ga weg, Satan! want er staat geschreven: den Heer, uwen God, zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen. Toen liet de duivel van hem af; en ziet, de Engelen zijn toegekomen, en dienden hem.

De tweede Zondag in de Vasten.

DE COLLECT.

Almagtige God! die ziet, dat wij van ons zelven geene kracht hebben om ons te helpen; bewaar Gij ons zoowel uitwendig naar ons ligchaam, als innerlijk naar onze ziel; opdat wij behoed mogen blijven voor alle tegenheden, die het ligchaam kunnen treffen, en voor alle kwade gedachten, welke de ziel kunnen bestrijden en benadeelen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Thess. iv. 1.

Broeders! wij bidden en vermanen u in den Heer Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen, dat gij daarin meer overvloedig wordt. Want gij weet, wat bevelen wij u gegeven hebben door den Heer Jezus. Want dit is de wil van God, uwe heiligmaking: dat gij u onthoudt van de hoererij; dat een iegelijk van u wete zijn vat te bezitten in heiligmaking en eere; niet in kwade beweging der begeerlijkheid, gelijk als de Heidenen, die God niet kennen. Dat niemand zijnen broeder vertrede, noch bedriege in zijne handeling: want de Heer is een wreker over dit alles, gelijk wij u ook te voren gezegd en betuigd hebben. Want God heeft ons niet geroepen tot onreinigheid, maar tot heiligmaking. Zoo dan die dit verwerpt, die verwerpt geen' mensch, maar God, die ook zijnen Heiligen Geest in ons heeft gegeven.

HET EVANGELIE.

Matth. xv. 21.

Jezus, van daar gaande, vertrok naar de deelen van Tyrus en Sidon. En ziet, eene Kananésche vrouw, uit die landpalen komende, riep tot hem, zeggende: Heer, gij zone Davids, ontferm u mijner! mijne dochter is deerlijk van den duivel bezeten. Doch hij antwoordde haar niet een woord. En zijne discipelen, tot hem komende, baden hem, zeggende: laat haar van u, want zij roept ons na. Maar hij, antwoordende, zeide: ik ben niet gezonden, dan tot de verlorene schapen van het huis Israëls. En zij kwam en aanbad hem, zeggende: Heer, help mij! Doch hij antwoordde en zeide: het is niet betamelijk het brood der kinderen te nemen, en den hondekens voor te werpen. En zij zeide: ja Heer! doch de hondekens eten ook van de brokjes, die er vallen van de tafel hunner heeren. Toen antwoordde Jezus, en zeide tot haar: o vrouw! groot is uw geloof; u geschiede, gelijk gij wilt. En hare dochter werd gezond van diezelve ure.

De derde Zondag in de Vasten.

DE COLLECT.

Wij smeeken U, almagtige God! let op de hartelijke begeerten van uwe ootmoedige dienaars, en strek de regterhand uwer Majesteit uit, tot onze bescherming tegen al onze vijanden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. v. 1.

Zijt dan navolgers Gods. als geliefde kinderen; en wandelt in de liefde, gelijkerwijs ook Christus ons liefgehad heeft, en zich zelven voor ons heeft overgegeven tot eene offerande en een slagtoffer Gode, tot eenen welriekenden reuk. Maar hoererij en alle onreinigheid, of gierigheid, laat ook onder u niet genoemd worden, gelijkerwijs het den heiligen betaamt; noch oneerbaarheid, noch zot geklap, of gekkernij, welke niet betamen; maar veel meer dankzegging. Want dit weet gij, dat geen hoereerder, of onreine, of gierigaard, die een afgodendienaar is, erfenis heeft in het Koningrijk van Christus en van God. Dat u niemand verleide met ijdele woorden: want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongehoorzaamheid. Zoo zijt dan hunne medegenooten niet. Want gij waart eertijds duisternis, maar nu zijt gij licht in den Heer; wandelt als kinderen des lichts: (want de vrucht des Geestes is in alle goedigheid, en regtvaardigheid, en waarheid) beproevende wat den Heere welbehagelijk zij. En hebt geene

gemeenschap met de onvruchtbare werken der duisternis, maar bestraft ze ook veel eer. Want hetgeen heimelijk van hen geschiedt, is schandelijk ook te zeggen. Maar al deze dingen, van het licht bestraft zijnde, worden openbaar: want al wat openbaar maakt, is licht. Daarom zegt hij: ontwaak, gij die slaapt! en sta op uit de dooden; en Christus zal over u lichten.

HET EVANGELIE.

Luk. xi. 14.

JEZUS wierp eenen duivel uit, en die was stom. En het geschiedde, als de duivel uitgevaren was, dat de stomme sprak; en de scharen verwonderden zich. Maar sommigen van hen zeiden: hij werpt de duivelen uit door Beëlzebul, den Oversten der duivelen. En anderen, hem verzoekende, begeerden van hem een teeken uit den hemel. Maar hij, kennende hunne gedachten, zeide tot hen: een ieder Koningrijk, dat tegen zich zelf verdeeld is, wordt verwoest; en een huis, tegen zich zelf verdeeld zijnde, valt. Indien nu ook de Satan tegen zich zelven verdeeld is, hoe zal zijn Rijk bestaan? Dewijl gij zegt, dat ik door Beëlzebul de duivelen uitwerp. En indien ik door Beëlzebul de duivelen uitwerp, door wien werpen ze uwe zonen uit? Daarom zullen dezen uwe regters zijn. Maar indien ik door den vinger Gods de duivelen uitwerp, zoo is dan het Koningrijk Gods tot u gekomen. Wanneer een sterke gewapende zijn hof bewaart, zoo is al wat hij heeft in vrede. Maar als een daarover komt, die sterker is dan hij, en hem overwint, die neemt zijne geheele wapenrusting, daar hij op vertrouwde, en deelt zijnen roof uit. Wie met mij niet is, die is tegen mij; en wie met mij niet vergadert, die verstrooit. Wanneer de onreine geest van den mensch uitgevaren is, zoo gaat hij door dorre plaatsen, zoekende rust; en die niet vindende, zegt hij: ik zal wederkeeren in mijn huis, daar ik uitgevaren ben. En komende, vindt hij het met bezemen gekeerd en versierd. Dan gaat hij heen, en neemt met zich zeven andere geesten, boozer dan hij zelf is, en ingegaan zijnde, wonen zij aldaar; en het laatste van dien mensch wordt erger, dan het eerste. En het geschiedde, als hij deze dingen sprak, dat eene zekere vrouw, de stem verheffende uit de schare, tot hem zeide: zalig is de buik, die u gedragen heeft, en de borsten, die gij hebt gezogen. Maar hij zeide: ja zalig zijn degenen, die het woord Gods hooren, en hetzelve bewaren.

De vierde Zondag in de Vasten.

DE COLLECT.

Geef, smeeken wij u, almagtige God! dat wij, die wegens onze booze werken uwe straf regtvaardig verdiend hebben, door de vertroosting uwer genade ontfermend mogen worden opgebeurd; door onzen Heer en Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Gal. iv. 21.

Zegt mij, gij die onder de wet wilt zijn! hoort gij de wet niet? Want er is geschreven, dat Abraham twee zonen had, éénen uit de dienstmaagd, en éénen uit de vrije. Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vleesch geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de beloftenis. Hetwelk dingen zijn, die andere beduiding hebben: want deze zijn de twee verbonden; het ééne van den berg Sina, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Agar: want dit, namelijk Agar, is Sina een berg in Arâbië, en komt overeen met Jerûzalem, dat nu is, en dienstbaar is met hare kinderen. Maar Jerûzalem, dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder. Want er is geschreven: zijt vrolijk, gij onvruchtbare, die niet baart! breek uit en roep, gij die geenen barensnood hebt! want de kinderen der eenzame zijn veel meer, dan dergene, die den man heeft. Maar wij, broeders! zijn kinderen der belofte, als Izak was. Doch gelijkerwijs toen, die naar het vleesch geboren was, vervolgde dengenen, die naar den geest geboren was, alzoo ook nu. Maar wat zegt de Schrift? werp de dienstmaagd uit en haren zoon: want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met den zoon der vrije. Zoo dan, broeders! wij zijn niet kinderen der dienstmaagd, maar der vrije.

HET EVANGELIE.

Joh. vi. 1.

Jezus vertrok over de zee van Galiléa, welke is de zee van Tibérias. En hem volgde eene groote schare, omdat zij zijne teekenen zagen, die hij deed aan de kranken. En Jezus ging op den berg, en zat aldaar neder met zijne discipelen. En het Pascha, het feest der Joden, was nabij. Jezus dan, de oogen opheffende, en ziende, dat eene groote schare tot hem kwam, zeide tot Filippus: van waar zullen wij brooden koopen, opdat dezen eten mogen? (Doch dit zeide hij, hem beproevende; want hij wist zelf, wat hij doen zou.) Filippus antwoordde hem: voor twee honderd penningen brood is voor dezen niet genoeg, opdat een iegelijk van hen een weinig neme. Eén van zijne discipelen, namelijk Andréas,

de broeder van Simon Petrus, zeide tot hem: hier is een jongsken, dat vijf gerstebrooden heeft, en twee vischjes; maar wat zijn deze onder zoo velen? En Jezus zeide: doet de menschen nederzitten. En er was veel gras in die plaats. Zoo zaten dan de mannen neder, omtrent vijf duizend in getal. En Jezus nam de brooden, en gedankt hebbende, deelde hij ze den discipelen, en de discipelen dengenen, die nedergezeten waren; desgelijks ook van de vischjes, zoo veel zij wilden. En als zij verzadigd waren, zeide hij tot zijne discipelen: vergadert de overgeschotene brokken, opdat er niets verloren ga. Zij vergaderden ze dan, en vulden twaalf korven met brokken van de vijf gerstebrooden, welke overgeschoten waren dengenen, die gegeten hadden. De menschen dan, gezien hebbende het teeken dat Jezus gedaan had, zeiden: deze is waarlijk de Profeet, die in de wereld komen zou.

De vijfde Zondag in de Vasten.

DE COLLECT.

Wij smeeken U, almagtige God! zie genadig neder op uw volk; opdat hetzelve, door uwe groote goedertierenheid, immermeer geleid en bewaard worde, beide naar ligchaam en ziel; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Hebr. ix. 11.

Christus, de Hoogepriester der toekomende goederen, gekomen zijnde, is door den meerderen en volmaakteren tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet van dit maaksel, noch door het bloed der bokken en kalveren, maar door zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het Heiligdom, eene eeuwige verlossing te weeg gebragt hebbende. Want indien het bloed der stieren en bokken, en de asch der jonge koe, besprengende de onreinen, hen heiligt tot de reinigheid des vleesches: hoe veel te meer zal het bloed van Christus, die door den eeuwigen Geest zich zelven Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uw geweten reinigen van doode werken, om den levenden God te dienen? En daarom is hij de Middelaar des Nieuwen Testaments, opdat, de dood daartusschen gekomen zijnde tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste Testament waren, degenen, die geroepen zijn, de beloftenis der eeuwige erve ontvangen zouden.

HET EVANGELIE.

Joh. viii. 46.

Jezus zeide: wie van u overtuigt mij van zonde? En indien ik de waarheid zeg, waarom gelooft gij mij niet? Die uit God is, hoort de woorden Gods; daarom hoort gij-

.ieden niet, omdat gij uit God niet zijt. De Joden dan antwoordden en zeiden tot hem: zeggen wij niet wel, dat gij een Samaritaan zijt, en den duivel hebt? Jezus antwoordde: ik heb den duivel niet, maar ik eer mijnen Vader, en gij onteert mij. Doch ik zoek mijne eer niet; er is een, die ze zoekt en oordeelt. Voorwaar, voorwaar zeg ik u: zoo iemand mijn woord zal bewaard hebben, die zal den dood niet zien in der eeuwigheid. De Joden dan zeiden tot hem: nu bekennen wij, dat gij den duivel hebt. Abraham is gestorven, en de Profeten; en zegt gij: zoo iemand mijn woord bewaard zal hebben, die zal den dood niet smaken in der eeuwigheid? Zijt gij meerder, dan onze vader Abraham, welke gestorven is? en de Profeten zijn gestorven; wien maakt gij u zelven? Jezus antwoordde: indien ik mij zelven eere, zoo is mijne eer niets; mijn Vader is het, die mij eert, welken gij zegt, dat uw God is. En gij kent Hem niet, maar ik ken Hem; en indien ik zeg, dat ik Hem niet ken, zoo zal ik ulieden gelijk zijn, dat is een leugenaar; maar ik ken Hem, en bewaar zijn woord. Abraham, uw vader, heeft met verheuging verlangd, opdat hij mijnen dag zien zou; en hij heeft hem gezien, en is verblijd geweest. De Joden dan zeiden tot hem: gij hebt nog geen vijftig jaren, en hebt gij Abraham gezien? Jezus zeide tot hen: voorwaar, voorwaar zeg ik u: eer Abraham was, ben ik. Zij namen dan steenen op, dat zij ze op hem wierpen. Maar Jezus verbergde zich, en ging uit den tempel.

De laatste Zondag vóór Paschen.

DE COLLECT.

Almagtige en eeuwige God! die, uit teedere liefde voor menschen, uwen Zoon, onzen Zaligmaker Jezus Christus, in de wereld gezonden hebt, om ons vleesch aan te nemen, en den dood aan het kruis te ondergaan, opdat alle menschen het voorbeeld zijner groote nederigheid volgen zouden; geef genadiglijk, dat wij zoowel het voorbeeld van zijne lijdzaamheid mogen navolgen, als ook deelgenooten gemaakt worden zijner opstanding; door denzelven Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Fil. ii. 5.

Dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was; die in de gestaltenis Gods zijnde, geenen roof geacht heeft Gode evengelijk te zijn; maar heeft zich zelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is den menschen gelijk geworden; en in gedaante gevonden als een

mensch, heeft hij zich zelven vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja den dood des kruises. Daarom heeft hem ook God uitermate verhoogd, en heeft hem eenen naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heer zij, tot heerlijkheid Gods, des Vaders.

HET EVANGELIE.

Matth. xxvii. 1.

Als het nu morgenstond geworden was, hebben al de Overpriesters en de Ouderlingen des volks te zamen raad genomen tegen Jezus, dat zij hem dooden zouden. En hem gebonden hebbende, leidden zij hem weg, en gaven hem over aan Pontius Pilatus, den Stadhouder. Toen heeft Judas, die hem verraden had, ziende, dat hij veroordeeld was, berouw gehad, en heeft de dertig zilveren penningen den Overpriesteren en den Ouderlingen wedergebragt, zeggende: ik heb gezondigd, verradende het onschuldig bloed! Maar zij zeiden: wat gaat ons dat aan? gij moogt toezien. En als hij de zilveren penningen in den tempel geworpen had, vertrok hij, en heengaande verworgde zich zelven. En de Overpriesters de zilveren penningen nemende, zeiden: het is niet geoorloofd, dezelve in de offerkist te leggen, dewijl het een prijs des bloeds is. En te zamen raad genomen hebbende, kochten zij daarmede den akker des pottebakkers, tot eene begrafenis voor de vreemdelingen. Daarom is die akker genaamd de akker des bloeds, tot op den huidigen dag. Toen is vervuld geworden hetgeen gesproken is door den Profeet Jeremía, zeggende: en zij hebben de dertig zilveren penningen genomen, de waarde des gewaardeerden van de kinderen Israëls, denwelken zij gewaardeerd hebben; en hebben dezelve gegeven voor den akker des pottebakkers; volgens hetgeen mij de Heer bevolen heeft. En Jezus stond voor den Stadhouder; en de Stadhouder vraagde hem, zeggende: zijt gij de Koning der Joden? En Jezus zeide hem: gij zegt het. En als hij van de Overpriesters en de Ouderlingen beschuldigd werd, antwoordde hij niets. Toen zeide Pilatus tot hem: hoort gij niet, hoe vele zaken zij tegen u getuigen? Maar hij antwoordde hem niet op een eenig woord, alzoo dat de Stadhouder zich zeer verwonderde. En op het feest was de Stadhouder gewoon den volke éénen gevangenen los te laten, welken zij wilden. En zij hadden toen eenen welbekenden gevangenen, genaamd Bar-abbas. Als zij dan ver-

gaderd waren, zeide Pilatus tot hen: welken wilt gij, dat ik u zal loslaten, Bar-abbas, of Jezus, die genaamd wordt Christus? Want hij wist, dat zij hem door nijdigheid overgeleverd hadden. En als hij op den regterstoel zat, zoo heeft zijne huisvrouw tot hem gezonden, zeggende: heb toch niets te doen met dien regtvaardigen; want ik heb heden veel geleden in den droom om zijnentwil. Maar de Overpriesters en de Ouderlingen hebben de scharen aangeraden, dat zij zouden Bar-abbas begeeren, en Jezus dooden. En de Stadhouder, antwoordende, zeide tot hen: welken van deze twee wilt gij, dat ik u zal loslaten? En zij zeiden: Bar-abbas. Pilatus zeide tot hen: wat zal ik dan doen met Jezus, die genaamd wordt Christus? Zij zeiden allen tot hem: laat hem gekruisigd worden. Doch de Stadhouder zeide: wat heeft hij dan kwaads gedaan? En zij riepen te meer, zeggende: laat hem gekruisigd worden! Als nu Pilatus zag, dat hij niet vorderde, maar veel meer, dat er oproer werd, nam hij water en wiesch de handen voor de schare, zeggende: ik ben onschuldig van het bloed dezes regtvaardigen; gijlieden moogt toezien. En al het volk, antwoordende, zeide: zijn bloed kome over ons, en over onze kinderen! Toen liet hij hun Bar-abbas los, maar Jezus gegeeseld hebbende, gaf hij hem over om gekruisigd te worden. Toen namen de krijgsknechten des Stadhouders Jezus met zich in het Regthuis, en vergaderden over hem de gansche bende. En als zij hem ontkleed hadden, deden zij hem eenen purperen mantel om; en eene kroon van doornen gevlochten hebbende, zetteden die op zijn hoofd, en eenen rietstok in zijne regterhand; en vallende op hunne knieën voor hem, bespotteden zij hem, zeggende: wees gegroet, gij Koning der Joden! En op hem gespogen hebbende, namen zij den rietstok en sloegen op zijn hoofd. En toen zij hem bespot hadden, deden zij hem den mantel af, en deden hem zijne kleederen aan, en leidden hem heen om te kruisigen. En uitgaande, vonden zij eenen man van Cyréne, met name Simon; dezen dwongen zij, dat hij zijn kruis droeg. En gekomen zijnde tot de plaats, genaamd Golgotha, welke is gezegd Hoofdscheêl-plaats, gaven zij hem te drinken edik met gal gemengd; en als hij dien gesmaakt had, wilde hij niet drinken. Toen zij nu hem gekruisigd hadden, verdeelden zij zijne kleederen, het lot werpende; opdat vervuld zou worden hetgeen gezegd is door den Profeet: zij hebben mijne kleederen onder zich verdeeld, en hebben het lot over mijne kleeding geworpen. En zij,

nederzittende, bewaarden hem aldaar. En zij stelden boven zijn hoofd zijne beschuldiging geschreven: DEZE IS JEZUS, DE KONING DER JODEN. Toen werden met hem twee moordenaars gekruisigd, één ter regter-, en één ter linkerzijde. En die voorbijgingen lasterden hem, schuddende hunne hoofden, en zegg nde: gij, die den tempel afbreekt, en in drie dagen opbouwt! verlos u zelven. Indien gij de Zone Gods zijt, zoo kom af van het kruis. En desgelijks ook de Overpriesters met de Schriftgeleerden. en Ouderlingen, en Farizeën, hem bespottende, zeiden: anderen heeft hij verlost, hij kan zich zelven niet verlossen. Indien hij de Koning Israëls is, dat hij nu afkome van het kruis, en wij zullen hem gelooven. Hij heeft op God betrouwd: dat Hij hem nu ver osse, indien Hij hem wel wil! want hij heeft gezegd: ik ben Gods Zoon. En hetzelfde verweten hem ook de moordenaars, die met hem gekruisigd waren. En van de zesde ure aan werd er duisternis over de geheele aarde, tot de negende ure toe. En omtrent de negende ure riep Jezus met eene groote stem, zeggende: ELI, ELI, LAMA SABACHTÁNI! dat is: mijn God, mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten! En sommigen van die daar stonden, zulks hoorende, zeiden: deze roept Elías. En terstond één van hen, toeloopende, nam eene spons, en die met edik gevuld hebbende, stak ze op eenen rietstok, en gaf hem te drinken. Doch de anderen zeiden: houd op, laat ons zien, of Elías komt, om hem te verlossen. En Jezus, wederom met eene groote stem roepende, gaf den geest. En ziet, het voorhangsel des tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden; en de aarde beefde, en de steenrotsen scheurden; en de graven werden geopend, en vele ligchamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt; en uit de graven uitgegaan zijnde, na zijne opstanding, kwamen zij in de heilige stad, en zijn velen verschenen. En de Hoofdman over honderd, en die met hem Jezus bewaarden, ziende de aardbeving, en de dingen, die geschied waren, werden zeer bevreesd, zeggende: waarlijk deze was Gods Zoon!

Maandag vóór Paschen.

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Jes. lxiii. 1.

Wie is deze, die van Edom komt met besprenkelde kleederen, van Bozra? deze, die versierd is in zijn gewaad, die voorttrekt in zijne groote kracht? Ik ben het, die in geregtigheid spreek, die magtig ben te verlossen. Waarom zijt gij rood aan uw gewaad? en uwe kleederen als van eenen, die in de wijnpers

treedt? Ik heb de pers alleen getreden, en er was niemand van de volken met Mij; en ik heb hen getreden in mijnen toorn, en heb hen vertrapt in mijne grimmigheid; en hunne kracht is gesprengd op mijne kleederen, en al mijn gewaad heb Ik bezoedeld. Want de dag der wraak was in mijn hart, en het jaar mijner verlosten was gekomen. En Ik zag toe, en er was niemand, die hielp; en Ik ontzettede Mij, en er was niemand, die ondersteunde: daarom heeft mijn arm Mij heil beschikt, en mijne grimmigheid heeft Mij ondersteund. En Ik heb de volken vertreden in mijnen toorn, en Ik heb hen dronken gemaakt in mijne grimmigheid; en Ik heb hunne kracht ter aarde doen nederdalen. Ik zal de goedertierenheden des Heeren vermelden, den veelvoudigen lof des Heeren, naar alles, wat de Heer ons heeft bewezen, en de groote goedigheid aan het huis van Israël, die Hij hun bewezen heeft, naar zijne barmhartigheden, en naar de veelheid zijner goedertierenheden. Want Hij zeide: zij zijn immers mijn volk, kinderen, die niet liegen zullen? Alzoo is Hij hun geworden tot eenen Heiland. In al hunne benaauwdheid was Hij benaauwd, en de Engel zijns aangezigts heeft hen behouden: door zijne liefde en door zijne genade heeft Hij hen verlost; en Hij nam hen op, en Hij droeg hen al de dagen van ouds. Maar zij zijn wederspannig geworden, en zij hebben zijnen Heiligen Geest smarten aangedaan: daarom is Hij hun in eenen vijand verkeerd, Hij zelf heeft tegen hen gestreden. Nogtans dacht Hij aan de dagen van ouds, aan Mozes en zijn volk; maar nu, waar is Hij, die hen uit de zee opgebragt heeft, met de herders zijner kudde? waar is Hij, die zijnen Heiligen Geest in het midden van hen stelde? Die den arm zijner heerlijkheid heeft doen gaan aan de regterhand van Mozes; die de wateren voor hunlieder aangezigten kliefde, opdat Hij zich eenen eeuwigen naam maakte? Die hen leidde door de afgronden; als een paard in de woestijn, struikelden zij niet. Gelijk een beest, dat afgaat in de valleijen, heeft hun de Geest des Heeren rust gegeven. Alzoo hebt Gij uw volk geleid, opdat Gij u eenen heerlijken naam zoudt maken. Zie van den hemel af, en aanschouw van uwe heilige en uwe heerlijke woning: waar zijn uw ijver en uwe mogendheden, het gerommel uws insgewands en uwer barmhartigheden? zij houden zich tegen mij in. Gij zijt toch onze Vader, want Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet: Gij, o Heer! zijt onze Vader, onze Verlosser van ouds af is uw

naam. Heer! waarom doet Gij ons van uwe wegen dwalen? waarom verstokt Gij ons hart, dat wij U niet vreezen? keer weder om uwer knechten wil, de stammen uws erfdeels. Uw heilig volk heeft het maar een weinig tijds bezeten; onze wederpartijders hebben uw Heiligdom vertreden. Wij zijn geworden als die, over welke Gij van ouds niet hebt geheerscht, en die naar uwen naam niet zijn genoemd.

HET EVANGELIE.

Mark. xiv. 1.

Het Pascha, en het feest der ongehevelde brooden was na twee dagen. En de Overpriesters en de Schriftgeleerden zochten, hoe zij hem met listigheid vangen en dooden zouden; maar zij zeiden: niet in het feest, opdat niet misschien oproer onder het volk worde. En als hij te Bethanië was, in het huis van Simon, den melaatschen, daar hij aan tafel zat, kwam eene vrouw, hebbende eene albasten flesch met zalf van onvervalschten nardus, van grooten prijs; en de albasten flesch gebroken hebbende, goot die op zijn hoofd. En er waren sommigen, die dat zeer kwalijk namen bij zich zelven, en zeiden: waartoe is dit verlies der zalf geschied? Want dezelve had kunnen boven de drie honderd penningen verkocht, en die den armen gegeven worden; en zij vergrimden tegen haar. Maar Jezus zeide: laat af van haar; wat doet gij haar moeite aan? zij heeft een goed werk aan mij gewrocht. Want de armen hebt gij altijd met u, en wanneer gij wilt, kunt gij hun weldoen; maar mij hebt gij niet altijd. Zij heeft gedaan, hetgeen zij konde; zij is voorgekomen, om mijn ligchaam te zalven, tot eene voorbereiding ter begrafenis. Voorwaar zeg ik u: alwaar dit Evangelie gepredikt zal worden in de geheele wereld, daar zal ook tot hare gedachtenis gesproken worden, van hetgeen zij gedaan heeft. En Judas Iskariot, één van de twaalven, ging heen tot de Overpriesters, opdat hij hem hun zou overleveren. En zij, dat hoorende, waren verblijd, en beloofden hem geld te geven; en hij zocht, hoe hij hem bekwamelijk overleveren zou. En op den eersten dag der ongehevelde brooden, wanneer zij het Pascha slagten, zeiden zijne discipelen tot hem: waar wilt gij, dat wij heengaan, en bereiden, dat gij het Pascha eet? En hij zond twee van zijne discipelen uit, en zeide tot hen: gaat henen in de stad, en u zal een mensch ontmoeten, dragende eene kruik waters, volgt dien; en zoo waar hij ingaat, zegt tot den heer des huizes; de Meester zegt: waar is de eetzaal, daar ik het Pascha

met mijne discipelen eten zal? En hij zal u wijzen eene groote opperzaal, toegerust en gereed; bereidt het ons aldaar. En zijne discipelen gingen uit, en kwamen in de stad, en vonden het, gelijk hij hun gezegd had, en bereidden het Pascha. En als het avond geworden was, kwam hij met de twaalven. En als zij aanzaten en aten, zeide Jezus: voorwaar ik zeg u, dat één van u, die met mij eet, mij zal verraden. En zij begonnen bedroefd te worden, en de één na den anderen tot hem te zeggen: ben ik het? en een ander: ben ik het? Maar hij antwoordde en zeide tot hen: het is één uit de twaalven, die met mij in den schotel indoopt. De Zoon des menschen gaat wel heen, gelijk van hem geschreven is; maar wee dien mensch, door welken de Zoon des menschen verraden wordt! Het ware hem goed, zoo die mensch niet geboren ware geweest. En als zij aten, nam Jezus brood, en als hij gezegend had, brak hij het, en gaf het hun, en zeide: neemt, eet, dat is mijn ligchaam. En hij nam den drinkbeker, en gedankt hebbende, gaf hun dien; en zij dronken allen uit denzelven. En hij zeide tot hen: dat is mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt. Voorwaar, ik zeg u, dat ik niet meer zal drinken van de vrucht des wijnstoks, tot op dien dag, wanneer ik dezelve nieuw zal drinken in het Koningrijk Gods. En als zij den lofzang gezongen hadden, gingen zij uit naar den Olijfberg. En Jezus zeide tot hen: gij zult in dezen nacht allen aan mij geërgerd worden: want er is geschreven: Ik zal den herder slaan, en de schapen zullen verstrooid worden. Maar nadat ik zal opgestaan zijn, zal ik u voorgaan naar Galiléa. En Petrus zeide tot hem: of zij ook allen geërgerd wierden, zoo zal ik toch niet geërgerd worden. En Jezus zeide tot hem: voorwaar, ik zeg u, dat heden in dezen nacht, eer de haan tweemaal gekraaid zal hebben, gij mij driemaal zult verloochenen. Maar hij zeide nog dies te meer: al moest ik met u sterven, zoo zal ik u geenszins verloochenen! En insgelijks zeiden zij ook allen. En zij kwamen in eene plaats, welker naam was Geth-sémané, en hij zeide tot zijne discipelen: zit hier neder, totdat ik gebeden zal hebben. En hij nam met zich Petrus, en Jacobus, en Johannes, en begon verbaasd en zeer beangst te worden; en zeide tot hen. mijne ziel is geheel bedroefd tot den dood toe: blijft hier en waakt. En een weinig voortgegaan zijnde, viel hij op de aarde, en bad, zoo het mogelijk ware, dat die ure van hem voorbijginge. En hij zeide: Abba, Vader! alle din-

gen zijn U mogelijk; neem dezen drinkbeker van mij weg! doch niet wat ik wil, maar wat Gij wilt. En hij kwam, en vond hen slapende, en zeide tot Petrus: Simon! slaapt gij? kunt gij niet één uur waken? Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak. En wederom heengegaan zijnde, bad hij, sprekende dezelfde woorden. En wedergekeerd zijnde, vond hij hen wederom slapende, want hunne oogen waren bezwaard; en zij wisten niet, wat zij hem antwoorden zouden. En hij kwam ten derden maal, en zeide tot hen: slaapt nu voort, en rust: het is genoeg, de ure is gekomen; ziet, de Zoon des menschen wordt overgeleverd in de handen der zondaren. Staat op, laat ons gaan; ziet, die mij verraadt, is nabij. En terstond, als hij nog sprak, kwam Judas aan, die één was van de twaalven, en met hem eene groote schare, met zwaarden en stokken, gezonden van de Overpriesters, en de Schriftgeleerden, en de Ouderlingen. En die hem verried, had hun een gemeen teeken gegeven, zeggende: dien ik kussen zal, die is het, grijpt hem, en leidt hem zekerlijk henen. En als hij gekomen was, ging hij terstond tot hem, en zeide: Rabbi, Rabbi! en kuste hem. En zij sloegen hunne handen aan hem, en grepen hem. En één dergenen, die daarbij stonden, het zwaard trekkende, sloeg den dienstknecht des Hoogepriesters, en hieuw hem zijn oor af. En Jezus, antwoordende, zeide tot hen: zijt gij uitgegaan, met zwaarden en stokken, als tegen eenen moordenaar, om mij te vangen? Dagelijks was ik bij ulieden in den tempel, leerende, en gij hebt mij niet gegrepen; maar dit geschiedt, opdat de Schriften vervuld zouden worden. En zij, hem verlatende, zijn allen gevloden. En een zeker jongeling volgde Hem, hebbende een lijnwaad omgedaan over het naakte lijf, en de jongelingen grepen hem. En hij, het lijnwaad verlatende, is naakt van hen gevloden. En zij leidden Jezus henen tot den Hoogepriester; en bij hem vergaderden al de Overpriesters, en de Ouderlingen, en de Schriftgeleerden. En Petrus volgde hem van verre, tot binnen in de zaal des Hoogepriesters, en hij was mede zittende met de dienaren, en zich warmende bij het vuur. En de Overpriesters, en de geheele Raad, zochten getuigenis tegen Jezus, om hem te dooden, en vonden niet. Want velen getuigden valschelijk tegen hem, en de getuigenissen waren niet eenparig. En eenigen, opstaande, getuigden valschelijk tegen hem, zeggende: wij hebben hem hooren zeggen: ik zal dezen tempel, die met

handen gemaakt is, afbreken, en in drie dagen eenen anderen, zonder handen gemaakt, bouwen. En ook alzoo was hunne getuigenis niet eenparig. En de Hoogepriester, in het midden opstaande, vraagde Jezus, zeggende: antwoordt gij niets? Wat getuigen dezen tegen u? Maar hij zweeg stil, en antwoordde niets. Wederom vraagde hem de Hoogepriester, en zeide tot hem: zijt gij de Christus, de Zoon des gezegenden Gods? En Jezus zeide: ik ben het. En gijlieden zult den Zoon des menschen zien zitten ter regterhand der kracht Gods, en komen met de wolken des hemels. En de Hoogepriester, verscheurende zijne kleederen, zeide: wat hebben wij nog getuigen van noode? Gij hebt de Godslastering gehoord: wat dunkt ulieden? En zij allen veroordeelden hem, des doods schuldig te zijn. En sommigen begonnen hem te bespuwen, en zijn aangezigt te bedekken, en met vuisten te slaan, en tot hem te zeggen: profeteer. En de dienaars gaven hem kinnebakslagen. En als Petrus beneden in de zaal was, kwam êéne van de dienstmaagden des Hoogepriesters; en ziende Petrus zich warmende, zag zij hem aan, en zeide: ook gij waart met Jezus den Nazaréner. Maar hij heeft het geloochend, zeggende: ik ken hem niet, en ik weet niet, wat gij zegt. En hij ging buiten in de voorzaal, en de haan kraaide. En de dienstmaagd, hem wederom ziende, begon te zeggen tot degenen, die daarbij stonden: deze is één van die. Maar hij loochende het wederom. En een weinig daarna, die daarbij stonden zeiden wederom tot Petrus: waarlijk, gij zijt één van die: want gij zijt ook een Galiléër, en uwe spraak gelijkt. En hij begon zich zelven te vervloeken en te zweren: ik ken dezen mensch niet, dien gij zegt. En de haan kraaide de tweede maal; en Petrus werd indachtig het woord, hetwelk Jezus tot hem gezegd had: eer de haan tweemaal gekraaid zal hebben, zult gij mij driemaal verloochenen. En hij, zich van daar makende, weende.

Dingsdag vóór Paschen.

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Jes. L. 5.

De Heer Heer heeft mij het oor geopend, en ik ben niet wederspannig, ik wijk niet achterwaarts. Ik geef mijnen rug dengenen, die mij slaan, en mijne wangen dengenen, die mij het haar uitplukken; mijn aangezigt verberg ik niet voor smaadheden en speeksel. Want de Heer Heer helpt mij, daarom word ik niet te schande; daarom heb ik mijn aangezigt gesteld als eenen keisteen, want ik weet, dat ik niet zal

beschaamd worden. Hij is nabij, die mij regtvaardigt, wie zal met mij twisten? laat ons te zamen staan: wie heeft eene regtzaak tegen mij? hij kome herwaarts tot mij. Ziet, de Heer HEER helpt mij, wie is het, die mij zal verdoemen? Ziet, zij zullen altemaal als een kleed verouden, de motte zal hen eten. Wie is er onder ulieden, die den Heer vreest, die naar de stem zijns knechts hoort? als hij in de duisternissen wandelt, en geen licht heeft, dat hij betrouwe op den naam des Heeren, en steune op zijnen God. Ziet, gij allen, die een vuur aansteekt, die u met spranken omgordt! wandelt in de vlam van uw vuur, en in de spranken, die gij ontstoken hebt. Dat geschiedt u van mijne hand, in smart zult gijlieden liggen.

HET EVANGELIE.

Mark. xv. 1.

EN terstond, des morgens vroeg, hielden de Overpriesters te zamen raad, met de Ouderlingen en Schriftgeleerden, en den geheelen Raad, en Jezus gebonden hebbende, bragten zij hem heen, en gaven hem aan Pilatus over. En Pilatus vraagde hem: zijt gij de Koning der Joden? En hij, antwoordende, zeide tot hem: gij zegt het. En de Overpriesters beschuldigden hem van vele zaken; maar hij antwoordde niets. En Pilatus vraagde hem wederom, zeggende: antwoordt gij niet? zie, hoe vele zaken zij tegen u getuigen! En Jezus heeft niet meer geantwoord, zoodat Pilatus zich verwonderde. En op het feest liet hij hun éénen gevangenen los, wien zij ook begeerden. En er was een, genaamd Bar-abbas, gevangen met andere mede-oproermakers, die in het oproer eenen doodslag gedaan had. En de schare riep uit, en begon te begeeren, dat hij deed, gelijk hij hun altijd gedaan had. En Pilatus antwoordde hun, zeggende: wilt gij, dat ik u den Koning der Joden loslate? (Want hij wist, dat hem de Overpriesters door nijd overgeleverd hadden.) Maar de Overpriesters bewogen de schare, dat hij hun liever Barabbas zou loslaten. En Pilatus, antwoordende, zeide wederom tot hen: wat wilt gij dan, dat ik met hem doen zal, dien gij eenen Koning der Joden noemt? En zij riepen wederom: kruis hem. Doch Pilatus zeide tot hen: wat heeft hij dan kwaads gedaan? En zij riepen te meer: kruis hem! Pilatus nu, willende der schare genoeg doen, heeft hun Bar-abbas losgelaten, en gaf Jezus over, als hij hem gegeeseld had, om gekruist te worden. En de krijgsknechten leidden hem binnen in de zaal, welke is het regthuis, en riepen de gansche bende zamen; en deden hem eenen purperen mantel aan, en eene doornen kroon gevlochten heb-

bende, zetteden hem die op; en begonnen hem te groeten, zeggende: wees gegroet, gij Koning der Joden! En sloegen zijn hoofd met eenen rietstok, en bespogen hem, en vallende op de knieën, aanbaden hem. En als zij hem bespot hadden, deden zij hem den purperen mantel af, en deden hem zijne eigene kleederen aan, en leidden hem uit, om hem te kruisigen. En zij dwongen eenen Simon van Cyréne, die daar voorbijging, komende van den akker, den vader van Alexander en Rufus, dat hij zijn kruis droeg. En zij bragten hem tot de plaats Golgotha, hetwelk is, overgezet zijnde, Hoofdscheêlplaats. En zij gaven hem gemirreden wijn te drinken; maar hij nam dien niet. En als zij hem gekruisigd hadden, verdeelden zij zijne kleederen, werpende het lot over dezelve, wat een iegelijk wegnemen zou. En het was de derde ure, en zij kruisigden hem. En het opschrift zijner beschuldiging was boven hem geschreven: DE KONING DER JODEN. En zij kruisigden met hem twee moordenaars, éénen aan zijne regter-, en éénen aan zijne linkerzijde. En de Schrift is vervuld geworden, die daar zegt: en hij is met de misdadigen gerekend. En die voorbijgingen, lasterden hem, schuddende hunne hoofden, en zeggende: ha! gij, die den tempel afbreekt, en in drie dagen op bouwt, behoud u zelven, en kom af van het kruis. En insgelijks ook de Overpriesters, met de Schriftgeleerden, zeiden tot elkander al spottende: hij heeft anderen verlost, zich zelven kan hij niet verlossen. De Christus, de Koning Israëls, kome nu af van het kruis, opdat wij het zien en gelooven mogen. Ook die met hem gekruist waren, smaadden hem. En als de zesde ure gekomen was, werd er duisternis over de geheele aarde, tot de negende ure toe. En ter negender ure, riep Jezus met eene groote stem, zeggende: ELOI, ELOI, LAMMA SABACHTHÁNI! hetwelk is, overgezet zijnde: mijn God, mijn God! waarom hebt gij mij verlaten! En sommigen van die daarbij stonden, dit hoorende, zeiden: ziet, hij roept Elías. En er liep één, en vulde eene spons met edik, en stak ze op eenen rietstok, en gaf hem te drinken, zeggende: houdt stil, laat ons zien, of Elías komt, om hem af te nemen. En Jezus, eene groote stem van zich gegeven hebbende, gaf den geest. En het voorhangsel des tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden. En de Hoofdman over honderd, die daarbij tegenover hem stond, ziende, dat hij alzoo roepende den geest gegeven had, zeide: waarlijk, deze mensch was Gods Zoon!

Woensdag vóór Paschen.

DE ZENDBRIEF.

Hebr. ix. 16.

Waar een testament is, daar is het noodzaak, dat de dood des testamentmakers tusschenkome: want een testament is vast in de dooden, dewijl het nog geene kracht heeft, wanneer de testamentmaker leeft. Waarom ook het eerste niet zonder bloed is ingewijd. Want als al de geboden, naar de wet van Mozes, tot al het volk uitgesproken waren, nam hij het bloed der kalveren en bokken, met water, en purperen wol, en hijzop, besprengde beide het boek zelve, en al het volk, zeggende: dit is het bloed des Testaments, hetwelk God aan ulieden heeft geboden. En hij besprengde desgelijks ook den tabernakel, en al de vaten der dienst met het bloed. En alle dingen worden bijna door bloed gereinigd naar de wet, en zonder bloedstorting geschiedt geene vergeving. Zoo was het dan noodzaak, dat wel de voorbeeldingen der dingen, die in de hemelen zijn, door deze dingen gereinigd werden, maar de hemelsche dingen zelve door betere offeranden dan deze. Want Christus is niet ingegaan in het Heiligdom, dat met handen gemaakt is, hetwelk is een tegenbeeld van het ware, maar in den hemel zelven, om nu te verschijnen voor het aangezigt van God voor ons; noch ook, opdat hij zich zelven dikmaals zou opofferen, gelijk de Hoogepriester alle jaar in het Heiligdom ingaat met vreemd bloed; (anders had hij dikmaals moeten lijden van de grondlegging der wereld af) maar nu is hij eenmaal in de voleinding der eeuwen geopenbaard, om de zonde te niet te doen, door zijne eigene offerande. En gelijk het den menschen gezet is, eenmaal te sterven, en daarna het oordeel; alzoo ook Christus, eenmaal geofferd zijnde, om veler zonden weg te nemen, zal ten anderen maal zonder zonde gezien worden van degenen, die hem verwachten tot zaligheid.

HET EVANGELIE.

Luk. xxii. 1.

En het feest der ongehevelde brooden, genaamd Pascha, was nabij. En de Overpriesters en de Schriftgeleerden zochten, hoe zij hem ombrengen zouden: want zij vreesden het volk. En de Satan voer in Judas, die toegenaamd was Iskáriot, zijnde uit het getal der twaalven. En hij ging heen en sprak met de Overpriesters en de Hoofdmannen, hoe hij hem hun zou overleveren. En zij waren verblijd, en zijn het eens geworden, dat zij hem geld geven zouden. En hij beloofde het, en zocht gelegenheid, om hem hun over te leveren, zonder oproer. En de dag der ongehevelde brooden kwam,

op denwelken het Pascha moest geslagt worden. En hij zond Petrus en Johannes uit, zeggende: gaat heen, en bereidt ons het Pascha, opdat wij het eten mogen. En zij zeiden tot hem: waar wilt gij, dat wij het bereiden? En hij zeide tot hen: ziet, als gij in de stad zult gekomen zijn, zoo zal u een mensch ontmoeten, dragende eene kruik waters; volgt hem in het huis, daar hij ingaat. En gij zult zeggen tot den huisvader van dat huis: de Meester zegt u: waar is de eetzaal, daar ik het Pascha met mijne discipelen eten zal? En hij zal u eene groote toegeruste opperzaal wijzen, bereidt het aldaar. En zij, heengaande, vonden het, gelijk hij hun gezegd had, en bereidden het Pascha. En als de ure gekomen was, zat hij aan, en de twaalf Apostelen met hem. En hij zeide tot hen: ik heb grootelijks begeerd, dit Pascha met u te eten, eer dat ik lijde: want ik zeg u, dat ik niet meer daarvan eten zal, totdat het vervuld zal zijn in het Koningrijk Gods. En als hij eenen drinkbeker genomen had, en gedankt had, zeide hij: neemt dezen, en deelt hem onder ulieden. Want ik zeg u, dat ik niet drinken zal van de vrucht des wijnstoks, totdat het Koningrijk Gods zal gekomen zijn. En hij nam brood, en als hij gedankt had, brak hij het, en gaf het hun, zeggende: dat is mijn ligchaam, hetwelk voor u gegeven wordt; doet dat tot mijne gedachtenis. Desgelijks ook den drinkbeker na het Avondmaal, zeggende: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed, hetwelk voor u vergoten wordt. Doch ziet, de hand desgenen, die mij verraadt, is met mij aan de tafel. En de Zoon des menschen gaat wel heen, gelijk besloten is; doch wee dien mensch, door welken hij verraden wordt! En zij begonnen onder elkander te vragen, wie van hen het toch mogt zijn, die dat doen zou. En er werd ook twisting onder hen, wie van hen scheen de meeste te zijn. En hij zeide tot hen: de Koningen der volken heerschen over hen; en die de magt over hen hebben, worden weldadige Heeren genaamd. Doch gij niet alzoo! maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste, en die voorganger is, als een die dient. Want wie is meerder, die aanzit, of die dient? Is het niet die aanzit? Maar ik ben in het midden van u, als een die dient. En gij zijt degenen, die met mij steeds gebleven zijt in mijne verzoekingen. En ik verordineer u het Koningrijk, gelijkerwijs mijn Vader dat mij verordineerd heeft; opdat gij eet en drinkt aan mijne tafel in mijn Koningrijk, en zit op troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls. En de

Heer zeide: Simon, Simon! ziet, de Satan heeft ulieden zeer begeerd, om te ziften als de tarwe; maar ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude: en gij, als gij eens zult bekeerd zijn, zoo versterk uwe broeders. En hij zeide tot hem: Heer! ik ben bereid, met u ook in de gevangenis en in den dood te gaan. Maar hij zeide: ik zeg u, Petrus! de haan zal heden niet kraaijen, eer gij driemaal zult verloochend hebben, dat gij mij kent. En hij zeide tot hen: als ik u uitzond, zonder buidel, en male, en schoenen, heeft u ook iets ontbroken? En zij zeiden: niets. Hij zeide dan tot hen: maar nu, wie eenen buidel heeft, die neme hem, desgelijks ook eene male; en die geen heeft, die verkoope zijn kleed, en koope een zwaard. Want ik zeg u, dat nog dit, hetwelk geschreven is, in mij moet volbragt worden, namelijk: en hij is met de misdadigen gerekend. Want ook die dingen, die van mij geschreven zijn, hebben een einde. En zij zeiden: Heer! zie hier twee zwaarden. En hij zeide tot hen: het is genoeg. En uitgaande, vertrok hij, gelijk hij gewoon was, naar den Olijfberg; en hem volgden ook zijne discipelen. En als hij aan die plaats gekomen was, zeide hij tot hen: bidt, dat gij niet in verzoeking komt. En hij scheidde zich van hen af, omtrent eenen steenworp; en knielde neder en bad, zeggende: Vader! of gij wildet dezen drinkbeker van mij wegnemen! doch niet mijn wil, maar de uwe geschiede. En van hem werd gezien een Engel uit den hemel, die hem versterkte. En in zwaren strijd zijnde, bad hij te ernstiger. En zijn zweet werd gelijk groote droppelen bloeds, die op de aarde afliepen. En als hij van het gebed opgestaan was, kwam hij tot zijne discipelen, en vond hen slapende van droefheid. En hij zeide tot hen: wat slaapt gij? staat op en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt. En als hij nog sprak, ziet daar eene schare; en één van de twaalven, die genaamd was Judas, ging hun voor, en kwam bij Jezus, om hem te kussen. En Jezus zeide tot hem: Judas! verraadt gij den Zoon des menschen met een' kus? En die bij hem waren, ziende wat er geschieden zou, zeiden tot hem: Heer! zullen wij met het zwaard slaan? En één uit hen sloeg den dienstknecht des Hoogepriesters, en hieuw hem zijn regteroor af. En Jezus, antwoordende, zeide: laat hen tot hiertoe geworden; en raakte zijn oor aan, en heelde hem. En Jezus zeide tot de Overpriesters, en de Hoofdmannen des tempels, en Ouderlingen, die tegen hem gekomen waren: zijt gij uitgegaan met zwaarden en

stokken als tegen eenen moordenaar? Als ik dagelijks met u was in den tempel, zoo hebt gij de handen tegen mij niet uitgestoken; maar dit is uwe ure, en de magt der duisternis. En zij grepen hem en leidden hem weg, en bragten hem in het huis des Hoogepriesters. En Petrus volgde van verre. En als zij vuur ontstoken hadden in het midden van de zaal, en zij te zamen nederzaten, zat Petrus in het midden van hen. En eene zekere dienstmaagd, ziende hem bij het vuur zitten, en hare oogen op hem houdende, zeide: ook deze was met hem. Maar hij verloochende hem, zeggende: vrouw! ik ken hem niet. En kort daarna een ander, hem ziende, zeide: ook gij zijt van die. Maar Petrus zeide: mensch! ik ben niet. En als het omtrent één uur geleden was, bevestigde dat een ander, zeggende: in der waarheid ook deze was met hem, want hij is ook een Galileër. Maar Petrus zeide: mensch! ik weet niet, wat gij zegt. En terstond, als hij nog sprak, kraaide de haan. En de Heer, zich omkeerende, zag Petrus aan; en Petrus werd indachtig het woord des Heeren, hoe hij hem gezegd had: eer de haan zal gekraaid hebben, zult gij mij driemaal verloochenen. En Petrus, naar buiten gaande, weende bitterlijk. En de mannen, die Jezus hielden, bespotteden hem, en sloegen hem. En als zij hem overdekt hadden, sloegen zij hem op het aangezigt, en vraagden hem, zeggende: profeteer, wie het is, die u geslagen heeft? En vele andere dingen zeiden zij tegen hem, lasterende. En als het dag geworden was, vergaderden de Ouderlingen des volks, en de Overpriesters en Schriftgeleerden, en bragten hem in hunnen Raad, zeggende: zijt gij de Christus? zeg het ons. En hij zeide tot hen: indien ik het u zeg, gij zult het niet gelooven; en indien ik ook vraag, gij zult mij niet antwoorden, of loslaten. Van nu aan zal de Zoon des menschen gezeten zijn aan de regterhand der kracht Gods. En zij zeiden allen: zijt gij dan de Zoon Gods? En hij zeide tot hen: gij zegt, dat ik het ben. En zij zeiden: wat hebben wij nog getuigenis van noode? want wij zelven hebben het uit zijnen mond gehoord.

Donderdag vóór Paschen.

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. xi. 17.

DIT nu, hetgeen ik u aanzegge, prijs ik niet, namelijk dat gij niet tot beter, maar tot erger zamenkomt. Want eerstelijk, als gij zamenkomt in de gemeente, zoo hoor ik, dat er scheuringen zijn onder u; en ik geloof het ten deele: want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen,

die opregt zijn, openbaar mogen worden onder u. Als gij dan bijeen zamenkomt, dat is niet des Heeren Avondmaal eten. Want in het eten neemt een iegelijk te voren zijn eigen Avondmaal; en deze is hongerig, en de andere is dronken. Hebt gij dan geene huizen, om er te eten en te drinken? of veracht gij de gemeente Gods, en beschaamt gij degenen, die niet hebben? Wat zal ik u zeggen? zal ik u prijzen? In dezen prijs ik u niet. Want ik heb van den Heer ontvangen, hetgeen ik ook u overgegeven heb, dat de Heer Jezus in den nacht, in welken hij verraden werd, het brood nam; en als hij gedankt had, brak hij het, en zeide: neemt, eet, dat is mijn ligchaam, dat voor u gebroken wordt; doet dat tot mijne gedachtenis. Desgelijks nam hij ook den drinkbeker, na het eten des Avondmaals, en zeide: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed. Doet dat, zoo dikwijls als gij dien zult drinken, tot mijne gedachtenis. Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, totdat hij komt. Zoo dan, wie onwaardiglijk dit brood eet, of den drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het ligchaam en bloed des Heeren. Maar de mensch beproeve zich zelven, en ete alzoo van het brood, en drinke van den drinkbeker. Want die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelven een oordeel, niet onderscheidende het ligchaam des Heeren. Daarom zijn onder u vele zwakken en kranken, en velen slapen. Want indien wij ons zelven oordeelden, zoo zouden wij niet geoordeeld worden. Maar als wij geoordeeld worden, zoo worden wij van den Heer getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden. Zoo dan, mijne broeders! als gij zamenkomt om te eten, verwacht elkander. Doch zoo iemand hongert, dat hij te huis ete, opdat gij niet tot een oordeel zamenkomt. De overige dingen nu zal ik verordenen, als ik zal gekomen zijn.

HET EVANGELIE.

Luk. xxiii. 1.

De geheele menigte van hen stond op, en leidde hem tot Pilatus. En zij begonnen hem te beschuldigen, zeggende: wij hebben bevonden, dat deze het volk verkeert, en verbiedt den Keizer schattingen te geven, zeggende, dat hij zelf Christus, de Koning is. En Pilatus vraagde hem, zeggende: zijt gij de Koning der Joden? En hij antwoordde hem en zeide: gij zegt het. En Pilatus zeide tot de Overpriesters en de scharen: ik vind geene schuld in dezen mensch. En zij hielden te

sterker aan, zeggende: hij beroert het volk, leerende door geheel Judéa, begonnen hebbende van Galiléa tot hier toe. Als nu Pilatus van Galiléa hoorde, vraagde hij, of die mensch een Galileër was? En verstaande, dat hij uit het gebied van Heródes was, zond hij hem heen tot Heródes, die ook zelf in die dagen binnen Jerûzalem was. En als Heródes Jezus zag, werd hij zeer verblijd: want hij was van over lang begeerig geweest hem te zien, omdat hij veel van hem hoorde; en hoopte eenig teeken te zien, dat van hem gedaan zou worden. En hij vraagde hem met vele woorden; doch hij antwoordde hem niets. En de Overpriesters en de Schriftgeleerden stonden, en beschuldigden hem heftiglijk. En Heródes met zijne krijgslieden, hem veracht en bespot hebbende, deed hem een blinkend kleed aan, en zond hem weder tot Pilatus. En op denzelfden dag werden Pilatus en Heródes vrienden met elkander: want zij waren te voren in vijandschap tegen den anderen. En als Pilatus de Overpriesters, en de Oversten, en het volk bijeengeroepen had, zeide hij tot hen: gij hebt dezen mensch tot mij gebragt, als eenen, die het volk afkeerig maakt; en ziet, ik heb hem in uwe tegenwoordigheid ondervraagd, en heb in dezen mensch geene schuld gevonden, van hetgeen daar gij hem mede beschuldigt; ja ook Heródes niet: want ik heb ulieden tot hem gezonden, en ziet, er is van hem niets gedaan, dat des doods waardig is. Zoo zal ik hem dan kastijden en loslaten. En hij moest hun op het feest éénen loslaten. Doch al de menigte riep gelijkelijk, zeggende: weg met dezen! en laat ons Bar-abbas los. Dewelke was om zeker oproer, dat in de stad geschied was, en om eenen doodslag, in de gevangenis geworpen. Pilatus dan riep hun wederom toe, willende Jezus loslaten. Maar zij riepen daartegen, zeggende: kruis hem, kruis hem! En hij zeide ten derden maal tot hen: wat heeft deze dan kwaads gedaan? ik heb geene schuld des doods in hem gevonden. Zoo zal ik hem dan kastijden en loslaten. Maar zij hielden aan met groot geroep, eischende, dat hij zou gekruist worden; en hun en der Overpriesteren geroep werd geweldiger. En Pilatus oordeelde, dat hun eisch geschieden zou. En hij liet hun los dengenen, die om oproer en doodslag in de gevangenis geworpen was, welken zij geëischt hadden; maar Jezus gaf hij over tot hunnen wil. En als zij hem wegleidden, namen zij eenen Simon van Cyrêne, komende van den akker, en leiden hem het kruis op, dat hij het achter Jezus

droeg. En eene groote menigte van volk en van vrouwen volgde hem, welke ook weenden en hem beklaagden. En Jezus, zich tot haar keerende, zeide: gij dochters van Jerûzalem! weent niet over mij, maar weent over u zelven, en over uwe kinderen. Want ziet, er komen dagen, in welke men zeggen zal: zalig zijn de onvruchtbaren, en de buiken, die niet gebaard hebben, en de borsten, die niet gezoogd hebben. Alsdan zullen zij beginnen te zeggen tot de bergen: valt op ons; en tot de heuvelen: bedekt ons. Want indien zij dit doen aan het groene hout, wat zal aan het dorre geschieden? En er werden ook twee andere, zijnde kwaaddoeners, geleid, om met hem gedood te worden. En toen zij kwamen op de plaats, genaamd Hoofdscheêlplaats, kruisigden zij hem aldaar, en de kwaaddoeners, den éénen ter regter-, en den anderen ter linkerzijde. En Jezus zeide: Vader! vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen. En verdeelende zijne kleederen, wierpen zij het lot. En het volk stond en zag het aan. En ook de Oversten met hen beschimpten hem, zeggende: anderen heeft hij verlost, dat hij nu zich zelven verlosse, zoo hij is de Christus, de uitverkorene Gods. En ook de krijgsknechten tot hem komende, bespotteden hem, en bragten hem edik; en zeiden: indien gij de Koning der Joden zijt, zoo verlos u zelven. En er was ook een opschrift boven hem geschreven, met Grieksche, en Romeinsche, en Hebreeuwsche letters: DEZE IS DE KONING DER JODEN. En één van de kwaaddoeners, die gehangen waren, lasterde hem, zeggende: indien gij de Christus zijt, verlos u zelven en ons. Maar de andere, antwoordende, bestrafte hem, zeggende: vreest gij ook God niet, daar gij in hetzelfde oordeel zijt? En wij toch regtvaardiglijk: want wij ontvangen straf, waardig hetgeen wij gedaan hebben; maar deze heeft niets onbehoorlijks gedaan. En hij zeide tot Jezus: Heer! gedenk mijner, als gij in uw Koningrijk zult gekomen zijn. En Jezus zeide tot hem: voorwaar zeg ik u: heden zult gij met mij in het paradijs zijn. En het was omtrent de zesde ure, en er werd duisternis over de geheele aarde, tot de negende ure toe. En de zon werd verduisterd, en het voorhangsel des tempels scheurde midden door. En Jezus, roepende met groote stemme, zeide: Vader! in uwe handen beveel ik mijnen geest. En als hij dat gezegd had, gaf hij den geest. Als nu de Hoofdman over honderd zag, wat er geschied was, verheerlijkte hij God, en zeide: waarlijk deze mensch was regtvaardig. En al de scharen, die zamengekomen waren, om

dit te aanshouwen, ziende de dingen, die geschied waren, keerden wederom, slaande op hunne borsten. En al zijne bekenden stonden van verre, ook de vrouwen, die hem te zamen gevolgd waren van Galiléa, en zagen dit aan.

Goede Vrijdag.

DE COLLECTEN.

ALMAGTIGE God! wij smeeken U, aanschouw genadiglijk deze uwe huisgenooten, voor welke onze Heer Jezus Christus heeft willen verraden worden, en overgeleverd in de handen van booze menschen, en den dood aan het kruis ondergaan; die nu met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

ALMAGTIGE en eeuwige God! door wiens Geest het geheele ligchaam der Kerk bestuurd en geheiligd wordt; neem onze smeekingen en gebeden aan, welke wij voor alle standen van menschen in uwe heilige Kerk tot U opzenden, dat ieder harer leden in zijne roeping en bediening U getrouw en godzalig moge dienen; door onzen Heer en Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

GOEDERTIEREN God! die alle menschen hebt gemaakt en geen' afkeer hebt van iets, dat gij gemaakt hebt, noch den dood des zondaars begeert, maar veeleer dat hij zich bekeere en leve; ontferm u over alle Joden, Islamschen, ongeloovigen en ketters, en neem van hen weg alle onkunde, verstoktheid van harte en verachting van uw Woord; en breng hen, gezegende Heer! dermate tot uwe kudde terug, dat zij met het overblijfsel der ware Israëlieten mogen worden behouden, en ééne kudde mogen worden onder éénen Herder, Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Hebr. x. 1.

DE wet, hebbende eene schaduw der toekomende goederen, niet het beeld zelve der zaken, kan met dezelfde offeranden, die zij alle jaar gedurigliijk opofferen, nimmermeer heiligen degenen, die daar toegaan. Anderzins zouden zij opgehouden hebben geofferd te worden, omdat degenen, die de dienst pleegden, geene bewustheid meer zouden hebben der zonden, eenmaal gereinigd geweest zijnde: maar nu geschiedt in dezelve alle jaar weder gedachtenis der zonden. Want het is onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme. Daarom, komende in de wereld, zegt hij: slagtoffer en offerande hebt Gij niet gewild, maar Gij hebt mij het ligchaam toebereid; brandof-

feren en offer voor de zonde hebben U niet behaagd: toen sprak ik: zie, ik kom, (in het begin des boeks is van mij geschreven) om uwen wil te doen, o God! Als hij te voren gezegd had: slagtoffer, en offerande, en brandoffers, en offer voor de zonde hebt Gij niet gewild, noch hebben U behaagd; (dewelke naar de wet geofferd worden) toen sprak hij: zie, ik kom, om uwen wil te doen, o God! Hij neemt het eerste weg, om het tweede te stellen. In welken wil wij geheiligd zijn, door de offerande des ligchaams van Jezus Christus, eenmaal geschied. En een iegelijk Priester stond wel allen dag dienende, en dezelfde slagtofferen dikmaals offerende, die de zonden nimmermeer kunnen wegnemen; maar deze, een slagtoffer voor de zonden geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de regterhand Gods; voorts verwachtende, totdat zijne vijanden gesteld worden tot eene voetbank zijner voeten. Want met éène offerande heeft hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. En de Heilige Geest getuigt het ons ook. Want nadat hij te voren gezegd had: dit is het verbond, dat Ik met hen maken zal na die dagen, zegt de Heer, Ik zal mijne wetten geven in hunne harten, en Ik zal die inschrijven in hunne verstanden; en hunne zonden en hunne ongeregtigheden zal Ik geenszins meer gedenken. Waar nu vergeving derzelve is, daar is geene offerande meer voor de zonde. Dewijl wij dan, broeders! vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het Heiligdom door het bloed van Jezus, op eenen verschen en levenden weg, welken hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is, door zijn vleesch; en dewijl wij hebben eenen grooten Priester over het huis Gods; zoo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, onze harten gereinigd zijnde van het kwaad geweten, en het ligchaam gewasschen zijnde met rein water. Laat ons de onwankelbare belijdenis der hoop vasthouden; (want die het beloofd heeft, is getrouw) en laat ons op elkander acht nemen, tot opscherping der liefde en der goede werken; en laat ons onze onderlinge bijeenkomst niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben, maar elkander vermanen: en dat zoo veel te meer, als gij ziet, dat de dag nadert.

HET EVANGELIE.

Joh. xix. 1.

Pilatus dan nam Jezus, en geeselde hem. En de krijgsknechten, eene kroon van doornen gevlochten hebbende, zetteden die op zijn hoofd, en wierpen hem een purperen kleed om; en zeiden: wees

gegroet, gij Koning der Joden! En zij gaven hem kinnebakslagen. Pilatus dan kwam wederom uit, en zeide tot hen: ziet, ik breng hem tot ulieden uit, opdat gij wetet, dat ik in hem geene schuld vinde. Jezus dan kwam uit, dragende de doornen kroon, en het purperen kleed. En Pilatus zeide tot hen: ziet, de mensch! Als hem dan de Overpriesters en de dienaars zagen, riepen zij, zeggende: kruis hem, kruis hem! Pilatus zeide tot hen: neemt gijlieden hem en kruist hem: want ik vind in hem geene schuld. De Joden antwoordden hem: wij hebben eene wet, en naar onze wet moet hij sterven, want hij heeft zich zelven Gods Zoon gemaakt. Toen Pilatus dan dit woord hoorde, werd hij meer bevreesd; en ging wederom in het Regthuis, en zeide tot Jezus: van waar zijt gij? Maar Jezus gaf hem geen antwoord. Pilatus dan zeide tot hem: spreekt gij tot mij niet? weet gij niet, dat ik magt heb u te kruisigen, en magt heb u los te laten? Jezus antwoordde: gij zoudt geene magt hebben tegen mij, indien het u niet van boven gegeven ware; daarom, die mij aan u heeft overgeleverd, heeft grooter zonde. Van toen af zocht Pilatus hem los te laten; maar de Joden riepen, zeggende: indien gij dezen loslaat, zoo zijt gij des Keizers vriend niet; een iegelijk, die zich zelven Koning maakt, wederspreekt den Keizer. Als Pilatus dan dit woord hoorde, bragt hij Jezus uit, en zat neder op den regterstoel, in de plaats, genaamd Lithostrótos, en in het Hebreeuwsch Gábbatha. En het was de voorbereiding van het Pascha, en omtrent de zesde ure; en hij zeide tot de Joden: ziet, uw Koning! Maar zij riepen: neem weg, neem weg, kruis hem! Pilatus zeide tot hen: zal ik uwen Koning kruisigen? De Overpriesters antwoordden: wij hebben geenen Koning, dan den Keizer. Toen gaf hij hem dan hun over, opdat hij gekruist zou worden. En zij namen Jezus, en leidden hem weg. En hij, dragende zijn kruis, ging uit naar de plaats, genaamd Hoofdscheêlplaats, welke in het Hebreeuwsch genaamd wordt Golgotha; alwaar zij hem kruisten, en met hem twee anderen, aan elke zijde éénen, en Jezus in het midden. En Pilatus schreef ook een opschrift, en zettede dat op het kruis; en er was geschreven: JEZUS DE NAZARENER, DE KONING DER JODEN. Dit opschrift dan lazen velen van de Joden; want de plaats, waar Jezus gekruist werd, was nabij de stad; en het was geschreven in het Hebreeuwsch, in het Grieksch, en in het Latijn. De Overpriesters dan

der Joden zeiden tot Pilatus: schrijf niet: de Koning der Joden; maar, dat hij gezegd heeft: ik ben de Koning der Joden. Pilatus antwoordde: wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven. De krijgsknechten dan, als zij Jezus gekruist hadden, namen zijne kleederen (en maakten vier deelen, voor elken krijgsknecht een deel) en den rok. De rok nu was zonder naad, van boven af geheel geweven. Zij dan zeiden tot elkander: laat ons dien niet scheuren, maar laat ons daarover loten, wiens die zijn zal; opdat de Schrift vervuld worde, die zegt: zij hebben mijne kleederen onder zich verdeeld, en over mijne kleeding hebben zij het lot geworpen. Dit hebben dan de krijgsknechten gedaan. En bij het kruis van Jezus stonden zijne moeder, en zijner moeders zuster, Maria, de vrouw van Klópas, en Maria Magdaléna. Jezus nu, ziende zijne moeder, en den discipel, dien hij liefhad, daarbij staande, zeide tot zijne moeder: vrouw! zie, uw zoon. Daarna zeide hij tot den discipel: zie, uwe moeder. En van die ure aan nam haar de discipel in zijn huis. Hierna Jezus, wetende, dat nu alles volbragt was, opdat de Schrift zou vervuld worden, zeide: mij dorst. Daar stond dan een vat vol ediks, en zij vulden eene spons met edik, en omleiden ze met hijzop, en bragten ze aan zijnen mond. Toen Jezus dan den edik genomen had, zeide hij: het is volbragt! En het hoofd buigende, gaf hij den geest. De Joden dan, opdat de ligchamen niet aan het kruis zouden blijven op den Sabbat, dewijl het de voorbereiding was (want die dag des Sabbats was groot), baden Pilatus, dat hunne beenen zouden gebroken, en zij weggenomen worden. De krijgsknechten dan kwamen, en braken wel de beenen des eersten, en des anderen, die met hem gekruist was; maar komende tot Jezus, als zij zagen, dat hij nu gestorven was, zoo braken zij zijne beenen niet. Maar één der krijgsknechten doorstak zijne zijde met eene speer, en terstond kwam er bloed en water uit. En die het gezien heeft, die heeft het getuigd, en zijne getuigenis is waarachtig; en hij weet, dat hij zegt, hetgeen waar is, opdat ook gij gelooven moogt. Want deze dingen zijn geschied, opdat de Schrift vervuld worde: geen been van hem zal verbroken worden. En wederom zegt eene andere Schrift: zij zullen zien, in welken zij gestoken hebben.

De Avond vóór Paschen.

DE COLLECT.

Geef, o Heer! dat, gelijk wij gedoopt zijn in den dood van uwen gezegenden Zoon,

onzen Zaligmaker Jezus Christus, wij ook door gedurige dooding onzer bedorvene neigingen, met hem mogen begraven worden; en dat wij door het graf en de poorte des doods mogen overgaan tot onze heerlijke verrijzenis; om de verdiensten van hem, die voor ons gestorven en begraven en wederom opgestaan is, uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. iii. 17.

HET is beter, dat gij, weldoende, (indien het de wil van God wil) lijdt, dan kwaad doende. Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, hij regtvaardig voor de onregtvaardigen, opdat hij ons tot God zou brengen; die wel is gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest; in denwelken hij ook, henengegaan zijnde, den geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft, die eertijds ongehoorzaam waren, wanneer de langmoedigheid Gods eenmaal verwachtte, in de dagen van Noach, als de ark toebereid werd; waarin weinige (dat is acht) zielen behouden werden door het water. Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die eene aflegging is der vuiligheid des ligchaams, maar die eene vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus; welke is aan de regterhand Gods, opgevaren ten hemel, de Engelen, en Magten, en Krachten hem onderdanig gemaakt zijnde.

HET EVANGELIE.

Matth. xxvii. 57.

ALS het avond geworden was, kwam een rijk man van Arimathéa, met name Jozef, die ook zelf een discipel van Jezus was. Deze kwam tot Pilatus, en begeerde het ligchaam van Jezus. Toen beval Pilatus, dat hem het ligchaam gegeven zou worden. En Jozef, het ligchaam nemende, wond hetzelve in een zuiver fijn lijnwaad; en leide dat in zijn nieuw graf, hetwelk hij in eene steenrots uitgehouwen had; en eenen grooten steen tegen de deur des grafs gewenteld hebbende, ging hij weg. En aldaar was Maria Magdaléna, en de andere Maria, zittende tegenover het graf. Des anderen daags nu, welke is na de voorbereiding, vergaderden de Overpriesters en de Farizeën tot Pilatus, zeggende: Heer! wij zijn indachtig, dat deze verleider, nog levende, gezegd heeft: na drie dagen zal ik opstaan. Beveel dan, dat het graf verzekerd worde tot den derden dag toe, opdat zijne discipelen misschien niet komen bij nacht, en stelen hem, en zeggen tot het volk:

hij is opgestaan van de dooden; en zoo zal de laatste dwaling erger zijn, dan de eerste. En Pilatus zeide tot henlieden: gij hebt eene wacht; gaat heen, verzekert het, gelijk gij het verstaat. En zij heengaande, verzekerden het graf met de wacht, den steen verzegeld hebbende.

Paasch-Dag.

Bij het Morgengebed zullen in plaats van den Psalm: Komt, laat ons den Heere vrolijk zingen, &c., *deze Beurtgezangen gezongen of gezegd worden.*

Ons Pascha is voor ons geslagt, namelijk Christus: zoo dan laat ons feest houden;

Niet in den ouden zuurdesem, noch in den zuurdesem der kwaadheid en der boosheid: maar in de ongezuurde brooden der opregtheid en der waarheid. 1 *Cor.* v. 7.

Christus, opgewekt zijnde uit de dooden, sterft niet meer: de dood heerscht niet meer over hem.

Want dat hij gestorven is, dat is hij der zonde éénmaal gestorven: en dat hij leeft, dat leeft hij Gode.

Alzoo ook gijlieden, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt: maar Gode levende zijt in Christus Jezus, onzen Heer. *Rom.* vi. 9.

Christus is opgewekt uit de dooden: en is de eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn.

Want dewijl de dood door een' mensch is: zoo is ook de opstanding der dooden door een' mensch.

Want gelijk zij allen in Adam sterven: alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden. 1 *Cor.* xv. 20.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

DE COLLECT

Almagtige God! die door uwen ééniggeboren' Zoon, Jezus Christus, den dood overwonnen, en ons de poorte des eeuwigen levens geopend hebt; wij smeeken U ootmoedig, dat, gelijk Gij, door uwe bijzondere genade ons voorkomende, goede begeerten in onze harten legt, wij ook door uwe voortdurende hulp dezelve mogen ten uitvoer brengen; door Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Col. iii. 1.

Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zoo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de regterhand Gods. Bedenkt de dingen, die boven zijn, niet die op de aarde

zijn. Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, dan zult ook gij met hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Doodt dan uwe leden, die op de aarde zijn, namelijk hoererij, onreinigheid, schandelijke beweging, kwade begeerlijkheid, en de gierigheid, welke is afgodendienst. Om welke de toorn Gods komt over de kinderen der ongehoorzaamheid; in dewelke ook gij eertijds hebt gewandeld, toen gij in dezelve leefdet.

HET EVANGELIE.

Joh. xx. 1.

Op den eersten dag der week ging Maria Magdaléna vroeg, als het nog duister was, naar het graf; en zag den steen van het graf weggenomen. Zij liep dan, en kwam tot Simon Petrus en tot den anderen discipel, welken Jezus liefhad, en zeide tot hen: zij hebben den Heer weggenomen uit het graf, en wij weten niet, waar zij hem gelegd hebben. Petrus dan ging uit, en de andere discipel, en zij kwamen tot het graf. En deze twee liepen te gelijk; en de andere discipel liep vooruit, sneller dan Petrus, en kwam eerst tot het graf. En als hij nederbukte, zag hij de doeken liggen, nogtans ging hij er niet in. Simon Petrus dan kwam en volgde hem, en ging in het graf, en zag de doeken liggen. En den zweetdoek, die op zijn hoofd geweest was, zag hij niet bij de doeken liggen, maar in het bijzonder in eene andere plaats zamengerold. Toen ging dan ook de andere discipel er in, die eerst tot het graf gekomen was, en zag het, en geloofde. Want zij wisten nog de Schrift niet, dat hij van de dooden moest opstaan. De discipelen dan gingen wederom naar huis.

Paasch-Maandag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die door uwen ééniggeboren' Zoon, Jezus Christus, den dood overwonnen, en ons de poorte des eeuwigen levens geopend hebt; wij smeeken U ootmoedig dat, gelijk Gij, door uwe bijzondere genade ons voorkomende, goede begeerten in onze harten legt, wij ook door uwe voortdurende hulp dezelve mogen ten uitvoer brengen; door Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. x. 34.

Petrus, den mond opendoende, zeide: ik verneme in der waarheid, dat God geen aannemer des persoons is,

maar in allen volke, die Hem vreest en geregtigheid werkt, is Hem aangenaam. Dit is het woord, dat hij gezonden heeft den kinderen Israëls, verkondigende vrede door Jezus Christus; deze is een Heer van allen. Gijlieden weet de zaak, die geschied is door geheel Judéa, beginnende van Galiléa, na den doop welken Johannes gepredikt heeft; belangende Jezus van Názareth, hoe hem God gezalfd heeft met den Heiligen Geest en met kracht; welke het land doorgegaan is, goed doende, en genezende allen, die van den duivel overweldigd waren: want God was met hem. En wij zijn getuigen van al hetgeen hij gedaan heeft, beide in het Joodsche land en te Jerûzalem; welken zij gedood hebben, hem hangende aan een hout. Dezen heeft God opgewekt ten derden dage, en gegeven, dat hij openbaar zou worden; niet al den volke, maar den getuigen, die van God te voren verkoren waren, ons namelijk, die met hem gegeten en gedronken hebben, nadat hij uit de dooden opgestaan was. En heeft ons geboden den volke te prediken, en te betuigen, dat hij is degene, die van God verordend is tot een' Regter van levenden en dooden. Dezen geven getuigenis al de Profeten, dat een iegelijk, die in hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door zijnen naam.

HET EVANGELIE.

Luk. xxiv. 13.

Ziet, twee van hen gingen op denzelfden dag naar een vlek, dat zestig stadiën van Jerûzalem was, welks naam was Emmaus: en zij spraken zamen onder elkander van al deze dingen, die er gebeurd waren. En het geschiedde, terwijl zij zamenspraken, en elkander ondervraagden, dat Jezus zelf bij hen kwam, en met hen ging. En hunne oogen werden gehouden, dat zij hem niet kenden. En hij zeide tot hen: wat redenen zijn dit, die gij, wandelende, onder elkander verhandelt? en waarom ziet gij droevig? En de één, wiens naam was Kléopas, antwoordende, zeide tot hem: zijt gij alleen een vreemdeling te Jerûzalem, en weet niet de dingen, die deze dagen daarin geschied zijn? En hij zeide tot hen: welke? En zij zeiden tot hem: de dingen aangaande Jezus den Nazaréner, welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden, voor God en al het volk. En hoe onze Overpriesters en Oversten denzelven overgeleverd hebben tot het oordeel des doods, en hem gekruisigd hebben. En wij hoopten, dat hij was degene, die Israël verlossen zou. Doch ook, benevens dit alles, is het heden de derde dag, van dat

deze dingen geschied zijn. Maar ook sommige vrouwen uit ons, hebben ons ontsteld die vroeg in den morgenstond aan het graf geweest zijn; en zijn ligchaam niet vindende, kwamen zij en zeiden, dat zij ook een gezigt van Engelen gezien hadden, die zeggen, dat hij leeft. En sommigen dergenen, die met ons zijn, gingen heen tot het graf, en bevonden het alzoo, gelijk ook de vrouwen gezegd hadden; maar hem zagen zij niet. En hij zeide tot hen: o onverstandigen en tragen van harte, om te gelooven al hetgeen de Profeten gesproken hebben! Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan? En begonnen hebbende van Mozes en van al de Profeten, leide hij hun uit, in al de Schriften, hetgeen van hem geschreven was. En zij kwamen nabij het vlek, daar zij naar toegingen; en hij hield zich, als of hij verder gaan zou. En zij dwongen hem, zeggende: blijf met ons, want het is bij den avond, en de dag is gedaald. En hij ging in, om met hen te blijven. En het geschiedde, als hij met hen aanzat, nam hij het brood, en zegende het, en als hij het gebroken had, gaf hij het hun. En hunne oogen werden geopend, en zij kenden hem; en hij kwam weg uit hun gezigt. En zij zeiden tot elkander: was ons hart niet brandende in ons, als hij tot ons sprak op den weg, en als hij ons de Schriften opende? En zij, opstaande ter zelver ure, keerden weder naar Jerûzalem, en vonden de elven zamenvergaderd, en die met hen waren; welke zeiden: de Heer is waarlijk opgestaan, en is van Simon gezien. En zij vertelden hetgeen op den weg geschied was, en hoe hij hun bekend was geworden in het breken des broods.

Paasch-Dingsdag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die door uwen ééniggeboren' Zoon, Jezus Christus, den dood overwonnen, en ons de poorte des eeuwigen levens geopend hebt; wij smeeken U ootmoedig, dat, gelijk Gij, door uwe bijzondere genade ons voorkomende, goede begeerten in onze harten legt, wij ook door uwe voortdurende hulp dezelve mogen ten uitvoer brengen; door Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. xiii. 26.

Mannen broeders! kinderen van het geslacht Abrahams, en die onder u God vreezen! tot u is het woord

dezer zaligheid gezonden. Want die te Jerûzalem wonen, en hunne Oversten, dezen niet kennende, hebben ook de stemmen der Profeten, die op elken Sabbatdag gelezen worden, hem veroordeelende, vervuld; en geene oorzaak des doods vindende, hebben zij van Pilátus begeerd, dat hij zou gedood worden. En als zij alles volbragt hadden, wat van hem geschreven was, namen zij hem af van het hout, en leiden hem in het graf. Maar God heeft hem uit de dooden opgewekt. Welke gezien is geweest, vele dagen lang, van degenen, die met hem opgekomen waren van Galiléa tot Jerûzalem, die zijne getuigen zijn bij het volk. En wij verkondigen u de belofte, die tot de vaderen geschied is, dat namelijk God dezelve vervuld heeft aan ons, hunne kinderen, als Hij Jezus verwekt heeft. Gelijk ook in den tweeden Psalm geschreven staat: gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd. En dat Hij hem uit de dooden heeft opgewekt, alzoo dat hij niet meerzal tot verderving keeren, heeft Hij aldus gezegd: Ik zal ulieden de weldadigheden Davids geven, die getrouw zijn. Waarom hij ook in eenen anderen Psalm zegt: Gij zult uwen Heiligen niet overgeven, om verderving te zien. Want David, als hij in zijnen tijd den raad Gods gediend had, is ontslapen, en is bij zijne vaderen gelegd, en heeft wel verderving gezien; maar hij, dien God opgewekt heeft, heeft geene verderving gezien. Zoo zij u dan bekend, mannen broeders! dat door dezen u vergeving der zonden verkondigd wordt; en dat van alles, waarvan gij niet kondt geregtvaardigd worden door de wet van Mozes, door dezen een iegelijk, die gelooft, geregtvaardigd wordt. Ziet dan toe, dat over ulieden niet kome hetgeen gezegd is in de Profeten: ziet, gij verachters! en verwondert u, en verdwijnt: want Ik werk een werk in uwe dagen, een werk, hetwelk gij niet zult gelooven, zoo het u iemand verhaalt.

HET EVANGELIE.

Luk. xxiv. 36.

Jezus zelf stond in het midden van hen, en zeide tot hen: vrede zij ulieden! En zij verschrikt en zeer bevreesd geworden zijnde, meenden, dat zij eenen geest zagen. En hij zeide tot hen: wat zijt gij ontroerd? en waarom klimmen zulke overleggingen in uwe harten? Ziet mijne handen en mijne voeten, want ik ben het zelf; tast mij aan, en ziet: want een geest heeft geen vleesch en beenen, gelijk gij ziet, dat ik heb. En als hij dit zeide, toonde hij hun de handen en de voeten. En toen zij het van blijdschap

nog niet geloofden, en zich verwonderden, zeide hij tot hen: hebt gij hier iets om te eten? En zij gaven hem een stuk van eenen gebraden visch, en van honigraten. En hij nam het, en at het voor hunne oogen. En hij zeide tot hen: dit zijn de woorden, die ik tot u sprak, als ik nog met u was, namelijk dat het alles moest vervuld worden, wat van mij geschreven is in de wet van Mozes, en de Profeten, en Psalmen. Toen opende hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden; en zeide tot hen: alzoo is er geschreven, en alzoo moest de Christus lijden, en van de dooden opstaan ten derden dage; en in zijnen naam gepredikt worden bekeering en vergeving der zonden, onder alle volken, beginnende van Jerûzalem. En gij zijt getuigen van deze dingen.

De eerste Zondag na Paschen.

DE COLLECT.

Almagtige Vader! die uwen éénigen Zoon hebt gegeven, opdat hij zou sterven om onze zonden, en wederopstaan om onze regtvaardigmaking; verleen ons, dat wij den zuurdesem der kwaadheid en boosheid zóó van ons mogen wegdoen, dat wij U steeds mogen dienen in reinheid des levens en der waarheid; door de verdiensten van denzelven uwen Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Joh. v. 4.

Al wat uit God geboren is, overwint de wereld; en dit is de overwinning, die de wereld overwint, namelijk ons geloof. Wie is het, die de wereld overwint, dan die gelooft, dat Jezus is de Zoon van God? Deze is het, die gekomen is door water en bloed, namelijk Jezus, de Christus: niet door het water alleen, maar door het water en het bloed. En de Geest is het, die getuigt, dat de Geest de waarheid is. Want drie zijn er, die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord, en de Heilige Geest; en deze drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde, de Geest, en het water, en het bloed; en die drie zijn tot één. Indien wij de getuigenis der menschen aannemen, de getuigenis van God is meerder; want dit is de getuigenis van God, welke Hij van zijnen Zoon getuigd heeft. Die in den Zoon van God gelooft, heeft de getuigenis in zich zelven; die God niet gelooft, heeft Hem tot een' leugenaar gemaakt, dewijl hij niet geloofd heeft de getuigenis, die God getuigd heeft van zijnen Zoon. En dit is de getuigenis, namelijk dat ons God het eeuwige leven gegeven heeft; en ditzelve

leven is in zijnen Zoon. Die den Zoon heeft, die heeft het leven; die den Zoon van God niet heeft, die heeft het leven niet.

HET EVANGELIE.

Joh. xx. 19.

Als het dan avond was, op denzelven eersten dag der week, en als de deuren gesloten waren, waar de discipelen vergaderd waren, om de vreeze der Joden, kwam Jezus en stond in het midden, en zeide tot hen: vrede zij ulieden! En dit gezegd hebbende, toonde hij hun zijne handen en zijne zijde. De discipelen dan werden verblijd, als zij den Heer zagen. Jezus dan zeide wederom tot hen: vrede zij ulieden! gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook ulieden. En als hij dit gezegd had, blies hij op hen, en zeide tot hen: ontvangt den Heiligen Geest. Zoo gij iemands zonden vergeeft, dien worden zij vergeven; zoo gij iemands zonden houdt, dien zijn zij gehouden.

De tweede Zondag na Paschen.

DE COLLECT.

Almagtige God! die uwen éénigen Zoon gegeven hebt, opdat hij ons zoowel een slagtoffer voor de zonde, als een voorbeeld van een godvruchtig leven zijn zoude; geef ons de genade, dat wij altijd die onwaardeerbare weldaad met innige dankbaarheid mogen erkennen, en ook dagelijks zelven trachten, om de gezegende voetstappen van zijn allerheiligst leven te drukken; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. ii. 19.

Dit is genade, indien iemand, om het geweten voor God, zwarigheid verdraagt, lijdende ten onregte. Want wat lof is het, indien gij verdraagt, als gij zondigt, en daarover geslagen wordt? Maar indien gij verdraagt, als gij weldoet, en daarover lijdt, dat is genade bij God. Want hiertoe zijt gij geroepen, dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat gij zijne voetstappen zoudt navolgen: die geene zonde gedaan heeft, en er is geen bedrog in zijnen mond gevonden; die, als hij gescholden werd, niet wederschold, en als hij leed, niet dreigde; maar gaf het over aan Dien, die regtvaardiglijk oordeelt: die zelf onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout; opdat wij, der zonden afgestorven zijnde, der geregtigheid leven zouden; door wiens striemen gij genezen zijt. Want gij waart als dwalende schapen; maar gij zijt nu bekeerd tot den Herder en Opziener uwer zielen.

HET EVANGELIE.

Joh. x. 11.

Jezus zeide: ik ben de goede Herder: de goede herder stelt zijn leven voor de schapen. Maar de huurling, en die geen herder is, wien de schapen niet eigen zijn, ziet den wolf komen, en verlaat de schapen, en vliedt; en de wolf grijpt ze, en verstrooit de schapen. En de huurling vliedt, overmits hij een huurling is, en heeft geene zorg voor de schapen. Ik ben de goede Herder; en ik ken de mijnen, en worde van de mijnen gekend. Gelijkerwijs de Vader mij kent, alzoo ken ik ook den Vader; en ik stel mijn leven voor de schapen. Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn; deze moet ik ook toebrengen: en zij zullen mijne stem hooren; en het zal worden ééne kudde, en één herder.

De derde Zondag na Paschen.

DE COLLECT.

Almagtige God! die den dwalenden het licht uwer waarheid laat zien, opdat zij mogen wederkeeren tot den weg der geregtigheid; verleen aan allen, die tot de gemeenschap der Godsdienst van Christus zijn toegelaten, dat zij die dingen mogen schuwen, welke met hunne belijdenis strijdig zijn, en al die dingen mogen navolgen, welke met dezelve overeenkomen; door onzen Heer Jezus Christus. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. ii. 11.

Geliefden! ik vermaan u als inwoners en vreemdelingen, dat gij u onthoudt van de vleeschelijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel: en houdt uwen wandel eerlijk onder de Heidenen; opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken, als van kwaaddoeners, zij uit de goede werken, die zij in u zien, God verheerlijken mogen in den dag der bezoeking. Zijt dan alle menschelijke ordening onderdanig, om des Heeren wil: het zij den Koning, als de opperste magt hebbende; het zij den Stadhouderen, als die van hem gezonden worden, tot straf wel der kwaaddoeners, maar tot prijs dergenen, die goed doen. Want alzoo is het de wil van God, dat gij, weldoende, den mond stopt aan de onwetendheid der dwaze menschen; als vrijen, en niet de vrijheid hebbende als een deksel der boosheid, maar als dienstknechten van God. Eert een' iegelijk; hebt de broederschap lief; vreest God; eert den Koning.

HET EVANGELIE.

Joh. xvi. 16.

Jezus zeide tot zijne discipelen: eenen kleinen tijd, en gij zult mij niet zien; en wederom eenen kleinen tijd, en gij zult mij zien: want ik

..a heen tot den Vader. Som-..nigen dan uit zijne discipelen ..eiden tot elkander: wat is ..it, dat hij tot ons zegt: eenen ..leinen tijd, en gij zult mij ..iet zien; en wederom eenen ..leinen tijd, en gij zult mij ..ien; en: want ik ga heen ..ot den Vader? Zij zeiden ..an: wat is dit, dat hij zegt: ..enen kleinen tijd? wij weten ..iet, wat hij zegt. Jezus dan ..ekende, dat zij hem wilden ..ragen, en zeide tot hen: ..raagt gij daarvan onder el-..ander, dat ik gezegd heb: ..enen kleinen tijd, en gij zult ..ij niet zien; en wederom ..enen kleinen tijd, en gij zult ..ij zien? Voorwaar, voor-..aar, ik zeg u, dat gij zult ..chreijen, en klagelijk weenen, ..naar de wereld zal zich ver-..lijden; en gij zult bedroefd ..ijn, maar uwe droefheid zal ..ot blijdschap worden. Eene ..rouw, wanneer zij baart, ..eeft droefheid, dewijl hare ure ..ekomen is; maar wanneèr ..ij het kindeken gebaard heeft, ..oo gedenkt zij de benaauwd-..eid niet meer, om de blijd-..chap, dat een mensch ter ..ereld geboren is. En gij ..an hebt nu wel droefheid; ..naar ik zal u wederom zien, ..n uw hart zal zich verblij-..en, en niemand zal uwe ..lijdschap van u wegnemen.

De vierde Zondag na Paschen.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die alleen de ongeregelde neigingen en hartstogten van zondige menschen kunt beteugelen; verleen aan uw volk, dat het moge liefhebben wat gij beveelt, en verlangen naar hetgeen gij belooft; opdat alzoo, te midden der vele en menigvuldige veranderingen dezer wereld, onze harten vastelijk dáárheen gerigt mogen zijn, waar alleen ware genoegens te vinden zijn; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Jac. i. 17.

ALLE goede gave, en alle volmaakte gifte is van boven, van den Vader der lichten afkomende, bij welken geene verandering is, of schaduw van omkeering. Naar zijnen wil heeft Hij ons gebaard door het woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen zijner schepselen. Zoo dan, mijne geliefde broeders! een iegelijk mensch zij rasch om te hooren, traag om te spreken, traag tot toorn: want de toorn des mans werkt Gods geregtigheid niet. Daarom, afgelegd hebbende alle vuiligheid en overvloed van boosheid, ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.

HET EVANGELIE.

Joh. xvi. 5.

JEZUS zeide tot zijne discipelen: nu ga ik heen tot dengenen, die mij gezonden

heeft, en niemand van u vraagt mij: waar gaat gij henen? Maar omdat ik deze dingen tot u gesproken heb, zoo heeft de droefheid uw hart vervuld. Doch ik zeg u de waarheid: het is u nut, dat ik wegga: want indien ik niet wegga, zoo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien ik heenga, zoo zal ik hem tot u zenden. En die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde, en van geregtigheid, en van oordeel: van zonde, omdat zij in mij niet gelooven; en van geregtigheid, omdat ik tot mijnen Vader heenga, en gij zult mij niet meer zien; en van oordeel, omdat de Overste dezer wereld geoordeeld is. Nog vele dingen heb ik u te zeggen, doch gij kunt die nu niet dragen. Maar wanneer die zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, hij zal u in al de waarheid leiden: want hij zal van zich zelven niet spreken, maar zoo wat hij zal gehoord hebben, zal hij spreken, en de toekomende dingen zal hij u verkondigen. Die zal mij verheerlijken; want hij zal het uit het mijne nemen, en zal het u verkondigen. Al wat de Vader heeft, is het mijne; daarom heb ik gezegd, dat hij het uit het mijne zal nemen, en u verkondigen.

De vijfde Zondag na Paschen.

DE COLLECT.

O HEER! van wien al het goede komt; verleen ons, uwen ootmoedigen dienaars, dat wij door uwen heiligen invloed de dingen mogen bedenken, die goed zijn, en door uwe genadige leiding dezelve mogen ten uitvoer brengen; door onzen Heer Jezus Christus. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Jac. i. 22.

ZIJT daders des woords, en niet alleen hoorders, u zelven met valsche overlegging bedriegende. Want zoo iemand een hoorder is des woords, en niet een dader, die is een' man gelijk, welke zijn aangeboren aangezigt bemerkt in eenen spiegel; want hij heeft zich zelven bemerkt, en is weggegaan, en heeft terstond vergeten, hoedanig hij was. Maar die inziet in de volmaakte wet, die der vrijheid is, en daarbij blijft, deze, geen vergetelijk hoorder geworden zijnde, maar een dader des werks, deze, zeg ik, zal gelukzalig zijn in dit zijn doen. Indien iemand onder u dunkt, dat hij godsdienstig is, en hij zijne tong niet in toom houdt, maar zijn hart verleidt, dezes Godsdienst is ijdel. De zuivere en onbevlekte Godsdienst voor God en den Vader is deze: weezen en weduwen bezoeken in hunne verdrukking,

n zich zelven onbesmet bewaren van de wereld.

HET EVANGELIE.

Joh. xvi. 23.

VOORWAAR, voorwaar, ik eg u: al wat gij den Vader ult bidden in mijnen naam, at zal Hij u geven. Tot nog oe hebt gij niet gebeden in nijnen naam; bidt, en gij ult ontvangen, opdat uwe lijdschap vervuld zij. Deze ingen heb ik door gelijkenissen tot u gesproken; maar de re komt, dat ik niet meer door elijkenissen tot u spreken zal, naar u vrij uit van den Vader al verkondigen. In dien dag ult gij in mijnen naam bidden; n ik zeg u niet, dat ik den Vader voor u bidden zal: vant de Vader zelf heeft u ief, dewijl gij mij liefgehad ebt, en hebt geloofd, dat ik an God ben uitgegaan. Ik en van den Vader uitgegaan, n ben in de wereld gekomen; vederom verlaat ik de wereld, n ga heen tot den Vader. Zijne discipelen zeiden tot em: zie, nu spreekt gij vrij it, en zegt geene gelijkenis. Nu weten wij, dat gij alle ingen weet, en gij hebt niet an noode, dat u iemand vrage. Hierom gelooven wij, dat gij an God uitgegaan zijt. Jezus ntwoordde hun: gelooft gij u? Ziet, de ure komt, en is nu ekomen, dat gij zult verstrooid worden, een iegelijk aar het zijne, en gij mij alleen ult laten; en nogtans ben ik niet allen, want de Vader is met mij. Deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat gij in mij vrede hebt. In de wereld zult gij verdrukking hebben; maar hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen.

Hemelvaarts-Dag.

DE COLLECT.

GEEF, smeeken wij U, almagtige God! dat, gelijk wij gelooven, dat uw ééniggeboren Zoon, onze Heer Jezus Christus, is opgevaren ten hemel; wij ook alzoo met ons hart en verstand derwaarts mogen opklimmen, en aldaar gedurig met hem verkeeren, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. i. 1.

HET eerste boek heb ik gemaakt, ô Theófilus! van al hetgeen Jezus begonnen heeft beide te doen en te leeren; tot op den dag, in welken hij opgenomen is, nadat hij door den Heiligen Geest aan de Apostelen, die hij uitverkoren had, bevelen had gegeven Aan welke hij ook, nadat hij geleden had, zich zelven levend vertoond heeft, met vele gewisse kenteekenen, veertig dagen lang, zijnde van hen gezien, en sprekende van de dingen, die het Koningrijk Gods aangaan. En als hij met hen vergaderd was, beval hij hun, dat zij van Jerûzalem

niet scheiden zouden, maar verwachten de belofte des Vaders, die gij, zeide hij, van mij gehoord hebt. Want Johannes doopte wel met water, maar gij zult met den Heiligen Geest gedoopt worden, niet lang na deze dagen. Zij dan, die zamengekomen waren, vraagden hem, zeggende: Heer! zult gij in dezen tijd aan Israël het Koningrijk wederoprigten? En hij zeide tot hen: het komt u niet toe, te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in zijne eigene magt gesteld heeft; maar gij zult ontvangen de kracht des Heiligen Geestes, die over u komen zal; en gij zult mijne getuigen zijn, zoo te Jerûzalem, als in geheel Judéa en Samaria, en tot aan het uiterste der aarde. En als hij dit gezegd had, werd hij opgenomen, daar zij het zagen, en eene wolk nam hem weg van hunne oogen. En alzoo zij hunne oogen naar den hemel hielden, terwijl hij heenvoer, ziet, twee mannen stonden bij hen in witte kleeding; welke ook zeiden: gij Galilésche mannen! wat staat gij en ziet op naar den hemel? Deze Jezus, die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen, gelijkerwijs gij hem naar den hemel hebt zien heenvaren.

HET EVANGELIE.

Mark xvi. 14.

Jezus is geopenbaard aan de elven, daar zij aanzaten, en verweet hun hunne ongeloovig- heid en hardigheid des harten, omdat zij niet geloofd hadden degenen, die hem gezien hadden, nadat hij opgestaan was. En hij zeide tot hen: gaa heen in de geheele wereld predikt het Evangelie aan all creaturen. Die geloofd za hebben, en gedoopt zal zijn zal zalig worden; maar di niet zal geloofd hebben, za verdoemd worden. En de genen, die geloofd zullen hebben, zullen deze teekenen volgen: in mijnen naam zullen zij duivelen uitwerpen; me nieuwe tongen zullen zi spreken; slangen zullen zi opnemen; en al is het, da zij iets doodelijks zullen drinken, het zal hun nie schaden; op kranken zullen zij de handen leggen, en zi zullen gezond worden. D Heer dan, nadat hij tot hen gesproken had, is opgenomen in den hemel, en is gezeten aan de regterhand Gods. E zij, uitgegaan zijnde, predikten overal, en de Heer wroch mede, en bevestigde het woor door teekenen, die daaro volgden.

Zondag na Hemelvaarts-Dag.

DE COLLECT.

O God, Koning der eere die uwen éénigen Zoon Jezu Christus met groote zegepraa hebt verhoogd tot uw Koningrijk in den hemel; wij smeeke

J, laat ons niet zonder troost, naar zend ons uwen Heiligen Geest om ons te vertroosten n te verhoogen tot dezelfde laats, werwaarts onze Zalignaker Christus ons is voor-egaan, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuvigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. iv. 7.

HET einde aller dingen is abij: zijt dan nuchteren, en vaakt in de gebeden. Maar ooral hebt vurige liefde tot lkander; want de liefde zal ienigte van zonden bedekken. Zijt herbergzaam jegens elkander, zonder murmureren. Een iegelijk, gelijk hij gave ntvangen heeft, alzoo bediene ij dezelve aan de anderen, als oede uitdeelers der menigerlei enade Gods. Indien iemand preekt, die spreke als de voorden Gods; indien iemand ient, die diene als uit kracht, ie God verleent; opdat God n alles geprezen worde door ezus Christus, welken toe-omt de heerlijkheid en de racht, in alle eeuwigheid. Amen.

HET EVANGELIE.

oh. xv. 26, en een gedeelte van Hoofdstuk xvi.

WANNEER de Trooster zal ekomen zijn, dien ik u zenden al van den Vader, namelijk e Geest der waarheid, die an den Vader uitgaat, die al van mij getuigen En gij zult ook getuigen, want gij zijt van den beginne met mij geweest. Deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat gij niet geërgerd wordt. Zij zullen u uit de Synagogen werpen; ja de ure komt, dat een iegelijk, die u zal dooden, zal meenen Gode, eene dienst te doen. En deze dingen zullen zij u doen, omdat zij den Vader niet gekend hebben, noch mij. Maar deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat, wanneer de ure zal gekomen zijn, gij dezelve moogt gedenken, dat ik ze u gezegd heb.

Pinkster-Zondag.

DE COLLECT.

O GOD! die de harten van uw geloovig volk omtrent dezen tijd hebt onderwezen, door hun het licht van uwen Heiligen Geest toe te zenden; verleen ons door denzelven Geest een regt verstand in alle dingen, en dat wij ons steeds verheugen mogen in zijne heilige vertroosting; door de verdiensten van Christus Jezus, onzen Zaligmaker, die met U, in éénheid met denzelven Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. ii. 1.

ALS de dag van het Pinksterfeest vervuld werd, waren zij allen eendragtelijk bijeen. En er geschiedde haastelijk

uit den hemel een geluid, gelijk als van eenen geweldigen, gedrevenen wind, en vervulde het geheele huis, waar zij zaten. En van hen werden gezien verdeelde tongen als van vuur, en het zat op een' iegelijk van hen. En zij werden allen vervuld met den Heiligen Geest, en begonnen te spreken met andere talen, zoo als de Geest hun gaf uit te spreken. En er waren Joden, te Jerûzalem wonende, Godvruchtige mannen van allen volke dergenen, die onder den hemel zijn. En als deze stem geschied was, kwam de menigte zamen, en werd beroerd: want een iegelijk hoorde hen in zijne eigene taal spreken. En zij ontzetteden zich allen, en verwonderden zich, zeggende tot elkander: ziet, zijn niet alle dezen, die daar spreken, Galiléërs? En hoe hooren wij hen een iegelijk in onze eigene taal, in welke wij geboren zijn? Parthers, en Méders, en Elamieten, en die inwoners zijn van Mesopotámië, en Judéa, en Cappadócië, Pontus en Azië, en Frygië, en Pamfylië, Egypte, en de deelen van Libyë, hetwelk bij Cyréne ligt, en uitlandsche Romeinen, beide Joden en Jodengenooten, Kretensen en Arabieren, wij hooren hen in onze talen de groote werken Gods spreken.

HET EVANGELIE.

Joh. xiv. 15.

Jezus zeide tot zijne discipelen: indien gij mij liefhebt, zoo bewaart mijne geboden. En ik zal den Vader bidden, en Hij zal u eenen anderen Trooster geven, opdat hij bij u blijve in der eeuwigheid; namelijk den Geest der waarheid, welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet hem niet, en kent hem niet; maar gij kent hem, want hij blijft bij ulieden, en zal in u zijn. Ik zal u geene weezen laten; ik kome weder tot u. Nog eenen kleinen tijd, en de wereld zal mij niet meer zien; maar gij zult mij zien: want ik leef, en gij zult leven. In dien dag zult gij bekennen, dat ik in mijnen Vader ben, en gij in mij, en ik in u. Die mijne geboden heeft, en dezelve bewaart, die is het, die mij liefheeft; en die mij liefheeft, zal van mijnen Vader geliefd worden; en ik zal hem liefhebben, en ik zal mij zelven aan hem openbaren. Judas, niet de Iskáriot, zeide tot hem: Heer! wat is het, dat gij u zelven aan ons zult openbaren, en niet aan de wereld? Jezus antwoordde en zeide tot hem: zoo iemand mij liefheeft, die zal mijn woord bewaren; en mijn Vader zal hem liefhebben, en wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken. Die mij niet liefheeft, die bewaart mijne woorden niet; en

het woord, dat gijlieden hoort, is het mijne niet, maar des Vaders, die mij gezonden heeft. Deze dingen heb ik tot u gesproken, bij u blijvende. Maar de Trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal u alles leeren, en zal u indachtig maken alles, wat ik u gezegd heb. Vrede laat ik u, mijnen vrede geef ik u: niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef ik hem u. Uw hart worde niet ontroerd en zij niet versaagd. Gij hebt gehoord, dat ik tot u gezegd heb: ik ga heen, en kom weder tot u. Indien gij mij liefhadt, zoo zoudt gij u verblijden, omdat ik gezegd heb: ik ga heen tot den Vader; want mijn Vader is meerder dan ik. En nu heb ik het u gezegd, eer het geschied is; opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij gelooven moogt. Ik zal niet meer veel met u spreken: want de Overste dezer wereld komt, en heeft aan mij niets. Maar opdat de wereld wete, dat ik den Vader liefheb, en alzoo doe, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft.

Pinkster-Maandag.

DE COLLECT.

O God! die de harten van uw geloovig volk omtrent dezen tijd hebt onderwezen, door hun het licht van uwen Heiligen Geest toe te zenden; verleen ons door denzelven Geest een regt verstand in alle dingen, en dat wij ons steeds verheugen mogen in zijne heilige vertroosting; door de verdiensten van Christus Jezus, onzen Zaligmaker, die met U, in éénheid met denzelven Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. x. 34.

Petrus, den mond opendoende, zeide: ik verneme in der waarheid, dat God geen aannemer des persoons is; maar in allen volke, die Hem vreest en geregtigheid werkt, is Hem aangenaam. Dit is het woord, dat hij gezonden heeft den kinderen Israëls, verkondigende vrede door Jezus Christus; deze is een Heer van allen. Gijlieden weet de zaak, die geschied is door geheel Judéa, beginnende van Galiléa, na den doop, welken Johannes gepredikt heeft; belangende Jezus van Názareth, hoe hem God gezalfd heeft met den Heiligen Geest en met kracht; welke het land doorgegaan is, goed doende, en genezende allen, die van den duivel overweldigd waren: want God was met hem. En wij zijn getuigen van al hetgeen hij gedaan heeft, beide in het Joodsche land en te Jerûzalem; welken zij gedood hebben, hem hangende aan een hout. Dezen heeft God opge-

wekt ten derden dage, en gegeven, dat hij openbaar zou worden; niet al den volke, maar den getuigen, die van God te voren verkoren waren, ons namelijk, die met hem gegeten en gedronken hebben, nadat hij uit de dooden opgestaan was. En heeft ons geboden den volke te prediken, en te betuigen, dat hij is degene, die van God verordend is tot een' Regter van levenden en dooden. Dezen geven getuigenis al de Profeten, dat een iegelijk, die in hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door zijnen naam. Als Petrus nog deze woorden sprak, viel de Heilige Geest op allen, die het woord hoorden. En de geloovigen, die uit de besnijdenis waren, zoo velen als er met Petrus waren gekomen, ontzetteden zich, dat de gave des Heiligen Geestes ook op de Heidenen uitgestort werd. Want zij hoorden hen spreken met vreemde talen, en God groot maken. Toen antwoordde Petrus: kan ook iemand het water weren, dat dezen niet gedoopt zouden worden, welke den Heiligen Geest ontvangen hebben, gelijk als ook wij? En hij beval, dat zij zouden gedoopt worden in den naam des Heeren. Toen baden zij hem, dat hij eenige dagen bij hen wilde blijven.

HET EVANGELIE.

Joh. iii. 16.

Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren' Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Want God heeft zijnen Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld veroordeelen zou, maar opdat de wereld door hem zou behouden worden. Die in hem gelooft, wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft, is alreede veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in den naam des eeniggeboren Zoons van God. En dit is het oordeel, dat het licht in de wereld gekomen is, en de menschen hebben de duisternis liever gehad dan het licht: want hunne werken waren boos. Want een iegelijk, die kwaad doet, haat het licht, en komt tot het licht niet, opdat zijne werken niet bestraft worden. Maar die de waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijne werken openbaar worden, dat zij in God gedaan zijn.

Pinkster-Dingsdag.

DE COLLECT.

O God! die de harten van uw geloovig volk omtrent dezen tijd hebt onderwezen, door hun het licht van uwen Heiligen Geest toe te zenden; ver-

alleen ons door denzelven Geest een regt verstand in alle dingen, en dat wij ons steeds verheugen mogen in zijne heilige vertroosting; door de verdiensten van Christus Jezus, onzen Zaligmaker, die met U, in éénheid met denzelven Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. viii. 14.

ALS de Apostelen, die te Jerûzalem waren, hoorden, dat Samaria het woord Gods aangenomen had, zonden zij tot hen Petrus en Johannes. Dewelke afgekomen zijnde, baden voor hen, dat zij den Heiligen Geest ontvangen mogten. (Want hij was nog op niemand van hen gevallen, maar zij waren alleenlijk gedoopt in den naam van den Heer Jezus.) Toen leiden zij de handen op hen, en zij ontvingen den Heiligen Geest.

HET EVANGELIE.

Joh. x. 1.

VOORWAAR, voorwaar zeg ik ulieden: die niet ingaat door de deur in den stal der schapen, maar van elders inklimt, die is een dief en moordenaar. Maar die door de deur ingaat, is een herder der schapen. Dezen doet de deurwachter open, en de schapen hooren zijne stem; en hij roept zijne schapen bij name, en leidt ze uit. En wanneer hij zijne schapen uitgedreven heeft, zoo gaat hij vóór hen heen; en de schapen volgen hem, overmits zij zijne stem kennen. Maar eenen vreemden zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden; overmits zij de stem der vreemden niet kennen. Deze gelijkenis zeide Jezus tot hen; maar zij verstonden niet, wat het was, dat hij tot hen sprak. Jezus dan zeide wederom tot hen: voorwaar, voorwaar zeg ik u: ik ben de deur der schapen. Allen, zoo velen als er vóór mij zijn gekomen, zijn dieven en moordenaars; maar de schapen hebben hen niet gehoord. Ik ben de deur: indien iemand door mij ingaat, die zal behouden worden; en hij zal ingaan en uitgaan, en weide vinden. De dief komt niet, dan opdat hij stele, en slagte, en verderve; ik ben gekomen, opdat zij het leven hebben, en overvloed hebben.

Drieëenheids-Zondag.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE en eeuwige God! die ons, uwen dienaren, de genade verleend hebt, dat wij door de belijdenis eens waren geloofs, de heerlijkheid der eeuwige Drieëenheid erkennen, en in de magt der Goddelijke Majesteit de Eenheid aanbidden; wij smeeken U, wil Gij ons standvastig in dit geloof bewaren, en ons steeds tegen allen te-

genspoed beschermen, Gij die, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Openb. iv. 1.

NA dezen zag ik, en ziet, eene deur was geopend in den hemel; en de eerste stem, die ik gehoord had, als van eene bazuin, met mij sprekende, zeide: kom hier op, en ik zal u toonen hetgeen na dezen geschieden moet. En terstond werd ik in den geest; en ziet, er was een troon gezet in den hemel, en er zat een op den troon. En die daarop zat, was in het aanzien den steen Jaspis en Sardius gelijk; en een regenboog was rondom den troon, in het aanzien den steen Smaragd gelijk. En rondom den troon waren vier en twintig troonen; en op de troonen zag ik de vier en twintig Ouderlingen zittende, bekleed met witte kleederen, en zij hadden gouden kroonen op hunne hoofden. En van den troon gingen uit bliksemen, en donderslagen, en stemmen; en zeven vurige lampen waren brandende voor den troon, welke zijn de zeven Geesten Gods. En voor den troon was eene glazen zee, kristal gelijk. En in het midden des troons, en rondom den troon, vier dieren, zijnde vol oogen van voren en van achteren. En het eerste dier was eenen leeuw gelijk, en het tweede dier een kalf gelijk, en het derde dier had het aangezigt als een mensch, en het vierde dier was eenen vliegenden arend gelijk. En de vier dieren hadden elk een voor zich zelf zes vleugelen rondom, en waren van binnen vol oogen; en hebben geene rust dag en nacht, zeggende: heilig, heilig, heilig is de Heere God, de Almagtige, Die was, en Die is, en Die komen zal. En wanneer de dieren heerlijkheid, en eer, en dankzegging gaven Hem, die op den troon zat, die in alle eeuwigheid leeft; zoo vielen de vier en twintig Ouderlingen voor Hem, die op den troon zat, en aanbaden Hem, die leeft in alle eeuwigheid, en wierpen hunne kroonen voor den troon, zeggende: Gij, Heer! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht; want Gij hebt alle dingen geschapen, en door uwen wil zijn zij, en zijn zij geschapen.

HET EVANGELIE.

Joh. iii. 1.

ER was een mensch uit de Farizeën, wiens naam was Nicodémus, een Overste der Joden; deze kwam des nachts tot Jezus, en zeide tot hem: Rabbi! wij weten, dat gij zijt een Leeraar van God gekomen: want niemand kan deze teekenen doen, die gij doet, zoo God met hem niet is. Jezus antwoordde en zeide

tot hem: voorwaar, voorwaar zeg ik u: ten zij dat iemand wederom geboren worde, hij kan het Koningrijk Gods niet zien. Nicodémus zeide tot hem: hoe kan een mensch geboren worden, nu oud zijnde? kan hij ook andermaal in zijner moeders buik ingaan, en geboren worden? Jezus antwoordde: voorwaar, voorwaar zeg ik u: zoo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koningrijk Gods niet ingaan. Hetgeen uit het vleesch geboren is, dat is vleesch; en hetgeen uit den Geest geboren is, dat is geest. Verwonder u niet, dat ik u gezegd heb: gijlieden moet wederom geboren worden. De wind blaast, waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, van waar hij komt, en waar hij heen gaat; alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is. Nicodémus antwoordde en zeide tot hem: hoe kunnen deze dingen geschieden? Jezus antwoordde en zeide tot hem: zijt gij een Leeraar van Israël, en weet gij deze dingen niet? Voorwaar, voorwaar zeg ik u: wij spreken, wat wij weten, en getuigen, wat wij gezien hebben; en gijlieden neemt onze getuigenis niet aan. Indien ik ulieden de aardsche dingen gezegd heb, en gij niet gelooft, hoe zult gij gelooven, indien ik ulieden de hemelsche zou zeggen? En niemand is opgevaren in den hemel, dan die uit den hemel nedergekomen is, namelijk de Zoon des menschen, die in den hemel is. En gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzoo moet de Zoon des menschen verhoogd worden; opdat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

De eerste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O God! die de sterkte zijt van allen, die op U vertrouwen, neem genadig onze gebeden aan; en, daar wij, wegens de zwakheid onzer sterfelijke natuur, niets goeds vermogen zonder U, zoo verleen ons den bijstand uwer genade, opdat wij, door het onderhouden uwer geboden, beide in wil en werk U behagen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Joh. iv. 7.

Geliefden! laat ons elkander liefhebben, want de liefde is uit God; en een iegelijk, die liefheeft, is uit God geboren, en kent God; die niet liefheeft, die heeft God niet gekend, want God is liefde. Hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat

wij zouden leven door hem. Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden. Geliefden! indien God ons alzoo lief heeft gehad, zoo zijn ook wij schuldig elkander lief te hebben. Niemand heeft ooit God aanschouwd; indien wij elkander liefhebben, zoo blijft God in ons, en zijne liefde is in ons volmaakt. Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij ons van zijnen Geest gegeven heeft. En wij hebben het aanschouwd, en getuigen, dat de Vader zijnen Zoon gezonden heeft tot eenen Zaligmaker der wereld. Zoo wie beleden zal hebben, dat Jezus de Zoon van God is, God blijft in hem, en hij in God. En wij hebben gekend en geloofd de liefde, die God tot ons heeft. God is liefde; en die in de liefde blijft, blijft in God, en God in hem. Hierin is de liefde bij ons volmaakt, opdat wij vrijmoedigheid mogen hebben in den dag des oordeels, namelijk dat gelijk Hij is, wij ook zijn in deze wereld. Er is in de liefde geene vrees, maar de volmaakte liefde drijft de vrees buiten; want de vrees heeft pijn, en die vreest, is niet volmaakt in de liefde. Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft. Indien iemand zegt: ik heb God lief; en haat zijnen broeder, die is een leugenaar: want die zijnen broeder niet liefheeft, dien hij gezien heeft, hoe kan hij God liefhebben, dien hij niet gezien heeft? En dit gebod hebben wij van Hem, namelijk dat die God liefheeft, ook zijnen broeder liefhebbe.

HET EVANGELIE.

Luk. xvi. 19.

Er was een zeker rijk mensch, en was gekleed met purper en zeer fijn lijnwaad, levende allen dag vrolijk en prachtig. En er was een zeker bedelaar, met name Lázarus, welke lag voor zijne poort, vol zweren, en begeerde verzadigd te worden van de kruimkens, die van de tafel des rijken vielen; maar ook de honden kwamen en lekten zijne zweren. En het geschiedde, dat de bedelaar stierf, en van de Engelen gedragen werd in den schoot van Abraham. En de rijke stierf ook, en werd begraven. En als hij in de hel zijne oogen ophief, zijnde in de pijn, zag hij Abraham van verre, en Lázarus in zijnen schoot. En hij riep en zeide: vader Abraham! ontferm u mijner, en zend Lázarus, dat hij het uiterste zijns vingers in het water doope, en verkoele mijne tong: want ik lijde smarten in deze vlam. Maar Abraham zeide: kind! ge-

denk, dat gij uw goed ontvangen hebt in uw leven, en Lázarus desgelijks het kwade; en nu wordt hij vertroost, en gij lijdt smarten. En boven dit alles, tusschen ons en ulieden is eene groote klove gevestigd, zoodat degenen, die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen. En hij zeide: ik bid u dan, vader! dat gij hem zendt tot mijns vaders huis: want ik heb vijf broeders; dat hij hun dit betuige, opdat ook zij niet komen in deze plaats der pijniging. Abraham zeide tot hem: zij hebben Mozes en de Profeten; dat zij die hooren. En hij zeide: neen, vader Abraham! maar zoo iemand van de dooden tot hen heenging, zij zouden zich bekeeren. Doch Abraham zeide tot hem: indien zij Mozes en de Profeten niet hooren, zoo zullen zij ook, al ware het, dat er iemand uit de dooden opstond, zich niet laten gezeggen.

De tweede Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O HEER! die nimmer nalaat hen te helpen en te leiden, die Gij in uwe standvastige vreeze en liefde opkweekt; wij smeeken U, neem ons onder de bescherming uwer goede voorzienigheid, en werk in ons eene bestendige vrees en liefde voor uwen heiligen naam; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Joh. iii. 13.

VERWONDERT u niet, mijne broeders! zoo u de wereld haat. Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben: die zijnen broeder niet liefheeft, blijft in den dood. Een iegelijk, die zijnen broeder haat, is een doodslager; en gij weet, dat geen doodslager het eeuwige leven heeft in zich blijvende. Hieraan hebben wij de liefde gekend, dat hij zijn leven voor ons gesteld heeft; en wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen. Zoo wie nu het goed der wereld heeft, en ziet zijnen broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem? Mijne kinderkens! laat ons niet liefhebben met den woorde, noch met de tong, maar met de daad en waarheid. En hieraan kennen wij, dat wij uit de waarheid zijn, en wij zullen onze harten verzekeren voor Hem. Want indien ons hart ons veroordeelt, God is meerder dan ons hart, en Hij kent alle dingen. Geliefden! indien ons hart ons niet veroordeelt, zoo hebben wij vrijmoedigheid tot God; en zoo wat wij bidden, ontvangen wij van Hem.

dewijl wij zijne geboden bewaren, en doen hetgeen behagelijk is voor Hem. En dit is zijn gebod, dat wij gelooven in den naam van zijnen Zoon Jezus Christus, en elkander liefhebben, gelijk Hij ons een gebod gegeven heeft. En die zijne geboden bewaart, blijft in Hem, en Hij in denzelven. En hieraan kennen wij, dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest, dien Hij ons gegeven heeft.

HET EVANGELIE.

Luk. xiv. 16.

Een zeker mensch bereidde een groot avondmaal, en hij noodde er velen. En hij zond zijnen dienstknecht uit ter ure des avondmaals, om den genooden te zeggen: komt, want alle dingen zijn nu gereed. En zij begonnen allen zich eendragtelijk te ontschuldigen. De eerste zeide tot hem: ik heb eenen akker gekocht, en het is noodig, dat ik uitga, en hem bezie; ik bid u, houd mij voor verontschuldigd. En een ander zeide: ik heb vijf jok ossen gekocht, en ik ga heen, om die te beproeven; ik bid u, houd mij voor verontschuldigd. En een ander zeide: ik heb eene vrouw getrouwd, en daarom kan ik niet komen. En dezelve dienstknecht, wedergekomen zijnde, boodschapte deze dingen zijnen heer. Toen werd de heer des huizes toornig, en zeide tot zijnen dienstknecht: ga haastelijk uit in de straten en wijken der stad, en breng de armen, en verminkten, en kreupelen, en blinden hier in. En de dienstknecht zeide: heer! het is geschied, gelijk gij bevolen hebt, en nog is er plaats. En de heer zeide tot den dienstknecht: ga uit in de wegen, en heggen, en dwing ze in te komen, opdat mijn huis vol worde: want ik zeg ulieden, dat niemand van die mannen, die genood waren, mijn avondmaal smaken zal.

De derde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O Heer! wij smeeken U, ons genadiglijk te hooren; en geef, dat wij, wien gij eene hartelijke begeerte tot bidden hebt gegeven, door uwe magtige hulp in alle gevaren en tegenheden mogen beschermd en vertroost worden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. v. 5.

Zijt allen elkander onderdanig; zijt met de ootmoedigheid bekleed: want God wederstaat de hoovaardigen, maar den nederigen geeft Hij genade. Vernedert u dan onder de krachtige hand Gods, opdat Hij u verhooge te zijner tijd. Werpt al uwe bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u. Zijt nuchteren, en waakt; want uwe

tegenpartij, de duivel, gaat om als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden. Denwelken wederstaat, vast zijnde in het geloof, wetende, dat hetzelfde lijden aan uwe broederschap, die in de wereld is, volbragt wordt. De God nu aller genade, die ons geroepen heeft tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben; dezelve volmake, bevestige, versterke en fondére ulieden. Hem zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid. Amen.

HET EVANGELIE.

Luk. xv. 1.

En al de tollenaars en de zondaars naderden tot hem, om hem te hooren. En de Farizeën en de Schriftgeleerden murmureerden, zeggende: deze ontvangt de zondaars, en eet met hen. En hij sprak tot hen deze gelijkenis, zeggende: wat mensch onder u, hebbende honderd schapen, en één van die verliezende, verlaat niet de negen en negentig in de woestijn, en gaat naar het verlorene, totdat hij hetzelve vinde? En als hij het gevonden heeft, legt hij het op zijne schouderen, verblijd zijnde. En te huis komende, roept hij de vrienden en de geburen zamen, zeggende tot hen: weest blijde met mij, want ik heb mijn schaap gevonden, dat verloren was. Ik zeg ulieden, dat er alzoo blijdschap zal zijn in den hemel over éénen zondaar, die zich bekeert, meer dan over negen en negentig regtvaardigen, die de bekeering niet van noode hebben. Of wat vrouw, hebbende tien penningen, indien zij éénen penning verliest, ontsteekt niet eene kaars, en keert het huis met bezemen, en zoekt naarstiglijk, totdat zij dien vindt? En als zij dien gevonden heeft, roept zij de vriendinnen en de geburinnen zamen, zeggende: weest blijde met mij, want ik heb den penning gevonden, dien ik verloren had. Alzoo, zeg ik ulieden, is er blijdschap voor de Engelen Gods over éénen zondaar, die zich bekeert.

De vierde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O God! beschermer van allen, die op U vertrouwen, zonder wien niets sterk, niets heilig is; vermeerder en vermenigvuldig uwe ontferming over ons, opdat wij, U tot onzen bestuurder en leidsman hebbende, zoo mogen wandelen door de dingen, die tijdelijk zijn, dat wij ten laatste niet verliezen de dingen, die eeuwig zijn. Verleen dit, o hemelsche Vader! om Jezus Christus, onzes Heeren wil. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. viii. 18.

Ik houde het daarvoor, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waarderen tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden. Want het schepsel, als met opgestoken hoofde, verwacht de openbaring der kinderen Gods. Want het schepsel is der ijdelheid onderworpen, niet gewillig, maar om diens wil, die het der ijdelheid onderworpen heeft; op hoop, dat ook het schepsel zelf zal vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis, tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods. Want wij weten, dat het gansche schepsel te zamen zucht, en te zamen als in barensnood is tot nu toe. En niet alleen dit, maar ook wij zelven, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelven, zeg ik, zuchten in ons zelven, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes ligchaams.

HET EVANGELIE.

Luk. vi. 36.

Weest dan barmhartig, gelijk ook uw Vader barmhartig is. En oordeelt niet, en gij zult niet geoordeeld worden; verdoemt niet, en gij zult niet verdoemd worden; laat los, en gij zult losgelaten worden; geeft, en u zal gegeven worden; eene goede, neêrgedrukte, en geschudde, en overloopende maat zal men in uwen schoot geven: want met dezelfde maat, waarmede gijlieden meet, zal ulieden wedergemeten worden. En hij zeide tot hen eene gelijkenis: kan ook wel een blinde eenen blinden op den weg leiden? zullen zij niet beiden in de gracht vallen? De discipel is niet boven zijnen meester; maar een iegelijk volmaakt discipel zal zijn gelijk zijn meester. En wat ziet gij den splinter, die in uws broeders oog is, en den balk, die in uw eigen oog is, merkt gij niet? Of hoe kunt gij tot uwen broeder zeggen: broeder! laat toe, dat ik den splinter, die in uw oog is, uitdoe; daar gij zelf den balk, die in uw oog is, niet ziet? Gij geveinsde! doe eerst den balk uit uw oog, en dan zult gij bezien, om den splinter uit te doen, die in uws broeders oog is.

De zesde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Geef, o Heer! smeeken wij U, dat de loop dezer wereld door uw bestuur zóó in vrede worde geregeld, dat uwe Kerk U met vreugde moge dienen in alle godvruchtige gerustheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Petr. iii. 8.

Zijt allen eensgezind, me-

delijdend, de broeders liefhebbende, met innerlijke barmhartigheid bewogen, vriendelijk; vergeldt niet kwaad voor kwaad, of schelden voor schelden, maar zegent daarentegen; wetende, dat gij daartoe geroepen zijt, opdat gij zegening zoudt beërven. Want wie het leven wil liefhebben, en goede dagen zien, die stille zijne tong van het kwaad, en zijne lippen, dat zij geen bedrog spreken; die wijke af van het kwade, en doe het goede; die zoeke vrede en jage denzelven na. Want de oogen des Heeren zijn over de regtvaardigen, en zijne ooren tot hun gebed; maar het aangezigt des Heeren is tegen degenen, die kwaad doen. En wie is het, die u kwaad doen zal, indien gij navolgers zijt van het goede? Maar indien gij ook lijdt om der geregtigheid wil, zoo zijt gij zalig; en vreest niet uit vreeze van hen, en wordt niet ontroerd; maar heiligt God, den Heer, in uwe harten.

HET EVANGELIE.

Luk. v. 1.

Het geschiedde, als de schare op hem aandrong, om het woord Gods te hooren, dat hij stond bij het meer Gennésaret. En hij zag twee schepen aan den oever van het meer liggende, en de visschers waren daaruit gegaan, en spoelden de netten. En hij ging in één van die schepen, hetwelk van Simon was, en bad hem, dat hij een weinig van het land afstak; en nederzittende, leerde hij de scharen uit het schip. En als hij afliet van spreken, zeide hij tot Simon: steek af naar de diepte, en werp uwe netten uit om te vangen. En Simon antwoordde en zeide tot hem: Meester! wij hebben den geheelen nacht over gearbeid, en niet gevangen; doch op uw woord zal ik het net uitwerpen. En als zij dat gedaan hadden, besloten zij eene groote menigte visschen, en hun net scheurde. En zij wenkten hunne medegenooten, die in het andere schip waren, dat zij hen zouden komen helpen. En zij kwamen, en vulden beide de schepen, zoodat zij bijna zonken. En Simon Petrus, dat ziende, viel neder aan de knieën van Jezus, zeggende: Heer! ga uit van mij, want ik ben een zondig mensch. Want verbaasdheid had hem bevangen, en allen, die met hem waren, over de vangst der visschen, die zij gevangen hadden; en desgelijks ook Jacobus en Johannes, de zonen van Zebedéüs, die medegenooten van Simon waren. En Jezus zeide tot Simon. vrees niet; van nu aan zult gij menschen vangen. En als zij de schepen aan land gestuurd hadden, verlieten zij alles, en volgden hem.

De zesde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O GOD! die voor hen, die U liefhebben, zulke heerlijke dingen hebt bereid, dat zij des menschen verstand te boven gaan; stort in onze harten zulk eene liefde tot U uit, dat wij, U boven alle dingen liefhebbende, uwe beloften mogen verkrijgen, die al wat wij kunnen begeeren verre overtreffen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. vi. 3.

WEET gij niet, dat zoo velen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in zijnen dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met hem begraven, door den doop in den dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de dooden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met hem ééne plant geworden zijn in de gelijkmaking zijns doods, zoo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking zijner opstanding: dit wetende, dat onze oude mensch met hem gekruisigd is, opdat het ligchaam der zonde te niet gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen. Want die gestorven is, die is geregtvaardigd van de zonde. Indien wij nu met Christus gestorven zijn, zoo gelooven wij, dat wij ook met hem zullen leven: wetende, dat Christus, opgewekt zijnde uit de dooden, niet meer sterft; de dood heerscht niet meer over hem. Want dat hij gestorven is, dat is hij der zonde éénmaal gestorven; en dat hij leeft, dat leeft hij Gode. Alzoo ook gijlieden, houdt het daarvoor, dat gij wel der zonde dood zijt, maar Gode levende zijt in Christus Jezus, onzen Heer.

HET EVANGELIE.

Matth. v. 20.

JEZUS zeide tot zijne discipelen: ten zij uwe geregtigheid overvloediger zij, dan der Schriftgeleerden en der Farizeën, gij zult in het Koningrijk der hemelen geenszins ingaan. Gij hebt gehoord, dat tot de Ouden gezegd is: gij zult niet dooden; maar zoo wie doodt, die zal strafbaar zijn door het gerigt. Doch ik zeg u: zoo wie te onregt op zijnen broeder toornig is, die zal strafbaar zijn door het gerigt; en wie tot zijnen broeder zegt, Ráka! die zal strafbaar zijn door den grooten Raad; maar wie zegt, gij dwaas! die zal strafbaar zijn door het helsche vuur. Zoo gij dan uwe gave zult op het altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft; laat daar uwe gave voor het

ltaar, en ga heen, verzoen u erst met uwen broeder, en om dan en offer uwe gave. Vees haastelijk welgezind jeens uwe wederpartij, terwijl ij nog met hem op den weg ijt; opdat de wederpartij niet nisschien u den Regter overevere, en de Regter u den ienaar overlevere, en gij n de gevangenis geworpen vordt. Voorwaar ik zeg u: ij zult daar geenszins uitomen, totdat gij den laatsten enning zult betaald hebben.

De zevende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

HEER van alle magt en terkte! die de oorsprong en ever aller goede gaven zijt; lant de liefde tot uwen heiligen naam in onze harten, vermeerder in ons ware godsienst, voed in ons alles oeds, en bewaar ons bij hetelve naar uwe groote goederierenheid; door Jezus Chrisus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. vi. 19.

IK spreek op menschelijke rijze, om der zwakheid uws leesches wil: want gelijk gij we leden gesteld hebt, om ienstbaar te zijn der oneinigheid en der ongeregtigeid, tot ongeregtigheid, alzoo telt nu uwe leden, om dienstaar te zijn der geregtigheid, ot heiligmaking. Want toen gij dienstknechten waart der zonde, zoo waart gij vrij van de geregtigheid. Wat vrucht dan hadt gij toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt? want het einde derzelve is de dood. Maar nu, van de zonde vrijgemaakt zijnde, en Gode dienstbaar gemaakt zijnde, hebt gij uwe vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven. Want de bezolding der zonde is de dood, maar de genadegifte Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onzen Heer.

HET EVANGELIE.

Mark. viii. 1.

IN dezelve dagen, als er eene geheel groote schare was, en zij niet hadden, wat zij eten zouden, riep Jezus zijne discipelen tot zich, en zeide tot hen: ik word innerlijk met ontferming bewogen over de schare, want zij zijn nu drie dagen bij mij gebleven, en hebben niet, wat zij eten zouden. En indien ik hen nuchteren naar hun huis laat gaan, zoo zullen zij op den weg bezwijken: want sommigen van hen komen van verre. En zijne discipelen antwoordden hem: van waar zal iemand dezen met brooden hier in de woestijn kunnen verzadigen? En hij vraagde hen: hoe veel brooden hebt gij? En zij zeiden: zeven. En hij gebood de schare neder te zitten op de aarde, en hij nam de

zeven brooden, en gedankt hebbende, brak hij ze, en gaf ze zijnen discipelen, opdat zij ze zouden voorleggen, en zij leiden ze der schare voor. En zij hadden weinige vischjes; en als hij gezegend had, zeide hij, dat zij ook die zouden voorleggen. En zij hebben gegeten, en zijn verzadigd geworden, en zij namen het overschot der brokken op, zeven manden. Die nu gegeten hadden, waren omtrent vier duizend; en hij liet hen gaan.

De achtste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O God! wiens onfeilbare Voorzienigheid alle dingen, beide in den hemel en op aarde, bestiert; wij smeeken U ootmoedig, verwijder van ons alles, wat ons schaden kan, en schenk ons, wat ons nuttig is; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. viii. 12.

Broeders! wij zijn schuldenaars niet aan het vleesch, om naar het vleesch te leven. Want indien gij naar het vleesch leeft, zoo zult gij sterven; maar indien gij door den Geest de werkingen des ligchaams doodt, zoo zult gij leven. Want zoo velen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods. Want gij hebt niet ontvangen den Geest der dienstbaarheid wederom tot vreeze; maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door welken wij roepen: Abba, Vader! Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn. En indien wij kinderen zijn, zoo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen van God, en mede-erfgenamen van Christus; zoo wij anders met hem lijden, opdat wij ook met hem verheerlijkt worden.

HET EVANGELIE.

Matth. vii. 15.

Wacht u van de valsche Profeten, dewelke in schaapskleederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven. Aan hunne vruchten zult gij hen kennen. Leest men ook eene druif van doornen, of vijgen van distelen? Alzoo een ieder goede boom brengt voort goede vruchten, en een kwade boom brengt voort kwade vruchten. Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen, noch een kwade boom goede vruchten voortbrengen. Een ieder boom, die geen goede vrucht voortbrengt, wordt uitgehouwen en in het vuur geworpen. Zoo zult gij dan dezelve aan hunne vruchten kennen. Niet een iegelijk, die tot mij zegt: Heere, Heere! zal ingaan in het Koningrijk der hemelen, maar die daar doet den wil

mijns Vaders, die in de hemelen is.

De negende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Verleen ons, o Heer! smeeken wij U, den geest om altijd te bedenken en te doen, wat regt is; opdat wij, die zonder U niets goeds kunnen verrigten, door U bekwaam gemaakt mogen worden, om overeenkomstig uwen wil te leven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. x. 1.

Ik wil niet, broeders! dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren, en allen door de zee doorgegaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen denzelfden geestelijken drank gedronken hebben: want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus. Maar in het meerder deel van hen heeft God geen welgevallen gehad; want zij zijn in de woestijn ter neder geslagen. En deze dingen zijn geschied ons tot voorbeelden, opdat wij geenen lust tot het kwaad zouden hebben, gelijkerwijs als zij lust gehad hebben. En wordt geene afgodendienaars, gelijkerwijs als sommigen van hen, gelijk geschreven staat: het volk zat neder om te eten, en om te drinken, en zij stonden op om te spelen. En laat ons niet hoereren, gelijk sommigen van hen gehoereerd hebben, en er vielen op éénen dag drie en twintig duizend. En laat ons Christus niet verzoeken, gelijk ook sommigen van hen verzocht hebben, en werden van de slangen vernield. En murmureert niet, gelijk ook sommigen van hen gemurmureerd hebben, en werden vernield van den verderver. En deze dingen alle zijn hunlieden overgekomen tot voorbeelden; en zijn beschreven tot waarschuwing van ons, op dewelken de einden der eeuwen gekomen zijn. Zoo dan die meent te staan, zie toe, dat hij niet valle. Ulieden heeft geene verzoeking bevangen dan menschelijke; doch God is getrouw, die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt, maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.

HET EVANGELIE.

Luk. xvi. 1.

Jezus zeide tot zijne discipelen: er was een zeker rijk mensch, welke eenen rentmeester had; en deze werd bij hem verklaagd, als die zijne goederen doorbragt. En

hij riep hem, en zeide tot hem: hoe hoor ik dit van u? geef rekenschap van uw rentmeesterschap: want gij zult niet meer kunnen rentmeester zijn. En de rentmeester zeide bij zich zelven: wat zal ik doen, dewijl mijn heer dit rentmeesterschap van mij neemt? graven kan ik niet, te bedelen schaam ik mij. Ik weet, wat ik doen zal, opdat, wanneer ik van het rentmeesterschap afgezet zal wezen, zij mij in hunne huizen ontvangen. En hij riep tot zich een' iegelijk van de schuldenaars zijns heeren, en zeide tot den eersten: hoe veel zijt gij mijnen heer schuldig? En hij zeide: honderd vaten olie. En hij zeide tot hem: neem uw handschrift, en nederzittende schrijf haastelijk vijftig. Daarna zeide hij tot eenen anderen: en gij, hoe veel zijt gij schuldig? En hij zeide: honderd mudden tarwe. En hij zeide tot hem: neem uw handschrift, en schrijf tachtig. En de heer prees den onregtvaardigen rentmeester, omdat hij voorzigtiglijk gedaan had: want de kinderen dezer wereld zijn voorzigtiger, dan de kinderen des lichts, in hun geslacht. En ik zeg ulieden: maakt u zelven vrienden uit den onregtvaardigen Mammon, opdat, wanneer u ontbreken zal, zij u mogen ontvangen in de eeuwige tabernakelen.

De tiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

MOGTEN uwe ooren, o Heer! genadiglijk voor de gebeden uwer ootmoedige dienaren open zijn; en opdat zij hunne gebeden verkrijgen mogen, zoo doe hen om datgene vragen, wat U welbehagelijk is; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. xii. 1.

VAN de geestelijke gaven, broeders! wil ik niet, dat gij onwetende zijt. Gij weet, dat gij Heidenen waart, tot de stomme afgoden heengetrokken, naar dat gij geleid werdt. Daarom maak ik u bekend, dat niemand, die door den Geest Gods spreekt, Jezus eene vervloeking noemt; en niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest. En er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest; en er is verscheidenheid der bedieningen, en het is dezelfde Heer; en er is verscheidenheid der werkingen, doch het is dezelfde God, die alles in allen werkt. Maar aan een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is. Want dezen wordt door den Geest gegeven het woord der wijsheid, en eenen anderen het woord der kennis, door denzelfden Geest; en eenen anderen he

geloof, door denzelfden Geest; en eenen anderen de gaven der gezondmakingen, door denzelfden Geest; en eenen anderen de werkingen der krachten; en eenen anderen profetie; en eenen anderen onderscheidingen der geesten; en eenen anderen menigerlei talen; en eenen anderen uitlegging der talen. Doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, deelende aan een' iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs hij wil.

HET EVANGELIE.

Luk. xix. 41.

En als hij nabij kwam, en de stad zag, weende hij over haar, zeggende: och of gij ook bekendet, ook nog in dezen uwen dag, hetgeen tot uwen vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uwe oogen. Want er zullen dagen over u komen, dat uwe vijanden eene begraving rondom u zullen opwerpen, en zullen u omsingelen, en u van alle zijden benaauwen. En zullen u tot den grond nederwerpen, en uwe kinderen in u; en zij zullen in u den éénen steen op den anderen steen niet laten: daarom dat gij den tijd uwer bezoeking niet bekend hebt. En gegaan zijnde in den tempel, begon hij uit te drijven degenen, die daarin verkochten en kochten, zeggende tot hen: er is geschreven: mijn huis is een huis des gebeds; maar gij hebt dat tot een' kuil der moordenaren gemaakt. En hij leerde dagelijks in den tempel.

De elfde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O God! die uwe almogendheid allermeest openbaart in het betoonen van goedertieren heid en barmhartigheid; verleen ontfermend aan ons zulk eene mate van uwe genade, dat wij, den weg uwer geboden loopende, uwe genadebeloften mogen verkrijgen, en deelgenooten gemaakt worden van uwe hemelsche schatten; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. xv. 1.

Broeders! ik maak u bekend het Evangelie, dat ik u verkondigd heb, hetwelk gij ook aangenomen hebt, in hetwelk gij ook staat; door hetwelk gij ook zalig wordt, indien gij het behoudt op zoodanige wijze, als ik het u verkondigd heb; ten zij dan dat gij te vergeefs geloofd hebt. Want ik heb ulieden ten eerste overgegeven, hetgeen ik ook ontvangen heb, dat Christus gestorven is voor onze zonden, naar de Schriften; en dat hij is begraven, en dat hij is opgewekt ten derden dage, naar de Schriften; en dat hij is van Cefas gezien, daarna van de twaalven. Daarna is hij gezien

van meer dan vijf honderd broederen op eenmaal, van welken het meerder deel nog overig is, en sommigen ook zijn ontslapen. Daarna is hij gezien van Jacobus, daarna van al de Apostelen. En ten laatste van allen is hij ook van mij, als van een' ontijdig geborenen, gezien. Want ik ben de minste van de Apostelen, die niet waardig ben een Apostel genaamd te worden, daarom dat ik de gemeente Gods vervolgd heb. Doch door de genade Gods ben ik, dat ik ben; en zijne genade, die aan mij bewezen is, is niet ijdel geweest, maar ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen; doch niet ik, maar de genade Gods, die met mij is. Het zij dan ik, het zij zijlieden, alzoo prediken wij, en alzoo hebt gij geloofd.

HET EVANGELIE.

Luk. xviii. 9.

Jezus zeide tot sommigen, die bij zich zelven vertrouwden, dat zij regtvaardig waren, en de anderen niets achtten, deze gelijkenis: twee menschen gingen op in den tempel om te bidden, de één was een Farizeër, en de ander een tollenaar. De Farizeër, staande, bad dit bij zich zelven: o God! ik dank u, dat ik niet ben gelijk de andere menschen, roovers, onregtvaardigen, overspelers; of ook gelijk deze tollenaar. Ik vaste tweemaal ter week, ik geef tienden van alles, wat ik bezit. En de tollenaar, van verre staande, wilde ook zelfs de oogen niet opheffen naar den hemel, maar sloeg op zijne borst, zeggende: o God! zijt mij zondaar genadig! Ik zeg ulieden: deze ging af geregtvaardigd in zijn huis, meer dan die: want een ieder, die zich zelven verhoogt, zal vernederd worden, en die zich zelven vernedert, zal verhoogd worden.

De twaalfde Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Almagtige en eeuwige God! die altoos meer gereed zijt om te hooren, dan wij om te bidden, en gewoon meer te geven, dan wij of begeeren of verdienen; wij bidden U, stort over ons den overvloed uwer ontferming uit; ons alles vergevende, waardoor ons geweten verontrust wordt, en ons al dat goede schenkende, hetwelk wij niet waardig zijn te vragen, dan door de verdiensten en de tusschenkomst van uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

2 Cor. iii. 4.

Zoodanig een vertrouwen hebben wij door Christus bij God. Niet dat wij van ons zelven bekwaam zijn iets te denken, als uit ons zelven; maar onze bekwaamheid is uit God; die ons ook be-

waam gemaakt heeft, om te
ijn dienaars des Nieuwen
Testaments, niet der letter,
naar des Geestes: want de
etter doodt, maar de Geest
naakt levend. En indien
le bediening des doods in let-
eren bestaande, en in steenen
ngedrukt, in heerlijkheid is
geweest, alzoo dat de kin-
deren Israëls het aangezigt
van Mozes niet konden sterk
aanzien, om de heerlijkheid
zijns aangezigts, die te niet
gedaan zou worden; hoe zal
niet veel meer de bediening
des Geestes in heerlijkheid
zijn? Want indien de be-
diening der verdoemenis heer-
lijkheid geweest is, veel meer
is de bediening der regtvaar-
digheid overvloedig in heer-
lijkheid.

HET EVANGELIE.

Mark. vii. 31.

JEZUS weggegaan zijnde van de landpalen van Tyrus en Sidon, kwam aan de zee van Galiléa, door het midden der landpalen van Dekápolis. En zij bragten tot hem eenen dooven, die zwaarlijk sprak, en baden hem, dat hij de hand op hem legde. En hem van de schare alleen genomen hebbende, stak hij zijne vingeren in zijne ooren, en gespogen hebbende, raakte hij zijne tong aan; en opwaarts ziende naar den hemel, zuchtte hij, en zeide tot hem: Effatha! dat is, word geopend! En terstond werden zijne ooren geopend, en de band zijner tong werd los, en hij sprak regt. En hij gebood hunlieden, dat zij het niemand zeggen zouden; maar wat hij hun ook gebood, zoo verkondigden zij het des te meer. En zij ontzetteden zich boven mate zeer, zeggende: hij heeft alles wel gedaan, en hij maakt, dat de dooven hooren, en de stommen spreken.

De dertiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE en goedertieren God! door wiens gave alleen het komt, dat uw geloovig volk U getrouw en welbehagelijk dient; geef, smeeken wij U, dat wij in dit leven U zóó getrouwelijk mogen dienen, dat wij ten laatste uwe hemelsche beloften onfeilbaar verwerven; door de verdiensten van Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Gal. iii. 16.

Zoo zijn de beloftenissen tot Abraham en zijn zaad gesproken. Hij zegt niet: en den zaden, als van velen; maar als van één: en uwen zade; hetwelk is Christus. En dit zeg ik: het verbond, dat te voren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na vier honderd en dertig jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de beloftenis te niet te

doen. Want indien de erfenis uit de wet is, zoo is zij niet meer uit de beloftenis; maar God heeft ze Abraham door de beloftenis genadiglijk gegeven. Waartoe is dan de wet? Zij is om der overtredingen wil daarbij gesteld, totdat het zaad zou gekomen zijn, dien het beloofd was; en zij is door de Engelen besteld in de hand des middelaars. En de middelaar is niet middelaar van éénen, maar God is één. Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? Dat zij verre: want indien er eene wet gegeven ware, die magtig was levend te maken, zoo zou waarlijk de regtvaardigheid uit de wet zijn. Maar de Schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus aan de geloovigen zou gegeven worden.

HET EVANGELIE.

Luk. x. 23.

ZALIG zijn de oogen, die zien hetgeen gij ziet. Want ik zeg u, dat vele Profeten en Koningen hebben begeerd te zien hetgeen gij ziet, en hebben het niet gezien; en te hooren hetgeen gij hoort, en hebben het niet gehoord. En ziet, een zeker Wetgeleerde stond op, hem verzoekende, en zeggende: Meester! wat doende zal ik het eeuwige leven beërven? En hij zeide tot hem: wat is in de wet geschreven? hoe leest gij? En hij, antwoordende, zeide: gij zult den Heer, uwen God, liefhebben, uit geheel uw hart, en uit geheel uwe ziel, en uit geheel uwe kracht, en uit geheel uw verstand; en uwen naasten als u zelven. En hij zeide tot hem: gij hebt regt geantwoord; doe dat, en gij zult leven. Maar hij, willende zich zelven regtvaardigen, zeide tot Jezus: en wie is mijn naaste? En Jezus, antwoordende, zeide: een zeker mensch kwam af van Jerûzalem naar Jericho, en viel onder de moordenaars, welke, hem ook uitgetogen, en daartoe zware slagen gegeven hebbende, heengingen, en lieten hem half dood liggen. En bij geval kwam een zeker Priester denzelven weg af, en hem ziende, ging hij tegenover hem voorbij. En desgelijks ook een Leviet, als hij was bij die plaats, kwam hij, en zag hem, en ging tegenover hem voorbij. Maar een zeker Samaritaan, reizende, kwam omtrent hem, en hem ziende, werd hij met innerlijke ontferming bewogen. En hij, tot hem gaande, verbond zijne wonden, gietende daarin olie en wijn; en hem heffende op zijn eigen beest, voerde hem in den herberg, en verzorgde hem. En des anderen daags weggaande, langde hij twee penningen uit, en gaf ze den

waard, en zeide tot hem: draag zorg voor hem; en zoo wat gij meer aan hem te koste zult leggen, dat zal ik u wedergeven, als ik wederkome. Wie dan van deze drie dunkt u de naaste geweest te zijn desgenen, die onder de moordenaars gevallen was? En hij zeide: die barmhartigheid aan hem gedaan heeft. Zoo zeide dan Jezus tot hem: ga heen, en doe gij desgelijks.

De veertiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE en eeuwige God! geef ons vermeerdering van geloof, hoop en liefde; en opdat wij mogen verkrijgen hetgeen Gij belooft, zoo doe ons beminnen hetgeen Gij beveelt; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Gal. v. 16.

IK zeg: wandelt door den Geest, en volbrengt de begeerlijkheid des vleesches niet. Want het vleesch begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het vleesch; en deze staan tegen elkander, alzoo dat gij niet doet, hetgeen gij wildet. Maar indien gij door den Geest geleid wordt, zoo zijt gij niet onder de wet. De werken des vleesches nu zijn openbaar: welke zijn overspel, hoererij, onreinigheid, ontuchtigheid, afgoderij, venijngeving, vijandschappen, twisten, afgunstigheden, toorn, gekijf, tweedragt, ketterijen, nijd, moord, dronkenschappen, brasserijen, en dergelijke; van dewelke ik u te voren zeg, gelijk ik ook te voren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koningrijk Gods niet zullen beërven. Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, langmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid. Tegen de zoodanigen is de wet niet. Maar die van Christus zijn, hebben het vleesch gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden.

HET EVANGELIE.

Luk. xvii. 11.

EN het geschiedde, als hij naar Jerûzalem reisde, dat hij door het midden van Samarië en Galiléa ging. En als hij in een zeker vlek kwam, ontmoetten hem tien melaatsche mannen, welke stonden van verre; en zij verhieven hunne stem, zeggende: Jezus, Meester, ontferm u onzer! En als hij hen zag, zeide hij tot hen: gaat heen en vertoont u zelven den Priesteren. En het geschiedde, terwijl zij heengingen, dat zij gereinigd werden. En één van hen, ziende, dat hij genezen was, keerde wederom, met groote stemme God verheerlijkende. En hij viel op het aangezigt voor zijne voeten, hem dankende; en de-

zelve was een Samaritaan. En Jezus, antwoordende, zeide: zijn niet de tien gereinigd geworden? en waar zijn de negen? En zijn er geene gevonden, die wederkeeren, om Gode eer te geven, dan deze vreemdeling? En hij zeide tot hem: sta op, en ga heen; uw geloof heeft u behouden.

De vijftiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Bewaar, smeeken wij U, o Heer! uwe Kerk door uwe voortdurende ontferming; en daar des menschen zwakheid zonder U vallen moet, behoed ons steeds door uwe hulp voor alles, wat ons schadelijk is, en leid ons tot alles, wat aan onze zaligheid bevorderlijk is; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Gal. vi. 11.

Ziet, hoe grooten brief ik u geschreven heb met mijne hand. Al degenen, die een schoon gelaat willen toonen naar het vleesch, die noodzaken u besneden te worden, alleenlijk opdat zij van wege het kruis van Christus niet zouden vervolgd worden. Want ook zij zelven, die besneden worden, houden de wet niet; maar zij willen, dat gij besneden wordt, opdat zij in uw vleesch roemen zouden. Maar het zij verre van mij, dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heer Jezus Christus; door welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld. Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis eenige kracht, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel. En zoo velen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelven zal zijn vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods. Voorts niemand doe mij moeite aan; want ik draag de likteekenen van den Heer Jezus in mijn ligchaam. De genade van onzen Heer Jezus Christus zij met uwen geest, broeders! Amen.

HET EVANGELIE.

Matth. vi. 24.

Niemand kan twee heeren dienen: want of hij zal den éénen haten en den anderen liefhebben, of hij zal den éénen aanhangen en den anderen verachten; gij kunt niet God dienen en den Mammon. Daarom zeg ik u: zijt niet bezorgd voor uw leven, wat gij eten, en wat gij drinken zult; noch voor uw ligchaam, waarmede gij u kleeden zult: is het leven niet meer dan het voedsel, en het ligchaam dan de kleeding? Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaijen, noch maaijen, noch verzamelen in de schuren; en uw hemelsche Vader voedt nogtans dezelve: gaat gij de-

zelve niet zeer veel te boven? Wie toch van u kan, met bezorgd te zijn, éene el tot zijne lengte toedoen? En wat zijt gij bezorgd voor de kleeding? Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen: zij arbeiden niet, en spinnen niet; en ik zeg u, dat ook Sálomo, in al zijne heerlijkheid, niet is bekleed geweest, gelijk éene van dezen. Indien nu God het gras des velds, dat heden is, en morgen in den oven geworpen wordt, alzoo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleeden, gij kleingeloovigen? Daarom zijt niet bezorgd, zeggende: wat zullen wij eten? of wat zullen wij drinken? of waarmede zullen wij ons kleeden? Want al deze dingen zoeken de Heidenen: want uw hemelsche Vader weet, dat gij al deze dingen behoeft. Maar zoekt eerst het Koningrijk Gods en zijne geregtigheid, en al deze dingen zullen u toegeworpen worden. Zijt dan niet bezorgd tegen den morgen: want de morgen zal voor het zijne zorgen; elke dag heeft genoeg aan zijn zelfs kwaad.

De zestiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O Heer! wij smeeken U, laat uwe bestendige barmhartigheid uwe Kerk reinigen en beschermen; en dewijl zij zonder uwen bijstand niet in veiligheid kan blijven bestaan, zoo behoud haar voor immer door uwe hulp en goedheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. iii. 13.

Ik bid, dat gij niet vertraagt in mijne verdrukkingen voor u, hetwelk is uwe heerlijkheid. Om deze oorzaak buig ik mijne knieën tot den Vader van onzen Heer Jezus Christus, uit welken al het geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt, opdat Hij u geve, naar den rijkdom zijner heerlijkheid, met kracht versterkt te worden door zijnen Geest in den inwendigen mensch; opdat Christus door het geloof in uwe harten wone, en gij in de liefde geworteld en gegrond zijt; opdat gij ten volle kondet begrijpen met al de heiligen, welke de breedte, en lengte, en diepte, en hoogte zij, en bekennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot al de volheid Gods. Hem nu, die magtig is meer dan overvloediglijk te doen, boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt, Hem, zeg ik, zij de heerlijkheid in de gemeente, door Christus Jezus, in alle geslachten, tot alle eeuwigheid. Amen.

HET EVANGELIE.

Luk. vii. 11.

En het geschiedde op den

volgenden dag, dat hij ging naar eene stad, genaamd Naïm, en met hem gingen vele van zijne discipelen, en eene groote schare. En als hij de poort der stad genaakte, ziet daar, een doode werd uitgedragen, die een eeniggeboren zoon zijner moeder was, en zij was weduwe, en eene groote schare van de stad was met haar. En de Heer, haar ziende, werd innerlijk met ontferming over haar bewogen, en zeide tot haar: ween niet. En hij ging toe, en raakte de baar aan; (de dragers nu stonden stil) en hij zeide: jongeling, ik zeg u, sta op! En de doode zat over einde, en begon te spreken. En hij gaf hem aan zijne moeder. En vreeze beving hen allen, en zij verheerlijkten God, zeggende: een groot Profeet is onder ons opgestaan, en God heeft zijn volk bezocht. En dit gerucht van hem ging uit in geheel Judéa, en in al het omliggende land.

De zeventiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O Heer! wij bidden U, dat uwe genade ons altoos voorkomen en volgen moge, en doe ons aanhoudend ijverig zijn in alle goede werken; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. iv. 1.

Zoo bid ik u dan, ik de gevangene in den Heer, dat gij wandelt waardiglijk der roeping, met welke gij geroepen zijt; met alle ootmoedigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, verdragende elkander in liefde; u benaarstigende te behouden de eenigheid des Geestes door den band des vredes. Eén ligchaam is het, en één Geest, gelijkerwijs gij ook geroepen zijt tot ééne hoop uwer beroeping: één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die daar is boven allen, en door allen, en in u allen.

HET EVANGELIE.

Luk. xiv. 1.

Het geschiedde, als Jezus gekomen was in het huis van een' der Oversten der Farizeën, op den Sabbat, om brood te eten, dat zij hem waarnamen. En ziet, er was een zeker waterzuchtig mensch voor hem. En Jezus, antwoordende, zeide tot de Wetgeleerden en Farizeën, en sprak: is het ook geoorloofd op den Sabbat, gezond te maken? Maar zij zwegen stil. En hij nam hem, en genas hem, en liet hem gaan. En hij, hun antwoordende, zeide: wiens ezel of os van ulieden zal in eenen put vallen, en die hem niet terstond zal uittrekken op den dag des Sabbats? En

konden hem daarop niet
ederantwoorden. En hij
ide tot de genooden eene
lijkenis, aanmerkende, hoe
de vooraanzittingen ver-
zen; zeggende tot hen:
anneer gij van iemand ter
uiloft genood zult zijn, zoo
t u niet in de eerste zitplaats;
dat niet misschien een waar-
ger dan gij van hem genood
j; en hij, komende, die u en
m genood heeft, tot u zegge:
ef dezen plaats; en gij
dan zoudt beginnen met
haamte de laatste plaats te
ouden. Maar wanneer gij
enood zult zijn, ga heen en
t u in de laatste plaats; op-
at, wanneer hij komt, die u
enood heeft, hij tot u zegge:
riend! ga hooger op. Als-
an zal het u eere zijn voor
egenen, die met u aanzitten.
Vant een iegelijk, die zich
elven verhoogt, zal vernederd
orden; en die zich zelven ver-
edert, zal verhoogd worden.

De achttiende Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O Heer! wij smeeken
U, verleen uw volk de genade,
m de verzoekingen der we-
eld, des vleesches en des dui-
vels te wederstaan, en met
uivere harten en gemoederen,
U den éénigen God te volgen;
oor Jezus Christus, onzen
Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

1 Cor. i. 4.

Ik dank mijnen God allen tijd over u, van wege de genade Gods, die u gegeven is in Christus Jezus; dat gij in alles zijt rijk geworden in hem, in alle rede en alle kennis: gelijk de getuigenis van Christus bevestigd is onder u; alzoo dat het u aan geene gave ontbreekt, verwachtende de openbaring van onzen Heer Jezus Christus. Welke God u ook zal bevestigen tot het einde toe, om onstraffelijk te zijn in den dag van onzen Heer Jezus Christus.

HET EVANGELIE.

Matth. xxii. 34.

De Farizeën gehoord hebbende, dat hij den Sadduceën den mond gestopt had, zijn te zamen bijeenvergaderd. En één uit hen, zijnde een Wetgeleerde, heeft gevraagd, hem verzoekende, en zeggende: Meester! welk is het groot gebod in de wet? En Jezus zeide tot hem: gij zult liefhebben den Heer, uwen God, met geheel uw hart, en met geheel uwe ziel, en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het groote gebod. En het tweede, aan dit gelijk, is: gij zult uwen naasten liefhebben als u zelven. Aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de Profeten. Als nu de Farizeën zamenvergaderd waren, vraagde hen Jezus, en zeide: wat dunkt u van den Christus? wiens zoon is hij? Zij zeiden tot hem: Davids zoon. Hij zeide tot

hen: hoe noemt hem dan David, in den Geest, zijnen Heer? zeggende: de Heer heeft gezegd tot mijnen Heer: zit aan mijne regterhand, totdat Ik uwe vijanden zal gezet hebben tot eene voetbank uwer voeten. Indien hem dan David noemt zijnen Heer, hoe is hij zijn Zoon? En niemand kon hem een woord antwoorden; noch iemand durfde hem van dien dag aan iets meer vragen.

De negentiende Zondag na dien van Drieeenheid.

DE COLLECT.

O God! daar wij zonder U niet in staat zijn U te behagen; geef genadiglijk, dat uw Heilige Geest in alle dingen onze harten besture en regere; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. iv. 17.

Ik zeg dan dit, en betuig het in den Heer, dat gij niet meer wandelt, gelijk als de andere Heidenen wandelen in de ijdelheid huns gemoeds, verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid, die in hen is, door de verharding huns harten. Welke, ongevoelig geworden zijnde, zich zelven hebben overgegeven tot ontuchtigheid, om alle onreinigheid gieriglijk te bedrijven Doch gij hebt Christus alzoo niet geleerd; indien gij maar hem gehoord hebt, en door hem geleerd zijt, gelijk de waarheid in Jezus is: te weten dat gij zoudt afleggen, aangaande de vorige wandeling, den ouden mensch, die verdorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding; en dat gij zoudt vernieuwd worden in den geest uws gemoeds, en den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is in ware regtvaardigheid en heiligheid. Daarom legt af de leugen, en spreekt de waarheid, een iegelijk met zijnen naasten: want wij zijn elkanders leden. Wordt toornig, en zondigt niet; de zon ga niet onder over uwe toornigheid; en geeft den duivel geene plaats. Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende wat goed is met de handen, opdat hij hebbe mede te deelen dengenen, die nood heeft. Geene vuile rede ga uit uwen mond, maar zoo er eenige goede rede is tot nuttige stichting, opdat zij genade geve dien, die dezelve hooren. En bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing. Alle bitterheid, en toornigheid en gramschap, en geroep, en lastering, zij van u geweerd met alle boosheid; maar zijt jegens elkander goedertieren

armhartig, vergevende elk-
nder, gelijkerwijs ook God
ı Christus ulieden vergeven
ıeeft.

HET EVANGELIE.

Matth. ix. 1.

JEZUS in het schip gegaan ijnde, voer over en kwam n zijne stad. En ziet, zij ragten tot hem eenen geaakten, op een bed liggende. En Jezus hun geloof ziende, eide tot den geraakten: zoon! ijt welgemoed, uwe zonden ijn u vergeven. En ziet, ommigen der Schriftgeleeren zeiden in zich zelven: eze lastert God. En Jeus, ziende hunne gedachten, eide: waarom overdenkt gij waad in uwe harten? Want vat is ligter, te zeggen: de onden zijn u vergeven? of e zeggen: sta op en wandel? Doch opdat gij moogt weten, at de Zoon des menschen nagt heeft op de aarde, de onden te vergeven (toen zeide ij tot den geraakten): sta op, eem uw bed op, en ga heen aar uw huis. En hij opgetaan zijnde, ging heen naar ijn huis. De scharen nu, at ziende, hebben zich verwonderd, en God verheerlijkt, ie zoodanige magt den menchen gegeven had.

De twintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE en barmhartige God! behoed ons, naar uwe milde goedheid, smeeken wij U, voor alles, wat ons benadeelen kan; opdat wij, beide naar ligchaam en ziel bereid zijnde, blijmoedig mogen volbrengen, wat gij gedaan wilt hebben; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. v. 15.

ZIET dan, hoe gij voorzigtiglijk wandelt, niet als onwijzen, maar als wijzen, den tijd uitkoopende, dewijl de dagen boos zijn. Daarom zijt niet onverstandig, maar verstaat, welke de wil des Heeren zij. En wordt niet dronken in wijn, waarin overdaad is, maar wordt vervuld met den Geest; sprekende onder elkander met psalmen, en lofzangen, en geestelijke liederen, zingende en psalmende den Heere in uw hart: dankende te allen tijd over alle dingen God en den Vader, in den naam van onzen Heer Jezus Christus; elkander onderdanig zijnde in de vreeze Gods.

HET EVANGELIE.

Matth. xxii. 1.

JEZUS zeide: het Koningrijk der hemelen is gelijk een' zeker Koning, die zijnen zoon eene bruiloft bereid had; en zond zijne dienstknechten uit, om de genooden ter bruiloft te roepen; en zij wilden niet komen Wederom zond hij

andere dienstknechten uit, zeggende: zegt den genooden: ziet, ik heb mijn middagmaal bereid, mijne ossen, en de gemeste beesten zijn geslagt, en alle dingen zijn gereed; komt tot de bruiloft. Maar zij, zulks niet achtende, zijn heengegaan, deze tot zijnen akker, gene tot zijne koopmanschap. En de anderen grepen zijne dienstknechten, deden hun smaadheid aan, en doodden hen. Als nu de Koning dat hoorde, werd hij toornig, en zijne krijgsheiren zendende, heeft die doodslagers vernield, en hunne stad in brand gestoken. Toen zeide hij tot zijne dienstknechten: de bruiloft is wel bereid, doch de genooden waren het niet waardig. Daarom gaat op de uitgangen der wegen, en zoo velen als gij er zult vinden, roept ze tot de bruiloft. En dezelve dienstknechten, uitgaande op de wegen, vergaderden allen, die zij vonden, beide kwaden en goeden; en de bruiloft werd vervuld met aanzittende gasten. En als de Koning ingegaan was, om de aanzittende gasten te overzien, zag hij aldaar eenen mensch, niet gekleed zijnde met een bruiloftskleed; en zeide tot hem: vriend! hoe zijt gij hier ingekomen, geen bruiloftskleed aanhebbende? En hij verstomde. Toen zeide de Koning tot de dienaars: bindt zijne handen en voeten, neemt hem weg, en werpt hem uit in de buitenste duisternis: daar zal zijn weening en knersing der tanden. Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.

De eenentwintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Verleen, smeeken wij U, barmhartige God! aan uw geloovig volk vergiffenis en vrede, opdat zij gereinigd mogen worden van al hunne zonden, en U mogen dienen met een gerust gemoed; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. vi. 10.

Mijne broeders! wordt krachtig in den Heer, en in de sterkte zijner magt. Doet aan de geheele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen des duivels. Want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de Overheden, tegen de Magten, tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht. Daarom neemt aan de geheele wapenrusting Gods, opdat gij kunt wederstaan in den boozen dag, en alles verrigt hebbende, staande blijven. Staat dan, uwe lendenen omgord hebbende me

de waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen der geregtigheid; en de voeten geschoeid hebbende met bereidheid van het Evangelie des vredes; bovenal aangenomen hebbende het schild des geloofs, met hetwelk gij al de vurige pijlen des boozen zult kunnen uitblusschen. En neemt den helm der zaligheid, en het zwaard des Geestes, hetwelk is Gods woord; met alle bidding en smeeking, biddende te allen tijd in den geest, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen; en voor mij, opdat mij het woord gegeven worde in de opening mijns monds met vrijmoedigheid, om de verborgenheid van het Evangelie bekend te maken; waarover ik een gezant ben in eene keten, opdat ik in hetzelve vrijmoedigiijk moge spreken, gelijk mij betaamt te spreken.

HET EVANGELIE.

Joh. iv. 46.

Er was een zeker koninklijk hoveling, wiens zoon krank was te Kapernaüm. Deze, gehoord hebbende, dat Jezus uit Judéa in Galiléa kwam, ging tot hem, en bad hem, dat hij afkwame, en zijnen zoon gezond maakte: want hij lag op zijn sterven. Jezus dan zeide tot hem: ten zij dat gijlieden teekenen en wonderen ziet, zoo zult gij niet gelooven. De koninklijke hoveling zeide tot hem: Heer! kom af, eer mijn kind sterft. Jezus zeide tot hem: ga heen, uw zoon leeft. En de mensch geloofde het woord, dat Jezus tot hem zeide, en ging heen. En als hij nu afging, kwamen hem zijne dienstknechten te gemoet, en boodschapten, zeggende: uw kind leeft! Zoo vraagde hij dan van hen de ure, in welke het beter met hem geworden was. En zij zeiden tot hem: gisteren te zeven ure verliet hem de koorts. De vader bekende dan, dat het in dezelve ure was, in dewelke Jezus tot hem gezegd had: uw zoon leeft. En hij geloofde zelf, en zijn geheele huis. Dit tweede teeken heeft Jezus wederom gedaan, als hij uit Judéa in Galiléa gekomen was.

De tweeëntwintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O heer! wij smeeken U, bewaar uwe huisgenooten, de Kerk, in eene gedurige godsvrucht; opdat zij, door uwe bescherming, van alle tegenspoeden bevrijd en godvruchtiglijk overgegeven blijve aan uwe dienst in goede werken, tot roem van uwen naam; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Fil. i. 3.

Ik dank mijnen God, zoo dikwijls als ik uwer gedenk, (te allen tijd in al mijn gebed voor u allen met blijdschap het gebed doende) over uwe gemeenschap aan het Evangelie, van den eersten dag af tot nu toe: vertrouwende ditzelve, dat Hij, die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus; gelijk het bij mij regt is, dat ik van u allen dit gevoel, omdat ik in mijn hart houde, dat gij, beide in mijne banden, en in mijne verantwoording en bevestiging van het Evangelie, gij allen, zeg ik, mijne genade mede deelachtig zijt. Want God is mijn getuige, hoezeer ik begeerig ben naar u allen, met innerlijke bewegingen van Jezus Christus. En dit bid ik God, dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde in erkentenis en alle gevoelen; opdat gij beproeft de dingen, die daarvan verschillen, opdat gij opregt zijt, en zonder aanstoot te geven, tot den dag van Christus; vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs van God.

HET EVANGELIE.

Matth. xviii. 21.

Petrus zeide tot Jezus: Heer! hoe menigmaal zal mijn broeder tegen mij zondigen, en ik hem vergeven? tot zevenmaal? Jezus zeide tot hem: ik zeg u niet, tot zevenmaal, maar tot zeventigmaal zevenmaal. Daarom wordt het Koningrijk der hemelen vergeleken bij een' zeker Koning, die rekening met zijne dienstknechten houden wilde. Als hij nu begon te rekenen, werd tot hem gebragt één, die hem schuldig was tien duizend talenten. En als hij niet had, om te betalen, beval zijn heer, dat men hem zou verkoopen, en zijne vrouw en kinderen, en al wat hij had, en dat de schuld zou betaald worden. De dienstknecht dan, nedervallende, aanbad hem, zeggende: heer! wees langmoedig over mij, en ik zal u alles betalen. En de heer van dezen dienstknecht, met barmhartigheid innerlijk bewogen zijnde, heeft hem ontslagen, en de schuld hem kwijtgescholden. Maar dezelve dienstknecht, uitgaande, heeft gevonden een' zijner mede-dienstknechten, die hem honderd penningen schuldig was, en hem aanvattende, greep hem bij de keel, zeggende: betaal mij, wat gij schuldig zijt. Zijn mede-dienstknecht dan, nedervallende aan zijne voeten, bad hem, zeggende: zijt langmoedig over mij, en ik zal u alles betalen. Doch hij wilde niet; maar ging heen, en wierp hem in de gevangenis, totdat hij de schuld zou betaald hebben. Als

-u zijne mede-dienstknechten -agen hetgeen geschied was, -ijn zij zeer bedroefd gewor-en; en komende, verklaar-en zij hunnen heer al wat er -eschied was. Toen heeft -em zijn heer tot zich geroe-en, en zeide tot hem: gij -ooze dienstknecht! al die -chuld heb ik u kwijtgeschol-en, dewijl gij mij gebeden -ebt; behoordet gij ook niet - over uwen mede-dienst-necht te ontfermen, gelijk -k ook mij over u ontfermd -eb? En zijn heer, ver-oornd zijnde, leverde hem -en pijners over, totdat hij -ou betaald hebben al wat -ij hem schuldig was. Alzoo -al ook mijn hemelsche Vader - doen, indien gij niet van -arte vergeeft een iegelijk -ijnen broeder zijne mis-laden.

De drieëntwintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O God! onze toevlugt en -nze sterkte, die de oorsprong -an alle godsvrucht zijt; wees -ereid, smeeken wij U, om de -odvruchtige gebeden uwer -erk te hooren, en geef, dat -ij alles, wat wij geloovig -an U bidden, krachtig-ijk mogen verkrijgen; door -ezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Fil. iii. 17.

Weest mede mijne navolgers, broeders! en merkt op degenen, die alzoo wandelen, gelijk gij ons tot een voorbeeld hebt. Want velen wandelen anders; van dewelken ik u dikmaals gezegd heb, en nu ook weenende zeg, dat zij vijanden des kruises van Christus zijn; welker einde is het verderf, welker God is de buik, en welker heerlijkheid is in hunne schande, dewelke aardsche dingen bedenken. Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heer Jezus Christus; die ons vernederd ligchaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan zijn heerlijk ligchaam, naar de werking, waardoor hij ook alle dingen zich zelven kan onderwerpen.

HET EVANGELIE.

Matth. xxii. 15.

Toen gingen de Farizëen heen, en hielden te zamen raad, hoe zij hem verstrikken zouden in zijne rede. En zij zonden uit tot hem hunne discipelen, met de Herodianen, zeggende: Meester! wij weten, dat gij waarachtig zijt, en den weg Gods in der waarheid leert, en naar niemand vraagt: want gij ziet den persoon der menschen niet aan; zeg ons dan: wat dunkt u? is het geoorloofd, den Keizer schatting te geven of niet? Maar Jezus, bekennende hunne boosheid, zeide:

gij geveinsden! wat verzoekt gij mij? toont mij den schatting-penning. En zij bragten hem een' penning. En hij zeide tot hen: wiens is dit beeld en het opschrift? Zij zeiden tot hem: des Keizers. Toen zeide hij tot hen: geeft dan den Keizer dat des Keizers is, en Gode dat Gods is. En zij, dit hoorende, verwonderden zich, en hem verlatende, zijn zij weggegaan.

De vierentwintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

O Heer! wij smeeken U, spreek uw volk van hunne misdaden vrij; opdat wij allen door uwe milde goedheid mogen losgemaakt worden van de banden dier zonden, die wij door onze zwakheid begaan hebben; geef dit, o hemelsche Vader! om den wil van Jezus Christus, onzen gezegenden Heer en Zaligmaker. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Col. i. 3.

Wij danken den God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, altijd voor u biddende; alzoo wij van uw geloof in Christus Jezus gehoord hebben, en van de liefde, die gij hebt tot alle heiligen, om de hoop, die u weggelegd is in de hemelen, van welke gij te voren gehoord hebt, door het woord der waarheid, namelijk des Evangelies; hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de geheele wereld, en het brengt vruchten voort, gelijk ook onder u, van dien dag af dat gij gehoord hebt, en de genade Gods in waarheid bekend hebt. Gelijk gij ook geleerd hebt van E'pafras, onzen geliefden mededienstknecht, dewelke een getrouw dienaar van Christus is voor u; die ons ook verklaard heeft uwe liefde in den Geest. Waarom ook wij, van dien dag af dat wij het gehoord hebben, niet ophouden voor u te bidden en te begeeren, dat gij moogt vervuld worden met de kennis van zijnen wil, in alle wijsheid en geestelijk verstand; opdat gij moogt wandelen waardiglijk den Heere, tot alle behagelijkheid, in alle goede werken vrucht dragende, en wassende in de kennis van God; met alle kracht bekrachtigd zijnde, naar de sterkte zijner heerlijkheid, tot alle lijdzaamheid en langmoedigheid, met blijdschap; dankende den Vader, die ons bekwaam gemaakt heeft, om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

HET EVANGELIE.

Matth. ix. 18.

Als Jezus deze dingen tot de discipelen van Johannes sprak, ziet, een Overste kwam

en aanbad hem, zeggende: mijne dochter is nu terstond gestorven, doch kom en leg uwe hand op haar, en zij zal leven. En Jezus, opgestaan zijnde, volgde hem, en zijne discipelen. (En ziet, eene vrouw, die twaalf jaren het bloedvloeijen gehad had, komende tot hem van achteren, raakte den zoom zijns kleeds aan: want zij zeide in zich zelve: indien ik alleenlijk zijn kleed aanraak, zoo zal ik gezond worden. En Jezus, zich omkeerende en haar ziende, zeide: zijt welgemoed, dochter! uw geloof heeft u behouden. En de vrouw werd gezond van dezelve ure af.) En als Jezus in het huis des Oversten kwam, en zag de pijpers en de woelende schare, zeide hij tot hen: vertrekt; want het dochtertje is niet dood, maar slaapt. En zij belachten hem. Als nu de schare uitgedreven was, ging hij in, en greep hare hand; en het dochtertje stond op. En dit gerucht ging uit door dat geheele land.

De vijfentwintigste Zondag na dien van Drieëenheid.

DE COLLECT.

Wek den wil op, smeeken wij U, o Heer! van uw geloovig volk; opdat zij, de vrucht van goede werken overvloediglijk voortbrengende, door U rijkelijk beloond mogen worden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Jer. xxiii. 5.

Ziet, de dagen komen, spreekt de Heer, dat Ik aan David eene regtvaardige Spruit zal verwekken; die zal Koning zijnde regeren, en voorspoedig zijn, en regt en geregtigheid doen op de aarde. In zijne dagen zal Juda verlost worden, en Israël zeker wonen; en dit zal zijn naam zijn, waarmede men hem zal noemen: DE HEER, ONZE GEREGTIGHEID. Daarom, ziet, de dagen komen, spreekt de Heer, dat zij niet meer zullen zeggen: zoo waarachtig als de Heer leeft, die de kinderen Israëls uit Egypteland heeft opgevoerd! maar: zoo waarachtig als de Heer leeft, die het zaad van het huis Israëls heeft opgevoerd, en die het aangebragt heeft uit het land van het noorden, en uit al de landen, waarhenen Ik ze gedreven had! want zij zullen wonen in hun land.

HET EVANGELIE.

Joh. vi. 5.

Jezus dan, de oogen opheffende, en ziende, dat eene groote schare tot hem kwam, zeide tot Filippus: van waar zullen wij brooden koopen, opdat dezen eten mogen? (Doch dit zeide hij, hem beproevende; want hij wist zelf, wat hij doen zou.) Filippus antwoordde hem: voor twee

honderd penningen brood is voor dezen niet genoeg, opdat een iegelijk van hen een weinig neme. Eén van zijne discipelen, namelijk Andréas, de broeder van Simon Petrus, zeide tot hem: hier is een jongsken, dat vijf gerstebrooden heeft, en twee vischjes; maar wat zijn deze onder zoo velen? En Jezus zeide: doet de menschen nederzitten. En er was veel gras in die plaats. Zoo zaten dan de mannen neder, omtrent vijf duizend in getal. En Jezus nam de brooden, en gedankt hebbende, deelde hij ze den discipelen, en de discipelen dengenen, die nedergezeten waren; desgelijks ook van de vischjes, zoo veel zij wilden. En als zij verzadigd waren, zeide hij tot zijne discipelen: vergadert de overgeschotene brokken, opdat er niets verloren ga. Zij vergaderden ze dan, en vulden twaalf korven met brokken van de vijf gerstebrooden, welke overgeschoten waren dengenen, die gegeten hadden. De menschen dan, gezien hebbende het teeken, dat Jezus gedaan had, zeiden: deze is waarlijk de Profeet, die in de wereld komen zou.

¶ *Zoo er meer Zondagen mogten zijn vóór den Zondag van Advent, dan zal de Dienst van sommige dier Zondagen, welke na Epifanie overgeslagen zijn, worden ingevoegd ter aanvulling van zoo vele als hier ontbreken. En zoo er minder mogten zijn, kunnen die, welke te veel zijn, worden overgeslagen: met dien verstande, dat deze laatste Collect, Zendbrief en Evangelie altoos gebruikt moeten worden op den Zondag naast vóór Advent.*

St. Andreas-Dag.

DE COLLECT.

Almagtige God! die zoodanige genade aan uwen heiligen Apostel Andreas geschonken hebt, dat hij gereedelijk de roeping van uwen Zoon Jezus Christus gehoorzaamde en hem zonder uitstel volgde; verleen ons allen de genade, dat wij, geroepen zijnde door uw heilig Woord, terstond ons zelven gehoorzaam mogen overgeven, om uwe heilige geboden te vervullen; door denzelven Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Rom. x. 9.

Indien gij met uwen mond zult belijden den Heer Jezus, en met uw hart gelooven, dat hem God uit de dooden opgewekt heeft, zoo zult gij zalig worden. Want met het hart gelooft men ter regtvaardigheid, en met den mond belijdt men ter zaligheid. Want de Schrift zegt: een iegelijk, die in hem gelooft, die zal niet beschaamd worden. Want er is geen onderscheid, noch van Jood noch van Griek: want een zelfde is Heer van allen, die hem aanroepen. Want een iegelijk, die den naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden. Hoe zullen zij dan hem aanroepen, in welken zij niet geloofd hebben? en hoe zullen zij in hem gelooven, van welken zij niet gehoord hebben? en hoe zullen zij

hooren, zonder die hun predikt? en hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: hoe liefelijk zijn de voeten dergenen, die vrede verkondigen, dergenen, die het goede verkondigen! Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest: want Jesaja zegt: Heer! wie heeft onze prediking geloofd? Zoo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord Gods. Maar ik zeg: hebben zij het niet gehoord? Ja toch, hun geluid is over de geheele aarde uitgegaan, en hunne woorden tot de einden der wereld. Maar ik zeg: heeft Israël het niet verstaan? Mozes zegt eerst: Ik zal ulieden tot jaloerschheid verwekken door degenen, die geen volk zijn; door een onverstandig volk zal Ik u tot toorn verwekken. En Jesaja verstout zich, en zegt: Ik ben gevonden van degenen, die Mij niet zochten; Ik ben openbaar geworden dengenen, die naar Mij niet vraagden. Maar tegen Israël zegt Hij: den geheelen dag heb Ik mijne handen uitgestrekt tot een ongehoorzaam en tegensprekend volk.

HET EVANGELIE.

Matth. iv. 18.

Jezus, wandelende aan de zee van Galiléa, zag twee broeders, namelijk Simon, gezegd Petrus, en Andréas, zijnen broeder, het net in de zee werpende (want zij waren visschers); en hij zeide tot hen: volgt mij na, en ik zal u visschers der menschen maken. Zij dan, terstond de netten verlatende, zijn hem nagevolgd. En hij, van daar voortgegaan zijnde, zag twee andere broeders, namelijk Jacobus, den zoon van Zebedéüs, en Johannes, zijnen broeder, in het schip met hunnen vader Zebedéüs, hunne netten vermakende, en heeft hen geroepen. Zij dan, terstond verlatende het schip en hunnen vader, zijn hem nagevolgd.

St. Thomas de Apostel.

DE COLLECT.

Almagtige en eeuwiglevende God! die tot meerdere bevestiging des geloofs toeliet, dat uw heilige Apostel Thomas twijfelde aan de opstanding van uwen Zoon; verleen ons, zoo volkomen, en zonder eenige twijfeling, in uwen Zoon Jezus Christus te gelooven, dat ons geloof nimmer in uwe oogen bestraffelijk moge wezen. Hoor ons, o Heer! door denzelven Jezus Christus, wien met U en den Heiligen Geest zij alle eer en heerlijkheid, nu en tot in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. ii. 19.

Zoo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners.

maar medeburgers der heiligen, en huisgenooten Gods: gebouwd op het fondament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen; op welken het geheele gebouw, bekwamelijk zamengevoegd zijnde, opwast tot eenen heiligen tempel in den Heer; op welken ook gij mede gebouwd wordt tot eene woonstede Gods in den Geest.

HET EVANGELIE.

Joh. xx. 24.

Thomas, één van de twaalven, gezegd Didymus, was met hen niet, toen Jezus daar kwam. De andere discipelen dan zeiden tot hem: wij hebben den Heer gezien. Doch hij zeide tot hen: indien ik in zijne handen niet zie het teeken der nagelen, en mijnen vinger steke in het teeken der nagelen, en steke mijne hand in zijne zijde, ik zal geenszins gelooven. En na acht dagen waren zijne discipelen wederom binnen, en Thomas met hen; en Jezus kwam, als de deuren gesloten waren, en stond in het midden, en zeide: vrede zij ulieden! Daarna zeide hij tot Thomas: breng uwen vinger hier, en zie mijne handen, en breng uwe hand, en steek ze in mijne zijde; en zijt niet ongeloovig, maar geloovig. En Thomas antwoordde en zeide tot hem: mijn Heer en mijn God! Jezus zeide tot hem: omdat gij mij gezien hebt, Thomas! zoo hebt gij geloofd; zalig zijn zij, die niet zullen gezien hebben, en nogtans zullen geloofd hebben. Jezus dan heeft nog wel vele andere teekenen in de tegenwoordigheid zijner discipelen gedaan, die niet zijn geschreven in dit boek; maar deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zone Gods; en opdat gij, geloovende, het leven hebt in zijnen naam.

De Bekeering van den H. Paulus.

DE COLLECT.

O God! die, door de prediking van den gezegenden Apostel Paulus, het licht van het Evangelie hebt doen schijnen over de wereld; geef, smeeken wij U, dat wij, aan zijne wondervolle bekeering gedachtig, onze dankbaarheid aan U voor dezelve mogen doen blijken, door de heilige leer te volgen, welke hij voordroeg; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. ix. 1.

En Saulus, blazende nog dreiging en moord tegen de discipelen des Heeren, ging tot den Hoogepriester, en begeerde brieven van hem naar Damaskus, aan de Synagogen, opdat, zoo hij eenigen, die van dien weg waren, vond, hij dezelven, beide mannen en vrouwen, zou gebonden brengen

naar Jerûzalem. En als hij reisde, is het geschied, dat hij nabij Damaskus kwam, en hem omscheen snellijk een licht van den hemel; en ter aarde gevallen zijnde, hoorde hij eene stem, die tot hem zeide: Saul, Saul! wat vervolgt gij mij? En hij zeide: wie zijt gij, Heere? En de Heer zeide: ik ben Jezus, dien gij vervolgt. Het is u hard, de verzenen tegen de prikkels te slaan. En hij, bevende en verbaasd zijnde, zeide: Heer! wat wilt gij, dat ik doen zal? En de Heer zeide tot hem: sta op, en ga in de stad, en u zal aldaar gezegd worden, wat gij doen moet. En de mannen, die met hem over weg reisden, stonden verbaasd, hoorende wel de stem, maar niemand ziende. En Saulus stond op van de aarde; en als hij zijne oogen opendeed, zag hij niemand. En zij, hem bij de hand leidende, bragten hem te Damaskus. En hij was drie dagen, dat hij niet zag, en at niet, en dronk niet. En er was een zeker discipel te Damaskus, met name Ananías; en de Heer zeide tot hem in een gezigt: Ananías! En hij zeide: zie, hier ben ik, Heere! En de Heer zeide tot hem: sta op, en ga in de straat, genaamd de regte, en vraag in het huis van Judas naar eenen, met name Saulus, van Tarsen: want zie, hij bidt. En hij heeft in een gezigt gezien, dat een man, met name Ananías, inkwam, en hem de hand opleide, opdat hij wederom ziende wierd. En Ananías antwoordde: Heer! ik heb uit velen gehoord van dezen man, hoe veel kwaad hij uwen heiligen in Jerûzalem gedaan heeft; en heeft hier magt van de Overpriesters, om te binden allen, die uwen naam aanroepen. Maar de Heer zeide tot hem: ga heen; want deze is mij een uitverkoren vat, om mijnen naam te dragen voor de Heidenen, en de Koningen en de kinderen Israëls. Want ik zal hem toonen, hoe veel hij lijden moet om mijnen naam. En Ananías ging heen en kwam in het huis; en de handen op hem leggende, zeide hij: Saul, broeder! de Heer heeft mij gezonden, namelijk Jezus, die u verschenen is op den weg, dien gij kwaamt, opdat gij weder ziende en met den Heiligen Geest vervuld zoudt worden. En terstond vielen af van zijne oogen gelijk als schellen, en hij werd terstond wederom ziende; en stond op, en werd gedoopt. En als hij spijze genomen had, werd hij versterkt. En Saulus was sommige dagen bij de discipelen, die te Damaskus waren. En hij predikte terstond Christus in de Synagogen, dat hij de Zoon van God is. En zij ontzetteden zich allen, die het hoorden, en zeiden: is deze niet degene, die te Jerûzalem

verstoorde, wie dezen naam aanriepen, en die daarom hier gekomen is, opdat hij dezelven gebonden zou brengen tot de Overpriesters? Doch Saulus werd meer en meer bekrachtigd, en overtuigde de Joden, die te Damaskus woonden, bewijzende, dat deze de Christus is.

HET EVANGELIE.

Matth. xix. 27.

PETRUS antwoordde en zeide tot Jezus: zie, wij hebben alles verlaten en zijn u gevolgd: wat zal ons dan geworden? En Jezus zeide tot hen: voorwaar ik zeg u, dat gij, die mij gevolgd zijt, in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des menschen zal gezeten zijn op den troon zijner heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls. En zoo wie zal verlaten hebben, huizen, of broeders, of zusters, of vader, of moeder, of vrouw, of kinderen, of akkers, om mijns naams wil, die zal honderdvoud ontvangen, en het eeuwige leven beërven. Maar vele eersten zullen de laatsten zijn, en vele laatsten de eersten.

DE VOORSTELLING VAN CHRISTUS IN DEN TEMPEL, GEWOONLIJK GENAAMD

De Reiniging der heilige Maagd Maria.

DE COLLECT.

ALMAGTIGE en eeuwiglevende God! wij smeeken uwe Majesteit ootmoedig, dat, gelijk uw ééniggeboren Zoon, op dezen dag, in de zelfstandigheid van ons vleesch, in den tempel werd voorgesteld, wij ook U mogen worden voorgesteld met zuivere en gereinigde harten, door denzelven uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Mal. iii. 1.

ZIET, Ik zende mijnen Engel, die voor mijn aangezigt den weg bereiden zal; en snellijk zal tot zijnen Tempel komen, die Heer, dien gijlieden zoekt, te weten, de Engel des verbonds, aan denwelken gij lust hebt; ziet, hij komt, zegt de Heer der heirscharen. Maar wie zal den dag zijner toekomst verdragen? en wie zal bestaan, als hij verschijnt? Want hij zal zijn als het vuur van eenen goudsmid, en als zeep der vollers. En hij zal zitten, louterende, en het zilver reinigende, en hij zal de kinderen van Levi reinigen, en hij zal ze doorlouteren als goud, en als zilver: dan zullen zij den Heere spijsoffer toebrengen in geregtigheid. Dan zal het spijsoffer van Juda en Jerûzalem den Heere zoet wezen, als in de oude dagen, en als in de vorige jaren. En Ik zal tot ulieden ten oordeel naderen; en Ik zal een snel getuige zijn tegen de toovenaars, en tegen de overspelers, en tegen degenen, die valschelijk zweren, en tegen degenen,

die den loon des daglooners met geweld inhouden, die de weduw, en den wees, en den vreemdeling het regt verkeeren, en Mij niet vreezen, zegt de Heer der heirscharen.

HET EVANGELIE.

Luk. ii. 22.

En als de dagen harer reiniging vervuld waren, naar de wet van Mozes, bragten zij hem te Jerûzalem, opdat zij hem den Heere voorstelden; (gelijk geschreven is in de wet des Heeren: al wat mannelijk is, dat de moeder opent, zal den Heere heilig genaamd worden) en opdat zij offerande gaven, naar hetgeen in de wet des Heeren gezegd is, een paar tortelduiven, of twee jonge duiven. En ziet, er was een mensch te Jerûzalem, wiens naam was Simeon; en deze mensch was regtvaardig en Godvreezende, verwachtende de vertroosting Israëls; en de Heilige Geest was op hem. En hem was eene Goddelijke openbaring gedaan door den Heiligen Geest, dat hij den dood niet zien zoude, eer hij den Christus des Heeren zou zien. En hij kwam door den Geest in den tempel. En als de ouders het kindeken Jezus inbragten, om naar de gewoonte der wet met hem te doen; zoo nam hij hetzelve in zijne armen, en loofde God, en zeide: nu laat Gij, Heer! uwen dienstknecht gaan in vrede, naar uw woord: want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien, die Gij bereid hebt voor het aangezigt van al de volken: een licht tot verlichting der Heidenen, en tot heerlijkheid van uw volk Israël. En Jozef en zijne moeder verwonderden zich over hetgeen van hem gezegd werd. En Simeon zegende henlieden, en zeide tot Maria, zijne moeder: zie, deze wordt gezet tot eenen val en opstanding veler in Israël, en tot een teeken, dat wedersproken zal worden, (en ook een zwaard zal door uwe eigene ziel gaan) opdat de gedachten uit vele harten geopenbaard worden. En er was Anna, eene Profetesse, eene dochter van Fanuël, uit den stam van Aser; deze was tot grooten ouderdom gekomen, welke met haren man zeven jaren had geleefd van haren maagdom af. En zij was eene weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, dewelke niet week uit den tempel, met vasten en bidden God dienende nacht en dag. En deze, te dierzelver ure daarbij komende, heeft insgelijks den Heer beleden, en sprak van hem tot allen, die de verlossing in Jerûzalem verwachtten. En als zij alles voleindigd hadden, wat naar de wet des Heeren te doen was, keerden zij weder naar Galiléa, tot hunne stad Názareth. En het kindeken wies op, en werd gesterkt in den geest, en vervuld met

wijsheid; en de genade Gods was over hem.

St. Matthias-Dag.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die, in de plaats van den verrader Judas, uwen getrouwen dienstknecht Matthias hebt verkoren, om één van het getal der twaalf Apostelen te zijn; geef dat uwe Kerk, altoos bewaard voor valsche Apostelen, door getrouwe en ware herders moge bestuurd en geleid worden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. i. 15.

IN dezelve dagen stond Petrus op in het midden der discipelen, en sprak: (er was nu eene schare bijeen van omtrent honderd en twintig personen) mannen broeders! deze Schrift moest vervuld worden, welke de Heilige Geest door den mond Davids voorzegd heeft van Judas, die de leidsman geweest is dergenen, die Jezus vingen: want hij was met ons gerekend, en had het lot dezer bediening verkregen. Deze dan heeft verworven eenen akker, door den loon der ongeregtigheid, en voorwaarts overgevallen zijnde, is midden opgeborsten, en al zijne ingewanden zijn uitgestort. En het is bekend geworden allen, die te Jerûzalem wonen, alzoo dat die akker in hunne eigene taal genoemd wordt Akeldama, dat is, een akker des bloeds. Want er staat geschreven in het boek der Psalmen: zijne woonstede worde woest, en er zij niemand, die in dezelve wone. En: een ander neme zijn Opzieners-ambt. Het is dan noodig, dat van de mannen, die met ons omgegaan hebben al den tijd, in welken de Heer Jezus onder ons in- en uitgegaan is, beginnende van den doop van Johannes, tot den dag toe, in welken hij van ons opgenomen is, één derzelve met ons getuige worde van zijne opstanding. En zij stelden er twee, Jozef, genaamd Bársabas, die toegenaamd was Justus, en Matthías. En zij baden en zeiden: Gij Heere! gij kenner der harten van allen, wijs van deze twee éénen aan, dien Gij uitverkoren hebt; om te ontvangen het lot dezer bediening en des Apostelschaps, waarvan Judas afgeweken is, dat hij heenging in zijne eigene plaats. En zij wierpen hunne loten; en het lot viel op Matthías, en hij werd met gemeene toestemming tot de elf Apostelen gekozen.

HET EVANGELIE.

Matth. xi. 25.

IN dienzelven tijd antwoordde Jezus en zeide: ik dank U, Vader! Heer des hemels en der aarde! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt,

en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard. Ja, Vader! want alzoo is geweest het welbehagen voor U. Alle dingen zijn mij overgegeven van mijnen Vader; en niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon, en dien het de Zoon wil openbaren. Komt herwaarts tot mij allen, die vermoeid en belast zijt, en ik zal u ruste geven. Neemt mijn juk op u, en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult ruste vinden voor uwe zielen. Want mijn juk is zacht, en mijn last is ligt.

Boodschap der gezegende Maagd Maria.

DE COLLECT.

Wij smeeken U, o Heer! stort uwe genade uit in onze harten; opdat, gelijk wij door de boodschap van eenen Engel de menschwording van uwen Zoon Jezus Christus vernomen hebben, wij ook door zijn kruis en lijden tot de heerlijkheid zijner opstanding mogen gebragt worden; door denzelven Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Jes. vii. 10.

En de Heer voer voort te spreken tot Achaz, zeggende: eisch u een teeken van den Heer, uwen God; eisch beneden in de diepte, of eisch boven uit de hoogte. Doch Achaz zeide: ik zal het niet eischen, en ik zal den Heer niet verzoeken. Toen zeide hij: hoort gijlieden nu, gij huis van David! is het ulieden te weinig, dat gij de menschen moede maakt, dat gij ook mijnen God moede maakt? Daarom zal de Heer zelf uliedien een teeken geven: ziet, eene maagd zal zwanger worden, en zij zal eenen zoon baren, en zijnen naam Immanuël heeten. Boter en honig zal hij eten, totdat hij wete te verwerpen het kwade, en te verkiezen het goede.

HET EVANGELIE.

Luk. i. 26.

En in de zesde maand werd de Engel Gabriël van God gezonden naar eene stad in Galiléa, genaamd Názareth; tot eene maagd, die ondertrouwd was met eenen man, wiens naam was Jozef, uit den huize Davids; en de naam der maagd was Maria. En de Engel tot haar ingekomen zijnde, zeide: wees gegroet, gij begenadigde! de Heer is met u, gij zijt gezegend onder de vrouwen. En als zij hem zag, werd zij zeer ontroerd over dit zijn woord, en overleide, hoedanig deze groetenis mogt zijn. En de Engel zeide tot haar. vrees niet, Maria! want gij hebt genade bij God gevonden. En zie, gij zult bevrucht worden, en eenen zoon baren, en zult zijnen naam heeten Jezus. Deze

zal groot zijn, en de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden; en God de Heer zal hem den troon van zijnen vader David geven; en hij zal over het huis Jakobs Koning zijn in der eeuwigheid, en zijns Koningrijks zal geen einde zijn. En Maria zeide tot den Engel: hoe zal dat wezen, dewijl ik geenen man bekenne? En de Engel, antwoordende, zeide tot haar: de Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen: daarom ook, dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden. En zie, Elizabet, uwe nicht, is ook zelve bevrucht met eenen zoon, in haren ouderdom; en deze maand is haar, die onvruchtbaar genaamd was, de zesde: want geen ding zal bij God onmogelijk zijn. En Maria zeide: zie, de dienstmaagd des Heeren; mij geschiede naar uw woord. En de Engel ging weg van haar.

St. Markus-Dag.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die uwe heilige Kerk onderwezen hebt door de hemelsche leer van uwen Evangelist Markus; geef ons de genade, dat wij niet, als kinderen, omgevoerd mogen worden met allen wind van ijdele leer, maar dat wij bevestigd mogen worden in de waarheid van uw heilig Evangelie; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Efez. iv. 7.

AAN elk een van ons is de genade gegeven, naar de maat der gave van Christus. Daarom zegt Hij: als hij opgevaren is in de hoogte, heeft hij de gevangenis gevangen genomen, en heeft den menschen gaven gegeven. Nu dit: hij is opgevaren; wat is het, dan dat hij ook eerst is nedergedaald in de nederste deelen der aarde? Die nedergedaald is, is dezelfde ook, die opgevaren is verre boven al de hemelen, opdat hij alle dingen vervullen zou. En dezelfde heeft gegeven sommigen tot Apostelen, en sommigen tot Profeten, en sommigen tot Evangelisten, en sommigen tot Herders en Leeraars: tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des ligchaams van Christus. Totdat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennis van den Zoon Gods, tot eenen volkomenen man, tot de mate van de grootte der volheid van Christus; opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind der leer, door de bedriegerij der menschen, door arglistigheid, om listiglijk tot dwaling te brengen; maar

de waarheid betrachtende in liefde, allezins zouden opwassen in hem, die het Hoofd is, namelijk Christus; uit welken het geheele ligchaam, bekwamelijk zamengevoegd en zamen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in zijne maat, den wasdom des ligchaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde.

HET EVANGELIE.

Joh. xv. 1.

Ik ben de ware wijnstok, en mijn Vader is de landman. Alle ranke, die in mij geene vrucht draagt, die neemt Hij weg; en al wie vrucht draagt, die reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage. Gijlieden zijt nu rein om het woord, dat ik tot u gesproken heb. Blijft in mij, en ik in u. Gelijkerwijs de rank geene vrucht kan dragen van zich zelve, zoo zij niet in den wijnstok blijft; alzoo ook gij niet, zoo gij in mij niet blijft. Ik ben de wijnstok, en gij de ranken; die in mij blijft, en ik in hem, die draagt veel vrucht: want zonder mij kunt gij niets doen. Zoo iemand in mij niet blijft, die is buiten geworpen, gelijkerwijs de rank, en is verdord; en men vergadert dezelve, en men werpt ze in het vuur, en zij worden verbrand. Indien gij in mij blijft, en mijne woorden in u blijven, zoo wat gij wilt, zult gij begeeren, en het zal u geschieden. Hierin is mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt; en gij zult mijne discipelen zijn. Gelijkerwijs de Vader mij liefgehad heeft, heb ik ook u liefgehad; blijft in deze mijne liefde. Indien gij mijne geboden bewaart, zoo zult gij in mijne liefde blijven; gelijkerwijs ik de geboden mijns Vaders bewaard heb, en blijf in zijne liefde. Deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat mijne blijdschap in u blijve, en uwe blijdschap vervuld worde.

St. Filippus en St. Jacobus-Dag.

DE COLLECT.

O almagtige God! wien regt te kennen het eeuwige leven is; verleen ons, dat wij uwen Zoon Jezus Christus volkomen mogen kennen, als den weg, de waarheid en het leven; opdat wij, de voetstappen volgende van uwe heilige Apostelen Filippus en Jacobus, met vasten voet den weg betreden mogen, die ten eeuwigen leven leidt; door denzelven uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Jac. i. 1.

Jacobus, een dienstknecht van God en van den Heer Jezus Christus, aan de twaalf stammen, die in de verstrooijing zijn, zaligheid. Acht het voor groote vreugde, mijne

broeders! wanneer gij in velerlei verzoekingen valt; wetende, dat de beproeving uws geloofs lijdzaamheid werkt. Doch de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk, opdat gij moogt volmaakt zijn en geheel opregt, in geen ding gebrekkelijk. En indien iemand van u wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begeere, die een' iegelijk mildelijk geeft, en niet verwijt; en zij zal hem gegeven worden. Maar dat hij ze begeere in geloof niet twijfelende; want die twijfelt, is eene baar der zee gelijk, die van den wind gedreven en op en neder geworpen wordt. Want die mensch meene niet, dat hij iets ontvangen zal van den Heer: een dubbelhartig man is ongestadig in al zijne wegen. Maar de broeder, die nederig is, roeme in zijne hoogheid; en de rijke in zijne vernedering; want hij zal als eene bloem van het gras voorbijgaan. Want de zon is opgegaan met de hitte, en heeft het gras dor gemaakt, en zijne bloem is afgevallen, en de schoone gedaante haars aanschijns is vergaan: alzoo zal ook de rijke in zijne wegen verwelken. Zalig is de man, die verzoeking verdraagt: want als hij beproefd zal geweest zijn, zal hij de kroon des levens ontvangen, welke de Heer beloofd heeft dengenen, die Hem liefhebben.

HET EVANGELIE.

Joh. xiv. 1.

En Jezus zeide tot zijne discipelen: uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in mij. In het huis mijns Vaders zijn vele woningen; anderzins zou ik het u gezegd hebben: ik ga heen om u plaats te bereiden. En zoo wanneer ik heen zal gegaan zijn, en u plaats zal bereid hebben, zoo kome ik weder, en zal u tot mij nemen, opdat gij ook zijn moogt, waar ik ben. En waar ik heenga, weet gij, en den weg weet gij. Thomas zeide tot hem: Heer! wij weten niet, waar gij heengaat; en hoe kunnen wij den weg weten? Jezus zeide tot hem: ik ben de weg, en de waarheid, en het leven. Niemand komt tot den Vader, dan door mij. Indien gijlieden mij gekend hadt, zoo zoudt gij ook mijnen Vader gekend hebben; en van nu kent gij Hem, en hebt Hem gezien. Filippus zeide tot hem: Heer! toon ons den Vader, en het is ons genoeg. Jezus zeide tot hem: ben ik zoo langen tijd met ulieden, en hebt gij mij niet gekend, Filippus? Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien; en hoe zegt gij: toon ons den Vader? Gelooft gij niet, dat ik in den Vader ben, en de Vader in mij is? De woorden, die ik tot ulieden spreek, spreek ik

van mij zelven niet, maar de Vader, die in mij blijft, dezelve doet de werken. Gelooft mij, dat ik in den Vader ben, en de Vader in mij is; en indien niet, zoo gelooft mij om de werken zelve. Voorwaar, voorwaar zeg ik ulieden: die in mij gelooft, de werken, die ik doe, zal hij ook doen, en zal meer doen, dan deze: want ik ga heen tot mijnen Vader. En zoo wat gij begeeren zult in mijnen naam, dat zal ik doen; opdat de Vader in den Zoon verheerlijkt worde. Zoo gij iets begeeren zult in mijnen naam, ik zal het doen.

St. Barnabas de Apostel.

DE COLLECT.

O Heer, almagtige God! die uwen heiligen Apostel Barnabas met buitengewone gaven van uwen Heiligen Geest hebt begiftigd; wij smeeken U, laat ons niet ontbloot zijn van uwe menigvuldige gaven, noch ook van de genade, om van dezelve altoos gebruik te maken tot uwe eer en heerlijkheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. xi. 22.

Het gerucht van hen kwam tot de ooren der gemeente, die te Jerûzalem was; en zij zonden Bárnabas uit, dat hij het land doorging tot Antiochíë toe. Dewelke, daar gekomen zijnde, en de genade Gods ziende, werd verblijd, en vermaande hen allen, dat zij met een voornemen des harten bij den Heer zouden blijven. Want hij was een goed man, en vol des Heiligen Geestes en des geloofs; en er werd eene groote schare den Heere toegevoegd. En Bárnabas ging uit naar Tarsen, om Saulus te zoeken; en als hij hem gevonden had, bragt hij hem te Antiochíë. En het is geschied, dat zij een geheel jaar zamenvergaderden in de gemeente, en eene groote schare leerden; en dat de discipelen eerst te Antiochíë Christenen genaamd werden. En in dezelve dagen kwamen eenige Profeten af van Jerûzalem te Antiochíë. En één uit hen, met name Ágabus, stond op, en gaf te kennen door den Geest, dat er een groote hongersnood zou wezen over de geheele wereld; dewelke ook gekomen is onder den Keizer Claudius. En naar dat een iegelijk der discipelen vermogt, besloot elk van hen iets te zenden ten dienste der broederen, die in Judéa woonden. Hetwelk zij ook deden, en zonden het tot de Ouderlingen, door de hand van Bárnabas en Saulus.

HET EVANGELIE.

Joh. xv. 12.

Dit is mijn gebod, dat gij elkander liefhebt, gelijkerwijs

ik u liefgehad heb. Niemand heeft meerder liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijne vrienden. Gij zijt mijne vrienden, zoo gij doet wat ik u gebiede. Ik heet u niet meer dienstknechten: want de dienstknecht weet niet, wat zijn heer doet; maar ik heb u vrienden genoemd: want al wat ik van mijnen Vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt. Gij hebt mij niet uitverkoren, maar ik heb u uitverkoren, en ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen, en dat uwe vrucht blijve; opdat, zoo wat gij van den Vader begeeren zult in mijnen naam, Hij u dat geve.

St. Johannes den Dooper's Dag.

DE COLLECT.

Almagtige God! door wiens voorzienigheid uw knecht Johannes de Dooper wonderbaar geboren en gezonden is, om uwen Zoon, onzen Zaligmaker, den weg te bereiden, door de prediking der bekeering; doe ons zijne leer en heilig leven zóó navolgen, dat wij volgens zijne prediking in waarheid ons bekeeren; en naar zijn voorbeeld standvastig de waarheid spreken, vrijmoedig de goddeloosheid bestraffen, en geduldig lijden voor de zaak der waarheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Jes. xl. 1.

Troost, troost mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jerûzalem, en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat hare ongeregtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al hare zonden. Eene stem des roependen in de woestijn: bereidt den weg des Heeren, maakt regt in de wildernis eene baan voor onzen God! Alle dalen zullen verhoogd worden, en alle bergen en heuvelen zullen vernederd worden; en wat krom is, dat zal regt, en wat hobbelachtig is, dat zal tot eene vallei gemaakt worden. En de heerlijkheid des Heeren zal geopenbaard worden; en alle vleesch te gelijk zal zien, dat het de mond des Heeren gesproken heeft. Eene stem zegt: roept! En hij zegt: wat zal ik roepen? Alle vleesch is gras, en al zijne goedertierenheid als eene bloem des velds. Het gras verdort, de bloem valt af, als de geest des Heeren daarin blaast; voorwaar het volk is gras. Het gras verdort, de bloem valt af; maar het woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid. O Zion, gij verkondigster van goede boodschap! klim op eenen hoogen

berg; o Jerûzalem, gij verkondigster van goede boodschap! hef uwe stem op met magt, hef ze op, vrees niet, zeg de steden van Juda: ziet, hier is uw God! Ziet, de Heer Heer zal komen tegen hen sterken, en zijn arm zal heerschen; ziet, zijn loon is bij Hem, en zijn arbeidsloon is voor zijn aangezigt. Hij zal zijne kudde weiden gelijk een herder; Hij zal de lammeren in zijne armen vergaderen, en in zijnen schoot dragen; de zogenden zal hij zachtjes leiden.

HET EVANGELIE.

Luk. i. 57.

De tijd van Elizabet werd vervuld, dat zij baren zoude, en zij baarde eenen zoon. En die daar rondom woonden en hare magen hoorden, dat de Heer zijne barmhartigheid grootelijks aan haar bewezen had, en waren met haar verblijd. En het geschiedde, dat zij op den achtsten dag kwamen, om het kindeken te besnijden, en noemden het Zacharías, naar den naam zijns vaders. En zijne moeder antwoordde en zeide: niet alzoo, maar hij zal Johannes heeten. En zij zeiden tot haar: er is niemand in uwe maagschap, die met dien naam genaamd wordt. En zij wenkten zijnen vader, hoe hij wilde, dat hij genaamd zou worden. En als hij een schrijf-tafeltje geëischt had, schreef hij, zeggende: Johannes is zijn naam. En zij verwonderden zich allen. En terstond werd zijn mond geopend, en zijne tong losgemaakt; en hij sprak, God lovende. En er kwam vrees over allen, die rondom hen woonden; en in het geheele gebergte van Judéa werd veel gesproken van al deze dingen. En allen, die het hoorden, namen het ter harte, zeggende: wat zal toch dit kindeken wezen? En de hand des Heeren was met hem. En Zacharías, zijn vader, werd vervuld met den Heiligen Geest, en profeteerde, zeggende: geloofd zij de Heer, de God Israëls, want Hij heeft bezocht, en verlossing te weeg gebragt zijnen volke; en heeft eenen hoorn der zaligheid ons opgerigt, in het huis van David, zijnen knecht; gelijk Hij gesproken heeft, door den mond zijner heilige Profeten, die van het begin der wereld geweest zijn: namelijk eene verlossing van onze vijanden, en van de hand al dergenen, die ons haten; opdat Hij barmhartigheid deed aan onze vaderen, en gedachtig ware aan zijn heilig verbond; en aan den eed, dien hij Abraham, onzen vader, gezworen heeft, om ons te geven, dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreeze, in heiligheid en geregtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens. En gij, kinde-

ken! zult een Profeet des Allerhoogsten genaamd worden: want gij zult voor het aangezigt des Heeren vóór heengaan, om zijne wegen te bereiden; om zijn volk kennis der zaligheid te geven, in vergeving hunner zonden, door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods, met welke ons bezocht heeft de Opgang uit de hoogte; om te verschijnen dengenen, die gezeten zijn in duisternis en schaduwe des doods; om onze voeten te rigten op den weg des vredes. En het kindeken wies op, en werd gesterkt in den geest, en was in de woestijnen, tot den dag zijner vertooning aan Israël.

St. Petrus-Dag.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die door uwen Zoon Jezus Christus aan uwen heiligen Apostel Petrus vele uitstekende gaven hebt geschonken, en hem ernstelijk bevolen hebt uwe kudde te weiden; doe, smeeken wij U, alle Bisschoppen en Herders uw heilig Woord naarstiglijk verkondigen, en het volk hetzelve gehoorzaam volgen, opdat zij de kroon der eeuwige heerlijkheid mogen verkrijgen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. xii. 1.

OMTRENT denzelven tijd sloeg de Koning Heródes de handen aan sommigen van de gemeente, om die kwalijk te handelen. En hij doodde Jacobus, den broeder van Johannes, met het zwaard. En toen hij zag, dat het den Joden behagelijk was, voer hij voort, om ook Petrus te vangen; (en het waren de dagen der ongehevelde brooden) denwelken ook gegrepen hebbende, hij in de gevangenis zettede, en gaf hem over aan vier wachten, elk van vier krijgsknechten, om hem te bewaren, willende na het Paaschfeest hem voorbrengen voor het volk. Petrus dan werd in de gevangenis bewaard; maar van de gemeente werd een gedurig gebed tot God voor hem gedaan. Toen hem nu Heródes zou voorbrengen, sliep Petrus dienzelven nacht tusschen twee krijgsknechten, gebonden met twee ketenen; en de wachters voor de deur bewaarden de gevangenis. En ziet, een Engel des Heeren stond daar, en een licht scheen in de woning, en slaande de zijde van Petrus, wekte hij hem op, zeggende: sta haastelijk op. En zijne ketenen vielen af van de handen. En de Engel zeide tot hem: omgord u, en bind uwe schoenzolen aan. En hij deed alzoo. En hij zeide tot hem: werp uwen mantel om, en volg mij. En uitgaande volgde hij hem, en wist niet, dat het waarachtig was hetgeen door den Engel

geschiedde, maar hij meende, dat hij een gezigt zag. En als zij door de eerste en tweede wacht gegaan waren, kwamen zij aan de ijzeren poort, die naar de stad leidt; dewelke van zelve hun geopend werd. En uitgegaan zijnde, gingen zij eene straat voort; en terstond scheidde de Engel van hem. En Petrus, tot zich zelven gekomen zijnde, zeide: nu weet ik waarachtiglijk, dat de Heer zijnen Engel uitgezonden heeft, en mij verlost heeft uit de hand van Heródes, en uit al de verwachting van het volk der Joden.

HET EVANGELIE.

Matth. xvi. 13.

Als nu Jezus gekomen was in de deelen van Cesaréa Filippi, vraagde hij zijne discipelen, zeggende: wie zeggen de menschen, dat ik, de Zoon des menschen, ben? En zij zeiden: sommigen, Johannes de Dooper; en anderen, Elías; en anderen, Jeremía, of één van de Profeten. Hij zeide tot hen: maar gij, wie zegt gij, dat ik ben? En Simon Petrus, antwoordende, zeide: gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods. En Jezus, antwoordende, zeide tot hem: zalig zijt gij, Simon, Bar-Jona! want vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar mijn Vader, die in de hemelen is. En ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze Petra zal ik mijne gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen. En ik zal u geven de sleutelen van het Koningrijk der hemelen; en zoo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn: en zoo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn.

St. Jacobus de Apostel.

DE COLLECT.

Geef, o ontfermende God! dat, gelijk uw heilige Apostel Jacobus, zijnen vader en alles wat hij had verlatende, zonder uitstel gehoorzaam was aan de roepstem van uwen Zoon Jezus Christus, en hem volgde; wij ook, alle wereldsche en vleeschelijke begeerlijkheden verzakende, altoos bereid mogen zijn tot het opvolgen van uwe heilige geboden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. xi. 27, en een gedeelte van Hoofdst. xii.

In dezelve dagen kwamen eenige Profeten af van Jerûzalem te Antiochíë. En één uit hen, met name Ágabus, stond op, en gaf te kennen door den Geest, dat er een groote hongersnood zou wezen over de geheele wereld; dewelke ook gekomen is onder den Keizer Claudius. En naar dat een iegelijk der discipelen vermogt, besloot elk van hen iets te zenden ten

dienste der broederen, die in Judéa woonden. Hetwelk zij ook deden, en zonden het tot de Ouderlingen, door de hand van Bárnabas en Saulus. En omtrent denzelven tijd sloeg de Koning Heródes de handen aan sommigen van de gemeente, om die kwalijk te handelen. En hij doodde Jacobus, den broeder van Johannes, met het zwaard. En toen hij zag, dat het den Joden behagelijk was, voer hij voort, om ook Petrus te vangen.

HET EVANGELIE.

Matth. xx. 20.

Toen kwam de moeder der zonen van Zebedéüs tot hem met hare zonen, hem aanbiddende, en begeerende wat van hem. En hij zeide tot haar: wat wilt gij? Zij zeide tot hem: zeg, dat deze mijne twee zonen zitten mogen, de één tot uwe regter-, en de andere tot uwe linkerhand in uw Koningrijk. Maar Jezus antwoordde en zeide: gijlieden weet niet, wat gij begeert; kunt gij den drinkbeker drinken, dien ik drinken zal, en met den doop gedoopt worden, waarmede ik gedoopt worde? Zij zeiden tot hem: wij kunnen. En hij zeide tot hen: mijnen drinkbeker zult gij wel drinken, en met den doop, waarmede ik gedoopt worde, zult gij gedoopt worden; maar het zitten tot mijne regter-, en tot mijne linkerhand, staat bij mij niet te geven; maar het zal gegeven worden dien het bereid is van mijnen Vader. En als de andere tien dat hoorden, namen zij het zeer kwalijk van de twee broeders. En als hen Jezus tot zich geroepen had, zeide hij: gij weet, dat de Oversten der volken heerschappij voeren over hen, en de Grooten gebruiken magt over hen. Doch alzoo zal het onder u niet zijn; maar zoo wie onder u zal willen groot worden, die zij uw dienaar; en zoo wie onder u zal willen de eerste zijn, die zij uw dienstknecht. Gelijk de Zoon des menschen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen, en zijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen.

St. Bartholomeüs de Apostel.

DE COLLECT.

O almagtige en eeuwige God! die uwen heiligen Apostel Bartholomeüs de genade gaaft, om uw Woord waarlijk te gelooven en te prediken; verleen, smeeken wij u, aan uwe Kerk, dat Woord lief te hebben hetwelk hij geloofde, en hetzelve beide te prediken en aan te nemen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Hand. v. 12.

Door de handen der Apostelen geschiedden vele teekenen en wonderen onder het volk; en zij waren allen een-

dragtelijk in het voorhof van Salomo. En van de anderen durfde niemand zich bij hen voegen; maar het volk hield hen in groote achting. En er werden meer en meer toegedaan, die den Heer geloofden, menigten beide van mannen en van vrouwen; alzoo dat zij de kranken uitdroegen op de straten, en leiden op bedden en beddekens, opdat, als Petrus kwam, ook maar de schaduw iemand van hen beschaduwen mogt. En ook de menigte uit de omliggende steden kwam gezamentlijk te Jerûzalem, brengende kranken, en die van onreine geesten gekweld waren; welke allen genezen werden.

HET EVANGELIE.

Luk. xxii. 24.

En er werd ook twisting onder hen, wie van hen scheen de meeste te zijn. En hij zeide tot hen: de Koningen der volken heerschen over hen; en die de magt over hen hebben, worden weldadige Heeren genaamd. Doch gij niet alzoo! maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste, en die voorganger is, als een die dient. Want wie is meerder, die aanzit, of die dient? Is het niet die aanzit? Maar ik ben in het midden van u, als een die dient. En gij zijt degenen, die met mij steeds gebleven zijt in mijne verzoekingen. En ik verordineer u het Koningrijk, gelijkerwijs mijn Vader dat mij verordineerd heeft; opdat gij eet en drinkt aan mijne tafel in mijn Koningrijk, en zit op troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls.

St. Mattheüs de Apostel.

DE COLLECT.

O almagtige God! die, door uwen gezegenden Zoon, Mattheüs van de ontvangst van den tol afriept om een Apostel en Evangelist te zijn; verleen ons genade, om alle hebzuchtige begeerten en ongeregelde liefde tot rijkdommen te verzaken, en denzelven uwen Zoon Jezus Christus te volgen, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

2 Cor. iv. 1.

Daarom dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zoo vertragen wij niet; maar wij hebben verworpen de bedekselen der schande, niet wandelende in arglistigheid, noch het woord Gods vervalschende, maar door openbaring der waarheid ons zelven aangenaam makende bij alle gewetens der menschen, in de tegenwoordigheid Gods. Doch indien ook ons Evangelie bedekt is, zoo is het bedekt in degenen, die verloren gaan: in dewel-

ken de God dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk der ongeloovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid van Christus, die het beeld Gods is. Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus, den Heer; en ons zelven, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus wil. Want God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou schijnen, is degene, die in onze harten geschenen heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezigt van Jezus Christus.

HET EVANGELIE.

Matth. ix. 9.

En Jezus, van daar voortgaande, zag een' mensch in het tolhuis zitten, genaamd Matthéüs; en zeide tot hem: volg mij. En hij opstaande volgde hem. En het geschiedde, als hij in het huis van Matthéüs aanzat, ziet, vele tollenaars en zondaars kwamen en zaten mede aan, met Jezus en zijne discipelen. En de Farizeën, dat ziende, zeiden tot zijne discipelen: waarom eet uw meester met de tollenaren en zondaren? Maar Jezus, zulks hoorende, zeide tot hen: die gezond zijn hebben den medicijnmeester niet van noode, maar die ziek zijn. Doch gaat heen en leert, wat het zij: Ik wil barmhartigheid, en niet offerande: want ik ben niet gekomen om te roepen regtvaardigen, maar zondaars tot bekeering.

St. Michaël en alle Engelen.

DE COLLECT.

O eeuwige God! die de diensten der Engelen en menschen hebt geregeld en bepaald in eene wonderbare orde; geef genadiglijk, dat, gelijk uwe heilige Engelen U altoos dienen in den hemel, zij ook door uw bestel ons mogen te hulpe komen en beschermen op aarde; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF.

Openb. xii. 7.

Er werd krijg in den hemel: Michaël en zijne Engelen krijgden tegen den draak, en de draak krijgde ook en zijne Engelen. En zij hebben niet vermogt, en hunne plaats is niet meer gevonden in den hemel. En de groote draak is geworpen, namelijk de oude slang, welke genaamd wordt duivel en Satanas, die de geheele wereld verleidt, hij is, zeg ik, geworpen op de aarde; en zijne Engelen zijn met hem geworpen. En ik hoorde eene groote stem, zeggende in den hemel: nu is de zaligheid, en de kracht, en het Koningrijk geworden onzes Gods, en de magt van zijnen Christus; want de verklager onzer broederen, die hen ver-

klaagde voor onzen God dag en nacht, is nedergeworpen. En zij hebben hem overwonnen door het bloed des Lams, en door het woord hunner getuigenis; en zij hebben hun leven niet liefgehad tot den dood toe. Hierom bedrijft vreugde, gij hemelen, en gij, die daarin woont! Wee dengenen, die de aarde en de zee bewonen! want de duivel is tot u afgekomen, en heeft grooten toorn, wetende, dat hij eenen kleinen tijd heeft.

HET EVANGELIE.

Matth. xviii. 1.

Te dierzelver ure kwamen de discipelen tot Jezus, zeggende: wie is toch de meeste in het Koningrijk der hemelen? En Jezus een kindeken tot zich geroepen hebbende, stelde dat in het midden van hen, en zeide: voorwaar zeg ik u: indien gij u niet verandert, en wordt gelijk de kinderkens, zoo zult gij in het Koningrijk der hemelen geenszins ingaan. Zoo wie dan zich zelven zal vernederen, gelijk dit kindeken, deze is de meeste in het Koningrijk der hemelen. En zoo wie zoodanig een kindeken ontvangt in mijnen naam, die ontvangt mij. Maar zoo wie een' van deze kleinen, die in mij geloo-ven, ergert, het ware hem nutter, dat een molensteen aan zijnen hals gehangen, en dat hij verzonken ware in de diepte der zee. Wee der wereld van de ergernissen! want het is noodzakelijk, dat de ergernissen komen; doch wee dien mensch, door welken de ergernis komt! Indien dan uwe hand of uw voet u ergert, houw ze af en werp ze van u. Het is u beter, tot het leven in te gaan, kreupel of verminkt zijnde, dan twee handen of twee voeten hebbende, in het eeuwige vuur geworpen te worden. En indien uw oog u ergert, trek het uit, en werp het van u. Het is u beter, maar één oog hebbende, tot het leven in te gaan, dan twee oogen hebbende, in het helsche vuur geworpen te worden. Ziet toe, dat gij niet een' van deze kleinen veracht: want ik zeg ulieden, dat hunne Engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezigt mijns Vaders, die in de hemelen is.

St. Lukas de Evangelist.

DE COLLECT.

Almagtige God! die Lukas den Geneesheer, die lof heeft in het Evangelie, geroepen hebt, om een Evangelist en Geneesheer der ziel te zijn; moge het U behagen, dat door de heilzame geneesmiddelen der leer, door hem ons overgeleverd, al de krankheden onzer zielen mogen genezen worden; door de verdiensten van uwen Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

2 Tim. iv. 5.

WEES gij wakker in alles, lijd verdrukkingen; doe het werk van een' Evangelist, maak, dat men van uwe dienst ten volle verzekerd zij. Want ik word nu tot een drankoffer geofferd, en de tijd mijner ontbinding is aanstaande. Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der regtvaardigheid, welke mij de Heer, de regtvaardige Regter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die zijne verschijning liefgehad hebben. Benaarstig u haastelijk tot mij te komen. Want Démas heeft mij verlaten, hebbende de tegenwoordige wereld liefgekregen, en is naar Thessaloníca gereisd; Crescens naar Galátië, Titus naar Dalmátië. Lukas is alleen met mij. Neem Markus mede, en breng hem met u; want hij is mij zeer nut tot de dienst. Maar Týchicus heb ik naar Efeze gezonden. Breng den reismantel mede, dien ik te Tróas bij Carpus gelaten heb, als gij komt, en de boeken, inzonderheid de perkamenten. Alexander, de kopersmid, heeft mij veel kwaads betoond; de Heer vergelde hem naar zijne werken. Van welken wacht gij u ook, want hij heeft onze woorden zeer tegengestaan.

HET EVANGELIE.

Luk. x. 1.

DE Heer stelde nog andere zeventig, en zond hen heen voor zijn aangezigt, twee en twee, in iedere stad en plaats, daar hij komen zou. Hij zeide dan tot hen: de oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige; daarom bidt den Heer des oogstes, dat Hij arbeiders in zijnen oogst uitstoote. Gaat henen: ziet, ik zende u als lammeren in het midden der wolven. Draagt geenen buidel, noch male, noch schoenen; en groet niemand op den weg. En in wat huis gij zult ingaan, zegt eerst: vrede zij dezen huize! En indien aldaar een zoon des vredes is, zoo zal uw vrede op hem rusten; maar indien niet, zoo zal uw vrede tot u wederkeeren. En blijft in datzelve huis, etende en drinkende, hetgeen van hen voorgezet wordt: want de arbeider is zijn loon waardig.

St. Simon en St. Judas, de Apostelen.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die uwe Kerk gebouwd hebt op het fondament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus zelf de uiterste hoeksteen is; verleen ons, dat wij door hunne leer zóó te zamen verbonden mogen zijn in éénheid des geestes, dat wij opgebouwd worden tot eenen hei-

lligen, U welbehagelijken tempel; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Jud. 1.

JUDAS, een dienstknecht van Jezus Christus, en broeder van Jacobus, aan de geroepenen, die door God den Vader geheiligd zijn, en door Jezus Christus bewaard: barmhartigheid, en vrede, en liefde zij u vermenigvuldigd. Geliefden! alzoo ik alle naarstigheid doe om u te schrijven van de gemeene zaligheid, zoo heb ik noodzaak gehad aan u te schrijven en u te vermanen, dat gij strijdt voor het geloof, dat eenmaal den heiligen overgeleverd is. Want er zijn sommige menschen ingeslopen, die eertijds tot ditzelve oordeel te voren opgeschreven zijn, goddeloozen, die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid, en den eenigen Heerscher, God, en onzen Heer Jezus Christus verloochenen. Maar ik wil u indachtig maken, als die dit eenmaal weet, dat de Heer, het volk uit Egypteland verlost hebbende, wederom degenen, die niet geloofden, verdorven heeft. En de Engelen, die hun beginsel niet bewaard hebben, maar hunne eigene woonstede verlaten hebben, heeft Hij tot het oordeel des grooten dags met eeuwige banden onder de duisternis bewaard. Gelijk Sódoma en Gomórra, en de steden rondom dezelve, die op gelijke wijze als dezen gehoereerd hebben, en ander vleesch zijn nagegaan, tot een voorbeeld voorgesteld zijn, dragende de straf des eeuwigen vuurs. Desgelijks evenwel ook dezen in slaap gebragt zijnde, verontreinigen het vleesch, en verwerpen de heerschappij, en lasteren de heerlijkheden.

HET EVANGELIE.

Joh. xv. 17.

DIT gebied ik u, opdat gij elkander liefhebt. Indien u de wereld haat, zoo weet, dat zij mij eer dan u gehaat heeft. Indien gij van de wereld waart, zoo zou de wereld het hare liefhebben; doch omdat gij van de wereld niet zijt, maar ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld. Gedenkt des woords, dat ik u gezegd heb: een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer. Indien zij mij vervolgd hebben, zij zullen ook u vervolgen; indien zij mijn woord bewaard hebben, zij zullen ook het uwe bewaren. Maar al deze dingen zullen zij doen om mijns naams wil, omdat zij Hem niet kennen, die mij gezonden heeft. Indien ik niet gekomen ware, en tot hen gesproken had, zij hadden geene zonde; maar nu hebben zij geen voorwendsel voor hunne zonde. Die mij haat, die haat ook mijnen Vader. Indien ik de werken

onder hen niet had gedaan, die niemand anders gedaan heeft, zij hadden geene zonde; maar nu hebben zij ze gezien, en beiden mij en mijnen Vader gehaat. Maar dit geschiedt, opdat het woord vervuld worde, dat in hunne wet geschreven is: zij hebben mij zonder oorzaak gehaat. Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, dien ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, die van den Vader uitgaat, die zal van mij getuigen. En gij zult ook getuigen, want gij zijt van den beginne met mij geweest.

Aller Heiligen-Dag.

DE COLLECT.

O ALMAGTIGE God! die uwe uitverkorenen tot ééne gemeenschap en vereeniging hebt zamengevoegd, in het verborgen ligchaam van uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer; verleen ons genade, om uwe gezegende Heiligen in allen deugdzamen en godzaligen wandel zóó na te volgen, dat wij mogen komen tot die onuitsprekelijke vreugde, welke Gij voor hen, die U in opregtheid liefhebben, bereid hebt; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOOR DEN ZENDBRIEF

Openb. vii. 2.

EN ik zag eenen anderen Engel opkomen van den opgang der zon, hebbende het zegel des levenden Gods; en hij riep met eene groote stem tot de vier Engelen, welken magt gegeven was de aarde en de zee te beschadigen, zeggende: beschadigt de aarde niet, noch de zee, noch de boomen, totdat wij de dienstknechten onzes Gods zullen verzegeld hebben aan hunne voorhoofden. En ik hoorde het getal dergenen, die verzegeld waren: honderd vier en veertig duizend waren verzegeld uit alle geslachten der kinderen Israëls. Uit het geslacht van Juda waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Ruben waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Gad waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Aser waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Nafthali waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Manasse waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Simeon waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Levi waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Issaschar waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Zebulon waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Jozef waren twaalf duizend verzegeld; uit het geslacht van Benjamin waren twaalf duizend verzegeld. Na dezen zag ik, en ziet, eene groote schaar, die niemand tellen kon, uit alle natie, en geslachten, en volken, en talen, staande

voor den troon en voor het Lam, bekleed zijnde met lange witte kleederen, en palmtakken waren in hunne handen. En zij riepen met groote stem, zeggende: de zaligheid zij onzen God, die op den troon zit, en het Lam. En al de Engelen stonden rondom den troon, en rondom de Ouderlingen en de vier dieren; en vielen voor den troon neder op hun aangezigt, en aanbaden God, zeggende: Amen. De lof, en de heerlijkheid, en de wijsheid, en de dankzegging, en de eer, en de kracht, en de sterkte zij onzen God in alle eeuwigheid. Amen.

HET EVANGELIE.

Matth. v. 1.

Jezus, de scharen ziende, is geklommen op eenen berg, en als hij nedergezeten was, kwamen zijne discipelen tot hem. En zijnen mond geopend hebbende, leerde hij hen, zeggende: zalig zijn de armen van geest; want hunner is het Koningrijk der hemelen. Zalig zijn die treuren; want zij zullen vertroost worden. Zalig zijn de zachtmoedigen; want zij zullen het aardrijk beërven. Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de geregtigheid; want zij zullen verzadigd worden. Zalig zijn de barmhartigen; want hun zal barmhartigheid geschieden. Zalig zijn de reinen van harte; want zij zullen God zien. Zalig zijn de vreedzamen; want zij zullen Gods kinderen genaamd worden. Zalig zijn die vervolgd worden om der geregtigheid wil; want hunner is het Koningrijk der hemelen. Zalig zijt gij, als u de menschen smaden, en vervolgen, en liegende alle kwaad tegen u spreken, om mijnentwil. Verblijdt en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen: want alzoo hebben zij vervolgd de Profeten, die vóór u geweest zijn.

ORDE

VAN DE

BEDIENING VAN HET AVONDMAAL DES HEEREN

OF DE

HEILIGE COMMUNIE.

¶ *Al degenen, die voornemens zijn aan de heilige Communie deel te nemen, zullen hunne namen aan den Geestelijke der Parochie opgeven, ten minste 's daags te voren.*

¶ *En indien iemand hunner door een openbaar en berucht wangedrag, of door zijne naasten met woord of daad te verongelijken, aan de gemeente ergernis gegeven heeft; dan zal de Geestelijke, daarvan kennis dragende, hem ontbieden en aanzeggen, dat hij zich in geenen deele vermete, om aan de Tafel des Heeren te komen, totdat hij opentlijk verklaard heeft, zich van harte bekeerd en zijne voormalige slechte levenswijze verbe-*

terd te hebben, ten einde der gemeente, aan welke hij vroeger ergernis gegeven had, daardoor voldoening geschiede; en dat hij hun, die hij verongelijkt had, vergoeding heeft gedaan; ten minste verklare hij zijn ernstig voornemen dit te doen, zoodra hem eenigzins mogelijk is.

¶ *Naar denzelfden regel zal de Geestelijke handelen met hen, tusschen welken hij haat en vijandschap heerschen ziet, niet gedoogende, dat zij aan de Tafel des Heeren deelnemen, totdat hij weet dat zij verzoend zijn. En indien een van beide in onmin zijnde partijen zich genegen toont, om van ganscher harte al wat de ander tegen hem misdaan heeft te vergeven, en de beleediging, die hij zelf aandeed, te herstellen; doch de tegenpartij zich niet tot godzalige eensgezindheid wil laten overreden, maar in zijnen wrok en kwaadaardigheid volhardt: in dit geval moet de Dienaar den boetvaardigen persoon tot de heilige Communie toelaten, maar niet den hardnekkigen. Onder beding echter, dat elke Dienaar iemand zoo afwijzende, als in deze of de naast voorgaande Paragraaf dezer Rubriek is aangeduid, verpligt zal zijn hiervan berigt te doen aan den Ordinarius, uiterlijk binnen veertien dagen daarna. En de Ordinarius zal tegen den beleedigenden persoon volgens de Kanonieke wetten te werk gaan.*

¶ *De Tafel, ten tijde der Communie met een helder wit linnen kleed bedekt zijnde, zal in het midden der Kerk staan, of in het Koor, alwaar verordend is het Morgen- en Avondgebed te zeggen. En de Priester, aan de noordzijde der Tafel staande, zal het Gebed des Heeren zeggen, met de Collect daarop volgende, terwijl de gemeente knielt.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

DE COLLECT.

Almagtige God! voor wien alle harten geopend, wien alle begeerten bekend zijn, en voor wien niets verborgen is; reinig de gedachten onzer harten door den invloed van uwen Heiligen Geest, opdat wij U volmaaktelijk liefhebben, en uwen heiligen naam waardiglijk groot maken mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester, zich naar de gemeente keerende, al de TIEN GEBODEN duidelijk voordragen; en de gemeente steeds knielende zal, na elk Gebod, God bidden om ontferming wegens hunne overtreding daarvan in vorigen tijd, en om genade tot het onderhouden van hetzelve voor het toekomende, als volgt.*

Dienaar. God sprak deze woorden, zeggende: Ik ben de Heer, uw God: Gij zult geene andere Goden voor mijn aangezigt hebben.

Gemeente. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult u geen gesneden beeld, noch eenige gelijkenis maken, van hetgeen boven in den hemel is, noch van hetgeen onder op de aarde is, noch van hetgeen in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hun dienen: want Ik, de Heer, uw God, ben een ijverig God, die de misdaden der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten; en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij lief hebben, en mijne geboden onderhouden.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult den naam des Heeren, uws Gods, niet ijdelijk gebruiken: want de Heer zal niet onschuldig houden die zijnen naam ijdelijk gebruikt.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden, en al uw werk doen; maar de zevende dag is de Sabbat des Heeren, uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uwe dochter, noch uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling, die in uwe poorten is. Want in zes dagen heeft de Heer den hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat er in is, en Hij rustte ten zevenden dage: daarom zegende de Heer den Sabbatdag en heiligde denzelven.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de Heer, uw God, geeft.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult niet doodslaan.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult niet echtbreken.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult niet stelen.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult geene valsche getuigenis spreken tegen uwen naasten.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en neig onze harten, om dit gebod te onderhouden.

Dien. Gij zult niet begeeren uws naasten huis, gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijnen dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets, dat uws naasten is.

Gem. Heer! ontferm u onzer, en schrijf al deze uwe geboden in onze harten, smeeken wij U.

¶ *Dan zal éène van deze beide Collecten voor den Koning volgen, terwijl de Priester staat als te voren, en zegt:*

Laat ons bidden.

ALMAGTIGE God! wiens rijk van eeuwigheid, en wiens heerschappij oneindig is; ontferm u over geheel uwe Kerk; en wil het hart van uwen uitverkorenen dienaar *GEORGE*, onzen Koning en Regeerder, zóó besturen, dat hij (wetende wiens dienaar hij is) bovenal de eer en heerlijkheid uws naams moge zoeken; en dat wij en al zijne onderdanen, (wel ter harte nemende, van wien hij zijn

gezag ontvangen heeft) hem trouw, eerbied en gehoorzaamheid, volgens uw heilig Woord en gebod, betoonen mogen, in U, en om uwentwil; door Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

Of,

Almagtige en eeuwige God! uw heilig Woord leert ons, dat de harten der Koningen in uwe hand en leiding zijn, en dat Gij die, naar het welbehagen uwer Goddelijke wijsheid, neigt en bestuurt; wij bidden U ootmoedig, wil het hart van uwen dienaar *GEORGE*, onzen Koning en Regeerder, zóó neigen en besturen, dat hij, in al zijne gedachten, woorden en werken, steeds uwe eer en heerlijkheid zoeken, en er naar trachten moge, om het volk, aan zijne zorg toebetrouwd, in welvaart, vrede en godzaligheid te behouden. Verleen zulks, o barmhartige Vader! om uwen geliefden Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan volgt de Collect van den Dag. En onmiddelijk na de Collect zal de Priester den Zendbrief lezen, zeggende:* De Zendbrief, [*of*, Het gedeelte der Schrift voor den Zendbrief verordend] is geschreven in het —— Hoofdstuk van —— beginnende met het —— Vers. *En de Zendbrief geëindigd zijnde, zal hij zeggen:* Hier eindigt de Zendbrief. *Dan zal hij het Evangelie lezen, terwijl de gansche gemeente opstaat, zeggende:* Het H. Evangelie is geschreven in het —— Hoofdstuk van —— beginnende met het —— Vers. *En het Evangelie geëindigd zijnde, zal de volgende Geloofsbelijdenis gezongen of gezegd worden, de gemeente nog staande, als te voren.*

Ik geloof in éénen God, den almagtigen Vader, Schepper des hemels en der aarde, En van alle zienlijke en onzienlijke dingen:

En in éénen Heer Jezus Christus, den ééniggeboren' Zoon van God, Geboren uit den Vader vóór alle eeuwen, God uit God, en licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God, Geboren, niet gemaakt, Van één wezen met den Vader; Door welken alle dingen gemaakt zijn, Die om ons menschen, en om onze zaligheid is nedergekomen uit den hemel, En is vleesch geworden door den Heiligen Geest uit de Maagd Maria, en is mensch geworden, En is ook voor ons gekruisigd onder Pontius Pilatus, En heeft geleden en is begraven, En ten derden dage is Hij wederopgestaan naar de Schriften, En is opgevaren ten hemel, En zit ter regterhand des Vaders. En Hij zal wederkomen met heerlijkheid, om te oordeelen de levenden en de dooden; Wiens Koningrijk geen einde zal hebben.

En ik geloof in den Heiligen Geest, Den Heer, den Levendmakende, Die uitgaat van den Vader en den Zoon, Die met den Vader en den Zoon tegader aangebeden en verheerlijkt wordt, Die gesproken heeft door de Profeten. En ik geloof éene Katholijke en Apostolische Kerk. Ik belijd éénen

Doop tot vergeving der zon-
ten, En ik verwacht de op-
standing der dooden, En het
leven der toekomende eeuwe.
Amen.

Dan zal de Geestelijke der Parochie aan de gemeente aankondigen, welke Feest- of Vastendagen in de volgende week moeten gehouden worden. En dan zal ook (zoo er aanleiding toe zij) kennis gegeven worden van de Communie; en Brieven, Oproepingen, en Kerkbans worden afgelezen. En niets zal afgekondigd of bekend gemaakt worden in de Kerk, gedurende den tijd der Godsdienst, dan door den Dienaar: en ook door hem niets, dan wat in de Regels van dit Boek voorgeschreven, of door den Koning, of door den Ordinarius der plaats opgelegd is.

Dan zal de Predikatie volgen, of éène van de Homiliën, op last van hooger hand alreeds uitgegeven, of hierna nog uit te geven.

Dan zal de Priester naar de Tafel des Heeren terugkeeren, en het Offertorium aanvangen, éène of meer dezer volgende Spreuken zeggende, zoo als hij naar zijn oordeel meest gepast keurt.

LAAT uw licht alzoo schijnen voor de menschen, dat zij uwe goede werken mogen zien, en uwen Vader, die in de hemelen is, verheerlijken. *Matth.* v.

Vergadert u geene schatten op de aarde, waar ze de motte en de roest verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen; maar vergadert u schatten in den hemel, waar ze noch motte noch roest verderft, en waar de dieven niet doorgraven noch stelen. *Matth.* vi.

Alle dingen, die gij wilt, dat u de menschen zouden doen, doet gij hun ook alzoo: want dat is de wet en de Profeten. *Matth.* vii.

Niet een iegelijk, die tot mij zegt: Heere, Heere! zal ingaan in het Koningrijk der hemelen, maar die daar doet den wil mijns Vaders, die in de hemelen is. *Matth.* vii.

Zaccheüs stond, en zeide tot den Heer: zie, de helft van mijne goederen, Heer! geef ik den armen; en indien ik iemand iets door bedrog ontvreemd heb, dat geve ik vierdubbel weder. *Luk.* xix.

Wie dient ooit in den krijg op eigene bezoldiging? Wie plant eenen wijngaard, en eet niet van zijne vrucht? of wie weidt eene kudde, en eet niet van de melk der kudde? 1 *Cor.* ix.

Indien wij ulieden het geestelijke gezaaid hebben, is het eene groote zaak, zoo wij het uwe, dat ligchamelijk is, maaijen? 1 *Cor.* ix.

Weet gij niet, dat degenen, die de heilige dingen bedienen, van het heilige eten? en die steeds bij den altaar zijn, deelen met den altaar? Alzoo heeft ook de Heer verordend dengenen, die het Evangelie verkondigen, dat zij van het Evangelie leven. 1 *Cor.* ix.

Die spaarzamelijk zaait, zal ook spaarzamelijk maaijen; en die in zegeningen zaait, zal ook in zegeningen maaijen. Een iegelijk doe, gelijk hij in zijn hart voorneemt; niet uit droefheid of uit nooddwang: want God heeft eenen blijmoedigen gever lief. 2 *Cor.* ix.

Die onderwezen wordt in

het woord, deele mede van alle goederen dengenen, die hem onderwijst. Dwaalt niet; God laat zich niet bespotten: want zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaijen. *Gal.* vi.

Terwijl wij tijd hebben, laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenooten des geloofs. *Gal.* vi.

De godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging: want wij hebben niets in de wereld gebragt, het is openbaar, dat wij ook niet kunnen iets daaruit dragen. 1 *Tim.* vi.

Beveel den rijken in deze tegenwoordige wereld, dat zij weldadig, en gaarne mededeelende zijn, zich zelven tot eenen schat wegleggende een goed fondament tegen het toekomende, opdat zij het eeuwige leven verkrijgen mogen. 1 *Tim.* vi.

God is niet onregtvaardig, dat Hij uw werk zou vergeten, en den arbeid der liefde, die gij aan zijnen naam bewezen hebt, als die de heiligen gediend hebt, en nog dient. *Hebr.* vi.

Vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zoodanige offeranden heeft God een welbehagen. *Hebr.* xiii.

Zoo wie het goed der wereld heeft, en ziet zijnen broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart toe voor hem, hoe blijft de liefde Gods in hem? 1 *Joh.* iii.

Doe aalmoezen van hetgeen gij hebt, en keer uw aangezigt niet af van eenen armen; en het aangezigte Gods zal zich van u niet afkeeren. *Tob.* iv

Naardat gij hebt, doe aalmoezen. Zoo gij weinig overig hebt, vrees niet naar het weinige daarvan aalmoezen te doen. Want gij vergadert u zelven een' goeden weggelegden schat tegen den dag des noods. *Tob.* iv.

Die zich des armen ontfermt, leent den Heere; en Hij zal hem zijne weldaad vergelden. *Spr.* xix.

Welgelukzalig is hij, die zich verstandig draagt jegens eenen ellendigen: de Heer zal hem bevrijden ten dage des kwaads. *Psalm* xli.

¶ *Terwijl deze Spreuken gelezen worden zullen de Diakenen, Kerkmeesters, of andere geschikte en daartoe aangestelde personen, de aalmoezen voor de armen, en andere gaven der gemeente in een behoorlijk bekken, tot dit oogmerk door de Parochie verstrekt, inzamelen; en hetzelve eerbiedigl'jk tot den Priester brengen, welke het ootmoedig aanbieden en op de heilige Tafel plaatsen zal.*

¶ *En wanneer er Communie is, zal de Priester alsdan zooveel Brood en Wijn op de Tafel plaatsen, als hem dunkt genoeg te zijn.*

Nadat dit gedaan is, zal de Priester zeggen:

Laat ons bidden voor den ganschen staat van Christus Kerk strijdende hier op aarde.

ALMAGTIGE en eeuwige God! die ons door uwen heiligen Apostel bevolen hebt, om gebeden, smeekingen en

dankzeggingen te doen voor alle menschen; wij bidden U ootmoedig goedgunstiglijk [onze aalmoezen en offergaven aan te nemen, en] deze onze gebeden te ontvangen, dewelke wij aan uwe Goddelijke Majesteit opdragen; wij smeeken U, wil over de algemeene Kerk den geest der waarheid, éénheid en eendragt geduriglijk uitstorten; en geef dat allen, die uwen heiligen naam belijden, in de waarheid van uw heilig Woord overeenstemmen, en in eenigheid en godzalige liefde mogen leven. Wij smeeken U ook, alle Christelijke Koningen, Vorsten en Overheden te behoeden en te beschermen; en inzonderheid uwen Dienaar *GEORGE*, onzen Koning; opdat wij onder zijn bestuur een gerust en godzalig leven mogen leiden. En verleen aan zijnen ganschen Raad, en aan allen, die onder hem eenig gezag bekleeden, dat zij waarlijk en zonder aanzien des persoons regt doen, tot bestraffing van goddeloosheid en ondeugd, en tot handhaving van Uwe ware godsdienst en deugd. Schenk ook, hemelsche Vader! uwe genade aan alle Bisschoppen en Leeraars, dat zij, zoowel door hunnen wandel als door hunne leer, uw waarachtig en levend Woord verbreiden, en uwe heilige Sacramenten zuiver en behoorlijk bedienen mogen. En geef aan al uw volk, en bijzonder aan deze gemeente hier tegenwoordig, uwe hemelsche genade, opdat zij uw heilig Woord met een nederig hart en regten eerbied mogen hooren en aannemen; U waarlijk dienende in heiligheid en geregtigheid, al de dagen van hun leven. Wij bidden U ook ootmoedig, o Heer! dat Gij met uwe goedertierenheid troosten en ondersteunen wilt al degenen, die in dit vergankelijke leven in moeite, treurigheid, nood, ziekte of in eenigen anderen tegenspoed zich bevinden. Ook danken wij uwen heiligen Naam voor al uwe dienaren, die in het geloof en in uwe vreeze dit leven verlaten hebben; U smeekende ons de genade te verleenen, om hunne goede voorbeelden zóó te volgen, dat wij met hen deelgenooten mogen worden van uw hemelsch Koningrijk. Vergun dit, o Vader! om den wil van Jezus Christus, onzen éénigen Middelaar en Voorspraak. *Amen.*

Indien er geene aalmoezen of offergaven zijn, dan moeten de woorden [van het aannemen onzer aalmoezen en offergaven] *niet gezegd, maar uitgelaten worden.*

¶ *Wanneer de Dienaar aankondiging doet van de viering der heilige Communie (hetwelk hij altijd doen zal op den Zondag, of eenigen Feestdag, die onmiddelijk voorafgaat) zal hij, na het eindigen der Predikatie of Homilie, de volgende Vermaning lezen.*

ZEER geliefden! aanstaanden ——dag is het mijn voornemen, onder Gods hulp, aan allen, die godvruchtig en ootmoedig daartoe zullen bereid zijn, het troostrijk Sacrament

des ligchaams en bloeds van Christus toe te dienen; dat door hen moet ontvangen worden ter gedachtenis aan zijn verdienstelijk kruis en lijden; waardoor wij alleen vergeving der zonden verkrijgen, en het Koningrijk der hemelen deelachtig worden. Derhalve behooren wij den almagtigen God, onzen hemelschen Vader, ootmoedig en hartgrondig te danken, dat Hij ons zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Zaligmaker, heeft gegeven, niet alleen om voor ons te sterven, maar ook om in dit heilige Sacrament onze geestelijke spijs en voedsel te zijn. En daar hetzelve zoo Goddelijk en troostrijk is voor hen, die het waardiglijk ontvangen, en zoo gevaarlijk voor hen, die het onwaardiglijk durven ontvangen; zoo vordert mijn pligt, dat ik u vermaan, om onderwijl het gewigt dezer heilige verborgenheid, en het gevaar, dat in het onwaardig genot gelegen is, toch wel ter harte te nemen; en om uw eigen geweten te onderzoeken en te beproeven, (en zulks niet ligtzinnig of gelijk zij, die met God huichelen) maar op zoodanige wijze, dat gij op dit hemelsch feestmaal, gereinigd en geheiligd, in het bruiloftskleed, hetwelk God in zijn Woord vordert, moogt verschijnen, en als waardige deelgenooten dezer heilige Tafel aangenomen worden.

De weg en het middel hiertoe is, ten eerste, dat gij uwen wandel en uw gedrag aan de voorschriften van Gods geboden beproeft, en waarin gij ook bespeurt overtreden te hebben, met gedachten, woorden of werken, dan uwe zondigheid betreurt, en daarvan belijdenis doet voor den almagtigen God, met een ernstig voornemen, om uw leven te verbeteren. En wanneer gij zult bevinden, van niet alleen tegen God, maar ook tegen uwe naasten gezondigd te hebben, zoo zult gij u met hen verzoenen; en gereed zijn vergoeding en voldoening te geven, naar al uw vermogen, voor het ongelijk of de beleediging, hun aangedaan; even bereidwillig zijnde om anderen te vergeven, die u beleedigd hebben, gelijk gij begeert, dat God u al uwe zonden vergeve: want anders zou het ontvangen der heilige Communie veeleer tot uwe veroordeeling strekken. Derhalve, zoo iemand uwer een godslasteraar is, een wederstrever of verachter zijns Woords, een overspeler, of iemand, die zich aan boosheid, nijd, of andere grove misdaden schuldig maakt, hij toone berouw over zijne zonden, of anders kome hij niet tot deze heilige Tafel; opdat, na het genot van dit heilige Sacrament, de booze niet in hem vare, even als hij in Judas voer, hem met alle boosheid vervulle, en naar ligchaam en ziel in het verderf storte.

En aangezien er ook gevorderd wordt, dat niemand tot de heilige Communie kome, dan met een volkomen vertrouwen op Gods barmhartigheid, en met een gerust geweten; daarom, zoo er iemand onder u is, die aldus zijn geweten niet kan gerust stellen, maar verder troost of raad begeert, die kome tot mij, of eenig' ander' bescheiden en geleerd Dienaar van Gods Woord, en geve zijne bezwaren te kennen; opdat hij, door de bediening van Gods heilig Woord, de weldaad der vergiffenis van zonden ontvangen moge, benevens geestelijken raad en bescheid, tot geruststelling van zijn geweten, en ontheffing van alle bezwaar en twijfeling.

¶ *Of, ingeval hij zien mogt, dat de gemeente nalatig is in het opkomen tot de heilige Communie, zal hij, in plaats van de vorige, deze Vermaning gebruiken.*

Zeer geliefde broeders! Door Gods genade ben ik voornemens, op ——— het Avondmaal des Heeren te vieren, tot hetwelk ik u allen, die hier tegenwoordig zijt, in den naam van God, noodige; u biddende, om des Heeren Jezus Christus wille, dat gij niet weigert daaraan deel te nemen, terwijl gij door God zelven zoo liefderijk geroepen en genoodigd wordt. Gij weet, hoe grievend en onvriendelijk het is, wanneer iemand eenen rijken maaltijd heeft bereid, en zijne tafel met voorraad van allerlei soort voorzien, zoodat er niets ontbreekt, dan alleen de gasten om aan te zitten, en nogtans de genoodigden (zonder eenige reden) hoogst ondankbaar weigeren te komen. Wie uwer zou in zulk een geval niet getroffen zijn? Wie zou niet denken, dat hem groote beleediging en onregt waren aangedaan? Daarom, mijne zeer geliefden in Christus! neemt u wel in acht, dat gij u niet aan Gods verontwaardiging blootstelt, door u zelven aan dit heilige Avondmaal te onttrekken. Het is ligt voor iemand te zeggen: ik wil niet communiceren, dewijl ik anders in mijne wereldsche bezigheden verhinderd worde. Maar zulke verontschuldigingen worden niet zoo ligtelijk aangenomen en geduld voor God. Of indien iemand zeide: ik ben een te groot zondaar, en derhalve bevreesd te komen; waarom bekeert en verbetert gij u dan niet? Wanneer God u roept, moest gij u niet schamen te zeggen, dat gij niet komen wilt? Wanneer gij tot God moest wederkeeren, wilt gij u verontschuldigen, en zeggen, dat gij niet gereed zijt? Bedenkt toch ernstig bij u zelven, hoe weinig zulke geveinsde verontschuldigingen voor God zullen gelden. Zij, die volgens het Evangelie weigerden aan het feestmaal te komen, omdat zij eenen akker gekocht, of een jok ossen beproefd, of eene vrouw getrouwd hadden, werden daardoor niet verontschul-

digd, maar het hemelsch feestmaal onwaardig geacht. Wat mij betreft, ik zal gereed zijn; en overeenkomstig mijn ambt bid ik u in den naam van God, roep ik u van Christus wege, en vermaan ik u, zoo lief als gij uwe zaligheid hebt, om aan deze heilige Communie deel te nemen. En gelijk de Zoon van God zich verwaardigde, om zijne ziel over te geven in den dood aan het kruis tot uwe behoudenis; even zoo zijt gij verpligt, om de Communie te ontvangen ter gedachtenis der offerande zijns doods, zoo als hij zelf bevolen heeft. En indien gij verzuimt dit te doen, bedenkt dan bij u zelven, welk eene groote beleediging gij God aandoet, en welk eene zware straf u deswege boven het hoofd hangt; wanneer gij u moedwillig van de Tafel des Heeren onthoudt, en u afzondert van uwe broeders, die komen, om aan dezen maaltijd met zulke hemelsche spijze gevoed te worden. Wanneer gij dit alles ernstig overweegt, dan zult gij door Gods genade tot betere gedachten komen; en opdat gij hiertoe geraken moogt, zullen wij niet ophouden onze ootmoedige smeekingen op te zenden tot den almagtigen God, onzen hemelschen Vader.

¶ *Ten tijde der viering van de Communie, als de Communicanten gevoegelijk geplaatst zijn om het heilige Sacrament te ontvangen, zal de Priester deze Vermaning zeggen.*

Zeer geliefden in den Heer! gij, die voornemens zijt, u tot de heilige Communie des ligchaams en bloeds van onzen Heiland Jezus Christus te begeven, behoort te overwegen, hoe de Apostel Paulus allen vermaant zich zelven wèl te beproeven en te onderzoeken, voordat zij eten van het brood en drinken van den drinkbeker. Want zoo groot de zegen is, wanneer wij dit heilig Sacrament met een boetvaardig hart en levendig geloof ontvangen, (dan toch eten wij op eene geestelijke wijze het vleesch van Christus en drinken zijn bloed; dan wonen wij in Christus, en Christus in ons; wij zijn één met Christus, en Christus met ons;) zóó groot is het gevaar, wanneer wij hetzelve onwaardiglijk ontvangen. Want alsdan zijn wij schuldig aan het ligchaam en bloed van Christus, onzen Heiland; wij eten en drinken ons zelven een oordeel, niet onderscheidende het ligchaam des Heeren; wij ontsteken den toorn Gods over ons; wij tergen Hem om ons met allerlei krankheden en verschillende soorten van dood te bezoeken. Daarom, broeders! oordeelt u zelven, opdat gij van den Heer niet geoordeeld wordet; hebt een hartelijk berouw over uwe bedrevene zonden; hebt een levendig en standvastig geloof in Christus, onzen Heiland; betert uw leven en hebt harte-

ijke liefde jegens allen; dan ult gij waardige deelgenooten ezer heilige verborgenheden ijn. En voor alle dingen beaamt het u, God den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest ootmoedig en hartgrondig te danken voor de verlossing der wereld, door het lijden en sterven van Christus, onzen Zaligmaker, te zamen God en mensch; die zich vernederd heeft, zelfs tot den dood des kruises, voor ons, ellendige zondaren, die in duisternis en schaduwe des doods zaten; opdat hij ons kinderen Gods doen worden, en verhoogen zou tot erfgenamen des eeuwigen levens. En ten einde wij steeds zouden gedenken aan de uitnemend groote liefde van onzen Heer en éénigen Zaligmaker, Jezus Christus, die aldus voor ons stierf, en aan de ontelbare weldaden, ons door het storten van zijn dierbaar bloed verworven; zoo heeft hij heilige verborgenheden, als panden zijner liefde, en als een blijvend gedenkteeken van zijnen dood, tot onze groote en eeuwigdurende vertroosting ingesteld en verordend. Laat ons daarom aan hem, met den Vader en den Heiligen Geest, gedurigen dank (zoo als wij verschuldigd zijn) toebrengen; ons geheel en al aan zijnen heiligen wil en welbehagen onderwerpende, en ons beijverende, om hem in ware heiligheid en geregtigheid te dienen, al de dagen onzes levens. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen tot hen, die de heilige Communie komen ontvangen:*

Gij, die een waar en ernstig berouw over uwe zonden gevoelt, die in liefde en éénigheid met uwe naasten leeft, en gezind zijt, om een nieuw leven te leiden, de geboden van God te volgen, en van nu voortaan in zijne heilige wegen te wandelen: nadert met geloof, en neemt dit heilig Sacrament tot uwen troost; en belijdt uwe zonden voor God, den Almagtigen, ootmoedig knielende.

¶ *Dan zal deze algemeene Belijdenis, in naam van allen, die gezind zijn de heilige Communie te ontvangen, door éénen der Dienaars gedaan worden; zoowel hij als de gansche gemeente ootmoedig knielende, en zeggende:*

Almagtige God! Vader van onzen Heer Jezus Christus, Schepper aller dingen en Regter aller menschen; Wij erkennen en betreuren onze menigvuldige zonden en boosheid, Die wij van tijd tot tijd snoodelijk bedreven hebben, Met gedachten, woorden en werken, Tegen uwe Goddelijke Majesteit, Uwen toorn en ongenoegen regtvaardiglijk over ons verwekkende. Wij gevoelen een hartelijk berouw, En wij betreuren ernstig deze onze misdrijven; De gedachte daaraan is ons grievend; Derzelver last is ons ondragelijk. Ontferm U onzer, Ontferm U onzer, barmhartige Vader! Om den wil van uwen Zoon,

onzen Heer Jezus Christus, Vergeef ons al het gebeurde; En geef, dat wij voortaan, In nieuwigheid des levens, U welbehagelijk dienen mogen, Tot eer en heerlijkheid van uwen naam; Door Jezus Christus, onzen Heer. Amen.

¶ *Dan zal de Priester (of de Bisschop, indien hij tegenwoordig is) opstaan, en zich naar de gemeente keerende, deze Absolutie uitspreken.*

De almagtige God, onze hemelsche Vader, die, naar zijne groote barmhartigheid, aan allen, die zich met waar berouw en opregt geloof tot Hem wenden, vergiffenis der zonden beloofd heeft; ontferme zich over u; vergeve en verlosse u van al uwe zonden; bevestige en versterke u in al wat goed is; en brenge u tot het eeuwige leven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Hoort welke vertroostende woorden Christus, onze Zaligmaker, tot allen spreekt, die zich in waarheid tot hem wenden.

Komt herwaarts tot mij, allen, die vermoeid en belast zijt, en ik zal u ruste geven. *Matth.* xi. 28.

Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen ééniggeboren' Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. *Joh.* iii. 16

Hoort ook wat de Apostel Paulus zegt.

Dit is een getrouw woord, en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is, om de zondaren zalig te maken. 1 *Tim.* i. 15.

Hoort ook wat de Apostel Johannes zegt.

Indien iemand gezondigd heeft, wij hebben eenen Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus, den regtvaardigen; en hij is eene verzoening voor onze zonden. 1 *Joh.* ii. 1.

¶ *Waarna de Priester voortgaat te zeggen:*

Verheft uwe harten.

Antw. Wij verheffen die tot den Heer.

Priester. Laat ons den Heer, onzen God, dankzeggen.

Antw. Het is regt en betamelijk zulks te doen.

¶ *Dan zal de Priester zich naar de Tafel des Heeren wenden, en zeggen:*

Het is gansch regt, betamelijk, en onze schuldige pligt, dat wij te allen tijde, en op alle plaatsen, U dankzeggen, o Heer, * heilige Vader, almagtige en eeuwige God!

* *Deze woorden,* [Heilige Vader] *op* Drieëenheids-Zondag *over te slaan.*

¶ *Hier zal de Bijzondere Voorafspraak volgen, naar tijdsgelegenheid, indien er eenige bijzonderlijk verordend is; of anders zal onmiddelijk volgen:*

Daarom met Engelen en Aartsengelen, en met alle hemelsche heirscharen, roemen en prijzen wij uwen heerlijken naam; U zonder ophou-

den lovende, en zeggende: Heilig, Heilig, Heilig, Heere God der heirscharen! hemel en aarde zijn vol van uwe heerlijkheid. Eere zij U, o Heer, den Allerhoogsten! *Amen.*

BIJZONDERE VOORAFSPRAKEN.

Op Kersdag, *en zeven dagen daarna.*

Omdat Gij om dezen tijd uwen éénigen Zoon Jezus Christus voor ons deedt geboren worden; die, door de werking des Heiligen Geestes, waarachtig mensch geworden is uit de zelfstandigheid der Maagd Maria, zijne moeder; en onbesmet van zonde, opdat hij ons van alle zonde reinigen zou. Daarom met Engelen, enz.

Op Paaschdag, *en zeven dagen daarna.*

Maar inzonderheid zijn wij schuldig U te prijzen voor de heerlijke opstanding van uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer: want hij is het ware Paasch-Lam, dat voor ons geofferd is, en de zonde der wereld weggenomen heeft; die den dood door zijnen dood verslonden, en door zijne herrijzing ten leven ons het eeuwige leven verworven heeft. Daarom met Engelen, enz.

Op Hemelvaartsdag, *en zeven dagen daarna.*

Door uwen geliefden Zoon Jezus Christus, onzen Heer; die na zijne heerlijke opstanding aan al zijne Apostelen opentlijk verschenen, en voor hunne oogen naar den hemel is opgevaren, om ons eene plaats te bereiden; opdat, waar hij is, wij ook gaan mogen, en met hem heerschen in heerlijkheid. Daarom met Engelen, enz.

Op Pinksterdag, *en zes dagen daarna.*

Door Jezus Christus, onzen Heer; volgens wiens onfeilbare belofte de Heilige Geest, om dezen tijd, haastelijk en met groot geluid, gelijk aan eenen geweldigen wind, van den hemel afdaalde, en in de gedaante van vurige tongen zich op de Apostelen plaatste, om hen te onderwijzen en in alle waarheid te leiden; hun verleenende zoowel de gave van menigerlei talen, als ook den moed, om met vurigen ijver het Evangelie zonder ophouden aan alle volken te prediken; waardoor wij uit de duisternis en dwaling overgebragt zijn tot het helder licht en de regte kennis van U en uwen Zoon Jezus Christus. Daarom met Engelen, enz.

Op den Feestdag van Drieëenheid *alléén.*

Die één God zijt, één Heer; niet een éénig persoon, maar drie personen in één wezen. Want hetgeen wij gelooven van de heerlijkheid des Vaders, dat gelooven wij ook van den Zoon en van den Heiligen Geest, zonder eenig verschil of ongelijkheid. Daarom met Engelen, enz.

¶ *Na iedere van welke Voorafspraken onmiddelijk zal gezongen of gezegd worden.*

DAAROM met Engelen en Aartsengelen, en met alle hemelsche heirscharen, roemen en prijzen wij uwen heerlijken naam; U zonder ophouden lovende, en zeggende: Heilig, Heilig, Heilig, Heere God der heirscharen! hemel en aarde zijn vol van uwe heerlijkheid. Eere zij U, o Heer, den Allerhoogsten! *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester, bij de Tafel des Heeren knielende, in naam van allen, die de Communie ontvangen zullen, het volgende gebed zeggen.*

WIJ vermeten ons niet tot deze uwe Tafel te komen, o barmhartige God! in vertrouwen op onze eigene geregtigheid, maar op uwe veelvuldige en groote goedertierenheden. Wij zijn zelfs niet waardig de kruimelen van onder uwe Tafel te verzamelen. Maar Gij zijt dezelfde Heer, wiens eigenschap het is steeds barmhartigheid te betoonen. Geef dan, o genadige God! dat wij zóó het vleesch uws Zoons Jezus Christus eten, en zijn bloed drinken, dat onze zondige ligchamen door zijn ligchaam gereinigd, en onze zielen door zijn dierbaar bloed gewasschen worden, en dat wij immermeer in Hem mogen blijven, en Hij in ons. *Amen.*

¶ *Wanneer de Priester, staande vóór de Tafel, het Brood en den Wijn zóó geschikt heeft, dat hij des te gereedelijker en gevoegelijker het Brood vóór de gemeente breken, en den Beker in de handen nemen kan, zal hij het Gebed der Inzegening zeggen, als volgt:*

ALMAGTIGE God, onze hemelsche Vader! die, naar Uwe groote barmhartigheid, Uwen éénigen Zoon Jezus Christus aan het lijden van den dood des kruises tot onze verlossing hebt overgegeven; alwaar Hij (door die ééne offerande van zich zelven, eenmaal geschied) eene volle, volmaakte en genoegzame offerande, overgave en genoegdoening voor de zonden der geheele wereld heeft aangebragt; die eene gedurige gedachtenis Zijns dierbaren doods heeft ingesteld, en ons in Zijn heilig Evangelie bevolen die te onderhouden, totdat Hij wederkomt; hoor ons, o barmhartige Vader! smeeken wij U allerootmoedigst; en geef, dat wij, deze Uwe gaven van brood en wijn, volgens de heilige instelling van Uwen Zoon, onzen Zaligmaker Jezus Christus, ter gedachtenis van Zijn lijden en dood ontvangende, ook deel mogen hebben aan Zijn gezegend Ligchaam en Bloed: die in den nacht, in welken Hij verraden werd, het brood nam; * en als Hij gedankt had, brak Hij het, † en gaf het aan Zijne discipelen, zeggende: Neemt, eet, § dit is Mijn Ligchaam, hetwelk voor u gegeven wordt; Doet dit tot Mijne gedachtenis. Desgelijks nadat zij gegeten hadden

** Hier neme de Priester den Schotel in de handen.*

† En hier breke hij het Brood.

§ En hier legge hij de hand op al het Brood.

nam Hij ook den drinkbeker,* dankte, en gaf hun dien, zeggende: Drinkt allen daaruit; † want dit is Mijn Bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor u en voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden: Doet dit, zoo dikwijls als gij dien zult drinken, tot Mijne gedachtenis. *Amen.*

** Hier neme hij den Beker in de hand.*

† En hier legge hij de hand op elk gerei (zij het Kelk of Kan) waarin er Wijn is om ingezegend te worden.

¶ *Dan zal de Dienaar eerst zelf de Communie onder beide gedaanten ontvangen, en dan voortgaan dezelve aan de Bisschoppen, Priesters en Diakenen (zoo er tegenwoordig zijn) en daarna aan de gemeente achtereenvolgens ter hand te stellen, terwijl allen demoedig knielen. En wanneer hij iemand het Brood toereikt, zal hij zeggen:*

Het ligchaam van onzen Heer Jezus Christus, dat voor u gegeven is, beware uw ligchaam en ziel ten eeuwigen leven. Neem en eet dit ter gedachtenis, dat Christus voor u gestorven is, en geniet hem in uw hart door het geloof met dankzegging.

¶ *En de Dienaar, die den Drinkbeker aan iemand uitreikt, zal zeggen:*

Het bloed van onzen Heer Jezus Christus, dat voor u vergoten is, beware uw ligchaam en ziel ten eeuwigen leven. Drink dit ter gedachtenis, dat het bloed van Christus voor u vergoten is, en zijt dankbaar.

¶ *Indien al het ingezegende Brood en Wijn verbruikt mogt zijn, eer nog allen gecommuniceerd hebben, zal de Priester meer inzegenen, volgens het boven voorgeschrevene Formulier; beginnende met* [Onze Heiland Christus in den nacht, enz.] *voor de zegening des Broods; en met* [Desgelijks nadat zij gegeten hadden enz.] *voor de zegening des Bekers.*

¶ *Wanneer allen gecommuniceerd hebben, zal de Dienaar terugkeeren naar de Tafel des Heeren, en wat van de ingezegende Elementen overblijft eerbiediglijk daarop plaatsen, en met een helder linnen kleed bedekken.*

¶ *Dan zal de Priester het Gebed des Heeren zeggen, terwijl de gemeente elke bede na hem herhaalt.*

Onze Vader, dië in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Want uw is het koningrijk, En de kracht, en de heerlijkheid, In der eeuwigheid. Amen.

¶ *Daarna zal het volgende gezegd worden:*

O Heer, hemelsche Vader! wij, Uwe ootmoedige dienaren, bidden Uwe vaderlijke goedheid, met geheel ons hart, dat Gij dit ons offer van lof en dank genadiglijk wilt aannemen; U ootmoedig smeekende, ons en al Uwe geheele Kerk, om de verdiensten en den dood van Uwen Zoon Jezus Christus en door het geloof in Zijn Bloed de vergeving onzer zonden, en alle andere weldaden Zijns lijdens te verleenen. En hier offeren en bieden wij U, o Heer! ons zelven, onze zielen en ligchamen, U eene redelijke, heilige en levende offerande te zijn; nederig van U biddende, dat

wij allen, die aan deze heilige Communie deel nemen, met Uwe genade en hemelsche zegeningen mogen vervuld worden. En ofschoon wij, wegens onze menigvuldige zonden, onwaardig zijn, U eenig offer toe te brengen, smeeken wij U nogtans, dezen onzen schuldigen pligt en dienst te willen aannemen; onze verdiensten niet in aanmerking nemende, maar onze overtredingen vergevende, om Jezus Christus, onzen Heer; door wien en met wien, in ééniġheid des Heiligen Geestes, U, o almagtige Vader, zij alle eer en heerlijkheid, tot in eeuwigheid. *Amen.*

Of dit.

Almagtige en eeuwige God! wij danken U met ons gansche hart, dat Gij ons, die deze heilige verborgenheden behoorlijk ontvangen hebben, met de geestelijke spijze van het allerdierbaarste ligchaam en bloed uws Zoons, onzes Zaligmakers Jezus Christus, hebt gelieven te voeden; en ons daardoor van uwe gunst en genade jegens ons verzekert; en dat wij als ware leden zijn ingelijfd in het verborgen ligchaam uws Zoons, hetwelk is de gezegende gemeenschap van alle geloovigen; en ook door hope erfgenamen zijn van uw eeuwig Koningrijk, om de verdiensten van het dierbaar lijden en sterven uws lieven Zoons. En wij smeeken U ootmoedig, o hemelsche Vader! ons zóó met uwe genade te ondersteunen, dat wij in die heilige gemeenschap volharden, en alle zoodanige goede werken doen mogen, welke Gij ons bereid hebt om daarin te wandelen; door Jezus Christus, onzen Heer, wien met U en den Heiligen Geest zij alle eer en heerlijkheid, tot in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Daarna zal gezegd of gezongen worden:*

Eere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen. Wij prijzen U, wij loven U, wij aanbidden U, wij verheerlijken U, wij danken U wegens uwe groote heerlijkheid, o Heere God, Koning des hemels, God, de almagtige Vader!

O Heer, de ééniggeboren Zoon Jezus Christus; o Heere God, Lam Gods, Zoon des Vaders! die de zonden der wereld wegneemt, ontferm U onzer. Gij, die de zonden der wereld wegneemt, ontferm U onzer. Gij, die de zonden der wereld wegneemt, neem onze gebeden aan. Gij, die zit ter regterhand Gods des Vaders, ontferm U onzer.

Want Gij alleen zijt heilig; Gij alleen zijt de Heer; Gij alleen, o Christus! met den Heiligen Geest, zijt hoogst in de heerlijkheid van God den Vader. *Amen.*

Dan zal de Priester (of de Bisschop, zoo hij tegenwoordig is) de gemeente met deze zegenbede laten uiteengaan.

De vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uwe harten en zinnen in de kennis en liefde van God, en van Zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heer; en de zegen des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, zij en blijve altijd met ulieden. *Amen.*

Collecten, waarvan er ééne of meer telken dage na het Offertorium moet gezegd worden, wanneer er geene Communie is; en dezelve mogen ook gezegd worden, zoo dikwijls de gelegenheid dienstig is, na de Collecten zoo van het Morgen- als Avondgebed, de Communie, of de Litanie, naar het goeddunken des Dienaars.

Ondersteun ons genadiglijk, o Heer! in deze onze gebeden en smeekingen, en rigt den weg uwer dienaren, om de eeuwige zaligheid te verkrijgen; opdat zij, te midden van al de wisselingen en toevallen dezes sterfelijken levens, altijd door uwen genadigen en tijdigen bijstand mogen beschermd worden; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

O Almagtige Heer en eeuwige God! wij smeeken U, wil genadig onze harten en ligchamen besturen, heiligen, en leiden in de wegen Uwer wetten, en in de werken Uwer geboden; opdat wij door Uwe almvermogende bescherming, beide hier en hiernamaals, naar ligchaam en ziel mogen behouden worden; door onzen Heer en Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

Geef, bidden wij U, almagtige God! dat de woorden, welke wij heden met onze ooren gehoord hebben, door uwe genade zóó diep in onze harten gedrukt worden, dat zij bij ons voortbrengen de vruchten van eenen goeden wandel, tot lof en eer van uwen heiligen naam; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Voorkom ons, o Heer! in al onze bedrijven met uwe genade en gunst, en zijt ons steeds met uwe hulp nabij; opdat wij in al onze werken, in U begonnen, voortgezet, en geëindigd, uwen heiligen naam verheerlijken, en eindelijk door uwe genade het eeuwige leven verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Almagtige God! bron van alle wijsheid, die onze behoeften kent, eer wij U vragen, en onze onkunde in het vragen; wij smeeken U, heb medelijden met onze zwakheden; en schenk ons die dingen, welke wij om onze onwaardigheid van U niet durven, en om onze blindheid van U niet kunnen vragen, om de verdiensten van uwen Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Almagtige God! die beloofd hebt de gebeden te verhooren, die men, in den naam van uwen Zoon, tot U opzendt; wij smeeken U, neig genadiglijk uw oor tot ons, die thans onze gebeden en ver-

zuchtingen tot U opgezonden hebben; en geef, dat hetgeen wij met een geloovig hart en overeenkomstig uwen wil U gevraagd hebben, werkelijk door ons moge ontvangen worden, ter vervulling onzer behoeften, en ter verbreiding uwer heerlijkheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Op Zon- en andere Feestdagen (zoo er geene Communie is) zal echter alles gezegd worden wat bij de Communie verordend is, tot aan het einde van het algemeene Gebed* [Voor den gantschen staat van **Christus' Kerk strijdende hier** op aarde] *tegelijk met ééne of meer der laatst vermelde Collecten, besluitende met de zegenbede.*

¶ *En des Heeren Avondmaal zal niet gevierd worden, tenzij er, naar zijn oordeel, een voegzaam aantal is, om met den Priester te communiceren.*

¶ *En zoo er niet boven de twintig personen van jaren van onderscheid in de Parochie zijn, om de Communie te ontvangen; zal er echter geene Communie zijn, tenzij er vier (of minstens drie) met den Priester communiceren.*

¶ *En in Cathedralen en Collegie-kerken, en in Collegiën waar er vele Priesters en Diakenen zijn, zullen zij allen ten minste iederen Zondag de Communie met den Priester ontvangen, tenzij men eene gegronde reden voor het tegendeel hebbe.*

¶ *En om alle gelegenheid tot oneenigheid en bijgeloof weg te nemen, die iemand heeft of hebben mogt omtrent het brood en den wijn, zal het genoeg wezen, dat het brood zoodanig zij als men gewoonlijk eet; evenwel het beste en zuiverste tarwenbrood, dat er gereedelijk te verkrijgen is.*

¶ *En indien er eenig brood en wijn oningezegend overblijft, zal de Geestelijke der Parochie het tot zijn gebruik behouden; maar, indien er iets van het ingezegende overblijft, zal zulks niet uit de Kerk gebragt worden, maar de Priester en zulke anderen der Communicanten als hij dan tot zich roepen zal, zullen hetzelve, onmiddelijk na de zegenbede, eerbiediglijk eten en drinken.*

¶ *Het brood en de wijn voor de Communie zullen door den Geestelijke en de Kerkmeesters, op kosten der Parochie, bezorgd worden.*

¶ *En merk op, dat ieder parochiaan ten minste driemaal in het jaar, waaron der Paschen één moet zijn, communiceren zal. En jaarlijks op Paschen zal ieder parochiaan met den Rector, Vicarius, of Geestelijke, of zijnen of hunnen afgevaardigde of afgevaardigden afrekenen; en hun of hem alle kerkelijke schattingen, volgens gewoonte verschuldigd, en dan en te dien tijde vervallen, betalen.*

¶ *Na het eindigen der godsdient zal het bij het Offertorium gegeven geld tot zulke vrome en liefdadige einden besteed worden, als de Dienaar en Kerkmeesters zullen goedvinden. Mogten zij hieromtrent oneenig zijn, dan zal het besteed worden, zoo als de Ordinarius verordenen zal.*

"Aangezien het in dit Formulier " van de Bediening van des Heeren " Avondmaal bevolen is, dat de Communicanten hetzelve knielend ontvangen " zullen; (welke orde met de goede bedoelig gegeven is, om tot teeken te verstrekken onzer ootmoedige en dankbare " erkentenis der weldaden van Christus, " daarin aan allen, die hetzelve waardig " ontvangen, gegeven en ter vermijding " van zulk eene ontheiliging en wanorde " in de heilige Communie als anderzins " zou kunnen ontstaan;) nogtans, opdat " dit knielen door niemand, hetzij uit " onkunde en zwakheid, hetzij uit boosaardigheid en hardnekkigheid, misduid of " misbruikt moge worden; zoo wordt hier " verklaard: dat daardoor geene aanbidding " bedoeld wordt, of plaats moet hebben, " noch van het brood of den wijn des Sacraments, dáár ligchamelijk ontvangen, " noch van eenige ligchamelijke tegenwoordigheid van Christus natuurlijk " vleesch en bloed. Want het brood en de " wijn des Sacraments blijven in hunne " natuurlijke zelfstandigheden, en mogen " daarom niet aangebeden worden; (want " dit zou afgoderij wezen, door alle geloovige Christenen te verfoeijen;) en het " natuurlijk ligchaam en bloed onzes " Zaligmakers Christus is in den hemel, " en niet hier; dewijl het strijdt met de " waarheid van Christus natuurlijk ligchaam, dat het terzelfder tijd op meer " dan ééne plaats zoude zijn."

DE BEDIENING

VAN DEN

OPENBAREN DOOP DER KINDEREN,

TE GEBRUIKEN IN DE KERK.

¶ *Men moet de gemeente vermanen, dat het gevoegelijkst is, dat de Doop niet dan op Zon- en andere Feestdagen bediend worde, wanneer het grootste aantal menschen vergadert; eensdeels, opdat de aldaar tegenwoordig zijnde gemeente getuigen moge van de opneming der nieuwgedoopten in de Kerk van Christus; anderdeels ook, dat ieder aanwezige door den Doop der kinderen indachtig gemaakt moge worden aan zijne eigene belijdenis, in zijnen Doop aan God gedaan. Om welke redenen het dienstig is, dat de Doop in de landtaal bediend worde Nogtans mogen, zoo de nood zulks mogt vereischen) de kinderen op eenigen anderen dag gedoopt worden.*

¶ *En merk op, dat er voor elk te doopen mannelijk kind twee peetvaders en éénе peetmoeder, en voor elk vrouwelijk kind één peetvader en twee peetmoeders zijn moeten.*

¶ *Wanneer er kinderen gedoopt moeten worden, zullen de ouders 's avonds te voren, of 's morgens vóór het begin des Morgengebeds, den Geestelijke der Parochie daarvan verwittigen. En dan behooren de peetvaders en peetmoeders, en de menschen met de kinderen, bij de Doopvont gereed te zijn, of onmiddellijk na de laatste Les bij het Morgengebed, of anders onmiddellijk na de laatste Les bij het Avondgebed, zoo als de Geestelijke naar goeddunken verordenen zal. En de Priester bij de Doopvont komende, (welke dan met zuiver water moet gevuld worden,) en daar staande, zal zeggen:*

Is dit kind reeds gedoopt, of niet?

¶ *Indien zij antwoorden,* Neen, *zal de Priester aldus vervolgen:*

Zeer geliefden! aangezien alle menschen in zonde ontvangen en geboren zijn, en dat onze Zaligmaker Christus zegt, dat niemand in het Rijk Gods kan ingaan, tenzij hij door water en den Heiligen Geest wedergeboren zij; zoo bidde ik u, dat gij God den Vader door onzen Heer Jezus Christus wilt aanroepen, dat Hij, door zijne oneindige barmhartigheid, aan *dit kind* datgene wil schenken, hetwelk *het* van nature niet hebben *kan;* dat *het* gedoopt *moge* worden met water en den Heiligen Geest, en ontvangen in Christus heilige Kerk, en *een levend lid* derzelve gemaakt *worde.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Laat ons bidden.

Almagtige en eeuwige God! die, naar uwe groote barmhartigheid, Noach en zijn gezin in de ark behouden hebt, om niet door het water te vergaan; en ook de kinderen Israels, uw volk, veilig door de Roode Zee voerdet, daardoor uwen heiligen doop voorstellende; en die door den doop van uwen geliefden Zoon, Jezus Christus, in de rivier de Jordaan, het water geheiligd hebt tot de geestelijke afwassching der zonde; wij smeeken U, bij uwe oneindige ontferming, dat Gij genadig op *dit kind* wilt nederzien, *het* wilt wasschen en heiligen door uwen Heiligen Geest, opdat *het*, van uwen toorn verlost zijnde, *moge* opgenomen worden in

de ark van Christus Kerk; en standvastig zijnde in het geloof, verblijd in de hoop en geworteld in de liefde, alzoo door de baren dezer onstuimige wereld *moge* doorgaan, dat *het* eindelijk *moge* komen in het land des eeuwigen levens, om aldaar met U tot in eeuwigheid te regeren; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Almagtige en eeuwige God! de hulp der lijdenden, de redder dergenen, die tot u de toevlugt nemen, het leven dergenen, die gelooven, en de opstanding der dooden; wij bidden U, voor *dit kind*, dat *het*, tot uwen heiligen doop komende, door geestelijke wedergeboorte vergiffenis *zijner* zonden ontvangen *moge*. Neem *het* aan, o Heer! gelijk Gij door uwen lieven Zoon beloofd hebt, zeggende: bidt, en u zal gegeven worden; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal opengedaan worden. Geef alzoo thans aan ons, die bidden; laat ons, die zoeken, vinden; en doe ons open, daar wij kloppen; opdat *dit kind* den eeuwigdurenden zegen uwer hemelsche afwassching *moge* ontvangen, en komen tot uw eeuwig Koningrijk, hetwelk Gij beloofd hebt door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de gemeente opstaan, en de Priester zal zeggen:*

Hoort de woorden des Evangelies, geschreven door den Heiligen Markus, in het tiende Hoofdstuk, het dertiende Vers.

Mark. x. 13.

Zij bragten kinderkens tot Christus, opdat hij ze aanraken zou; en de discipelen bestraften degenen, die ze tot hem bragten. Maar Jezus, dat ziende, nam het zeer kwalijk, en zeide tot hen: laat de kinderkens tot mij komen, en verhindert ze niet, want derzulken is het Koningrijk Gods. Voorwaar zeg ik u: zoo wie het Koningrijk Gods niet ontvangt, gelijk een kindeken, die zal in hetzelve geenszins ingaan. En hij omving ze met zijne armen, en de handen op hen gelegd hebbende, zegende hij dezelve.

¶ *Nadat het Evangelie gelezen is, zal de Dienaar, over de woorden van hetzelve, deze korte vermaning doen.*

Geliefden! gij hoort in dit Evangelie de woorden van onzen Zaligmaker Christus, dat hij geboden heeft de kinderen tot hem te brengen; hoe hij diegenen berispte, die hen verhinderden tot hem te komen; hoe hij een iegelijk vermaant, hunne onschuld na te volgen. Gij ziet, hoe hij, door uiterlijke daden, hun zijne toegenegenheid bewees; want hij nam hen in zijne armen, leide zijne handen op hen, en zegende hen. Twijfelt daarom niet, maar gelooft ten volle, dat hij *dit kind* op dezelfde wijze in gunst ontvangen zal; dat hij *het* met de

armen zijner barmhartigheid omvatten, den zegen des eeuwigen levens schenken, en zijn eeuwig rijk deelachtig maken zal. Daar wij dus overtuigd zijn van de toegenegenheid onzes hemelschen Vaders jegens *dit kind*, ons door zijnen Zoon Jezus Christus verklaard; en niet twijfelende, of hij ziet ons werk der liefde, waardoor wij *dit kind* tot zijnen heiligen doop brengen, met welgevallen aan; zoo laat ons Hem in geloof en ootmoed danken, zeggende:

Almagtige en eeuwige God, hemelsche Vader! wij brengen U onzen nederigen dank, dat het U behaagd heeft, ons tot de kennis uwer genade en tot het geloof in U te roepen: vermeerder deze kennis en bevestig dit geloof in ons voor altijd. Schenk uwen Heiligen Geest aan *dit kind*, opdat *het moge* wedergeboren en *een erfgenaam* gemaakt worden der eeuwige zaligheid; door onzen Heer Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, nu en in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester de peetvaders en peetmoeders aldus aanspreken:*

Zeer geliefden! gij hebt *dit kind* hier gebragt, om gedoopt te worden; gij hebt gebeden, dat het onzen Heer Jezus Christus behagen moge *hetzelve* aan te nemen, van *deszelfs* zonde te verlossen, *het* te heiligen door den Heiligen Geest, en *hetzelve* het Koningrijk der hemelen en het eeuwige leven te willen schenken. Gij hebt tevens gehoord, dat onze Heer Jezus Christus in zijn Evangelie beloofd heeft, alles te zullen schenken, waarom gij nu gebeden hebt: welke belofte hij, van zijne zijde, zeer zeker houden en vervullen zal. Daar Christus zich nu hierdoor verbonden heeft, zoo *behoort dit kind*, van *zijnent*wege, door u, die hier *zijne* getuigen zijt, (totdat *het*, tot jaren gekomen, het op *zich zelven* nemen *zal*,) getrouwelijk te beloven, dat *het* den duivel en al zijne werken *zal* verzaken, standvastiglijk in Gods heilig woord gelooven, en met gehoorzaamheid zijne geboden onderhouden.

Ik vraag derhalve:

Verzaakt gij, in naam van dit kind, den duivel en al zijne werken, de ijdele pracht en eer dezer wereld, met al derzelver begeerlijke neigingen en de natuurlijke lusten des vleesches, zoodat gij die niet wilt opvolgen, noch u door dezelve laten verleiden?

Antw. Ik verzaak die allen.

Dienaar.

Gelooft gij in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde?

En in Jezus Christus, zijnen ééniggeboren' Zoon, onzen Heer? En dat hij ontvangen

is van den Heiligen Geest; geboren uit de Maagd Maria; dat hij geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven; dat hij nedergedaald is ter helle, en ten derden dage wederom opgestaan van de dooden; dat hij is opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders; en van daar zal wederkomen ten jongsten dage, om te oordeelen de levenden en de dooden?

En gelooft gij in den Heiligen Geest; de heilige Katholijke Kerk; de gemeenschap der Heiligen; de vergeving der zonden; de wederopstanding des vleesches; en het eeuwige leven na den dood?

Antw. Dit alles geloof ik standvastiglijk.

Dienaar.

Begeert gij in dit geloof gedoopt te worden?

Antw. Dat is mijne begeerte.

Dienaar.

Wilt gij dan gehoorzaam Gods heilige wil en geboden onderhouden, en in dezelve al de dagen uws levens wandelen?

Antw. Dat wil ik.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

O barmhartige God! geef, dat de oude Adam alzoo in *dit kind* moge begraven worden, dat de nieuwe mensch in *hetzelve* opgewekt worde. *Amen.*

Geef dat alle vleeschelijke neigingen in *hem* sterven mogen, en alles, wat geestelijk is, in *hetzelve* leve en toeneme. *Amen.*

Geef *het* kracht en magt, om den duivel, de wereld en het vleesch te overwinnen, en daarover te zegepralen. *Amen.*

Geef dat een ieder, die hier door ons ambt en onze bediening aan U toegewijd wordt, ook met hemelsche deugden moge begiftigd, en eeuwig beloond worden, door uwe barmhartigheid, o gezegende Heere God! die leeft en alle dingen bestuurt, in alle eeuwigheid. *Amen.*

Almagtige en eeuwig levende God! wiens geliefde Zoon, Jezus Christus, water en bloed uit zijne gezegende zijde gestort heeft, ter vergeving onzer zonden, en zijnen discipelen gebood, dat zij zouden henengaan, om alle volkeren te onderwijzen, hen doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; verhoor, bidden wij U, de smeekingen uwer gemeente; heilig dit water tot geestelijke afwassching der zonde; en geef dat *dit kind, dat* nu daarmede gedoopt *zal* worden, de volheid uwer genade *moge* ontvangen, en immer onder het getal uwer geloovige en uitverkorene kinderen *blijve;* door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester het kind in zijne handen nemen, en tot de peetvaders en peetmoeders zeggen:*

Geeft dit kind eenen naam.

¶ *En het dan na hen den naam gevende, zal hij (indien zij hem verzekeren, dat het kind het wel verdragen kan) hetzelve voorzigtig en behoedzaam in het water dompelen, zeggende:*

N. Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Doch indien zij verzekeren, dat het kind zwak is, zal het voldoende zijn, water op hetzelve te gieten, zeggende de voorschreven woorden:*

N. Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Wij ontvangen dit kind in de gemeente van Christus kudde, *en teekenen het met het teeken des kruises, tot een getuigenis, dat het zich van nu aan niet schamen zal, het geloof in den gekruisigden Christus te belijden, en onder zijne banier kloekmoedig tegen de zonde, de wereld en den duivel te strijden; en de getrouwe krijgsknecht en dienaar van Christus te blijven, tot het einde zijns levens. Amen.

* *Hier zal de Priester het teeken van het kruis op 's kinds voorhoofd maken.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Zeer geliefde broeders! daar *dit kind* nu wedergeboren en in de Kerk van Christus ingelijfd *is*, zoo laat ons den almagtigen God voor deze weldaden danken; en Hem in éénen geest bidden, dat *dit kind* het overige *zijns* levens overeenkomstig dit begin inrigten *moge*.

¶ *Dan zal gezegd worden terwijl allen knielen:*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Wij danken U van harte, barmhartigste Vader! dat het U behaagd heeft, *dit kind* door uwen Heiligen Geest te doen wedergeboren worden, *het* door aanneming als *uw eigen kind* te ontvangen, en *het* in uwe heilige Kerk in te lijven. En wij bidden U ootmoedig, geef dat *het*, der zonde gestorven zijnde, en der regtvaardigheid levende, en met Christus begraven in zijnen dood, den ouden mensch *moge* kruisigen, en het gansche ligchaam der zonde geheel te niete doen; en dat, gelijk *het* den dood uws Zoons deelachtig geworden *is*, *het* alzoo ook *een deelgenoot moge* zijn van zijne opstanding; om ten laatste met al de leden uwer heilige Kerk *een erfgenaam* te zijn van uw eeuwig koningrijk; door Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan, terwijl allen opstaan, zal de Priester aan de peetvaders en peetmoeders de volgende vermaning geven:*

Daar *dit kind* door u, als

deszelfs getuigen, beloofd *heeft*, den duivel en al zijne werken te verzaken, in God te gelooven, en Hem te dienen; zoo moet gij bedenken, dat het uw zaak en pligt is, toe te zien, dat *dit kind*, zoodra *het* geschikt *zal* zijn te leeren, onderrigt *worde*, welk eene plegtige gelofte, toezegging en belijdenis *het* hier door u gedaan *heeft*. En opdat *het* deze dingen te beter *moge* verstaan, behoort gij *het* te vermanen Predikatiën te hooren; en voornamelijk zult gij zorgen, dat *het* de Geloofsartikelen, het Gebed des Heeren en de Tien Geboden *leere* in de gebruikelijke taal, alsmede al die dingen, die een Christen behoort te weten en te gelooven tot de zaligheid zijner ziel; en dat *dit kind* deugdzaam opgevoed *worde*, om een godsdienstig en Christelijk leven te leiden; altijd indachtig zijnde, dat de Doop ons onze roeping voorstelt, welke is, het voorbeeld van Christus, onzen Zaligmaker, te volgen, en hem gelijkvormig te worden; zoodat, even als hij voor ons gestorven en wedergestaan is, wij, die gedoopt zijn, ook alzoo der zonde moeten afsterven, en opstaan tot geregtigheid; gedurig onze kwade en verdorvene neigingen doodende, en dagelijks vorderende in alle deugd en godzaligen wandel.

¶ *Dan zal hij er bijvoegen en zeggen*

Gij behoort zorg te dragen, dat *dit kind* tot den Bisschop gebragt *worde*, om door hem bevestigd te worden, zoodra *hetzelve* de Geloofsartikelen, het Gebed des Heeren en de Tien Geboden in de gebruikelijke taal *zal* kunnen opzeggen, en verder onderwezen *worde* in den Catechismus der Kerk, tot dat einde uitgegeven.

Het is zeker, naar Gods Woord, dat gedoopte kinderen, vóór het bedrijven van dadelijke zonde stervende, ontwijfelbaar zalig zijn.

Om alle zwarigheid weg te nemen, omtrent het gebruik van het teeken des kruises in den Doop, zoo kan men de regte verklaring daarvan, en de billijke redenen, waarom dit behouden wordt, zien in den xxxsten Canon, eerst uitgegeven in den jare MDCIV.

DE BEDIENING

VAN DEN

BIJZONDEREN DOOP DER KINDEREN

IN DE HUIZEN.

¶ *De Geestelijken van elke Parochie zullen de gemeente dikwijls vermanen, dat zij den doop hunner kinderen niet langer uitstellen, dan tot den eersten of tweeden Zondag, of een' daartusschen invallenden Feestdag, na hunne geboorte, tenzij om eene gewigtige en gegronde reden, door den Geestelijke goed te keuren.*

¶ *En ook zullen zij hen waarschawen dat zij hunne kinderen, zonder gelijke gewigtige reden en noodzakelijkheid, niet in hunne huizen doen doopen. Doch zoo zij hiertoe genoodzaakt zijn, zal de doop op de volgende wijze worden toegediend.*

¶ *Vooreerst zal de Dienaar der Parochie*

(of, bij zijne afwezigheid, eenig ander wettig Dienaar, die te bekomen is) met de aanwezigen God aanroepen en het Gebed des Heeren zeggen, en zoo velen der Collecten, hiervoren in het Formulier van den Openbaren Doop verordend, als de tijd en de tegenwoordige behoefte gedoogen zullen. En dan, als het kind door iemand der aanwezigen een naam gegeven is, zal de Dienaar water op hetzelve gieten, zeggende deze woorden:

N. Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Dan, terwijl allen knielen, zal de Dienaar God danken, en zeggen:*

Wij danken U van harte, barmhartigste Vader! dat het U behaagd heeft, *dit kind* door uwen Heiligen Geest te doen wedergeboren worden, *het* door aanneming als *uw eigen kind* te ontvangen, en *het* in uwe heilige Kerk in te lijven. En wij bidden U ootmoedig, geef dat, gelijk *het* nu *een deelgenoot* geworden *is* van den dood uws Zoons, *het* ook alzoo *moge* zijn van zijne opstanding; en dat *het* ten laatste, met al uwe Heiligen, uw eeuwig koningrijk beërven *moge;* door denzelven uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *En laat er geen twijfel bestaan, of het kind, in dezer voege gedoopt, is wettiglijk en genoegzaam gedoopt, en moet niet weder gedoopt worden. Indien evenwel het kind, alzoo gedoopt, in leven blijft, zoo is het dienstig, dat het in de kerk gebragt worde, opdat, indien de Dienaar van dezelfde Parochie het kind gedoopt heeft, de gemeente moge verzekerd worden, dat het regte Formulier des Doops te voren binnenshuis door hem gebruikt is. In welk geval hij aldus zeggen zal:*

Ik verklare u, dat ik, volgens de behoorlijke en voorschrevene orde der Kerk, op *zulk eenen tijd* en op *zulk eene plaats,* in tegenwoordigheid van verscheidene getuigen, dit kind gedoopt heb.

¶ *Maar indien het kind door eenig' ander' wettig' Dienaar gedoopt ware, dan zal de Dienaar van de Parochie, waar het kind geboren en gedoopt is, onderzoeken en beproeven, of het kind wettig gedoopt zij, of niet. In welk geval, zoo zij, die een of ander kind in de kerk brengen, antwoorden, dat hetzelve reeds gedoopt is, de Dienaar hen verder ondervragen zal, zeggende:*

Door wien werd dit kind gedoopt?

Wie waren er tegenwoordig, toen dit kind gedoopt werd?

Daar er door vrees of haast, in zulke tijden van nood, iets wezentlijks in dit Sacrament zou kunnen nagelaten zijn, zoo vraag ik u verder:

Waarmede werd dit kind gedoopt?

Met welke woorden werd dit kind gedoopt?

¶ *En indien de Dienaar uit de antwoorden dergenen, die het kind brengen, bevindt, dat alles behoorlijk geschied is; dan zal niet hij het kind wederom doopen, maar het aannemen als één van de kudde der ware Christelijke gemeente, zeggende aldus:*

Ik verklare u, dat in dit geval alles wel behandeld is, en de behoorlijke orde gevolgd, omtrent den doop van dit kind; hetwelk, in erfzonde geboren zijnde, en onder den toorn Gods, nu door het bad der wedergeboorte in den Doop aangenomen is onder het getal der kinderen Gods en der erfgenamen des eeuwigen levens: want onze Heer Jezus Christus weigert zijne genade niet aan zulke kinderen, maar

roept hen op het liefderijkst tot zich, gelijk het heilig Evangelie, tot onzen troost, op de volgende wijze getuigt:

MARK. x. 13.

ZIJ bragten kinderkens tot Christus, opdat hij ze aanraken zou; en de discipelen bestraften degenen, die ze tot hem bragten. Maar Jezus dat ziende, nam het zeer kwalijk, en zeide tot hen: laat de kinderkens tot mij komen, en verhindert ze niet, want derzulken is het Koningrijk Gods. Voorwaar zeg ik u: zoo wie het Koningrijk Gods niet ontvangt, gelijk een kindeken, die zal in hetzelve geenszins ingaan. En hij omving ze met zijne armen, en de handen op hen gelegd hebbende, zegende hij dezelve.

¶ *Nadat het Evangelie gelezen is, zal de Dienaar, over de woorden van hetzelve, deze korte vermaning doen.*

GELIEFDEN! gij hoort in dit Evangelie de woorden van onzen Zaligmaker Christus, dat hij geboden heeft de kinderen tot hem te brengen; hoe hij diegenen berispte, die hen verhinderden tot hem te komen; hoe hij een iegelijk vermaande, hunne onschuld na te volgen. Gij ziet, hoe hij, door uiterlijke daden, hun zijne toegenegenheid bewees; want hij nam hen in zijne armen, leide zijne handen op hen, en zegende hen. Twijfelt daarom niet, maar gelooft ten volle, dat hij *dit kind* op dezelfde wijze in gunst ontvangen heeft; dat hij *het* met de armen zijner barmhartigheid heeft omvat, en (gelijk hij in zijn heilig Woord beloofd heeft) *hetzelve* den zegen des eeuwigen levens schenken, en zijn eeuwig rijk deelachtig maken zal. Daar wij dus overtuigd zijn van de toegenegenheid onzes hemelschen Vaders jegens *dit kind*, ons door zijnen Zoon Jezus Christus verklaard, zoo laat ons Hem in geloof en ootmoed danken, en het Gebed zeggen, ons door den Heer zelven geleerd:

ONZE Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

ALMAGTIGE en eeuwige God, hemelsche Vader! wij brengen U onzen nederigen dank, dat het U behaagd heeft, ons tot de kennis uwer genade en tot het geloof in U te roepen; vermeerder deze kennis en bevestig dit geloof in ons voor altijd. Schenk uwen Heiligen Geest aan *dit kind*, opdat *het*, wedergeboren zijnde, en door Jezus Christus, onzen Heer, *een erfgenaam* gemaakt zijnde der eeuwige zaligheid, *uw dienstknecht*

blijven en uwe beloften verkrijgen *moge;* door denzelven onzen Heer Jezus Christus, uwen Zoon, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, nu en in eeuwigheid. *Amen.*

¶ Dan zal de Priester den naam van het kind vragen, en wanneer de peetvaders en peetmoeders dien hebben uitgesproken, zal de Dienaar zeggen:

VERZAAKT gij, in naam van dit kind, den duivel en al zijne werken, de ijdele pracht en eer dezer wereld, met al derzelver begeerlijke neigingen en de natuurlijke lusten des vleesches, zoodat gij die niet wilt opvolgen, noch u door dezelve laten verleiden?

Antw. Ik verzaak die allen.

Dienaar.

GELOOFT gij in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde?

En in Jezus Christus, zijnen ééniggeboren' Zoon, onzen Heer? En dat hij ontvangen is van den Heiligen Geest; geboren uit de Maagd Maria; dat hij geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven; dat hij nedergedaald is ter helle, en ten derden dage wederom opgestaan van de dooden; dat hij is opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders; en van daar zal wederkomen ten jongsten dage, om te oordeelen de levenden en de dooden?

En gelooft gij in den Heiligen Geest; de heilige Katholijke Kerk; de gemeenschap der Heiligen; de vergeving der zonden; de wederopstanding des vleesches; en het eeuwige leven na den dood?

Antw. Dit alles geloof ik standvastiglijk.

Dienaar.

WILT gij dan gehoorzaam Gods heilige wil en geboden onderhouden, en in dezelve al de dagen uws levens wandelen?

Antw. Dat wil ik.

¶ Dan zal de Priester zeggen:

WIJ ontvangen dit kind in de gemeente van Christus kudde, * en teekenen het met het teeken des kruises, tot een getuigenis, dat het zich van nu aan niet schamen zal, het geloof in den gekruisigden Christus te belijden, en onder zijne banier kloekmoedig tegen de zonde, de wereld en den duivel te strijden; en de getrouwe krijgsknecht en dienaar van Christus te blijven, tot het einde zijns levens. Amen.

** Hier zal de Priester het teeken van het kruis op 's kinds voorhoofd maken*

¶ Dan zal de Priester zeggen:

ZEER geliefde broeders! daar *dit kind* nu door den Doop wedergeboren, en in de Kerk van Christus ingelijfd *is*, zoo laat ons den almagtigen God voor deze weldaden danken; en Hem in éénen geest bidden, dat *hetzelve* het overige *zijns* levens overeenkomstig dit begin inrigten *moge.*

¶ Dan zal de Priester zeggen:

WIJ danken U uit van harte,

barmhartigste Vader! dat het U behaagd heeft, *dit kind* door uwen Heiligen Geest *te doen* wedergeboren worden, *het* door aanneming als *uw eigen kind* te ontvangen, en *het* in uwe heilige Kerk in te lijven. En wij bidden U ootmoedig, geef dat *het*, der zonde gestorven zijnde, en der regtvaardigheid levende, en met Christus begraven in zijnen dood, den ouden mensch *moge* kruisigen, en het ligchaam der zonde geheel te niete doen; en dat, gelijk *het* den dood uws Zoons deelachtig geworden *is*, *het* alzoo ook *een deelgenoot moge* zijn van zijne opstanding; om ten laatste met al de leden uwer heilige Kerk *een erfgenaam* te zijn van uw eeuwig koningrijk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan, terwijl allen opstaan, zal de Priester aan de peetvaders en peetmoeders de volgende vermaning geven:*

Daar *dit kind* door u, als *deszelfs* getuigen, beloofd *heeft*, den duivel en al zijne werken te verzaken, in God te gelooven, en Hem te dienen; zoo moet gij bedenken, dat het uw pligt is, toe te zien, dat *dit kind*, zoodra *het* geschikt *zal* zijn te leeren, onderrigt *worde*, welk eene plegtige gelofte, toezegging en belijdenis *het* hier door u gedaan *heeft*. En opdat *het* deze dingen te beter *moge* verstaan, behoort gij *het* te vermanen Predikatiën te hooren, en voornamelijk zult gij zorgen, dat *het* de Geloofsartikelen, het Gebed des Heeren en de Tien Geboden *leere* in de gebruikelijke taal, alsmede al die dingen, die een Christen behoort te weten en te gelooven tot de zaligheid zijner ziel; en dat *dit kind* deugdzaam opgevoed *worde*, om een godsdienstig en Christelijk leven te leiden; altijd indachtig zijnde, dat de Doop ons onze roeping voorstelt, welke is, het voorbeeld van Christus, onzen Zaligmaker, te volgen, en hem gelijkvormig te worden; zoodat, even als hij voor ons gestorven en wederopgestaan is, wij, die gedoopt zijn, ook alzoo der zonde moeten afsterven, en opstaan tot geregtigheid; gedurig onze kwade en verdorvene neigingen doodende, en dagelijks vorderende in alle deugd en godzaligen wandel.

¶ *Maar zoo degenen, die het kind in de kerk brengen, zulke onzekere antwoorden geven op des Priesters vragen, dat daaruit niet blijke, dat het kind gedoopt was met* water, in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, (*hetgeen wezenlijke deelen van den Doop uitmaken,*) *dan zal de Priester het doopen volgens het Formulier hiervoren verordend voor den Openbaren Doop der Kinderen; uitgezonderd, dat hij bij het indompelen des kinds in de Doopvont de volgende woorden gebruiken zal:*

Indien gij niet reeds gedoopt zijt, N. doop ik u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

DE BEDIENING

VAN DEN

DOOP AAN HEN DIE VAN RIJPER JAREN ZIJN,

EN IN STAAT,

OM VOOR ZICH ZELVEN TE ANTWOORDEN.

¶ *Wanneer de zoodanigen, die van rijper jaren zijn, gedoopt moeten worden, zoo zal daarvan door de ouders of eenig ander geschikt persoon, ten minste eens week te voren, tijdige kennis gegeven worden aan den Bisschop, of wien hij daartoe zal aanstellen; ten einde de noodige zorg gedragen worde om hen te onderzoeken, of zij genoegzaam in de gronden der Christelijke Godsdienst onderwezen zijn, en dat zij mogen vermaand worden, om zich, door Gebeden en Vasten, voor te bereiden tot het ontvangen van dit heilig Sacrament.*

¶ *En zoo zij bekwaam gevonden worden, zullen de peetvaders en peetmoeders (wanneer de gemeente op den vastgestelden Zon- of Feestdag vergaderd is) gereed zijn hen bij de Doopvont voor te stellen, onmiddelijk na de tweede Les, hetzij bij het Morgen- of Avondgebed, zoo als de Dienaar naar zijn oordeel geschikt achten zal.*

¶ *En als zij daar staan, zal de Priester vragen, of iemand der hier voorgestelde personen gedoopt zij, of niet? Indien zij antwoorden,* Neen, *zal de Priester zeggen:*

Zeer geliefden! aangezien alle menschen in zonde ontvangen en geboren zijn, (en dat hetgeen uit vleesh geboren is, vleesch is,) en zij, die in den vleesche zijn, God niet kunnen behagen, maar in zonde leven, vele dadelijke overtredingen begaande; en dat onze Zaligmaker Christus zegt, dat niemand in het Rijk Gods kan ingaan, tenzij hij wedergeboren worde door water en den Heiligen Geest; zoo bid ik u, dat gij God den Vader, door onzen Heer Jezus Christus, wilt aanroepen, dat Hij, door zijne oneindige goedertierenheid, aan *deze personen* datgene wil schenken, wat *zij* van nature niet *kunnen* hebben; dat *zij mogen* gedoopt worden met water en den Heiligen Geest, en ontvangen in Christus heilige Kerk, en *levende lidmaten* derzelve gemaakt *worden.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Laat ons bidden.

(¶ *Hier zal de geheele gemeente knielen.*)

Almagtige en eeuwige God! die, naar uwe groote barmhartigheid, Noach en zijn gezin in de ark behouden hebt, om niet door het water te vergaan; en ook de kinderen Israëls, uw volk, veilig door de Roode Zee voerdet, daardoor uwen heiligen Doop voorstellende; en die door den Doop van uwen geliefden Zoon, Jezus Christus, in de rivier de Jordaan, het water geheiligd hebt tot de geestelijke afwassching der zonde; wij smeeken U, naar uwe oneindige ontferming, dat Gij op *deze personen* genadig wilt nederzien; wasch en heilig *hen* door uwen Heiligen Geest, opdat *zij*, van uwen toorn verlost zijnde, *mogen* opgenomen worden in de ark van Christus Kerk; en stand-

vastig zijnde in het geloof, verblijd in de hoop en geworteld in de liefde, alzoo door de baren dezer onstuimige wereld *mogen* doorgaan, dat *zij* eindelijk *mogen* komen in het land des eeuwigen levens, om aldaar met U tot in eeuwigheid te regeren; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

ALMAGTIGE en eeuwige God! de hulp der lijdenden, de redder dergenen, die tot U de toevlugt nemen, het leven dergenen, die gelooven, en de opstanding der dooden; wij bidden U, voor *deze personen*, dat *zij*, komende tot uwen heiligen Doop, door geestelijke wedergeboorte vergiffenis hunner zonden ontvangen *mogen*. Neem *hen* aan, o Heer! gelijk Gij door uwen lieven Zoon beloofd hebt, zeggende: bidt en u zal gegeven worden; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal opengedaan worden. Geef alzoo thans aan ons, die bidden; laat ons, die zoeken, vinden; en doe ons open, daar wij kloppen; opdat *deze personen* den zegen uwer hemelsche afwassching *ontvangen*, en komen tot uw eeuwig Koningrijk, hetwelk gij beloofd hebt door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de gemeente opstaan, en de Priester zal zeggen:*

Hoort de woorden des Evangelies, geschreven door den H. Johannes, in het derde Hoofdstuk, beginnende met het eerste Vers.

DAAR was een mensch uit de Farizeën, wiens naam was Nicodemus, een Overste der Joden; deze kwam des nachts tot Jezus, en zeide tot hem: Rabbi, wij weten dat gij zijt een Leeraar van God gekomen; want niemand kan deze teekenen doen, die gij doet, zoo God niet met hem is. Jezus antwoordde en zeide tot hem: voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij dat iemand wederom geboren worde, hij kan het Koningrijk Gods niet zien. Nicodemus zeide tot hem: hoe kan een mensch geboren worden, nu oud zijnde? Kan hij ook andermaal in zijner moeders schoot ingaan, en geboren worden? Jezus antwoordde: voorwaar, voorwaar zeg ik u: zoo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koningrijk Gods niet ingaan. Hetgeen uit het vleesch geboren is, dat is vleesch; en hetgeen uit den Geest geboren is, dat is geest. Verwonder u niet, dat ik u gezegd heb: gijlieden moet wederom geboren worden. De wind blaast waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, van waar hij komt, en waar hij heen gaat; alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is.

¶ *Waarna hij deze volgende vermaning geven zal.*

GELIEFDEN! gij hoort in dit Evangelie de uitdrukke-

lijke woorden van onzen Zaligmaker Christus, dat, tenzij iemand wedergeboren zij door water en den Heiligen Geest, hij in het Rijk Gods niet kan ingaan. Waarbij gij de groote noodzakelijkheid moogt opmerken van dit Sacrament, waar hetzelve kan ontvangen worden. Zoo gebood Hij ook, even vóór zijne Hemelvaart, aan zijne leerlingen, (gelijk wij in het laatste Hoofddeel van Markus Evangelie lezen,) zeggende: gaat heen in de geheele wereld, en predikt het Evangelie aan alle creaturen; die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden. Hetgeen ons alzoo ook de groote weldaad aanwijst, die wij daardoor genieten. Waarom de H. Apostel Petrus, toen bij zijne eerste prediking van het Evangelie velen in hunne harten verslagen werden, en tot hem en de andere Apostelen zeiden: mannen broeders! wat zullen wij doen? hun antwoordde en tot hen zeide: bekeert u, en een iegelijk van u worde gedoopt tot vergeving der zonden, en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want u komt de belofte toe en uwen kinderen, en allen, die daar verre zijn, voor zoo velen als er de Heer onze God toe roepen zal. En met vele andere woorden vermaande hij hen, zeggende: wordt behouden van dit verkeerd geslacht! Want (gelijk dezelfde Apostel op eene andere plaats getuigt,) de doop behoudt ons nu ook (niet die eene aflegging is der vuiligheid des ligchaams, maar die, welke eene vrage is van een goed geweten tot God,) door de opstanding van Jezus Christus. Twijfelt daarom niet, maar gelooft standvastig, dat Hij *deze personen*, dewijl *zij* zich waarlijk *bekeeren* en door het geloof tot Hem *komen*, genadig zal aannemen; dat Hij *hun* vergeving *hunner* zonden zal verleenen, en *hun* den Heiligen Geest schenken; dat Hij *hun* den zegen des eeuwigen levens zal geven, en *hen deelgenooten* maken van zijn eeuwig Rijk.

Daar wij dus overtuigd zijn van de toegenegenheid onzes hemelschen Vaders jegens *deze personen*, door zijnen Zoon Jezus Christus verklaard; laat ons Hem geloovig en ootmoedig danken en zeggen:

Almagtige en eeuwige God, hemelsche Vader! wij brengen U onzen nederigen dank, dat het U behaagd heeft, ons tot de kennis uwer genade en tot het geloof in U te roepen: vermeerder deze kennis, en bevestig dit geloof in ons voor altijd. Schenk uwen Heiligen Geest aan *deze personen*, opdat *zij* mogen wedergeboren en *erfgenamen*

gemaakt worden der eeuwige zaligheid, door onzen Heer Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, nu en in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester tot de* personen, *die gedoopt* moeten *worden op de volgende wijze spreken:*

Zeer Geliefden! die herwaarts gekomen zijt, begeerende den heiligen Doop te ontvangen, gij hebt gehoord, hoe de gemeente gebeden heeft, dat het onzen Heere Jezus Christus moge behagen, u aan te nemen en u te zegenen, u van uwe zonden te verlossen, en u het Koningrijk der hemelen en het eeuwige leven te schenken. Gij hebt ook gehoord, dat onze Heer Jezus Christus, in zijn heilig Woord beloofd heeft, al datgene te willen verleenen, waarom wij gebeden hebben; welke belofte hij, van zijnen kant, zeer zeker houden en vervullen zal.

Daarom, volgens deze belofte door Christus gedaan, behoort gij ook nu van uwentwege, in de tegenwoordigheid van deze uwe getuigen, en deze geheele gemeente, te beloven, dat gij den duivel en al zijne werken verzaken zult, en standvastig in Gods heilig Woord gelooven, en gehoorzaam zijne geboden onderhouden.

¶ *Dan zal de Priester aan ieder der personen, die gedoopt moeten worden, in het bijzonder, de volgende vragen doen:*

Vraag.

Verzaakt gij den duivel en al zijne werken, de ijdele pracht en eer dezer wereld, met al derzelver begeerlijke neigingen en de natuurlijke lusten des vleesches, zoodat gij die niet wilt opvolgen, noch u door dezelve laten verleiden?

Antw. Ik verzaak die allen.

Vraag.

Geloopt gij in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde?

En in Jezus Christus, zijnen ééniggeboren' Zoon, onzen Heer? En dat hij ontvangen is van den Heiligen Geest; geboren uit de Maagd Maria; dat hij geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven; dat hij nedergedaald is ter helle, en ten derden dage wederom opgestaan van de dooden; dat hij is opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders; en van daar zal wederkomen, ten jongsten dage, om te oordeelen de levenden en de dooden?

En gelooft gij in den Heiligen Geest; de heilige Katholijke Kerk; de gemeenschap der Heiligen; de vergeving der zonden; de wederopstanding des vleesches; en het eeuwige leven na den dood?

Antw. Dit alles geloof ik standvastiglijk.

Vraag.

Begeert gij in dit geloof gedoopt te worden?

Antw. Dat is mijne begeerte.

Vraag.

WILT gij dan gehoorzaam Gods heiligen wil en geboden onderhouden, en in dezelve al de dagen uws levens wandelen?

Antw. Met Gods hulp zal ik trachten zoo te handelen.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

O BARMHARTIGE God! geef, dat de oude Adam alzoo in *deze personen* moge begraven worden, dat de nieuwe mensch in *hen* moge opgewekt worden. *Amen.*

Geef, dat alle vleeschelijke neigingen in *hen* sterven mogen, en alles, wat geestelijk is, in *hen* leve en toeneme. *Amen.*

Geef *hun* kracht en magt, om den duivel, de wereld en het vleesch te overwinnen en daarover te zegepralen. *Amen.*

Geef, dat *zij*, die hier door ons ambt en onze bediening naau U toegewijd worden, ook met hemelsche deugden mogen begiftigd, en eeuwig beloond worden, door uwe barmhartigheid, o gezegende Heere God! die leeft en alle dingen bestuurt, in alle eeuwigheid. *Amen.*

ALMAGTIGE en eeuwig levende God! wiens geliefde Zoon, Jezus Christus, water en bloed uit zijne gezegende zijde gestort heeft, ter vergeving onzer zonden, en zijnen discipelen gebood, dat zij zouden henengaan, om alle volkeren te onderwijzen, hen doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; verhoor, bidden wij U, de smeekingen dezer gemeente; heilig dit water tot geestelijke afwassching der zonde; en geef, dat *deze personen*, die nu daarmede gedoopt *zullen* worden, de volheid uwer genade *mogen* ontvangen, en altijd onder het getal uwer geloovige en uitverkorene kinderen *blijven;* door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester elk der personen, die gedoopt moeten worden, bij de regterhand nemen, en hem geschiktelijk bij de Doopvont plaatsende, naar zijn goedvinden, den naam aan de peetvaders en peetmoeders vragen, en hem dan in het water dompelen, of hetzelve op hen gieten zeggende:*

N. Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

WIJ ontvangen dezen persoon in de gemeente van Christus kudde,* en teekenen *hem* met het teeken des kruises, tot een' getuige, dat *hij* van nu aan zich niet schamen zal, het geloof in den gekruisigden Christus te belijden, en onder zijne banier kloekmoedig tegen de zonde, de wereld en den duivel te strijden; en de getrouwe krijgsknecht en dienaar van Christus te blijven, tot het einde *zijns* levens. Amen.

** Hier zal de Priester het teeken van het kruis op het voorhoofd van den persoon maken.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

ZEER Geliefden! daar *dez*

personen nu wedergeboren en in de Kerk van Christus ingelijfd *zijn*, zoo laat ons den almagtigen God voor deze weldaden danken, en Hem in éénen geest bidden, dat *zij* het overige *huns* levens overeenkomstig dit begin inrigten *mogen*.

¶ *Dan zal het Gebed des Heeren gezegd worden, terwijl allen knielen.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Wij danken U ootmoedig, o hemelsche Vader! dat het U behaagd heeft, ons tot de kennis uwer genade en tot het geloof in U te roepen. Vermeerder deze kennis en bevestig dit geloof voor altoos in ons. Schenk uwen Heiligen Geest aan *deze personen*; opdat *zij* nu wedergeboren en erfgenamen der eeuwige zaligheid geworden zijnde, door onzen Heer Jezus Christus, altijd uwe getrouwe dienstknechten *mogen* blijven en uwe beloften verkrijgen, door denzelfden Heer Jezus Christus, uwen Zoon, die met U en den Heiligen Geest eeuwig leeft en regeert. *Amen.*

¶ *Dan zal, terwijl allen opstaan, de Priester de volgende vermaning doen, eerst tot de peetvaders en peetmoeders sprekende:*

Daar *deze personen* in uwe tegenwoordigheid beloofd hebben, den duivel en al zijne werken te verzaken, in God te gelooven en Hem te dienen; zoo moet gij bedenken, dat het uwe zaak en uw pligt is, *hun* te herinneren, welk eene plegtige gelofte, toezegging en belijdenis *zij* nu voor deze gemeente en voornamelijk voor u, *hunne* gekozen getuigen, *hebben* afgelegd. Gij behoort *hen* dus ook te vermanen, om alle vlijt aan te wenden, om wel in Gods heilig Woord onderwezen te worden; opdat *zij* alzoo *mogen* toenemen in de genade en in de kennis van onzen Heer Jezus Christus, en godzalig, regtvaardig en matig in deze wereld *mogen* leven.

(¶ *En dan, tot de nieuw gedoopte* personen *sprekende, zal hij voortgaan en zeggen:*)

En wat u aangaat, die nu door den Doop Christus hebt aangedaan, het is uwe zaak en uw pligt tevens, dewijl gij *kinderen* Gods en des lichts geworden zijt, door het geloof in Christus, om, overeenkomstig uwe Christelijke roeping, te wandelen, gelijk het kinderen des lichts betaamt; altijd indachtig zijnde, dat de Doop ons onze roeping voorstelt, welke is, het voorbeeld van onzen Zaligmaker Christus te volgen, en Hem gelijkvormig te worden; zoodat,

even als hij voor ons gestorven en wederopgestaan is, wij, die gedoopt zijn, ook alzoo der zonde zouden afsterven en opstaan tot geregtigheid; gedurig onze kwade en verdorvene neigingen doodende, en dagelijks vorderende in alle deugd en godzaligen wandel.

¶ *Het is dienstig, dat een iegelijk, die aldus gedoopt is, zoo spoedig na zijnen Doop als gevoegelijk geschieden kan, door den Bisschop bevestigd worde; ten einde hij tot de heilige Communie moge worden toegelaten.*

¶ *Indien eenige personen, in hunne kindschheid niet gedoopt zijnde, tot den Doop gebragt worden, vóórdat zij tot jaren van onderscheid gekomen zijn, om voor zich zelven te antwoorden, zal het genoeg zijn, het Formulier van den Openbaren Doop der kinderen, of (in uiterst gevaar) het Formulier van den Bijzonderen Doop, alleenlijk het woord* [kind] *in dat van* [persoon] *veranderende, zoo als vereischt worden zal.*

EEN KATECHISMUS,

DAT IS,

EENE ONDERWIJZING DIE DOOR EEN IEGELIJK MOET GELEERD WORDEN, VÓÓRDAT HIJ DEN BISSCHOP TER BEVESTIGING WORDT VOORGESTELD.

Vraag. Hoe is uw naam?

Antwoord. N. of M.

Vr. Wie heeft u dezen naam gegeven?

Antw. Mijne peetvaders en peetmoeders bij mijnen Doop; waarin ik een lidmaat van Christus, het kind van God, en een erfgenaam van het Koningrijk der hemelen geworden ben.

Vr. Wat deden uwe peetvaders en peetmoeders toen voor u?

Antw. Zij beloofden en verbonden zich tot drie dingen in mijnen naam. Vooreerst, dat ik den duivel en al zijne werken, de pracht en de ijdelheden van deze booze wereld, en al de zondige lusten van het vleesch zoude verzaken. Ten tweede, dat ik al de Artikelen des Christelijken Geloofs gelooven zoude. En ten derde, dat ik Gods heiligen wil en geboden zoude onderhouden, en in dezelve al de dagen mijns levens wandelen.

Vr. Denkt gij niet, dat gij verbonden zijt te gelooven en te doen, als zij in uwen naam beloofd hebben?

Antw. Ja voorzeker; en met Gods hulp zal ik dit doen; en ik dank onzen hemelschen Vader van harte, dat Hij mij tot dezen staat van zaligheid, door Jezus Christus, onzen Zaligmaker, geroepen heeft. En ik bid God, dat Hij mij zijne genade schenke, dat ik in denzelven moge volharden tot aan het einde van mijn leven.

Katecheet.

Zeg de Artikelen van uw Geloof op.

Antwoord.

Ik geloof in God den Va-

der, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde.

En in Jezus Christus, zijnen ééniggeboren' Zoon, onzen Heer, Die ontvangen is van den Heiligen Geest, Geboren uit de Maagd Maria, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, Is gekruist, gestorven en begraven, Nedergedaald ter helle; Ten derden dage wederom opgestaan van den dooden, Opgevaren ten hemel, Zittende ter regterhand Gods, des Almagtigen Vaders; Van waar Hij komen zal, om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloof in den Heiligen Geest; De heilige Katholijke kerk; De gemeenschap der Heiligen; Vergeving der zonden, Wederopstanding des vleesches, En een eeuwig leven. Amen.

Vr. Wat leert gij hoofdzakelijk in deze Artikelen uws Geloofs?

Antw. Vooreerst, leer ik gelooven in God den Vader, die mij en de geheele wereld geschapen heeft.

Ten tweede, in God den Zoon, die mij en het geheele menschdom verlost heeft.

Ten derde, in God den Heiligen Geest, die mij en al het uitverkoren volk van God heiligt.

Vraag.

Gij hebt gezegd, dat uwe peetvaders en peetmoeders voor u beloofden, dat gij Gods geboden zoudt houden: zeg mij hoe vele er zijn?

Antw. Tien.

Vr. Welke zijn die?

Antwoord.

Dezelfde, welke God sprak in het twintigste Hoofdstuk van Exodus, zeggende: Ik ben de Heer, uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis uitgeleid heb.

I. Gij zult geene andere Goden voor mijn aangezigt hebben.

II. Gij zult u geen gesneden beeld, noch eenige gelijkenis maken, van hetgeen boven in den hemel is, noch van hetgeen onder op de aarde is, noch van hetgeen in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen: want Ik, de Heer, uw God, ben een ijverig God, die de misdaden der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten; en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij lief hebben, en mijne geboden onderhouden.

III. Gij zult den naam des Heeren, uws Gods, niet ijdelijk gebruiken: want de Heer zal niet onschuldig houden die zijnen naam ijdelijk gebruikt.

IV. Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden, en al

uw werk doen; maar de zevende dag is de Sabbat des Heeren, uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uwe dochter, noch uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling, die in uwe poorten is. Want in zes dagen heeft de Heer den hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat er in is, en Hij rustte ten zevenden dage: daarom zegende de Heer den Sabbatdag en heiligde denzelven.

V. Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de Heer, uw God, geeft.

VI. Gij zult niet doodslaan.

VII. Gij zult niet echtbreken.

VIII. Gij zult niet stelen.

IX. Gij zult geene valsche getuigenis spreken tegen uwen naasten.

X. Gij zult niet begeeren uws naasten huis, gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijnen dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets, dat uws naasten is.

Vraag.

Wat leert gij hoofdzakelijk uit deze geboden?

Antw. Ik leer uit dezelve twee dingen: mijnen pligt jegens God, en mijnen pligt jegens mijnen naasten.

Vr. Wat is uw pligt jegens God?

Antw. Mijn pligt jegens God is, in Hem te gelooven, Hem te vreezen, Hem lief te hebben, met geheel mijn hart, met geheel mijne ziel, met geheel mijn verstand en met al mijne kracht; Hem te aanbidden, Hem te danken, mijn geheel vertrouwen in Hem te stellen; Hem aan te roepen, zijnen heiligen naam en zijn Woord te eeren; en Hem al de dagen mijns levens getrouwelijk te dienen.

Vr. Wat is uw pligt jegens uwen naasten?

Antw. Mijn pligt jegens mijnen naasten is, hem lief te hebben als mij zelven, en allen menschen zóó te doen, als ik wilde dat zij mij deden; mijnen vader en mijne moeder lief te hebben, te eeren en bij te staan; den Koning, en allen, die eenig gezag onder hem bekleeden, te eeren en te gehoorzamen; mij aan alle bestuurders, onderwijzers, geestelijke herders en meesters te onderwerpen; mij nederig en eerbiedig jegens mijne meerderen te gedragen; niemand, door woorden of daden, te beleedigen; opregt en regtvaardig te zijn in al mijne handelingen; geene boosheid of haat in mijn hart te voeden; mijne handen te weêrhouden van rooven en stelen, en mijne tong van kwaadspreken, liegen en lasteren; mijn ligchaam in matigheid,

zedigheid en kuischheid te bewaren; de goederen van anderen niet te begeeren; maar te leeren en te arbeiden, om mijn eigen brood te verdienen, en mijn' pligt te vervullen in dien levensstand, waarin het Gode behagen zal mij te plaatsen.

Katecheet.

Mijn lief kind! weet, dat gij niet in staat zijt om deze dingen van u zelven te doen, noch om in Gods geboden te wandelen, en Hem te dienen, zonder zijne bijzondere genade; om welke gij Hem te allen tijde moet leeren aanroepen met ijverig gebed. Laat mij daarom hooren, of gij het Gebed des Heeren kunt opzeggen.

Antwoord.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Vr. Wat begeert gij van God in dit Gebed?

Antw. Ik smeek mijnen Heere God, onzen hemelschen Vader, die de gever van al het goede is, om mij en al zijn volk zijne genade te verleenen; opdat wij Hem mogen aanbidden, Hem dienen en Hem gehoorzamen, zoo als wij behooren te doen. En ik bid God, dat Hij ons alles schenke, hetwelk ons, naar ziel en ligchaam, noodig is; en dat Hij ons genadig zij, en ons onze zonden vergeve; en dat het Hem behagen moge, ons bij alle, zoowel geestelijke als ligchamelijke gevaren, te beschermen en te redden; en dat Hij ons voor alle zonde en goddeloosheid, en voor onzen geestelijken vijand en den eeuwigen dood behoede. En dit vertrouw ik, dat Hij door zijne genade en goedertierenheid doen zal, door onzen Heer Jezus Christus; en daarom zegge ik: Amen, het zij zoo!

Vraag.

Hoe vele Sacramenten heeft Christus in zijne Kerk ingesteld?

Antw. Slechts twee, als algemeen noodzakelijk ter zaligheid, te weten: den Doop, en het Avondmaal des Heeren.

Vr. Wat verstaat gij door het woord Sacrament?

Antw. Ik versta daardoor een uitwendig en zigtbaar teeken van inwendige en geestelijke genade ons gegeven, door Christus zelven ingesteld, als een middel, waardoor wij dezelve ontvangen, en als een onderpand, om ons van dezelve te verzekeren.

Vr. Hoe vele deelen zijn er in een Sacrament?

Antw. Twee, het uiterlijk en zigtbaar teeken, en de inwendige geestelijke genade.

Vr. Wat is het uiterlijk en zigtbaar teeken, of de vorm bij den Doop?

Antw. Water, waarmede men gedoopt wordt, *In den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.*

Vr. Wat is de inwendige en geestelijke genade?

Antw. Eene afsterving der zonde, en eene wedergeboorte tot regtvaardigheid: want daar wij van nature in zonde geboren, en kinderen des toorns zijn, zoo worden wij hierdoor kinderen der genade gemaakt.

Vr. Wat wordt er van iemand vereischt, die gedoopt zal worden?

Antw. Bekeering, waardoor hij de zonde verzaakt; en geloof, waardoor hij standvastiglijk vertrouwt op Gods beloften, hem in dat Sacrament gedaan.

Vr. Waarom doopt men dan kinderen, daar zij toch, wegens hunne teedere kindschheid, dit niet kunnen volbrengen?

Antw. Omdat zij beide zaken beloven, door hunne Doopgetuigen; welke beloften zij zelven verpligt zijn na te komen, wanneer zij tot jaren van onderscheid gekomen zijn.

Vr. Tot wat einde is het Sacrament des Heiligen Avondmaals ingesteld?

Antw. Tot eene gedurige gedachtenis van de offerande van den dood van Christus, en van de weldaden, die wij daardoor ontvangen.

Vr. Wat is het uitwendig gedeelte of teeken van het Avondmaal des Heeren?

Antw. Brood en Wijn, welke de Heer bevolen heeft, te ontvangen.

Vr. Wat is het inwendig gedeelte, of de beteekende zaak daarvan?

Antw. Het Ligchaam en het Bloed van Christus, welke waarlijk en in der daad door de geloovigen in het Avondmaal des Heeren genomen en ontvangen worden.

Vr. Welke zijn de weldaden, die wij hierdoor deelachtig worden?

Antw. De versterking en de verkwikking onzer zielen door het Ligchaam en het Bloed van Christus, gelijk onze ligchamen versterkt en verkwikt worden door Brood en Wijn.

Vr. Wat wordt er van hen, die tot des Heeren Avondmaal komen, vereischt?

Antw. Dat zij zich zelven onderzoeken, of zij een opregt berouw hebben over hunne vorige zonden, en ernstig voornemens zijn om een nieuw leven te leiden; een levendig vertrouwen hebben op Gods genade in Christus, met eene dankbare herinnering van zij-

nen dood; en in liefde met alle menschen leven.

¶ *De Geestelijke van elke Parochie zal op Zon- en Feestdagen, na de tweede Les bij het Avondgebed, zoo vele kinderen van zijne Parochie, die tot hem gezonden worden, als hij voegzaam zal keuren, opentlijk in de Kerk in eenig gedeelte van dezen Katechismus naarstig onderwijzen, en ondervragen.*

¶ *En alle Vaders, Moeders, Meesters en Vrouwen, zullen zorg dragen, dat hunne kinderen, knechts en leerlingen, (die nog niet in den Katechismus onderwezen zijn,) op den verordenden tijd in de Kerk komen, om opmerkzaam te hooren en door den Geestelijke onderrigt te worden, totdat zij alles geleerd zullen hebben, wat hier voor hen te leeren verordend is.*

¶ *Zoodra de kinderen tot eenen behoorlijken ouderdom gekomen zijn, en in hunne moedertaal, het Geloof, het Gebed des Heeren en de Tien Geboden kunnen opzeggen, en ook de andere vragen van dezen korten Katechismus beantwoorden, zullen zij tot den Bisschop gebragt worden. En ieder zal een peetvader of eene peetmoeder hebben tot getuige zijner bevestiging.*

¶ *En wanneer de Bisschop zal laten aanzeggen, dat men de kinderen hem ter bevestiging zal brengen, zal de Geestelijke van elke Parochie, in geschrift eigenhandig door hem onderteekend, zelf brengen of zenden de namen van alle personen in zijne Parochie, die hij geschikt oordeelt, om ter bevestiging den Bisschop te worden aangeboden. En als de Bisschop hen goedkeurt, zal hij hen op de volgende wijze bevestigen.*

ORDE DER BEVESTIGING,

OF

OPLEGGING DER HANDEN OP DEGENEN, DIE GEDOOPT EN TOT JAREN VAN ONDERSCHEID GEKOMEN ZIJN.

¶ *Op den verordenden dag, nadat al diegenen, welke dan bevestigd moeten worden, geplaatst zijn, en in orde voor den Bisschop staan, zal hij (of eenig ander Dienaar, door hem aangesteld) de volgende Voorafspraak lezen.*

Ten einde de bevestiging geschiede tot meerdere stichting van dezulken, die dezelve ontvangen, heeft de Kerk goed gevonden te bevelen, dat niemand voortaan zal bevestigd worden, dan diegenen, welke het Geloof, het Gebed des Heeren, en de Tien Geboden kunnen opzeggen, en ook zulke andere vragen, als de korte Katechismus bevat, kunnen beantwoorden; welk bevel zeer geschikt is om opgevolgd te worden, opdat de kinderen, nu tot jaren van onderscheid gekomen zijnde, en geleerd hebbende wat hunne peetvaders en peetmoeders voor hen in den Doop hebben beloofd, datzelve ook met hunnen eigen' mond en toestemming, zelven opentlijk voor de Kerk mogen bekrachtigen en bevestigen; en ook beloven, dat zij, door Gods genade, altoos zullen trachten, datgene getrouwelijk na te komen, hetwelk zij door hunne eigene belijdenis hebben toegestemd.

¶ *Dan zal de Bisschop zeggen:*

Hernieuwt gij hier, in de tegenwoordigheid van God, en van deze gemeente, de plegtige belofte en verbindtenis bij uwen Doop in uwen naam gedaan; die voor u zelven bekrachtigende en bevestigende, en erkennende, dat gij verbonden zijt, om al die dingen te gelooven en te doen, die uwe peetvaders en peetmoeders toen voor u op zich namen?

¶ *En elk zal met eene hoorbare stem zeggen:*

Ja.

De Bisschop.

Onze hulp is in den naam des Heeren;

Antw. Die hemel en aarde gemaakt heeft.

Bissch. De naam des Heeren zij geloofd;

Antw. Van nu aan tot in eeuwigheid.

Bissch. Heer! verhoor onze gebeden.

Antw. En laat ons geroep tot U komen.

De Bisschop.

Laat ons bidden.

Almagtige en eeuwige God, die U verwaardigd hebt deze uwe dienaren uit water en den Heiligen Geest te doen wedergeboren worden, en hun vergiffenis van al hunne zonden geschonken hebt; wij bidden U, o Heer! versterk hen door den Trooster, den Heiligen Geest, en vermeerder dagelijks in hen uwe menigvuldige genade-gaven; den geest der wijsheid en des verstands, den geest des raads en der geestelijke sterkte, den geest der kennis en der ware godsvrucht; en vervul hen, o Heer! met den geest uwer heilige vreeze, nu en in alle eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Dan zullen zij allen in orde voor den Bisschop nederknielen, en hij zal zijne hand op het hoofd van ieder in het bijzonder leggen, zeggende:*

Bescherm, o Heer! dit uw kind, [of, *dezen uwen dienstknecht*] door uwe hemelsche genade, opdat *het* voor eeuwig *het uwe* moge blijven; en dagelijks meer en meer toeneme in uwen Heiligen Geest, totdat *het* komen zal in uw eeuwig koningrijk. Amen.

¶ *Dan zal de Bisschop zeggen:*

De Heer zij met u.

Antw. En met uwen geest.

¶ *En, (terwijl allen nederknielen) zal de Bisschop er bijvoegen:*

Laat ons bidden.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onzen schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

¶ *En deze Collect.*

Almagtige en eeuwige God, die ons geneigd maakt beide te willen en te werken, wat goed en aangenaam is voor uwe goddelijke majesteit; wij bidden U ootmoedig voor deze uwe dienaren, op welke wij nu, (naar het voorbeeld uwer heilige Apostelen), onze handen gelegd hebben, om hen door dit teeken te verzekeren van uwe gunst en genadige goedheid jegens hen. Laat uwe va-

derlijke hand, smeeken wij U, altoos over hen uitgestrekt zijn; laat uw Heilige Geest hen gedurig vergezellen; en leid hen alzoo in de kennis en gehoorzaamheid van uw Woord, dat zij ten laatste het eeuwige leven mogen deelachtig worden; door onzen Heer Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest, één éénig God, leeft en regeert, tot in eeuwigheid. *Amen.*

O Almagtige Heer en eeuwige God! wij smeeken U, wil genadig onze harten en ligchamen besturen, heiligen, en leiden in de wegen Uwer wetten, en in de werken Uwer geboden; opdat wij door Uwe alvermogende bescherming, beide hier en hier namaals, naar ligchaam en ziel mogen behouden worden; door onzen Heer en Zaligmaker, Jezus Christus. *Amen.*

¶ *Dan zal de Bisschop hen zegenen, aldus zeggende:*

De zegen des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, ruste op u, en blijve met u in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *En er zal niemand tot de heilige Communie toegelaten worden, vóór den tijd, dat hij bevestigd is, of gereed en verlangende om bevestigd te worden.*

FORMULIER

DER

INZEGENING DES HUWELIJKS.

¶ *Eerst moeten de Geboden van allen, die gehuwd moeten worden, op drie verscheidene Zondagen, gedurende den tijd der Morgendienst, of der Avonddienst (wanneer er geen Morgendienst plaats heeft) afgekondigd worden, onmiddellijk na de tweede Les. De Geestelijke der Parochie zal naar de gewone wijze zeggen:*

Ik kondig de Huwelijksgeboden af tusschen *M.* van — en *N.* van —. Indien iemand uwer eenige reden, of billijke verhindering weet, waarom deze twee personen niet in het heilige huwelijk vereenigd zouden worden, hebt gij zulks te verklaren. Dit is de eerste [*tweede,* of *derde*] maal van afkondiging.

¶ *En indien de personen, die getrouwd moeten worden, in verschillende Parochiën wonen, zullen de Geboden in beide afgekondigd worden; en de Geestelijke der éene Parochie zal hun huwelijk niet inzegenen, zonder een getuigschrift van den Geestelijke der andere Parochie, dat de Geboden driemaal afgekondigd zijn.*

¶ *Op den dag en tijd, tot de inzegening des huwelijks verordend, zullen de personen, die getrouwd moeten worden met hunne vrienden en geburen in het ruim der Kerk komen; en daar te zamen staande, de Man aan de regter-en de Vrouw aan de linkerhand, zal de Priester zeggen:*

Zeer geliefden! wij zijn hier onder het oog van God en in de tegenwoordigheid

dezer gemeente te zamen gekomen, om dezen man en deze vrouw in het heilige huwelijk te vereenigen, hetwelk een eerbare staat is, ten tijde van 's menschen onschuld door God zelven ingesteld, ons de verborgene vereeniging voorstellende, die er bestaat tusschen Christus en zijne Kerk; welken heiligen staat Christus met zijne tegenwoordigheid, en het eerste wonder door hem verrigt, vereerd en opgeluisterd heeft te Kana in Galilea; en die door den heiligen Paulus wordt aanbevolen, als eerlijk onder alle menschen; daarom moet het door niemand onberaden, ligtzinnig, of dartel worden ondernomen of aangegaan, ter bevrediging van de vleeschelijke lusten en neigingen der menschen, gelijk redelooze dieren, die geen verstand hebben; maar eerbiedig, voorzigtig, beraden, matig en in de vreeze Gods; behoorlijk overdenkende, om welke redenen het huwelijk werd ingesteld.

Vooreerst: het werd ingesteld ter voortteling van kinderen, om dezelve op te brengen in de vreeze en in de tucht des Heeren, en ter eere van zijnen heiligen naam.

Ten tweede: het werd ingesteld als een hulpmiddel tegen de zonde, en om ontucht te vermijden; opdat de zoodanigen, die de gave der onthouding niet ontvangen hebben, trouwen zouden, en zich als onbesmette leden des ligchaams van Christus zouden bewaren.

Ten derde: het werd ingesteld tot onderlinge gezellige zamenleving, hulp en troost, welke de eene den anderen behoort te verleenen, beide in voor- en tegenspoed. In welken heiligen staat deze twee hier aanwezige personen gekomen zijn, om nu vereenigd te worden. Indien dus iemand eenige regtmatige oorzaak kan aantoonen, waarom deze personen niet wettiglijk vereenigd mogen worden, die spreke nu, of zwijge hierna voor altijd.

¶ *En ook de personen, die getrouwd moeten worden, aansprekende, zal hij zeggen:*

Ik beveel en gebiede u beiden, (gelijk gij verantwoorden zult in den vreeselijken oordeelsdag, wanneer de geheimen van alle harten geopenbaard zullen worden,) dat, indien een van u eenige verhindering weet, waardoor gij niet wettiglijk in het huwelijk zoudt mogen vereenigd worden, gij hetzelve nu belijdt. Want zijt verzekerd, dat al degenen, die anders te zamen gevoegd worden, dan Gods Woord vergunt, geenszins door God verbonden zijn; en dat hun huwelijk niet wettig is.

¶ *Op welken dag van het huwelijk, indien iemand eenige verhindering zal bijbrengen of bekend maken, waarom zij, volgens de wet Gods, of de wetten dezes Rijks, niet vereenigd kunnen worden, en zich zelven, te gelijk met genoegzame borgen, aan de partijen verbinden wil, of anders waarborg*

inleveren (ten vollen bedrage der kosten, welke de personen, die getrouwd moesten worden, daardoor lijden) om zijne bewering te staven; dan moet de inzegening worden uitgesteld, totdat de waarheid er van onderzocht is.

¶ *Indien er geene verhindering wordt bijgebragt, zal de Geestelijke tot den Man zeggen:*

M. Wilt gij deze vrouw tot uwe echte vrouw hebben, om met haar in den heiligen staat des huwelijks, naar de instelling Gods, zamen te leven? Wilt gij haar liefhebben, vertroosten, eeren, en haar ondersteunen in ziekte en in gezondheid; en alle anderen verlatende, haar alleen aanhangen, zoo lang gij beiden leven zult?

¶ *De Man zal antwoorden:*

Ja.

¶ *Dan zal de Priester tot de Vrouw zeggen:*

N. Wilt gij dezen man tot uwen echten man hebben, om met hem in den heiligen staat des huwelijks, naar de instelling Gods, zamen te leven? Wilt gij hem gehoorzamen, dienen, liefhebben, eeren, en hem ondersteunen in ziekte en in gezondheid; en alle an deren verlatende, hem alleen aanhangen, zoo lang gij beiden leven zult?

¶ *De Vrouw zal antwoorden:*

Ja.

¶ *Dan zal de Dienaar zeggen:*

Wie geeft deze Vrouw aan dezen Man ten huwelijk?

¶ *Dan zullen zij elkander hunne trouw op deze wijze geven:*

De Dienaar, de Vrouw van haars vaders of vriends hand ontvangende, zal den Man de regterhand der Vrouw doen nemen, en hem het volgende doen nazeggen:

Ik, *M.* neem u, *N.* tot mijne echte vrouw, om u van dezen dag af te hebben en te houden, voor beter of erger, voor rijker of armer, in ziekte en in gezondheid, te beminnen en te koesteren, totdat de dood ons zal scheiden, naar de heilige instelling Gods; en daartoe verpand ik u mijne trouw.

¶ *Dan zullen zij elkanders hand loslaten, en de Vrouw, met hare regterhand de regterhand des Mans vattende, zal insgelijks den Dienaar nazeggen:*

Ik, *N.* neem u, *M.* tot mijnen echten man, om u van dezen dag af te hebben en te houden, voor beter of erger, voor rijker of armer, in ziekte en in gezondheid, te beminnen, te koesteren, en te gehoorzamen, totdat de dood ons zal scheiden, naar de heilige instelling Gods; en daartoe geef ik u mijne trouw.

¶ *Dan zullen zij elkanders hand weder loslaten, en de Man zal der Vrouw eenen ring geven, denzelven op het boek leggende, met de gebruikelijke gelden voor den Priester en Klerk. En de Priester, den ring nemende, zal dien aan den Man overgeven, om dien aan den vierden vinger van de linkerhand der vrouw te steken. En de Man, den ring daar houdende, zal, door den Priester onderrigt, het volgende zeggen:*

Met dezen ring trouw ik u, met mijn ligchaam eer ik u, en met al mijne wereldsche goederen begaaf ik u; in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Dan, de man den Ring aan den vierden vinger van de linkerhand der Vrouw latende, zullen beiden nederknielen, en de Dienaar zal zeggen:*

Laat ons bidden.

O EEUWIGE God, Schepper en Onderhouder van al het menschdom, Gever van alle geestelijke genade, Oorsprong des eeuwigen levens! Schenk uwen zegen aan deze uwe dienaren, dezen man en deze vrouw, die wij in uwen naam zegenen; dat, gelijk Izak en Rebekka getrouwelijk te zamen leefden, deze personen ook alzoo de belofte en het verbond, tusschen hen gemaakt, (waarvan deze ring gegeven en aangenomen een teeken en een onderpand is,) vastelijk mogen volbrengen en onderhouden, en zij altijd in onderlinge liefde en vrede mogen volharden, en overeenkomstig uwe wetten leven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester hunne regterhanden zamenvoegen en zeggen:*

Wat God zamengevoegd heeft, dat scheide de mensch niet.

¶ *Dan zal de Dienaar aldus tot de gemeente spreken:*

AANGEZIEN *M.* en *N.* zamen zijn overeengekomen tot het heilige huwelijk, en zulks voor God en deze vergadering betuigd hebben, en daartoe elkander hunne trouw gegeven en verpand hebben, en door het geven en aannemen van den ring en het zamenvoegen der handen zulks betuigd hebben; zoo verklaar ik hen als Man en Vrouw vereend; in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *En de Dienaar zal er dezen zegen bijvoegen:*

GOD de Vader, God de Zoon, God de Heilige Geest zegene, behoede en beware u; de Heer zie barmhartig in gunste op u neder; en vervulle u dermate met alle geestelijke zegeningen en genade, dat gij zóó te zamen moogt leven, dat gij in de toekomende wereld het eeuwige leven erlangen moogt. *Amen.*

¶ *Dan zal de Dienaar of Klerken, naar de Tafel des Heeren gaande, den volgenden Psalm zeggen of zingen:*

Beati omnes. Psalm cxxviii.

WELGELUKZALIG is een iegelijk, die den Heer vreest: die in zijne wegen wandelt.

Want gij zult eten den arbeid uwer handen: welgelukzalig zult gij zijn, en het zal u welgaan.

Uwe huisvrouw zal wezen als een vruchtbare wijnstok: aan de zijden uws huizes;

Uwe kinderen als olijfplanten: rondom uwe tafel.

Ziet, alzoo zal zekerlijk die man gezegend worden: die den Heer vreest.

De Heer zal u zegenen uit Zion: en gij zult het goede van Jeruzalem aanschouwen al de dagen uws levens.

En gij zult uwe kindskinderen zien: vrede over Israël.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Of dezen Psalm.*

Deus misereatur. Psalm lxvii.

God zij ons genadig en zegene ons: Hij doe zijn aanschijn over ons lichten.

Opdat men op de aarde uwen weg kenne: onder alle heidenen uw heil.

De volken zullen U, o God! loven: de volken, al te maal, zullen U loven.

De natiën zullen zich verblijden en juichen: omdat Gij de volken zult rigten in regtmatigheid, en de natiën op de aarde, die zult Gij leiden.

De volken zullen U, o God! loven: de volken, al te maal, zullen U loven.

De aarde geeft haar gewas: God, onze God, zal ons zegenen.

God zal ons zegenen: en alle einden der aarde zullen Hem vreezen.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *De Psalm geëindigd zijnde, en de Man en de Vrouw voor de Tafel des Heeren knielende, zal de Priester bij de Tafel staande, en zijn gelaat naar hen toe keerende, zeggen:*

Heer! ontferm U onzer!

Antw. Christus! ontferm U onzer.

Dienaar. Heer! ontferm U onzer.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Dien. O Heer! verlos uwen knecht, en uwe dienstmaagd;

Antwoord. Die op U vertrouwen.

Dien. O Heer! zend hun hulp uit uw heiligdom;

Antw. En bescherm hen te allen tijde.

Dien. Wees hun een burg der sterkte,

Antw. Voor het aangezigt huns vijands.

Dien. O Heer! hoor ons gebed.

Antw. En laat ons geroep tot U komen.

Dienaar.

O God Abrahams, God Izaks, God Jakobs! zegen deze uwe dienaren, en zaai het zaad des eeuwigen levens in hunne harten; opdat zij alles, wat zij met vrucht uit uw heilig Woord leeren, inderdaad volbrengen mogen. Zie gena-

diglijk, o Heer! van uit uwen hemel op hen neder en zegen hen. En gelijk Gij over Abraham en Sara, tot hunne groote vertroosting, uwen zegen uitzondt; verwaardig U ook uwen zegen over deze uwe dienaren te gebieden; opdat zij, uwen wil gehoorzamende en altijd in veiligheid zijnde onder uwe bescherming, in uwe liefde mogen blijven tot het einde huns levens; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dit naastvolgende Gebed zal overgeslagen worden, indien de Vrouw over den leeftijd is van kinder-baren.*

O BARMHARTIGE Heer en hemelsche Vader! door wiens genadige gift het menschdom wordt voortgeplant; wij bidden U, vergezel deze beide personen met uwen zegen, opdat zij vruchtbaar wezen mogen in de voortteling van kinderen, en ook in heilige liefde en eerbaarheid zoo lang zamen leven, dat zij hunne kinderen christelijk en deugdzaam zien opgevoed, tot uwen lof en uwe eer; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

O GOD! die door het vermogen uwer kracht alle dingen uit niets hebt voortgebragt; die ook, na de ordening van andere dingen, bepaald hebt, dat uit den man, naar uwen beelde en gelijkenis geschapen, de vrouw haren oorsprong hebben zoude; en, hen zamen vereenigende, geleerd hebt dat het niet geoorloofd zijn zal, de zoodanigen te scheiden, die Gij door de wet des huwelijks één gemaakt hebt: O God! die den huwelijken staat tot zulk eene uitnemende verborgenheid geheiligd hebt, dat daarin het geestelijk huwelijk en vereeniging tusschen Christus en zijne Kerk aangeduid en voorgesteld wordt; zie in genade op deze uwe dienaren neder, dat wederkeerig deze man zijne vrouw, volgens uw heilig Woord liefhebbe, (gelijk Christus zijne bruid, de Kerk liefgehad heeft, en zichzelven voor haar overgaf, dezelve beminnende en koesterende als zijn eigen vleesch,) en deze vrouw insgelijks voor haren man liefderijk, beminnelijk, trouw en gehoorzaam zij, en in alle rust, matigheid en vrede, eene navolgster zij der heilige en godvruchtige vrouwen. O Heer! zegen hen beiden, en geef hun het erfdeel in uw eeuwig Koningrijk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

DE almagtige God, die in den beginne onze eerste voorouders, Adam en Eva, geschapen, hen geheiligd en door het huwelijk vereenigd heeft; storte over u uit de rijkdommen zijner genade, heilige en zegene u, zoodat gij Hem naar ziel en ligchaam beide behagen, en in heilige liefde

zamen leven moogt tot het einde uws levens. *Amen.*

¶ *Waarna de Dienaar, zoo er geene predicatie gehouden wordt, waarin de pligten van Man en Vrouw aangewezen worden, het volgende lezen zal:*

Gij allen, die gehuwd zijt, of het voornemen hebt, den heiligen staat des huwelijks in te treden, hoort wat de Heilige Schrift ons leert van de pligten der mannen jegens hunne vrouwen, en der vrouwen jegens hare mannen.

De heilige Paulus geeft, in het vijfde Hoofdstuk van zijnen Brief aan de Efeziërs, aan alle getrouwde mannen dit bevel: Gij mannen! hebt uwe eigene vrouwen lief, gelijk ook Christus de Kerk liefgehad heeft, en zich zelven voor haar heeft overgegeven; opdat hij haar heiligen zou, haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het woord; opdat hij haar zich zelven heerlijk zou voorstellen, eene Kerk, die geene vlek of rimpel heeft, of iets dergelijks, maar dat zij zou heilig zijn en onberispelijk Alzoo zijn de mannen schuldig hunne eigene vrouwen lief te hebben, gelijk hunne eigene ligchamen. Die zijne eigene vrouw lief heeft, die heeft zich zelven lief. Want niemand heeft ooit zijn eigen vleesch gehaat, maar hij voedt het, en onderhoudt het, gelijkerwijs ook de Heer de Kerk. Want wij zijn leden zijns ligchaams, van zijn vleesch en van zijne beenen. Daarom zal een mensch zijnen vader en moeder verlaten, en zal zijne vrouw aanhangen; en zij twee zullen tot één vleesch wezen. Deze verborgenheid is groot; doch ik zeg dit, ziende op Christus en op de Kerk. Zoo dan ook gijlieden, elk in het bijzonder, een iegelijk hebbe zijne eigene vrouw alzoo lief als zich zelven.

Dezelfde heilige Paulus insgelijks aan de Colossensen schrijvende, spreekt alle mannen, die getrouwd zijn, dus aan: Gij mannen! hebt uwe vrouwen lief, en wordt niet verbitterd tegen haar.

Hoort mede wat de heilige Petrus, de Apostel van Christus, zelf een gehuwd man zijnde, tot alle getrouwde mannen gezegd heeft: Gij mannen! woont bij haar met verstand, aan het vrouwelijke vat, als het zwakste, eere gevende, als die ook mede-erfgenamen der genade des levens met haar zijt; opdat uwe gebeden niet verhinderd worden.

Dusverre hebt gij de pligten des mans jegens de vrouw gehoord. Gij vrouwen! hoort en leert nu desgelijks de pligten, die gij uwen mannen schuldig zijt, gelijk die in de Heilige Schriften zeer duidelijk zijn opengelegd.

De heilige Paulus leert u in den bovengenoemden Brief aan de Efeziërs aldus: Gij vrouwen! weest aan uwe eigene

mannen onderdanig, gelijk aan den Heer: want de man is het hoofd der vrouw, gelijk ook Christus het Hoofd der Kerk is; en hij is de behouder des ligchaams. Daarom, gelijk de Kerk aan Christus onderdanig is, alzoo ook de vrouwen aan hare eigene mannen in alles. En wederom zegt hij: De vrouw zie, dat zij den man vreeze.

En in zijnen Brief aan de Colossensen, geeft de heilige Paulus deze korte les: Gij vrouwen! zijt uwen eigenen mannen onderdanig, gelijk het betaamt in den Heer.

De heilige Petrus onderwijst u insgelijks zeer juist, zeggende: Gij vrouwen! zijt uwen eigenen mannen onderdanig; opdat ook, zoo eenigen den woorde ongehoorzaam zijn, zij door den wandel der vrouwen, zonder woord mogen gewonnen worden; als zij zullen ingezien hebben uwen kuischen wandel in vreeze. Welker versiersel zij, niet hetgeen uiterlijk is, bestaande in het vlechten des haars, en omhangen van goud, of van kleederen aan te trekken; maar de verborgen mensch des harten, in het onverderfelijk versiersel van een' zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God. Want alzoo versierden zich zelven eertijds ook de heilige vrouwen, die op God hoopten, en waren haren eigenen mannen onderdanig: gelijk Sara aan Abraham gehoorzaam is geweest, hem noemende heer, welker dochters gij geworden zijt, als gij weldoet, en niet vreest voor eenige verschrikking.

¶ *Het is voegzaam, dat de nieuw getrouwde personen ten tijde huns huwelijks, of bij de eerste gelegenheid na hun trouwen, de Heilige Communie ontvangen.*

ORDE
VOOR
HET BEZOEKEN DER ZIEKEN.

¶ *Wanneer iemand ziek is, zal daarvan aan den Dienaar der Parochie kennis gegeven worden; die, in het huis des zieken gekomen zijnde, zeggen zal:*

Vrede zij dezen huize, en allen, die daarin wonen.

¶ *In de tegenwoordigheid des zieken komende, zal hij, neder knielende, zeggen:*

Gedenk niet, Heer! onzer ongeregtigheden noch der ongeregtigheden onzer vaderen. Spaar ons, o Heer! spaar uw volk, dat gij verlost hebt met uw dierbaar bloed, en wees niet eeuwiglijk toornig over ons.

Antw. Spaar ons, o Heer!

¶ *Dan zal de Dienaar zeggen:*

Laat ons bidden.

Heer! ontferm U onzer.

Christus! ontferm U onzer

Heer! ontferm U onzer.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Dienaar. O Heer! verlos uwen knecht;

Antw. Die op U vertrouwt.

Dien. Zend *hem* hulp uit uw heiligdom;

Antw. En bescherm *hem* krachtiglijk te allen tijde.

Dien. Laat de vijand over *hem* niet vermogen;

Antw. Noch de ongeregtige naderen, om *hem* te onderdrukken.

Dien. Zijt *hem*, o Heer! een sterke toren,

Antw. Voor het aangezigt *zijns* vijands.

Dien. O Heer! hoor onze gebeden.

Antw. En laat ons geroep tot U komen.

Dienaar.

O Heer! zie neder uit den hemel, aanschouw, bezoek en help dezen uwen knecht. Zie op *hem* met de oogen uwer barmhartigheid, vertroost *hem*, en schenk *hem* een vast vertrouwen op U, bescherm *hem* tegen het gevaar des vijands, en bewaar *hem* in gedurigen vrede en veiligheid, door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Hoor ons, almagtige en albarmhartige God en Zaligmaker! Strek uwe gewone goedheid uit over dezen uwen met ziekte bezochten dienstknecht. Heilig, bidden wij U, deze uwe vaderlijke kastijding aan *hem;* dat het gevoel *zijner* zwakheid *zijn* geloof versterking, en *zijn* berouw ernst moge bijzetten. Dat, zoo het U zal behagen, *hem* tot *zijne* vorige gezondheid te herstellen, *hij* het overige *zijns* levens in uwe vreeze en tot uwe eer besteden moge: of zoo niet, schenk *hem* de genade, dat *hij* deze bezoeking zóó moge doorstaan, dat *hij*, na dit smartelijk leven geëindigd te hebben, met U wone in een eeuwig leven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Dienaar den zieke op deze, of eene andere dergelijke wijze, vermanen:*

Zeer geliefde! weet dit, dat de almagtige God de Heer is van leven en dood, en van alles, wat daartoe behoort, als jeugd, kracht, gezondheid, ouderdom, zwakheid en ziekte. Daarom, wat ook uwe ziekte zij, weet zeker, dat het Gods bezoeking is. En om welke reden ook deze ziekte u gezonden zij, hetzij om uw geduld te beproeven ten voorbeelde voor anderen en dat uw geloof in

den dag des Heeren loffelijk, roemrijk en heerlijk moge bevonden worden, tot vermeerdering van roem en eindelooze gelukzaligheid; of zoo dezelve u gezonden zij tot bestraffing en verbetering in u van al wat in de oogen van uwen hemelschen Vader mishaagt; weet voorzeker, dat, wanneer gij een waarachtig berouw over uwe zonden hebt, en uwe ziekte geduldig verdraagt, op Gods barmhartigheid vertrouwende, om zijns dierbaren Zoons Jezus Christus wil, en Hem ootmoedig dankt voor zijne vaderlijke bezoeking, u zelven geheel aan zijnen wil onderwerpende, zij voor u ten beste zal keeren, en u voorthelpen op den regten weg, die tot het eeuwige leven leidt.

¶ *Indien de bezochte persoon zeer krank is, kan de Geestelijke der Parochie zijne vermaning te dezer plaatse eindigen, of anders voortgaan:*

Neem daarom de kastijding van den Heer ten beste; want (gelijk de heilige Paulus zegt in het twaalfde Hoofddeel aan de Hebreën) dien de Heer liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geeselt eenen iegelijken Zoon, dien Hij aanneemt. Indien gij de kastijding verdraagt, zoo gedraagt zich God jegens u als zonen; (want wat zoon is er, dien de vader niet kastijdt?) Maar indien gij zonder kastijding zijt, welke allen deelachtig zijn geworden, zoo zijt gij dan bastaarden, en niet zonen. Voorts, wij hebben de vaders onzes vleesches wel tot kastijders gehad, en wij ontzagen hen; zullen wij dan niet veel meer den Vader der geesten onderworpen zijn, en leven? Want genen hebben ons wel voor eenen korten tijd, naar dat het hun goed dacht, gekastijd; maar Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij zijner heiligheid zouden deelachtig worden. Deze woorden, geliefde *broeder!* staan in de Heilige Schrift tot onzen troost en onze onderwijzing geschreven; opdat wij geduldig en met dankzegging de kastijding des hemelschen Vaders verdragen, zoo vaak het zijner genadige goedheid behagen zal, ons met eenigen tegenspoed te bezoeken. En er moet voor Christenen geen grooter troost bestaan, dan om Christus gelijkvormig gemaakt te worden, door geduldiglijk tegenspoed, moeiten en krankheden te verdragen. Want hij zelf zocht de vreugde niet, maar leed eerst smart; hij ging niet in zijne heerlijkheid in, vóór hij gekruist was. Zoo waarlijk is onze weg tot de eeuwige vreugde, hier met Christus te lijden; en onze deur tot ingang in het eeuwige leven is, gaarne met Christus te sterven; opdat wij van den dood weder mogen opstaan, om met hem eeuwig te leven. Daarom nu uwe ziekte geduldig dragende,

die zoo heilzaam voor u is, vermaan ik u in den naam van God, dat gij indachtig zijt aan de belijdenis, die gij voor God in uwen doop afgelegd hebt. En daar men, na dit leven, rekenschap geven moet aan den regtvaardigen Regter, door wien allen, zonder aanzien van persoon, zullen geoordeeld worden, zoo vereisch ik van u, dat gij u zelven en uwen toestand onderzoekt, beide ten opzigte van God en menschen; zoodat gij, u zelven beschuldigende en veroordeelende om uwe gebreken, genade moogt vinden bij onzen hemelschen Vader, om Christus wil, en niet beschuldigd of veroordeeld worden in dat vreeselijk oordeel. Ik zal u daarom de Artikelen onzes Geloofs herhalen, opdat gij moogt weten, of gij gelooft, zoo als het een' Christen betaamt, of niet.

¶ *Hier zal de Dienaar de Artikelen des geloofs herhalen, zeggende aldus:*

Gelooft gij in God den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde?

En in Jezus Christus, zijnen ééniggeboren' Zoon, onzen Heer? En dat hij ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Maagd Maria; dat hij geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven; dat hij nedergedaald is ter helle, en ten derden dage wederom opgestaan van de dooden; dat hij is opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders; en van daar zal wederkomen ten jongsten dage, om te oordeelen de levenden en de dooden?

En gelooft gij in den Heiligen Geest; de heilige Katholijke Kerk; de gemeenschap der Heiligen; de vergeving der zonden; de wederopstanding des vleesches; en een eeuwig leven na den dood?

¶ *De zieke zal antwoorden.*

Dit alles geloof ik standvastiglijk.

¶ *Dan zal de Dienaar onderzoeken, of hij een opregt berouw over zijne zonden heeft, en in liefde met alle menschen verkeert; hem vermanende, van ganscher harte al dengenen te vergeven, die hem beleedigd hebben, en indien hij iemand beleedigd heeft, hem vergeving te vragen; en zoo hij iemand verongelijkt of benadeeld heeft, hem alle mogelijke vergoeding te schenken. En indien hij nog niet over zijne goederen beschikt heeft, zal hij hem ook aansporen om zijnen uitersten wil te maken, en te verklaren, welke zijne schulden zijn, en wat hij van anderen in te vorderen heeft; tot betere ontlasting van zijn geweten en tot gerustheid van de uitvoerders zijns wils. Maar de menschen moeten dikwijls herinnerd worden, om gedurende hunne gezondheid, over hunne tijdelijke goederen te beschikken.*

¶ *Deze hierboven aangehaalde woorden kunnen, zoo de Dienaar het geschikt acht, vóór hij zijn Gebed begint, gebezigd worden.*

¶ *De Dienaar moet niet nalaten zulke zieken, die daartoe in staat zijn, ernstelijk te bewegen tot milddadigheid jegens de armen.*

¶ *Hier zal de zieke aangespoord worden, om eene bijzondere belijdenis zijner zonden te doen, indien hij zijn geweten door eene gewigtige zaak bezwaard gevoelt. Na welke belijdenis de Priester (indien de zieke het ootmoedig en hartelijk begeert,) hem de volgende vrijspraak der zonden geven zal:*

Onze Heer Jezus Christus,

die aan zijne Kerk de magt gelaten heeft, om alle zondaars, die waarlijk boetvaardig zijn en in hem gelooven, van hunne zonden vrij te spreken, vergeve u door zijne groote barmhartigheid uwe overtredigen: en door zijn gezag, mij toevertrouwd, spreek ik u vrij van al uwe zonden; in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *En dan zal de Priester de volgende Collect zeggen:*

Laat ons bidden.

O ALLERGENADIGSTE God! die, naar de grootheid uwer barmhartigheden, de zonden der ware boetvaardigen alzoo uitwischt, dat Gij dezelve niet meer gedenkt; open het oog uwer genade over dezen uwen dienstknecht, die allerernstiglijk om vrijspraak en vergiffenis smeekt. Hernieuw in *hem*, liefderijkste Vader! alles, wat door de list en boosheid des duivels of door *zijn* eigen vleeschelijken wil en zwakheid vervallen is; behoud en bewaar dit zieke lid in de éénheid der Kerk; aanschouw *zijn* berouw, neem *zijne* tranen aan; verzacht *zijne* smart, zoo als het U voor *hem* het best zal toeschijnen. En daar *hij zijn* volle vertrouwen alleen op uwe genade stelt, zoo reken *hem* zijne vorige zonden niet toe, maar versterk *hem* door uwen Heiligen Geest; en wanneer het U behaagt, *hem* van hier te roepen, zoo neem *hem* in uwe gunste aan, door de verdiensten van uwen geliefden Zoon Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Dienaar dezen Psalm zeggen:*

In te, Domine, speravi.

Psalm lxxi.

1 OP U, o Heer! betrouw ik; laat mij niet beschaamd worden in eeuwigheid: red mij door uwe geregtigheid, en bevrijd mij; neig uw oor tot mij, en verlos mij.

2 Wees mij tot eenen rotssteen, om daarin te wonen, om geduriglijk daarin te gaan: Gij hebt bevel gegeven, om mij te verlossen, want Gij zijt mijne steenrots en mijn burg.

3 Mijn God! bevrijd mij van de hand des goddeloozen: van de hand desgenen, die verkeerdelijk handelt, en des opgeblazenen.

4 Want Gij zijt mijne verwachting, Heer, Heer: mijn vertrouwen van mijne jeugd aan.

5 Op U heb ik gesteund van den buik aan: van mijner moeders ingewand aan zijt Gij mijn uithelper; mijn lof is geduriglijk van U.

6 Ik ben velen als een wonder geweest: doch Gij zijt mijne sterke toevlugt.

7 Laat mijnen mond vervuld worden met uwen lof: den ganschen dag met uwe heerlijkheid.

8 Verwerp mij niet in den

tijd des ouderdoms: verlaat mij niet, terwijl mijne kracht vergaat.

9 Want mijne vijanden spreken van mij, en die op mijne ziel loeren, beraadslagen te zamen, zeggende: God heeft hem verlaten; jaagt na, en grijpt hem, want er is geen verlosser.

10 O God! wees niet verre van mij: mijn God! haast U tot mijne hulp.

11 Laat hen beschaamd worden, laat hen verteerd worden, die mijne ziel tegen zijn: laat hen met smaad en schaamte overdekt worden, die mijn kwaad zoeken.

12 Doch ik zal geduriglijk hopen: en zal uwen lof nog grooter maken.

13 Mijn mond zal uwe geregtigheid vertellen, dan ganschen dag uw heil: hoewel ik de getallen niet weet.

14 Ik zal heengaan in de mogendheden des Heeren Heeren: ik zal uwe geregtigheid vermelden, uwe alléén.

15 O God! Gij hebt mij geleerd van mijne jeugd aan: en tot nog toe verkondig ik uwe wonderen.

16 Daarom ook, terwijl de ouderdom en de grijsheid dáár is, verlaat mij niet, o God: totdat ik dezen geslachte verkondige uwen arm, allen nakomelingen uwe magt.

17 Ook is uwe geregtigheid, o God! tot in de hoogte, Gij, die groote dingen gedaan hebt: o God! wie is U gelijk?

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was en den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen

¶ *Er dit bijvoegende:*

O Zaligmaker der wereld, die ons door uw kruis en dierbaar bloed verlost hebt, Red ons, en help ons, bidden wij U ootmoedig, o Heer!

¶ *Dan zal de Dienaar zeggen:*

De Almagtige Heer, die een sterke toren is voor allen, die hun vertrouwen op Hem stellen, voor wien alles, wat in den hemel, op de aarde en onder de aarde is, zich buigt en gehoorzaamt, zij nu en te allen tijde uw beschermer; en doe u kennen en gevoelen, dat er geen andere naam onder den hemel aan de menschen gegeven is, in welken en door welken gij gezondheid en zaligheid verkrijgen kunt, dan alleen de naam van onzen Heer Jezus Christus. Amen.

¶ *En daarna zal hij zeggen:*

Wij bevelen u aan de genadige barmhartigheid en bescherming Gods. De Heer zegene u, en behoede u. De Heer doe zijn aanschijn over u lichten, en zij u genadig. De Heer verheffe zijn aangezigt over u, en geve u vrede, nu en eeuwig. *Amen.*

Een Gebed voor een ziek kind.

O ALMAGTIGE God en barmhartige Vader! wien alleen de uitgangen des levens en des doods zijn; wij bidden U ootmoedig, zie neder uit den hemel met de oogen uwer barmhartigheid op dit kind, dat nu op het ziekbed nederligt. Bezoek het, o Heer! met uw heil; verlos het op uwen tijd van *zijne* ligchamelijke smarten, en behoud *zijne* ziel om uwer barmhartigheid wil. Dat, zoo het U behagen mogt, *zijne* dagen hier op aarde te verlengen, het voor U moge leven, en een werktuig uwer eere zijn, door U getrouwelijk te dienen, en wel te doen in *zijn* geslacht; of anders neem het op in die hemelsche woningen, waar de zielen dergenen, die in den Heer Jezus ontslapen zijn, eeuwige rust en gelukzaligheid genieten. Geef dit, o Heer! om uwer barmhartigheid wil, in denzelven uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, één eenig God, heeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

Een Gebed voor eenen zieke, als er weinig hoop op herstel is.

O VADER der barmhartigheden, en God aller vertroosting, onze éénige hulp in tijd van nood! wij vlieden tot U om ondersteuning ten behoeve van dezen uwen dienstknecht, die onder uwe hand in groote zwakheid des ligchaams hier nederligt. Zie genadig op *hem* neder, o Heer! en hoe meer de uitwendige mensch afneemt, zoo sterk *hem* geduriglijk, smeeken wij U, des te meer door uwe genade en den Heiligen Geest naar den inwendigen mensch. Schenk *hem* een ongeveinsd berouw over al de dwalingen van *zijn* verloopen leven, en een standvastig geloof in uwen Zoon Jezus; opdat *zijne* zonden door uwe genade mogen worden uitgewischt, en *zijne* vergeving in den hemel verzegeld zij, eer dat hij henenga en hij niet meer zij. Wij weten, o Heer! dat er bij U geen woord onmogelijk is; en dat, zoo Gij wilt, Gij *hem* zelfs nu nog oprigten kunt, en een langer verblijf onder ons verleenen. Daar evenwel, naar allen schijn, de tijd *zijner* ontbinding nadert, zoo maak *hem* geschikt en bereid, bidden wij U, voor de ure des doods, dat na *zijn* verscheiden van hier in vrede, en in uwe gunst, *zijne* ziel moge opgenomen worden in uw eeuwig Koningrijk, door de verdiensten en de voorspraak van Jezus Christus, uwen éénigen Zoon, onzen Heer en Zaligmaker. *Amen.*

Een aanbevelend Gebed voor eenen zieke op het punt van sterven.

O ALMAGTIGE God! met wien de geesten der volmaakte

regtvaardigen leven, nadat zij uit hunnen aardschen kerker ontslagen zijn; wij bevelen ootmoedig de ziel van dezen uwen dienstknecht, onzen geliefden *broeder*, in uwe handen, als in de handen van eenen getrouwen Schepper en allerbarmhartigsten Zaligmaker; U op het nederigst smeekende, dat dezelve dierbaar moge zijn in uwe oogen. Wasch dezelve, bidden wij U, in het bloed van dat onbesmette Lam, dat geslagt werd, om de zonden der wereld weg te nemen; opdat, alle smetten waarmede zij in het midden dezer ellendige en booze wereld, door de lusten des vleesches, of de listen des duivels, ook bevlekt zij, gezuiverd en uitgewischt zijnde, zij U rein en onbevlekt moge voorgesteld worden. En leer ons, die overblijven, door dit en andere dagelijksche voorbeelden van sterfelijkheid, zien, hoe broos en onzeker onze eigen toestand is, en alzoo onze dagen tellen, dat wij ernstig onze harten aan die heilige en hemelsche wijsheid toewijden, terwijl wij hier leven, die ons eindelijk naar het eeuwige leven voere, door de verdiensten van Jezus Christus, uwen éénigen Zoon, onzen Heer. *Amen.*

Een Gebed voor dezulken, die in hun gemoed of geweten verontrust zijn.

O GEZEGENDE Heer, de Vader der barmhartigheden en de God aller vertroosting! wij bidden U, zie met ontferming en medelijden neder op dezen uwen bedroefden dienstknecht. Gij schrijft bittere dingen tegen *hem*, en doet hem erven *zijne* vorige misdaden; uwe grimmigheid ligt op *hem*, en *zijne* ziel is vol benaauwdheid. Maar, o barmhartige God! die uw heilig Woord tot onze leering geschreven hebt, opdat wij, door lijdzaamheid en vertroosting uwer heilige Schriften, hope hebben zouden; geef *hem* eene regte kennis van zich zelven en ook van uwe bedreigingen en beloften; opdat *hij* noch *zijn* vertrouwen op U wegwerpe, noch het ergens anders dan op U vestige. Sterk *hem* tegen al *zijne* verzoekingen, en heel al *zijne* kwalen. Verbreek het gekrookte riet niet, en blusch de rookende vlaswiek niet uit. Onttrek uwe teedere barmhartigheid in ongenoegen niet; maar doe *hem* van vreugde en blijdschap hooren, opdat de beenderen, die Gij verbrijzeld hebt, zich mogen verheugen. Verlos *hem* van de vreeze des vijands, en verhef het licht uws aangezigts over *hem*, en geef *hem* vrede, door de verdiensten en voorspraak van Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

COMMUNIE DER ZIEKEN.

¶ *Daar alle stervelingen aan menige onverwachte gevaren, kwalen en ziekten onderhevig en altijd onzeker zijn, wanneer zij dit leven zullen afleggen; zoo zullen, ten einde zij altijd gereed mogen zijn om te sterven, wanneer het den almagtigen God behagen zal hen op te roepen, de Geestelijken hunne parochianen van tijd tot tijd, (maar vooral in tijden van pest of andere besmettelijke ziekten,) dringend vermanen, om dikwijls te komen tot de heilige gemeenschap van het ligchaam en bloed onzes Verlossers Christus, wanneer het openlijk in de Kerk wordt uitgedeeld; opdat zij zoo doende, in geval zij onverwachts bezocht worden, zich over het verzuim daarvan niet verontrusten. Maar indien de zieke niet in staat is in de Kerk te komen, en echter begeerig is om de Communie in zijn huis te ontvangen; zal hij dit in tijds den Geestelijke doen weten, tevens meldende, hoe velen met hem communiceren zullen, (dat drie of ten minste twee zullen moeten zijn,) en nadat op eene gevoegelijke plaats in het huis van den zieke al het noodige bereid is, dat de Geestelijke de heilige Communie eerbiediglijk kunne toedienen, zal hij ze daar vieren, beginnende met de Collect, Zendbrief, en Evangelie, die hier volgen.*

DE COLLECT.

ALMAGTIGE, eeuwige God, Schepper des menschelijken geslachts! die tuchtigt degenen, die gij liefhebt, en die kastijdt een iegelijk, dien gij aanneemt; wij bidden U, ontferming te hebben met dezen uwen dienstknecht, die door uwe hand werd bezocht, en te geven, dat *hij zijne* ziekte geduldig moge dragen, en *zijne* ligchamelijke gezondheid weder erlange, (indien uwe genade zulks wil,) en dat, wanneer *zijne* ziel van het ligchaam scheiden zal, zij U onbevlekt moge worden voorgesteld; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE ZENDBRIEF.

Hebr. xii. 5.

MIJN zoon! acht niet klein de kastijding des Heeren, en bezwijk niet, als gij van Hem bestraft wordt. Want dien de Heer liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geeselt eenen iegelijken zoon, dien Hij aanneemt.

HET EVANGELIE.

Joh. v. 24.

VOORWAAR, voorwaar zeg ik u: die mijn woord hoort, en gelooft Hem, die mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven, en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven.

¶ *Waarna de Priester zal voortgaan volgens het Formulier hiervoren voor de heilige Communie voorgeschreven, beginnende bij deze woorden:* [Gij, die een waar, enz.]

¶ *Bij de uitdeeling van het heilige Sacrament zal de Priester eerst zelf de Communie ontvangen, daarna toedienen aan hen, die bestemd zijn met den zieke te communiceren, en laatst van allen aan den zieke.*

¶ *Maar indien iemand, hetzij door de hevigheid der ziekte, of doordien hij den Geestelijke niet in tijds heeft laten verwittigen, of bij gebrek aan medecommunicanten, of door eenige andere wettige verhindering, het Sacrament des ligchaams en bloeds van Christus niet ontvange, zoo zal de Geestelijke hem onderrigten, dat, indien hij een waar berouw heeft van zijne zonden, en standvastig geloofd, dat Jezus Christus aan het kruis den dood voor hem*

ondergaan, en tot zijne verlossing zijn bloed uitgestort heeft, met ernst overdenkende de weldaden, die hij daardoor erlangt, en God van harte daarvoor dankende, hij het ligchaam en bloed van Christus, onzen Zaligmaker, tot heil zijner ziel geniet, ofschoon hij het Sacrament met zijnen mond niet ontvangt.

¶ *Wanneer de zieke bezocht wordt, en te gelijkertijd de heilige Communie ontvangt, dan zal de Priester, kortheidshalve, het Formulier voor het bezoeken der zieken afbreken bij den Psalm* [Op U, o Heer! betrouw ik, enz.] *en dadelijk tot de Communie overgaan.*

¶ *In tijden van pest, zweetziekte of andere dergelijke besmettelijke ziekten of kwalen, als men niemand uit de parochie of de nabuurt krijgen kan om met de zieken in hunne huizen te communiceren, uit vreeze van besmetting, dan mag de Dienaar, op bijzonder aanzoek van den zieke, alleen met hem communiceren.*

ORDE

VOOR HET

BEGRAVEN DER DOODEN.

¶ *Hier moet aangemerkt worden, dat de volgende dienst niet gedaan moet worden voor zulken, die ongedoopt, of uit de Kerk gebannen zijnde, sterven, of die de handen aan zich zelven gelegd hebben.*

¶ *De Priester en Klerken het lijk aan den ingang van het Kerkhof ontmoetende, en vóór hetzelve henen gaande, hetzij in de Kerk of naar het Graf, zullen zeggen of zingen:*

Ik ben de opstanding en het leven, zegt de Heer: die in mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven; en een iegelijk, die leeft, en in mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid. *Joh.* xi. 25, 26.

Ik weet, mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijne huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vleesch God aanschouwen: denwelken ik voor mij aanschouwen zal, en mijne oogen zien zullen, en niet een' vreemde. *Job* xix. 25, 26, 27.

Wij hebben niets in de wereld gebragt, het is openbaar, dat wij ook niet kunnen iets daaruit dragen. De Heer heeft gegeven, en de Heer heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd! 1 *Tim.* vi. 7. *Job* i. 21.

¶ *Nadat zij in de Kerk gekomen zijn, zal een of beide der volgende Psalmen, gelezen worden.*

Dixi, Custodiam. Psalm xxxix.

1 Ik zeide, Ik zal mijne wegen bewaren: dat ik niet zondige met mijne tong.

2 Ik zal mijnen mond met eenen breidel bewaren: terwijl de goddelooze nog tegenover mij is.

3 Ik was verstomd door stilzwijgen: ik zweeg van het goede; maar mijne smart werd verzwaard.

4 Mijn hart werd heet in mijn binnenste, een vuur ontbrandde in mijne overdenking: toen sprak ik met mijne tong:

5 Heer! maak mij bekend mijn einde, en welke de mate mijner dagen zij: dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij.

6 Zie, Gij hebt mijne dagen een handbreed gesteld: en mijn leeftijd is als niets voor U; immers is een ieder mensch,

hoe vast hij staat, enkel ijdelheid.
7 Immers wandelt de mensch
als in een beeld, immers
woelen zij ijdellijk: men
brengt bijeen, en men weet
niet, wie het naar zich nemen
zal.
8 En nu, wat verwacht ik,
o Heer: mijne hope, die is
op U.
9 Verlos mij van al mijne
overtredingen: stel mij niet
tot eenen smaad des dwa-
zen.
10 Ik ben verstomd, ik zal
mijnen mond niet opendoen:
want Gij hebt het gedaan.
11 Neem uwe plage van op
mij weg: ik ben bezweken
van de bestrijding uwer hand.
12 Kastijdt Gij iemand met
straffingen om de ongeregtig-
heid, zoo doet Gij zijne beval-
ligheid smelten als eene mot:
immers is een ieder mensch
ijdelheid.
13 Hoor, Heer! mijn gebed,
en neem mijn geroep ter
ooren: zwijg niet tot mijne
tranen.
14 Want ik ben een vreem-
deling bij U: een bijwoner,
gelijk al mijne vaders.
15 Wend U van mij af, dat
ik mij verkwikke: eer dat
ik henenga, en ik niet meer
zij.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Domine, refugium. Psalm xc.

1 Heer! Gij zijt ons geweest
eene toevlugt: van geslachte
tot geslachte.
2 Eer de bergen geboren
waren, en Gij de aarde en de
wereld voortgebragt hadt: ja
van eeuwigheid tot eeuwig-
heid, zijt gij God.
3 Gij doet den mensch we-
derkeeren tot verbrijzeling:
en zegt, Keert weder, gij
menschen-kinderen!
4 Want duizend jaren zijn
in uwe oogen, als de dag van
gisteren: als hij voorbijge-
gaan is, en als eene nacht-
waak.
5 Gij overstroomt hen, zij
zijn gelijk een slaap: in den
morgenstond zijn zij gelijk
het gras, dat verandert.
6 In den morgenstond bloeit
het, en het verandert: des
avonds wordt het afgesneden,
en het verdort.
7 Want wij vergaan door
uwen toorn: en door uwe
grimmigheid worden wij ver-
schrikt.
8 Gij stelt onze ongeregtig-
heden voor U: onze heime-
lijke zonden in het licht uws
aanschijns.
9 Want al onze dagen gaan
henen door uwe verbolgen-
heid: wij brengen onze ja-
ren door als eene gedachte.
10 Aangaande de dagen onzer
jaren, daarin zijn zeventig ja-
ren, of zoo wij zeer sterk
zijn, tachtig jaren: en het
uitnemendste van die is
moeite en verdriet; want het

wordt snellijk afgesneden, en wij vliegen daarheen.
11 Wie kent de sterkte uws toorns: en uwe verbolgenheid, naar dat gij te vreezen zijt?

12 Leer ons alzoo onze dagen tellen: dat wij een wijs hart bekomen.
13 Keer weder, Heer! tot hoe lange: en het berouwe U over uwe knechten.
14 Verzadig ons in den morgenstond met uwe goedertierenheid: zoo zullen wij juichen, en verblijd zijn in al onze dagen.
15 Verblijd ons naar de dagen, in dewelke gij ons gedrukt hebt: naar de jaren, in dewelke wij het kwaad gezien hebben.
16 Laat uw werk aan uwe knechten gezien worden: en uwe heerlijkheid over hunne kinderen.
17 En de liefelijkheid des Heeren, onzes Gods, zij over ons: en bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja het werk onzer handen, bevestig dat.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal de Les volgen, genomen uit het vijftiende Hoofdstuk van den eersten Brief van den H. Paulus aan de Corintheren.*

1 Cor. xv. 20.

MAAR nu, Christus is opgewekt uit de dooden, en is de eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn. Want dewijl de dood door een' mensch is, zoo is ook de opstanding der dooden door een' mensch. Want gelijk zij allen in Adam sterven, alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden. Maar een iegelijk in zijne orde: de eersteling Christus, daarna die van Christus zijn, in zijne toekomst. Daarna zal het einde zijn, wanneer hij het Koningrijk aan God en den Vader zal overgegeven hebben; wanneer hij zal te niet gedaan hebben alle heerschappij, en alle magt en kracht: want hij moet als Koning heerschen, totdat hij al de vijanden onder zijne voeten zal gelegd hebben. De laatste vijand, die te niet gedaan wordt, is de dood. Want Hij heeft alle dingen zijnen voeten onderworpen. Doch wanneer hij zegt, dat hem alle dingen onderworpen zijn, zoo is het openbaar, dat Hij uitgenomen wordt, die hem alle dingen onderworpen heeft. En wanneer hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal ook de Zoon zelf onderworpen worden Dien, die hem alle dingen onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen. Anders, wat zullen zij doen, die voor de dooden gedoopt worden, indien de dooden ganschelijk niet opgewekt worden? waarom worden zij voor de dooden ook

gedoopt? Waarom zijn ook wij alle uur in gevaar? Ik sterf alle dag, hetwelk ik betuig bij onzen roem, dien ik heb in Christus Jezus, onzen Heer. Zoo ik, naar den mensch, tegen de beesten gevochten heb te Efeze, wat nuttigheid is het mij, indien de dooden niet opgewekt worden? Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij. Dwaalt niet. Kwade zamensprekingen verderven goede zeden. Waakt op regtvaardiglijk, en zondigt niet. Want sommigen hebben de kennis van God niet. Ik zeg het u tot schaamte. Maar, zal iemand zeggen: hoe zullen de dooden opgewekt worden? en met hoedanig een ligchaam zullen zij komen? Gij dwaas! hetgeen gij zaait, wordt niet levend, ten zij dat het gestorven is; en hetgeen gij zaait, daarvan zaait gij het ligchaam niet, dat worden zal, maar een bloot graan, naar het voorvalt, van tarwe, of van eenig der andere granen. Maar God geeft hetzelve een ligchaam, gelijk Hij wil, en aan een iegelijk zaad zijn eigen ligchaam. Alle vleesch is niet hetzelfde vleesch; maar een ander is het vleesch der menschen, en een ander is het vleesch der beesten, en een ander der visschen, en een ander der vogelen. En er zijn hemelsche ligchamen, en er zijn aardsche ligchamen; maar eene andere is de heerlijkheid der hemelsche, en eene andere der aardsche. Eene andere is de heerlijkheid der zon, en eene andere is de heerlijkheid der maan, en eene andere is de heerlijkheid der sterren: want de eene ster verschilt in heerlijkheid van de andere ster. Alzoo zal ook de opstanding der dooden zijn. Het ligchaam wordt gezaaid in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid; het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid; het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk ligchaam wordt er gezaaid, een geestelijk ligchaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk ligchaam, en er is een geestelijk ligchaam. Alzoo is er ook geschreven: de eerste mensch Adam is geworden tot eene levende ziel; de laatste Adam tot eenen levendmakenden geest. Doch het geestelijke is niet eerst, maar het natuurlijke, daarna het geestelijke. De eerste mensch is uit de aarde, aardsch; de tweede mensch is de Heer uit den hemel. Hoedanig de aardsche is, zoodanige zijn ook de aardschen; en hoedanig de hemelsche is, zoodanige zijn ook de hemelschen. En gelijkerwijs wij het beeld des aardschen gedragen hebben, alzoo zullen wij ook het beeld

des hemelschen dragen. Doch dit zeg ik, broeders! dat vleesch en bloed het Koningrijk Gods niet beërven kunnen, en de verderfelijkheid beërft de onverderfelijkheid niet. Ziet, ik zeg u eene verborgenheid: wij zullen wel niet allen ontslapen, maar wij zullen allen veranderd worden; in een punt des tijds, in een oogenblik, met de laatste bazuin: want de bazuin zal slaan, en de dooden zullen onverderfelijk opgewekt worden, en wij zullen veranderd worden. Want dit verderfelijke moet onverderfelijkheid aandoen, en dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen. En wanneer dit verderfelijke zal onverderfelijkheid aangedaan hebben, en dit sterfelijke zal onsterfelijkheid aangedaan hebben, alsdan zal het woord geschieden dat geschreven is: de dood is verslonden tot overwinning. Dood! waar is uw prikkel? Hel! waar is uwe overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde; en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onzen Heer Jezus Christus. Zoo dan, mijne geliefde broeders! zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heer.

¶ *Als men aan het Graf komt, terwijl het lijk gereed gemaakt wordt om ter aarde te worden besteld, zal de Priester zeggen, of zullen de Priester en Klerken zingen:*

De mensch, van eene vrouw geboren, is kort van dagen en zat van onrust. Hij komt voort als eene bloem, en wordt afgesneden; ook vlugt hij als eene schaduw, en nimmer houdt hij stand.

Te midden van het leven zijn wij in den dood: bij wien zullen wij hulp zoeken, dan bij U, o Heer! die regtvaardig vertoornd zijt over onze zonden.

Nogtans, o allerheiligste Heere God, o almagtige Heer, o heilige en barmhartige Zaligmaker! geef ons niet over aan de bittere smarten van den eeuwigen dood.

Gij, Heer! weet de geheimen onzer harten; sluit niet uwe ontfermende ooren voor ons gebed; maar spaar ons, o allerheiligste Heer, o almagtige God, o heilige en barmhartige Zaligmaker, waardige en eeuwige Regter! laat niet toe, dat wij in onze laatste ure, door de angsten des doods, van U afvallen.

¶ *Dan, terwijl door een' der aanwezenden eenige aarde op het lijk geworpen wordt, zal de Priester zeggen:*

Alzoo het den almagtigen God, naar zijne groote barmhartigheid, behaagd heeft, de ziel van onzen hier afgestorven' geliefden *broeder* tot zich te nemen, zoo bestellen wij thans *zijn* ligchaam ter aarde: aarde bij aarde, asch

bij asch, stof bij stof; in de zekere en vaste hope op de opstanding ten eeuwigen leven, door onzen Heer Jezus Christus; die ons vernederd ligchaam veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan zijn heerlijk ligchaam, naar de werking zijner kracht, waardoor hij ook alle dingen zich zelven onderwerpen kan.

¶ *Dan wordt er gezegd of gezongen:*

Ik hoorde eene stem uit den hemel, die tot mij zeide: Schrijf, zalig zijn de dooden, die in den Heer sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid.

¶ *Dan zal de Priester zeggen:*

Heer! ontferm U onzer.
Christus! ontferm U onzer.
Heer! ontferm U onzer.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Priester.

Almagtige God! bij wien leven, de geesten dergenen, die hier in den Heer ontslapen, en bij wien de zielen der geloovigen, nadat zij van den last des vleesches bevrijd zijn, vreugde en gelukzaligheid hebben; wij danken U van harte, dat het U behaagd heeft, dezen onzen *broeder* uit de ellenden van deze zondige wereld te verlossen; U smeekende, dat het U naar uwe genadige goedertierenheid moge behagen, het getal uwer uitverkorenen eerlang te voleinden, en de komst van uw Koningrijk te verhaasten; opdat wij, met al degenen, die in het waar geloof aan uwen heiligen naam ontslapen zijn, de geheele voltooijing onzer zaligheid, beide naar ligchaam en ziel, in uwe eeuwige en altijddurende heerlijkheid verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE COLLECT.

O barmhartige God, de Vader van onzen Heer Jezus Christus, die de opstanding en het leven is; in wien ieder, die gelooft, leven zal, al ware hij ook gestorven, en ieder, die leeft en in hem gelooft, niet sterven zal in eeuwigheid; die ons ook geleerd heeft door zijnen heiligen Apostel Paulus, dat wij over hen, die in hem ontslapen zijn, niet moeten bedroefd zijn, gelijk als zulken, die geene hope hebben; wij bidden U ootmoedig, o Vader! ons op te wekken van den dood der zonde tot het leven der geregtigheid;

opdat wij bij ons verscheiden in hem mogen rusten, gelijk wij hopen, dat deze onze *broeder* doet; en dat wij, bij de algemeene verrijzenis ten jongsten dage, in uwe oogen welbehagelijk mogen bevonden worden; en dien zegen ontvangen, welken uw geliefde Zoon alsdan zal uitspreken over allen, die U liefhebben en vreezen, zeggende: Komt, gij gezegenden mijns Vaders! beërft het Koningrijk, hetwelk u bereid is van vóór de grondlegging der wereld. Geef dit, bidden wij U, o barmhartige Vader! door Jezus Christus, onzen Middelaar en Verlosser. *Amen.*

De genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij altoos met ons allen. *Amen.*

DANKZEGGING DER VROUWEN NA HET KRAAMBED,

GEWOONLIJK GENAAMD,

KERKGANG DER KRAAMVROUWEN.

¶ *De vrouw zal, op den gewonen tijd na hare verlossing, zedig gekleed in de Kerk komen, en aldaar op eenige geschikte plaats waar het de gewoonte was, of zoo als de Ordinarius beschikken zal, nederknielen. En dan zal de Priester tot haar zeggen:*

Daar het den almagtigen God naar zijne goedertierenheid behaagd heeft, u eene behoudene verlossing te schenken, en in barensnood te bewaren, zoo behoort gij daarvoor Gode van harte te danken, en te zeggen:

(¶ *Dan zal de Priester den cxvi^den Psalm zeggen.*)

Dilexi quoniam.

1 Ik heb lief: want de Heer hoort mijne stem, mijne smeekingen.

2 Want Hij neigt zijn oor tot mij: dies zal ik Hem in mijne dagen aanroepen.

3 De banden des doods hadden mij omvangen: en de angsten der hel hadden mij getroffen.

4 Ik vond benaauwdheid en droefenis, maar ik riep den naam des Heeren aan, zeggende: och Heer! bevrijd mijne ziel.

5 De Heer is genadig en regtvaardig: en onze God is ontfermende.

6 De Heer bewaart de eenvoudigen: ik was uitgeteerd, doch Hij heeft mij verlost.

7 Mijne ziel! keer weder tot uwe rust: want de Heer heeft aan u welgedaan.

8 Want Gij, Heer! hebt mijne ziel gered van den dood: mijne oogen van tranen, mijnen voet van aanstoot.

9 Ik zal wandelen voor het aangezigt des Heeren: in de landen der levenden.

10 Ik heb geloofd, daarom

sprak ik; ik ben zeer bedrukt geweest: ik zeide in mijn haasten, Alle menschen zijn leugenaars.

11 Wat zal ik den Heere vergelden: voor al zijne weldaden, aan mij bewezen?

12 Ik zal den beker der verlossingen opnemen: en den naam des Heeren aanroepen.

13 Ik zal mijne geloften den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al zijn volk: in de voorhoven van het huis des Heeren, in het midden van u, o Jeruzalem! Hallelujah.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Of Psalm cxxvii. *Nisi Dominus.*

1 Zoo de Heer het huis niet bouwt: te vergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden daaraan.

2 Zoo de Heer de stad niet bewaart: te vergeefs waakt de wachter.

3 Het is te vergeefs, dat gijlieden vroeg opstaat, laat opblijft, eet brood der smarten: het is alzoo, dat Hij het zijnen beminden als in den slaap geeft.

4 Ziet, de kinderen zijn een erfdeel des Heeren: des buiks vrucht is eene belooning.

5 Gelijk de pijlen zijn in de hand eens helds: zoodanig zijn de zonen der jeugd.

6 Welgelukkig is de man, die zijnen pijlkoker met dezelve gevuld heeft: zij zullen niet beschaamd worden, als zij met de vijanden spreken zullen in de poort.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Dan zal de Priester zeggen,*

Laat ons bidden.

Heer! ontferm U onzer.
Christus! ontferm U onzer.
Heer! ontferm U onzer.

ONZE Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Want uw is het koningrijk, En de kracht, en de heerlijkheid, In der eeuwigheid. Amen.

Dienaar. O Heer! verlos deze vrouw, uwe dienstmaagd;

Antwoord. Die op U vertrouwt.

Dien. Zijt haar een sterke toren;

Antw. Voor het aangezigt haars vijands.

Dien. Heer! hoor ons gebed.

Antw. En laat ons geroep tot U komen.

Dienaar. Laat ons bidden.

O ALMAGTIGE God! wij danken U ootmoedig, dat Gij deze vrouw, uwe dienstmaagd, van de groote smart en het gevaar des barens verlost hebt. Geef, smeeken wij U, allerbarmhartigste Vader! dat zij, door uwe hulp, getrouwelijk leve en wandele naar uwen wil, in dit tegenwoordige leven; en ook der eeuwige heerlijkheid des toekomenden levens deelachtig worde; door Jezus Christus. *Amen.*

¶ *De Vrouw, die hare dankzegging komt doen, moet de gewone gift brengen; en indien er Communie is, is het een geschikte tijd om dezelve te ontvangen.*

EENE BEDREIGING,

OF AANKONDIGING VAN GODS TOORN EN OORDEELEN TEGEN ZONDAARS,

BENEVENS ZEKERE GEBEDEN, OM TE GEBRUIKEN OP DEN EERSTEN DAG DER VASTEN EN OP ANDERE TIJDEN, GELIJK DE ORDINARIUS VERORDENEN ZAL.

¶ *Na het Morgengebed, wanneer de Litanie op de gewone wijze geëindigd is, zal de Priester van den Lees- of van den Preek-stoel zeggen:*

BROEDERS! in de vroege Kerk bestond er eene godvruchtige tucht, dat in het begin der Vasten, zoodanige personen als veroordeeld waren om grove zonde, tot openbare boete gedwongen, en in deze wereld gestraft werden, opdat hunne zielen behouden mogten worden in den dag des Heeren; en opdat anderen, door hun voorbeeld vermaand zijnde, de zonde te meer mogten vreezen.

In plaatse waarvan, (totdat de gezegde tucht weder ingevoerd worde, hetgeen zeer wenschelijk is,) het geschikt geacht wordt, dat te dezen tijde, (in de tegenwoordigheid van u allen) zouden gelezen worden de algemeene uitspraken van Gods vloek over onboetvaardige zondaren, zoo als dezelve verzameld zijn uit het 27ste Hoofdstuk van Deuteronomium, en andere plaatsen uit de Schrift; en dat gij op elke uitspraak zoudt antwoorden, *Amen*; opdat gij, vermaand zijnde omtrent het groote ongenoegen Gods tegen de zondaren, te eerder moogt bewogen worden tot ernstig en waarachtig berouw; en omzigtiger in deze gevaarlijke dagen moogt wandelen; zulke ondeugden vliedende, welke gij met eigen' mond betuigt, Gods vloek te verdienen.

VERVLOEKT zij de man, die een gesneden of gegoten beeld zal maken, om dat te aanbidden.

¶ *En de gemeente zal antwoorden en zeggen:* Amen.

Dienaar. Vervloekt zij, die zijnen vader of zijne moeder veracht.

Antwoord. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die zijns naasten landpale verrukt.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die eenen blinde op den weg doet dolen.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die het regt van den vreemdeling, van den wees, en van de weduwe buigt.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die zijnen naaste in het verborgen verslaat.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die bij de vrouw zijns naasten ligt.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die een geschenk neemt, om eene ziele, het bloed eens onschuldigen, te verslaan.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zij, die op eenen mensch vertrouwt, en vleesch tot zijnen arm stelt, en wiens hart van den Heere afwijkt.

Antw. Amen.

Dien. Vervloekt zijn de onbarmhartigen, de hoereerders, de overspelers, de gierigaards, de afgodendienaars, de lasteraars, de dronkaards en de roovers.

Antw. Amen.

Dienaar.

Aangezien, dat zij allen vervloekt zijn, (gelijk de Profeet David getuigt) die afdwalen en wijken van Gods geboden, zoo laat ons (indachtig zijnde het verschrikkelijk oordeel, dat over onze hoofden hangt en altijd gereed is op ons neder te vallen,) wederkeeren tot den Heer onzen God, in alle verslagenheid en ootmoed des harten; ons zondig leven betreurende en beweenende, onze overtredingen erkennende en belijdende, en trachtende ware vruchten der boetvaardigheid voort te brengen. Want reeds is de bijl aan den wortel der boomen gelegd, zoodat elke boom, die geene goede vrucht voortbrengt, zal uitgehouwen en in het vuur geworpen worden. Het is vreeselijk te vallen in de handen des levenden Gods: Hij zal op de zondaren doen regenen strikken, vuur en zwavel; en een geweldige stormwind zal het deel huns bekers zijn. Want ziet, de Heer zal uitgaan van zijne plaatse, om de boosheid van de bewoners der aarde te bezoeken. Maar wie zal den dag zijner toekomst verdragen? Wie zal kunnen bestaan, als Hij verschijnt? De wan is in zijne hand, en Hij zal zijnen dorschvloer zuiveren, en zijne tarwe in de schuur zamenbrengen, maar het kaf zal Hij met onuitbluschbaar vuur

verbranden. De dag de Heeren komt als een dief in den nacht; en wanneer de menschen zullen zeggen: Vrede en alle dingen zijn veilig, dan zal een haastig verderf hun overkomen, even gelijk de smarte komt over eene barende vrouw, en zij zullen het geenszins ontvlieden. Dan zal de toorn Gods verschijnen in den dag der wraak, dien de verharde zondaren, door de wederspannigheid hunner harten, over zich zelven vergaderd hebben, welke de goedertierenheid, het geduld en de langmoedigheid Gods veracht hebben, wanneer Hij hen gedurig tot bekeering riep. Dan zullen zij tot Mij roepen, (zegt de Heer,) maar Ik zal niet hooren; zij zullen Mij vroeg zoeken, maar zij zullen Mij niet vinden; daarom dat zij de wetenschap gehaat en de vreeze des Heeren niet aangenomen, maar mijnen raad versmaad en mijne tucht veracht hebben. Dan zal het te laat zijn om aan te kloppen, wanneer de deur zal gesloten zijn; en te laat om genade te smeeken, als de tijd der regtvaardigheid dáár is. O verschrikkelijke stem van het regtvaardigste oordeel, dat over hen uitgesproken zal worden, wanneer tot hen zal worden gezegd: Gaat, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, dat den duivel en zijnen engelen bereid is. Daarom, broeders! laat ons toezien, terwijl het tijd is, en de dag der zaligheid voortduurt; want de nacht komt, wanneer niemand werken kan: maar laat ons, terwijl wij het licht hebben, in het licht gelooven, en als kinderen des lichts wandelen; opdat wij niet in de uiterste duisternis geworpen worden, waar weening is en knersing der tanden. Laat ons de goedheid van God niet misbruiken, die ons genadiglijk tot verbetering roept, en ons in zijne eindelooze barmhartigheid vergiffenis beloofd heeft voor het verledene, indien wij met een volkomen en opregt hart tot Hem terugkeeren. Want al waren onze zonden rood als scharlaken, zij zullen wit gemaakt worden als sneeuw; en al waren zij als purper, zij zullen worden als witte wol. Keert u af, (zegt de Heer) van al uwe ongeregtigheden, en uwe zonden zullen u niet ten verderve strekken. Werpt van u weg al de goddeloosheden, die gij bedreven hebt; maakt u nieuwe harten en eenen nieuwen geest. Waarom zoudt gij sterven, o gij huis Israëls! ziende, dat Ik geenen lust heb in den dood des stervenden, zegt de Heere God? Bekeert u dan, en gij zult leven. Alhoewel wij gezondigd hebben, nogtans hebben wij eenen voorspraak bij den Vader, Jezus Christus, den Regtvaardige, en hij is eene verzoening voor onze zonden. Want

hij werd gewond om onze overtredingen, en geslagen, om onze ongeregtigheden. Laat ons dan tot hem wederkeeren, die de barmhartige aannemer is van alle ware boetvaardige zondaren; ons zelven verzekerd houdende, dat hij bereid is, om ons te ontvangen, en allergewilligst om ons vergiffenis te schenken, indien wij met een geloovig berouw tot hem komen; indien wij ons zelven aan hem onderwerpen, en van nu voortaan in zijne wegen wandelen; indien wij zijn zacht juk en zijn' ligten last op ons willen nemen, om hem na te volgen in ootmoed, lijdzaamheid en liefde, en bestuurd worden door de leiding van zijnen heiligen Geest; altijd zijne eer zoekende, en hem waardig met dankzegging in onze roeping dienende. Indien wij dit doen, zoo wil Christus ons van den vloek der wet verlossen en van der verschrikkelijke uitspraak, die gedaan zal worden over hen, die aan zijne linkerhand geplaatst zullen worden; en hij zal ons aan zijne regterhand zetten, en ons den genadigen zegen zijns Vaders geven, ons gebiedende, van zijn heerlijk Koningrijk bezit te nemen: tot hetwelk het hem moge behagen, ons allen te brengen, naar zijne oneindige barmhartigheid. Amen.

¶ *Dan zullen allen nederknielen, en de Priester en de Klerken zullen knielende (ter plaatse waar men gewoon is de Litanie te lezen) dezen Psalm zeggen:*

Miserere mei, Deus. Psalm li.

1 Zijt mij genadig, o God! naar uwe goedertierenheid: delg mijne overtreding uit, naar de grootheid uwer barmhartigheden.

2 Wasch mij wel van mijne ongeregtigheid: en reinig mij van mijne zonde.

3 Want ik ken mijne overtredingen: en mijne zonde is steeds voor mij.

4 Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan, dat kwaad is in uwe oogen: opdat Gij regtvaardig zijt in uw spreken, en rein zijt in uw rigten.

5 Zie, ik ben in ongeregtigheid geboren: en in zonde heeft mij mijne moeder ontvangen.

6 Zie, Gij hebt lust tot waarheid in het binnenste: en in het verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend.

7 Ontzondig mij met hijzop, en ik zal rein zijn: wasch mij, en ik zal witter zijn dan sneeuw.

8 Doe mij vreugde en blijdschap hooren: dat de beenderen zich verheugen, die Gij verbrijzeld hebt.

9 Verberg uw aangezigt van mijne zonden: en delg uit al mijne ongeregtigheden.

10 Schep mij een rein hart, o God: en vernieuw in het binnenste van mij eenen vasten geest.

11 Verwerp mij niet van uw aangezigt: en neem uwen Heiligen Geest niet van mij.

12 Geef mij weder de vreugde uws heils: en de vrijmoedige geest ondersteune mij.

13 Zoo zal ik de overtreders uwe wegen leeren: en den zondaars zullen zich tot U bekeeren.

14 Verlos mij van bloedschulden, o God! Gij God mijns heils: zoo zal mijne tong uwe geregtigheid vrolijk roemen.

15 Heer! open mijne lippen: zoo zal mijn mond uwen lof verkondigen.

16 Want Gij hebt geen' lust tot offerande, anders zou ik ze geven: in brandofferen hebt Gij geen behagen.

17 De offeranden Gods zijn een gebroken geest: een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God! niet verachten.

18 Doe wel bij Zion naar uw welbehagen: bouw de muren van Jeruzalem op.

19 Dan zult Gij lust hebben aan de offeranden der geregtigheid, aan brandoffer en een offer, dat gansch verteerd wordt: dan zullen zij varren offeren op uw altaar.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Heer! ontferm U onzer.
Christus! ontferm U onzer.
Heer! ontferm U onzer.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Dienaar. O Heer! verlos uwe dienaren;

Antwoord. Die op U vertrouwen.

Dien. Zend hun hulp uit de hoogte.

Antw. En bescherm hen krachtiglijk te allen tijde.

Dien. Help ons, o God, onze Heiland!

Antw. En red ons om de heerlijkheid uws naams; wees ons zondaren genadig, om uws naams wil.

Dien. O Heer! hoor ons gebed.

Antw. En laat ons geroep tot U komen.

Dienaar. Laat ons bidden.

O Heer! wij bidden U, hoor genadiglijk onze gebeden, en spaar allen, die U hunne zonden belijden; opdat zij, wier geweten door de zonde beschuldigd wordt, door uwe genadige vergiffenis vrijgesproken mogen worden; door Christus, onzen Heer. *Amen.*

O Almagtige God en genadige Vader! die U over alle menschen ontfermt, en van geen uwer schepselen een' afkeer

hebt, die den dood des zondaars niet wilt, maar dat hij liever zich van zijne zonde bekeere en behouden worde; vergeef ons genadiglijk onze overtredingen, ontvang en vertroost ons, die door den last onzer zonden bezwaard en vermoeid zijn. Het is uwe eigenschap, altijd barmhartigheid te betoonen; U alleen komt het toe de zonden te vergeven. Daarom spaar ons, o Heer! spaar uw volk, dat Gij verlost hebt; treed niet in het gerigte met uwe dienaren, die verachtelijk stof en ellendige zondaren zijn; maar wend uwe gramschap alzoo van ons, die onze bedorvenheid ootmoedig erkennen, en waarlijk over onze misdaden berouw hebben, en haast U zóó tot onze hulp in deze wereld, dat wij eeuwig met U in de toekomende wereld leven mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de gemeente den Dienaar het volgende nazeggen:*

Bekeer Gij ons, o Heer! en zoo zullen wij bekeerd zijn. Neem een welbehagen, o Heer! Neem een welbehagen in uw volk, Dat tot U keert met weenen, vasten en bidden. Want Gij zijt een genadige God, Vol van goedertierenheid, Langmoedig en groot van ontferming. Gij spaart, wanneer wij straf verdienen, En in uwen toorn gedenkt Gij des ontfermens. Spaar uw volk, o Heer! spaar hen, En geef uwe erfenis niet over tot eene smaadheid. Hoor ons, o Heer! want groot is uwe barmhartigheid, En zie ons aan naar de grootheid uwer goedertierenheden; Om de verdiensten en voorspraak van uwen gezegenden Zoon, Jezus Christus, onzen Heer. Amen.

¶ *Dan zal de Dienaar alleen zeggen,*

De Heer zegene ons, en behoede ons; de Heer verheffe het licht zijns aanschijns over ons, en geve ons vrede, nu en voor eeuwig. *Amen.*

PSALMEN VAN DAVID

DAG 1. MORGENGEBED.

PSALM 1. *Beatus vir, qui non abiit &c.*

WELGELUKZALIG is de man, die niet wandelt in den raad der goddeloozen, noch staat op den weg der zondaren : noch zit in het gestoelte der spotters ;

2 Maar zijn lust is in des Heeren wet : en hij overdenkt zijne wet dag en nacht.

3 Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken : die zijne vrucht geeft op zijnen tijd.

4 En welks blad niet afvalt : en al wat hij doet, zal wel gelukken.

5 Alzoo zijn de goddeloozen niet : maar als het kaf, dat de wind henendrijft.

6 Daarom zullen de goddeloozen niet bestaan in het gerigt : noch de zondaars in de vergadering der regtvaardigen.

7 Want de Heer kent den weg der regtvaardigen : maar de weg der goddeloozen zal vergaan.

PSALM 2. *Quare fremuerunt gentes?*

WAAROM woeden de Heidenen : en bedenken de volken ijdelheid?

2 De Koningen der aarde stellen zich op, en de Vorsten beraadslagen te zamen : tegen den Heer, en tegen zijnen Gezalfden, zeggende:

3 Laat ons hunne banden verscheuren : en hunne touwen van ons werpen.

4 Die in den hemel woont, zal lagchen : de Heer zal hen bespotten.

5 Dan zal Hij tot hen spreken in zijnen toorn : en in zijne grimmigheid zal Hij hen verschrikken.

6 Ik toch heb mijnen Koning gezalfd over Zion : den berg mijner heiligheid.

7 Ik zal van het besluit verhalen ; de Heer heeft tot mij gezegd : gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd.

8 Eisch van Mij, en Ik zal de Heidenen geven tot uw erfdeel : en de einden der aarde tot uwe bezitting.

9 Gij zult hen verpletteren met eenen ijzeren schepter : gij zult hen in stukken slaan als een pottebakkers vat.

10 Nu dan, gij Koningen!

handelt verstandiglijk : laat u tuchtigen, gij Regters der aarde!

11 Dient den Heer met vreeze : en verheugt u met beving.

12 Kust den Zoon, opdat hij niet toorne, en gij op den weg vergaat : wanneer zijn toorn maar een weinig zou ontbranden. Welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen.

PSALM 3. *Domine, quid multiplicati?*

O HEER! hoe zijn mijne tegenpartijders vermenigvuldigd : velen staan tegen mij op.

2 Velen zeggen van mijne ziel : hij heeft geen heil bij God.

3 Doch Gij, Heer! zijt een schild voor mij : mijne eer, en die mijn hoofd opheft.

4 Ik riep met mijne stem tot den Heer : en Hij verhoorde mij van den berg zijner heiligheid.

5 Ik lag neder en sliep; ik ontwaakte : want de Heer ondersteunde mij.

6 Ik zal niet vreezen voor tien duizenden des volks : die zich rondom tegen mij zetten.

7 Sta op, Heer! verlos mij, mijn God : want Gij hebt al mijne vijanden op het kinnebakken geslagen, de tanden der goddeloozen hebt Gij verbroken.

8 Het heil is des Heeren : uw zegen is over uw volk.

PSALM 4. *Cum invocarem.*

ALS ik roep, verhoor mij, o God mijner geregtigheid : in benaauwdheid hebt Gij mij ruimte gemaakt; zijt mij genadig, en hoor mijn gebed.

2 Gij mannen! hoe lang zal mijne eer tot schande zijn : hoe lang zult gij de ijdelheid beminnen, de leugen zoeken?

3 Weet toch, dat de Heer zich eenen gunstgenoot heeft afgezonderd : de Heer zal hooren, als ik tot Hem roep.

4 Zijt beroerd, en zondigt niet : spreekt in ulieder hart op uw leger, en zijt stil.

5 Offert offeranden der geregtigheid : en vertrouwt op den Heer.

6 Velen zeggen : wie zal ons het goede doen zien?

7 Verhef Gij over ons : het licht uws aanschijns, o Heer!

8 Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven : meer dan ter tijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd zijn.

9 Ik zal in vrede te zamen nederliggen en slapen : want Gij, o Heer! alleen zult mij doen zeker wonen.

PSALM 5. *Verba mea auribus.*

O HEER! neem mijne re-

denen ter oore : versta mijne overdenking.
2 Merk op de stem mijns geroeps, o mijn Koning en mijn God : want tot U zal ik bidden.
3 Des morgens, Heer! zult gij mijne stem hooren : des morgens zal ik mij tot U schikken, en wacht houden.
4 Want Gij zijt geen God, die lust heeft aan goddeloosheid : de booze zal bij U niet verkeeren.
5 De onzinnigen zullen voor uwe oogen niet bestaan : Gij haat alle werkers der ongeregtigheid.
6 Gij zult de leugensprekers verdoen : van den man des bloeds en bedrogs heeft de Heer eenen gruwel.
7 Maar ik zal door de grootheid uwer goedertierenheid in uw huis ingaan : ik zal mij buigen naar het paleis uwer heiligheid, in uwe vreeze.
8 Heer! leid mij in uwe geregtigheid, om mijner verspieders wil : rigt uwen weg voor mijn aangezigt.
9 Want in hunnen mond is niets regts : hun binnenste is enkel verderving.
10 Hunne keel is een open graf : met hunne tong vleijen zij.
11 Verklaar hen schuldig, o God! laat hen vervallen van hunne raadslagen : drijf hen henen om de veelheid hunner overtredingen, want zij zijn wederspannig tegen U.
12 Maar laat verblijd zijn allen, die op U betrouwen, tot in eeuwigheid : laat hen juichen, omdat Gij hen overdekt; en laat in U van vreugde opspringen, die uwen naam liefhebben.
13 Want Gij, Heer! zult den regtvaardigen zegenen. Gij zult hem met goedgunstigheid kroonen, als met eene rondas.

Dag 1. AVONDGEBED.

Psalm 6. *Domine, ne in furore.*

O Heer! straf mij niet, in uwen toorn : en kastijd mij niet in uwe grimmigheid!
2 Zijt mij genadig, Heer! want ik ben verzwakt : genees mij, Heer! want mijne beenderen zijn verschrikt.
3 Ja mijne ziel is zeer verschrikt : en Gij, Heer! hoe lange?
4 Keer weder, Heer! red mijne ziel : verlos mij, om uwer goedertierenheid wil.
5 Want in den dood is Uwer geene gedachtenis : wie zal U loven in het graf?
6 Ik ben moede van mijn zuchten; ik doe mijn bed den ganschen nacht zwemmen : ik doornat mijne bedstede met mijne tranen.
7 Mijn oog is doorknaagd van verdriet : is veroud, van wege al mijne tegenpartijders.
8 Wijkt van mij, al gij werkers der ongeregtigheid : want de Heer heeft de stem mijns geweens gehoord.

9 De Heer heeft mijne smee-
king gehoord : de Heer zal
mijn gebed aannemen.
10 Al mijne vijanden zullen
zeer beschaamd en verbaasd
worden : zij zullen terugkee-
ren, zij zullen in een oogenblik
beschaamd worden.

Psalm 7. *Domine, Deus meus.*

Heer, mijn God! op U
betrouw ik : verlos mij van
al mijne vervolgers en red
mij.
2 Opdat hij mijne ziel niet
roove als een leeuw, verscheu-
rende : terwijl er geen ver-
losser is.
3 Heer, mijn God! indien ik
dat gedaan heb : indien er
onregt in mijne handen is ;
4 Indien ik kwaad vergolden
heb dien, die vrede met mij
had : (ja ik heb dien gered,
die mij zonder oorzaak be-
naauwde !)
5 Zoo vervolge de vijand
mijne ziel, en achterhale ze :
en vertrede mijn leven ter
aarde, en doe mijne eer in het
stof wonen !
6 Sta op, Heer! in uwen
toorn, verhef u om de verbol-
genheden mijner benaauwers,
en ontwaak tot mij : Gij hebt
het gerigt bevolen.
7 Zoo zal de vergadering der
volken u omsingelen : keer
dan boven haar weder in de
hoogte.
8 De Heer zal den volken
regt doen ; rigt mij, Heer :
naar mijne geregtigheid, en
naar mijne opregtigheid, die
bij mij is.
9 Laat toch de boosheid der
goddeloozen een einde nemen:
maar bevestig den regtvaar-
digen.
10 Gij die harten en nie-
ren beproeft : o regtvaardige
God !
11 Mijn schild is bij God :
die de opregten van harte be-
houdt.
12 God is een regtvaardig
Regter : en een God, die te
allen dage toornt.
13 Indien hij zich niet be-
keert, zoo zal Hij zijn zwaard
wetten : Hij heeft zijnen boog
gespannen, en dien bereid,
14 En heeft doodelijke wa-
penen voor zich gereed ge-
maakt : Hij zal zijne pijlen
tegen de hittige vervolgers te
werk stellen.
15 Ziet, hij is in arbeid van
ongeregtigheid : en is zwan-
ger van moeite, hij zal leugen
baren.
16 Hij heeft eenen kuil ge-
dolven, en dien uitgegra-
ven : maar hij is gevallen in
de groeve, die hij gemaakt
heeft.
17 Zijne moeite zal op zijn
hoofd wederkeeren : en zijn
geweld op zijnen schedel ne-
derdalen.
18 Ik zal den Heer loven
naar zijne geregtigheid : en
den naam des Heeren, des Al-
lerhoogsten, psalmzingen.

PSALM 8. *Domine, Dominus noster.*

O HEER, onze Heer! hoe heerlijk is uw naam op de gansche aarde : Gij, die uwe majesteit gesteld hebt boven de hemelen.

2 Uit den mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest, om uwer tegenpartijen wil : om den vijand en wraakgierigen te doen ophouden.

3 Als ik uwen hemel aanzie, het werk uwer vingeren : de maan en de sterren, die Gij bereid hebt.

4 Wat is de mensch, dat Gij zijner gedenkt : en de zoon des menschen, dat Gij hem bezoekt?

5 En hebt hem een weinig minder gemaakt dan de Engelen : en hebt hem met eer en heerlijkheid gekroond?

6 Gij doet hem heerschen over de werken uwer handen : Gij hebt alles onder zijne voeten gezet;

7 Schapen en ossen, allen die : ook mede de dieren des velds,

8 Het gevogelte des hemels, en de visschen der zee: hetgeen de paden der zeeën doorwandelt.

9 O Heer, onze Heer : hoe heerlijk is uw naam op de gansche aarde!

DAG 2. MORGENGEBED.

PSALM 9. *Confitebor tibi.*

IK zal den Heer loven met mijn gansche hart: ik zal al uwe wonderen vertellen.

2 In U zal ik mij verblijden, en van vreugde opspringen : ik zal uwen naam psalmzingen, o Allerhoogste!

3 Omdat mijne vijanden achterwaarts gekeerd : gevallen en vergaan zijn van uw aangezigt.

4 Want Gij hebt mijn regt en mijne regstzaak afgedaan : Gij hebt gezeten op den troon, o Regter der geregtigheid!

5 Gij hebt de Heidenen gescholden, den goddeloozen verdaan : hunnen naam uitgedelgd, tot in eeuwigheid en altoos.

6 O vijand! zijn de verwoestingen voleind in eeuwigheid : en hebt gij de steden uitgeroeid? hunlieder gedachtenis is met hen vergaan.

7 Maar de Heer zal in eeuwigheid zitten : Hij heeft zijnen troon bereid ten gerigte.

8 En Hij zelf zal de wereld rigten in geregtigheid : en de volken oordeelen in regtmatigheden.

9 En de Heer zal een hoog vertrek zijn voor den verdrukten : een hoog vertrek in tijden van benaauwdheid.

10 En die uwen naam kennen, zullen op U vertrouwen : omdat Gij, Heer! niet hebt

verlaten degenen, die U zoeken.
11 Psalmzingt den Heer, die te Zion woont : verkondigt onder de volken zijne daden.
12 Want Hij zoekt de bloedstortingen, Hij gedenkt derzelven : Hij vergeet het geroep der ellendigen niet.
13 Zijt mij genadig, Heer! zie mijne ellende aan, van mijne haters mij aangedaan : Gij, die mij verhoogt uit de poorten des doods ;
14 Opdat ik uwen ganschen lof in de poorten der dochter van Zion vertelle : dat ik mij verheuge in uw heil.
15 De Heidenen zijn gezonken in de groeve, die zij gemaakt hadden : hunlieder voet is gevangen in het net, dat zij verborgen hadden.
16 De Heer is bekend geworden ; Hij heeft regt gedaan : de goddelooze is verstrikt in het werk zijner handen.
17 De goddeloozen zullen terugkeeren, naar de helle toe: alle God vergetende Heidenen.
18 Want de nooddruftige zal niet voor altoos vergeten worden : noch de verwachting der ellendigen in eeuwigheid verloren zijn.
19 Sta op, Heer! laat den mensch zich niet versterken : laat de Heidenen voor uw aangezigt geoordeeld worden.
20 O Heer! jaag hun vreeze aan : laat de Heidenen weten, dat zij menschen zijn.

PSALM 10. *Ut quid, Domine?*

O HEER! waarom staat Gij van verre : waarom verbergt Gij U in tijden van benaauwdheid ?
2 De goddelooze vervolgt hittiglijk in hoogmoed den ellendigen : laat hen gegrepen worden in de aanslagen, die zij bedacht hebben.
3 Want de goddelooze roemt over den wensch zijner ziele : hij zegent den gierigaard, hij lastert den Heer.
4 De goddelooze, gelijk hij zijn' neus omhoog steekt, onderzoekt niet : al zijne gedachten zijn, dat er geen God is.
5 Zijne wegen maken te allen tijde smarte : uwe oordeelen zijn eene hoogte, verre van hem ; al zijne togenpartijders, die blaast hij aan.
6 Hij zegt in zijn hart, Ik zal niet wankelen : want ik zal van geslacht tot geslacht in geen kwaad zijn.
7 Zijn mond is vol van vloek, en bedriegerijen, en list : onder zijne tong is moeite en ongeregtigheid.
8 Hij zit in de achterlage der hoeven : in verborgene plaatsen doodt hij den onschuldigen ; zijne oogen verbergen zich tegen den armen.
9 Hij legt lagen in eene verborgene plaats, gelijk een leeuw in zijn hol : hij legt

lagen, om den ellendigen te rooven;
10 Hij rooft den ellendigen: als hij hem trekt in zijn net.
11 Hij duikt neder, hij buigt zich : en de arme hoop valt in zijne sterke pooten.
12 Hij zegt in zijn hart, God heeft het vergeten : Hij heeft zijn aangezigt verborgen, Hij ziet niet in eeuwigheid.
13 Sta op, Heer God! hef uwe hand op : vergeet de ellendigen niet.
14 Waarom lastert de goddelooze God : zegt in zijn hart: Gij zult het niet zoeken?
15 Gij ziet het immers : want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet.
16 Opdat men het in uwe hand geve : op U verlaat zich de arme, Gij zijt geweest een helper van den wees.
17 Breek den arm des goddeloozen en boozen : zoek zijne goddeloosheid, totdat Gij haar niet vindt.
18 De Heer is Koning eeuwiglijk en altoos : de Heidenen zijn vergaan uit zijn land.
19 Heer! Gij hebt den wensch der zachtmoedigen gehoord : Gij zult hun hart sterken, uw oor zal opmerken;
20 Om den wees en verdrukten regt te doen : opdat een mensch van de aarde niet meer voortvare geweld te bedrijven.

PSALM 11. *In Domino confido.*

IK betrouw op den Heer : hoe zegt gijlieden tot mijne ziel : zwerft henen naar ulieder gebergte, als een vogel?
2 Want, ziet, de goddeloozen spannen den boog, zij schikken hunne pijlen op de pees : om in het donkere te schieten naar de opregten van harte.
3 Zekerlijk de fondamenten worden omgestooten : wat heeft de regtvaardige bedreven?
4 De Heer is in het paleis zijner heiligheid: des Heeren troon is in den hemel.
5 Zijne oogen aanschouwen: zijne oogleden proeven der menschen kinderen.
6 De Heer proeft den regtvaardigen : maar den goddeloozen, en dien, die geweld liefheeft, haat zijne ziel.
7 Hij zal op de goddeloozen regenen strikken, vuur en zwavel : en een geweldige stormwind zal het deel huns bekers zijn.
8 Want de Heer is regtvaardig, Hij heeft geregtigheden lief : zijn aangezigt aanschouwt den opregten.

DAG 2. AVONDGEBED.

PSALM 12. *Salvum me fac.*

BEHOUD, o Heer! want de goedertierene ontbreekt :

want de getrouwen zijn weinig geworden onder der menschen kinderen.

2 Zij spreken valschheid, een ieder met zijnen naasten : met vleijende lippen ; zij spreken met een dubbel hart.

3 De Heer snijde af alle vleijende lippen : de grootsprekende tong ;

4 Die daar zeggen, Wij zullen de overhand hebben met onze tong : onze lippen zijn onze! wie is heer over ons?

5 Om de verwoesting der ellendigen : om het kermen der nooddruftigen,

6 Zal Ik nu opstaan, zegt de Heer : Ik zal in behoudenis zetten, dien hij aanblaast.

7 De redenen des Heeren zijn reine redenen : zilver, gelouterd in eenen aarden smeltkroes, gezuiverd zevenmaal.

8 Gij, Heer! zult hen bewaren : Gij zult hen behoeden voor dit geslacht, tot in eeuwigheid.

9 De goddeloozen draven rondom : wanneer de snoodsten van des menschen kinderen verhoogd worden.

Psalm 13. *Usque quo, Domine?*

Hoe lang, Heer! zult Gij mij steeds vergeten : hoe lang zult Gij uw aangezigt voor mij verbergen?

2 Hoe lang zal ik raadslagen voornemen in mijne ziel? droefenis in mijn hart bij dag : hoe lang zal mijn vijand over mij verhoogd zijn?

3 Aanschouw, verhoor mij, Heer, mijn God : verlicht mijne oogen, opdat ik in den dood niet ontslape.

4 Opdat niet mijn vijand zegge, ik heb hem overmogt : mijne tegenpartijders zich verheugen, wanneer ik zou wankelen.

5 Maar ik vertrouw op uwe goedertierenheid : mijn hart zal zich verheugen in uw heil.

6 Ik zal den Heer zingen : omdat Hij aan mij welgedaan heeft.

Psalm 14. *Dixit insipiens.*

De dwaas zegt in zijn hart : er is geen God.

2 Zij verderven het, zij maken het gruwelijk met hun werk : er is niemand, die goed doet.

3 De Heer heeft uit den hemel nedergezien op der menschen kinderen : om te zien, of iemand verstandig ware, die God zocht.

4 Zij zijn allen afgeweken, te zamen zijn zij stinkende geworden : er is niemand, die goed doet, ook niet één.

5 Hunne keel is een geopend graf ; met hunne tongen plegen zij bedrog : slangen-venijn is onder hunne lippen ;

6 Welker mond vol is van

vervloeking en bitterheid : hunne voeten zijn snel om bloed te vergieten ;

7 Vernieling en ellendigheid is in hunne wegen, en den weg des vredes hebben zij niet gekend : er is geene vreeze Gods voor hunne oogen.

8 Hebben dan alle werkers der ongeregtigheid geene kennis : die mijn volk opeten, als of zij brood aten? Zij roepen den Heer niet aan.

9 Aldaar zijn zij met vervaardheid vervaard : want God is bij het geslacht des regtvaardigen.

10 Gijlieden beschaamt den raad des ellendigen : omdat de Heer zijne toevlugt is.

11 Och dat Israëls verlossing uit Zion kwame! Als de Heer de gevangenen zijns volks zal doen wederkeeren : dan zal zich Jakob verheugen, Israël zal verblijd zijn.

DAG 3. MORGENGEBED.

PSALM 15. *Domine, quis habitabit?*

HEER! wie zal verkeeren in uwe tent : wie zal wonen op den berg uwer heiligheid?

2 Die opregt wandelt, en geregtigheid werkt : en die met zijn hart de waarheid spreekt ;

3 Die met zijne tong niet achterklapt, zijnen medgezellen geen kwaad doet : en geene smaadrede opneemt tegen zijnen naasten ;

4 In wiens oogen de verworpene veracht is : maar hij eert degenen, die den Heer vreezen.

5 Heeft hij gezworen tot zijne schade : evenwel verandert hij niet ;

6 Die zijn geld niet geeft op woeker : en geen geschenk neemt tegen den onschuldigen.

7 Die deze dingen doet : zal niet wankelen in eeuwigheid.

PSALM 16. *Conserva me, Domine.*

BEWAAR mij, o God : want ik betrouw op U.

2 O mijne ziel! gij hebt tot den Heer gezegd : Gij zijt de Heer, mijne goedheid raakt niet tot U ;

3 Maar tot de heiligen, die op de aarde zijn : en de heerlijken, in dewelke al mijn lust is.

4 De smarten dergenen, die eenen anderen God begiftigen : zullen vermenigvuldigd worden ;

5 Ik zal hunne drankofferen van bloed niet offeren : en hunne namen op mijne lippen niet nemen.

6 De Heer is het deel mijner erve, en mijns bekers : Gij onderhoudt mijn lot.

7 De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen :

ja eene schoone erfenis is mij geworden.
8 Ik zal den Heer loven, die mij raad heeft gegeven : zelfs bij nacht onderwijzen mij mijne nieren.
9 Ik stel den Heer gedurig-lijk voor mij : omdat Hij aan mijne regterhand is, zal ik niet wankelen.
10 Daarom is mijn hart ver-blijd, en mijne eere verheugt zich : ook zal mijn vleesch zeker wonen.
11 Want Gij zult mijne ziel in de hel niet verlaten : Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie.
12 Gij zult mij het pad des levens bekend maken; verzadiging der vreugde is bij uw aangezigt : liefelijkheden zijn in uwe regterhand, eeuwiglijk.

Psalm 17. *Exaudi, Domine.*

Heer! hoor de geregtigheid, merk op mijn geschrei : neem ter oore mijn gebed, met onbedriegelijke lippen gesproken.
2 Laat mijn regt van voor uw aangezigt uitgaan : laat uwe oogen de billijkheden aanschouwen.
3 Gij hebt mijn hart geproefd, des nachts bezocht, Gij hebt mij getoetst, Gij vindt niets : hetgeen ik gedacht heb, overtreedt mijn mond niet.
4 Aangaande de handelingen des menschen, ik heb mij, naar het woord uwer lippen : gewacht voor de paden des inbrekers;
5 Houdende mijne gangen in uwe sporen : opdat mijne voetstappen niet zouden wankelen.
6 Ik roep U aan, omdat Gij mij verhoort, o God : neig uw oor tot mij, hoor mijne rede.
7 Maak uwe weldadigheden wonderbaar; Gij, die verlost degenen, die op U betrouwen : van degenen, die tegen uwe regterhand opstaan.
8 Bewaar mij als het zwart des oogappels : verberg mij onder de schaduw uwer vleugelen,
9 Voor het aangezigt der goddeloozen, die mij verwoesten : mijner doodvijanden, die mij omringen.
10 Met hun vet besluiten zij zich : met hunnen mond spreken zij hoovaardiglijk.
11 In onzen gang hebben zij ons nu omsingeld : zij zetten hunne oogen op ons, ter aarde nederbukkende.
12 Hij is gelijk als een leeuw, die begeert te rooven : en als een jonge leeuw, zittende in verborgene plaatsen.
13 Sta op, Heer! kom zijn aangezigt voor, vel hem neder : bevrijd mijne ziel met uw zwaard van den goddeloozen;
14 Met uwe hand van de lieden, o Heer! van de lieden,

die van de wereld zijn : welker
deel in dit leven is, welker
buik Gij vervult met uwen
verborgen' schat;
15 De kinderen worden
verzadigd : en zij laten hun
overschot hunnen kinderkens
achter.
16 Maar ik zal uw aangezigt
in geregtigheid aanschouwen :
ik zal verzadigd worden
met uw beeld, als ik zal op-
waken.

DAG 3. AVONDGEBED.

PSALM 18. *Diligam te, Domine.*

IK zal U hartelijk liefheb-
ben, Heer, mijne sterkte! De
Heer is mijne steenrots, en
mijn burg : en mijn uithel-
per, mijn God, mijne rots, op
welken ik betrouw; mijn
schild, en de hoorn mijns
heils, mijn hoog vertrek.
2 Ik riep den Heer aan, die
te prijzen is : en werd verlost
van mijne vijanden.
3 Banden des doods hadden
mij omvangen : en beken
Belials verschrikten mij.
4 Banden der hel omringden
mij : strikken des doods beje-
genden mij.
5 Als mij bange was, riep ik
den Heer aan : en riep tot mij-
nen God;
6 Hij hoorde mijne stem uit
zijn paleis : en mijn geroep
voor zijn aangezigt kwam in
zijne ooren.
7 Toen daverde en beefde de
aarde : en de gronden der
bergen beroerden zich en da-
verden, omdat Hij ontstoken
was.
8 Rook ging op van zijnen
neus : en een vuur uit zijnen
mond verteerde; kolen wer-
den daarvan aangestoken.
9 En Hij boog den hemel,
en daalde neder : en donker-
heid was onder zijne voeten.
10 En Hij voer op eenen
Cherub, en vloog : ja Hij
vloog snellijk op de vleugelen
des winds.
11 Duisternis zettede Hij
tot zijne verberging : rondom
Hem was zijne tent, duister-
heid der wateren, wolken des
hemels.
12 Van den glans, die vóór
Hem was, dreven zijne wolken
daarhenen : hagel en vurige
kolen.
13 En de Heer donderde in
den hemel, en de Allerhoogste
gaf zijne stem : hagel en vu-
rige kolen.
14 En Hij zond zijne pijlen
uit, en verstrooide ze : en Hij
vermenigvuldige de blikse-
men, en verschrikte ze.
15 En de diepe kolken der
wateren werden gezien, en de
gronden der wereld werden
ontdekt, van uw schelden, o
Heer : van het geblaas des
winds van uwen neus.
16 Hij zond van de hoogte,
Hij nam mij : Hij trok mij op
uit groote wateren.
17 Hij verloste mij van mij-

nen sterken vijand, en van
mijne haters : omdat zij mag-
tiger waren dan ik.
18 Zij hadden mij bejegend
ten dage mijns ongevals :
maar de Heer was mij tot een
steunsel.
19 En Hij voerde mij uit
in de ruimte : Hij rukte mij
uit, want Hij had lust aan
mij.
20 De Heer vergold mij naar
mijne geregtigheid : Hij gaf
mij weder naar de reinigheid
mijner handen.
21 Want ik heb des Heeren
wegen gehouden : en ben van
mijnen God niet goddelooslijk
afgegaan.
22 Want al zijne regten
waren voor mij : en zijne in-
zettingen deed ik niet van mij
weg.
23 Maar ik was opregt bij
Hem : en ik wachtte mij voor
mijne ongeregtigheid.
24 Zoo gaf mij de Heer
weder naar mijne geregtig-
heid : naar de reinigheid
mijner handen, voor zijne
oogen.
25 Bij den goedertierenen
houdt Gij u goedertieren : bij
den opregten man houdt Gij
u opregt.
26 Bij den reinen houdt Gij
u rein : maar bij den verkeer-
den bewijst Gij u eenen wor-
stelaar.
27 Want Gij verlost het
bedrukte volk : maar de hooge
oogen vernedert Gij.
28 Want Gij doet mijne lamp
lichten : de Heer, mijn God,
doet mijne duisternis op-
klaren.
29 Want met U loop ik
door eene bende : en met
mijnen God spring ik over
eenen muur.
30 Gods weg is volmaakt :
de rede des Heeren is door-
louterd; Hij is een schild
allen, die op Hem betrou-
wen.
31 Want wie is God, be-
halve de Heer : en wie is een
rotssteen, dan alleen onze God?
32 Het is God, die mij met
kracht omgordt : en Hij heeft
mijnen weg volkomen ge-
maakt.
33 Hij maakt mijne voeten
gelijk als der hinden : en Hij
stelt mij op mijne hoogten.
34 Hij leert mijne handen
ten strijde : zoodat een stalen
boog met mijne armen ver-
broken is.
35 Ook hebt Gij mij het
schild uws heils gegeven : en
uwe regterhand heeft mij on-
dersteund, en uwe zachtmoe-
digheid heeft mij groot ge-
maakt.
36 Gij hebt mijnen voetstap
ruim gemaakt onder mij : en
mijne enkelen hebben niet
gewankeld.
37 Ik vervolgde mijne vij-
anden, en trof hen aan : en
ik keerde niet weder, totdat
ik hen verdaan had.
38 Ik doorstak hen, dat zij
niet weder konden opstaan :
zij vielen onder mijne voeten.

39 Want Gij omgorddet mij
met kracht ten strijde : Gij
deedt onder mij nederbukken,
die tegen mij opstonden.
40 En Gij gaaft mij den nek
mijner vijanden : en mijne
haters, die vernielde ik.
41 Zij riepen, maar er was
geen verlosser : tot den Heer,
maar Hij antwoordde hun
niet.
42 Toen vergruisde ik hen
als stof voor den wind : ik
ruimde hen weg als slijk der
straten.
43 Gij hebt mij uitgeholpen
van de twisten des volks : Gij
hebt mij gesteld tot een Hoofd
der Heidenen.
44 Het volk, dat ik niet
kende : heeft mij gediend.
45 Zoo haast als hun oor van
mij hoorde, hebben zij mij ge-
hoorzaamd : vreemden heb-
ben zich mij geveinsdelijk on-
derworpen.
46 Vreemden zijn vervallen :
en hebben gesidderd uit hunne
sloten.
47 De Heer leeft, en ge-
loofd zij mijn rotssteen : en
verhoogd zij de God mijns
heils.
48 De God, die mij volko-
mene wraak geeft : en de vol-
ken onder mij brengt;
49 Die mij uithelpt van
mijne vijanden; ja Gij ver-
hoogt mij boven degenen, die
tegen mij opstaan : Gij redt
mij van den man des ge-
welds.
50 Daarom zal ik U, o
Heer! loven onder de Heide-
nen : en uwen naam zal ik
psalmzingen;
51 Die de verlossingen zijns
Konings groot maakt • en
goedertierenheid doet aan
zijnen Gezalfden, aan David
en aan zijn zaad tot in eeu-
wigheid.

DAG 4. MORGENGEBED.

PSALM 19. *Cœli enarrant.*

DE hemelen vertellen Gods
eer : en het uitspansel verkon-
digt zijner handen werk.
2 De dag aan den dag stort
overvloediglijk sprake uit :
en de nacht aan den nacht
toont wetenschap.
3 Geene spraak, en geene
woorden zijn er : waar hunne
stem niet wordt gehoord.
4 Hun rigtsnoer gaat uit
over de gansche aarde : en
hunne redenen aan het einde
der wereld;
5 Hij heeft in dezelve eene
tent gesteld voor de zon : en
die is als een bruidegom, uit-
gaande uit zijne slaapkamer;
zij is vrolijk als een held, om
het pad te loopen.
6 Haar uitgang is van het
einde des hemels, en haar
omloop tot aan de einden des-
zelven : en niets is verborgen
voor hare hitte.
7 De wet des Heeren is vol-
maakt, bekeerende de ziel :
de getuigenis des Heeren is
gewis, den slechten wijsheid
gevende.

8 De bevelen des Heeren zijn
regt, verblijdende het hart :
het gebod des Heeren is zuiver, verlichtende de oogen.
9 De vreeze des Heeren is
rein, bestaande tot in eeuwigheid : de regten des Heeren
zijn waarheid, zamen zijn zij
regtvaardig.
10 Zij zijn begeerlijker dan
goud, ja dan veel fijn goud :
en zoeter dan honig, en honigzeem.
11 Ook wordt uw knecht
door dezelve klaarlijk vermaand : in het houden van
die is groote loon.
12 Wie zou de afdwalingen
verstaan : reinig mij van de
verborgene afdwalingen.
13 Houd uwen knecht ook
terug van trotschheden, laat
ze niet over mij heerschen :
dan zal ik opregt zijn, en rein
van groote overtreding.
14 Laat de redenen mijns
monds, en de overdenking
mijns harten : welbehagelijk
zijn voor uw aangezigt,
15 O Heer : mijn rotssteen
en mijn verlosser !

Psalm 20. *Exaudiat te Dominus.*

De Heer verhoore u in
den dag der benaauwdheid :
de naam van den God Jakobs
zette u in een hoog vertrek.
2 Hij zende uwe hulp uit het
Heiligdom : en ondersteune u
uit Zion.
3 Hij gedenke al uwer spijsofferen : en make uw brandoffer tot asch.
4 Hij geve u naar uw hart :
en vervulle al uwen raad.
5 Wij zullen juichen over uw
heil, en de vaandelen opsteken
in den naam onzes Gods : de
Heer vervulle al uwe begeerten.
6 Alsnu weet ik, dat de Heer
zijnen Gezalfden behoudt;
Hij zal hem verhooren uit den
hemel zijner heiligheid : het
heil zijner regterhand zal zijn
met mogendheden.
7 Dezen vermelden van
wagens, en die van paarden :
maar wij zullen vermelden
van den naam des Heeren,
onzes Gods.
8 Zij hebben zich gekromd,
en zijn gevallen : maar wij
zijn gerezen en staande gebleven.
9 O Heer ! behoud ; die
Koning verhoore ons : ten dage
van ons roepen.

Psalm 21. *Domine, in virtute tua.*

O Heer ! de Koning is
verblijd over uwe sterkte : en
hoe zeer is hij verheugd over
uw heil !
2 Gij hebt hem zijns harten
wensch gegeven : en de uitspraak zijner lippen hebt Gij
niet geweerd.
3 Want Gij komt hem voor
met zegeningen van het goede :
op zijn hoofd zet Gij eene
kroon van fijn goud.
4 Het leven heeft hij van U

begeerd, Gij hebt het hem
gegeven; lengte van dagen:
eeuwiglijk en altoos.
5 Groot is zijne eer door uw
heil: majesteit en heerlijkheid
hebt Gij hem toegevoegd.
6 Want Gij zet hem tot ze-
geningen in eeuwigheid: Gij
vervrolijkt hem door vreugde
met uw aangezigt.
7 Want de Koning ver-
trouwt op den Heer: en door
de goedertierenheid des Aller-
hoogsten zal hij niet wanke-
len.
8 Uwe hand zal al uwe vij-
anden vinden: uwe regter-
hand zal uwe haters vinden.
9 Gij zult hen zetten als eenen
vurigen oven ter tijd uws
toornigen aangezigts: de Heer
zal hen in zijnen toorn ver-
slinden, en het vuur zal hen
verteren.
10 Gij zult hunne vrucht
van de aarde verdoen: en
hun zaad van de kinderen
der menschen.
11 Want zij hebben kwaad
tegen U aangelegd: zij hab-
ben eene schandelijke daad
bedacht, doch zullen niets
vermogen.
12 Want Gij zult hen zetten
tot een wit: met uwe pezen
zult Gij het op hun aangezigt
toeleggen.
13 Verhoog U, Heer! in
uwe sterkte: zoo zullen wij
zingen, en uwe magt met
psalmen loven.

DAG 4. AVONDGEBED.

PSALM 22. *Deus, Deus meus.*

MIJN God, mijn God!
waarom hebt Gij mij verla-
ten: verre zijnde van mijne
verlossing, van de woorden
mijns brullens?
2 Mijn God! ik roep des
daags, maar Gij antwoordt
niet: en des nachts, en ik
heb geene stilte.
3 Doch Gij zijt heilig: wo-
nende onder de lofzangen
Israëls.
4 Op U hebben onze vaders
vertrouwd: zij hebben ver-
trouwd, en Gij hebt hen uit-
geholpen.
5 Tot U hebben zij geroe-
pen, en zijn uitgered: op U
hebben zij vertrouwd, en zijn
niet beschaamd geworden.
6 Maar ik ben een worm en
geen man: een smaad van
menschen, en veracht van het
volk.
7 Allen, die mij zien, be-
spotten mij: zij steken de lip
uit, zij schudden het hoofd,
zeggende:
8 Hij heeft het op den Heer
gewenteld, dat Hij hem nu
uithelpe: dat Hij hem redde,
dewijl Hij lust aan hem heeft.
9 Gij zijt het immers, die
mij uit den schoot hebt uitge-
togen: die mij hebt doen ver-
trouwen, zijnde aan mijner
moeders borsten.
10 Op U ben ik geworpen
van de baarmoeder af: van
den schoot mijner moeder aan
zijt Gij mijn God.

11 Zoo wees niet verre van
mij, want benaauwdheid is na-
bij: want er is geen helper.
12 Vele varren hebben mij
omsingeld: sterke stieren van
Basan hebben mij omringd.
13 Zij hebben hunnen mond
tegen mij opgesperd: als een
verscheurende en brullende
leeuw.
14 Ik ben uitgestort als wa-
ter, en al mijne beenderen
hebben zich van één geschei-
den: mijn hart is als was, het
is gesmolten in het midden
mijns ingewands.
15 Mijne kracht is verdroogd
als eene potscherf, en mijne
tong kleeft aan mijn gehe-
melte: en Gij legt mij in het
stof des doods.
16 Want honden hebben mij
omsingeld: eene vergadering
der boosdoeners heeft mij
omgeven:
17 Zij hebben mijne handen
en mijne voeten doorgraven.
Al mijne beenderen zou ik
kunnen tellen: zij schouwen
het aan, zij zien op mij.
18 Zij deelen mijne klee-
deren onder zich: en werpen
het lot over mijn gewaad.
19 Maar Gij, Heer! wees
niet verre: mijne sterkte!
haast u tot mijne hulp.
20 Red mijne ziel van het
zwaard: mijne eenzame van
het geweld des honds.
21 Verlos mij uit des leeu-
wen muil: en verhoor mij
van de hoornen der eenhoor-
nen.
22 Zoo zal ik uwen naam
mijnen broederen vertellen:
in het midden der gemeente
zal ik U prijzen.
23 Gij, die den Heer vreest,
prijst Hem: al gij zaad van
Jakob, vereert Hem, en ont-
ziet u voor Hem, al gij zaad
van Israël!
24 Want Hij heeft niet ver-
acht, noch verfoeid de ver-
drukking des verdrukten:
noch zijn aangezigt voor hem
verborgen; maar Hij heeft
gehoord, als die tot Hem riep.
25 Van U zal mijn lof zijn,
in eene groote gemeente: ik
zal mijne geloften betalen in
tegenwoordigheid dergenen,
die Hem vreezen.
26 De zachtmoedigen zullen
eten en verzadigd worden:
zij zullen den Heer prijzen,
die Hem zoeken; ulieder hart
zal in eeuwigheid leven.
27 Alle einden der aarde
zullen het gedenken, en zich
tot den Heer bekeeren: en
alle geslachten der Heidenen
zullen voor uw aangezigt
aanbidden.
28 Want het Koningrijk is
des Heeren: en Hij heerscht
onder de Heidenen.
29 Alle vetten op aarde:
zullen eten, en aanbidden;
30 Allen, die in het stof ne-
derdalen, zullen voor zijn aan-
gezigt nederbukken: en die
zijne ziel bij het leven niet
kan houden.
31 Het zaad zal Hem dienen:
het zal den Heere aange-
schreven worden tot in ge-
slachten.

32 Zij zullen aankomen, en zijne geregtigheid verkondigen : den volke, dat geboren wordt, omdat Hij het gedaan heeft.

Psalm 23. *Dominus regit me.*

De Heer is mijn herder : mij zal niets ontbreken.
2 Hij doet mij nederliggen in grazige weiden : Hij voert mij zachtjes aan zeer stille wateren.
3 Hij verkwikt mijne ziel : Hij leidt mij in het spoor der geregtigheid, om zijns naams wil.
4 Al ging ik ook in een dal der schaduwe des doods, ik zou geen kwaad vreezen : want Gij zijt met mij; uw stok en uw staf, die vertroosten mij.
5 Gij rigt de tafel toe voor mijn aangezigt, tegenover mijne tegenpartijders : Gij maakt mijn hoofd vet met olie, mijn beker is overvloeijende.
6 Immers zullen mij het goede en de weldadigheid volgen al de dagen mijns levens : en ik zal in het huis des Heeren blijven in lengte van dagen.

Dag 5. MORGENGEBED.

Psalm 24. *Domini est terra.*

De aarde is des Heeren, mitsgaders hare volheid : de wereld, en die daarin wonen.
2 Want Hij heeft ze gegrond op de zeeën : en heeft ze gevestigd op de rivieren.
3 Wie zal klimmen op den berg des Heeren : en wie zal staan in de plaats zijner heiligheid ?
4 Die rein van handen, en zuiver van hart is : die zijne ziel niet opheft tot ijdelheid, en die niet bedriegelijk zweert ;
5 Die zal den zegen ontvangen van den Heer : en geregtigheid van den God zijns heils.
6 Dat is het geslacht dergenen, die naar Hem vragen : die uw aangezigt zoeken, dat is Jakob !
7 Heft uwe hoofden op, gij poorten, en verheft u, gij eeuwige deuren : opdat de Koning der eere inga.
8 Wie is de Koning der eere : de Heer, sterk en geweldig, de Heer, geweldig in den strijd.
9 Heft uwe hoofden op, gij poorten, ja heft op, gij eeuwige deuren : opdat de Koning der eere inga.
10 Wie is hij, deze Koning der eere : de Heer der heirscharen, die is de Koning der eere.

Psalm 25. *Ad te, Domine, levavi.*

Tot U, o Heer ! hef ik mijne ziel op. Mijn God ! op U vertrouw ik : laat mij niet beschaamd worden ; laat mijne vijanden niet van vreugde opspringen over mij.

2 Ja, allen, die U verwach-
ten, zullen niet beschaamd
worden: zij zullen beschaamd
worden, die trouwelooslijk
handelen zonder oorzaak.
3 Heer! maak mij uwe we-
gen bekend: leer mij uwe
paden.
4 Leid mij in uwe waarheid,
en leer mij: want Gij zijt de
God mijns heils; U verwacht
ik den ganschen dag.
5 Gedenk, Heer! uwer
barmhartigheden en uwer
goedertierenheden: want die
zijn van eeuwigheid.
6 Gedenk niet der zonden
mijner jongheid, noch mijner
overtredingen: gedenk mijner
naar uwe goedertierenheid, om
uwer goedheid wil, o Heer!
7 De Heer is goed en regt:
daarom zal Hij de zondaars
onderwijzen in den weg.
8 Hij zal de zachtmoedigen
leiden in het regt: en Hij zal
de zachtmoedigen zijnen weg
leeren.
9 Alle paden des Heeren zijn
goedertierenheid en waarheid:
dengenen, die zijn verbond en
zijne getuigenissen bewaren.
10 Om uws naams wil, Heer:
zoo vergeef mijne ongeregtig-
heid, want die is groot.
11 Wie is de man, die den
Heer vreest: Hij zal hem on-
derwijzen in den weg, dien hij
zal hebben te verkiezen.
12 Zijne ziel zal vernachten
in het goede: en zijn zaad zal
de aarde beërven.
13 De verborgenheid des
Heeren is voor degenen, die
Hem vreezen: en zijn ver-
bond, om hun die bekend te
maken.
14 Mijne oogen zijn gedu-
riglijk op den Heer: want
Hij zal mijne voeten uit het
net uitvoeren.
15 Wend U tot mij, en zijt
mij genadig: want ik ben
eenzaam en ellendig.
16 De benaauwdheden mijns
harten hebben zich wijd uit-
gestrekt: voer mij uit mijne
nooden.
17 Aanzie mijne ellende, en
mijne moeite: en neem weg al
mijne zonden.
18 Aanzie mijne vijanden,
want zij vermenigvuldigen:
en zij haten mij met eenen
wreveligen haat.
19 Bewaar mijne ziel, en
red mij: laat mij niet be-
schaamd worden, want ik be-
trouw op U.
20 Laat opregtigheid en
vroomheid mij behoeden:
want ik verwacht U.
21 O God! verlos Israël:
uit al zijne benaauwdheden.

Psalm 26. *Judica me, Domine.*

Doe mij regt, Heer! want
ik wandel in mijne opregtig-
heid: en ik vertrouw op den
Heer, ik zal niet wankelen.
2 Proef mij, Heer! en ver-
zoek mij: toets mijne nieren
en mijn hart.
3 Want uwe goedertierenheid
is voor mijne oogen: en ik
wandel in uwe waarheid.

4 Ik zit niet bij ijdele lieden : en met bedekte lieden ga ik niet om.
5 Ik haat de vergadering der boosdoeners : en bij de goddeloozen zit ik niet.
6 Ik wasch mijne handen in onschuld : en ik ga rondom uw altaar, o Heer!
7 Om te doen hooren de stem des lofs : en om te vertellen al uwe wonderen.
8 Heer! ik heb lief de woning van uw huis : en de plaats des Tabernakels uwer eer.
9 Raap mijne ziel niet weg met de zondaren : noch mijn leven met de mannen des bloeds;
10 In welker handen schandelijk bedrijf is : en welker regterhand vol geschenken is.
11 Maar ik wandel in mijne opregtigheid : verlos mij dan en zijt mij genadig.
12 Mijn voet staat op effen baan : ik zal den Heer loven in de vergaderingen.

DAG 5. AVONDGEBED.

PSALM 27. *Dominus illuminatio.*

DE Heer is mijn licht en mijn heil, voor wien zou ik vreezen : de Heer is mijns levens kracht, voor wien zou ik vervaard zijn?
2 Als de boozen, mijne tegenpartijen, en mijne vijanden tegen mij, tot mij naderden, om mijn vleesch te eten : stieten zij zelven aan, en vielen.
3 Ofschoon mij een leger belegerde, mijn hart zou niet vreezen : ofschoon een oorlog tegen mij opstond, zoo vertrouw ik hierop.
4 Eén ding heb ik van den Heer begeerd, dat zal ik zoeken : dat ik al de dagen mijns levens mogt wonen in het huis des Heeren, om de liefelijkheid des Heeren te aanschouwen, en te onderzoeken in zijnen Tempel.
5 Want Hij versteekt mij in zijne hut, ten dage des kwaads : Hij verbergt mij in het verborgene zijner tent; Hij verhoogt mij op eenen rotssteen.
6 Ook nu zal zijn hoofd verhoogd worden : boven mijne vijanden, die rondom mij zijn,
7 En ik zal in zijne tent offeranden des geklanks offeren : ik zal zingen, ja psalmzingen den Heere.
8 Hoor, Heer! mijne stem, als ik roep : en wees mij genadig, en antwoord mij.
9 Mijn hart zegt tot u, Gij zegt, zoek mijn aangezigt : ik zoek uw aangezigt, o Heer!
10 Verberg uw aangezigt niet voor mij : keer uwen knecht niet af in toorn;
11 Gij zijt mijne hulp geweest : begeef mij niet, en verlaat mij niet, o God mijns heils!
12 Want mijn vader en mijne moeder hebben mij ver-

laten : maar de Heer zal mij aannemen.

13 Heer! leer mij uwen weg : en leid mij in het regte pad, om mijner verspieders wil.

14 Geef mij niet over in de begeerte mijner tegenpartijders : want valsche getuigen zijn tegen mij opgestaan, mitsgaders die wrevel uitblaast.

15 Zoo ik niet had geloofd : dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden, ik ware vergaan.

16 Wacht op den Heer : zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken, ja wacht op den Heer.

PSALM 28. *Ad te, Domine.*

TOT U roep ik, Heer! mijn rotssteen : houd U niet als doof van mij af; opdat ik niet, zoo Gij u van mij stil houdt, vergeleken worde met degenen, die in den kuil nederdalen.

2 Hoor de stem mijner smeekingen, als ik tot U roep : als ik mijne handen ophef naar de aanspraakplaats uwer heiligheid.

3 Trek mij niet weg met de goddeloozen, en met de werkers der ongeregtigheid : die van vrede spreken met hunne naasten, maar kwaad is in hun hart.

4 Geef hun naar hun doen : en naar de boosheid hunner handelingen;

5 Geef hun naar hunner handen werk : doe hunne vergelding tot hen wederkeeren.

6 Omdat zij niet letten op de daden des Heeren, noch op het werk zijner handen : zoo zal Hij hen afbreken en zal hen niet bouwen.

7 Geloofd zij de Heer : want Hij heeft de stem mijner smeekingen gehoord.

8 De Heer is mijne sterkte en mijn schild; op Hem heeft mijn hart vertrouwd, en ik ben geholpen : dies springt mijn hart van vreugde, en ik zal Hem met mijn gezang loven.

9 De Heer is hunlieder sterkte : en Hij is de sterkheid der verlossingen zijns Gezalfden.

10 Verlos uw volk, en zegen uwe erve : en weid hen, en verhef hen tot in eeuwigheid.

PSALM 29. *Afferte Domino.*

GEEFT den Heere, gij kinderen der magtigen : geeft den Heere eere en sterkte.

2 Geeft den Heere de eere zijns naams : aanbidt den Heer in de heerlijkheid des Heiligdoms.

3 De stem des Heeren is op de wateren : de God der eere dondert;

4 De Heer is op de groote wateren; de stem des Heeren is met kracht : de stem des Heeren is met heerlijkheid.

5 De stem des Heeren breekt

de cederen : ja de Heer verbreekt de cederen van Libanon.
6 En Hij doet ze huppelen als een kalf : den Libanon en Sirjon als een' jongen eenhoorn.
7 De stem des Heeren houwt er vlammen vuurs uit; de stem des Heeren doet de woestijn beven : de Heer doet de woestijn Kades beven.
8 De stem des Heeren doet de hinden jongen werpen, en ontbloot de wouden : maar in zijnen tempel zegt Hem een iegelijk eere.
9 De Heer heeft gezeten over den watervloed : ja de Heer zit, Koning in eeuwigheid.
10 De Heer zal zijnen volke sterkte geven : de Heer zal zijn volk zegenen met vrede.

DAG 6. MORGENGEBED.

PSALM 30. *Exaltabo te, Domine.*

IK zal u verhoogen, Heer! want Gij hebt mij opgetrokken : en mijne vijanden over mij niet verblijd.
2 Heer, mijn God! ik heb tot U geroepen : en Gij hebt mij genezen.
3 Heer! Gij hebt mijne ziel uit het graf opgevoerd : Gij hebt mij bij het leven behouden, dat ik in den kuil niet ben nedergedaald.
4 Psalmzingt den Heere, gij zijne gunstgenooten : en zegt lof ter gedachtenis zijner heiligheid.
5 Want een oogenblik is er in zijnen toorn, maar een leven in zijne goedgunstigheid : des avonds vernacht het geween, maar des morgens is er gejuich.
6 Ik zeide wel in mijnen voorspoed, ik zal niet wankelen in eeuwigheid : want, Heer! Gij hadt mijnen berg door uwe goedgunstigheid vastgezet ;
7 Maar toen Gij uw aangezigt verbergdet : werd ik verschrikt.
8 Tot U, Heer! riep ik : en ik smeekte tot den Heer :
9 Wat gewin is er in mijn bloed : in mijn nederdalen tot de groeve ?
10 Zal U het stof loven : zal het uwe waarheid verkondigen ?
11 Hoor, Heer! en zijt mij genadig : Heer! wees mij een helper.
12 Gij hebt mij mijne weeklage veranderd in eenen rei : Gij hebt mijnen zak ontbonden, en mij met blijdschap omgord ;
13 Opdat mijne eere u psalmzinge, en niet zwijge : Heer, mijn God! in eeuwigheid zal ik U loven.

PSALM 31. *In te, Domine, speravi.*

OP u, o Heer! betrouw ik : laat mij niet beschaamd worden in eeuwigheid ; help mij uit door uwe geregtigheid.

2 Neig uw oor tot mij : red mij haastelijk.
3 Wees mij tot eenen sterken rotssteen, tot een zeer vast huis: om mij te behouden.
4 Want Gij zijt mijne steenrots en mijn burg : leid mij dan, en voer mij, om uws naams wil.
5 Doe mij uitgaan uit het net, dat zij voor mij verborgen hebben : want Gij zijt mijne sterkte.
6 In uwe hand beveel ik mijnen geest : Gij hebt mij verlost, Heer, Gij God der waarheid !
7 Ik haat degenen, die op valsche ijdelheden acht nemen : en ik betrouw op den Heer.
8 Ik zal mij verheugen en verblijden in uwe goedertierenheid : omdat Gij mijne ellende hebt aangezien, en mijne ziel in benaauwdheden gekend ;
9 En mij niet hebt overgeleverd in de hand des vijands : Gij hebt mijne voeten doen staan in de ruimte.
10 Zijt mij genadig, Heer! want mij is bange : van verdriet is doorknaagd mijn oog, mijne ziel en mijn buik.
11 Want mijn leven is verteerd van droefenis : en mijne jaren van zuchten.
12 Mijne kracht is vervallen door mijne ongeregtigheid : en mijne beenderen zijn doorknaagd.
13 Van wege al mijne wederpartijders ben ik, ook mijnen naburen, grootelijks tot eenen smaad geworden : en mijnen bekenden tot eenen schrik; die mij op de straten zien, vlieden van mij weg.
14 Ik ben uit het hart vergeten als een doode : ik ben geworden als een bedorven vat.
15 Want ik hoorde de naspraak van velen : vreeze is van rondom, dewijl zij te zamen tegen mij raadslaan; zij denken mijne ziele te nemen.
16 Maar ik vertrouw op U, o Heer : ik zeg, Gij zijt mijn God.
17 Mijne tijden zijn in uwe hand; red mij van de hand mijner vijanden : en van mijne vervolgers.
18 Laat uw aangezigt over uwen knecht lichten : verlos mij door uwe goedertierenheid.
19 Heer! laat mij niet beschaamd worden, want ik roep U aan : laat de goddeloozen beschaamd worden, laat hen zwijgen in het graf.
20 Laat de valsche lippen stom worden : die hard spreken tegen den regtvaardigen, in hoogmoed en verachting.
21 O hoe groot is uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vreezen : dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid der menschen-kinderen!
22 Gij verbergt hen in het verborgene uws aangezigts

voor de hoogmoedigheden des mans : Gij versteekt hen in eene hut voor den twist der tongen.

23 Geloofd zij de Heer : want Hij heeft zijne goedertierenheid aan mij wonderlijk gemaakt, mij voerende als in eene vaste stad.

24 Ik zeide wel in mijn haasten : ik ben afgesneden van voor uwe oogen ;

25 Dan nog hoordet Gij de stem mijner smeekingen : als ik tot U riep.

26 Hebt den Heer lief, gij al zijne gunstgenooten : want de Heer behoedt de geloovigen, en vergeldt overvloediglijk dengenen, die hoogmoed bedrijft.

27 Zijt sterk, en Hij zal ulieder hart versterken : allen gij, die op den Heer hoopt!

Dag 6. AVONDGEBED.

Psalm 32. *Beati, quorum.*

Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven : wiens zonde bedekt is.

2 Welgelukzalig is de mensch, dien de Heer de ongeregtigheid niet toerekent : en in wiens geest geen bedrog is.

3 Toen ik zweeg : werden mijne beenderen verouderd, in mijn brullen den ganschen dag.

4 Want uwe hand was dag en nacht zwaar op mij : mijn sap werd veranderd in zomerdroogten.

5 Mijne zonde maakte ik U bekend : en mijne ongeregtigheid bedekte ik niet.

6 Ik zeide, ik zal belijdenis van mijne overtredingen doen voor den Heer : en Gij vergaaft de ongeregtigheid mijner zonde.

7 Hierom zal U ieder heilige aanbidden in vindenstijd : ja, in eenen overloop van groote wateren, zullen zij hem niet aanraken.

8 Gij zijt mij eene verberging ; Gij behoedt mij voor benaauwdheid : Gij omringt mij met vrolijke gezangen van bevrijding.

9 Ik zal u onderwijzen, en u leeren van den weg, dien gij gaan zult : ik zal raad geven, mijn oog zal op u zijn.

10 Weest niet gelijk een paard, gelijk een muilezel, hetwelk geen verstand heeft : welks muil men breidelt met toom en gebit, opdat het tot u niet genake.

11 De goddelooze heeft vele smarten : maar die op den Heer vertrouwt, dien zal de goedertierenheid omringen.

12 Verblijdt u in den Heeren verheugt u, gij regtvaardigen : en zingt vrolijk, alle gij opregten van harte !

Psalm 33. *Exultate, justi.*

Gij regtvaardigen! zingt vrolijk in den Heer : lof betaamt den opregten.

2 Looft den Heer met de harp : psalmzingt Hem met de luit en het tiensnarig instrument.

3 Zingt Hem een nieuw
lied : speelt wel met vrolijk
geschal.
4 Want des Heeren woord
is regt : en al zijn werk ge-
trouw.
5 Hij heeft geregtigheid en
gerigte lief : de aarde is vol
van de goedertierenheid des
Heeren.
6 Door het woord des Hee-
ren zijn de hemelen gemaakt :
en door den Geest zijns monds
al hun heir.
7 Hij vergadert de wateren
der zee als op eenen hoop :
Hij stelt den afgronden schat-
kameren.
8 Laat de gansche aarde
voor den Heer vreezen : laat
alle inwoners van de wereld
voor Hem schrikken.
9 Want Hij spreekt, en het
is er : Hij gebiedt, en het
staat er.
10 De Heer vernietigt den
raad der Heidenen : Hij breekt
de gedachten der volken.
11 Maar de raad des Heeren
bestaat in eeuwigheid : de ge-
dachten zijns harten van
geslachte tot geslachte.
12 Welgelukzalig is het volk,
diens God de Heer is : het
volk, dat Hij zich ten erve
verkoren heeft.
13 De Heer schouwt uit
den hemel, en ziet alle men-
schen-kinderen : hij ziet uit
van zijne vaste woonplaats op
alle inwoners der aarde.
14 Hij formeert hun aller
hart : Hij let op al hunne
werken.
15 Een Koning wordt niet
behouden door een groot heir :
een held wordt niet gered door
groote kracht ;
16 Het paard feilt ter over-
winning : en bevrijdt niet door
zijne groote sterkte.
17 Ziet, des Heeren oog is
over degenen, die Hem vree-
zen : op degenen, die op zijne
goedertierenheid hopen ;
18 Om hunne ziel van den
dood te redden : en om hen
bij het leven te houden in den
honger.
19 Onze ziel verbeidt den
Heer : Hij is onze hulp en
ons schild.
20 Want ons hart is in Hem
verblijd : omdat wij op den
naam zijner heiligheid ver-
trouwen.
21 Uwe goedertierenheid,
Heer ! zij over ons : gelijk als
wij op U hopen.

Psalm 34. *Benedicam Domino.*

Ik zal den Heer loven te
aller tijd : zijn lof zal gedu-
riglijk in mijnen mond zijn.
2 Mijne ziel zal zich beroe-
men in den Heer : de zacht-
moedigen zullen het hooren
en verblijd zijn.
3 Maakt den Heer met mij
groot : en laat ons zijnen naam
zamen verhoogen.
4 Ik heb den Heer gezocht,
en Hij heeft mij geantwoord :
en mij uit al mijn vreezen
gered.
5 Zij hebben op Hem gezien,
ja Hem als een waterstroom

aangeloopen : en hunne aangezigten zijn niet schaamrood geworden.

6 Deze ellendige riep, en de Heer hoorde : en Hij verloste hem uit al zijne benaauwdheden.

7 De Engel des Heeren legert zich rondom degenen, die Hem vreezen : en rukt hen uit.

8 Smaakt en ziet, dát de Heer goed is : welgelukzalig is de man, die op Hem betrouwt.

9 Vreest den Heer, gij zijne heiligen : want die Hem vreezen, hebben geen gebrek.

10 De jonge leeuwen lijden armoede, en hongeren : maar die den Heer zoeken, hebben geen gebrek aan eenig goed.

11 Komt, gij kinderen! hoort naar mij : ik zal u des Heeren vreeze leeren.

12 Wie is de man, die lust heeft ten leven : die dagen liefheeft, om het goede te zien?

13 Bewaar uwe tong van het kwaad : en uwe lippen van bedrog te spreken.

14 Wijk af van het kwaad, en doe het goede : zoek den vrede, en jaag dien na.

15 De oogen des Heeren zijn op de regtvaardigen : en zijne ooren tot hun geroep.

16 Het aangezigt des Heeren is tegen degenen, die kwaad doen : om hunne gedachtenis van de aarde uit te roeijen.

17 Zij roepen, en de Heer hoort : en Hij redt hen uit al hunne benaauwdheden.

18 De Heer is nabij de gebrokenen van harte : en Hij behoudt de verslagenen van geest.

19 Vele zijn de tegenspoeden des regtvaardigen : maar uit alle die redt hem de Heer.

20 Hij bewaart al zijne beenderen : niet één van die wordt gebroken.

21 De boosheid zal den goddeloozen dooden : en die den regtvaardigen haten, zullen schuldig verklaard worden.

22 De Heer verlost de ziel zijner knechten : en allen, die op Hem betrouwen, zullen niet schuldig verklaard worden.

DAG 7. MORGENGEBED.

PSALM 35. *Judica, Domine.*

TWIST, Heer! met mijne twisters : strijd met mijne bestrijders.

2 Grijp het schild en de rondas : en sta op tot mijne hulp.

3 En breng de spies voort, en sluit den weg toe, mijnen vervolgers te gemoet : zeg tot mijne ziel, Ik ben uw heil.

4 Laat hen beschaamd en te schande worden, die mijne ziel zoeken : laat hen achterwaarts gedreven en schaamrood worden, die kwaad tegen mij bedenken.

5 Laat hen worden als kaf

voor den wind : en de Engel
des Heeren drijve hen weg.
6 Hun weg zij duister en
gansch slibberig : en de Engel
des Heeren vervolge hen.
7 Want zij hebben zonder
oorzaak de groeve van hun
net voor mij verborgen : zij
hebben zonder oorzaak gegraven
voor mijne ziele.
8 De verwoesting overkome
hem, dat hij het niet wete, en
zijn net, dat hij verborgen
heeft, vange hem zelven : hij
valle daarin met verwoesting.
9 Zoo zal mijne ziel zich
verheugen in den Heer : zij
zal vrolijk zijn in zijn heil.
10 Al mijne beenderen zullen
zeggen, Heer, wie is U gelijk,
Gij, die den ellendigen
redt van dien, die sterker is
dan hij : en den ellendigen en
nooddruftigen van zijnen beroover?
11 Wrevelige getuigen staan
er op: hetgeen ik niet weet,
eischen zij van mij.
12 Zij vergelden mij kwaad
voor goed : de berooving mijner
ziele.
13 Mij aangaande daarentegen,
als zij krank waren,
was een zak mijn kleed, ik
kwelde mijne ziel met vasten :
en mijn gebed keerde weder
in mijnen boezem.
14 Ik ging steeds, als of het
een vriend, als of het mij een
broeder geweest ware : ik
ging gebukt in het zwart, als
een, die over zijne moeder
treurt.
15 Maar als ik hinkte, waren
zij verblijd, en verzamelden
zich : zij verzamelden
zich tot mij als geslagenen, en
ik merkte niets ; zij scheurden
hunne kleederen, en zwegen
niet stil.
16 Onder de huichelende
spotachtige tafelbroeders :
knersten zij over mij met
hunne tanden.
17 Heer! hoe lang zult Gij
toezien : breng mijne ziel
weder van hunlieder verwoestingen,
mijne eenzame van
de jonge leeuwen.
18 Zoo zal ik U loven in de
groote gemeente : onder magtig
veel volks zal ik U prijzen.
19 Laat hen zich niet verblijden
over mij, die mij om
valsche oorzaken vijand zijn :
noch wenken met de oogen,
die mij zonder oorzaak haten.
20 Want zij spreken niet van
vrede : maar zij bedenken bedriegelijke
zaken tegen de
stillen in het land.
21 En zij sperren hunnen
mond wijd op tegen mij ; zij
zeggen : ha, ha, ons oog heeft
het gezien !
22 Heer ! Gij hebt het gezien
: zwijg niet, Heer ! wees
niet verre van mij.
23 Ontwaak en word wakker
tot mijn regt : mijn God
en Heer ! tot mijne twistzaak.
24 Doe mij regt naar uwe
geregtigheid, Heer, mijn God :
en laat hen zich over mij niet
verblijden.

25 Laat hen niet zeggen in hun hart, heah, onze ziele: laat hen niet zeggen, wij hebben hem verslonden!

26 Laat hen beschaamd en te zamen schaamrood worden, die zich in mijn kwaad verblijden: laat hen met schaamte en schande bekleed worden, die zich tegen mij groot maken.

27 Laat hen vrolijk zingen en verblijd zijn, die lust hebben tot mijne geregtigheid: en laat hen geduriglijk zeggen, groot gemaakt zij de Heer, die lust heeft tot den vrede zijns knechts!

28 Zoo zal mijne tong vermelden uwe geregtigheid: en uwen lof den ganschen dag.

PSALM 36. *Dixit injustus.*

DE overtreding des goddeloozen spreekt in het binnenste van mijn hart: er is geene vreeze Gods voor zijne oogen.

2 Want hij vleit zich zelven in zijne oogen: als men zijne ongeregtigheid bevindt, die te haten is.

3 De woorden zijns monds zijn onregt en bedrog: hij laat na te verstaan tot weldoen.

4 Hij bedenkt onregt op zijn leger; hij stelt zich op eenen weg, die niet goed is: het kwaad verwerpt hij niet.

5 O Heer! uwe goedertierenheid is tot in de hemelen: uwe waarheid tot de bovenste wolken toe.

6 Uwe geregtigheid is als de bergen Gods: uwe oordeelen zijn een groote afgrond.

7 Heer! Gij behoudt menschen en beesten; hoe dierbaar is uwe goedertierenheid, o God: dies de menschenkinderen onder de schaduw uwer vleugelen toevlugt nemen.

8 Zij worden dronken van de vettigheid uws huizes: en Gij drenkt hen uit de beek uwer wellusten.

9 Want bij U is de fontein des levens: in uw licht zien wij het licht.

10 Strek uwe goedertierenheid uit over degenen, die U kennen: en uwe geregtigheid over de opregten van harte.

11 De voet der hoovaardigen kome niet over mij: en de hand der goddeloozen doe mij niet omzwerven.

12 Aldaar zijn de werkers der ongeregtigheid gevallen: zij zijn nedergestooten, en kunnen niet weder opstaan.

DAG 7. AVONDGEBED.

PSALM 37. *Noli æmulari.*

ONTSTEEK u niet over de boosdoeners: benijd hen niet, die onregt doen.

2 Want als gras zullen zij haast worden afgesneden: en als de groene grasscheutjes zullen zij afvallen.

3 Vertrouw op den Heer, en doe het goede: bewoon de aarde, en voed u met getrouwigheid.

4 En verlustig u in den
Heer : zoo zal Hij u geven
de begeerten uws harten.
5 Wentel uwen weg op den
Heer, en vertrouw op Hem :
Hij zal het maken ;
6 En zal uwe geregtigheid
doen voortkomen als het
licht : en uw regt als den
middag.
7 Zwijg den Heere, en verbeid Hem : ontsteek u niet over dengenen, wiens weg voorspoedig is, over eenen man, die listige aanslagen uitvoert.
8 Laat af van toorn, en verlaat de grimmigheid : ontsteek u niet, immers niet, om kwaad te doen.
9 Want de boosdoeners zullen uitgeroeid worden : maar die den Heer verwachten, die zullen de aarde erfelijk bezitten.
10 En nog een weinig, en de goddelooze zal er niet zijn : en gij zult acht nemen op zijne plaats, maar hij zal er niet wezen.
11 De zachtmoedigen daarentegen zullen de aarde erfelijk bezitten : en zich verlustigen over grooten vrede.
12 De goddelooze bedenkt listige aanslagen tegen den regtvaardigen : en hij knerst over hem met zijne tanden.
13 De Heer belacht hem : want Hij ziet, dat zijn dag komt.
14 De goddeloozen hebben het zwaard uitgetrokken, en hunnen boog gespannen : om den ellendigen en nooddruftigen neder te vellen, om te slagten, die opregt van weg zijn.
15 Maar hun zwaard zal in hunlieder hart gaan : en hunne bogen zullen verbroken worden.
16 Het weinige, dat de regtvaardige heeft : is beter dan de overvloed veler goddeloozen.
17 Want de armen der goddeloozen zullen verbroken worden : maar de Heer ondersteunt de regtvaardigen.
18 De Heer kent de dagen der opregten : en hunne erfenis zal in eeuwigheid blijven.
19 Zij zullen niet beschaamd worden in den kwaden tijd : en in de dagen des hongers zullen zij verzadigd worden.
20 Maar de goddeloozen zullen vergaan, en de vijanden des Heeren zullen verdwijnen, als het kostelijkste der lammeren : met den rook zullen zij verdwijnen.
21 De goddelooze ontleent en geeft niet weder : maar de regtvaardige ontfermt zich, en geeft.
22 Want zijne gezegenden zullen de aarde erfelijk bezitten : maar zijne vervloekten zullen uitgeroeid worden.
23 De gangen deszelven mans worden van den Heer bevestigd : en Hij heeft lust aan zijnen weg.
24 Als hij valt, zoo wordt hij niet weggeworpen : want

de Heer ondersteunt zijne hand.
25 Ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden : maar heb niet gezien den regtvaardigen verlaten, noch zijn zaad zoekende brood.
26 Den ganschen dag ontfermt hij zich, en leent : en zijn zaad is tot zegening.
27 Wijk af van het kwade, en doe het goede : en woon in eeuwigheid.
28 Want de Heer heeft het regt lief : en zal zijne gunstgenooten niet verlaten ; in eeuwigheid worden zij bewaard ;
29 Maar het zaad der goddeloozen : wordt uitgeroeid.
30 De regtvaardigen zullen de aarde erfelijk bezitten : en in eeuwigheid daarop wonen.
31 De mond des regtvaardigen vermeldt wijsheid : en zijne tong spreekt het regt.
32 De wet zijns Gods is in zijn hart : zijne gangen zullen niet slibberen.
33 De goddelooze loert op den regtvaardigen : en zoekt hem te dooden.
34 Maar de Heer laat hem niet in zijne hand : en Hij verdoemt hem niet, als hij geoordeeld wordt.
35 Wacht op den Heer, en houd zijnen weg, en Hij zal u verhoogen, om de aarde erfelijk te bezitten : gij zult zien, dat de goddeloozen worden uitgeroeid.
36 Ik heb gezien eenen geweldddrijvenden goddeloozen : die zich uitbreidde als een groene inlandsche boom.
37 Maar hij ging door, en zie, hij was er niet meer : en ik zocht hem, maar hij werd niet gevonden.
38 Let op den vromen, en zie naar den opregten : want het einde van dien man zal vrede zijn.
39 Maar de overtreders worden te zamen verdelgd : het einde der goddeloozen wordt uitgeroeid.
40 Doch het heil der regtvaardigen is van den Heer : hunne sterkte ter tijd van benaauwdheid.
41 En de Heer zal hen helpen, en zal hen bevrijden : Hij zal ze bevrijden van de goddeloozen, en zal ze behouden, want zij betrouwen op Hem.

Dag 8. MORGENGEBED.

Psalm 38. *Domine, ne in furore.*

O Heer! straf mij niet in uwen grooten toorn : en kastijd mij niet in uwe grimmigheid.
2 Want uwe pijlen zijn in mij gedaald : en uwe hand is op mij nedergedaald.
3 Er is niets geheels in mijn vleesch, van wege uwe gramschap : er is geen vrede in mijne beenderen, van wege mijne zonde.
4 Want mijne ongeregtigheden gaan over mijn hoofd :

als een zware last zijn zij mij te zwaar geworden.
5 Mijne etterbuilen stinken, zij zijn vervuild : van wege mijne dwaasheid.
6 Ik ben krom geworden, ik ben uitermate zeer nedergebogen : ik ga den ganschen dag in het zwart.
7 Want mijne darmen zijn vol van eene verachtelijke plage : en er is niets geheels in mijn vleesch.
8 Ik ben verzwakt, en uitermate zeer verbrijzeld : ik brul van het geruisch mijns harten.
9 Heer! voor U is al mijne begeerte : en mijn zuchten is voor U niet verborgen.
10 Mijn hart keert om en om, mijne kracht heeft mij verlaten : en het licht mijner oogen, ook zij zelven zijn niet bij mij.
11 Mijne liefhebbers en mijne vrienden staan van tegenover mijne plage : en mijne nabestaanden staan van verre.
12 En die mijne ziel zoeken, leggen mij strikken : en die mijn kwaad zoeken, spreken verdervingen, en zij overdenken den ganschen dag listen.
13 Ik daarentegen ben als een doove, ik hoor niet : en als een stomme, die zijnen mond niet opendoet.
14 Ja ik ben als een man, die niet hoort : en in wiens mond geene tegenredenen zijn.
15 Want op U, Heer! hoop ik : Gij zult verhooren, Heer, mijn God!
16 Want ik zeide, dat zij zich toch over mij niet verblijden : wanneer mijn voet zou wankelen, zoo zouden zij zich tegen mij groot maken.
17 Want ik ben tot hinken gereed : en mijne smart is steeds voor mij.
18 Want ik maak U mijne ongeregtigheid bekend : ik ben bekommerd van wege mijne zonde.
19 Maar mijne vijanden zijn levende, worden magtig : en die mij om valsche oorzaken haten, worden groot.
20 En die kwaad voor goed vergelden, staan mij tegen : omdat ik het goede najaag.
21 Verlaat mij niet, o Heer, mijn God : wees niet verre van mij.
22 Haast U tot mijne hulp : Heer, mijn heil!

Psalm 39. *Dixi, custodiam.*

Ik zeide, ik zal mijne wegen bewaren : dat ik niet zondige met mijne tong;
2 Ik zal mijnen mond met eenen breidel bewaren : terwijl de goddelooze nog tegenover mij is.
3 Ik was verstomd door stilzwijgen : ik zweeg van het goede; maar mijne smart werd verzwaard.
4 Mijn hart werd heet in mijn binnenste, een vuur ontbrandde in mijne overden-

king : toen sprak ik met mijne
tong :
5 Heer! maak mij bekend
mijn einde, en welke de mate
mijner dagen zij : dat ik wete,
hoe vergankelijk ik zij.
6 Zie, Gij hebt mijne dagen
een handbreed gesteld : en
mijn leeftijd is als niets voor
U; immers is een ieder mensch,
hoe vast hij staat, enkel ijdel-
heid.
7 Immers wandelt de mensch
als in een beeld, immers woe-
len zij ijdelijk : men brengt
bijeen, en men weet niet, wie
het naar zich nemen zal.
8 En nu, wat verwacht ik,
o Heer : mijne hoop, die is
op U.
9 Verlos mij van al mijne
overtredingen : stel mij niet
tot eenen smaad des dwazen.
10 Ik ben verstomd, ik zal
mijnen mond niet opendoen :
want Gij hebt het gedaan.
11 Neem uwe plage van op
mij weg : ik ben bezweken
van de bestrijding uwer
hand.
12 Kastijdt Gij iemand met
straffingen om de ongeregtig-
heid, zoo doet Gij zijne beval-
ligheid smelten als eene mot :
immers is een ieder mensch
ijdelheid.
13 Hoor, Heer! mijn gebed,
en neem mijn geroep ter
ooren : zwijg niet tot mijne
tranen.
14 Want ik ben een vreem-
deling bij U : een bijwoner,
gelijk al mijne vaders.
15 Wend u van mij af, dat
ik mij verkwikke : eer dat ik
heenga, en ik niet meer zij.

Psalm 40. *Expectans expectavi.*

Ik heb den Heer lang ver-
wacht : en Hij heeft zich tot
mij geneigd, en mijn geroep
gehoord.
2 En Hij heeft mij uit eenen
ruischenden kuil, uit modde-
rig slijk opgehaald : en heeft
mijne voeten op eenen rots-
steen gesteld, Hij heeft mijne
gangen vastgemaakt.
3 En Hij heeft een nieuw
lied in mijnen mond gegeven :
eenen lofzang onzen Gode ;
4 Velen zullen het zien, en
vreezen : en op den Heer ver-
trouwen.
5 Welgelukzalig is de man,
die den Heer tot zijn vertrou-
wen stelt : en niet omziet naar
de hoovaardigen, en die tot
leugen afwijken.
6 Gij, o Heer, mijn God!
hebt uwe wonderen en uwe
gedachten aan ons vele ge-
maakt : men kan ze niet in
orde bij U verhalen ;
7 Zal ik ze verkondigen en
uitspreken : zoo zijn zij me-
nigvuldiger dan dat ik ze zou
kunnen vertellen.
8 Gij hebt geenen lust gehad
aan slagtoffer en spijsoffer :
Gij hebt mij de ooren door-
boord ;
9 Brandoffer en zondoffer
hebt Gij niet geëischt : toen
zeide ik, zie, ik kom ;
10 In de rol des boeks is van
mij geschreven. Ik heb lust,

o mijn God! om uw welbehagen te doen : en uwe wet is in het midden mijns ingewands.

11 Ik boodschap de geregtigheid in de groote gemeente : zie, mijne lippen bedwing ik niet ; Heer! Gij weet het.

12 Uwe geregtigheid bedek ik niet in het midden mijns harten : uwe waarheid en uw heil spreek ik uit ;

13 Uwe weldadigheid en uwe trouw verheel ik niet : in de groote gemeente.

14 Gij, o Heer! zult uwe barmhartigheden van mij niet onthouden : laat uwe weldadigheid en uwe trouw mij geduriglijk behoeden.

15 Want kwaden, tot zonder getal toe, hebben mij omgeven, mijne ongeregtigheden hebben mij aangegrepen, dat ik niet heb kunnen zien : zij zijn menigvuldiger dan de haren mijns hoofds, en mijn hart heeft mij verlaten.

16 Het behage U, Heer! mij te verlossen : Heer! haast U tot mijne hulp.

17 Laat hen te zamen beschaamd en schaamrood worden, die mijne ziel zoeken, om die te vernielen : laat hen achterwaarts gedreven worden, en te schande worden, die lust hebben aan mijn kwaad.

18 Laat hen verwoest worden tot loon hunner beschaming : die van mij zeggen, ha, ha!

19 Laat in U vrolijk en verblijd zijn allen, die U zoeken : laat de liefhebbers uws heils geduriglijk zeggen, de Heer zij groot gemaakt!

20 Ik ben wel ellendig en nooddruftig : maar de Heer denkt aan mij.

21 Gij zijt mijne hulp en mijn bevrijder : o mijn God! vertoef niet.

Dag 8. AVONDGEBED.

Psalm 41. *Beatus qui intelligit.*

Welgelukzalig is hij, die zich verstandiglijk gedraagt jegens eenen ellendigen : de Heer zal hem bevrijden ten dage des kwaads.

2 De Heer zal hem bewaren, en zal hem bij het leven behouden; hij zal op aarde gelukzalig gemaakt worden : geef hem ook niet over in zijner vijanden begeerte.

3 De Heer zal hem ondersteunen op het ziekbed : in zijne krankheid verandert Gij zijn gansche leger.

4 Ik zeide, o Heer! zijt mij genadig : genees mijne ziel, want ik heb tegen U gezondigd.

5 Mijne vijanden spreken kwaad van mij, zeggende : wanneer zal hij sterven, en zijn naam vergaan?

6 En zoo iemand van hen komt, om mij te zien, hij spreekt valschheid : zijn hart vergadert zich onregt; gaat hij uit naar buiten, hij spreekt er van.

7 Al mijne haters mompelen
te zamen tegen mij : zij be-
denken tegen mij hetgeen mij
kwaad is, zeggende:
8 Een Belials stuk kleeft
hem aan : en hij die nederligt,
zal niet weder opstaan.
9 Zelfs de man mijns vredes,
op welken ik vertrouwde :
die mijn brood at, heeft de
verzenen tegen mij grootelijks
verheven.
10 Maar Gij, o Heer! zijt
mij genadig : en rigt mij op,
en ik zal het hun vergelden.
11 Hierbij weet ik, dat Gij
lust aan mij hebt : dat mijn
vijand over mij niet zal
juichen.
12 Want mij aangaande,
Gij onderhoudt mij in mijne
opregtigheid : en Gij stelt
mij voor uw aangezigt in
eeuwigheid.
13 Geloofd zij de Heer, de
God Israëls : van eeuwigheid
en tot in eeuwigheid. Amen,
ja Amen.

Psalm 42. *Quemadmodum.*

Gelijk een hert schreeuwt
naar de waterstroomen : alzoo
schreeuwt mijne ziel tot U, o
God!
2 Mijne ziel dorst naar God,
naar den levenden God :
wanneer zal ik ingaan, en
voor Gods aangezigt ver-
schijnen?
3 Mijne tranen zijn mij tot
spijs dag en nacht : omdat
zij den ganschen dag tot mij
zeggen, waar is uw God?
4 Ik gedenk daaraan, en
stort mijne ziel uit in mij :
omdat ik plagt heen te gaan
onder de schare, en met hen
te treden naar Gods huis,
5 Met eene stem van vreug-
degezang en lof : onder de
feesthoudende menigte.
6 Wat buigt gij u neder, o
mijne ziel : en zijt onrustig
in mij?
7 Hoop op God : want ik
zal Hem nog loven voor de
verlossingen zijns aangezigts.
8 O mijn God! mijne ziel
buigt zich neder in mij : daar-
om gedenk ik Uwer uit het
land der Jordaan, en Hermon,
uit het klein gebergte.
9 De afgrond roept tot den
afgrond, bij het gedruisch
uwer watergoten : al uwe ba-
ren en uwe golven zijn over
mij heengegaan.
10 Maar de Heer zal des
daags zijne goedertierenheid
gebieden : en des nachts zal
zijn lied bij mij zijn; het
gebed tot den God mijns le-
vens.
11 Ik zal zeggen tot God,
mijne steenrots! waarom ver-
geet Gij mij : waarom
ga ik in het zwart, van
wege des vijands onderdruk-
king?
12 Met eenen doodsteek in
mijne beenderen : honen mij
mijne wederpartijders,
13 Als zij den ganschen dag
tot mij zeggen : waar is uw
God?
14 Wat buigt gij u neder, o
mijne ziel : en wat zijt gij
onrustig in mij?

15 Hoop op God: want ik
zal Hem nog loven, Hij is de
menigvuldige verlossing mijns
aangezigts, en mijn God.

Psalm 43. *Judica me, Deus.*

Doe mij regt, o God! en
twist Gij mijne twistzaak;
bevrijd mij van het ongoeder-
tieren volk: van den man des
bedrogs en des onregts.
2 Want Gij zijt de God
mijner sterkte; waarom ver-
stoot Gij mij dan: waarom
ga ik steeds in het zwart, van
wege des vijands onderdruk-
king?
3 Zend uw licht en uwe
waarheid, dat die mij leiden:
dat zij mij brengen tot den
berg uwer heiligheid, en tot
uwe woningen;
4 En dat ik inga tot Gods
altaar, tot den God der blijd-
schap mijner verheuging: en
U met de harp love, o God,
mijn God!
5 Wat buigt gij u neder, o
mijne ziel: en wat zijt gij
onrustig in mij?
6 Hoop op God: want ik
zal Hem nog loven, Hij is
de menigvuldige verlossing
mijns aangezigts, en mijn God.

Dag 9. MORGENGEBED.

Psalm 44. *Deus, auribus.*

O God! wij hebben het
met onze ooren gehoord, onze
vaders hebben het ons ver-
teld: Gij hebt een werk ge-
wrocht in hunne dagen, in de
dagen van ouds.
2 Gij hebt de Heidenen met
uwe hand uit de bezitting ver-
dreven, maar henlieden ge-
plant: Gij hebt de volken
geplaagd, henlieden daaren-
tegen doen voortschieten.
3 Want zij hebben het land
niet geërfd door hun zwaard:
en hun arm heeft hun geen
heil gegeven;
4 Maar uwe regterhand, en
uw arm, en het licht uws aan-
gezigts: omdat Gij een wel-
behagen in hen hadt.
5 Gij zelf zijt mijn Koning,
o God: gebied de verlossin-
gen Jakobs.
6 Door U zullen wij onze
wederpartijders met hoornen
stooten: in uwen naam zullen
wij vertreden die tegen ons
opstaan.
7 Want ik vertrouw niet op
mijnen boog: en mijn zwaard
zal mij niet verlossen.
8 Maar Gij verlost ons van
onze wederpartijders: en Gij
maakt onze haters beschaamd.
9 In God roemen wij den
ganschen dag: en uwen naam
zullen wij loven in eeuwig-
heid.
10 Maar nu hebt Gij ons
verstooten en te schande ge-
maakt: dewijl Gij met onze
krijgsheiren niet uittrekt.
11 Gij doet ons achterwaarts
keeren van den wederpartij-
der: en onze haters berooven
ons voor zich.
12 Gij geeft ons over als
schapen ter spijze: en Gij
verstrooit ons onder de Hei-
denen.

13 Gij verkoopt uw volk om geene waardij : en Gij verhoogt hunnen prijs niet.

14 Gij stelt ons onzen naburen tot smaad : tot spot en schimp dengenen, die rondom ons zijn.

15 Gij stelt ons tot een spreekwoord onder de Heidenen : tot eene hoofdschudding onder de volken.

16 Mijne schande is den ganschen dag voor mij : en de schaamte mijns aangezigts bedekt mij ;

17 Om de stem des honers en des lasteraars : van wege den vijand en den wraakgierigen.

18 Dit alles is ons overgekomen, nogtans hebben wij U niet vergeten : noch valschelijk gehandeld tegen uw verbond.

19 Ons hart is niet achterwaarts gekeerd : noch onze gang geweken van uw pad.

20 Hoewel Gij ons verpletterd hebt in eene plaats der draken : en ons met eene doodsschaduw bedekt hebt.

21 Zoo wij den naam onzes Gods hadden vergeten, en onze handen tot eenen vreemden God uitgebreid : zou God zulks niet onderzoeken? want Hij weet de verborgenheden des harten.

22 Maar om uwentwil worden wij den ganschen dag gedood : wij worden geacht als slagtschapen.

23 Waak op, waarom zoudt Gij slapen, Heer : ontwaak, verstoot niet in eeuwigheid.

24 Waarom zoudt Gij uw aangezigt verbergen : onze ellende en onze onderdrukking vergeten?

25 Want onze ziel is in het stof nedergebogen : onze buik kleeft aan de aarde.

26 Sta op, ons ter hulpe : en verlos ons om uwer goedertierenheid wil.

PSALM 45. *Eructavit cor meum.*

MIJN hart geeft eene goede rede op : ik zegge mijne gedichten uit van eenen Koning.

2 Mijne tong is eene pen : eens vaardigen schrijvers.

3 Gij zijt veel schooner dan de menschenkinderen : genade is uitgestort in uwe lippen ; daarom heeft u God gezegend in eeuwigheid.

4 Gord uw zwaard aan de heup, o held : uwe majesteit en uwe heerlijkheid.

5 En rijd voorspoediglijk in uwe heerlijkheid : op het woord der waarheid en regtvaardige zachtmoedigheid ; en uwe regterhand zal u vreeselijke dingen leeren.

6 Uwe pijlen zijn scherp, volken zullen onder u vallen : zij treffen in het hart van des Konings vijanden.

7 Uw troon, o God! is eeuwiglijk en altoos : de schepter uws Koningrijks is een schepter der regtmatigheid.

8 Gij hebt geregtigheid lief, en haat goddeloosheid : daar-

om heeft u, o God! uw God
gezalfd met vreugde-olie, boven uwe medegenooten.
9 Al uwe kleederen zijn
mirre, en aloë, en kassie: uit de elpenbeenen paleizen, van waar zij u verblijden.
10 Dochters van Koningen
zijn onder uwe kostelijke staatdochteren: de Koningin staat aan uwe regterhand, in het fijnste goud van Ofir.
11 Hoor, o dochter! en
zie, en neig uw oor: en vergeet uw volk en uws vaders huis.
12 Zoo zal de Koning lust
hebben aan uwe schoonheid: dewijl hij uw Heer is, zoo buig u voor hem neder.
13 En de dochter van Tyrus,
de rijken onder het volk: zullen uw aangezigt met geschenk smeeken.
14 Des Konings dochter is
geheel verheerlijkt inwendig: hare kleeding is van gouden borduursel.
15 In gestikte kleederen zal
zij tot den Koning geleid worden: de jonge dochteren, die achter haar zijn, hare medegezellinnen, zullen tot u gebragt worden.
16 Zij zullen geleid worden
met alle blijdschap en verheuging: zij zullen ingaan in des Konings paleis.
17 In plaats van uwe vaderen,
zullen uwe zonen zijn: gij zult hen tot Vorsten zetten over de gansche aarde.
18 Ik zal uws naams doen
gedenken van elk geslacht tot geslacht: daarom zullen U de volken loven eeuwiglijk en altoos.

Psalm 46. *Deus noster refugium.*

God is ons eene toevlugt en sterkte: Hij is krachtelijk bevonden eene hulp in benaauwdheden.
2 Daarom zullen wij niet
vreezen, al veranderde de aarde hare plaats: en al werden de bergen verzet in het hart van de zeeën.
3 Laat hare wateren bruisen,
laat ze beroerd worden: laat de bergen daveren, door derzelver verheffing!
4 De beekjes der rivier zul-
len verblijden de stad Gods: het Heiligdom der woningen des Allerhoogsten.
5 God is in het midden van
haar, zij zal niet wankelen: God zal haar helpen in het aanbreken van den morgenstond.
6 De Heidenen raasden, de
Koningrijken bewogen zich: Hij verhief zijne stem, de aarde versmolt.
7 De Heer der heirscharen
is met ons: de God van Jakob is ons een hoog vertrek.
8 Komt, aanschouwt de da-
den des Heeren: die verwoestingen op aarde aanrigt;
9 Die de oorlogen doet op-
houden tot aan het einde der aarde: den boog verbreekt, en de spies aan twee slaat, de wagenen met vuur verbrandt.
10 Laat af, en weet, dat Ik

God ben: Ik zal verhoogd worden onder de Heidenen, Ik zal verhoogd worden op de aarde.
11 De Heer der heirscharen is met ons: de God van Jakob is ons een hoog vertrek.

Dag 9. AVONDGEBED.

Psalm 47. *Omnes gentes, plaudite.*

Al gij volken! klapt in de hand: juicht Gode met eene stem van vreugdegezang.
2 Want de Heer, de Allerhoogste, is vreeselijk: een groot Koning over de gansche aarde.
3 Hij brengt de volken onder ons: en de natiën onder onze voeten.
4 Hij verkiest voor ons onze erfenis: de heerlijkheid van Jakob, dien Hij heeft liefgehad.
5 God vaart op met gejuich: de Heer met geklank der bazuin.
6 Psalmzingt Gode, psalmzingt: psalmzingt onzen Koning, psalmzingt!
7 Want God is een Koning der gansche aarde: psalmzingt met eene onderwijzing.
8 God regeert over de Heidenen: God zit op den troon zijner heiligheid.
9 De Edelen der volken zijn verzameld tot het volk van den God van Abraham: want de Schilden der aarde zijn Godes; Hij is zeer verheven.

Psalm 48. *Magnus Dominus.*

De Heer is groot en zeer te prijzen: in de stad onzes Gods, op den berg zijner heiligheid.
2 Schoon van gelegenheid, eene vreugde der gansche aarde is de berg Zion: aan de zijden van het noorden, de stad des grooten Konings; God is in hare paleizen, Hij is er bekend voor een hoog vertrek.
3 Want ziet, de Koningen waren vergaderd: zij waren te zamen doorgetogen.
4 Gelijk zij het zagen, alzoo waren zij verwonderd: zij werden verschrikt, zij haastten weg.
5 Beving greep hen aldaar aan: smart als van eene barende vrouw.
6 Met eenen oostewind . verbreekt Gij de schepen van Tharsis.
7 Gelijk wij gehoord hadden, alzoo hebben wij gezien in de stad des Heeren der heirscharen, in de stad onzes Gods: God zal haar bevestigen tot in eeuwigheid.
8 O God! wij gedenken uwer weldadigheid: in het midden uws tempels.
9 Gelijk uw naam is, o God! alzoo is uw roem tot aan de einden der aarde: uwe regterhand is vol van geregtigheid.
10 Laat den berg Zion blijde zijn, laat de dochteren van Juda zich verheugen: om uwer oordeelen wil.
11 Gaat rondom Zion, en

omringt haar : telt hare torens ;
12 Zet uw hart op hare vesting, beschouwt onderscheidenlijk hare paleizen : opdat gij het aan het navolgend geslacht vertelt.
13 Want deze God is onze God eeuwiglijk en altoos : Hij zal ons geleiden tot den dood toe.

PSALM 49. *Audite hæc, omnes.*

HOORT dit, alle gij volken : neemt ter oore, alle inwoners der wereld !
2 Zoo wel slechten als aanzienlijken : te zamen rijk en arm !
3 Mijn mond zal enkel wijsheid spreken : en de overdenking mijns harten zal vol verstand zijn.
4 Ik zal mijn oor neigen tot eene spreuk : ik zal mijne verborgene rede openen op de harp.
5 Waarom zou ik vreezen in kwade dagen : als de ongeregtigen, die op de hielen zijn, mij omringen ?
6 Aangaande degenen, die op hun goed vertrouwen : en op de veelheid huns rijkdoms roemen ;
7 Niemand van hen zal zijnen broeder immermeer kunnen verlossen : hij zal Gode zijn rantsoen niet kunnen geven :
8 Want de verlossing hunner ziel is te kostelijk : en zal in eeuwigheid ophouden ;
9 Dat hij ook voortaan geduriglijk zou leven : en de verderving niet zien.
10 Want hij ziet, dat de wijzen sterven : dat te zamen een dwaas en een onvernuftige omkomen, en hun goed anderen nalaten.
11 Hunne binnenste gedachte is, dat hunne huizen zullen zijn in eeuwigheid : hunne woningen van geslachte tot geslachte ; zij noemen de landen naar hunne namen.
12 De mensch nogtans, die in waarde is, blijft niet : hij wordt gelijk als de beesten, die vergaan.
13 Deze hun weg is eene dwaasheid van hen : nogtans hebben hunne nakomelingen een welbehagen in hunne woorden.
14 Men zet hen als schapen in het graf, de dood zal hen afweiden ; en de opregten zullen over hen heerschen in dien morgenstond : en het graf zal hunne gedaante verslijten, elk uit zijne woning.
15 Maar God zal mijne ziel van het geweld des grafs verlossen : want Hij zal mij opnemen.
16 Vrees niet, wanneer een man rijk wordt : wanneer de eere van zijn huis groot wordt ;
17 Want hij zal in zijn sterven niet met al medenemen : zijne eer zal hem niet nadalen.
18 Hoewel hij zijne ziel in zijn leven zegent : en zij u loven, omdat gij u zelven goed doet ;

19 Zoo zal zij toch komen
tot het geslacht harer vade-
ren : tot in eeuwigheid zullen
zij het licht niet zien.
20 De mensch, die in waarde
is, en geen verstand heeft :
wordt gelijk als de beesten,
die vergaan.

Dag 10. MORGENGEBED.

Psalm 50. *Deus deorum.*

De God der Goden, de Heer
spreekt : en roept de aarde,
van den opgang der zon tot
aan haren ondergang.
2 Uit Zion, de volkomenheid
der schoonheid : verschijnt
God blinkende.
3 Onze God zal komen en
zal niet zwijgen : een vuur
voor zijn aangezigt zal ver-
teren, en rondom Hem zal het
zeer stormen.
4 Hij zal roepen tot den
hemel van boven : en tot de
aarde, om zijn volk te rig-
ten.
5 Verzamelt Mij mijne gunst-
genooten : die mijn verbond
maken met offerande !
6 En de hemelen verkondi-
gen zijne geregtigheid : want
God zelf is Regter.
7 Hoor, mijn volk ! en Ik
zal spreken : Israël ! en Ik zal
onder u betuigen ; Ik God,
ben uw God.
8 Om uwe offeranden zal Ik
u niet straffen : want uwe
brandofferen zijn steeds voor
Mij.
9 Ik zal uit uw huis geen'
var nemen : noch bokken uit
uwe kooijen.
10 Want al het gedierte des
wouds is Mijns : de beesten
op duizend bergen.
11 Ik ken al het gevogelte
der bergen : en het wild des
velds is bij Mij.
12 Zoo Mij hongerde, ik zou
het u niet zeggen : want Mijns
is de wereld en hare volheid.
13 Zou Ik stierenvleesch
eten : of bokkenbloed drinken?
14 Offert Gode dank : en
betaalt den Allerhoogsten uwe
geloften.
15 En roept Mij aan in den
dag der benaauwdheid : Ik
zal er u uithelpen, en gij zult
Mij eeren.
16 Maar tot den godde-
loozen zegt God : wat hebt
gij mijne inzettingen te vertel-
len, en neemt mijn verbond
in uwen mond?
17 Dewijl gij de kastijding
haat : en mijne woorden achter
u henenwerpt.
18 Indien gij eenen dief ziet,
zoo loopt gij met hem : en uw
deel is met de overspelers.
19 Uwen mond slaat gij in
het kwade : en uwe tong kop-
pelt bedrog.
20 Gij zit, gij spreekt tegen
uwen broeder : tegen den
zoon uwer moeder geeft gij
lastering uit.
21 Deze dingen doet gij, en
Ik zwijg ; gij meent, dat Ik
ten eenenmaal ben, gelijk gij :
Ik zal u straffen, en zal het
ordentlijk voor uwe oogen
stellen.

22 Verstaat dit toch, gij godvergetenden: opdat Ik niet verscheure en niemand redde.
23 Wie dankoffert, die zal Mij eeren: en wie zijnen weg wel aanstelt, dien zal Ik Gods heil doen zien.

PSALM 51. *Miserere mei, Deus.*

ZIJT mij genadig, o God! naar uwe goedertierenheid: delg mijne overtreding uit, naar de grootheid uwer barmhartigheden.
2 Wasch mij wel van mijne ongeregtigheid: en reinig mij van mijne zonde.
3 Want ik ken mijne overtredingen: en mijne zonde is steeds voor mij.
4 Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan, dat kwaad is in uwe oogen: opdat Gij regtvaardig zijt in uw spreken, en rein zijt in uw rigten.
5 Zie, ik ben in ongeregtigheid geboren: en in zonde heeft mij mijne moeder ontvangen.
6 Zie, Gij hebt lust tot waarheid in het binnenste: en in het verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend.
7 Ontzondig mij met hijzop, en ik zal rein zijn: wasch mij, en ik zal witter zijn dan sneeuw.
8 Doe mij vreugde en blijdschap hooren: dat de beenderen zich verheugen, die Gij verbrijzeld hebt.
9 Verberg uw aangezigt van mijne zonden: en delg uit al mijne ongeregtigheden.
10 Schep mij een rein hart, o God: en vernieuw in het binnenste van mij eenen vasten geest.
11 Verwerp mij niet van uw aangezigt: en neem uwen Heiligen Geest niet van mij.
12 Geef mij weder de vreugde uws heils: en de vrijmoedige geest ondersteune mij.
13 Zoo zal ik de overtreders uwe wegen leeren: en de zondaars zullen zich tot U bekeeren.
14 Verlos mij van bloedschulden, o God, gij God mijns heils: zoo zal mijne tong uwe geregtigheid vrolijk roemen.
15 Heer! open mijne lippen: zoo zal mijn mond uwen lof verkondigen.
16 Want Gij hebt geen' lust tot offerande, anders zou ik ze geven: in brandofferen hebt Gij geen behagen.
17 De offeranden Gods zijn een gebroken geest: een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God! niet verachten.
18 Doe wel bij Zion naar uw welbehagen: bouw de muren van Jerûzalem op.
19 Dan zult Gij lust hebben aan de offeranden der geregtigheid, aan brandoffer en een offer dat gansch verteerd wordt: dan zullen zij varren offeren op uw altaar.

PSALM 52. *Quid gloriaris?*

WAT beroemt gij u in het
kwaad: o gij geweldige?
2 Gods goedertierenheid:
duurt toch den ganschen dag.
3 Uwe tong denkt enkel
schade: als een geslepen
scheermes, werkende bedrog.
4 Gij hebt het kwade liever
dan het goede: de leugen, dan
geregtigheid te spreken.
5 Gij hebt lief alle woorden
van verslinding: en eene tong
des bedrogs.
6 God zal u ook afbreken
in eeuwigheid: Hij zal u
wegrapen en u uit de tente
uitrukken, ja Hij zal u uit-
wortelen uit het land der le-
venden.
7 En de regtvaardigen zul-
len het zien, en vreezen: en
zij zullen over hem lagchen,
zeggende:
8 Ziet den man, die God
niet stelde tot zijne sterkte:
maar vertrouwde op de veel-
heid zijns rijkdoms; hij was
sterk geworden door zijn be-
schadigen.
9 Maar ik zal zijn als een
groene olijfboom in Gods
huis: ik vertrouw op Gods
goedertierenheid eeuwiglijk
en altoos.
10 Ik zal U loven in eeu-
wigheid, omdat Gij het ge-
daan hebt: en ik zal uwen
naam verwachten, want hij is
goed voor uwe gunstgenooten.

DAG 10. AVONDGEBED.

PSALM 53. *Dixit insipiens.*

DE dwaas zegt in zijn hart:
er is geen God;
2 Zij verderven het en zij
bedrijven gruwelijk onregt:
er is niemand, die goed doet.
3 God heeft uit den hemel
nedergezien op de menschen-
kinderen: om te zien, of
iemand verstandig ware, die
God zocht.
4 Een ieder van hen is te-
ruggekeerd, te zamen zijn zij
stinkende geworden: er is
niemand, die goed doet, ook
niet één.
5 Hebben dan de werkers
der ongeregtigheid geene ken-
nis: die mijn volk opeten, als
of zij brood aten? zij roepen
God niet aan.
6 Aldaar zijn zij met ver-
vaardheid vervaard gewor-
den, waar geene vervaardheid
was: want God heeft de been-
deren desgenenen, die u bele-
gerde, verstrooid; gij hebt hen
beschaamd gemaakt, want
God heeft hen verworpen.
7 Och dat Israëls verlossin-
gen uit Zion kwamen: als
God de gevangenen zijns
volks zal doen wederkeeren,
8 Dan zal zich Jakob ver-
heugen: Israël zal verblijd
zijn.

PSALM 54. *Deus, in nomine*

O GOD! verlos mij door
uwen naam: en doe mij reg
door uwe magt.
2 O God! hoor mijn gebed

neig de ooren tot de redenen
mijns monds.
3 Want vreemden staan
tegen mij op : en tirannen
zoeken mijne ziel ; zij stellen
God niet voor hunne oogen.
4 Ziet, God is mij een
helper : de Heer is onder de-
genen, die mijne ziel onder-
steunen.
5 Hij zal dit kwaad mijnen
verspieders vergelden : roei
hen uit door uwe waarheid.
6 Ik zal U met vrijwillig-
heid offeren ; ik zal uwen
naam, o Heer! loven : want
hij is goed.
7 Want Hij heeft mij gered
uit alle benaauwdheid : en
mijn oog heeft gezien op mijne
vijanden.

Psalm 55. *Exaudi, Deus.*

O God! neem mijn gebed
ter ooren : en verberg U niet
voor mijne smeeking.
2 Merk op mij, en verhoor
mij : ik bedrijf misbaar in
mijne klage, en maak getier ;
3 Om den roep des vijands,
van wege de beangstiging des
goddeloozen : want zij schui-
ven ongeregtigheid op mij, en
in toorn haten zij mij.
4 Mijn hart smart in het bin-
nenste van mij : en verschrik-
kingen des doods zijn op mij
gevallen.
5 Vrees en beving komt mij
aan : en gruwen overdekt
mij ;
6 Zoodat ik zeg, och dat
mij iemand vleugelen, als
eener duive, gave : ik zou he-
nenvliegen, waar ik blijven
mogt.
7 Ziet, ik zou verre weg
zwerven : ik zou vernachten
in de woestijn.
8 Ik zou haasten, dat ik ont-
kwame : van den drijvenden
wind, van den storm.
9 Verslind hen, Heer! deel
hunne tong : want ik zie
wrevel en twist in de stad.
10 Dag en nacht omringen
zij haar op hare muren : en
ongeregtigheid en overlast is
binnen in haar.
11 Enkel verderving is bin-
nen in haar : en list en be-
drog wijkt niet van hare
straat.
12 Want het is geen vijand,
die mij hoont : anders zou ik
het hebben gedragen ;
13 Het is mijn hater niet,
die zich tegen mij groot
maakt : anders zou ik mij
voor hem verborgen hebben.
14 Maar gij zijt het, o
mensch, als van mijne waar-
digheid : mijn leidsman, en
mijn bekende !
15 Wij, die te zamen in zoe-
tigheid heimelijk raadpleeg-
den : wij wandelden in gezel-
schap ten huize Gods.
16 Dat hun de dood als een
schuldeischer overvalle, dat
zij levend ter helle nederda-
len : want boosheden zijn in
hunne woning, in het bin-
nenste van hen.
17 Mij aangaande, ik zal tot
God roepen : en de Heer zal
mij verlossen.
18 Des avonds, en des mor-

gens, en des middags zal ik klagen en getier maken : en Hij zal mijne stem hooren.

19 Hij heeft mijne ziel in vrede verlost van den strijd tegen mij : want met menigte zijn zij tegen mij geweest.

20 God zal hooren, en zal hen plagen, als die van ouds zit : dewijl bij hen gansch geene verandering is, en zij God niet vreezen.

21 Hij slaat zijne handen aan degenen, die vrede met hem hadden : hij ontheiligt zijn verbond.

22 Zijn mond is gladder dan boter, maar zijn hart is krijg : zijne woorden zijn zachter dan olie, maar dezelve zijn bloote zwaarden.

23 Werp uwe zorg op den Heer, en Hij zal u onderhouden : Hij zal in eeuwigheid niet toelaten, dat de regtvaardige wankele.

24 Maar Gij, o God! zult die : doen nederdalen in den put des verderfs;

25 De mannen des bloeds en bedrogs zullen hunne dagen niet ter helft brengen : ik, daarentegen, zal op U vertrouwen.

DAG 11. MORGENGEBED.

PSALM 56. *Miserere mei, Deus.*

ZIJT mij genadig, o God! want de mensch zoekt mij op te slokken : den ganschen dag dringt mij de bestrijder.

2 Mijne verspieders zoeken mij den ganschen dag op te slokken : want ik heb vele bestrijders, o Allerhoogste!

3 Ten dage, als ik zal vreezen : zal ik op U vertrouwen.

4 In God zal ik zijn woord prijzen : ik vertrouw op God, ik zal niet vreezen; wat zou mij vleesch doen?

5 Den ganschen dag verdraaijen zij mijne woorden : al hunne gedachten zijn tegen mij ten kwade.

6 Zij rotten zamen, zij versteken zich : zij passen op mijne hielen; als die op mijne ziel wachten.

7 Zouden zij om hunne ongeregtigheid vrijgaan : stort de volken neder in toorn, o God!

8 Gij hebt mijn omzwerven geteld; leg mijne tranen in uwe flesch : zijn zij niet in uw register?

9 Dan zullen mijne vijanden achterwaarts keeren, ten dage als ik roepen zal : dit weet ik, dat God met mij is.

10 In God zal ik het woord prijzen : in den Heer zal ik het woord prijzen.

11 Ik vertrouw op God, ik zal niet vreezen : wat zou mij de mensch doen?

12 O God! op mij zijn uwe geloften : ik zal U dankzeggingen vergelden.

13 Want Gij hebt mijne ziel gered van den dood; ook niet mijne voeten van aanstoot om voor Gods aangezigt te

wandelen in het licht der levenden?

PSALM 57. *Miserere mei, Deus.*

ZIJT mij genadig, o God! zijt mij genadig, want mijne ziel betrouwt op U: en ik neem mijne toevlugt onder de schaduw uwer vleugelen, totdat de verdervingen zullen voorbij zijn gegaan.

2 Ik zal roepen tot God, den Allerhoogsten: tot God, die het aan mij voleinden zal.

3 Hij zal van den hemel zenden: en mij verlossen, te schande makende dengenen, die mij zoekt op te slokken.

4 God zal zijne goedertierenheid en zijne waarheid zenden: mijne ziel is in het midden der leeuwen.

5 Ik lig onder stokebranden, menschen-kinderen: welker tanden spiesen en pijlen zijn, en hunne tong een scherp zwaard.

6 Verhef U boven de hemelen, o God: uwe eer zij over de gansche aarde.

7 Zij hebben een net bereid voor mijne gangen, mijne ziel was nedergebukt: zij hebben eenen kuil voor mijn aangezigt gegraven; zij zijn er midden ingevallen.

8 Mijn hart is bereid, o God! mijn hart is bereid: ik zal zingen, en psalmzingen.

9 Waak op, mijne eer! waak op, gij luit en harp: ik zal in den dageraad opwaken.

10 Ik zal U loven onder de volken, o Heer: ik zal U psalmzingen onder de natiën.

11 Want uwe goedertierenheid is groot tot aan de hemelen: en uwe waarheid tot aan de bovenste wolken.

12 Verhef U boven de hemelen, o God: uwe eer zij over de gansche aarde.

PSALM 58. *Si vere utique.*

SPREEKT gijlieden waarlijk geregtigheid, gij vergadering: oordeelt gij billijkheden, gij menschen-kinderen?

2 Ja gij werkt ongeregtigheden in het hart: gij weegt het geweld uwer handen op de aarde.

3 De goddeloozen zijn vervreemd van de baarmoeder aan: de leugensprekers dolen van moeders schoot aan.

4 Zij hebben vurig venijn, naar gelijkheid van vurig slangenvenijn: zij zijn als eene doove adder, die hare ooren toestopt;

5 Opdat zij niet hoore naar de stem der belezers: desgenen, die ervaren is met bezweringen om te gaan.

6 O God! verbreek hunne tanden in hunnen mond; breek af de baktanden der jonge leeuwen, o Heer: laat hen smelten als water, laat hen daarhenen drijven; legt hij zijne pijlen aan, laat hen zijn, als of zij afgesneden waren.

7 Laat hem henengaan, als eene smeltende slak: laat hen, als eener vrouwe misdragt, de zon niet aanschouwen.

8 Eer dan uwe potten den
doornstruik gewaar worden :
zal Hij hem als levend, als in
heeten toorn wegstormen.
9 De regtvaardige zal zich
verblijden, als hij de wraak
aanschouwt : hij zal zijne voe-
ten wasschen in het bloed des
goddeloozen.
10 En de mensch zal zeg-
gen, immers is er vrucht
voor den regtvaardigen . im-
mers is er een God, die op de
aarde rigt.

Dag 11. AVONDGEBED.

Psalm 59. *Eripe me de inimicis.*

Red mij van mijne vijanden,
o mijn God : stel mij in een
hoog vertrek voor degenen,
die tegen mij opstaan.
2 Red mij van de werkers
der ongeregtigheid : en ver-
los mij van de mannen des
bloeds.
3 Want zie, zij leggen mij-
ner ziele lagen : sterken rotten
zich tegen mij ; zonder mijne
overtreding, en zonder mijne
zonde, o Heer!
4 Zij loopen en bereiden zich
zonder mijne misdaad : waak
op mij te gemoet, en zie.
5 Ja Gij, Heer, God der
heirscharen, God Israëls !
ontwaak, om al deze Heide-
nen te bezoeken : zijt niemand
van hen genadig, die trouwe-
looslijk ongeregtigheid be-
drijven.
6 Tegen den avond keeren
zij weder : zij tieren als een
hond, en zij gaan rondom de
stad.
7 Zie, zij storten overvloe-
diglijk uit met hunnen mond.
zwaarden zijn op hunne lip-
pen : want wie hoort het ?
8 Maar Gij, Heer ! zult hen
belagchen : Gij zult alle Hei-
denen bespotten.
9 Tegen zijne sterkte zal ik
op U wachten : want God is
mijn hoog vertrek.
10 De God mijner goeder-
tierenheid zal mij voorkomen
God zal mij op mijne verspie-
ders doen zien.
11 Dood hen niet, opdat mijn
volk het niet vergete : doe hen
omzweven door uwe magt, en
werp hen neder, o Heer, onze
schild !
12 Om de zonde huns monds
om het woord hunner lippen
en laat hen gevangen worden
in hunnen hoogmoed : en om
den vloek, en om de leugen
die zij vertellen.
13 Verteer hen in grimmig-
heid, verteer hen, dat zij e
niet zijn : en laat hen weten
dat God heerscher is in Ja-
kob, ja tot aan de einden de
aarde.
14 Laat hen dan tegen de
avond wederkeeren : laat he
tieren als een hond, en rond
om de stad gaan ;
15 Laat hen zelfs omzweve
om spijs : en laat hen ve
nachten, al zijn zij niet ve
zadigd.
16 Maar ik zal uwe sterkt
zingen, en des morgens uw
goedertierenheid vrolijk ro

men : omdat Gij mij een hoog vertrek zijt geweest, en eene toevlugt ten dage, als mij bange was.

17 Van U, o mijne sterkte! zal ik psalmzingen : want God is mijn hoog vertrek, de God mijner goedertierenheid.

Psalm 60. *Deus, repulisti nos.*

O God! Gij hadt ons verstooten, Gij hadt ons gescheurd : Gij zijt toornig geweest; keer weder tot ons.

2 Gij hebt het land geschud, Gij hebt het gespleten : genees zijne breuken, want het wankelt.

3 Gij hebt uwen volke eene harde zaak doen zien : Gij hebt ons gedrenkt met zwijmelwijn.

4 Maar nu hebt Gij dengenen, die U vreezen, eene banier gegeven : om die op te werpen, van wege de waarheid.

5 Opdat uwe beminden zouden bevrijd worden : geef heil door uwe regterhand, en verhoor ons.

6 God heeft gesproken in zijn Heiligdom, dies zal ik van vreugde opspringen, ik zal Sichem deelen : en het dal van Sukkoth zal ik afmeten.

7 Gilead is mijn, en Manasse is mijn : en Efraïm is de sterkte mijns hoofds, Juda is mijn wetgever.

8 Moab is mijn waschpot; op Edom zal ik mijn' schoen werpen : juich over mij, o gij Palestina!

9 Wie zal mij voeren in eene vaste stad : wie zal mij leiden tot in Edom?

10 Zult Gij het niet zijn, o God! die ons verstooten hadt: en niet uittoogt, o God! met onze heirkrachten?

11 Geef Gij ons hulp uit de benaauwdheid : want 's menschen heil is ijdelheid.

12 In God zullen wij kloeke daden doen : en Hij zal onze wederpartijders vertreden.

Psalm 61. *Exaudi, Deus.*

O God! hoor mijn geschrei: merk op mijn gebed.

2 Van het einde des lands roep ik tot U : als mijn hart overstelpt is;

3 Leid mij op eenen rotssteen, die mij te hoog zou zijn : want Gij zijt mij eene toevlugt geweest, een sterke toren voor den vijand.

4 Ik zal in uwe hut verkeeren in eeuwigheden : ik zal mijne toevlugt nemen in het verborgene uwer vleugelen.

5 Want Gij, o God! hebt gehoord naar mijne geloften : Gij hebt mij gegeven de erfenis dergenen, die uwen naam vreezen.

6 Gij zult dagen tot des Konings dagen toedoen : zijne jaren zullen zijn als van geslachte tot geslachte;

7 Hij zal eeuwiglijk voor Gods aangezigt zitten : bereid goedertierenheid en waarheid, dat zij hem behoeden.

8 Zoo zal ik uwen naam psalmzingen in eeuwigheid : opdat ik mijne geloften betale, dag bij dag.

DAG 12. MORGENGEBED.

PSALM 62. *Nonne Deo?*

IMMERS is mijne ziel stil tot God : van Hem is mijn heil.
2 Immers is Hij mijn rotssteen en mijn heil : mijn hoog vertrek, ik zal niet grootelijks wankelen.
3 Hoe lang zult gijlieden kwaad aanstichten tegen éénen man : gij allen zult gedood worden; gij zult zijn als een ingebogen wand, een aangestooten muur.
4 Zij raadslagen slechts, om hem van zijne hoogheid te verstooten : zij hebben behagen in leugen, met hunnen mond zegenen zij, maar met hun binnenste vloeken zij.
5 Doch gij, o mijne ziel! zwijg Gode : want van Hem is mijne verwachting.
6 Hij is immers mijn rotssteen en mijn heil : mijn hoog vertrek, ik zal niet wankelen.
7 In God is mijn heil en mijne eer : de rotssteen mijner sterkte, mijne toevlugt is in God.
8 Vertrouw op Hem te aller tijd, o gij volk : stort ulieder hart uit voor zijn aangezigt; God is ons eene toevlugt.
9 Immers zijn de gemeene lieden ijdelheid : de groote lieden zijn leugen; in de weegschaal opgewogen, zouden zij zamen ligter zijn dan de ijdelheid.
10 Vertrouwt niet op onderdrukking, noch op rooverij : wordt niet ijdel, als het vermogen overvloedig aanwast, en zet er het hart niet op.
11 God heeft één ding gesproken, ik heb dit tweemaal gehoord : dat de sterkte Godes is.
12 En de goedertierenheid, o Heer! is uwe : want Gij zult een' iegelijk vergelden naar zijn werk.

PSALM 63. *Deus, Deus meus.*

O GOD, Gij zijt mijn God : ik zoek U in den dageraad;
2 Mijne ziel dorst naar U, mijn vleesch verlangt naar U : in een land, dor en mat, zonder water.
3 Voorwaar ik heb U in het Heiligdom aanschouwd : ziende uwe sterkheid en uwe eer :
4 Want uwe goedertierenheid is beter dan het leven : mijne lippen zouden U prijzen.
5 Alzoo zou ik U loven in mijn leven : in uwen naam zou ik mijne handen opheffen.
6 Mijne ziel zou als met smeer en vettigheid verzadigd worden : en mijn mond zou roemen met vrolijk zingende lippen;
7 Als ik Uwer gedenk op mijne legerstede : zoo peins ik aan U in de nachtwaken.

8 Want Gij zijt mij eene hulp geweest: en in de schaduw uwer vleugelen zal ik vrolijk zingen.
9 Mijne ziel kleeft U achteraan: uwe regterhand ondersteunt mij.
10 Maar dezen, die mijne ziel zoeken tot verwoesting: zullen komen in de onderste plaatsen der aarde.
11 Men zal hen storten door het geweld des zwaards: zij zullen den vossen ten deele worden.
12 Maar de Koning zal zich in God verblijden; een iegelijk, die bij Hem zweert, zal zich beroemen: want de mond der leugensprekers zal gestopt worden.

Psalm 64. *Exaudi, Deus.*

Hoor, o God! mijne stem in mijn geklag: behoed mijn leven voor des vijands schrik.
2 Verberg mij voor den heimelijken raad der boosdoeners: voor de oproerigheid van de werkers der ongeregtigheid.
3 Die hunne tong scherpen als een zwaard: een bitter woord aanleggen als hunnen pijl;
4 Om in verborgene plaatsen den opregten te schieten: haastig schieten zij naar hem, en vreezen niet.
5 Zij sterken zich zelven in eene booze zaak: zij houden spraak van strikken te verbergen; zij zeggen, wie zal ze zien?
6 Zij doorzoeken allerlei schalkheid: ten uiterste doorzoeken zij wat te doorzoeken is; zelfs het binnenste eens mans, en het diepe hart.
7 Maar God zal hen haastig met eenen pijl schieten: hunne plagen zijn er.
8 En hunne tong zal hen doen aanstooten tegen zich zelven: een ieder, die hen ziet, zal zich wegpakken.
9 En alle menschen zullen vreezen, en Gods werk verkondigen: en zijn doen verstandelijk aanmerken.
10 De regtvaardige zal zich verblijden in den Heer, en op Hem betrouwen: en alle opregten van hart zullen zich beroemen.

Dag 12. AVONDGEBED.

Psalm 65 *Te decet hymnus.*

De lofzang is in stilheid tot U, o God! in Zion: en U zal de gelofte betaald worden.
2 Gij hoort het gebed: tot U zal alle vleesch komen.
3 Ongeregtige dingen hadden de overhand over mij: maar onze overtredingen, die verzoent Gij.
4 Welgelukzalig is hij, dien Gij verkiest en doet naderen, dat hij wone in uwe voorhoven: wij zullen verzadigd worden met het goed van uw huis, met het heilige van uw paleis.
5 Vreeselijke dingen zult

Gij ons in geregtigheid antwoorden, o God onzes heils: o vertrouwen aller einden der aarde, en der verre gelegenen aan de zee!
6 Die de bergen vastzet door zijne kracht: omgord zijnde met magt.
7 Die het bruisen der zeeën stilt: het bruisen harer golven, en het rumoer der volken.
8 En die op de einden wonen, vreezen voor uwe teekenen: Gij doet de uitgangen des morgens en des avonds juichen.
9 Gij bezoekt het land, en hebbende het begeerig gemaakt: verrijkt Gij het grootelijks;
10 De rivier Gods is vol waters: wanneer Gij het alzoo bereid hebt, maakt gij hunlieder koren gereed.
11 Gij maakt zijne opgeploegde aarde dronken; Gij doet ze dalen in zijne voren: Gij maakt het week door de druppelen, Gij zegent zijn uitspruitsel.
12 Gij kroont het jaar uwer goedheid: en uwe voetstappen druipen van vettigheid.
13 Zij bedruipen de weiden der woestijn: en de heuvelen zijn aangegord met verheuging.
14 De velden zijn bekleed met kudden: en de dalen zijn bedekt met koren; zij juichen, ook zingen zij.

Psalm 66. *Jubilate Deo.*

Juicht Gode, gij gansche aarde: psalmzingt de eer zijns naams, geeft eer zijnen lof.
2 Zegt tot God, hoe vreeselijk zijt Gij in uwe werken: om de grootheid uwer sterkte zullen zich uwe vijanden geveinsdelijk aan U onderwerpen.
3 De gansche aarde aanbidde u: en psalmzinge u, zij psalmzinge uwen naam.
4 Komt en ziet Gods daden: Hij is vreeselijk van werking aan de menschen-kinderen.
5 Hij heeft de zee veranderd in het drooge: zij zijn te voet doorgegaan door de rivier; daar hebben wij ons in Hem verblijd.
6 Hij heerscht eeuwiglijk met zijne magt; zijne oogen houden wacht over de Heidenen: laat de afvalligen niet verhoogd worden.
7 Looft, gij volken! onzen God: en laat hooren de stem zijns roems.
8 Die onze zielen in het leven stelt: en niet toelaat, dat onze voet wankele.
9 Want Gij hebt ons beproefd, o God: Gij hebt ons gelouterd, gelijk men het zilver loutert;
10 Gij hadt ons in het net gebragt: Gij hadt eenen engen band om onze lendenen gelegd;
11 Gij hadt den mensch op ons hoofd doen rijden: wij

waren in het vuur en in het water gekomen, maar Gij hebt ons uitgevoerd in eene overvloeijende verversching.

12 Ik zal met brandofferen in uw huis gaan : ik zal U mijne geloften betalen, die mijne lippen hebben geuit, en mijn mond heeft uitgesproken, als mij bange was.

13 Brandofferen van mergbeesten zal ik U offeren, met rookwerk van rammen : ik zal runderen met bokken bereiden.

14 Komt, hoort toe, o allen gij, die God vreest : en ik zal vertellen, wat Hij aan mijne ziel gedaan heeft.

15 Ik riep tot Hem met mijnen mond : en Hij werd verhoogd onder mijne tong.

16 Had ik naar ongeregtigheid met mijn hart gezien : de Heer zou niet gehoord hebben.

17 Maar zeker, God heeft gehoord : Hij heeft gemerkt op de stem mijns gebeds.

18 Geloofd zij God, die mijn gebed niet heeft afgewend : noch zijne goedertierenheid van mij.

Psalm 67. *Deus misereatur.*

God zij ons genadig en zegene ons : Hij doe zijn aanschijn aan ons lichten.

2 Opdat men op de aarde uwen weg kenne : onder alle Heidenen uw heil.

3 De volken zullen U, o God! loven : de volken, al te maal, zullen U loven.

4 De natiën zullen zich verblijden en juichen : omdat Gij de volken zult rigten in regtmatigheid; en de natiën op de aarde, die zult Gij leiden.

5 De volken zullen U, o God! loven : de volken, al te maal, zullen U loven.

6 De aarde geeft haar gewas : God, onze God, zal ons zegenen.

7 God zal ons zegenen : en alle einden der aarde zullen Hem vreezen.

Dag 13. MORGENGEBED.

Psalm 68. *Exurgat Deus.*

God zal opstaan, zijne vijanden zullen verstrooid worden : en zijne haters zullen van zijn aangezigt vlieden.

2 Gij zult hen verdrijven, gelijk rook verdreven wordt : gelijk was voor het vuur smelt, zullen de goddeloozen vergaan van Gods aangezigt.

3 Maar de regtvaardigen zullen zich verblijden, zij zullen van vreugde opspringen voor Gods aangezigt : en van blijdschap vrolijk zijn.

4 Zingt Gode, psalmzingt zijnen naam : hoogt de wegen voor Dien, die in de vlakke velden rijdt, omdat zijn naam is Heer; en springt op van vreugde voor zijn aangezigt.

5 Hij is een vader der weezen, en een Regter der wedu-

wen : God, in de woonstede
zijner heiligheid.
6 Een God, die de eenzamen
zet in een huisgezin, uitvoert,
die in boeijen gevangen zijn :
maar de afvalligen wonen in
het dorre.
7 O God! toen Gij voorhet
aangezigt uws volks uittoogt :
toen Gij daarhenen tradt in
de woestijn ;
8 Daverde de aarde, ook
dropen de hemelen voor Gods
aanschijn : zelfs deze Sinaï,
voor het aanschijn Gods, des
Gods van Israël.
9 Gij hebt zeer milden regen
doen druipen, o God : en Gij
hebt uwe erfenis gesterkt, als
zij mat was geworden.
10 Uwe hoop woonde daar-
in : Gij bereiddet ze door
uwe goedheid voor den ellen-
digen, o God!
11 De Heer gaf te spreken :
der boodschappers van goede
tijdingen was eene groote heir-
schaar.
12 De Koningen der heir-
scharen vloden weg, zij vlo-
den weg : en zij, die te huis
bleef, deelde den roof uit.
13 Al laagt gijlieden tus-
schen twee rijen van steenen,
zoo zult gij toch worden als
vleugelen eener duive : over-
dekt met zilver, en welker
vederen zijn met uitgegraven
geluwen goud.
14 Als de Almagtige de Ko-
ningen daarin verstrooide :
werd zij sneeuwwit als op Zal-
mon.
15 De berg Basan is een berg
Gods : de berg Basan is een
bultige berg.
16 Waarom springt gij op,
gij bultige bergen? dezen
berg heeft God begeerd tot
zijne woning : ook zal er de
Heer wonen in eeuwigheid.
17 Gods wagenen zijn twee-
maal tien duizend, de duizen-
den verdubbeld : de Heer is
onder hen, een Sinaï in heilig-
heid!
18 Gij zijt opgevaren in de
hoogte, Gij hebt de gevan-
genis gevankelijk gevoerd,
Gij hebt gaven genomen om
uit te deelen onder de men-
schen : ja ook de wederhoori-
gen om bij U te wonen, o
Heere God!
19 Geloofd zij de Heer : dag
bij dag overlaadt Hij ons.
Die God is onze zaligheid.
20 Die God is ons een God
van volkomene zaligheid :
en bij den Heer, den Heer,
zijn uitkomsten tegen den
dood.
21 Voorzeker zal God den
kop zijner vijanden verslaan :
den harigen schedel desgenen,
die in zijne schulden wan-
delt.
22 De Heer heeft gezegd,
Ik zal wederbrengen uit Ba-
san : ik zal wederbrengen uit
de diepten der zee;
23 Opdat gij uwen voet, ja
de tong uwer honden : moogt
steken in het bloed van de
vijanden, van een' iegelijk van
hen.
24 O God! zij hebben uwe
gangen gezien : de gangen

mijns Gods, mijns Konings,
in het Heiligdom.
25 De zangers gingen vóór,
de speellieden achter : in
het midden de trommelende
maagden.
26 Looft God in de ge-
meenten : den Heer, gij, die
zijt uit de springader van Is-
raël!
27 Daar is Benjamin de
kleine, die over hen heerschte,
de Vorsten van Juda met
hunne vergadering : de Vor-
sten van Zebulon, de Vorsten
van Nafthali.
28 Uw God heeft uwe
sterkte geboden : sterk, o
God! wat Gij aan ons ge-
wrocht hebt.
29 Om uws tempels wil te
Jerûzalem : zullen U de Ko-
ningen geschenk toebrengen.
30 Scheld het wild gedierte
des riets, de vergadering der
stieren met de kalveren der
volken, en dien, die zich on-
derwerpt met stukken zilvers :
Hij heeft de volken ver-
strooid, die lust hebben in oor-
logen.
31 Prinselijke gezanten zul-
len komen uit Egypte : Moo-
renland zal zich haasten zijne
handen tot God uit te strek-
ken.
32 Gij Koningrijken der
aarde! zingt Gode : psalm-
zingt den Heer;
33 Dien, die daar rijdt in
den hemel der hemelen, die
van ouds is : ziet, Hij geeft
zijne stem, eene stem der
sterkte.
34 Geeft Gode sterkte,
zijne hoogheid is over Israël :
en zijne sterkte in de bovenste
wolken.
35 O God! Gij zijt vreese-
lijk uit uwe Heiligdommen :
de God Israëls, die geeft den
volke sterkte en krachten ;
geloofd zij God!

DAG 13. AVONDGEBED.

PSALM 69. *Salvum me fac.*

VERLOS mij, o God : want
de wateren zijn gekomen tot
aan de ziel.
2 Ik ben gezonken in gron-
deloozen modder, waar men
niet kan staan : ik ben geko-
men in de diepten der wate-
ren, en de vloed overstroomt
mij.
3 Ik ben vermoeid van mijn
roepen, mijne keel is ontsto-
ken : mijne oogen zijn bezwe-
ken, daar ik ben hopende op
mijnen God.
4 Die mij zonder oorzaak
haten, zijn meer dan de haren
mijns hoofds : die mij zoeken
te vernielen, die mij om valsche
oorzaken vijand zijn, zijn
magtig geworden.
5 Wat ik niet geroofd heb,
moet ik alsdan wedergeven :
o God! Gij weet van mijne
dwaasheid, en mijne schulden
zijn voor U niet verborgen.
6 Laat hen door mij niet
beschaamd worden, die U
verwachten, o Heer, Heer der
heirscharen : laat hen door mij
niet te schande worden, die U
zoeken o God Israëls!

7 Want om uwentwil draag ik versmaadheid : schande heeft mijn aangezigt bedekt.
8 Ik ben mijnen broederen vreemd geworden : en onbekend aan mijner moeders kinderen.
9 Want de ijver van uw huis heeft mij verteerd : en de smaadheden dergenen, die U smaden, zijn op mij gevallen.
10 En ik heb geweend in het vasten mijner ziel : maar het is mij geworden tot allerlei smaad.
11 En ik heb eenen zak tot mijn kleed aangedaan : maar ik ben hun tot een spreekwoord geworden;
12 Die in de poort zitten, klappen van mij : en ik ben een snarenspel dergenen, die sterken drank drinken.
13 Maar mij aangaande, mijn gebed is tot U, o Heer : er is een tijd des welbehagens,
14 O God! door de grootheid uwer goedertierenheid : verhoor mij door de getrouwheid uws heils.
15 Ruk mij uit het slijk, en laat mij niet verzinken : laat mij gered worden van mijne haters, en uit de diepten der wateren.
16 Laat den watervloed mij niet overstroomen, en laat de diepte mij niet verslinden : en laat den put zijnen mond over mij niet toesluiten.
17 Verhoor mij, o Heer! want uwe goedertierenheid is goed : zie mij aan naar de grootheid uwer barmhartigheden.
18 En verberg uw aangezigt niet van uwen knecht, want mij is bange : haast U, verhoor mij.
19 Nader tot mijne ziel, bevrijd ze : verlos mij om mijner vijanden wil.
20 Gij weet mijne versmaadheid, en mijne schaamte, en mijne schande : al mijne benaauwers zijn voor U.
21 De versmaadheid heeft mijn hart gebroken, en ik ben zeer zwak : en ik heb gewacht naar medelijden, maar er is geen; en naar vertroosters, maar heb ze niet gevonden.
22 Ja zij hebben mij gal tot mijne spijze gegeven : en in mijnen dorst hebben zij mij edik te drinken gegeven.
23 Hunne tafel worde voor hun aangezigt tot een' strik : en tot volle vergelding tot een' valstrik.
24 Laat hunne oogen duister worden, dat zij niet zien : en doe hunne lendenen gedurig waggelen.
25 Stort over hen uwe gramschap uit : en de hittigheid uws toorns grijpe hen aan.
26 Hun paleis zij verwoest : in hunne tenten zij geen inwoner.
27 Want zij vervolgen, die Gij geslagen hebt : en maken een' praat van de smart uwer verwonden.
28 Doe misdaad tot hunne misdaad : en laat hen niet komen tot uwe geregtigheid.

29 Laat hen uitgedelgd worden uit het boek des levens: en met de regtvaardigen niet aangeschreven worden.
30 Doch ik ben ellendig en in smart: uw heil, o God! zette mij in een hoog vertrek.
31 Ik zal Gods naam prijzen met gezang: en Hem met dankzegging grootmaken.
32 En het zal den Heere aangenamer zijn dan een os: of een gehoornde var, die de klaauwen verdeelt.
33 De zachtmoedigen, dit gezien hebbende, zullen zich verblijden: en gij, die God zoekt, ulieder hart zal leven.
34 Want de Heer hoort de nooddruftigen: en Hij veracht zijne gevangenen niet.
35 Dat Hem prijzen de hemel en de aarde: de zeeën, en al wat daarin wremelt.
36 Want God zal Zion verlossen, en de steden van Juda bouwen: en aldaar zullen zij wonen, en haar erfelijk bezitten;
37 En het zaad zijner knechten zal haar beërven: en de liefhebbers zijns naams zullen daarin wonen.

PSALM 70. *Deus in adjutorium.*

HAAST U, o God! om mij te verlossen: o Heer! tot mijne hulp.
2 Laat hen beschaamd en schaamrood worden, die mijne ziel zoeken: laat hen achterwaarts gedreven en te schande worden, die lust hebben aan mijn kwaad.
3 Laat hen terugkeeren tot loon hunner beschaming: die daar zeggen, ha, ha!
4 Laat in U vrolijk en verblijd zijn allen, die U zoeken: laat de liefhebbers uws heils geduriglijk zeggen, God zij groot gemaakt!
5 Doch ik ben ellendig en nooddruftig: o God! haast U tot mij;
6 Gij zijt mijne hulp en mijn bevrijder: Heer! vertoef niet.

DAG 14. MORGENGEBED.

PSALM 71. *In te, Domine, speravi.*

OP U, o Heer! betrouw ik; laat mij niet beschaamd worden in eeuwigheid: red mij door uwe geregtighed, en bevrijd mij; neig uw oor tot mij, en verlos mij.
2 Wees mij tot eenen rotssteen, om daarin te wonen, om geduriglijk daarin te gaan: Gij hebt bevel gegeven, om mij te verlossen, want Gij zijt mijne steenrots en mijn burg.
3 Mijn God! bevrijd mij van de hand des goddeloozen: van de hand desgenen, die verkeerdelijk handelt, en des opgeblazenen.
4 Want Gij zijt mijne verwachting, Heer, Heer: mijn vertrouwen van mijne jeugd aan.
5 Op U heb ik gesteund van de geboorte aan: van mijner

moeders schoot aan zijt Gij
mijn uithelper; mijn lof is
geduriglijk van U.
6 Ik ben velen als een won-
der geweest : doch Gij zijt
mijne sterke toevlugt.
7 Laat mijnen mond ver-
vuld worden met uwen lof :
den ganschen dag met uwe
heerlijkheid.
8 Verwerp mij niet in den
tijd des ouderdoms : verlaat
mij niet, terwijl mijne kracht
vergaat.
9 Want mijne vijanden spre-
ken van mij, en die op mijne
ziel loeren, beraadslagen te
zamen, zeggende : God heeft
hem verlaten; jaagt na, en
grijpt hem, want er is geen
verlosser.
10 O God! wees niet verre
van mij : mijn God! haast
U tot mijne hulp.
11 Laat hen beschaamd wor-
den, laat hen verteerd wor-
den, die mijne ziel tegen zijn :
laat hen met smaad en schande
overdekt worden, die mijn
kwaad zoeken.
12 Doch ik zal geduriglijk
hopen : en zal al uwen lof
nog grooter maken.
13 Mijn mond zal uwe ge-
regtigheid vertellen, den gan-
schen dag uw heil : hoewel ik
de getallen niet weet.
14 Ik zal heengaan in de
mogendheden des Heeren
Heeren : ik zal uwe gereg-
tigheid vermelden, uwe al-
leen.
15 O God! Gij hebt mij ge-
leerd van mijne jeugd aan :
en tot nog toe verkondig ik
uwe wonderen.
16 Daarom ook, terwijl de
ouderdom en grijsheid daar is,
verlaat mij niet, o God : tot-
dat ik dezen geslachte verkon-
dige uwen arm, allen nako-
melingen uwe magt.
17 Ook is uwe geregtigheid,
o God! tot in de hoogte :
Gij, die groote dingen gedaan
hebt; o God! wie is U gelijk?
18 Gij, die mij vele be-
naauwdheden en kwaden hebt
doen zien, zult mij weder le-
vend maken : en zult mij we-
der ophalen uit de afgronden
der aarde.
19 Gij zult mijne grootheid
vermeerderen : en mij rondom
vertroosten.
20 Ook zal ik U loven met
het instrument der luit, uwe
trouw, mijn God : ik zal U
psalmzingen met de harp, o
Heilige Israëls!
21 Mijne lippen zullen jui-
chen, wanneer ik U zal psalm-
zingen : en mijne ziel, die Gij
verlost hebt.
22 Ook zal mijne tong uwe
geregtigheid den ganschen dag
uitspreken : want zij zijn be-
schaamd, want zij zijn schaam-
rood geworden, die mijn
kwaad zoeken.

PSALM 72. *Deus, judicium.*

O GOD! geef den Koning
uwe regten : en uwe geregtig-
heid den zoon des Konings.
2 Zoo zal hij uw volk rigten
met geregtigheid : en uwe el-
lendigen met regt.

3 De bergen zullen den volke
vrede dragen : ook de heuve-
len met geregtigheid.
4 Hij zal de ellendigen des
volks rigten : hij zal de kin-
deren des nooddruftigen ver-
lossen, en den verdrukker ver-
brijzelen.
5 Zij zullen U vreezen, zoo
lang de zon en maan zullen
zijn : van geslachte tot ge-
slachte.
6 Hij zal nederdalen als een
regen op het nagras : als de
druppelen, die de aarde be-
vochtigen.
7 In zijne dagen zal de regt-
vaardige bloeijen : en de veel-
heid van vrede, totdat de maan
niet meer zij.
8 En hij zal heerschen van
de zee tot aan de zee : en van
de rivier tot aan de einden der
aarde.
9 De ingezetenen van dorre
plaatsen zullen voor zijn aan-
gezigt knielen : en zijne vi-
janden zullen het stof lek-
ken.
10 De Koningen van Tharsis
en de eilanden zullen geschen-
ken aanbrengen : de Koningen
van Scheba en Seba zullen
vereeringen toevoeren.
11 Ja alle Koningen zullen
zich voor hem nederbuigen :
alle Heidenen zullen hem die-
nen.
12 Want hij zal den nood-
druftigen redden, die daar
roept : mitsgaders den ellendi-
gen, en die geen' helper heeft.
13 Hij zal den armen en
nooddruftigen verschoonen :
en de zielen der nooddruftigen
verlossen.
14 Hij zal hunne zielen van
list en geweld bevrijden : en
hun bloed zal dierbaar zijn in
zijne oogen.
15 En hij zal leven; en men
zal hem geven van het goud
van Scheba : en men zal ge-
duriglijk voor hem bidden;
den ganschen dag zal men hem
zegenen.
16 Is er eene hand vol ko-
ren in het land op de hoogte
der bergen : de vrucht daar-
van zal ruischen als de Liba-
non; en die van de stad zul-
len bloeijen als het kruid der
aarde.
17 Zijn naam zal zijn tot in
eeuwigheid; zoo lang als er
de zon is, zal zijn naam van
kind tot kind voortgeplant
worden : en zij zullen in hem
gezegend worden; alle Hei-
denen zullen hem welgelukza-
lig roemen.
18 Geloofd zij de Heere
God, de God Israëls : die al-
leen wonderen doet.
19 En geloofd zij de naam
zijner heerlijkheid tot in eeu-
wigheid : en de gansche aarde
worde met zijne heerlijkheid
vervuld. Amen, ja Amen.

Dag 14. AVONDGEBED.

Psalm 73. *Quam bonus Israel!*

Immers is God Israël goed :
dengenen, die rein van harte
zijn.

2 Maar mij aangaande, mijne
voeten waren bijna uitgewe-
ken : mijne treden waren bij-
kans uitgeschoten.
3 Want ik was nijdig op de
dwazen : ziende der godde-
loozen vrede.
4 Want er zijn geene banden
tot hunnen dood toe : en hunne
kracht is frisch.
5 Zij zijn niet in de moeite
als andere menschen : en wor-
den met andere menschen niet
geplaagd.
6 Daarom omringt hen de
hoovaardij als eene keten : het
geweld bedekt hen als een ge-
waad.
7 Hunne oogen puilen uit
van vet : zij gaan de inbeel-
dingen des harten te boven.
8 Zij mergelen de lieden uit,
en spreken booselijk van ver-
drukking : zij spreken uit de
hoogte.
9 Zij zetten hunnen mond
tegen den hemel : en hunne
tong wandelt op de aarde.
10 Daarom keert zich zijn
volk hiertoe : als hun wate-
ren eens vollen bekers worden
uitgedrukt.
11 Dat zij zeggen, hoe zou
het God weten : en zou er
wetenschap zijn bij den Aller-
hoogsten ?
12 Ziet, dezen zijn godde-
loos ; nogtans hebben zij rust
in de wereld, zij vermenigvul-
digen het vermogen : immers
heb ik te vergeefs mijn hart
gezuiverd, en mijne handen in
onschuld gewasschen.
13 Dewijl ik den ganschen
dag geplaagd ben : en mijne
straffing is er alle morgens.
14 Indien ik zou zeggen, ik
zal ook alzoo spreken : ziet,
zoo zou ik trouweloos zijn aan
het geslacht uwer kinderen.
15 Nogtans heb ik gedacht
om dit te mogen verstaan :
maar het was moeite in mijne
oogen ;
16 Totdat ik in Gods heilig-
dommen inging : en op hun
einde merkte.
17 Immers zet Gij hen op
gladde plaatsen : Gij doet hen
vallen in verwoestingen.
18 Hoe worden zij als in een
oogenblik tot verwoesting
nemen een einde, worden te
niet van verschrikkingen !
19 Als een droom na het ont-
waken : als Gij opwaakt, o
Heer ! dan zult Gij hun
beeld verachten.
20 Als mijn hart opgezwollen
was : en ik in mijne nieren
geprikkeld werd ;
21 Toen was ik onvernuftig
en wist niets : ik was een
groot beest bij U.
22 Ik zal dan geduriglijk
bij U zijn : Gij hebt mijne
regterhand gevat ;
23 Gij zult mij leiden door
uwen raad : en daarna zult
Gij mij in eerlijkheid opne-
men.
24 Wien heb ik nevens U in
den hemel : nevens U lust mij
ook niets op de aarde.
25 Bezwijkt mijn vleesch en
mijn hart : zoo is God de rots-
steen mijns harten, en mijn
deel in eeuwigheid.

26 Want ziet, die verre van
U zijn, zullen vergaan: Gij
roeit uit, al wie van U af-
hoereert;
27 Maar mij aangaande, het
is mij goed nabij God te we-
zen: ik zet mijn betrouwen op
den Heere Heere, om al uwe
werken te vertellen.

Psalm 74. *Ut quid, Deus?*

O God! waarom verstoot
Gij in eeuwigheid: waarom
zou uw toorn rooken tegen de
schapen uwer weide?
2 Gedenk aan uwe verga-
dering: die Gij van ouds ver-
worven hebt;
3 De roede uwer erfenis, die
Gij verlost hebt: den berg
Zion, waarop Gij gewoond
hebt.
4 Hef uwe voeten op tot de
eeuwige verwoestingen: de
vijand heeft alles in het Heilig-
dom verdorven.
5 Uwe wederpartijders heb-
ben in het midden van uwe
vergaderplaatsen gebruld: zij
hebben hunne teekenen tot
teekenen gesteld.
6 Een ieder werd er bekend
als een, die de bijlen omhoog
aanbrengt: in de digtigheid
van een geboomte.
7 Alzoo hebben zij nu der-
zelver graveerselen zamen:
met houweelen en beukhamers
in stukken geslagen.
8 Zij hebben uwe Heiligdom-
men in het vuur gezet: ter
aarde toe hebben zij de wo-
ning uws naams ontheiligd.
9 Zij hebben in hun hart ge-
zegd, laat ze ons te zamen
uitplunderen: zij hebben alle
Gods vergaderplaatsen in het
land verbrand.
10 Wij zien onze teekenen
niet; er is geen Profeet meer:
noch iemand bij ons, die weet,
hoe lang.
11 Hoe lang, o God! zal de
wederpartijder smaden: zal
de vijand uwen naam in eeu-
wigheid lasteren?
12 Waarom trekt Gij uwe
hand, ja uwe regterhand, af:
trek haar uit het midden van
uwen boezem, maak een einde.
13 Evenwel is God mijn Ko-
ning van ouds af: die verlos-
singen werkt in het midden
der aarde.
14 Gij hebt door uwe sterkte
de zee gespleten: Gij hebt de
koppen der draken in de wa-
teren verbroken.
15 Gij hebt de koppen des
Leviathans verpletterd: Gij
hebt hem tot spijze gegeven
aan het volk in dorre plaat-
sen.
16 Gij hebt eene fontein en
beek gekliefd: Gij hebt sterke
rivieren uitgedroogd.
17 De dag is uwe, ook is de
nacht uwe: Gij hebt het licht
en de zon bereid.
18 Gij hebt al de palen der
aarde gesteld: zomer en win-
ter, die hebt Gij geformeerd.
19 Gedenk hieraan, de vij-
and heeft den Heer gesmaad:
en een dwaas volk heeft uwen
naam gelasterd.
20 Geef aan het wild ge-

dierte de ziel uwer tortelduif niet over : vergeet den hoop uwer ellendigen niet in eeuwigheid.
21 Aanschouw het verbond : want de duistere plaatsen des lands zijn vol woningen van geweld.
22 Laat den verdrukten niet beschaamd wederkeeren : laat den ellendigen en nooddruftigen uwen naam prijzen.
23 Sta op, o God! twist uwe twistzaak : gedenk der smaadheid, die U van den dwazen wedervaart den ganschen dag.
24 Vergeet niet het geroep uwer wederpartijders : het getier dergenen, die tegen U opstaan, klimt geduriglijk op.

DAG 15. MORGENGEBED.

PSALM 75. *Confitebimur tibi.*

WIJ loven U, o God : wij loven,
2 Dat uw naam nabij is : men vertelt uwe wonderen.
3 Als ik het bestemde ambt zal ontvangen hebben : zoo zal ik gansch regt rigten.
4 Het land en al zijne inwoners waren versmolten : maar ik heb zijne pilaren vastgemaakt.
5 Ik heb gezegd tot de onzinnigen, weest niet onzinnig : en tot de goddeloozen, verhoogt den hoorn niet.
6 Verhoogt uwen hoorn niet omhoog : spreekt niet met stijven hals.
7 Want het verhoogen komt niet uit het oosten, noch uit het westen : noch uit de woestijn ;
8 Maar God is Regter : Hij vernedert dezen, en verhoogt genen.
9 Want in des Heeren hand is een beker, en de wijn is beroerd : vol van mengeling, en Hij schenkt daaruit ;
10 Doch alle goddeloozen der aarde : zullen zijnen droesem uitzuigende drinken.
11 En ik zal het in eeuwigheid verkondigen : ik zal den God Jakobs psalmzingen.
12 En ik zal alle hoornen der goddeloozen afhouwen : de hoornen des regtvaardigen zullen verhoogd worden.

PSALM 76. *Notus in Judæa.*

GOD is bekend in Juda : zijn naam is groot in Israël.
2 En in Salem is zijne hut : en zijne woning in Zion.
3 Aldaar heeft Hij verbroken de vurige pijlen van den boog : het schild, en het zwaard, en den krijg.
4 Gij zijt doorluchtiger en heerlijker : dan de roofbergen.
5 De stouthartigen zijn beroofd geworden ; zij hebben hunnen slaap gesluimerd : en geene van de dappere mannen hebben hunne handen gevonden.
6 Van uw schelden, o God van Jakob : is zamen wagen en paard in slaap gezonken.
7 Gij, vreeselijk zijt Gij : en wie zal voor uw aangezigt

bestaan, van den tijd uws
toorns af?
8 Gij deedt een oordeel hoo-
ren uit den hemel : de aarde
vreesde, en werd stil;
9 Als God opstond ten oor-
deel : om alle zachtmoedigen
der aarde te verlossen.
10 Want de grimmigheid des
menschen zal U loffelijk ma-
ken : het overblijfsel der grim-
migheden zult Gij opbinden.
11 Doet geloften en betaalt
ze den Heere uwen God, allen
gij, die rondom Hem zijt :
laat hen Dien, die te vreezen
is, geschenken brengen.
12 Die den geest der Vorsten
als druiven afsnijdt . die den
Koningen der aarde vreese-
lijk is.

Psalm 77. *Voce mea ad Dominum.*

Mijne stem is tot God, en ik
roep : mijne stem is tot God,
en Hij zal het oor tot mij
neigen.
2 Ten dage mijner benaauwd-
heid zocht ik den Heer : mijne
hand was des nachts uitge-
strekt, en liet niet af; mijne
ziel weigerde getroost te wor-
den.
3 Dacht ik aan God, zoo
maakte ik misbaar : peinsde
ik, zoo werd mijne ziel over-
stelpt.
4 Gij hieldt mijne oogen wa-
kende : ik was verslagen, en
sprak niet.
5 Ik overdacht de dagen van
ouds : de jaren der eeuwen.
6 Ik dacht aan mijn snaren-
spel : in den nacht overleide
ik in mijn hart, en mijn geest
onderzocht :
7 Zal dan de Heer in eeu-
wigheden verstooten : en
voortaan niet meer goed-
gunstig zijn?
8 Houdt zijne goedertieren-
heid in eeuwigheid op : heeft
de toezegging een einde, van
geslachte tot geslachte?
9 Heeft God vergeten gena-
dig te zijn : heeft Hij zijne
barmhartigheden door toorn
toegesloten?
10 Daarna zeide ik, dit
krenkt mij : maar de regter-
hand des Allerhoogsten ver-
andert.
11 Ik zal de daden des Hee-
ren gedenken : ja ik zal ge-
denken uwe wonderen van
ouds her;
12 En zal al uwe werken be-
trachten : en van uwe daden
spreken.
13 O God! uw weg is in
het heiligdom : wie is een
groot God, gelijk God?
14 Gij zijt die God, die won-
der doet : Gij hebt uwe sterkte
bekend gemaakt onder de
volken.
15 Gij hebt uw volk door
uwen arm verlost : de kinde-
ren van Jakob en van Jozef.
16 De wateren zagen U, o
God! de wateren zagen U,
zij beefden : ook waren de af-
gronden beroerd.
17 De dikke wolken goten
water uit; de bovenste wolken
gaven geluid : ook gingen uwe
pijlen daarhenen.

18 Het geluid uws donders was in het ronde : de bliksemen verlichtten de wereld ; de aarde werd beroerd en daverde.
19 Uw weg was in de zee, en uw pad in groote wateren : en uwe voetstappen werden niet bekend.
20 Gij leiddet uw volk, als eene kudde : door de hand van Mozes en Aäron.

DAG 15. AVONDGEBED.

PSALM 78. *Attendite, popule.*

O MIJN volk ! neem mijne leer ter ooren : neigt ulieder oor tot de redenen mijns monds.
2 Ik zal mijnen mond opendoen met spreuken : ik zal verborgenheden overvloediglijk uitstorten, van ouds her ;
3 Die wij gehoord hebben en weten : en onze vaders ons verteld hebben.
4 Wij zullen het niet verbergen voor hunne kinderen, voor het navolgende geslacht : vertellende de loffelijkheden des Heeren, en zijne sterkheid, en zijne wonderen, die Hij gedaan heeft.
5 Want Hij heeft eene getuigenis opgerigt in Jakob, en eene wet gesteld in Israël : die Hij onzen vaderen geboden heeft, dat zij ze hunnen kinderen zouden bekend maken.
6 Opdat het navolgende geslacht die weten zou : de kinderen, die geboren zouden worden ;
7 En zouden opstaan : en vertellen ze hunnen kinderen.
8 En dat zij hunne hoop op God zouden stellen : en Gods daden niet vergeten, maar zijne geboden bewaren.
9 En dat zij niet zouden worden gelijk hunne vaders, een wederhoorig en wederspannig geslacht : een geslacht, dat zijn hart niet rigtte, en welks geest niet getrouw was met God.
10 (De kinderen van Efraïm : gewapende boogschutters, keerden om ten dage des strijds.)
11 Zij hielden Gods verbond niet : en weigerden te wandelen in zijne wet.
12 En zij vergaten zijne daden : en zijne wonderen, die Hij hun had doen zien.
13 Voor hunne vaderen had Hij wonder gedaan, in Egypteland : in het veld van Zoan.
14 Hij kliefde de zee, en deed er hen doorgaan : en de wateren deed Hij staan als eenen hoop.
15 En Hij leidde hen des daags met eene wolk : en den ganschen nacht met een licht des vuurs.
16 Hij kliefde de rotssteenen in de woestijn : en drenkte hen overvloedig, als uit afgronden.
17 Want Hij bragt stroomen voort uit de steenrots : en deed de wateren afdalen als rivieren.
18 Nog voeren zij wijders voort tegen Hem te zondi-

gen : verbitterende den Aller-
hoogsten in de dorre wilder-
nis.
19 En zij verzochten God in
hun hart : begeerende spijze
naar hunnen lust.
20 En zij spraken tegen God,
zij zeiden : zou God eene
tafel kunnen toerigten in de
woestijn ?
21 Ziet, Hij heeft den rots-
steen geslagen, dat er wateren
uitvloeiden, en beken over-
vloediglijk uitbraken : zou Hij
ook brood kunnen geven ?
zou Hij zijnen volke vleesch
toebereiden ?
22 Daarom hoorde de Heer,
en werd verbolgen : en een
vuur werd ontstoken tegen
Jakob, en toorn ging ook op
tegen Israël ;
23 Omdat zij in God niet
geloofden : en op zijn heil niet
vertrouwden.
24 Daar Hij de wolken van
boven gebood : en de deuren
des hemels opende ;
25 En regende op hen het
Man om te eten : en gaf hun
hemelsch koren.
26 Een iegelijk at het brood
der Magtigen : Hij zond hun
teerkost tot verzadiging.
27 Hij dreef den oostewind
voort in den hemel : en voerde
den zuidewind aan door zijne
sterkte ;
28 En regende op hen vleesch
als stof : en gevleugeld gevo-
gelte als zand der zeeën ;
29 En deed het vallen in het
midden zijns legers : rondom
zijne woningen.
30 Toen aten zij, en werden
zeer zat ; zoodat Hij hun
hunnen lust toebragt : zij wa-
ren nog niet vervreemd van
hunnen lust,
31 Hunne spijze was nog in
hunnen mond, als Gods toorn
tegen hen opging, dat Hij van
hunne vetsten doodde : en de
uitgelezenen van Israël neder-
velde.
32 Boven dit alles zondigden
zij nog : en geloofden niet,
door zijne wonderen.
33 Dies deed Hij hunne da-
gen vergaan in ijdelheid : en
hunne jaren in verschrikking.
34 Als Hij hen doodde, zoo
vraagden zij naar Hem : en
keerden weder, en zochten
God vroeg ;
35 En gedachten, dat God
hun rotssteen was : en God,
de Allerhoogste, hun ver-
losser.
36 En zij vleiden Hem met
hunnen mond : en logen Hem
met hunne tong.
37 Want hun hart was niet
regt met Hem : en zij wa-
ren niet getrouw in zijn ver-
bond.
38 Doch Hij, barmhartig
zijnde, verzoende de ongereg-
tigheid : en verdierf hen niet ;
39 Maar wendde dikwijls
zijnen toorn af : en wekte
zijne gansche grimmigheid
niet op.
40 En Hij dacht, dat zij
vleesch waren : een wind,
die henengaat en niet weder-
keert.
41 Hoe dikwijls verbitterden

zij Hem in de woestijn : de-
den hem smart aan in de wil-
dernis!
42 Want zij kwamen al we-
der, en verzochten God : en
stelden den Heiligen Israëls
een perk.
43 Zij dachten niet aan zijne
hand : aan den dag, toen Hij
hen van den wederpartijder
verloste;
44 Hoe Hij zijne teekenen
stelde in Egypte : en zijne
wonderheden in het veld van
Zoan ;
45 En hunne vloeden in bloed
veranderde : en hunne stroo-
men, opdat zij niet zouden
drinken.
46 Hij zond eene vermenging
van ongedierte onder hen, dat
hen verteerde : en vorschen,
die hen verdorven.
47 En Hij gaf hun gewas
den kruidworm : en hunnen
arbeid den sprinkhaan.
48 Hij doodde hunnen wijn-
stok door den hagel : en hunne
wilde vijgeboomen door vuri-
gen hagelsteen.
49 Ook gaf Hij hun vee den
hagel over ; en hunne beesten
aan de vurige kolen.
50 Hij zond onder hen de
hittigheid zijns toorns, ver-
bolgenheid, en verstoordheid,
en benaauwdheid : met uitzen-
ding der boden van veel
kwaads.
51 Hij woog een pad voor
zijnen toorn; Hij onttrok
hunne ziel niet van den dood :
en hun gedierte gaf Hij aan
de pestilentie over.
52 En Hij sloeg al het eerst-
geborene in Egypte : het be-
ginsel der krachten in de ten-
ten van Cham.
53 En Hij voerde zijn volk
als schapen : en leidde hen, als
eene kudde, in de woestijn.
54 Ja Hij leidde hen zeker,
zoodat zij niet vreesden : want
de zee had hunne vijanden
overdekt.
55 En Hij bragt hen tot de
landpale zijner heiligheid : tot
dezen berg, dien zijne regter-
hand verkregen heeft.
56 En Hij verdreef voor hun
aangezigt de Heidenen : en
deed hen vallen in het snoer
hunner erfenis, en deed de
stammen Israëls in hunne ten-
ten wonen.
57 Maar zij verzochten en
verbitterden God, den Aller-
hoogsten : en onderhielden
zijne getuigenissen niet.
58 En zij weken terug, en
handelden trouweloosljk, ge-
lijk hunne vaders : zij zijn
omgekeerd, als een bedriege-
lijke boog.
59 En zij verwekten Hem
tot toorn door hunne hoogten :
en verwekten Hem tot ijver
door hunne gesnedene beelden.
60 God hoorde het en werd
verbolgen : en versmaadde
Israël zeer.
61 Dies verliet hij den Ta-
bernakel te Silo : de Tent, die
Hij tot eene woning gesteld
had onder de menschen.
62 En Hij gaf zijne sterkte
in de gevangenis : en zijne

heerlijkheid in de hand des
wederpartijders.
63 En Hij leverde zijn volk
over ten zwaarde: en werd
verbolgen tegen zijne erfe-
nis.
64 Het vuur verteerde hunne
jongelingen: en hunne jonge
dochters werden niet gepre-
zen.
65 Hunne Priesters vielen
door het zwaard: en hunne
weduwen weenden niet.
66 Toen ontwaakte de Heer,
als een slapende: als een held,
die juicht van den wijn.
67 En Hij sloeg zijne weder-
partijders aan het achterste:
Hij deed hun eeuwige smaad-
heid aan.
68 Doch hij verwierp de tent
van Jozef: en den stam van
Efraïm verkoos Hij niet.
69 Maar Hij verkoos den
stam van Juda: den berg
Zion, dien Hij liefhad.
70 En Hij bouwde zijn Hei-
ligdom als hoogten: als de
aarde, die Hij gegrond heeft
in eeuwigheid.
71 En Hij verkoos zijnen
knecht David: en nam hem
van de schaapskooijen;
72 Van achter de zogende
schapen deed Hij hem komen:
om te weiden Jakob, zijn volk,
en Israël, zijne erfenis.
73 Ook heeft Hij hen ge-
weid naar de opregtheid zijns
harten: en heeft hen geleid
met een zeer verstandig beleid
zijner handen.

Dag 16. MORGENGEBED.

Psalm 79. *Deus, venerunt.*

O God! Heidenen zijn ge-
komen in uwe erfenis: zij
hebben den Tempel uwer hei-
ligheid verontreinigd, zij heb-
ben Jerûzalem tot steenhoo-
pen gesteld.
2 Zij hebben de doode lig-
chamen uwer knechten aan
het gevogelte des hemels tot
spijs gegeven: het vleesch
uwer gunstgenooten aan het
gedierte des lands.
3 Zij hebben hun bloed rond-
om Jerûzalem als water ver-
goten: en er was niemand, die
hen begroef.
4 Wij zijn onzen naburen
eene smaadheid geworden:
een spot en schimp dien, die
rondom ons zijn.
5 Hoe lang, Heer! zult Gij
eeuwiglijk toornen: zal uw
ijver als vuur branden?
6 Stort uwe grimmigheid uit
over de Heidenen, die U niet
kennen: en over de Koning-
rijken, die uwen naam niet
aanroepen.
7 Want men heeft Jakob op-
gegeten: en zij hebben zijne
liefelijke woning verwoest.
8 Gedenk ons de vorige mis-
daden niet; haast U, laat uwe
barmhartigheden ons vóórko-
men: want wij zijn zeer dun
geworden.
9 Help ons, o God onzes
heils! ter oorzake van de eer
uws naams: en red ons, en
doe verzoening over onze zon-
den, om uws naams wil.

10 Waarom zouden de Heidenen zeggen : waar is hun God?

11 Laat de wraak des vergoten bloeds uwer knechten : onder de Heidenen voor onze oogen bekend worden.

12 Laat het gekerm der gevangenen voor uw aanschijn komen : behoud overig de kinderen des doods, naar de grootheid uws arms.

13 En geef onzen naburen zevenvoudig weder in hunnen schoot hunnen smaad : waarmede zij u, o Heer! gesmaad hebben.

14 Zoo zullen wij, uw volk en de schapen uwer weide, U loven in eeuwigheid, van geslachte tot geslachte : wij zullen uwen roem vertellen.

Psalm 80. *Qui regis Israel.*

O Herder Israëls! neem ter ooren, die Jozef als schapen leiddet : die tusschen de Cherubim zit, verschijn blinkende.

2 Wek uwe magt op voor het aangezigt van Efraïm, en Benjamin, en Manasse : en kom tot onze verlossing.

3 O God! breng ons weder : en laat uw aanschijn lichten, zoo zullen wij verlost worden.

4 O Heer, God der heirscharen : hoe lang zult Gij rooken tegen het gebed uws volks?

5 Gij spijst hen met tranenbrood : en drenkt hen met tranen uit een drieling.

6 Gij hebt ons onzen naburen tot eenen twist gesteld : en onze vijanden spotten onder zich.

7 O God der heirscharen! breng ons weder : en laat uw aangezigt lichten, zoo zullen wij verlost worden.

8 Gij hebt eenen wijnstok uit Egypte overgebragt : hebt de Heidenen verdreven, en hebt denzelven geplant;

9 Gij hebt de plaats voor hem bereid : en zijne wortelen doen inwortelen, zoodat hij het land vervuld heeft.

10 De bergen zijn met zijne schaduw bedekt geweest : en zijne ranken waren als cederboomen Gods.

11 Hij schoot zijne ranken uit tot aan de zee : en zijne scheuten tot aan de rivier.

12 Waarom hebt Gij zijne muren doorgebroken : zooda allen, die den weg voorbijgaan hem plukken?

13 Het zwijn uit het wou heeft hem uitgewroet : en he wild des velds heeft hem af geweid.

14 O God der heirscharen keer toch weder, aanschou uit den hemel : en zie, en be zoek dezen wijnstok,

15 En den stam, dien uw regterhand geplant heeft : e dat om den zoon, dien Gij gesterkt hebt :

16 Hij is met vuur verbran hij is afgehouwen : zij kome om van het schelden uws aan gezigts.

17 Uwe hand zij over de man uwer regterhand : ove

les menschen zoon, dien Gij
J gesterkt hebt.
18 Zoo zullen wij van U niet
erugkeeren : behoud ons in
et leven, zoo zullen wij uwen
aam aanroepen.
19 O Heer, God der heir-
charen! breng ons weder :
aat uw aanschijn lichten, zoo
ullen wij verlost worden.

PSALM 81. *Exultate Deo.*

ZINGT vrolijk Gode, onze
terkte : juicht den God van
akob.
2 Heft eenen Psalm op, en
eeft de trommel : de liefe-
jke harp met de luit.
3 Blaast de bazuin in de
ieuwe maan : ter bestemder
jd, op onzen feestdag.
4 Want dit is eene inzetting
Israël : een regt van den
od Jakobs.
5 Hij heeft het gezet tot
ene getuigenis in Jozef : als
ij uitgetogen was tegen
gypteland ; alwaar ik ge-
oord heb eene spraak, die ik
et verstond :
6 Ik heb zijnen schouder van
en last onttrokken : zijne
nden zijn van de potten ont-
agen.
7 In de benaauwdheid riept
j, en Ik hielp u uit : Ik ant-
oordde u uit de schuilplaats
s donders ;
8 Ik beproefde u : aan de
ateren van Meríba.
9 Mijn volk! zeide Ik, hoor
e, en Ik zal onder u betui-
n : Israël, of gij naar Mij
ordet!
10 Er zal onder u geen uit-
landsch God wezen : en gij
zult u voor geenen vreemden
God nederbuigen.
11 Ik ben de Heer, uw God,
die u heb opgevoerd uit het
land van Egypte : doe uwen
mond wijd open, en Ik zal
hem vervullen.
12 Maar mijn volk heeft
mijne stem niet gehoord : en
Israël heeft Mijner niet gewild.
13 Dies heb Ik het overge-
geven in het goeddunken huns
harten : dat zij wandelden in
hunne raadslagen.
14 Och, dat mijn volk naar
Mij gehoord had : dat Israël
in mijne wegen gewandeld
had!
15 In kort zou Ik hunne
vijanden gedempt hebben : en
mijne hand gewend hebben
tegen hunne wederpartijders.
16 Die den Heer haten, zou-
den zich Hem geveinsdelijk
onderworpen hebben : maar
hunlieder tijd zou eeuwig ge-
weest zijn.
17 En Hij zou het gespijsd
hebben met het vette der
tarwe : ja Ik zou u verzadigd
hebben met honig uit de rots-
steenen.

DAG 16. AVONDGEBED.

PSALM 82. *Deus stetit.*

GOD staat in de vergaderinge
Godes : Hij oordeelt in het
midden der Goden :
2 Hoe lang zult gijlieden
onregt oordeelen : en het aan-

gezigt der goddeloozen aannemen?
3 Doet regt den armen en den wees: regtvaardigt den verdrukten en den armen.
4 Verlost den armen en den behoeftigen: rukt hem uit der goddeloozen hand.
5 Zij weten niet, en verstaan niet, zij wandelen steeds in duisternis: dies wankelen alle fondamenten der aarde.
6 Ik heb wel gezegd, gij zijt Goden: en gij zijt alle kinderen des Allerhoogsten:
7 Nogtans zult gij sterven als een mensch: en als één van de Vorsten zult gij vallen.
8 Sta op, o God! oordeel het aardrijk: want Gij bezit alle natiën

PSALM 83. *Deus, quis similis?*

O GOD! zwijg niet, houd U niet als doof: en zijt niet stil, o God!
2 Want zie, uwe vijanden maken getier: en uwe haters steken het hoofd op.
3 Zij maken listiglijk eenen heimelijken aanslag tegen uw volk: en beraadslagen zich tegen uwe verborgenen.
4 Zij hebben gezegd, komt, en laat ons hen uitroeijen, dat zij geen volk meer zijn: dat aan den naam Israëls niet meer gedacht worde.
5 Want zij hebben in het hart te zamen geraadslaagd: tegen U hebben zij een verbond gemaakt;
6 De tenten van Edom en der Ismaëlieten: Moab en d
Hagarenen;
7 Gebal, en Ammon, e
Amalek: Palestina met d
inwoners van Tyrus.
8 Ook heeft zich Assur b
hen gevoegd: zij zijn den ki
deren van Lot tot eenen ar
geweest.
9 Doe hun als Midian: a
Sísera, als Jabin aan de bee
Kison;
10 Die verdelgd zijn te E
dor: zij zijn geworden t
drek der aarde.
11 Maak hen en hun
Prinsen als Oreb en als Zeël
en al hunne Vorsten als Zeba
en als Zalmûna;
12 Die zeiden, Laat ons d
schoone woningen Gods: vo
ons in erfelijke bezitting n
men.
13 Mijn God! maak hen a
een' wervel: als stoppel
voor den wind.
14 Gelijk het vuur een wo
verbrandt: en gelijk de vla
de bergen aansteekt;
15 Vervolg hen alzoo m
uw onweder: en verschr
hen met uwen draaiwind.
16 Maak hun aangezigt v
schande: opdat zij, o Hee
uwen naam zoeken.
17 Laat hen beschaamd
verschrikt wezen tot in ee
wigheid: en laat hen schaa
rood worden, en omkomen.
18 Opdat zij weten, dat G
alleen met uwen naam zijt
Heer: de Allerhoogste o
de gansche aarde.

Psalm 84. *Quam dilecta!*

Hoe liefelijk zijn uwe wo-
ingen : o Heer der heir-
charen!
2 Mijne ziel is begeerig, en
ezwijkt ook van verlangen,
aar de voorhoven des Hee-
en : mijn hart en mijn vleesch
oepen uit tot den levenden
God.
3 Zelfs vindt de musch een
uis, en de zwaluw een nest
oor zich, waar zij hare jongen
egt : bij uwe altaren, Heer
er heirscharen, mijn Koning,
n mijn God!
4 Welgelukzalig zijn zij, die
n uw huis wonen : zij prijzen
J gestadiglijk.
5 Welgelukzalig is de mensch,
viens sterkte in U is : in wel-
er hart de gebaande wegen
ijn.
6 Als zij door het dal der
moerbeziënboomen doorgaan,
tellen zij Hem tot eene fon-
ein : ook zal de regen hen
ansch rijkelijk overdekken.
7 Zij gaan van kracht tot
racht : een iegelijk van hen
al verschijnen voor God in
Sion.
8 Heer, God der heirscha-
en! hoor mijn gebed : neem
et ter ooren, o God van Ja-
ob!
9 O God, onze schild! zie :
n aanschouw het aangezigt
ws Gezalfden.
10 Want één dag in uwe
oorhoven : is beter dan dui-
end elders;
11 Ik koos liever aan den
dorpel in het huis mijns Gods
te wezen : dan lang te wonen
in de tenten der goddeloos-
heid.
12 Want God, de Heer, is
eene zon en schild : de Heer
zal genade en eere geven; Hij
zal het goede niet onthouden
dengenen, die in opregtheid
wandelen.
13 Heer der heirscharen :
welgelukzalig is de mensch,
die op U vertrouwt.

Psalm 85. *Benedixisti, Domine.*

Gij zijt uwen lande gunstig
geweest, Heer : de gevangenis
van Jakob hebt Gij gewend.
2 De misdaad uws volks hebt
Gij weggenomen : Gij hebt
al hunne zonden bedekt.
3 Gij hebt weggenomen al
uwe verbolgenheid : Gij hebt
U gewend van de hittigheid
uws toorns.
4 Breng ons weder, o God
onzes heils : en doe te niet uwe
toornigheid over ons.
5 Zult Gij eeuwiglijk tegen
ons toornen : zult Gij uwen
toorn uitstrekken van geslachte
tot geslachte?
6 Zult Gij ons niet weder
levend maken : opdat uw volk
zich in U verblijde?
7 Toon ons uwe goedertieren-
heid, o Heer : en geef ons uw
heil.
8 Ik zal hooren wat God, de
Heer, spreken zal : want Hij
zal tot zijn volk en tot zijne
gunstgenooten van vrede spre-

ken; maar dat zij niet weder tot dwaasheid keeren.

9 Zekerlijk, zijn heil is nabij dengenen, die Hem vreezen: opdat in ons land eere wone.

10 De goedertierenheid en waarheid zullen elkander ontmoeten: de geregtigheid en vrede zullen elkander kussen.

11 De waarheid zal uit de aarde spruiten: en geregtigheid zal van den hemel nederzien.

12 Ook zal de Heer het goede geven: en ons land zal zijne vrucht geven.

13 De geregtigheid zal voor zijn aangezigt henengaan: en Hij zal ze zetten op den weg zijner voetstappen.

DAG 17. MORGENGEBED.

PSALM 86. *Inclina, Domine.*

HEER! neig uw oor, verhoor mij: want ik ben ellendig en nooddruftig.

2 Bewaar mijne ziel, want ik ben uw gunstgenoot: o Gij, mijn God! verlos uwen knecht, die op U betrouwt.

3 Zijt mij genadig, Heer: want ik roep tot U den ganschen dag.

4 Verheug de ziel uws knechts: want tot U, Heer! verhef ik mijne ziel.

5 Want Gij, Heer! zijt goed en gaarn vergevende: en van groote goedertierenheid allen, die U aanroepen.

6 Heer! neem mijn gebed ter ooren: en merk op de stem mijner smeekingen.

7 In den dag mijner b
naauwdheid roep ik U aan
want Gij verhoort mij.

8 Onder de Goden is n
mand U gelijk, Heer: en
zijn geene gelijk uwe w
ken.

9 Al de Heidenen, Hee
die Gij gemaakt hebt, zull
komen, en zullen zich v
uw aanschijn nederbuigen:
uwen naam eeren.

10 Want Gij zijt groot,
doet wonderwerken: Gij
leen zijt God.

11 Leer mij, Heer! uw
weg, ik zal in uwe waarh
wandelen: vereenig mijn h
tot de vreeze uws naams.

12 Heer, mijn God! ik
u met mijn gansche hart
ven: en ik zal uwen na
eeren in eeuwigheid:

13 Want uwe goedertiere
heid is groot over mij: en
hebt mijne ziel uit het onder
des grafs uitgerukt.

14 O God! de hoovaardig
staan tegen mij op: en de v
gaderingen der tirannen z
ken mijne ziel; en zij stel
U niet voor hunne oogen.

15 Maar Gij, Heer! zijt e
barmhartig en genadig Go
langmoedig, en groot v
goedertierenheid en waarhe

16 Wend U tot mij, en
mij genadig: geef uwen kne
uwe sterkte, en verlos
zoon uwer dienstmaagd.

17 Doe aan mij een teel
ten goede, opdat het mi
haters zien, en beschaa
worden: als Gij, Heer!

geholpen, en mij getroost zult hebben.

PSALM 87. *Fundamenta ejus.*

ZIJN grondslag is op de bergen der heiligheid : de Heer bemint de poorten van Zion boven alle woningen van Jacob.

2 Zeer heerlijke dingen worden van u gesproken : o stad Gods!

3 Ik zal Rahab en Babel vermelden : onder degenen, die Mij kennen;

4 Ziet, de Filistijn : en de Tyriër, met den Moor, deze is aldaar geboren.

5 En van Zion zal gezegd worden, die en die is daarin geboren : en de Allerhoogste zelf zal hen bevestigen.

6 De Heer zal hen rekenen in het opschrijven der volken, zeggende : deze is aldaar geboren.

7 En de zangers, gelijk de speellieden : mitsgaders al mijne fonteinen zullen binnen u zijn.

PSALM 88. *Domine Deus.*

O HEER, God mijns heils! bij dag, bij nacht roep ik voor U : laat mijn gebed voor uw aanschijn komen; neig uw oor tot mijn geschrei.

2 Want mijne ziel is der tegenheden zat : en mijn leven raakt tot aan het graf.

3 Ik ben gerekend met degenen, die in den kuil nederdalen : ik ben geworden als een man, die krachteloos is :

4 Afgezonderd onder de dooden, gelijk de verslagenen, die in het graf liggen : die Gij niet meer gedenkt, en zij zijn afgesneden van uwe hand.

5 Gij hebt mij in den ondersten kuil gelegd : in duisternissen, in diepten.

6 Uwe grimmigheid ligt op mij : Gij hebt mij nedergedrukt met al uwe baren.

7 Mijne bekenden hebt Gij verre van mij gedaan : Gij hebt mij hun tot eenen grooten gruwel gesteld;

8 Ik ben besloten : en kan niet uitkomen.

9 Mijn oog treurt van wege verdrukking : Heer! ik roep tot U den ganschen dag; ik strek mijne handen uit tot U.

10 Zult Gij wonder doen aan de dooden : of zullen, de overledenen opstaan, zullen zij U loven?

11 Zal uwe goedertierenheid in het graf verteld worden : uwe getrouwheid in het verderf?

12 Zullen uwe wonderen bekend worden in de duisternis : en uwe geregtigheid in het land der vergetelheid?

13 Maar ik, Heer! roep tot U : en mijn gebed komt U voor in den morgenstond.

14 Heer! waarom verstoot Gij mijne ziel : en verbergt uw aanschijn voor mij?

15 Van der jeugd aan ben ik bedrukt en doodbrakende : ik draag uwe vervaarnissen, ik ben twijfelmoedig.

16 Uwe hittige toornigheden

gaan over mij : uwe verschrik-
kingen doen mij vergaan.
17 Den ganschen dag om-
ringen zij mij, als water : te
zamen omgeven zij mij.
18 Gij hebt vriend en med-
gezel verre van mij gedaan :
mijne bekenden zijn in duis-
ternis.

DAG 17. AVONDGEBED.

PSALM 89. *Misericordias Domini.*

IK zal de goedertierenheid
des Heeren eeuwiglijk zin-
gen : ik zal uwe waarheid met
mijnen mond bekend maken,
van geslachte tot geslachte.
2 Want ik heb gezegd, uwe
goedertierenheid zal eeuwig-
lijk gebouwd worden : in de
hemelen zelve hebt Gij uwe
waarheid bevestigd, zeggende :
3 Ik heb een verbond ge-
maakt met mijnen uitverko-
renen : Ik heb mijnen knecht
David gezworen :
4 Ik zal uw zaad tot in eeu-
wigheid bevestigen : en uwen
troon opbouwen van geslachte
tot geslachte.
5 Dies loven de hemelen uwe
wonderen, o Heer : ook is uwe
getrouwheid in de gemeente
der Heiligen.
6 Want wie mag in den he-
mel : tegen den Heer geschat
worden?
7 Wie is den Heer gelijk :
onder de kinderen der ster-
ken?
8 God is grootelijks geducht

in den raad der Heiligen :
vreeselijk boven allen, d
rondom Hem zijn.
9 O Heer, God der he
scharen! wie is als Gij : gro
magtig, o Heer! en uwe g
trouwheid is rondom U.
10 Gij heerscht over de o
geblazenheid der zee : wa
neer hare baren zich verheffe
zoo stilt Gij ze.
11 Gij hebt Rahab verbr
zeld als eenen verslagenen
Gij hebt uwe vijanden v
strooid met den arm uv
sterkte.
12 De hemel is uwe, ook
de aarde uwe : de wereld
hare volheid, die hebt Gij
grond.
13 Het noorden en het z
den, die hebt Gij geschape
Thabor en Hermon juicl
in uwen naam.
14 Gij hebt eenen arm r
magt : uwe hand is sterk, u
regterhand is hoog.
15 Geregtigheid en ge
zijn de vastigheid uws troo
goedertierenheid en waarh
gaan voor uw aanschijn her
16 Welgelukzalig is het vo
hetwelk het geklank ken
Heer : zij zullen in het l
uws aanschijns wandelen.
17 Zij zullen zich den g
schen dag verheugen in u
naam : en door uwe gereg
heid verhoogd worden.
18 Want Gij zijt de h
lijkheid hunner sterkte :
door uw welbehagen zal o
hoorn verhoogd worden.
19 Want onze schild is

den Heer : en onze Koning
is van den Heiligen Israëls.
20 Toen hebt Gij in een ge-
zigt gesproken van uwen hei-
ligen, en gezegd : Ik heb
hulp besteld bij eenen held;
Ik heb eenen verkorenen uit
het volk verhoogd.
21 Ik heb David, mijnen
knecht, gevonden : met mijne
heilige olie heb Ik hem ge-
zalfd.
22 Met welken mijne hand
vast blijven zal : ook zal hem
mijn arm versterken.
23 De vijand zal hem niet
dringen : en de zoon der on-
geregtigheid zal hem niet on-
derdrukken.
24 Maar ik zal zijne weder-
partijders verpletteren voor
zijn aangezigt : en die hem
haten, zal Ik plagen.
25 En mijne getrouwheid en
mijne goedertierenheid zullen
met hem zijn : en zijn hoorn
zal in mijnen naam verhoogd
worden.
26 En Ik zal zijne hand in
de zee zetten : en zijne regter-
hand in de rivieren.
27 Hij zal mij noemen, Gij
zijt mijn Vader : mijn God,
en de rotssteen mijns heils!
28 Ook zal Ik hem ten eerst-
geborenen zoon stellen : ten
hoogsten over de Koningen
der aarde.
29 Ik zal hem mijne goeder-
tierenheid in eeuwigheid hou-
den : en mijn verbond zal hem
vast blijven.
30 En Ik zal zijn zaad in
eeuwigheid zetten : en zijn'
troon als de dagen der he-
melen.
31 Indien zijne kinderen
mijne wet verlaten : en in mijne
regten niet wandelen;
32 Indien zij mijne inzettin-
gen ontheiligen, en mijne ge-
boden niet houden : zoo zal
Ik hunne overtreding met
de roede bezoeken, en hunne
ongeregtigheid met plagen.
33 Maar mijne goedertieren-
heid zal Ik van hem niet
wegnemen : en in mijne ge-
trouwheid niet feilen.
34 Ik zal mijn verbond niet
ontheiligen, en hetgeen uit
mijne lippen gegaan is, zal Ik
niet veranderen : Ik heb eens
gezworen bij mijne heiligheid,
zoo ik aan David liege!
35 Zijn zaad zal in der eeu-
wigheid zijn : en zijn troon zal
voor Mij zijn gelijk de zon.
36 Hij zal eeuwiglijk beves-
tigd worden gelijk de maan :
en de getuige in den hemel
is getrouw.
37 Maar Gij hebt hem ver-
stooten en verworpen : Gij
zijt verbolgen geworden tegen
uwen Gezalfden.
38 Gij hebt het verbond uws
knechts te niet gedaan : Gij
hebt zijne kroon ontheiligd
tegen de aarde.
39 Gij hebt al zijne muren
doorgebroken : Gij hebt zijne
vestingen nedergeworpen.
40 Allen, die den weg voor-
bijgingen, hebben hem be-
roofd : zijnen naburen is hij
tot eenen smaad geweest.
41 Gij hebt de regterhand

zijner wederpartijders verhoogd : Gij hebt al zijne vijanden verblijd.
42 Gij hebt ook de scherpte zijns zwaards omgekeerd : en hebt hem niet staande gehouden in den strijd.
43 Gij hebt zijne schoonheid doen ophouden : en Gij hebt zijnen troon ter aarde nedergestooten.
44 Gij hebt de dagen zijner jeugd verkort : Gij hebt hem met schaamte overdekt.
45 Hoe lang, o Heer! zult Gij U steeds verbergen : zal uwe grimmigheid branden als een vuur?
46 Gedenk van hoedanige eeuw ik ben : waarom zoudt Gij aller menschen kinderen te vergeefs geschapen hebben?
47 Wat man leeft er, die den dood niet zien zal: die zijne ziel zal bevrijden van het geweld des grafs?
48 Heer! waar zijn uwe vorige goedertierenheden : die Gij David gezworen hebt bij uwe trouw?
49 Gedenk, Heer! aan den smaad uwer knechten : dien ik in mijnen boezem draag van alle groote volken ;
50 Waarmede, o Heer! uwe vijanden smaden, waarmede zij de voetstappen uws Gezalfden smaden : geloofd zij de Heer in eeuwigheid! Amen, ja Amen.

DAG 18. MORGENGEBED.

PSALM 90. *Domine, refugium*

HEER! Gij zijt ons gewees
eene toevlugt : van geslacht
tot geslachte.
2 Eer de bergen gebore
waren, en Gij de aarde e
de wereld voortgebragt hadt
ja van eeuwigheid tot eeu
wigheid, zijt Gij God.
3 Gij doet den mensch we
derkeeren tot verbrijzeling
en zegt, Keert weder, g
menschen-kinderen!
4 Want duizend jaren zijn i
uwe oogen, als de dag van gis
teren : als hij voorbijgegaa
is, en als eene nachtwaak.
5 Gij overstroomt hen, z
zijn gelijk een slaap : in de
morgenstond zijn zij gelij
het gras, dat verandert.
6 In den morgenstond bloe
het, en het verandert : de
avonds wordt het afgesnede
en het verdort.
7 Want wij vergaan do
uwen toorn : en door uw
grimmigheid worden wij ve
schrikt.
8 Gij stelt onze ongeregti
heden voor U : onze heim
lijke zonden in het licht uw
aanschijns.
9 Want al onze dagen gaa
henen door uwe verbolge
heid : wij brengen onze jar
door als eene gedachte.
10 Aangaande de dagen o
zer jaren, daarin zijn zevent
jaren, of zoo wij zeer ste
zijn, tachtig jaren : en h

uitnemendste van die is moeite
en verdriet; want het wordt
snellijk afgesneden, en wij vlie-
gen daarheen.
11 Wie kent de sterkte uws
toorns, en uwe verbolgenheid:
naar dat Gij te vreezen
zijt?
12 Leer ons alzoo onze dagen
tellen: dat wij een wijs hart
bekomen.
13 Keer weder, Heer! tot
hoe lange: en het berouwe U
over uwe knechten.
14 Verzadig ons in den mor-
genstond met uwe goeder-
tierenheid: zoo zullen wij jui-
chen, en verblijd zijn in al
onze dagen.
15 Verblijd ons naar de da-
gen, in dewelke Gij ons ge-
drukt hebt: naar de jaren, in
dewelke wij het kwaad gezien
hebben.
16 Laat uw werk aan uwe
knechten gezien worden: en
uwe heerlijkheid over hunne
kinderen.
17 En de liefelijkheid des
Heeren, onzes Gods, zij over
ons: en bevestig Gij het werk
onzer handen over ons, ja het
werk onzer handen, bevestig
dat.

PSALM 91. *Qui habitat.*

DIE in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten: die zal vernachten in de schaduw des Almagtigen.
2 Ik zal tot den Heer zeggen,
Mijne toevlugt en mijn burg:
mijn God, op welken ik ver-
trouw!
3 Want Hij zal u redden van
den strik des vogelvangers:
van de zeer verderfelijke pes-
tilentie.
4 Hij zal u dekken met zijne
vlerken, en onder zijne vleu-
gelen zult gij betrouwen:
zijne waarheid is eene rondas
en beukelaar.
5 Gij zult niet vreezen voor
den schrik des nachts: voor
den pijl, die des daags vliegt;
6 Voor de pestilentie, die in
de donkerheid wandelt: voor
het verderf, dat op den mid-
dag verwoest.
7 Aan uwe zijde zullen er
duizend vallen, en tien dui-
zend aan uwe regterhand: tot
u zal het niet genaken.
8 Alleenlijk zult gij het met
uwe oogen aanschouwen: en
gij zult de vergelding der god-
deloozen zien.
9 Want Gij, Heer! zijt mijne
toevlugt: den Allerhoogsten
hebt Gij gesteld tot uw ver-
trek;
10 U zal geen kwaad weder-
varen: en geene plage zal uwe
tent naderen.
11 Want Hij zal zijne En-
gelen van u bevelen: dat zij
u bewaren in al uwe wegen.
12 Zij zullen u op de handen
dragen: opdat gij uwen voet
aan geen' steen stoot.
13 Op den fellen leeuw en
de adder zult gij treden: gij
zult den jongen leeuw en den
draak vertreden.
14 Dewijl hij Mij zeer be-
mint, spreekt God, zoo zal Ik
hem uithelpen: Ik zal hem

op eene hoogte stellen, want hij kent mijnen naam.

15 Hij zal mij aanroepen, en Ik zal hem verhooren : in de benaauwdheid zal Ik bij hem zijn, Ik zal er hem uittrekken, en zal hem verheerlijken.

16 Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen : en Ik zal hem mijn heil doen zien.

Psalm 92. *Bonum est confiteri.*

Het is goed, dat men den Heer love : en uwen naam psalmzinge, o Allerhoogste!

2 Dat men in den morgenstond uwe goedertierenheid verkondige : en uwe getrouwheid in de nachten;

3 Op het tiensnarig instrument en op de luit : met een voorbedacht lied op de harp.

4 Want Gij hebt mij verblijd, Heer! met uwe daden : ik zal juichen over de werken uwer handen.

5 O Heer! hoe groot zijn uwe werken : zeer diep zijn uwe gedachten.

6 Een onvernuftig man weet er niet van : en een dwaas verstaat ditzelve niet:

7 Dat de goddeloozen groeijen als het kruid, en al de werkers der ongeregtigheid bloeijen : opdat zij tot in der eeuwigheid verdelgd worden; maar Gij zijt de Allerhoogste, in eeuwigheid de Heer!

8 Want zie, uwe vijanden, o Heer! want zie uwe vijanden zullen vergaan : al de werkers der ongeregtigheid zullen verstrooid worden.

9 Maar Gij zult mijnen hoorn verhoogen, gelijk eens eenhoorns : ik ben met versche olie overgoten.

10 En mijn oog zal mijne verspieders aanschouwen : mijne ooren zullen het hooren, aangaande de boosdoeners, die tegen mij opstaan.

11 De regtvaardigezal groeijen als een palmboom : hij zal wassen als een cederboom op Libanon.

12 Die in het huis des Heeren geplant zijn : dien zal gegeven worden te groeijen in de voorhoven onzes Gods.

13 In den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen : zij zullen vet en groen zijn;

14 Om te verkondigen, dat de Heer regt is : Hij is mijn rotssteen, en in Hem is geen onregt.

Dag 18. AVONDGEBED.

Psalm 93. *Dominus regnavit*

De Heer regeert, Hij is met hoogheid bekleed : de Heer is bekleed met sterkte, Hij heeft zich omgord.

2 Ook is de wereld bevestigd : zij zal niet wankelen.

3 Van toen af is uw troon bevestigd : Gij zijt van eeuwigheid af.

4 De rivieren verheffen, o Heer! de rivieren verheffen haar bruisen : de rivieren verheffen hare aanstooting.

5 Doch de Heer in de hoogte is geweldiger dan het bruisen van groote wateren : dan de geweldige baren der zee.
6 Uwe getuigenissen zijn zeer getrouw : de heiligheid is uwen huize sierlijk, Heer! tot lange dagen.

Psalm 94. *Deus ultionum.*

O God der wraken : o Heer, God der wraken! verschijn blinkende.
2 Gij, Regter der aarde! verhef U : breng vergelding weder over de hoovaardigen.
3 Hoe lang zullen de goddeloozen, o Heer : hoe lang zullen de goddeloozen van vreugde opspringen?
4 Uitgieten? hard spreken : alle werkers der ongeregtigheid zich beroemen?
5 O Heer! zij verbrijzelen uw volk : en zij verdrukken uw erfdeel.
6 De weduwe en den vreemdeling dooden zij : en zij vermoorden de weezen,
7 En zeggen, de Heer ziet het niet : en de God van Jakob merkt het niet.
8 Aanmerkt, gij onvernuftigen onder het volk : en gij dwazen! wanneer zult gij verstandig worden?
9 Zou Hij, die het oor plant, niet hooren : zou Hij, die het oog formeert, niet aanschouwen?
10 Zou Hij, die de Heidenen tuchtigt, niet straffen : Hij, die den mensch wetenschap leert?
11 De Heer weet de gedachten des menschen : dat zij ijdelheid zijn.
12 Welgelukzalig is de man, o Heer! dien Gij tuchtigt : en dien Gij leert uit uwe wet,
13 Om hem rust te geven van de kwade dagen : totdat de kuil voor den goddeloozen gegraven wordt.
14 Want de Heer zal zijn volk niet begeven : en Hij zal zijne erve niet verlaten.
15 Want het oordeel zal wederkeeren tot de geregtigheid : en alle opregten van harte zullen hetzelve navolgen.
16 Wie zal voor mij staan tegen de boosdoeners : wie zal zich voor mij stellen tegen de werkers der ongeregtigheid?
17 Ten ware dat de Heer mij eene hulp geweest ware : mijne ziel had bijna in de stilte gewoond.
18 Als ik zeide, Mijn voet wankelt : uwe goedertierenheid, o Heer! ondersteunde mij.
19 Als mijne gedachten binnen in mij vermenigvuldigd werden : hebben uwe vertroostingen mijne ziel verkwikt.
20 Zou zich de stoel der schadelijkheden met U vergezelschappen : die moeite verdicht bij inzetting?
21 Zij rotten zich zamen tegen de ziel des regtvaardigen: en zij verdoemen onschuldig bloed.
22 Doch de Heer is mij geweest tot een hoog vertrek :

en mijn God tot eene steenrots
mijner toevlugt.
23 En Hij zal hunne onge-
regtigheid op hen doen weder-
keeren, en Hij zal hen in
hunne boosheid verdelgen :
de Heer, onze God, zal hen
verdelgen.

DAG 19: MORGENGEBED.

PSALM 95. *Venite, exultemus.*

KOMT, laat ons den Heere
vrolijk zingen : laat ons jui-
chen den rotssteen onzes heils.
2 Laat ons zijn aangezigt te
gemoet gaan met lof : laat
ons Hem juichen met Psal-
men.
3 Want de Heer is een groot
God : ja een groot Koning
boven alle Goden.
4 In wiens hand de diepste
plaatsen der aarde zijn : en
de hoogten der bergen zijn
zijne.
5 Wiens ook de zee is, want
Hij heeft ze gemaakt : en
zijne handen hebben het
drooge geformeerd.
6 Komt, laat ons aanbidden
en nederbukken : laat ons
knielen voor den Heer, die
ons gemaakt heeft.
7 Want Hij is onze God : en
wij zijn het volk zijner weide,
en de schapen zijner hand.
8 Heden, zoo gij zijne stem
hoort, verhardt uw hart niet :
gelijk te Merſba, gelijk ten
dage van Massa in de woes-
tijn ;
9 Waar Mij uwe vaders ver-
zochten : Mij beproefden, ook
mijn werk zagen.
10 Veertig jaren heb Ik ver-
driet gehad aan dit geslacht,
en heb gezegd : zij zijn een
volk, dwalende van hart, en
zij kennen mijne wegen niet.
11 Daarom heb Ik in mijnen
toorn gezworen : zoo zij in
mijne rust zullen ingaan !

PSALM 96. *Cantate Domino.*

ZINGT den Heere een nieuw
lied : zingt den Heere, gij
gansche aarde !
2 Zingt den Heere, looft zij-
nen naam : boodschapt zijn
heil van dag tot dag.
3 Vertelt onder de Heidenen
zijne eer : onder alle volken
zijne wonderen.
4 Want de Heer is groot,
en zeer te prijzen : Hij is
vreeselijk boven alle Goden.
5 Want al de Goden der
volken zijn afgoden : maar de
Heer heeft de hemelen ge-
maakt.
6 Majesteit en heerlijkheid
zijn voor zijn aangezigt :
sterkte en sieraad in zijn Hei-
ligdom.
7 Geeft den Heere, gij ge-
slachten der volken : geeft den
Heere eere en sterkte.
8 Geeft den Heere de eere
zijns naams : brengt offer, en
komt in zijne voorhoven.
9 Aanbidt den Heer in de
heerlijkheid des heiligdoms :
schrikt voor zijn aangezigt,
gij gansche aarde !
10 Zegt onder de Heidenen:
De Heer regeert : ook zal de

wereld bevestigd worden, zij
zal niet bewogen worden; Hij
zal de volken rigten in alle
regtmatigheid.
11 Dat de hemelen zich ver-
blijden, en de aarde zich ver-
heuge: dat de zee bruise met
hare volheid.
12 Dat het veld huppele van
vreugde met al wat er in is:
dat dan al de boomen des
wouds juichen voor het aan-
gezigt des Heeren;
13 Want Hij komt, want hij
komt, om de aarde te rigten:
Hij zal de wereld rigten met
geregtigheid, en de volken
met zijne waarheid.

Psalm 97. *Dominus regnavit.*

De Heer regeert, de aarde
verheuge zich: dat vele eilan-
den zich verblijden.
2 Rondom Hem zijn wolken
en donkerheid: geregtigheid
en gerigte zijn de vastigheid
zijns troons.
3 Een vuur gaat voor zijn
aangezigt heen: en het steekt
zijne wederpartijen rondom
aan brand.
4 Zijne bliksemen verlichten
de wereld: het aardrijk ziet
ze en het beeft.
5 De bergen smelten als was
voor het aanschijn des Heeren:
voor het aanschijn des Heeren
der gansche aarde.
6 De hemelen verkondigen
zijne geregtigheid: en alle
volken zien zijne eer.
7 Beschaamd moeten wezen
allen, die den beelden dienen,
die zich op afgoden beroemen:
buigt u neder voor Hem, alle
gij Goden!
8 Zion heeft gehoord, en het
heeft zich verblijd: en de
dochteren van Juda hebben
zich verheugd van wege uwe
oordeelen, o Heer!
9 Want Gij, Heer! zijt de
Allerhoogste over de geheele
aarde: Gij zijt zeer hoog ver-
heven boven alle Goden.
10 Gij lief hebbers des Hee-
ren! haat het kwade: Hij be-
waart de zielen zijner gunst-
genooten; Hij redt hen uit
der goddeloozen hand.
11 Het licht is voor den regt-
vaardigen gezaaid: en vrolijk-
heid voor de opregten van
hart.
12 Gij regtvaardigen! ver-
blijdt u in den Heer: en
spreekt lof ter gedachtenis
zijner heiligheid.

Dag 19. Avondgebed.

Psalm 98. *Cantate Domino.*

Zingt den Heere een nieuw
lied: want Hij heeft wonderen
gedaan;
2 Zijne regterhand, en de
arm zijner heiligheid: heeft
Hem heil gegeven.
3 De Heer heeft zijn heil
bekend gemaakt: Hij heeft
zijne geregtigheid geopen-
baard voor de oogen der Hei-
denen.
4 Hij is gedachtig geweest
zijner goedertierenheid, en
zijner waarheid aan het huis
Israëls: en al de einden der

aarde hebben gezien het heil onzes Gods.

5 Juicht den Heere, gij gansche aarde : roept uit van vreugde, en zingt vrolijk, en psalmzingt.

6 Psalmzingt den Heere met de harp : met de harp en met de stem des gezangs.

7 Met trompetten en bazuinen-geklank : juicht voor het aangezigt des Konings, des Heeren.

8 De zee bruise met hare volheid : de wereld met degenen, die daarin wonen.

9 Dat de rivieren met de handen klappen, dat te gelijk de gebergten vreugde bedrijven, voor het aangezigt des Heeren : want Hij komt, om de aarde te rigten;

10 Hij zal de wereld rigten in geregtigheid : en de volken in alle regtmatigheid.

PSALM 99. *Dominus regnavit.*

DE Heer regeert, dat de volken beven : Hij zit tusschen de Cherubim, de aarde bewege zich.

2 De Heer is groot in Zion : en Hij is hoog boven alle volken.

3 Dat zij uwen grooten en vreeselijken naam loven : die heilig is;

4 En de sterkte des Konings, die het regt liefheeft; Gij hebt billijkheden bevestigd : Gij hebt regt en geregtigheid gedaan in Jakob.

5 Verheft den Heer, onzen God : en buigt u neder voor de voetbank zijner voeten Hij is heilig!

6 Mozes en Aäron waren onder zijne Priesters, en Samuël onder de aanroepers zijns naams : zij riepen tot den Heer, en Hij verhoorde hen.

7 Hij sprak tot hen in een wolkkolom : zij hebben zijne getuigenissen onderhouden, en de inzettingen, die Hij hun gegeven had.

8 O Heer, onze God! Gij hebt hen verhoord : Gij zijt hun geweest een vergevend God, hoewel wraak doende over hunne daden.

9 Verheft den Heer, onzen God, en buigt u voor den berg zijner heiligheid : want de Heer, onze God, is heilig.

PSALM 100. *Jubilate Deo.*

GIJ gansche aarde! juicht den Heere : dient den Heer met blijdschap, komt voor zijn aanschijn met vrolijk gezang.

2 Weet, dat de Heer is God : Hij heeft ons gemaakt, (en niet wij) zijn volk en de schapen zijner weide.

3 Gaat in tot zijne poorten met lof, in zijne voorhoven met lofgezang : looft Hem, prijst zijnen naam.

4 Want de Heer is goed, zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid : en zijne getrouwheid van geslachte tot geslachte.

PSALM 101. *Misericordiam et judicium.*

IK zal van goedertierenheid
en regt zingen : U zal ik
psalmzingen, o Heer!
2 Ik zal verstandelijk han-
delen : in den opregten weg;
3 Wanneer zult Gij tot mij
komen : ik zal in het mid-
den mijns huizes wandelen, in
opregtigheid mijns harten.
4 Ik zal geen Belials stuk
voor mijne oogen stellen; ik
haat het doen der afvalligen :
het zal mij niet aankleven.
5 Het verkeerde hart zal
van mij wijken : den boozen
zal ik niet kennen.
6 Die zijnen naasten in het
heimelijke achterklapt : dien
zal ik verdelgen;
7 Die hoog van oogen is, en
trotsch van hart : dien zal ik
niet vermogen.
8 Mijne oogen zullen zijn op
de getrouwen in het land : dat
zij bij mij zitten;
9 Die in den opregten weg
wandelt : die zal mij dienen.
10 Wie bedrog pleegt, zal bin-
nen mijn huis niet blijven : die
leugens spreekt, zal voor mijne
oogen niet bevestigd worden.
11 Allen morgen zal ik alle
goddeloozen des lands verdel-
gen : om uit de stad des Hee-
ren alle werkers der ongereg-
tigheid uit te roeijen.

DAG 20. MORGENGEBED.

PSALM 102. *Domine, exaudi.*

O HEER! hoor mijn gebed :
en laat mijn geroep tot U ko-
men.
2 Verberg uw aangezigt niet
voor mij : neig uw oor tot mij
ten dage mijner benaauwdheid;
ten dage als ik roep, verhoor
mij haastelijk.
3 Want mijne dagen zijn
vergaan als rook : en mijne
gebeenten zijn uitgebrand als
een haard.
4 Mijn hart is geslagen en
verdord als gras : zoodat ik
vergeten heb mijn brood te
eten.
5 Mijn gebeente kleeft aan
mijn vleesch : van wege de
stem mijns zuchtens.
6 Ik ben eenen roerdomp der
woestijn gelijk geworden : ik
ben geworden als een steenuil
der wildernissen.
7 Ik waak, en ben gewor-
den : als eene eenzame musch
op het dak.
8 Mijne vijanden smaden mij
al den dag : die tegen mij ra-
zen, zweren bij mij.
9 Want ik eet asch als brood :
en vermeng mijnen drank met
tranen,
10 Van wege uwe verstoord-
heid en uwen grooten toorn :
want Gij hebt mij verheven,
en mij weder nedergewor-
pen.
11 Mijne dagen zijn als eene
afgaande schaduw : en ik ver-
dor als gras.
12 Maar Gij, Heer! blijft in
eeuwigheid : en uwe gedachte-
nis van geslachte tot ge-
slachte.
13 Gij zult opstaan, Gij zult

U ontfermen over Zion : want de tijd om haar genadig te zijn, want de bestemde tijd is gekomen.

14 Want uwe knechten hebben een welgevallen aan hare steenen : en hebben medelijden met haar gruis.

15 Dan zullen de Heidenen den naam des Heeren vreezen : en alle Koningen der aarde uwe heerlijkheid.

16 Als de Heer Zion zal opgebouwd hebben : in zijne heerlijkheid zal verschenen zijn,

17 Zich gewend zal hebben tot het gebed desgenen, die gansch ontbloot is : en niet versmaad hebben hunlieder gebed ;

18 Dat zal beschreven worden voor het navolgende geslacht : en het volk, dat geschapen zal worden, zal den Heer loven :

19 Omdat Hij uit de hoogte zijns heiligdoms zal hebben nederwaarts gezien : dat de Heer uit den hemel op de aarde geschouwd zal hebben ;

20 Om het zuchten der gevangenen te hooren : om los te maken de kinderen des doods ;

21 Opdat men den naam des Heeren vertelle te Zion : en zijnen lof te Jerûzalem ;

22 Wanneer de volken zamen zullen vergaderd worden : ook de Koningrijken, om den Heer te dienen.

23 Hij heeft mijne kracht op den weg ter neder gedrukt : mijne dagen heeft Hij verkort

24 Ik zeide, mijn God neem mij niet weg in het mid den mijner dagen : uwe jare zijn van geslachte tot ge slachte.

25 Gij hebt voormaals d aarde gegrond : en de heme len zijn het werk uwer han den ;

26 Die zullen vergaan, maa Gij zult staande blijven : e zij allen zullen als een klee verouden ;

27 Gij zult ze veranderen a een gewaad, en zij zullen ver anderd zijn : maar Gij zij dezelfde, en uwe jaren zulle niet geëindigd worden.

28 De kinderen uwer knech ten zullen wonen : en hun zaa zal voor uw aangezigt beves tigd worden.

PSALM 103. *Benedic, anim mea.*

LOOF den Heer, mijne ziel en al wat binnen in mij i zijnen heiligen naam.

2 Loof den Heer, mijne ziel en vergeet geene van zijn weldaden.

3 Die al uwe ongeregtighei vergeeft : die al uwe krankhe den geneest ;

4 Die uw leven verlost va het verderf : die u kroont m goedertierenheid en barmha tigheden ;

5 Die uwen mond verzadi met het goede : uwe jeug vernieuwt als eens arends.

6 De Heer doet geregtighe

en gerigten : al dengenen, die
onderdrukt worden.
7 Hij heeft Mozes zijne wegen bekend gemaakt : den
kinderen Israëls zijne daden.
8 Barmhartig en genadig is
de Heer : langmoedig en groot
van goedertierenheid.
9 Hij zal niet altoos twisten : noch eeuwiglijk den toorn
behouden.
10 Hij doet ons niet naar
onze zonden : en vergeldt ons
niet naar onze ongeregtigheden.
11 Want zoo hoog de hemel
is boven de aarde : is zijne
goedertierenheid geweldig over
degenen, die Hem vreezen.
12 Zoo ver het oosten is van
het westen : zoo ver doet Hij
onze overtredingen van ons.
13 Gelijk zich een vader
ontfermt over de kinderen :
ontfermt zich de Heer over
degenen, die Hem vreezen.
14 Want Hij weet, wat
maaksel wij zijn : gedachtig
zijnde, dat wij stof zijn.
15 De dagen des menschen
zijn als het gras : gelijk eene
bloem des velds, alzoo bloeit
hij.
16 Als de wind daarover
gegaan is, zoo is zij niet meer :
en hare plaats kent haar niet
meer.
17 Maar de goedertierenheid
des Heeren is van eeuwigheid
en tot eeuwigheid over degenen, die Hem vreezen : en
zijne geregtigheid aan kindskinderen ;
18 Aan degenen, die zijn
verbond houden : en die aan
zijne bevelen denken, om die
te doen.
19 De Heer heeft zijnen
troon in de hemelen bevestigd :
en zijn Koningrijk heerscht
over alles.
20 Looft den Heer, zijne
Engelen ! gij krachtige helden : die zijn woord doet, gehoorzamende de stem zijns
woords.
21 Looft den Heer, al zijne
heirscharen : gij zijne dienaars, die zijn welbehagen
doet !
22 Looft den Heer, al zijne
werken ! aan alle plaatsen zijner heerschappij : loof den
Heer, mijne ziel !

Dag 20. AVONDGEBED.

Psalm 104. *Benedic, anima mea.*

Loof den Heer, mijne ziel :
o Heer, mijn God ! Gij zijt
zeer groot, Gij zijt bekleed
met majesteit en heerlijkheid.
2 Hij bedekt zich met het
licht, als met een kleed : Hij
rekt den hemel uit als eene
gordijn.
3 Die zijne opperzalen zoldert in de wateren : die van
de wolken zijnen wagen maakt,
die op de vleugelen des winds
wandelt.
4 Hij maakt zijne Engelen
geesten : zijne dienaars tot een
vlammend vuur.
5 Hij heeft de aarde gegrond
op hare grondvesten : zij zal

nimmermeer noch eeuwiglijk wankelen.

6 Gij hadt ze met den afgrond als een kleed overdekt: de wateren stonden boven de bergen.

7 Van uw schelden vloden zij : zij haastten zich weg voor de stem uws donders.

8 De bergen rezen op, de dalen daalden : ter plaatse, die Gij voor hen gegrond hadt.

9 Gij hebt een' paal gesteld, dien zij niet overgaan zullen: zij zullen de aarde niet weder bedekken.

10 Die de fonteinen uitzendt door de dalen : dat zij tusschen de gebergten henenwandelen.

11 Zij drenken al het gedierte des velds : de woudezels breken er hunnen dorst mede.

12 Bij dezelve woont het gevogelte des hemels : eene stem gevende van tusschen de takken.

13 Hij drenkt de bergen uit zijne opperzalen : de aarde wordt verzadigd van de vrucht uwer werken.

14 Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten : en het kruid tot dienst des menschen.

15 Doende het brood uit de aarde voortkomen, en den wijn, die het hart des menschen verheugt : doende het aangezigt blinken van olie; en het brood, dat het hart des menschen sterkt.

16 De boomen des Heeren worden verzadigd: de ceder-
boomen van Líbanon, die H
geplant heeft;
17 Alwaar de vogeltjes ne
telen : des ooijevaars huis zij
de denneboomen.
18 De hooge bergen zij
voor de steenbokken : d
steenrotsen zijn een vertre
voor de konijnen.
19 Hij heeft de maan ge
maakt tot de gezette tijden
de zon weet haren ondergang
20 Gij beschikt de duisterni
en het wordt nacht : in den
welken al het gedierte de
wouds uittreedt;
21 De jonge leeuwen, brie
schende om eenen roof : en om
hunne spijs van God te zoe
ken.
22 De zon opgaande, make
zij zich weg : en liggen nede
in hunne holen.
23 De mensch gaat dan u
tot zijn werk : en naar zijne
arbeid tot den avond toe.
24 Hoe groot zijn uwe we
ken, o Heer : Gij hebt ze a
len met wijsheid gemaakt
het aardrijk is vol van uw
goederen.
25 Deze zee, die groot e
wijd van ruimte is : daarin
het wremelende gedierte, e
dat zonder getal, kleine g
dierten met groote.
26 Daar wandelen de sch
pen, en de Leviathan : die
Gij geformeerd hebt, om daa
in te spelen.
27 Zij allen wachten op U
dat Gij hun hunne spijze gee
te zijner tijd.
28 Geeft Gij ze hun, zij ve

gaderen ze: doet Gij uwe hand
open, zij worden met goed
verzadigd.
29 Verbergt Gij uw aange-
zigt, zij worden verschrikt:
neemt Gij hunnen adem weg,
zij sterven, en zij keeren weder
tot hun stof.
30 Zendt Gij uwen Geest uit,
zoo worden zij geschapen: en
Gij vernieuwt het gelaat des
aardrijks.
31 De heerlijkheid des Hee-
ren zij tot in der eeuwigheid:
de Heer verblijde zich in zijne
werken.
32 Als Hij de aarde aan-
schouwt, zoo beeft zij: als
Hij de bergen aanroert, zoo
rooken zij.
33 Ik zal den Heer zingen
in mijn leven: ik zal mijnen
God psalmzingen, terwijl ik
nog ben.
34 Mijne overdenking van
Hem zal zoet zijn: ik zal mij
in den Heer verblijden.
35 De zondaars zullen van
de aarde verdaan worden, en
de goddeloozen zullen niet
meer zijn: loof den Heer,
mijne ziel, Halelujah!

DAG 21. MORGENGEBED.

PSALM 105. *Confitemini Domino.*

LOOFT den Heer, roept zij-
nen naam aan: maakt zijne
daden bekend onder de vol-
ken.
2 Zingt Hem, psalmzingt
Hem: spreekt aandachtelijk
van al zijne wonderen.
3 Roemt u in den naam zij-
ner heiligheid: het hart der-
genen, die den Heer zoeken,
verblijde zich.
4 Vraagt naar den Heer en
zijne sterkte: zoekt zijn aan-
gezigt geduriglijk.
5 Gedenkt zijner wonderen,
die Hij gedaan heeft: zijner
wonderteekenen, en der oor-
deelen zijns monds.
6 Gij zaad van Abraham,
zijnen knecht: gij kinderen
van Jakob, zijnen uitverko-
renen!
7 Hij is de Heer, onze God:
zijne oordeelen zijn over de
geheele aarde.
8 Hij gedenkt zijns ver-
bonds tot in der eeuwigheid:
des woords, dat Hij ingesteld
heeft, tot in duizend geslach-
ten;
9 Des verbonds, dat Hij met
Abraham heeft gemaakt: en
zijns eeds aan Izak;
10 Welken Hij ook gesteld
heeft aan Jakob tot eene in-
zetting: aan Israël tot een
eeuwig verbond,
11 Zeggende, Ik zal u ge-
ven het land Kanaän: het
snoer van ulieder erfdeel.
12 Als zij weinige menschen
in getal waren: ja weinige en
vreemdelingen daarin;
13 En wandelden van volk
tot volk: van het éene Ko-
ningrijk tot het andere volk.
14 Hij liet geen mensch toe
hen te onderdrukken: ook
bestrafte Hij Koningen om
hunnentwil, zeggende:
15 Tast mijne Gezalfden niet

aan : en doet mijnen Profeten geen kwaad.

16 Hij riep ook eenen honger in het land : Hij brak allen staf des broods.

17 Hij zond eenen man voor hun aangezigt henen : Jozef werd verkocht tot een' slaaf.

18 Men drukte zijne voeten in den stok : zijn persoon kwam in de ijzers.

19 Tot den tijd toe, dat zijn woord kwam : heeft hem de rede des Heeren doorlouterd.

20 De Koning zond, en deed hem ontslaan : de Heerscher der volken liet hem los.

21 Hij zettede hem tot een' heer over zijn huis : en tot eenen heerscher over al zijn goed ;

22 Om zijne Vorsten te binden naar zijnen lust : en zijne Oudsten te onderwijzen.

23 Daarna kwam Israël in Egypte : en Jakob verkeerde als vreemdeling in het land van Cham.

24 En Hij deed zijn volk zeer wassen : en maakte het magtiger dan zijne tegenpartijders.

25 Hij keerde hun hart om, dat zij zijn volk haatten : dat zij met zijne knechten listiglijk handelden.

26 Hij zond Mozes, zijnen knecht : en Aäron, dien Hij verkoren had.

27 Zij deden onder hen de bevelen zijner teekenen : en de wonderwerken in het land van Cham.

28 Hij zond duisternis, en maakte het duister : en zij waren zijn woord niet wederspannig.

29 Hij keerde hunne wateren in bloed : en Hij doodde hunne visschen.

30 Hun land bragt vorschen voort in overvloed : tot in de binnenste kameren hunner Koningen.

31 Hij sprak, en er kwam eene vermenging van ongedierte : luizen, in hunne gansche landpale.

32 Hij maakte hunnen regen tot hagel : vlammig vuur in hun land.

33 En Hij sloeg hunnen wijnstok en hunnen vijgeboom : en Hij brak het geboomte hunner landpalen.

34 Hij sprak, en er kwamen sprinkhanen en kevers, en dat zonder getal : die al het kruid in hun land opaten, ja aten de vrucht hunner landbouwe op.

35 Hij versloeg ook alle eerstgeborenen in hun land de eerstelingen al hunner krachten.

36 En Hij voerde hen ui met zilver en goud : en onder hunne stammen was niemand die struikelde.

37 Egypte was blijde, als zij uittrokken : want hunne verschrikking was op hen gevallen.

38 Hij breidde eene wolk ui tot een deksel : en vuur om den nacht te verlichten.

39 Zij baden, en Hij dee kwakkelen komen : en Hi

verzadigde hen met hemelsch brood.
40 Hij opende eene steen-
rots, en er vloeiden wateren uit : die gingen door de dorre plaatsen als eene rivier.
41 Want Hij dacht aan zijn heilig woord : aan Abraham, zijnen knecht.
42 Alzoo voerde Hij zijn volk uit met vrolijkheid : zijne uitverkorenen met gejuich.
43 En Hij gaf hun de landen der Heidenen : zoodat zij in erfenis bezaten den arbeid der volken.
44 Opdat zij zijne inzettingen onderhielden : en zijne wetten bewaarden.

DAG 21. AVONDGEBED.

PSALM 106. *Confitemini Domino.*

LOOFT den Heer, want Hij is goed : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.
2 Wie zal de mogendheden des Heeren uitspreken : al zijnen lof verkondigen?
3 Welgelukzalig zijn zij, die het regt onderhouden : die te aller tijd geregtigheid doet.
4 Gedenk mijner, o Heer! naar het welbehagen tot uw volk : bezoek mij met uw heil;
5 Opdat ik aanschouwe het goede uwer uitverkorenen : opdat ik mij verblijde met de blijdschap uws volks; opdat ik mij beroeme met uw erfdeel.
6 Wij hebben gezondigd,
mitsgaders onze vaderen : wij hebben verkeerdelijk gedaan, wij hebben goddelooslijk gehandeld.
7 Onze vaders in Egypte hebben niet gelet op uwe wonderen, zij zijn der menigte uwer goedertierenheden niet gedachtig geweest : maar zij waren wederspannig aan de zee, bij de Schelfzee.
8 Doch Hij verloste hen om zijns naams wil : opdat Hij zijne mogendheid bekend maakte.
9 En Hij schold de Schelfzee, zoodat zij verdroogde : en Hij deed hen wandelen door de afgronden, als door eene woestijn.
10 En Hij verloste hen uit de hand des haters : en Hij bevrijdde hen van de hand des vijands.
11 En de wateren overdekten hunne wederpartijders : niet één van hen bleef over.
12 Toen geloofden zij aan zijne woorden : zij zongen zijnen lof.
13 Doch zij vergaten haast zijne werken : zij verbeidden naar zijnen raad niet.
14 Maar zij werden belust met lust in de woestijn : en zij verzochten God in de wildernis.
15 Toen gaf Hij hun hunne begeerte : maar Hij zond aan hunne zielen eene magerheid.
16 En zij benijdden Mozes in het leger : en Aäron, den heiligen des Heeren.
17 De aarde deed zich open,

en verslond Dathan : en overdekte de vergadering van Abíram.
18 En een vuur brandde onder hunne vergadering : eene vlam stak de goddeloozen aan brand.
19 Zij maakten een kalf bij Horeb : en zij bogen zich voor een gegoten beeld.
20 En zij veranderden hunne Eer : in de gedaante van eenen os, die gras eet.
21 Zij vergaten God, hunnen Heiland : die groote dingen gedaan had in Egypte ;
22 Wonderdaden in het land van Cham : vreeselijke dingen aan de Schelfzee.
23 Dies Hij zeide, dat Hij hen verdelgen zou, ten ware Mozes, zijn uitverkorene, in de scheure voor zijn aangezigt gestaan had : om zijne grimmigheid af te keeren, dat Hij hen niet verdierf.
24 Zij versmaadden ook het gewenschte land : zij geloofden zijn woord niet.
25 Maar zij murmureerden in hunne tenten : naar de stem des Heeren hoorden zij niet.
26 Dies hief Hij tegen hen zijne hand op, zwerende : dat Hij hen nedervellen zou in de woestijn ;
27 En dat Hij hun zaad zou nedervellen onder de Heidenen : en hen verstrooijen zou door de landen.
28 Ook hebben zij zich gekoppeld aan Baäl-Peor : en zij hebben de offeranden der dooden gegeten.
29 En zij hebben den Heer tot toorn verwekt met hunne daden : zoodat de plage eene inbreuk onder hen deed.
30 Toen stond Pínehas op, en hij oefende gerigt : en de plage werd opgehouden.
31 En het is hem gerekend tot geregtigheid : van geslachte tot geslachte tot in eeuwigheid.
32 Zij maakten Hem ook zeer toornig aan het twistwater : en het ging Mozes kwalijk om hunnentwil.
33 Want zij verbitterden zijnen geest : zoodat hij wat onbedachtelijk voortbragt met zijne lippen.
34 Zij hebben die volken niet verdelgd : die de Heer hun gezegd had ;
35 Maar zij vermengden zich met de Heidenen : en leerden derzelver werken.
36 En zij dienden hunne afgoden, en zij werden hun tot eenen strik : daarenboven hebben zij hunne zonen en hunne dochteren den duivelen opgeofferd.
37 En zij hebben onschuldig bloed vergoten, het bloed hunner zonen, en hunner dochteren : die zij den afgoden van Kanaän hebben opgeofferd ; zoodat het land door deze bloedschulden is ontheiligd geworden.
38 En zij ontreinigden zich door hunne werken : en zij hebben gehoereerd door hunne daden

39 Dies is de toorn des Hee-
ren ontstoken tegen zijn volk:
en Hij heeft eenen gruwel ge-
had aan zijn erfdeel.
40 En Hij gaf hen in de
hand der Heidenen: en hunne
haters heerschten over hen.
41 En hunne vijanden heb-
ben hen verdrukt: en zij zijn
vernederd geworden onder
hunne hand.
42 Hij heeft hen menigmaal
gered: maar zij verbitterden
Hem door hunnen raad, en
werden uitgeteerd door hunne
ongeregtigheid.
43 Nogtans zag Hij hunne
benaauwdheid aan: als Hij
hun geschrei hoorde.
44 En Hij dacht tot hun
beste aan zijn verbond, en het
berouwde Hem, naar de veel-
heid zijner goedertierenheden:
dies gaf Hij hun barmhartig-
heid voor het aangezigt van
allen, die hen gevangen had-
den.
45 Verlos ons, Heer, onze
God! en verzamel ons uit de
Heidenen: opdat wij den naam
uwer heiligheid loven, ons
beroemende in uwen lof.
46 Geloofd zij de Heer, de
God Israëls, van eeuwigheid
en tot in eeuwigheid: en al
het volk zegge, Amen.

DAG 22. MORGENGEBED.

PSALM 107. *Confitemini Domino.*

LOOFT den Heer, want Hij is goed: want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.
2 Dat zulks de bevrijden
des Heeren zeggen: die Hij
van de hand der wederpartij-
ders bevrijd heeft.
3 En die Hij uit de landen
verzameld heeft: van het oos-
ten en van het westen, van het
noorden en van de zee.
4 Die in de woestijn dwaal-
den, in eenen weg der wilder-
nis: die geene stad ter woning
vonden;
5 Zij waren hongerig, ook
dorstig: hunne ziel was in
hen overstelpt.
6 Doch roepende tot den
Heer in de benaauwdheid, die
zij hadden: heeft Hij hen ge-
red uit hunne angsten;
7 En Hij leidde hen op eenen
regten weg: om te gaan tot
eene stad ter woning.
8 Laat hen voor den Heer
zijne goedertierenheid loven:
en zijne wonderwerken voor
de kinderen der menschen;
9 Want Hij heeft de dorstige
ziel verzadigd: en de honge-
rige ziel met goed vervuld.
10 Die in duisternis en de
schaduwe des doods zaten:
gebonden met verdrukking en
ijzer;
11 Omdat zij wederspannig
waren geweest tegen Gods ge-
boden: en den raad des Aller-
hoogsten onwaardiglijk ver-
worpen hadden.
12 Waarom Hij hun het
hart door zwarigheid verne-
derd heeft: zij zijn ge-
struikeld, en er was geen
helper.
13 Doch roepende tot den

Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : verloste Hij hen uit hunne angsten.

14 Hij voerde hen uit de duisternis en de schaduwe des doods : en Hij brak hunne banden.

15 Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

16 Want Hij heeft de koperen deuren gebroken : en de ijzeren grendelen in stukken gehouwen.

17 De zotten worden om den weg hunner overtreding : en om hunne ongeregtigheden geplaagd ;

18 Hunne ziel gruwelde van alle spijze : en zij waren tot aan de poorten des doods gekomen.

19 Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : verloste Hij hen uit hunne angsten.

20 Hij zond zijn woord uit, en heelde hen : en rukte hen uit hunne kuilen.

21 Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

22 En dat zij lofofferen offeren : en met gejuich zijne werken vertellen.

23 Die met schepen ter zee afvaren : handel doende op groote wateren ;

24 Die zien de werken des Heeren : en zijne wonderwerken in de diepte.

25 Als Hij spreekt, zoo doet Hij eenen stormwind opstaan : die hare golven omhoog verheft.

26 Zij rijzen op naar den hemel, zij dalen neder tot in de afgronden : hunne ziel versmelt van angst.

27 Zij dansen en waggelen als een dronken man : en al hunne wijsheid wordt verslonden.

28 Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : zoo voerde Hij hen uit hunne angsten.

29 Hij doet den storm stilstaan : zoodat hunne golven stilzwijgen.

30 Dan zijn zij verblijd, omdat zij gestild zijn : en dat Hij hen tot de haven hunner begeerte geleid heeft.

31 Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

32 En Hem verhoogen in de gemeente des volks : en in het gestoelte der Oudsten Hem roemen.

33 Hij stelt de rivieren tot eene woestijn : en watertogten tot een dorstig land.

34 Het vruchtbaar land tot zouten grond : om de boosheid dergenen, die daarin wonen.

35 Hij stelt de woestijn tot eenen waterpoel : en het dorre land tot watertogten.

36 En Hij doet de hongerigen aldaar wonen : en zij stichten eene stad ter woning ;

37 En bezaaijen akkers, en planten wijngaarden : die in-

komende vrucht voortbrengen.
38 En Hij zegent hen, zoodat zij zeer vermenigvuldigen: en hun vee vermindert Hij niet.
39 Daarna verminderen zij, en komen te onder: door verdrukking, kwaad en droefenis.
40 Hij stort verachting uit over de Prinsen: en doet hen dwalen in het woeste, waar geen weg is.
41 Maar Hij brengt den nooddruftigen uit de verdrukking in een hoog vertrek: en maakt de huisgezinnen als kudden.
42 De opregten zien het, en zijn verblijd: maar alle ongeregtigheid stopt haren mond.
43 Wie is wijs? die neme deze dingen waar: en dat zij verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren.

DAG 22. AVONDGEBED.

PSALM 108. *Paratum cor meum.*

O GOD! mijn hart is bereid: ik zal zingen en psalmzingen, ook mijne eere.
2 Waak op, gij luit en harp: ik zal in den dageraad opwaken.
3 Ik zal U loven onder de volken, o Heer: en ik zal U psalmzingen onder de natiën.
4 Want uwe goedertierenheid is groot tot boven de hemelen: en uwe waarheid tot aan de bovenste wolken.
5 Verhef U, o God! boven de hemelen: en uwe eer over de gansche aarde.
6 Opdat uwe beminden bevrijd worden: geef heil door uwe regterhand, en verhoor ons.
7 God heeft gesproken in zijn heiligdom: dies zal ik van vreugde opspringen; ik zal Sichem deelen, en het dal van Sukkoth zal Ik afmeten.
8 Gilead is mijn, Manasse is mijn: en Efraïm is de sterkte mijns hoofds.
9 Juda is mijn wetgever, Moab is mijn waschpot: op Edom zal ik mijn' schoen werpen; over Palestina zal ik juichen.
10 Wie zal mij voeren in eene vaste stad: wie zal mij leiden tot in Edom?
11 Zult Gij het niet zijn, o God! die ons verstooten hadt: en die niet uittoogt, o God! met onze heirkrachten?
12 Geef Gij ons hulp uit de benaauwdheid: want des menschen heil is ijdelheid.
13 In God zullen wij kloeke daden doen: en Hij zal onze wederpartijders vertreden.

PSALM 109. *Deus laudum.*

O GOD mijns lofs! zwijg niet: want de mond des goddeloozen en de mond des bedrogs zijn tegen mij opengedaan.
2 Zij hebben met mij gesproken met eene valsche tong:

en met hatelijke woorden hebben zij mij omsingeld; ja zij hebben mij bestreden zonder oorzaak.
3 Voor mijne liefde, staan zij mij tegen: maar ik was steeds in het gebed.
4 En zij hebben mij kwaad voor goed opgelegd: en haat voor mijne liefde.
5 Stel eenen goddeloozen over hem: en de satan sta aan zijne regterhand.
6 Als hij gerigt wordt, zoo ga hij schuldig uit: en zijn gebed zij tot zonde.
7 Dat zijne dagen weinig zijn: een ander neme zijn ambt.
8 Dat zijne kinderen weezen worden: en zijne vrouw weduwe.
9 En dat zijne kinderen hier en daar omzwerven, en bedelen: en de nooddruft uit hunne verwoeste plaatsen zoeken.
10 Dat de schuldeischer aansla al wat hij heeft: en dat de vreemden zijnen arbeid rooven.
11 Dat hij niemand hebbe, die weldadigheid over hem uitstrekke: en dat er niemand zij, die zijnen weezen genadig zij.
12 Dat zijne nakomelingen uitgeroeid worden: hun naam worde uitgedelgd in het andere geslacht.
13 De ongeregtigheid zijner vaderen worde gedacht bij den Heer: en de zonde zijner moeder worde niet uitgedelgd.
14 Dat zij gedurig voor den Heer zijn: en Hij roeije hunne gedachtenis uit van de aarde.
15 Omdat hij niet gedacht heeft weldadigheid te doen: maar heeft den ellendigen en den nooddruftigen man vervolgd, en den verslagenen van hart, om hem te dooden.
16 Dewijl hij den vloek heeft liefgehad, dat die hem overkome: en geen' lust gehad heeft tot den zegen, zoo zij die verre van hem.
17 En hij zij bekleed met den vloek, als met zijn kleed: en dat die ga tot in het binnenste van hem als het water, en als de olie in zijne beenderen.
18 Die zij hem als een kleed, waarmede hij zich bedekt: en tot een' gordel, waarmede hij zich steeds omgordt.
19 Dit zij het werkloon mijner tegenstanders van den Heer: en dergenen, die kwaad spreken tegen mijne ziel.
20 Maar Gij, o Heere Heere maak het met mij om uws naams wil: dewijl uwe goedertierenheid goed is, verlos mij.
21 Want ik ben ellendig en nooddruftig: en mijn hart is in het binnenste van mij doorwond.
22 Ik ga heen gelijk een schaduw, wanneer zij zich neigt: ik word omgedreven als een sprinkhaan.
23 Mijne knieën struikelen van vasten: en mijn vleesch is gemagerd, zoodat er geen vet aan is.

24 Nog ben ik hun een
smaad : als zij mij zien, zoo
schudden zij hun hoofd.
25 Help mij, Heer, mijn
God : verlos mij naar uwe
goedertierenheid.
26 Opdat zij weten, dat dit
uwe hand is : dat Gij het,
Heer! gedaan hebt.
27 Laat hen vloeken, maar
zegen Gij : laat hen zich op-
maken, maar dat zij beschaamd
worden ; doch dat zich uw
knecht verblijde.
28 Laat mijne tegenstanders
met schande bekleed worden :
en dat zij met hunne be-
schaamdheid zich bedekken,
als met eenen mantel.
29 Ik zal den Heer met mij-
nen mond zeer loven : en in
het midden van velen zal ik
Hem prijzen.
30 Want Hij zal den nood-
druftigen ter regterhand staan:
om hem te verlossen van de-
genen, die zijne ziel veroor-
deelen.

Dag 23. MORGENGEBED.

Psalm 110. *Dixit Dominus.*

De Heer heeft tot mijnen Heer gesproken : zit aan mijne regterhand, totdat Ik uwe vijanden gezet zal hebben tot eene voetbank uwer voeten.
2 De Heer zal den schepter
uwer sterkte zenden uit Zion,
zeggende : heersch in het
midden uwer vijanden.
3 Uw volk zal zeer gewillig
zijn op den dag uwer heir-
kracht, in heilig sieraad : uit
de baarmoeder des dageraads
zal u de dauw uwer jeugd
zijn.
4 De Heer heeft gezworen,
en het zal Hem niet berou-
wen : gij zijt Priester in eeu-
wigheid, naar de ordening van
Melchizédek.
5 De Heer is aan uwe reg-
terhand : Hij zal Koningen
verslaan ten dage zijns toorns.
6 Hij zal regt doen onder de
Heidenen ; Hij zal het vol
doode ligchamen maken : Hij
zal verslaan dengenen, die het
hoofd is over een groot land.
7 Hij zal op den weg uit de
beek drinken : daarom zal hij
het hoofd omhoog heffen.

Psalm 111. *Confitebor tibi.*

Ik zal den Heer loven van gancher harte : in den raad en vergadering der opregten.
2 De werken des Heeren
zijn groot : zij worden gezocht
van allen, die er lust in hebben.
3 Zijn doen is majesteit en
heerlijkheid : en zijne gereg-
tigheid bestaat in der eeuwig-
heid.
4 Hij heeft zijnen wonderen
eene gedachtenis gemaakt : de
Heer is genadig en barm-
hartig.
5 Hij heeft dengenen, die
Hem vreezen, spijs gegeven :
Hij gedenkt in der eeuwig-
heid aan zijn verbond.
6 Hij heeft de kracht zijner
werken zijnen volke bekend
gemaakt : hun gevende de
erve der Heidenen.

7 De werken zijner handen zijn waarheid en oordeel : al zijne bevelen zijn getrouw.
8 Zij zijn ondersteund voor altoos en in eeuwigheid : zijnde gedaan in waarheid en opregtigheid.
9 Hij heeft zijnen volke verlossing gezonden : Hij heeft zijn verbond in eeuwigheid geboden ; zijn naam is heilig en vreeselijk.
10 De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid : allen, die ze doen, hebben goed verstand ; zijn lof bestaat tot in der eeuwigheid.

PSALM 112. *Beatus vir.*

WELGELUKZALIG is de man, die den Heer vreest : die grooten lust heeft in zijne geboden.
2 Zijn zaad zal geweldig zijn op aarde : het geslacht der opregten zal gezegend worden.
3 In zijn huis zal have en rijkdom wezen : en zijne geregtigheid bestaat in eeuwigheid.
4 Den opregten gaat het licht op in de duisternis : Hij is genadig, en barmhartig, en regtvaardig.
5 Wel dien man, die zich ontfermt en uitleent : hij beschikt zijne zaken met regt.
6 Zekerlijk hij zal in der eeuwigheid niet wankelen : de regtvaardige zal in eeuwige gedachtenis zijn.
7 Hij zal voor geen kwaad gerucht vreezen : zijn hart is vast, betrouwende op den Heer.
8 Zijn hart, wel ondersteund zijnde, zal niet vreezen : totdat hij op zijne wederpartijen zie.
9 Hij strooit uit, hij geeft den nooddruftigen : zijne geregtigheid bestaat in eeuwigheid ; zijn hoorn zal verhoogd worden in eere.
10 De goddelooze zal het zien, en hij zal zich vertoornen : hij zal met zijne tanden knersen en smelten ; de wensch der goddeloozen zal vergaan.

PSALM 113. *Laudate, pueri.*

LOOFT, gij knechten des Heeren : looft den naam des Heeren.
2 De naam des Heeren zij geprezen : van nu aan tot in der eeuwigheid.
3 Van den opgang der zon af tot haren nedergang : zij de naam des Heeren geloofd.
4 De Heer is hoog boven alle Heidenen : boven de hemelen is zijne heerlijkheid.
5 Wie is gelijk de Heer, onze God? die zeer hoog woont die zeer laag ziet, in den hemel en op de aarde ;
6 Die den geringen uit het stof opright : en den nooddruftigen uit den drek verhoogt ;
7 Om te doen zitten bij de Prinsen : bij de Prinsen zijns volks.
8 Die de onvruchtbare doet wonen met een huisgezin : eene blijde moeder van kinderen.

DAG 23. AVONDGEBED.

PSALM 114. *In exitu Israel.*

TOEN Israël uit Egypte toog: het huis Jakobs van een volk, dat eene vreemde taal had;

2 Zoo werd Juda tot zijn heiligdom: Israël zijne volkomene heerschappij.

3 De zee zag het, en vlood: de Jordaan keerde achterwaarts.

4 De bergen sprongen als rammen: de heuvelen als lammeren.

5 Wat was u, gij zee! dat gij vloodt: gij Jordaan! dat gij achterwaarts keerdet?

6 Gij bergen! dat gij opsprongt als rammen: gij heuvelen! als lammeren?

7 Beef, gij aarde! voor het aangezigt des Heeren: voor het aangezigt van den God Jakobs.

8 Die den rotssteen veranderde in eenen watervloed: den keisteen in eene waterfontein.

PSALM 115. *Non nobis, Domine.*

NIET ons, o Heer! niet ons, maar uwen naam geef eer: om uwer goedertierenheid, om uwer waarheid wil.

2 Waarom zouden de Heidenen zeggen: waar is nu hun God?

3 Onze God is toch in den hemel: Hij doet al wat Hem behaagt.

4 Hunlieder afgoden zijn zilver en goud: het werk van des menschen handen;

5 Zij hebben eenen mond, maar spreken niet: zij hebben oogen, maar zien niet;

6 Ooren hebben zij, maar hooren niet: zij hebben een' neus, maar zij rieken niet;

7 Hunne handen hebben zij, maar tasten niet; hunne voeten, maar gaan niet: zij geven geen geluid door hunne keel.

8 Dat die hen maken hun gelijk worden: en al wie op hen vertrouwt.

9 Israël! vertrouw gij op den Heer: Hij is hunne hulp en hun schild.

10 Gij huis van Aäron! vertrouw op den Heer: Hij is hunne hulp en hun schild.

11 Gijlieden, die den Heer vreest! vertrouwt op den Heer: Hij is hunne hulp en hun schild.

12 De Heer is onzer gedachtig geweest, Hij zal zegenen: Hij zal het huis van Israël zegenen, Hij zal het huis van Aäron zegenen.

13 Hij zal zegenen, die den Heer vreezen: de kleinen met de grooten.

14 De Heer zal den zegen over ulieden vermeerderen: over ulieden en over uwe kinderen.

15 Gijlieden zijt den Heere gezegend: die den hemel en de aarde gemaakt heeft.

16 Aangaande den hemel, de hemel is des Heeren: maar de aarde heeft Hij der menschen kinderen gegeven.

17 De dooden zullen den Heer niet prijzen : noch die in de stilte nedergedaald zijn.
18 Maar wij zullen den Heer loven : van nu aan tot in der eeuwigheid. Halelujah !

DAG 24. MORGENGEBED.

PSALM 116. *Dilexi, quoniam.*

IK heb lief : want de Heer hoort mijne stem, mijne smeekingen ;
2 Want Hij neigt zijn oor tot mij : dies zal ik Hem in mijne dagen aanroepen.
3 De banden des doods hadden mij omvangen : en de angsten der hel hadden mij getroffen ;
4 Ik vond benaauwdheid en droefenis ; maar ik riep den naam des Heeren aan, zeggende : och Heer ! bevrijd mijne ziel.
5 De Heer is genadig en regtvaardig : en onze God is ontfermende.
6 De Heer bewaart de eenvoudigen : ik was uitgeteerd, doch Hij heeft mij verlost.
7 Mijne ziel ! keer weder tot uwe rust : want de Heer heeft aan u welgedaan.
8 Want Gij, Heer ! hebt mijne ziel gered van den dood : mijne oogen van tranen, mijnen voet van aanstoot.
9 Ik zal wandelen voor het aangezigt des Heeren : in de landen der levenden.
10 Ik heb geloofd, daarom sprak ik ; ik ben zeer bedrukt geweest ik zeide in mijn haasten, Alle menschen zijn leugenaars.
11 Wat zal ik den Heere vergelden : voor al zijne weldaden, aan mij bewezen ?
12 Ik zal den beker der verlossingen opnemen : en den naam des Heeren aanroepen.
13 Mijne geloften zal ik den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al zijn volk kostelijk is in de oogen des Heeren de dood zijner gunstgenooten.
14 Och Heer ! zekerlijk ik ben uw knecht : ik ben uw knecht, een zoon uwer dienstmaagd ; Gij hebt mijne banden losgemaakt.
15 Ik zal U offeren eene offerande van dankzegging en den naam des Heeren aanroepen.
16 Ik zal mijne geloften den Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al zijn volk in de voorhoven van het huis des Heeren, in het midden van u, o Jerûzalem ! Halelujah !

PSALM 117. *Laudate Dominum.*

LOOFT den Heer, alle Heidenen : prijst Hem, alle natiën !
2 Want zijne goedertierenheid is geweldig over ons : en de waarheid des Heeren is in der eeuwigheid. Halelujah !

PSALM 118. *Confitemini Domino.*

LOOFT den Heer, want H

is goed : want zijne goedertie-
renheid is in der eeuwigheid.
2 Dat Israël nu zegge : dat
zijne goedertierenheid in der
eeuwigheid is.
3 Het huis van Aäron zegge
nu : dat zijne goedertierenheid
in der eeuwigheid is.
4 Dat degenen, die den Heer
vreezen, nu zeggen : dat zijne
goedertierenheid in der eeu-
wigheid is.
5 Uit de benaauwdheid heb
ik den Heer aangeroepen : de
Heer heeft mij verhoord, stel-
lende mij in de ruimte.
6 De Heer is bij mij, ik zal
niet vreezen : wat zal mij een
mensch doen ?
7 De Heer is bij mij onder
degenen, die mij helpen : daar-
om zal ik mijnen lust zien aan
degenen, die mij haten.
8 Het is beter tot den Heer
toevlugt te nemen : dan op
den mensch te vertrouwen.
9 Het is beter tot den Heer
toevlugt te nemen : dan op
Prinsen te vertrouwen.
10 Alle Heidenen hadden
mij omringd : het is in den
naam des Heeren, dat ik ze
verhouwen heb.
11 Zij hadden mij omringd,
ja zij hadden mij omringd :
het is in den naam des Heeren,
dat ik ze verhouwen heb.
12 Zij hadden mij omringd
als bijën ; zij zijn uitge-
bluscht als een doornenvuur :
het is in den naam des Heeren,
dat ik ze verhouwen heb.
13 Gij hadt mij zeer hard
gestooten, tot vallens toe :
maar de Heer heeft mij ge-
holpen.
14 De Heer is mijne sterkte
en psalm : want Hij is mij tot
heil geweest.
15 In de tenten der regtvaar-
digen is eene stem des gejuichs
en des heils : de regterhand des
Heeren doet krachtige daden.
16 De regterhand des Heeren
is verhoogd : de regterhand
des Heeren doet krachtige
daden.
17 Ik zal niet sterven, maar
leven : en ik zal de werken
des Heeren vertellen.
18 De Heer heeft mij wel
hard gekastijd : maar Hij
heeft mij ter dood niet over-
gegeven.
19 Doet mij de poorten der
geregtigheid open : ik zal
daardoor ingaan, ik zal den
Heer loven.
20 Dit is de poort des Heeren :
door dewelke de regtvaardigen
zullen ingaan.
21 Ik zal U loven, omdat Gij
mij verhoord hebt : en mij tot
heil geweest zijt.
22 De steen, dien de bouw-
lieden verworpen hadden : is
tot een hoofd des hoeks ge-
worden.
23 Dit is van den Heer ge-
schied : en het is wonderlijk in
onze oogen.
24 Dit is de dag, dien de Heer
gemaakt heeft : laat ons op
denzelven ons verheugen, en
verblijd zijn.
25 Och Heer ! geef nu heil :
och Heer ! geef nu voor-
spoed.

26 Gezegend zij hij, die daar komt in den naam des Heeren : wij zegenen ulieden uit het huis des Heeren.

27 De Heer is God, die ons licht gegeven heeft : bindt het feest-offer met touwen tot aan de hoornen van het altaar.

28 Gij zijt mijn God, daarom zal ik U loven : o mijn God! ik zal U verhoogen.

29 Looft den Heer, want Hij is goed : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

DAG 24. AVONDGEBED.

PSALM 119. *Beati immaculati.*

WELGELUKZALIG zijn de opregten van wandel : die in de wet des Heeren gaan.

2 Welgelukzalig zijn zij, die zijne getuigenissen onderhouden : die Hem van ganscher harte zoeken;

3 Ook geen onregt werken : maar wandelen in zijne wegen.

4 Heer! Gij hebt geboden : dat men uwe bevelen zeer bewaren zal.

5 Och, dat mijne wegen gerigt werden : om uwe inzettingen te bewaren.

6 Dan zou ik niet beschaamd worden : wanneer ik merken zou op al uwe geboden.

7 Ik zal U loven in opregtheid des harten : als ik de regten uwer geregtigheid geleerd zal hebben.

8 Ik zal uwe inzettingen bewaren : verlaat mij niet al zeer.

In quo corriget?

WAARMEDE zal de jongelin zijn pad zuiver houden : a hij dat houdt naar uw woord

10 Ik zoek U met mijn g heele hart : laat mij van uw geboden niet afdwalen.

11 Ik heb uwe rede in mi hart verborgen : opdat tegen U niet zondigen zou.

12 Heer! Gij zijt gezegend leer mij uwe inzettingen.

13 Ik heb met mijne lippe verteld : al de regten uw monds.

14 Ik ben vrolijker in de weg uwer getuigenissen : da over allen rijkdom.

15 Ik zal uwe bevelen ove denken : en op uwe pad letten.

16 Ik zal mij zelven ve maken in uwe inzettingen uw woord zal ik niet vergete

Retribue servo tuo.

DOE wel bij uwen knecht dat ik leve en uw woord b ware.

18 Ontdek mijne oogen dat ik aanschouwe de wond ren van uwe wet.

19 Ik ben een vreemdelin op de aarde : verberg uwe g boden voor mij niet.

20 Mijne ziel is verbrok van wege het verlangen : na uwe oordeelen te aller tijd.

21 Gij scheldt de vervloek hoovaardigen : die van uw geboden afdwalen.

22 Wentel van mij versmaad-
heid en verachting : want ik
heb uwe getuigenissen onder-
houden.
23 Als zelfs de Vorsten
zittende tegen mij gesproken
hebben : heeft uw knecht uwe
inzettingen betracht.
24 Ook zijn uwe getuigenis-
sen mijne vermakingen : en
mijne raadslieden.

Adhæsit pavimento.

MIJNE ziel kleeft aan het
stof : maak mij levend naar
uw woord.
26 Ik heb U mijne wegen
verteld, en Gij hebt mij ver-
hoord : leer mij uwe inzet-
tingen.
27 Geef mij den weg uwer
bevelen te verstaan : opdat ik
uwe wonderen betrachte.
28 Mijne ziel druipt weg van
treurigheid : rigt mij op naar
uw woord.
29 Wend van mij den weg
der valschheid : en verleen mij
genadiglijk uwe wet.
30 Ik heb verkoren den weg
der waarheid : uwe regten heb
ik mij voorgesteld.
31 Ik kleef vast aan uwe
getuigenissen : o Heer! be-
schaam mij niet.
32 Ik zal den weg uwer ge-
boden loopen : als Gij mijn
hart verwijd zult hebben.

DAG 25. MORGENGEBED.

Legem pone.

HEER! leer mij den weg
uwer inzettingen : en ik zal
hem houden ten einde toe.
34 Geef mij het verstand, en
ik zal uwe wet houden : ja ik
zal ze onderhouden met gan-
schen harte.
35 Doe mij treden op het
pad uwer geboden : want
daarin heb ik lust.
36 Neig mijn hart tot uwe
getuigenissen : en niet tot
gierigheid.
37 Wend mijne oogen af, dat
zij geene ijdelheid zien : maak
mij levend door uwe wegen.
38 Bevestig uwe toezegging
aan uwen knecht : die uwe
vreeze toegedaan is.
39 Wend mijne smaadheid
af, die ik vreeze : want uwe
regten zijn goed.
40 Zie, ik heb eene begeerte
tot uwe bevelen : maak mij
levend door uwe geregtigheid.

Et veniat super me.

EN dat mij uwe goedertie-
renheden overkomen, o Heer :
uw heil, naar uwe toezeg-
ging ;
42 Opdat ik mijnen smader
wat heb te antwoorden : want
ik vertrouw op uw woord.
43 En ruk het woord der
waarheid van mijnen mond
niet al te zeer : want ik hoop
op uwe regten.
44 Zoo zal ik uwe wet steeds
onderhouden : eeuwiglijk en
altoos.
45 En ik zal wandelen in de
ruimte : omdat ik uwe bevelen
gezocht heb.
46 Ook zal ik voor Konin-
gen spreken van uwe getuige-
nissen : en mij niet schamen.

47 En ik zal mij vermaken
in uwe geboden: die ik lief-
heb.
48 En ik zal mijne handen
opheffen naar uwe geboden,
die ik liefheb: en ik zal uwe
inzettingen betrachten.

Memor esto servi tui.

GEDENK des woords, tot
uwen knecht gesproken: op
hetwelk Gij mij hebt doen
hopen.
50 Dit is mijn troost in
mijne ellende: want uwe toe-
zegging heeft mij levend ge-
maakt.
51 De hoovaardigen hebben
mij boven mate zeer bespot:
nogtans ben ik van uwe wet
niet geweken.
52 Ik heb gedacht, o Heer!
aan uwe oordeelen van ouds
aan: en heb mij getroost.
53 Groote beroering heeft
mij bevangen: van wege de
goddeloozen, die uwe wet ver-
laten.
54 Uwe inzettingen zijn mij
gezangen geweest: ter plaatse
mijner vreemdelingschappen.
55 Heer! des nachts ben ik
uws naams gedachtig ge-
weest: en heb uwe wet be-
waard.
56 Dat is mij geschied: om-
dat ik uwe bevelen bewaard
heb.

Portio mea, Domine.

DE Heer is mijn deel: ik
heb gezegd, dat ik uwe woor-
den zal bewaren.
58 Ik heb uw aanschijn
ernstelijk gebeden van gan-
scher harte: zijt mij genadig
naar uwe toezegging.
59 Ik heb mijne wegen be-
dacht: en heb mijne voeten
gekeerd tot uwe getuigenissen.
60 Ik heb gehaast, en niet
vertraagd: uwe geboden te
onderhouden.
61 De goddelooze hoopen
hebben mij beroofd: nogtans
heb ik uwe wet niet vergeten.
62 Te middernacht sta ik op,
om U te loven: voor de reg-
ten uwer geregtigheid.
63 Ik ben een gezel van al-
len, die U vreezen: en van
hen, die uwe bevelen onder-
houden.
64 Heer! de aarde is vol van
uwe goedertierenheid: leer mij
uwe inzettingen.

Bonitatem fecisti.

GIJ hebt bij uwen knecht
goed gedaan, Heer: naar uw
woord.
66 Leer mij eenen goeden
zin en wetenschap: want ik
heb aan uwe geboden ge-
loofd.
67 Eer ik verdrukt werd,
dwaalde ik: maar nu onder-
houd ik uw woord.
68 Gij zijt goed en goed
doende: leer mij uwe inzet-
tingen.
69 De hoovaardigen hebben
leugens tegen mij gestoffeerd:
doch ik bewaar uwe bevelen
van ganscher harte.
70 Hun hart is vet als

smeer : maar ik heb vermaak in uwe wet.

71 Het is mij goed, dat ik verdrukt ben geweest : opdat ik uwe inzettingen leerde.

72 De wet uws monds is mij beter : dan duizenden van goud of zilver.

DAG 25. AVONDGEBED.

Manus tuæ fecerunt me.

UWE handen hebben mij gemaakt en bereid : maak mij verstandig, opdat ik uwe geboden leere.

74 Die U vreezen, zullen mij aanzien, en zich verblijden : omdat ik op uw woord gehoopt heb.

75 Ik weet, Heer! dat uwe gerigten de geregtigheid zijn : en dat Gij mij uit getrouwheid verdrukt hebt.

76 Laat toch uwe goedertierenheid zijn om mij te troosten : naar uwe toezegging aan uwen knecht.

77 Laat mij uwe barmhartigheden overkomen, opdat ik leve : want uwe wet is al mijne vermaking.

78 Laat de hoovaardigen beschaamd worden, omdat zij mij met leugen nedergestooten hebben : doch ik betracht uwe geboden.

79 Laat hen tot mij keeren, die U vreezen : en die uwe getuigenissen kennen.

80 Laat mijn hart opregt zijn tot uwe inzettingen : opdat ik niet beschaamd worde.

Defecit anima mea.

MIJNE ziel is bezweken van verlangen naar uw heil : op uw woord heb ik gehoopt.

82 Mijne oogen zijn bezweken van verlangen naar uwe toezegging : terwijl ik zeide, Wanneer zult Gij mij vertroosten?

83 Want ik ben geworden als een lederen zak in den rook : doch uwe inzettingen heb ik niet vergeten.

84 Hoe vele zullen de dagen uws knechts zijn : wanneer zult Gij regt doen over mijne vervolgers?

85 De hoovaardigen hebben mij putten gegraven : hetwelk niet is naar uwe wet.

86 Al uwe geboden zijn waarheid : zij vervolgen mij met leugen, help mij.

87 Zij hebben mij bijna vernietigd op de aarde : maar ik heb uwe bevelen niet verlaten.

88 Maak mij levend naar uwe goedertierenheid : dan zal ik de getuigenis uws monds onderhouden.

In æternum, Domine.

O HEER! uw woord : bestaat in der eeuwigheid in de hemelen.

90 Uwe getrouwheid is van geslachte tot geslachte : Gij hebt de aarde vastgemaakt, en zij blijft staan;

91 Naar uwe verordeningen blijven zij nog heden staan :

want zij allen zijn uwe knechten.

92 Indien uwe wet niet ware geweest al mijne vermaking : ik ware in mijnen druk al lang vergaan.

93 Ik zal uwe bevelen in der eeuwigheid niet vergeten : want door dezelve hebt Gij mij levend gemaakt.

94 Ik ben uwe, behoud mij : want ik heb uwe bevelen gezocht.

95 De goddeloozen hebben op mij gewacht, om mij te doen vergaan : ik neem acht op uwe getuigenissen.

96 In alle volmaaktheid heb ik een einde gezien : maar uw gebod is zeer wijd.

Quomodo dilexi!

HOE lief heb ik uwe wet : zij is mijne betrachting den ganschen dag.

98 Zij maakt mij door uwe geboden wijzer, dan mijne vijanden zijn : want zij is in eeuwigheid bij mij.

99 Ik ben verstandiger dan al mijne leeraars : omdat uwe getuigenissen mijne betrachting zijn.

100 Ik ben voorzigtiger dan de ouden : omdat ik uwe bevelen bewaard heb.

101 Ik heb mijne voeten geweerd van alle kwade paden : opdat ik uw woord zou onderhouden.

102 Ik ben niet geweken van uwe regten : want Gij hebt mij geleerd.

103 Hoe zoet zijn uwe redenen mijn gehemelte geweest meer dan honig mijnen mond

104 Uit uwe bevelen krijg ik verstand : daarom haat ik alle leugenpaden.

DAG 26. MORGENGEBED.

Lucerna pedibus meis.

UW woord is eene lamp voor mijnen voet : en een licht voor mijn pad.

106 Ik heb gezworen, en zal het bevestigen : dat ik onderhouden zal de regten uwer geregtigheid.

107 Ik ben gansch zeer verdrukt : Heer! maak mij levend naar uw woord.

108 Laat U toch, o Heer! welgevallen de vrijwillige offeranden mijns monds : en leer mij uwe regten.

109 Mijne ziel is geduriglijk in mijne hand : nogtans vergeet ik uwe wet niet.

110 De goddeloozen hebben mij eenen strik gelegd : nogtans ben ik niet afgedwaald van uwe bevelen.

111 Ik heb uwe getuigenissen genomen tot eene eeuwige erve : want zij zijn mijns harten vrolijkheid.

112 Ik heb mijn hart geneigd, om uwe inzettingen eeuwiglijk te doen : ten einde toe.

Iniquos odio habui.

IK haat de kwade ranken : maar heb uwe wet lief.

114 Gij zijt mijne schuilplaats en mijn schild : op uw woord heb ik gehoopt.

115 Wijkt van mij, gij boos-
doeners : dat ik de geboden
mijns Gods moge bewaren.
116 Ondersteun mij naar
uwe toezegging, opdat ik
leve : en laat mij niet be-
schaamd worden over mijne
hope.
117 Ondersteun mij, zoo zal
ik behouden zijn : dan zal ik
mij steeds in uwe inzettingen
vermaken.
118 Gij vertreedt al degenen,
die van uwe inzettingen af-
dwalen : want hun bedrog is
leugen.
119 Gij doet alle goddeloo-
zen der aarde weg als schuim :
daarom heb ik uwe getuige-
nissen lief.
120 Het haar mijns vleesches
is te berge gerezen van ver-
schrikking voor U : en ik heb
gevreesd voor uwe oordeelen.

Feci judicium.

IK heb regt en geregtigheid
gedaan : geef mij niet over aan
mijne onderdrukkers.
122 Wees borg voor uwen
knecht ten goede : laat de hoo-
vaardigen mij niet onderdruk-
ken.
123 Mijne oogen zijn bezwe-
ken van verlangen naar uw
heil : en naar de toezegging
uwer regtvaardigheid.
124 Doe bij uwen knecht
naar uwe goedertierenheid :
en leer mij uwe inzettingen.
125 Ik ben uw knecht, maak
mij verstandig : en ik zal uwe
getuigenissen kennen.
126 Het is tijd voor den
Heer, dat Hij werke : want
zij hebben uwe wet verbroken.
127 Daarom heb ik uwe ge-
boden lief : meer dan goud, ja
meer dan het fijnste goud.
128 Daarom heb ik al uwe
bevelen, van alles, voor regt
gehouden : maar alle valsche
pad heb ik gehaat.

Mirabilia.

UWE getuigenissen zijn won-
derbaar : daarom bewaart ze
mijne ziel.
130 De opening uwer woor-
den geeft licht : de slechten
verstandig makende.
131 Ik heb mijnen mond wijd
open gedaan, en gehijgd :
want ik heb verlangd naar
uwe geboden.
132 Zie mij aan, wees mij
genadig : naar het regt aan
degenen, die uwen naam be-
minnen.
133 Maak mijne voetstappen
vast in uw woord : en laat
geene ongeregtigheid over mij
heerschen.
134 Verlos mij van des men-
schen overlast : en ik zal uwe
bevelen onderhouden.
135 Doe uw aangezigt lich-
ten over uwen knecht : en leer
mij uwe inzettingen.
136 Waterbeken vlieten af
uit mijne oogen : omdat zij
uwe wet niet onderhouden.

Justus es, Domine.

HEER! Gij zijt regtvaardig :
en elk een uwer oordeelen is
regt.
138 Gij hebt de geregtigheid

uwer getuigenissen : en de waarheid hoogelijk geboden.

139 Mijn ijver heeft mij doen vergaan : omdat mijne wederpartijders uwe woorden vergeten hebben.

140 Uw woord is zeer gelouterd : en uw knecht heeft het lief.

141 Ik ben klein en veracht : doch uwe bevelen vergeet ik niet.

142 Uwe geregtigheid is geregtigheid in eeuwigheid : en uwe wet is de waarheid.

143 Benaauwdheid en angst hebben mij getroffen : doch uwe geboden zijn mijne vermakingen.

144 De geregtigheid uwer getuigenissen is in der eeuwigheid : doe ze mij verstaan, zoo zal ik leven.

Dag 26. AVONDGEBED.

Clamavi in toto corde meo.

Ik heb van ganscher harte geroepen : verhoor mij, o Heer! ik zal uwe inzettingen bewaren.

146 Ik heb U aangeroepen : verlos mij, en ik zal uwe getuigenissen onderhouden.

147 Ik ben de morgen-schemering voorgekomen, en heb geschrei gemaakt : op uw woord heb ik gehoopt.

148 Mijne oogen komen de nacht-waken vóór : om uwe rede te betrachten.

149 Hoor mijne stem naar uwe goedertierenheid, o Heer : maak mij levend naar u regt.

150 Die kwade praktijk najagen, genaken mij : wijken verre van uwe wet.

151 Maar Gij, Heer! z nabij : en al uwe geboden zi waarheid.

152 Van ouds heb ik gew ten van uwe getuigenissen dat Gij ze in eeuwigheid g grond hebt.

Vide humilitatem.

Zie mijne ellende aan, help mij uit : want uwe w heb ik niet vergeten.

154 Twist mijne twistzaa en verlos mij : maak mij vend, naar uwe toezegging.

155 Het heil is verre van goddeloozen : want zij zoek uwe inzettingen niet.

156 Heer! uwe barmhart heden zijn vele : maak mij vend naar uwe regten.

157 Mijne vervolgers mijne wederpartijders z vele : maar van uwe getuig nissen wijk ik niet.

158 Ik heb gezien degen die trouwelooslijk handele en het verdroot mij, dat zij woord niet onderhielden.

159 Zie aan, dat ik uwe velen liefheb, o Heer : ma mij levend naar uwe goed tierenheid.

160 Het begin uws woord waarheid : en in der eeuw heid is al het regt uwer ger tigheid.

Principes persecuti sunt.

DE Vorsten hebben mij ver-
olgd zonder oorzaak : maar
ijn hart heeft gevreesd voor
w woord.
162 Ik ben vrolijk over uwe
ezegging : als een, die eenen
rooten buit vindt.
163 Ik haat de valschheid, en
eb er eenen gruwel van : maar
we wet heb ik lief.
164 Ik loof U zevenmaal des
ags : over de regten uwer
regtigheid.
165 Die uwe wet beminnen,
ebben grooten vrede : en zij
ebben geenen aanstoot.
66 O Heer! ik hoop op
v heil : en doe uwe gebo-
en.
67 Mijne ziel onderhoudt
ve getuigenissen : en ik heb
zeer lief.
68 Ik onderhoude uwe be-
len en uwe getuigenissen :
ant al mijne wegen zijn
or U.

Appropinquet deprecatio.

O HEER! laat mijn geschrei
or uw aanschijn genaken :
aak mij verstandig naar uw
oord.
70 Laat mijn smeeken voor
aanschijn komen : red mij
ar uwe toezegging.
71 Mijne lippen zullen uwen
overvloediglijk uitstorten :
Gij mij uwe inzettingen
lt geleerd hebben.
72 Mijne tong zal spraak
uden van uwe rede : want
al uwe geboden zijn regtvaar-
digheid.
173 Laat uwe hand mij te
hulp komen : want ik heb uwe
bevelen verkoren.
174 O Heer! ik verlang
naar uw heil : en uwe wet is
al mijne vermaking.
175 Laat mijne ziel leven,
en zij zal U loven : en laat
uwe regten mij helpen.
176 Ik heb gedwaald als een
verloren schaap : zoek uwen
knecht, want uwe geboden heb
ik niet vergeten.

DAG 27. MORGENGEBED.

PSALM 120. *Ad Dominum.*

IK heb tot den Heer geroe-
pen in mijne benaauwdheid :
en Hij heeft mij verhoord.
2 O Heer! red mijne ziel
van de valsche lippen : van de
bedriegelijke tong.
3 Wat zal u de bedriegelijke
tong geven, of wat zal zij u
toevoegen : scherpe pijlen eens
magtigen, mitsgaders gloei-
jende jeneverkolen.
4 O wee mij, dat ik een
vreemdeling ben in Mesech :
dat ik in de tenten Kedars
wone!
5 Mijne ziel heeft lang ge-
woond bij degenen : die den
vrede haten.
6 Ik ben vreedzaam; maar
als ik spreek : zijn zij aan den
oorlog.

PSALM 121. *Levavi oculos.*

IK hef mijne oogen op naar
de bergen : van waar mijne
hulp komen zal.

2 Mijne hulp is van den Heer: die hemel en aarde gemaakt heeft.
3 Hij zal uwen voet niet laten wankelen: uw bewaarder zal niet sluimeren.
4 Ziet, de bewaarder Israëls: zal niet sluimeren, noch slapen.
5 De Heer is uw bewaarder: de Heer is uwe schaduw, aan uwe regterhand.
6 De zon zal u des daags niet steken: noch de maan des nachts.
7 De Heer zal u bewaren van alle kwaad: uwe ziel zal Hij bewaren.
8 De Heer zal uwen uitgang en uwen ingang bewaren: van nu aan tot in der eeuwigheid.

Psalm 122. *Lætatus sum.*

Ik verblijde mij in degenen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des Heeren gaan.
2 Onze voeten zijn staande in uwe poorten: o Jerûzalem!
3 Jerûzalem is gebouwd, als eene stad: die wel zamengevoegd is.
4 Waarheen de stammen opgaan, de stammen des Heeren: tot de getuigenis Israëls, om den naam des Heeren te danken.
5 Want dáár zijn de stoelen des gerigts gezet: de stoelen van het huis van David.
6 Bidt om den vrede van Jerûzalem: wel moeten zij varen, die u beminnen.
7 Vrede zij in uwe vesting welvaren in uwe paleizen!
8 Om mijner broederen e mijner vrienden wil: zal ik n spreken, vrede zij in u!
9 Om des huizes des Heeren onzes Gods wil: zal ik he goede voor u zoeken.

Psalm 123. *Ad te levavi oculos meos.*

Ik hef mijne oogen op tot U die in de hemelen zit.
2 Zie, gelijk de oogen de knechten zijn op de hand hun ner heeren; gelijk de ooge der dienstmaagd zijn op d hand harer vrouwe: alzo zijn onze oogen op den Hee onzen God, totdat Hij ons ge nadig zij.
3 Zijt ons genadig, o Heer zijt ons genadig: want wij zij der verachting veel te zat.
4 Onze ziel is veel te zat de spots der weeldigen: der ve achting der hoovaardigen.

Psalm 124. *Nisi quia Dominus.*

Ten ware de Heer, die b ons geweest is, zegge nu I raël: ten ware de Heer, di bij ons geweest is, als de men schen tegen ons opstonden;
2 Toen zouden zij ons leven verslonden hebben: als hu toorn tegen ons ontstak.
3 Toen zouden ons de wat ren overloopen hebben: ee stroom zou over onze ziel g gaan zijn.
4 Toen zouden de stoute w

teren : over onze ziel gegaan
zijn.
5 De Heer zij geloofd : die
ons in hunne tanden niet heeft
overgegeven tot eenen roof.
6 Onze ziel is ontkomen, als
een vogel uit den strik der
vogelvangers : de strik is ge-
broken, en wij zijn ontkomen.
7 Onze hulp is in den naam
des Heeren : die hemel en
aarde gemaakt heeft.

Psalm 125. *Qui confidunt.*

Die op den Heer vertrou-
wen, zijn als de berg Zion :
die niet wankelt, maar blijft in
eeuwigheid.
2 Rondom Jerûzalem zijn
bergen : alzoo is de Heer rond-
om zijn volk, van nu aan tot
in der eeuwigheid.
3 Want de schepter der god-
deloosheid zal niet rusten op
het lot der regtvaardigen :
opdat de regtvaardigen hunne
handen niet uitstrekken tot
onregt.
4 Heer! doe den goeden
wel : en dengenen, die opregt
zijn in hunne harten.
5 Maar die zich neigen tot
hunne kromme wegen : die
zal de Heer weg doen gaan
met de werkers der ongereg-
tigheid ; vrede zal over Is-
raël zijn!

Dag 27. AVONDGEBED.

Psalm 126. *In convertendo.*

Als de Heer de gevangenen
Zions wederbragt : waren wij
gelijk degenen, die droomen.
2 Toen werd onze mond ver-
vuld met lagchen : en onze
tong met gejuich ;
3 Toen zeide men onder de
Heidenen : de Heer heeft
groote dingen aan dezen ge-
daan.
4 De Heer heeft groote din-
gen bij ons gedaan : dies zijn
wij verblijd.
5 O Heer! wend onze ge-
vangenis : gelijk waterstroo-
men in het zuiden.
6 Die met tranen zaaijen :
zullen met gejuich maaijen.
7 Die het zaad draagt, dat
men zaaijen zal, gaat al
gaande en weenende : maar
voorzeker zal hij met gejuich
wederkomen, dragende zijne
schoven.

Psalm 127. *Nisi Dominus.*

Zoo de Heer het huis niet
bouwt : te vergeefs arbeiden
deszelfs bouwlieden daaraan ;
2 Zoo de Heer de stad niet
bewaart : te vergeefs waakt de
wachter.
3 Het is te vergeefs, dat gij-
lieden vroeg opstaat, laat op-
blijft, eet brood der smarten :
het is alzoo, dat Hij het zij-
nen beminden als in den slaap
geeft.
4 Ziet, de kinderen zijn een
erfdeel des Heeren : des buiks
vrucht is eene belooning.
5 Gelijk de pijlen zijn in de
hand eens helds : zoodanig
zijn de zonen der jeugd.
6 Welgelukkig is de man,
die zijnen pijlkoker met de-
zelve gevuld heeft : zij zullen

niet beschaamd worden, als zij met de vijanden spreken zullen in de poort.

PSALM 128. *Beati omnes.*

WELGELUKZALIG is een iegelijk, die den Heer vreest : die in zijne wegen wandelt.

2 Want gij zult eten den arbeid uwer handen : welgelukzalig zult gij zijn, en het zal u welgaan.

3 Uwe huisvrouw zal wezen als een vruchtbare wijnstok : aan de zijden van uw huis;

4 Uwe kinderen als olijfplanten : rondom uwe tafel.

5 Ziet, alzoo zal zekerlijk die man gezegend worden : die den Heer vreest.

6 De Heer zal u zegenen uit Zion : en gij zult het goede van Jerûzalem aanschouwen al de dagen uws levens;

7 En gij zult uwe kindskinderen zien : vrede over Israël!

PSALM 129. *Sæpe expugnaverunt.*

ZIJ hebben mij dikwijls benaauwd van mijne jeugd af : zegge nu Israël;

2 Zij hebben mij dikwijls van mijne jeugd af benaauwd : evenwel hebben zij mij niet overmogt.

3 Ploegers hebben op mijnen rug geploegd : zij hebben hunne voren lang getogen.

4 De Heer, die regtvaardig is : heeft de touwen der goddeloozen afgehouwen.

5 Laat hen beschaamd en

achterwaarts gedreven wo
den : allen, die Zion haten.

6 Laat hen worden als gr
op de daken : hetwelk verdo
eer men het uittrekt;

7 Waarmede de maaij
zijne hand niet vult : noch
garvenbinder zijnen arm;

8 En die voorbijgaan, ni
zeggen, De zegen des Heer
zij bij u : wij zegenen uliede
in den naam des Heeren.

PSALM 130. *De profundis*

UIT de diepten roep ik t
U, o Heer : Heer! hoor na
mijne stem;

2 Laat uwe ooren opme
kende zijn : op de stem mijn
smeekingen.

3 Zoo Gij, Heer! de ong
regtigheden gadeslaat : Hee
wie zal bestaan?

4 Maar bij U is vergevin
opdat Gij gevreesd wordt.

5 Ik verwacht den He
mijne ziel verwacht : en
hoop op zijn woord.

6 Mijne ziel wacht op d
Heer : meer dan de wacht
op den morgen; de wacht
op den morgen.

7 Israël hope op den He
want bij den Heer is goed
tierenheid : en bij Hem is v
verlossing.

8 En Hij zal Israël verlosse
van al zijne ongeregtighed

PSALM 131. *Domine, non*

O HEER! mijn hart is n
verheven : en mijne oogen z
niet hoog;

2 Ook heb ik niet gewandeld
n dingen : mij te groot en te
wonderlijk.
3 Zoo ik mijne ziel niet heb
ezet en stil gehouden, gelijk
en gespeend kind bij zijne
noeder : mijne ziel is als een
espeend kind in mij.
4 Israël hope op den Heer :
an nu aan tot in der eeuwig-
eid.

DAG 28. MORGENGEBED.

PSALM 132. *Memento, Domine.*

O HEER ! gedenk aan Da-
d : aan al zijn lijden ;
2 Dat hij den Heere gezwo-
n heeft : den Magtigen Ja-
obs gelofte gedaan heeft,
ggende :
3 Zoo ik in de tent mijns
uizes inga : zoo ik op de
oets van mijn bed klimme !
4 Zoo ik mijnen oogen slaap
eve : mijnen oogleden slui-
ering ;
5 Totdat ik voor den Heer
ne plaats gevonden zal heb-
en : woningen voor den Mag-
gen Jakobs !
6 Ziet, wij hebben van haar
hoord in Efratha : wij heb-
en haar gevonden in de vel-
en van Jaär.
7 Wij zullen in zijne wonin-
en ingaan : wij zullen ons
derbuigen voor de voetbank
jner voeten.
8 Sta op, Heer ! tot uwe
st : Gij en de Ark uwer
erkte !
9 Dat uwe Priesters bekleed
worden met geregtigheid : en
dat uwe gunstgenooten juichen.
10 Weer het aangezigt uws
Gezalfden niet af : om Davids
uws knechts wil.
11 De Heer heeft David de
waarheid gezworen : waarvan
Hij niet wijken zal, zeggende :
12 Van de vrucht uws lig-
chaams : zal Ik op uwen troon
zetten.
13 Indien uwe zonen mijn
verbond zullen houden, en
mijne getuigenissen, die Ik
hun leeren zal : zoo zullen ook
hunne zonen tot in eeuwigheid
op uwen troon zitten.
14 Want de Heer heeft Zion
verkoren : Hij heeft het be-
geerd tot zijne woonplaats,
zeggende :
15 Dit is mijne ruste tot in
eeuwigheid : hier zal Ik wo-
nen, want Ik heb ze begeerd.
16 Ik zal haren kost rijke-
lijk zegenen : hare nooddrufti-
gen zal Ik met brood verza-
digen.
17 En hare Priesters zal Ik
met heil bekleeden : en hare
gunstgenooten zullen zeer jui-
chen.
18 Daar zal Ik David eenen
hoorn doen uitspruiten : Ik
heb voor mijnen Gezalfden
eene lamp toegerigt.
19 Ik zal zijne vijanden met
schaamte bekleeden : maar op
hem zal zijne kroon bloeijen.

PSALM 133. *Ecce, quam bonum !*

ZIET, hoe goed en hoe liefe-

lijk is het : dat broeders ook
zamenwonen !
2 Het is, gelijk kostelijke olie
op het hoofd, nederdalende op
den baard : den baard van
Aäron ; die nederdaalt tot op
den zoom zijner kleederen.
3 Het is gelijk de dauw van
Hermon : en die nederdaalt
op de bergen van Zion ;
4 Want de Heer gebiedt al-
daar den zegen : en het leven
tot in der eeuwigheid.

Psalm 134. *Ecce nunc.*

Ziet, looft den Heer : alle
gij knechten des Heeren !
2 Gij, die allen nacht : in het
huis des Heeren staat.
3 Heft uwe handen op naar
het Heiligdom : en looft den
Heer.
4 De Heer zegene u uit Zion :
Hij, die den hemel en de
aarde gemaakt heeft.

Psalm 135. *Laudate Nomen.*

Halelujah ! Prijst den
naam des Heeren : prijst Hem,
gij knechten des Heeren !
2 Gij, die staat in het huis
des Heeren : in de voorhoven
van het huis onzes Gods !
3 Looft den Heer, want de
Heer is goed : psalmzingt zij-
nen naam, want Hij is liefe-
lijk.
4 Want de Heer heeft zich
Jakob verkoren : Israël tot
zijn eigendom.
5 Want ik weet, dat de Heer
groot is : en dat onze Heer
boven alle Goden is.
6 Al wat den Heere behaagt,

doet Hij, in de hemelen en
de aarde : in de zeeën en
afgronden.
7 Hij doet dampen opk
men van het einde der aar
Hij maakt de bliksemen
den regen ; Hij brengt
wind uit zijne schatkam
voort.
8 Die de eerstgeborenen
Egypte sloeg : van den men
af tot het vee toe.
9 Hij zond teekenen en w
deren in het midden van
Egypte : tegen Faraö en te
al zijne knechten.
10 Die vele volken slo
en magtige Koningen dood
11 Sihon, den Koning
Amorieten, en Og, den
ning van Basan : en al de
ningrijken van Kanaän.
12 En Hij gaf hun land
erve : ten erve aan zijn
Israël.
13 O Heer ! uw naam i
eeuwigheid : Heer ! uwe
dachtenis is van geslachte
geslachte.
14 Want de Heer za
volk rigten : en het zal H
berouwen over zijne knech
15 De afgoden der Heide
zijn zilver en goud : een w
van menschen-handen.
16 Zij hebben eenen m
maar spreken niet : zij heb
oogen, maar zien niet ;
17 Ooren hebben zij, m
hooren niet : ook is er g
adem in hunnen mond.
18 Dat die ze maken,
gelijk worden : en al wi
hen vertrouwt.

19 Gij huis Israëls! looft den
eer: Gij huis Aärons! looft
en Heer.
20 Gij huis van Levi! looft
en Heer: gij, die den Heer
eest! looft den Heer.
21 Geloofd zij de Heer
it Zion: die te Jerûzalem
oont.

DAG 28. AVONDGEBED.

PSALM 136. *Confitemini.*

LOOFT den Heer, want Hij
goed: want zijne goedertie-
nheid is in der eeuwigheid.
2 Looft den God der Goden:
ant zijne goedertierenheid is
der eeuwigheid.
3 Looft den Heer der heeren:
ant zijne goedertierenheid is
der eeuwigheid.
4 Dien, die alleen groote
onderen doet: want zijne
oedertierenheid is in der eeu-
igheid.
5 Dien, die de hemelen met
erstand gemaakt heeft: want
jne goedertierenheid is in der
uwigheid.
6 Dien, die de aarde op het
ater uitgespannen heeft:
ant zijne goedertierenheid is
der eeuwigheid.
7 Dien, die de groote lichten
eeft gemaakt: want zijne
oedertierenheid is in der eeu-
igheid.
8 De zon tot heerschappij op
en dag: want zijne goeder-
erenheid is in der eeuwigheid.
9 De maan en sterren tot
eerschappij in den nacht:
want zijne goedertierenheid is
in der eeuwigheid.
10 Dien, die de Egyptenaren
geslagen heeft in hunne eerst-
geborenen: want zijne goeder-
tierenheid is in der eeuwig-
heid.
11 En heeft Israël uit het
midden van hen uitgebragt:
want zijne goedertierenheid is
in der eeuwigheid.
12 Met eene sterke hand, en
met eenen uitgestrekten arm:
want zijne goedertierenheid is
in der eeuwigheid.
13 Hem, die de Schelfzee in
deelen deelde: want zijne
goedertierenheid is in der eeu-
wigheid.
14 En voerde Israël door het
midden van dezelve: want
zijne goedertierenheid is in der
eeuwigheid.
15 Hij heeft Faraö met zijn
heir gestort in de Schelfzee:
want zijne goedertierenheid is
in der eeuwigheid.
16 Die zijn volk door de
woestijn geleid heeft: want
zijne goedertierenheid is in der
eeuwigheid.
17 Die groote Koningen ge-
slagen heeft: want zijne goe-
dertierenheid is in der eeuwig-
heid.
18 En heeft heerlijke Ko-
ningen gedood: want zijne
goedertierenheid is in der eeu-
wigheid.
19 Sihon, den Amorietischen
Koning: want zijne goeder-
tierenheid is in der eeuwig-
heid.
20 En Og, den Koning van

Basan : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

21 En heeft hun land ten erve gegeven : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

22 Ten erve aan zijnen knecht Israël : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

23 Die aan ons gedacht heeft in onze nederigheid : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

24 En Hij heeft ons onzen tegenpartijders ontrukt : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

25 Die alle vleesch spijze geeft : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

26 Looft den God des hemels : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

27 Looft den Heer der heeren : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

PSALM 137. *Super flumina.*

AAN de rivieren van Babel, daar zaten wij, ook weenden wij : als wij gedachten aan Zion.

2 Wij hebben onze harpen gehangen : aan de wilgen, die daarin zijn.

3 Als zij, die ons aldaar gevangen hielden, de woorden eens lieds van ons begeerden, en zij, die ons over hoop geworpen hadden, vreugd, zeggende : zingt ons een van de liederen Zions.

4 Wij zeiden, Hoe zouden wij een lied des Heeren zi gen : in een vreemd land?

5 Indien ik u vergeet, o J rûzalem : zoo vergete mij regterhand zich zelve!

6 Mijne tong kleve aan mi gehemelte, zoo ik aan u ni gedenke : zoo ik Jerûzale niet verheffe boven het hoogs mijner blijdschap!

7 Heer! gedenk aan de ki deren van Edom, aan den d van Jerûzalem : die daar z den, Ontbloot ze, ontbloot tot haar fondament toe!

8 O dochter van Babel! verwoest zult worden : welg lukkig zal hij zijn, die u u misdaad vergelden zal, die aan ons misdaan hebt.

9 Welgelukkig zal hij zi die uwe kinderkens grijpe en aan de steenrots verplet ren zal.

PSALM 138. *Confitebor ti*

IK zal U loven met m geheele hart : in de teg woordigheid der Goden zal U psalmzingen.

2 Ik zal mij nederbui naar het paleis uwer heil heid, en ik zal uwen na loven, om uwe goedertier heid en om uwe waarhei want Gij hebt van wege uv ganschen naam uw wo groot gemaakt.

3 Ten dage, als ik riep, hebt Gij mij verhoord : hebt mij versterkt met kra in mijne ziel.

4 Alle Koningen der aa zullen U, o Heer! love

vanneer zij gehoord zullen
ebben de redenen uws monds.
5 En zij zullen zingen van de
:egen des Heeren : want de
eerlijkheid des Heeren is
root.
6 Want de Heer is hoog,
ogtans ziet Hij den nederigen
an : en den verhevenen kent
Iij van verre.
7 Als ik wandel in het mid-
len der benaauwdheid, maakt
Gij mij levend : uwe hand
trekt Gij uit tegen den toorn
nijner vijanden, en uwe reg-
erhand behoudt mij.
8 De Heer zal het voor mij
oleinden : uwe goedertieren-
ieid, Heer! is in eeuwigheid;
aat niet varen de werken
wer handen.

DAG 29. MORGENGEBED.

PSALM 139. *Domine, probasti.*

HEER! Gij doorgrondt en
ent mij : Gij weet mijn zitten
n mijn opstaan; Gij ver-
taat van verre mijne gedach-
en.
2 Gij omringt mijn gaan en
nijn liggen : en Gij zijt al
nijne wegen gewend.
3 Als er nog geen woord op
nijne tong is : zie, Heer! Gij
veet het alles.
4 Gij bezet mij van achteren
n van voren : en Gij zet uwe
and op mij.
5 De kennis is mij te won-
erbaar, zij is hoog : ik kan
niet bij.

6 Waar zou ik heengaan voor
uwen Geest : en waar zoude
ik heenvlieden voor uw aan-
gezigt?
7 Zoo ik opvoer ten hemel,
Gij zijt daar : of beddede ik
mij in de hel, zie, Gij zijt
daar.
8 Nam ik vleugelen des da-
geraads : woonde ik aan het
uiterste der zee;
9 Ook dáár zou uwe hand
mij geleiden : en uwe regter-
hand zou mij houden.
10 Indien ik zeide, De duis-
ternis zal mij immers bedek-
ken : dan is de nacht een licht
om mij.
11 Ook verduistert de duis-
ternis voor U niet, maar de
nacht licht als de dag : de
duisternis is als het licht.
12 Want Gij bezit mijne
nieren : Gij hebt mij in mijner
moeders schoot bedekt.
13 Ik loof U, omdat ik op
eene heel vreeselijke wijze
wonderbaarlijk gemaakt ben :
wonderlijk zijn uwe werken!
ook weet het mijne ziel zeer
wel.
14 Mijn gebeente was voor
U niet verholen : als ik in het
verborgene gemaakt ben, en
als een borduursel gewrocht
ben, in de nederste deelen der
aarde.
15 Uwe oogen hebben mij-
nen ongevormden klomp ge-
zien : en al deze dingen waren
in uw boek geschreven,
16 De dagen als zij gefor-
meerd zouden worden : toen
nog geen van die was.

17 Daarom, hoe kostelijk
zijn mij, o God, uwe gedach-
ten: hoe magtig vele zijn hare
sommen!
18 Zoude ik ze tellen? harer
is meer, dan des zands: word
ik wakker, zoo ben ik nog
bij U.
19 O God! dat Gij den god-
deloozen ombragt: en gij
mannen des bloeds, wijkt van
mij!
20 Die van U schandelijk
spreken: en uwe vijanden
ijdelijk verheffen.
21 Zoude ik niet haten,
Heer! die U haten: en ver-
driet hebben in degenen, die
tegen U opstaan?
22 Ik haat hen met volko-
men' haat: tot vijanden zijn
zij mij.
23 Doorgrond mij, o God!
en ken mijn hart: beproef
mij, en ken mijne gedachten.
24 En zie, of bij mij een
schadelijke weg zij: en leid
mij op den eeuwigen weg.

PSALM 140. *Eripe me, Domine.*

RED mij, Heer! van den
kwaden mensch: behoed mij
voor den man alles gewelds;
2 Die veel kwaads in het hart
denken: allen dag zamenko-
men om te oorlogen.
3 Zij scherpen hunne tong,
als eene slang: heet adderver-
gift is onder hunne lippen.
4 Bewaar mij, Heer! van de
handen des goddeloozen: be-
hoed mij van den man alles
gewelds; van hen, die mij
voeten denken weg te stoote
5 De hoovaardigen hebb
mij eenen strik verborgen,
koorden; zij hebben een n
uitgespreid aan de zijde d
wegs: valstrikken hebben
mij gezet.
6 Ik heb tot den Heer g
zegd, Gij zijt mijn God
neem ter oore, o Heer!
stem mijner smeekingen.
7 Heer, Heer, sterkte mij
heils: Gij hebt mijn hoo
bedekt ten dage der wap
ning.
8 Geef, Heer! de begeert
des goddeloozen niet: bev
der zijn kwaad voornem
niet; zij zouden zich v
heffen.
9 Aangaande het hoofd d
genen, die mij omringen:
overlast hunner lippen ov
dekke hen.
10 Vurige kolen moeten
hen geschud worden: Hij
hen vallen in het vuur,
diepe kuilen, dat zij niet
deropstaan.
11 Een man van kwade t
zal op de aarde niet bevest
worden: een boos man
gewelds, dien zal men jag
totdat hij geheel verdreven
12 Ik weet, dat de Heer
regtzaak des ellendigen:
het regt der nooddruftigen
uitvoeren.
13 Gewisselijk de regtv
digen zullen uwen naam
ven: de opregten zullen
uw aangezigt blijven.

Psalm 141. *Domine, clamavi.*

Heer! ik roep U aan, haast
[tot mij : neem mijne stem
r oore, als ik tot U roep.
2 Mijn gebed worde gesteld
s reukwerk voor uw aange-
gt : de opheffing mijner
anden als het avondoffer.
3 Heer! zet eene wacht voor
ijnen mond : behoed de deur
ijner lippen.
4 Neig mijn hart niet tot
ene kwade zaak : om eenigen
andel in goddeloosheid te
andelen, met mannen, die
igeregtigheid werken; en
at ik niet ete van hunne lek-
ernijen.
5 De regtvaardige sla mij,
et zal weldadigheid zijn : en
j bestraffe mij,
6 Het zal olie des hoofds
jn, het zal mijn hoofd niet
eken : want nog zal ook
ijn gebed voor hen zijn in
inne tegenspoeden.
7 Hunne Regters zijn aan de
jde der steenrots vrijgelaten
weest : en hebben gehoord
ijne redenen, dat zij aange-
iam waren.
8 Onze beenderen zijn ver-
ooid aan den mond des
afs : gelijk of iemand op de
rde iets gekloofd en ver-
eld had.
Doch op U zijn mijne
gen, Heer, Heer : op U
trouw ik, ontbloot mijne
l niet.
0 Bewaar mij voor het ge-
ld des striks, dien zij mij
gelegd hebben : en voor de
valstrikken van de werkers
der ongeregtigheid.
11 Dat de goddeloozen, elk
in zijn garen vallen, te zamen :
totdat ik zal zijn voorbij-
gegaan.

Dag 29. AVONDGEBED.

Psalm 142. *Voce mea ad Dominum.*

Ik riep met mijne stem tot
den Heer : ik smeekte tot den
Heer met mijne stem.
2 Ik stortte mijne klagt uit
voor zijn aangezigt : ik gaf te
kennen voor zijn aangezigt
mijne benaauwdheid.
3 Als mijn geest in mij over-
stelpt was, zoo hebt Gij mijn
pad gekend : Zij hebben mij
eenen strik verborgen op den
weg, dien ik gaan zou.
4 Ik zag uit ter regterhand :
en ziet, zoo was er niemand,
die mij kende;
5 Er was geen ontvlieden
voor mij : niemand zorgde
voor mijne ziel.
6 Tot U riep ik, o Heer! ik
zeide : Gij zijt mijne toevlugt,
mijn deel in het land der le-
venden.
7 Let op mijn geschrei :
want ik ben zeer uitgeteerd;
8 Red mij van mijne vervol-
gers : want zij zijn magtiger
dan ik
9 Voer mijne ziel uit de
gevangenis, om uwen naam te
loven : de regtvaardigen zullen
mij omringen, wanneer Gij

wel bij mij zult gedaan hebben.

Psalm 143. *Domine, exaudi.*

O Heer! hoor mijn gebed, neig de ooren tot mijne smeekingen: verhoor mij naar uwe waarheid, naar uwe geregtigheid.

2 En ga niet in het gerigt met uwen knecht: want niemand, die leeft, zal voor uw aangezigt regtvaardig zijn.

3 Want de vijand vervolgt mijne ziel, hij vertreedt mijn leven ter aarde: hij legt mij in duisternissen, als degenen, die over lang dood zijn.

4 Daarom wordt mijn geest overstelpt in mij: mijn hart is verbaasd in het midden van mij.

5 Ik gedenk aan de dagen van ouds; ik overleg al uwe daden: ik spreek bij mij zelven van de werken uwer handen.

6 Ik breide mijne handen uit tot U: mijne ziel is voor U als een dorstig land.

7 Verhoor mij haastelijk, Heer! mijn geest bezwijkt: verberg uw aangezigt niet van mij; want ik zou gelijk worden dengenen, die in den kuil dalen.

8 Doe mij uwe goedertierenheid in den morgenstond hooren, want ik betrouw op U: maak mij bekend den weg, dien ik te gaan heb, want ik hef mijne ziel tot U op.

9 Red mij, Heer! van mijne vijanden: bij U schuil ik.

10 Leer mij uw welbehag doen, want Gij zijt mijn Go uw goede Geest geleide mij een effen land.

11 O Heer! maak levend, om uws naams wi voer mijne ziel uit de naauwdheid, om uwe gere tigheid.

12 En roei mijne vijand uit, om uwe goedertierenhei en breng hen om, allen, mijne ziel beangstigen, wa ik ben uw knecht.

Dag 30. MORGENGEBED.

Psalm 144. *Benedictus D minus.*

Gezegend zij de Heer, m rotssteen: die mijne hand onderwijst ten strijde, mi vingeren ten oorlog;

2 Mijne goedertierenheid mijn burg, mijn hoog vert en mijn bevrijder voor mijn schild, en op wien ik betrouwe: die mijn volk mij onderwerpt!

3 O Heer! wat is de mens dat Gij hem kent: het ki des menschen, dat Gij acht?

4 De mensch is der ijdelh gelijk: zijne dagen zijn eene voorbijgaande schadu

5 Neig uwe hemelen, He en daal neder: raak de b gen aan, dat zij rooken.

6 Bliksem bliksem, en v strooi hen: zend uwe pij uit, en verdoe hen.

7 Steek uwe handen van

oogte uit : ontzet mij, en ruk
nij uit de groote wateren, uit
le hand der vreemden ;
8 Welker mond leugen
preekt : en hunne regterhand
s eene regterhand der valsch-
eid.
9 O God! ik zal U een
ieuw lied zingen : met de luit
n het tiensnarig instrument
al ik U psalmzingen.
10 Gij, die den Koningen
verwinning geeft : die zijnen
necht David ontzet van het
ooze zwaard ;
11 Ontzet mij en red mij van
le hand der vreemden : wel-
er mond leugen spreekt, en
unne regterhand is eene reg-
erhand der valschheid.
12 Opdat onze zonen zijn als
lanten, welke groot geworden
ijn in hunne jeugd : onze
ochters als hoeksteenen, uit-
ehouwen naar de gelijkenis
an een paleis.
13 Dat onze winkelen vol
ijnde, den éénen voorraad na
en anderen uitgeven : dat
nze kudden bij duizenden
erpen, ja bij tien duizenden
p onze hoeven vermenigvul-
igen.
14 Dat onze ossen wel gela-
en zijn : dat geene inbreuk,
och uitval, noch gekrijsch
j op onze straten.
15 Welgelukzalig is het volk,
ien het alzoo gaat : welge-
ukzalig is het volk, diens God
e Heer is.

Psalm 145. *Exaltabo te, Deus.*

O mijn God, gij Koning! ik zal U verhoogen : en uwen naam loven in eeuwigheid en altoos.
2 Te allen dage zal ik U loven : en uwen naam prijzen in eeuwigheid en altoos.
3 De Heer is groot en zeer te prijzen : en zijne grootheid is ondoorgrondelijk.
4 Geslacht aan geslacht zal uwe werken roemen : en zij zullen uwe mogendheden verkondigen.
5 Ik zal uitspreken de heerlijkheid der eere uwer majesteit : en uwe wonderlijke daden.
6 En zij zullen vermelden de kracht uwer vreeselijke daden : en uwe grootheid, die zal ik vertellen.
7 Zij zullen de gedachtenis der grootheid uwer goedheid overvloediglijk uitstorten : en zij zullen uwe geregtigheid met gejuich verkondigen.
8 Genadig en barmhartig is de Heer : langmoedig en groot van goedertierenheid.
9 De Heer is aan allen goed : en zijne barmhartigheden zijn over al zijne werken.
10 Al uwe werken, Heer! zullen U loven : en uwe gunstgenooten zullen U zegenen.
11 Zij zullen de heerlijkheid uws Koningrijks vermelden : en uwe mogendheid zullen zij uitspreken.
12 Om des menschen kinde-

ren bekend te maken zijne mogendheden : en de eer der heerlijkheid zijns Koningrijks.

13 Uw Koningrijk is een Koningrijk van alle eeuwen : en uwe heerschappij is in alle geslacht en geslacht.

14 De Heer ondersteunt allen, die vallen : en Hij rigt op alle gebogenen.

15 Aller oogen wachten op U : en Gij geeft hun hunne spijs te zijner tijd.

16 Gij doet uwe hand open : en verzadigt al wat er leeft, naar uw welbehagen.

17 De Heer is regtvaardig in al zijne wegen : en goedertieren in al zijne werken.

18 De Heer is nabij allen, die Hem aanroepen : allen, die Hem aanroepen in der waarheid.

19 Hij doet het welbehagen dergenen, die Hem vreezen : en Hij hoort hun geroep, en verlost hen.

20 De Heer bewaart al degenen, die Hem liefhebben : maar Hij verdelgt alle goddeloozen.

21 Mijn mond zal den prijs des Heeren uitspreken : en alle vleesch zal zijnen heiligen naam loven in der eeuwigheid en altoos.

PSALM 146. *Lauda, anima mea.*

O MIJNE ziel! prijs den Heer; ik zal den Heer prijzen in mijn leven : ik zal mijnen God psalmzingen, terwijl ik no ben.

2 Vertrouwt niet op Prinse op des menschen kind : b hetwelk geen heil is.

3 Zijn geest gaat uit, h keert wederom tot zijne aard te dienzelven dage vergaa zijne aanslagen.

4 Welgelukzalig is hij, d den God Jakobs tot zijne hu heeft : wiens verwachting o den Heer, zijnen God, is;

5 Die den hemel en de aar gemaakt heeft, de zee en wat in dezelve is : die trouw houdt in der eeuwigheid.

6 Die den verdrukten re doet : die den hongerig brood geeft;

7 De Heer maakt de geva genen los : de Heer opent oogen der blinden ;

8 De Heer rigt de gebogen op : de Heer heeft de reg vaardigen lief.

9 De Heer bewaart de vreer delingen; Hij houdt den we en de weduwe staande : ma der goddeloozen weg kee Hij om.

10 De Heer zal in eeuwi heid regeren : uw God, Zion! is van geslachte tot g slachte.

DAG 30. AVONDGEBED.

PSALM 147. *Laudate Dominum.*

LOOFT den Heer, want onz God te psalmzingen is goe dewijl Hij liefelijk is; de is betamelijk.

2 De Heer bouwt Jerûza-
lem : Hij vergadert Israëls
verdrevenen.
3 Hij geneest de gebrokenen
van harte : en Hij verbindt
hen in hunne smarten.
4 Hij telt het getal der ster-
ren : Hij noemt ze allen bij
namen.
5 Onze Heer is groot en van
vele kracht : zijns verstands
is geen getal.
6 De Heer houdt de zacht-
moedigen staande : de godde-
loozen vernedert Hij tot de
aarde toe.
7 Zingt den Heer bij beurte
met dankzegging : psalmzingt
onzen God op de harp.
8 Die de hemelen met wol-
ken bedekt, die voor de aarde
regen bereidt : die het gras op
de bergen doet uitspruiten;
9 Die het vee zijn voeder
geeft : aan de jonge raven, als
zij roepen.
10 Hij heeft geen' lust aan
de sterkte des paards : Hij
heeft geen welgevallen aan de
beenen des mans.
11 De Heer heeft een welge-
vallen aan hen, die Hem vree-
zen : die op zijne goedertieren-
heid hopen.
12 O Jerûzalem! roem den
Heer : o Zion! loof uwen
God.
13 Want Hij maakt de gren-
delen uwer poorten sterk : Hij
zegent uwe kinderen binnen
in u.
14 Die uwe landpalen in
vrede stelt : Hij verzadigt u
met het vette der tarwe.
15 Hij zendt zijn bevel op
aarde : zijn woord loopt zeer
snel.
16 Hij geeft sneeuw als wol:
Hij strooit den rijm als asch.
17 Hij werpt zijn ijs heen
als stukken : wie zou bestaan
voor zijne koude?
18 Hij zendt zijn woord, en
doet ze smelten : Hij doet zij-
nen wind waaijen, de wateren
vloeijen henen.
19 Hij maakt Jakob zijne
woorden bekend : Israël zijne
inzettingen en zijne regten.
20 Alzoo heeft Hij geen volk
gedaan : en zijne regten, die
kennen zij niet.

PSALM 148. *Laudate Dominum.*

LOOFT den Heer uit de heme-
len : looft Hem in de hoogste
plaatsen!
2 Looft Hem, al zijne Enge-
len : looft Hem, al zijne
heirscharen!
3 Looft Hem, zon en maan :
looft Hem, alle gij lichtende
sterren!
4 Looft Hem, gij hemelen
der hemelen : en gij wateren,
die boven de hemelen zijt!
5 Dat zij den naam des
Heeren loven : want als Hij
het beval, zoo werden zij ge-
schapen.
6 En Hij heeft ze bevestigd
voor altoos in eeuwigheid :
Hij heeft hun eene orde gege-
ven, die geen van hen zal
overtreden.
7 Looft den Heer, van de

aarde : gij lawvisschen en alle afgronden !
8 Vuur en hagel, sneeuw en damp : gij stormwind, die zijn woord doet !
9 Gij bergen en alle heuvelen : vruchtboomen en alle cederboomen !
10 Het wild gedierte en alle vee : kruipend gedierte en gevleugeld gevogelte !
11 Gij Koningen der aarde, en alle volken : gij Vorsten, en alle Regters der aarde !
12 Jongelingen en ook maagden, gij ouden met de jongen! dat zij den naam des Heeren loven : want zijn naam alleen is hoog verheven, zijne Majesteit is over de aarde en den hemel.
13 En Hij heeft den hoorn zijns volks verhoogd, den roem al zijner gunstgenooten : der kinderen Israëls, des volks, dat nabij Hem is.

Psalm 149. *Cantate Domino.*

Zingt den Heere een nieuw lied : zijn lof zij in de gemeente zijner gunstgenooten.
2 Dat Israël zich verblijde in dengenen, die hem gemaakt heeft : dat de kinderen Zions zich verheugen over hunnen Koning.
3 Dat zij zijnen naam loven op de fluit : dat zij Hem psalmzingen op de trommel en harp.
4 Want de Heer heeft een welgevallen aan zijn volk : Hij zal de zachtmoedige versieren met heil.
5 Dat zijne gunstgenoote van vreugde opspringen o die eere : dat zij juichen o hunne legers.
6 De verheffingen God zullen in hunne keel zijn : e een tweesnijdend zwaard hunne hand ;
7 Om wraak te doen over d Heidenen : en bestraffinge over de volken ;
8 Om hunne Koningen binden met ketenen : en hun achtbaren met ijzeren boeijer
9 Om het beschreven re over hen te doen : dit zal d heerlijkheid van al zijne guns genooten zijn.

Psalm 150. *Laudate Dominum.*

Looft God in zijn heiligdo looft Hem in het uitspans zijner sterkte.
2 Looft Hem van wege zij mogendheden : looft Hem na de menigvuldigheid zijn grootheid.
3 Looft Hem met geklan der bazuin : looft Hem met luit en met de harp.
4 Looft Hem met de tro mel en fluit : looft Hem m snarenspel en orgel.
5 Looft Hem met helkli kende cimbalen : looft He met cimbalen van vreugdeg luid.
6 Alles, wat adem heef love den Heer.

FORMULIER-GEBEDEN
OM OP
ZEE GEBRUIKT TE WORDEN.

¶ *De Morgen- en Avonddienst, welke dagelijks op Zee gebruikt moet worden, zal dezelfde zijn, als in het Boek van het Algemeen Gebed verordend is.*

¶ *Deze twee volgende Gebeden zal men ook elken dag op de Vloot van Zijne Majesteit gebruiken.*

O EEUWIGE Heere God! die alleen de hemelen uitbreidt, en het woeden der zee gebiedt; die den wateren palen hebt gesteld, zoo lang dag en nacht zal zijn; dat het U behage, ons, uwe dienstknechten, benevens de vloot, waarop wij dienen, in uwe almagtige en genadige bescherming te nemen. Behoed ons tegen de gevaren der zee en het geweld des vijands; opdat wij eene beschutting zijn mogen voor onzen geëerbiedigden Koning *GEORGE* en zijne Rijken, en eene veiligheid voor degenen, die in hun wettig beroep de zee bevaren; opdat de bewoners onzes eilands U, onzen God, in vrede en gerustheid mogen dienen; en wij in gezondheid wederkeeren, om de zegeningen des lands te genieten, met de vruchten van onzen arbeid, en om met een dankbaar aandenken aan uwe barmhartigheden, uwen heiligen naam te prijzen en te verheerlijken; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

De Collect.

VOORKOM ons, o Heer! in al onze bedrijven met uwe genade en gunst, en zijt ons steeds met uwe hulp nabij; opdat wij in al onze werken, in U begonnen, voortgezet, en geëindigd, uwen heiligen naam verheerlijken, en eindelijk door uwe genade het eeuwige leven verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Gebeden om op zee in stormen te gebruiken.*

O ALMAGTIGE en heerlijke Heere God! op wiens bevel de winden blazen, en de baren der zee verheffen, en die derzelver woede stilt; wij, uwe schepselen, doch ellendige zondaars, roepen in dezen ónzen grooten nood tot U om hulp. Behoed ons, Heer! of wij vergaan. Wij belijden, dat, toen wij in veiligheid waren, en alles rondom ons rustig zagen, wij U, onzen God, vergeten en geweigerd hebben te luisteren naar de zachte stem uws Woords en uwe bevelen te gehoorzamen: maar nu zien wij, hoe vreeselijk gij zijt in al uwe wonderen; de groote

God, boven alles te vreezen; en daarom aanbidden wij uwe goddelijke Majesteit, erkennen uwe magt, en smeeken om uwe goedertierenheid. Help, Heer! en behoed ons om uwer goedertierenheid wil in Jezus Christus, uwen Zoon, onzen Heer. *Amen.*

Of dit.

O HEERLIJKE en genadige Heere God, die in den hemel woont, maar alle dingen hier beneden gadeslaat! wij bidden U, zie neder en hoor ons, die tot U roepen van uit de diepte der ellende, en de kaken des doods, welke gereed is, om ons te verslinden. Behoed ons, Heer! of wij vergaan. De levende, de levende zal U loven. O, zend het woord uws bevels ter bestraffing der woedende winden en der bruisende zee; opdat wij, uit dezen nood gered zijnde, leven mogen tot uwe dienst, en ter verheerlijking van uwen naam, al de dagen onzes levens. Hoor ons, Heer! en behoed ons, om de oneindige verdiensten van onzen gezegenden Zaligmaker, uwen Zoon, onzen Heer Jezus Christus. *Amen.*

¶ *Gebed om gezegd te worden vóór een zeegevecht met den vijand.*

O ALMAGTIGE en heerlijke Heere God, Heer der heirscharen, die alle dingen bestuurt en gebiedt! Gij zit op uwen troon en oordeelt regtvaardiglijk, en daarom nade-

ren wij uwe goddelijke M jesteit in dezen onzen noo opdat Gij onze zaak in uv hand moogt nemen, en tu schen ons en onze vijande rigten. Wek uwe magt o o Heer! en kom tot onze ve lossing; want Gij geeft de strijd niet altijd aan de helde maar kunt redden door vel of door weinigen. O, late onze zonden nu niet teg ons om wrake roepen; ma hoor ons, uwe arme dienare die om genade smeeken, uwe hulp inroepen, en dat G ons eene bescherming wild zijn voor het aangezigt onz vijanden. Laat het blijke dat Gij onze Verlosser magtige Redder zijt; do Jezus Christus, onzen Hee *Amen.*

¶ *Korte Gebeden voor enkele person die ter oorzake des gevechts, of storms, zich niet kunnen vereenigen het Gebed met anderen.*

Algemeene Gebeden.

HEER! wees ons zondaa genadig, en verlos ons uwer goedertierenheid wil.

Gij zijt de groote God, alle dingen hebt gemaakt, bestuurt: o red ons, om u naams wil.

Gij zijt de groote Go boven alles te vreezen: o v los ons, opdat wij U mog loven.

Bijzondere Gebeden, betrek lijk den Vijand.

GIJ, o Heer! zijt re vaardig en vermogend:

bescherm onze zaak voor het aangezigt des vijands.

O God! Gij zijt eene sterke toevlugt voor allen, die tot U vlieden: o verlos ons van het geweld des vijands.

O God der heirscharen! strijd voor ons, opdat wij U verheerlijken.

O laat ons niet onder den last onzer zonden bezwijken, of voor het geweld des vijands.

O Heer! sta op, help ons, en verlos ons om uws naams wil.

Korte Gebeden, betrekkelijk den Storm.

Gij, o Heer! die het woeden der zee stilt, hoor ons, hoor en behoed ons, opdat wij niet vergaan.

O gezegende Zaligmaker! die uwe discipelen, schier omkomende in eenen storm, behoeddet, hoor ons, en behoed ons, smeeken wij U.

Heer! ontferm U onzer.
Christus! ontferm U onzer.
Heer! ontferm U onzer.
O Heer! verhoor ons.
O Christus! verhoor ons.

God de Vader, God de Zoon, God de Heilige Geest! ontferm U onzer, behoed ons nu en eeuwiglijk. Amen.

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Want uw is het koningrijk, En de kracht, en de heerlijkheid, In der eeuwigheid. Amen.

¶ *Wanneer er een dreigend gevaar plaats heeft, zullen er, zoo velen als de noodige Scheepsdienst toelaat, bijeengeroepen worden, en eene ootmoedige Belijdenis hunner zonden voor God doen. Waarbij een ieder over zoodanige zonden ernstelijk moet nadenken, waarvan zijn geweten hem beschuldigt, zeggende als volgt:*

De Belijdenis.

Almagtige God! Vader van onzen Heer Jezus Christus, Schepper aller dingen en Regter aller menschen; Wij erkennen en betreuren onze menigvuldige zonden en boosheid, Die wij van tijd tot tijd snoodelijk bedreven hebben, Met gedachten, woorden en werken, Tegen uwe Goddelijke Majesteit, Uwen toorn en ongenoegen regtvaardiglijk over ons verwekkende. Wij gevoelen een hartelijk berouw, En wij betreuren ernstig deze onze misdrijven; De gedachte daaraan is ons grievend; Derzelver last is ons ondragelijk. Ontferm U onzer, Ontferm U onzer, barmhartige Vader! Om den wil van uwen Zoon, onzen Heer Jezus Christus, Vergeef ons al het gebeurde; En geef, dat wij voortaan, In nieuwigheid des levens, U welbehagelijk dienen mogen, Tot eer en heerlijk-

heid van uwen naam; Door Jezus Christus, onzen Heer. Amen.

¶ *Dan zal de Priester, indien er een op het schip is, deze Vergeving van zonden uitspreken.*

De almagtige God, onze hemelsche Vader, die, naar zijne groote barmhartigheid, aan allen, die zich met waar berouw en opregt geloof tot Hem wenden, vergiffenis der zonden beloofd heeft; ontferme zich over u; vergeve en verlosse u van al uwe zonden; bevestige en versterke u in al wat goed is; en brenge u tot het eeuwige leven; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

Dankzegging na eenen Storm.

Jubilate Deo. Psalm lxvi.

Juicht Gode, gij gansche aarde: psalmzingt de eer zijns naams, geeft eer zijnen lof.

Zegt tot God, hoe vreeselijk zijt Gij in uwe werken: om de grootheid uwer sterkte zullen zich uwe vijanden geveinsdelijk aan U onderwerpen.

De gansche aarde aanbidde U: en psalmzinge U, zij psalmzinge uwen naam.

Komt en ziet Gods daden: Hij is vreeselijk van werking aan de menschen-kinderen.

Hij heeft de zee veranderd in het drooge: zij zijn te voet doorgegaan door de r vier; daar hebben wij ons i Hem verblijd.

Hij heerscht eeuwiglijk m zijne magt; zijne oogen hou den wacht over de Heid nen: laat de afvalligen ni verhoogd worden.

Looft, gij volken! onze God: en laat hooren de ster zijns roems.

Die onze zielen in het leve stelt: en niet toelaat, dat onz voet wankele.

Want Gij hebt ons be proefd, o God: Gij hebt on gelouterd, gelijk men het zi ver loutert;

Gij hadt ons in het ne gebragt: Gij hadt eenen en gen band om onze lendene gelegd;

Gij hadt den mensch o ons hoofd doen rijden: w waren in het vuur en in he water gekomen, maar G hebt ons uitgevoerd in een overvloeijende verversching.

Ik zal met brandofferen i uw huis gaan: ik zal U mijn geloften betalen, die mijn lippen hebben geuit, en mij mond heeft uitgesproken, a mij bange was.

Brandofferen van merg beesten zal ik U offeren, me rookwerk van rammen: i zal runderen met bokken be reiden.

Komt, hoort toe, o alle gij, die God vreest: en i zal vertellen, wat Hij aa mijne ziel gedaan heeft.

Ik riep tot Hem met mi

nen mond : en Hij werd verhoogd onder mijne tong.

Had ik naar ongeregtigheid met mijn hart gezien : de Heer zou niet gehoord hebben.

Maar zeker, God heeft gehoord : Hij heeft gemerkt op de stem mijns gebeds.

Geloofd zij God, die mijn gebed niet heeft afgewend : noch zijne goedertierenheid van mij.

Eere zij den Vader, en den Zoon : en den Heiligen Geest ;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal : in alle eeuwigheid. Amen.

Confitemini Domino.
Psalm cvii.

Looft den Heer, want Hij is goed : want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

Dat zulks de bevrijden des Heeren zeggen : die Hij van de hand der wederpartijders bevrijd heeft.

En die Hij uit de landen verzameld heeft : van het oosten en van het westen, van het noorden en van de zee.

Die in de woestijn dwaalden, in eenen weg der wildernis : die geene stad ter woning vonden ;

Zij waren hongerig, ook dorstig : hunne ziel was in hen overstelpt.

Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : heeft Hij hen gered uit hunne angsten ;

En Hij leidde hen op eenen regten weg : om te gaan tot eene stad ter woning.

Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

Want Hij heeft de dorstige ziel verzadigd : en de hongerige ziel met goed vervuld.

Die in duisternis en de schaduwe des doods zaten : gebonden met verdrukking en ijzer ;

Omdat zij wederspannig waren geweest tegen Gods geboden : en den raad des Allerhoogsten onwaardiglijk verworpen hadden.

Waarom Hij hun het hart door zwarigheid vernederd heeft : zij zijn gestruikeld, en er was geen helper.

Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : verloste Hij hen uit hunne angsten.

Hij voerde hen uit de duisternis en de schaduwe des doods : en Hij brak hunne banden.

Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

Want Hij heeft de koperen deuren gebroken : en de ijzeren grendelen in stukken gehouwen.

De zotten worden om den weg hunner overtreding : en om hunne ongeregtigheden geplaagd ;

Hunne ziel gruwelde van alle spijze : en zij waren tot aan de poorten des doods gekomen.

Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : verloste Hij hen uit hunne angsten.

Hij zond zijn woord uit, en heelde hen : en rukte hen uit hunne kuilen.

Laat hen voor den Heer zijne goedertierenheid loven : en zijne wonderwerken voor de kinderen der menschen ;

En dat zij lofofferen offeren : en met gejuich zijne werken vertellen.

Die met schepen ter zee afvaren : handel doende op groote wateren ;

Die zien de werken des Heeren : en zijne wonderwerken in de diepte.

Als Hij spreekt, zoo doet Hij eenen stormwind opstaan : die hare golven omhoog verheft.

Zij rijzen op naar den hemel, zij dalen neder tot in de afgronden : hunne ziel versmelt van angst.

Zij dansen en waggelen als een dronken man : en al hunne wijsheid wordt verslonden.

Doch roepende tot den Heer in de benaauwdheid, die zij hadden : zoo voerde Hij hen uit hunne angsten.

Hij doet den storm stilstaan : zoodat hunne golven stilzwijgen.

Dan zijn zij verblijd, omdat zij gestild zijn : en dat Hij hen tot de haven hunner be-geerte geleid heeft.

Laat hen voor den Hee[r] zijne goedertierenheid loven en zijne wonderwerken voo[r] de kinderen der menschen ;

En Hem verhoogen in d[e] gemeente des volks : en i[n] het gestoelte der Oudsten Hen roemen.

Hij stelt de rivieren to[t] eene woestijn : en watertogte[n] tot een dorstig land.

Het vruchtbaar land to[t] zouten grond : om de booshei[d] dergenen, die daarin wonen.

Hij stelt de woestijn to[t] eenen waterpoel : en het dorr[e] land tot watertogten.

En Hij doet de hongeri[-] gen aldaar wonen : en zi[j] stichten eene stad ter woning

En bezaaijen akkers, e[n] planten wijngaarden : die in[-] komende vrucht voortbrengen

En Hij zegent hen, zoo dat zij zeer vermenigvuldi[-] gen : en hun vee verminder[t] Hij niet.

Daarna verminderen zij en komen te onder : door ve[r-] drukking, kwaad en droefenis

Hij stort verachting ui[t] over de Prinsen : en doet he[n] dwalen in het woeste, waa[r] geen weg is.

Maar Hij brengt de[n] nooddruftigen uit de verdruk[-] king in een hoog vertrek : e[n] maakt de huisgezinnen al[s] kudden.

De opregten zien het, e[n] zijn verblijd : maar alle ongo[-] regtigheid stopt haren mond.

Wie is wijs? die neme deze dingen waar: en dat zij verstandelijk letten op de goedertierenheden des Heeren.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Collecten ter Dankzegging.

O GEZEGENDE en heerlijke Heere God! die oneindig zijt in goedertierenheid en barmhartigheid; wij, uwe arme schepselen, die Gij geschapen en behoed hebt, door onze zielen bij het leven te bewaren, en ons nu te redden uit de kaken des doods, stellen ons wederom nederig voor uwe Goddelijke Majesteit, om U eene offerande van lof en dank aan te bieden, omdat Gij ons gehoord hebt, toen wij U aanriepen in onze benaauwdheid, en ons gebed niet verwierpt, hetwelk wij in onzen grooten nood voor U uitstortten. Zelfs toen wij alles, ons schip, onze goederen en ons leven voor verloren rekenden, toen zaagt Gij genadiglijk op ons neder, en geboodt eene wonderlijke verlossing; waarvoor wij nu, in veiligheid zijnde, uwen heiligen naam prijs en eere toebrengen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Of deze:*

O ALMAGTIGE en hoogst genadige God! uwe genade is over al uwe werken, maar is op eene bijzondere wijze uitgebreid geweest over ons, die Gij zoo krachtig en wonderbaar beschermd hebt. Vreeselijke dingen, en wonderen in de diepte hebt Gij ons doen zien, opdat wij weten mogten, welke en vermogend en genadig God Gij zijt; hoe gereed en magtig om hen te helpen, die op U betrouwen. Gij hebt ons getoond, hoe wind en zee beiden uw bevel gehoorzamen; opdat wij van dezelve mogen leeren, voortaan naar uwe stemme te hooren en uwen wil te doen. Daarom zegenen en verheerlijken wij uwen naam, voor deze uwe barmhartigheid, in ons te behoeden, toen wij bijna zouden vergaan. En wij smeeken U, geef ons nu van uwe barmhartigheid een zoo levendig gevoel, als wij toen hadden van het gevaar: en geef ons harten, die altijd bereid zijn, om onze dankbaarheid niet alleen met woorden, maar ook door ons leven uit te drukken, door aan uwe heilige geboden gehoorzamer te zijn. Wij smeeken U, volhard met deze goedertierenheid over ons; opdat wij, die Gij gered hebt, U dienen mogen in heiligheid en geregtigheid, al de dagen onzes levens; door Jezus Christus, onzen Heer en Zaligmaker. *Amen.*

Een Hymne tot Lof en Dankzegging na eenen gevaarlijken storm.

O KOMT, laat ons den Heer loven, want Hij is goed : en zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.

De Heer is groot, en zeer te prijzen ; dat zulks de bevrijden des Heeren zeggen : die Hij van de verschrikkelijke woede der zee bevrijd heeft.

Genadig en barmhartig is de Heer : langmoedig en groot van goedertierenheid.

Hij doet ons niet naar onze zonden : en vergeldt ons niet naar onze ongeregtigheden.

Want zoo hoog de hemel is boven de aarde : is zijne goedertierenheid geweldig over ons.

Wij vonden benaauwdheid en bezwaar : wij waren tot aan de poorten des doods gekomen.

Toen zouden ons de wateren der zee bijna overloopen hebben : toen zouden de stoute wateren bijna over onze ziel gegaan zijn.

De zee bruiste : en de stormwind verhief hare golven omhoog.

Wij rezen op als naar den hemel, en daalden dan neder tot in de afgronden : onze ziel versmolt in ons van angst.

Doch roepende tot U, o Heer : zoo voerdet Gij ons uit onze angsten.

Geloofd zij uw naam, die de gebeden uwer dienst knechten niet hebt versmaad maar ons geroep gehoord, e ons verlost hebt.

Gij zondt uw bevel uit en de storm stond stil, e was in kalmte verkeerd.

O laat ons daarom voo den Heer zijne goedertieren heid loven : en de wonder werken, die Hij deed, en no doet voor de kinderen de menschen.

Geloofd zij de Heer : da bij dag overlaadt Hij on Die God is onze zaligheid.

Die God is ons een Go van volkomene zaligheid : e bij den Heer, den Heer, zij uitkomsten tegen den doo geweest.

Gij, Heer! hebt ons ve blijd door het werk uw handen : en wij zullen ju chen in uwen lof.

Geloofd zij de Heere God de God, die alleen wonder doet.

En geloofd zij de naa zijner heerlijkheid tot in ee wigheid : en dat ieder van o zegge, Amen, Amen.

Eere zij den Vader, den Zoon : en den Heilig Geest ;

Gelijk het was in den begi ne, nu is, en altoos zijn zal : alle eeuwigheid. Amen.

2 Cor. xiii.

DE genade van onzen He Jezus Christus, en de lief Gods, en de gemeenschap Heiligen Geestes, zij alt met ons allen. *Amen.*

Na Overwinning of Verlossing van eenen vijand.

Een Psalm of Hymne tot Lof en Dankzegging na Overwinning.

Ten ware de Heer, die bij ons geweest is, mogen wij nu zeggen: ten ware de Heer, die bij ons geweest is, als de menschen tegen ons opstonden;

Toen zouden zij ons levend verslonden hebben: als hun toorn tegen ons ontstak.

Toen zouden ons de wateren overloopen hebben; een stroom zou over onze ziel gegaan zijn: toen zouden de stoute wateren over onze ziel gegaan zijn.

De Heer zij geloofd: die ons aan hen niet heeft overgegeven tot eenen roof.

De Heer heeft gewrocht: eene magtige verlossing voor ons.

Wij verkregen dit niet door ons zwaard, en onze arm heeft ons niet verlost: maar uwe regterhand, en uw arm, en het licht uws aangezigts, omdat Gij een welbehagen in ons hadt.

De Heer is ons verschenen: de Heer heeft onze hoofden bedekt, en ons staande gehouden ten dage der wapening.

De Heer is ons verschenen: de Heer heeft onze vijanden omgeworpen, en verbroken, die tegen ons opstonden.

Daarom niet ons, o Heer, niet ons: maar uwen naam zij de eere gegeven.

De Heer heeft groote dingen aan ons gedaan: de Heer heeft groote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd.

Onze hulp is van den Heer: die hemel en aarde gemaakt heeft.

De naam des Heeren zij geprezen: van nu aan tot in der eeuwigheid.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

¶ *Na dezen Lofzang kan het* Te Deum *gezongen worden.*

¶ *Dan deze Collect.*

O almagtige God, de Opperregeerder der geheele wereld, in wiens hand magt en sterkte is, wien niemand wederstaan kan; wij zegenen en verheffen uwen grooten en heerlijken naam voor deze gelukkige overwinning, welker gansche eer wij U alleen toeschrijven, die de éénige Gever der overwinning zijt. En wij smeeken U, schenk ons de genade, dat wij deze groote ontferming tot uwe heerlijkheid, tot verbreiding des Evangelies, de eer van onzen Koning en, voor zoo veel in ons is, tot nut van alle menschen, mogen aanwenden. En wij smeeken U, geef ons zulk een gevoel van deze groote ontferming, als ons tot die ware dankbaarheid stemmen kan,

welke moge blijken in ons leven door nederig, heilig en gehoorzaam voor U te wandelen al onze dagen, door Jezus Christus, onzen Heer; wien nevens U en den Heiligen Geest, gelijk voor al uwe gunstbewijzen, zoo in het bijzonder voor deze overwinning en verlossing, zij alle eer en heerlijkheid, tot in alle eeuwigheid. *Amen.*

2 Cor. xiii.

De genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij altoos met ons allen. *Amen.*

Bij de Begrafenis hunner dooden op Zee.

¶ *De Dienst in het Algemeen Gebedenboek kan gebruikt worden; alleen in plaats van deze woorden* [Zoo bestellen wij thans zijn ligchaam ter aarde, aarde bij aarde, enz.] *zeggende:*

Zoo geven wij thans zijn ligchaam aan de diepte over, om tot verderf te keeren, verwachtende de wederopstanding des ligchaams, (wanneer de zee hare dooden zal opgeven,) en het leven der toekomende wereld, door onzen Heer Jezus Christus; die bij zijne komst ons vernederd ligchaam veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan zijn heerlijk ligchaam, naar de werking zijner kracht, waardoor hij ook alle dingen zich zelven onderwerpen kan.

HET

FORMULIER EN DE WIJZE DER AANSTELLING, ORDENING, EN WIJDING

VAN

BISSCHOPPEN, PRIESTERS, EN DIAKENEN,

OVEREENKOMSTIG DE ORDE VAN DE

Kerk van Engeland.

DE VOORREDE.

Het is blijkbaar aan allen, die de Heilige Schriften en de oude Schrijvers naarstiglijk lezen, dat van de tijden der Apostelen af er deze Orden van Dienaars in Christus Kerk, Bisschoppen, Priesters en Diakenen geweest zijn. Welke Bedieningen te allen tijde zóó eerwaardig geacht zijn, dat niemand zich vermeten mogt, eenige derzelve waar te nemen, tenzij hij eerst geroepen, beproefd, onderzocht en bekend ware zulke hoedanigheden te bezitten, als tot dezelve gevorderd worden; alsmede dat hij door openbaar Gebed, met Oplegging der handen, door wettig Gezag daartoe goedgekeurd en toegelaten zij. En daarom, ten einde deze Orden in de Kerk van Engeland *mogen onderhouden, en eerbiediglijk bediend en geacht worden; zal niemand gerekend of gehouden worden een wettig Bisschop, Priester of Diaken in de Kerk van* Engeland *te zijn, of geduld worden eenige van de genoemde Ambten waar te nemen, tenzij hij geroepen, beproefd, onderzocht en daartoe toegelaten zij, overeenkomstig het Formulier hierna volgende, of voorheen Bisschoppelijke Wijding, of Ordening verkregen hebbe.*

En niemand zal als Diaken toegelaten worden, tenzij hij drie en twintig jaren oud zij, behalve, wanneer hem Facultei zij verleend. En ieder, die als Priester zal toegelaten worden, zal den vollen ouderdom van vier en twintig jaren moeten bereikt hebben. En ieder, die tot Bisschop geordend of gewijd zal worden, zal ten volle dertig jaren oud moeten zijn.

En de Bisschop, hetzij door zich zelven, hetzij door genoegzame getuigenis, iemand kennende van eenen deugdzamen wandel, en zonder misdaad te zijn; en hem, na onderzoek en beproeving, bedreven in de Latijnsche Taal en genoegzaam in de Heilige Schrift onderwezen bevindende, mag denzelven op de tijden in den Kanon bepaald, of anders, bij dringende omstandigheid, op eenen anderen Zondag of Heiligen-dag, in tegenwoordigheid van de Gemeente, tot Diaken toelaten, naar zoodanige wijze en Formulier als hierna volgt.

HET

FORMULIER EN DE WIJZE

VAN DE

AANSTELLING DER DIAKENEN.

¶ *Wanneer de dag, door den Bisschop bepaald, gekomen, en het Morgengebed geeindigd is, zal er eene Leerrede of Opwekking gehouden worden, den Pligt en de Bediening verklarende derzulken, welke tot Diakenen worden toegelaten: hoe noodzakelijk deze Orde in de Kerk van Christus is, en ook, hoe de Gemeente verpligt is, hun in hunne Bediening achting toe te dragen.*

¶ *Eerstelijk zal de Aartsdiaken, of zijn Afgevaardigde, den Bisschop (zittende in zijnen stoel bij de Heilige Tafel) diegenen voorstellen, welke begeeren tot Diakenen te worden geordend (ieder derzelve naar eisch gekleed zijnde), zeggende deze woorden:*

Eerwaardige Vader in God! ik stel deze personen, hier tegenwoordig, u voor, om tot Diakenen te worden toegelaten.

De Bisschop.

Draag zorg, dat de personen, die gij ons voorstelt, bekwaam en geschikt zijn wegens hunne geleerdheid en godzaligen wandel, om hunne Dienst behoorlijk waar te nemen, tot eer van God en de opbouwing zijner Kerk.

¶ *De Aartsdiaken zal antwoorden:*

Ik heb naar hen vernomen, en hen ook onderzocht, en houd hen voor zoodanig.

¶ *Dan zal de Bisschop tot de Gemeente zeggen:*

Broeders! indien er iemand onder u is, die eenig beletsel of bekende misdaad weet bij eenen dezer personen, voorgesteld om tot Diakenen te worden geordend, waarom hij niet behoorde tot deze Bediening toegelaten te worden, dat hij, in den naam van God, te voorschijn trede, en aantoone, welke misdaad of beletsel het zij.

¶ *En indien er eenige grove misdaad of beletsel ingebragt wordt, zal de Bisschop de Ordening van dezen persoon staken, totdat de beschuldigde van die misdaad zal vrij bevonden worden.*

¶ *Dan zal de Bisschop (dezulken, welke geschikt zullen bevonden zijn, om geordend te worden, in de gebeden der vergadering aanbevelende) met de Geestelijkheid en de Gemeente daar tegenwoordig de Litanie zingen of zeggen, met de Gebeden als volgt.*

De Litanie en Nabeden.

O God de Vader, in de hemelen: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Vader, in de hemelen: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Zoon, Verlosser der wereld: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Zoon, Verlosser der wereld: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Heilige Geest, uitgaande van den Vader en

den Zoon: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O God de Heilige Geest, uitgaande van den Vader en den Zoon: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O heilige, volzalige en heerlijke Drieëenheid, drie personen en één God: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

O heilige, volzalige en heerlijke Drieëenheid, drie personen en één God: ontferm U over ons, ellendige zondaren.

Gedenk niet, Heer! onzer overtredingen, noch der overtredingen onzer vaderen; en neem Gij geene wrake over onze zonden: spaar ons, o Heer! spaar uw volk, dat Gij verlost hebt met uw dierbaar bloed, en wees niet eeuwiglijk toornig over ons.

Spaar ons, o Heer!

Van alle kwaad en onheil; van zonde, van de listen en aanvallen des duivels; van uwen toorn, en van de eeuwige verdoemenis,

Verlos ons, o Heer!

Van alle verblinding des harten; van hoogmoed, ijdele eer en schijnheiligheid; van nijd, haat, en kwaadheid, en alle liefdeloosheid,

Verlos ons, o Heer!

Van ontucht en alle andere doodelijke zonde; en van alle verleidingen der wereld, des vleesches en des duivels,

Verlos ons, o Heer!

Van onweder en storm; van plagen, pest en hongersnood; van oorlog en moord, en van eenen plotselingen dood,

Verlos ons, o Heer!

Van alle oproer, geheime zamenzwering en opstand; van alle valsche leer, ketterij en scheuring; van verharding des harten en verachting van uw Woord en gebod,

Verlos ons, o Heer!

Door de verborgenheid uwer heilige menschwording; door uwe heilige geboorte en besnijdenis; door uwen doop, uw vasten en uwe verzoeking,

Verlos ons, o Heer!

Door uwen zielsangst en uw bloedig zweet; door uw kruis en lijden; door uwen dierbaren dood en uwe begrafenis; door uwe heerlijke opstanding en hemelvaart; en door de komst van den Heiligen Geest,

Verlos ons, o Heer!

In alle tijden van wederwaardigheid; in alle tijden van welvaart; in de ure des doods en in den dag des oordeels,

Verlos ons, o Heer!

Wij zondaren smeeken U, ons te verhooren, o Heere God! en dat het U moge behagen, uwe heilige algemeene Kerk op den regten weg te leiden en te besturen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, uwen dienaar *GEORGE*, onzen geëerbiedigden Koning en Regeerder, in de ware aanbidding van U, in geregtigheid en heiligheid des levens, te bewaren en te bevestigen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zijn hart in geloof, vreeze en liefde voor U te besturen, en dat hij te allen tijde zijn vertrouwen op U stellen, en altijd uwe eer en heerlijkheid zoeken moge;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zijn verdediger en beschermer te zijn, hem de overwinning gevende over al zijne vijanden;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onze geëerbiedigde Koningin *Mary*,

Edward Prins van *Wallis*, en het geheele Koninklijke Huis te zegenen en te bewaren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, alle Bisschoppen, Priesters en Diakenen te bestralen met ware kennis en regt verstand van uw Woord; en dat zij door hunne prediking en levenswandel beide hetzelve verbreiden, en dien overeenkomstig voor oogen stellen mogen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, deze uwe dienaren, thans tot de Orde van Diakenen [*of Priesters*] toegelaten zullende worden, te zegenen, en uwe genade over hen uit te storten; dat zij hunne Bediening behoorlijk mogen waarnemen, tot opbouwing van uwe Kerk, en tot eer van uwen heiligen naam;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, dan hoogen Raad en den geheelen Adel toe te rusten met genade, wijsheid en verstand;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, de Overheden te zegenen en te bewaren, haar genade verleenende, om het regt uit te oefenen en de waarheid te handhaven;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, al uw volk te zegenen en te bewaren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, aan alle volken eensgezindheid, vrede en eendragt te schenken;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onze harten te neigen, om U lief te hebben en te vreezen, en naarstiglijk naar uwe geboden te leven;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, aan al uw volk wasdom in genade te verleenen, opdat het ootmoedig uw woord hoore, hetzelve met ware toegenegenheid ontvange en vruchten des Geestes voortbrenge;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, zoo velen er verdwaald en verleid zijn, op den weg der waarheid terug te brengen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer.

Dat het U moge behagen, de staanden te bevestigen; en de kleinmoedigen te vertroosten en te helpen; en de gevallenen op te rigten; en eindelijk Satan onder onze voeten te vertreden;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, allen, die zich bevinden in gevaar, nood en wederwaardigheid, te beschermen, te helpen en te vertroosten;

Wij smeeken U, verhoor ons o Heer!

Dat het U moge behagen, allen, die te land of te water reizen, alle vrouwen, die in barensnood zijn, alle zieken en jonge kinderen te bewaren; en U over alle gevangenen en slaven te ontfermen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, alle weezen en weduwen, alle verlatenen en verdrukten, te beschermen en te verzorgen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, U over alle menschen te ontfermen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, onzen vijanden, vervolgers en lasteraars te vergeven, en hunne harten te veranderen;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, de goede vruchten der aarde te geven en te bewaren tot ons gebruik, opdat wij ze ter regter tijd mogen genieten;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Dat het U moge behagen, ons ware bekeering te schenken; al onze zonden, nalatigheden en onwetendheden te vergeven; en ons de genade van uwen Heiligen Geest te verleenen, opdat wij ons leven overeenkomstig uw heilig Woord mogen verbeteren;

Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!

Zoon van God: wij smeeken U, verhoor ons.

Zoon van God: wij smeeken U, verhoor ons.

O Lam Gods: dat de zonden der wereld wegneemt;

Geef ons uwen vrede.

O Lam Gods: dat de zon den der wereld wegneemt;

Ontferm U onzer.

O Christus! verhoor ons

O Christus! verhoor ons

Heer! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

Christus! ontferm U onzer.

Christus! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

Heer! ontferm U onzer.

¶ *Dan zal de Priester, en de gemeente met hem, het Gebed des Heeren zeggen.*

Onze Vader, die in de hemelen zijt! Uw naam worde geheiligd. Uw koningrijk kome. Uw wil geschiede, Gelijk in den hemel, zoo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijksch brood. En vergeef ons onze schulden, Gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. En leid ons niet in verzoeking, Maar verlos ons van den booze. Amen.

Priester. O Heer! doe ons niet naar onze zonden.

Antw. En vergeld ons niet naar onze ongeregtigheden.

Laat ons bidden.

O God, barmhartige Vader! die de verzuchtingen van een gebroken hart, noch het verlangen der treurenden versmaadt; wees in ontferming met ons bij de gebeden, die wij voor U uitstorten in al onze nooden en tegenspoeden, wanneer zij ons ook drukken; en verhoor ons genadiglijk, dat al het kwaad, door 's duivels of 's menschen listigheid tegen ons in het werk gesteld, verijdeld, en door uwe weldadige Voorzienigheid afgewend worde; opdat wij, uwe dienaren, door geene vervolgingen beschadigd, U steeds in uwe heilige Kerk mogen danken; door Jezus Christus, onzen Heer.

O Heer! sta op, help ons, en verlos ons om uws naams wil.

O God! met onze ooren hebben wij gehoord, en onze vaderen hebben ons bekend gemaakt de heerlijke daden, die Gij in hunne dagen gewrocht hebt, en in oude tijden vóór hen.

O Heer! sta op, help ons, en verlos ons, U ter eere.

Eere zij den Vader, en den Zoon: en den Heiligen Geest;

Antw. Gelijk het was in den beginne, nu is, en altoos zijn zal: in alle eeuwigheid. Amen.

Bescherm ons tegen onze vijanden, o Christus!

Ziegenadiglijk op onze droefenissen neder.

Aanschouw met mededoogen de bekommeringen onzer harten.

Vergeef ontfermend de zonden van uw volk.

Verhoor goedgunstig en barmhartig onze gebeden.

O Zone Davids! ontferm U onzer.

Wil ons nu en altijd verhooren, o Christus!

Verhoor ons genadig, o Christus! verhoor ons genadig, o Heere Christus!

Priester. O Heer! laat uwe goedertierenheid over ons worden getoond.

Antw. Gelijk wij ons vertrouwen stellen op U.

Laat ons bidden.

Wij bidden U ootmoedig, o Vader! in ontferming op onze zwakheden neder te zien; en wend, om de eer uws naams, al het kwade van ons af, dat wij zoo regtvaardig verdiend hebben: en geef, dat wij

in al onze nooden onze hoop en ons vertrouwen geheel op uwe barmhartigheid stellen, en U steeds in heiligheid en reinheid des levens dienen, tot uwe eer en heerlijkheid; door onzen éénigen Middelaar en Voorspraak, Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal gezongen of gezegd worden de Dienst voor de Communie, met de Collect, den Zendbrief en het Evangelie, als volgt.*

De Collect.

Almagtige God! die door uwe goddelijke Voorzienigheid verschillende Orden van Dienaars in uwe Kerk hebt aangesteld; en uwen Apostelen ingaaft, om in de Orde der Diakenen den eersten martelaar, den heiligen Stefanus, met anderen te verkiezen; zie genadiglijk neder op deze uwe dienaren, nu tot gelijk Ambt en Bediening geroepen; vervul hen alzoo met de waarheid uwer Leer, en versier hen met vroomheid des levens, dat zij, zoo door woord als goed voorbeeld, U getrouwelijk in dit Ambt mogen dienen, tot heerlijkheid uws naams, en tot opbouwing van uwe Kerk; door de verdiensten van onzen Zaligmaker Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, nu en in eeuwigheid. *Amen.*

De Zendbrief. 1 Tim. iii. 8.

De Diakenen insgelijks moeten eerbaar zijn, niet tweetongig, niet die zich tot veel wijn begeven, geen vuilgewinzoekers; houdends de verborgenheid des geloofs in een rein geweten. En dat dezen ook eerst beproefd worden, en dat zij daarna dienen, zoo zij onbestraffelijk zijn. De vrouwen insgelijks moeten eerbaar zijn, geen lasteressen, wakker, getrouw in alles. Dat de Diakenen éêner vrouwe mannen zijn, die hunne kinderen en hunne eigene huizen wel regeren. Want die wel gediend hebben, verkrijgen zich zelven eenen goeden opgang, en vele vrijmoedigheid in het geloof, hetwelk is in Christus Jezus.

Of anders dit, uit het zesde Hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen.

Hand. vi. 2.

En de twaalven riepen de menigte der discipelen tot zich, en zeiden: het is niet behoorlijk, dat wij het woord Gods nalaten, en de tafelen dienen. Ziet dan om, broeders! naar zeven mannen uit u, die goede getuigenis hebben, vol des Heiligen Geestes en der wijsheid, welke wij mogen stellen over deze noodige zaak. Maar wij zullen volharden in het gebed, en in de bediening des woords. En dit woord behaagde aan al de menigte; en zij verkoren Stéfanus, eenen man vol des geloofs en des Heiligen Geestes, en Filippus, en Próchorus, en Nikánor, en Timon,

en Pármenas, en Nicolaüs, eenen Jodengenoot van Antiochië; welken zij voor de Apostelen stelden; en dezen, als zij gebeden hadden, leiden hun de handen op. En het woord Gods wies, en het getal der discipelen vermenigvuldigde te Jeruzalem zeer; en eene groote schare der Priesteren werd den geloove gehoorzaam.

¶ *En vóór het Evangelie zal de Bisschop, zittende in zijnen Stoel, ieder dergenen, welke geordend moeten worden, in de tegenwoordigheid der gemeente, op de volgende wijze ondervragen.*

GELOOFT gij, dat gij door den Heiligen Geest innerlijk genoopt zijt, dit Ambt en deze Bediening op u te nemen, om God te dienen tot bevordering zijner eer, en tot opbouwing zijner gemeente?

Antw. Dit geloof ik.

De Bisschop.

OORDEELT gij, dat gij waarlijk geroepen zijt, overeenkomstig den wil van onzen Heer Jezus Christus, en be bepaalde verordening van dit Koningrijk, tot de Dienst der Kerk?

Antw. Zoo oordeel ik.

De Bisschop.

GELOOFT gij ongeveinsdelijk al de Kanonieke Schriften van het Oude en Nieuwe Testament?

Antw. Ik geloof dezelve.

De Bisschop.

ZULT gij dezelve naarstiglijk aan het volk voorlezen, in de Kerk vergaderd, alwaar gij zult aangesteld worden, om te dienen?

Antw. Dat zal ik.

De Bisschop

HET behoort tot het Ambt van eenen Diaken, in de Kerk, waar hij aangesteld is om te dienen, den Priester bij de Openbare Godsdienst te helpen, en bijzonder, wanneer hij de heilige Communie bedient, en hem in de uitdeeling daarvan bij te staan, en de Heilige Schriften de Homiliën in de Kerk te lezen; en de jeugd in den Katechismus te onderwijzen; bij afwezigheid van den Priester kinderen te doopen, en te prediken, indien hij daartoe door den Bisschop toegelaten is. En verder behoort het tot zijn Ambt, waar de bepaling zoo gemaakt is, de zieken, armen en onvermogenden van de gemeente op te zoeken, hunnen toestand, hunne namen en woonplaatsen aan den Geestelijke der parochie op te geven, opdat zij door zijne aanmaning ondersteund mogen worden door de aalmoezen der gemeenteleden, of anderen. Zult gij dit met blijdschap en volgaarne doen?

Antw. Dat zal ik doen, door de hulp van God.

De Bisschop.

Zult gij al uwe naarstigheid aanwenden, om uw leven en dat uwer huisgezinnen naar de Leer van Christus te vormen en in te rigten; en u zelven en hen de gader, zoo veel in u is, tot gezonde voorbeelden te maken der kudde van Christus?

Antw. Dat zal ik doen, de Heer mijn helper zijnde.

De Bisschop.

Zult gij uwen Ordinarius en andere hooge Dienaars der Kerk, en hun, aan wie het opzigt en bestuur over u is opgedragen, eerbiediglijk gehoorzamen, met een blij gemoed en wil hunne godvruchtige vermaningen opvolgende?

Antw. Ik zal dit trachten te doen, de Heer mijn helper zijnde.

¶ *Dan zal de Bisschop, zijne handen op het hoofd van ieder hunner in het bijzonder leggende, daar zij nederig vóór hem knielen, zeggen:*

Neem gij het gezag aan tot de waarneming van het Ambt eens Diakens in de Kerk van God u opgedragen; In den Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Amen.

¶ *Dan zal de Bisschop aan elk van hen het Nieuwe Testament geven, zeggende:*

Neem gij het gezag aan, om het Evangelie in de Kerk van God te lezen, en hetzelve te prediken, indien gij daartoe door den Bisschop zelven zijt toegelaten.

¶ *Dan zal één van hen, door den Bisschop benoemd, het Evangelie lezen.*

Luk. xii. 35.

Laat uwe lendenen omgord zijn, en de kaarsen brandende. En zijt gij den menschen gelijk, die op hunnen heer wachten, wanneer hij wederkomen zal van de bruiloft, opdat, als hij komt en klopt, zij hem terstond mogen opendoen. Zalig zijn die dienstknechten, welke de heer, als hij komt, zal wakende vinden. Voorwaar ik zeg u, dat hij zich zal omgorden, en zal hen doen aanzitten, en bijkomende zal hij hen dienen. En zoo hij komt in de tweede nachtwake, en komt in de derde wake, en vindt hen alzoo, zalig zijn dezelve dienstknechten.

¶ *Dan zal de Bisschop voortgaan met de Communie, en al degenen, die geordend zijn, zullen blijven, en de Communie denzelfden dag met den Bisschop ontvangen.*

¶ *De Communie ten einde zijnde, zullen na de laatste Collect, en onmiddelijk vóór de Zegenbede, deze volgende Collecten gezegd worden.*

Almagtige God! Gever van alle goed, die U naar uwe groote goedheid hebt verwaardigd, deze uwe Dienaren aan te nemen en te stellen in het Ambt van Diakenen in uwe Kerk; maak hen, smeeken wij U, o Heer! zedig, nederig en standvastig in hunne Bediening, ten einde

alle geestelijke tucht gereedelijk in acht te nemen; dat zij, altijd de getuigenis van een goed geweten hebbende, en steeds standvastig en sterk blijvende in uwen Zoon Christus, zich zóó wel mogen gedragen in dit mindere Ambt, dat zij waardig mogen bevonden worden, geroepen te worden tot de hoogere bedieningen in uwe Kerk; door denzelven uwen Zoon, onzen Zaligmaker Jezus Christus, denwelken zij heerlijkheid en eer, tot in eeuwigheid. *Amen.*

Voorkom ons, o Heer! in al onze bedrijven met uwe genade en gunst, en zijt ons steeds met uwe hulp nabij; opdat wij in al onze werken, in U begonnen, voortgezet, en geëindigd, uwen heiligen naam verheerlijken, en eindelijk door uwe genade het eeuwige leven verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

De vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uwe harten en zinnen in de kennis en liefde van God, en van Zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heer; en de zegen des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, zij en blijve altijd met ulieden. *Amen*

¶ *En hier moet het den Diaken aangezegd worden, dat hij in deze Bediening van Diaken een heel jaar voort moet gaan (tenzij het om gegronde redenen den Bisschop anders mogt goeddunken) ten einde hij zich oefenen en wel bekwamen moge in de dingen behoorende tot het Kerkelijk Bestuur. En indien hij in de waarneming daarvan getrouw en naarstig bevonden wordt, mag hij door den Bisschop der Diocesis tot de Orde des Priesterschaps worden toegelaten, op den tijd in den Kanon bepaald; of anders, bij dringende omstandigheid, op eenigen anderen Zondag of Heiligen Dag, in de tegenwoordigheid der Gemeente, op zulk eene wijze en vorm als hierna volgt.*

FORMULIER EN DE WIJZE

VAN DE

ORDENING DER PRIESTERS.

¶ *Wanneer de dag, door den Bisschop bepaald, gekomen, en het Morgengebed geeindigd is, zal er eene Leerrede of Opwekking gehouden worden, den Pligt en de Bediening verklarende derzulken, welke tot Priesters worden toegelaten: hoe noodzakelijk deze Orde in de Kerk van Christus is, en ook, hoe de Gemeente verpligt is, hun in hunne Bediening achting toe te dragen.*

¶ *Eerst zal de Aartsdiaken, of, bij deszelfs afwezendheid, iemand, die in zijne plaats aangesteld is, aan den Bisschop (zittende op zijnen Stoel bij de Heilige Tafel) al diegenen voorstellen, die de Orde des Priesterschaps dien dag zullen ontvangen (ieder derzelve naar eisch gekleed zijnde) en zeggen:*

Eerwaardige Vader in God! ik stel deze personen, hier tegenwoordig, u voor, om toegelaten te worden tot de Orde des Priesterschaps.

De Bisschop.

Draag zorg, dat de personen, die gij ons voorstelt, bekwaam en geschikt zijn wegens hunne geleerdheid en godzaligen wandel, om hunne Dienst behoorlijk waar te nemen. tot eer van God en de opbouwing zijner Kerk.

¶ *De Aartsdiaken zal antwoorden:*

Ik heb naar hen vernomen, en hen ook onderzocht, en houd hen voor zoodanig.

¶ *Dan zal de Bisschop tot de Gemeente zeggen:*

Lieve Vrienden! deze zijn zij, welke wij voornemen, zoo God wil, heden tot de heilige Dienst des Priesterschaps te ontvangen: want na een behoorlijk onderzoek vinden wij niets daartegen strijdig, maar dat zij wettig geroepen zijn tot hun Ambt en Bediening, en zij voor dezelve geschikt zijn. Maar zoo er iemand onder u is, die eenig beletsel of bekende misdaad weet, bij iemand van hen, waarom hij niet behoorde te worden toegelaten tot deze heilige Dienst, dat hij in den naam van God te voorschijn trede, en aanwijze, welke misdaad of beletsel het zij.

¶ *En indien er eenige grove misdaad of beletsel ingebragt wordt, zal de Bisschop de Ordening van dezen persoon staken, totdat de beschuldigde van die misdaad zal vrij bevonden worden.*

¶ *Dan zal de Bisschop (dezulken, welke geschikt zullen bevonden zijn, om georderd te worden, in de gebeden der vergadering aanbevelende) met de Geestelijkheid en de Gemeente daar tegenwoordig de Litanie zingen of zeggen, met de Gebeden, als hiervoren is aangewezen in het Formulier der Ordening van Diakenen; uitgezonderd alleen, dat het woord* [Diakenen] *in de Nabede daarbij gevoegd, worde uitgelaten, en het woord* [Priesters] *in deszelfs plaats gesteld.*

¶ *Dan zal gezongen of gezegd worden de Dienst voor de Communie, met de Collect, den Zendbrief en het Evangelie, als volgt.*

De Collect.

Almagtige God! Gever van alle goed, die door uwen

Heiligen Geest verschillende Orden van Dienaren in uwe Kerk hebt aangesteld; zie genadiglijk neder op deze uwe dienaren, nu geroepen tot de Dienst des Priesterschaps: en vervul hen alzoo met de waarheid uwer leer, en versier hen met vroomheid des levens, dat zij, zoo door woord als goed voorbeeld, U getrouwelijk in dit Ambt mogen dienen, tot heerlijkheid uws naams en tot opbouwing van uwe Kerk; door de verdiensten van onzen Zaligmaker Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, in euwigheid. *Amen.*

De Zendbrief. Efez. iv. 7.

MAAR aan elk een van ons is de genade gegeven, naar de maat der gave van Christus. Daarom zegt Hij: als hij opgevaren is in de hoogte, heeft hij de gevangenis gevangen genomen, en heeft den menschen gaven gegeven. Nu dit: hij is opgevaren; wat is het, dan dat hij ook eerst is nedergedaald in de nederste deelen der aarde? Die nedergedaald is, is dezelfde ook, die opgevaren is verre boven al de hemelen, opdat hij alle dingen vervullen zou. En dezelfde heeft gegeven sommigen tot Apostelen, en sommigen tot Profeten, en sommigen tot Evangelisten, en sommigen tot Herders en Leeraars: tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des ligchaams van Christus. Totdat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennis van den Zoon Gods, tot eenen volkomenen man, tot de mate van de grootte der volheid van Christus.

¶ *Hierna zal voor het Evangelie een gedeelte gelezen worden van het negende Hoofdstuk van* Mattheüs, *als volgt.*

Matth. ix. 36.

EN hij, de scharen ziende, werd innerlijk met ontferming bewogen over hen, omdat zij vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen, die geenen herder hebben. Toen zeide hij tot zijne discipelen: de oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige; bidt dan den Heer des oogstes, dat Hij arbeiders in zijnen oogst uitstoote.

¶ *Of anders het volgende uit het tiende Hoofdstuk van Johannes.*

Joh. x. 1.

VOORWAAR, voorwaar zeg ik ulieden: die niet ingaat door de deur in den stal der schapen, maar van elders inklimt, die is een dief en moordenaar. Maar die door de deur ingaat, is een herder der schapen. Dezen doet de deurwachter open, en de schapen hooren zijne stem; en hij roept zijne schapen bij name, en leidt ze uit. En

wanneer hij zijne schapen uitgedreven heeft, zoo gaat hij vóór hen heen; en de schapen volgen hem, overmits zij zijne stem kennen. Maar eenen vreemden zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden; overmits zij de stem der vreemden niet kennen. Deze gelijkenis zeide Jezus tot hen; maar zij verstonden niet, wat het was, dat hij tot hen sprak. Jezus dan zeide wederom tot hen: voorwaar, voorwaar zeg ik u: ik ben de deur der schapen. Allen, zoo velen als er vóór mij zijn gekomen, zijn dieven en moordenaars; maar de schapen hebben hen niet gehoord. Ik ben de deur: indien iemand door mij ingaat, die zal behouden worden; en hij zal ingaan en uitgaan, en weide vinden. De dief komt niet, dan opdat hij stele, en slagte, en verderve; ik ben gekomen, opdat zij het leven hebben, en overvloed hebben. Ik ben de goede Herder: de goede herder stelt zijn leven voor de schapen. Maar de huurling, en die geen herder is, wien de schapen niet eigen zijn, ziet den wolf komen, en verlaat de schapen, en vliedt; en de wolf grijpt ze, en verstrooit de schapen. En de huurling vliedt, overmits hij een huurling is, en heeft geene zorg voor de schapen. Ik ben de goede Herder; en ik ken de mijnen, en worde van de mijnen gekend. Gelijkerwijs de Vader mij kent, alzoo ken ik ook den Vader; en ik stel mijn leven voor de schapen. Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn; deze moet ik ook toebrengen: en zij zullen mijne stem hooren; en het zal worden ééne kudde, en één herder.

¶ *Dan zal de Bisschop, zittende in zijnen Stoel, tot hen zeggen, zoo als hierna volgt.*

Gij hebt gehoord, Broeders! zoowel in uw bijzonder onderzoek, als in de opwekking, welke u nu gedaan werd, en in de heilige Lessen, uit het Evangelie en de Schriften der Apostelen ontleend, van welk eene waardigheid, en van hoe groot een gewigt deze Dienst is, tot welke gij geroepen zijt. En nu vermanen wij u wederom, in den naam van onzen Heer Jezus Christus, dat gij gedenkt, tot welk eene hooge waardigheid, en tot welk een gewigtig Ambt en Bediening gij geroepen zijt, namelijk: afgezanten, wachters en huisbezorgers des Heeren te zijn; de huisgenooten des Heeren te leeren en te onderrigten, te voeden en te verzorgen; de schapen van Christus, die afgedwaald zijn, en zijne kinderen, die in het midden van deze booze wereld zijn, op te zoeken, opdat zij voor eeuwig door Christus behouden worden.

Houdt daarom altijd in uw

geheugen ingeprent, hoe groot een schat aan uwe zorg is toebetrouwd. Want zij zijn de schapen van Christus, welke hij kocht met zijnen dood, en voor welke hij zijn bloed stortte. De Kerk en Gemeente, welke gij moet dienen, is zijne bruid, en zijn ligchaam. En indien het mogt gebeuren, dat deze Kerk of eenig lid van dezelve, door uw verzuim geërgerd wierde of schade leed, zoo weet gij de grootheid der misdaad als ook de verschrikkelijke straf, welke dezelve ten gevolge zal hebben. Neemt daarom bij u zelven in overweging het doel uwer Bediening omtrent de kinderen Gods, omtrent de bruid en het ligchaam van Christus; en ziet toe, dat gij nimmer ophoudt met uwen arbeid, uwe zorg en vlijt, totdat gij alles gedaan hebt, wat in uw vermogen is, overeenkomstig uwen schuldigen pligt, om al degenen, die aan uwe zorg toevertrouwd zijn, of zullen worden, te brengen tot die éénigheid in het geloof en in de kennis van God, en tot die rijpheid en volkomenen wasdom in Christus, dat er onder u geene plaats meer overig is, noch voor dwaling in de Godsdienst, noch voor ondeugendheid in den wandel.

Nademaal dan uw Ambt zoo voortreffelijk en ook zoo moeijelijk is, kunt gij zelven nagaan, met welk eene zorg en oefening gij u toeleggen moet, zoowel om u gehoorzaam en dankbaar aan dien Heer te betoonen, die u in zulk eene hooge waardigheid geplaatst heeft; als ook om zorg te dragen, dat noch gij zelven wordt geërgerd, noch aanleiding zijt, dat anderen geërgerd worden. Maar gij kunt den zin en wil daartoe van u zelven niet hebben; want die wil en die bekwaamheid komt van God alleen: daarom behoort gij, en hebt gij van noode, ernstig te bidden om zijnen Heiligen Geest. En ziende, dat gij door geene andere middelen de uitvoering van zulk een gewigtig werk, tot de zaliging van menschen betrekkelijk, kunt bereiken, dan door onderwijs en vermaning uit de Heilige Schriften ontleend, en door een leven daarmede overeenkomstig; overweegt dan, hoe vlijtig gij zijn moet in het lezen en onderzoeken der Schriften, en in de vorming der zeden zoowel van u zelven, als van diegenen, die u inzonderheid aangaan, overeenkomstig den regel derzelfde Schriften: om deze zelfde reden, moet gij ook (zoo veel gij kunt) alle wereldsche zorgen en bemoeijingen laten voren en ter zijde stellen.

Wij hebben eene goede verwachting, dat gij reeds lang te voren deze dingen bij u zelven zult gewikt en gewogen hebben; en dat gij zuiver besloten hebt, u, door Gods ge-

nade, geheel aan dit Ambt over te geven, waartoe het Gode behaagd heeft u te roepen: zoodat gij, zoo veel in uw vermogen is, u geheel op deze ééne zaak zult toeleggen, en al uwe zorgen en bemoeijenissen dáárhenen leiden zult; en dat gij geduriglijk God den Vader zult bidden, door de tusschenkomst van onzen éénigen Zaligmaker Jezus Christus, om den hemelschen bijstand des Heiligen Geestes; opdat gij, door een dagelijksch lezen en overwegen der Schriften, in uwe Dienst meer en meer moogt toenemen; en dat gij alzoo u bevlijtigen moogt, van tijd tot tijd, het leven van u en de uwen te heiligen, en hen te vormen naar den regel en de leer van Christus, zoodat gij gezonde en goede voorbeelden moogt zijn voor het volk om na te volgen.

En opdat nu de hier tegenwoordig zijnde Gemeente van Christus ook uwen zin en wil tot deze zaken verstaan moge, en dat deze uwe belofte u te meer moge aansporen, om uwe pligten te volbrengen, zult gij opregtelijk op dátgene antwoorden, hetwelk wij, in den naam van God, en van zijne Keik, u desaangaande zullen afvragen.

Gelooft gij in uw hart, dat gij waarlijk geroepen zijt, overeenkomstig den wil van onzen Heer Jezus Christus, en de verordening van de Kerk van *Engeland*, tot de Orde en de Dienst van het Priesterschap?

Antwoord. Ik geloof het.

De Bisschop.

Zijt gij overtuigd, dat de Heilige Schriften volkomen de geheele Leer bevatten, die noodzakelijk vereischt wordt tot de eeuwige zaligheid door het geloof in Jezus Christus? en zijt gij besloten het volk, uwer zorg aanbevolen, uit de gezegde Schriften te onderwijzen, en niets te leeren, als noodzakelijk gevorderd ter eeuwige zaligheid, dan datgeen, waarvan gij overtuigd zult zijn, dat het uit de Schrift kan afgeleid en bewezen worden?

Antwoord. Hiervan ben ik overtuigd, en hiertoe ben ik besloten door Gods genade.

De Bisschop.

Zult gij dan getrouwelijk uwe pogingen aanwenden, om de leer en de Sacramenten, en de Christelijke tucht zóó te bedienen, als de Heer bevolen heeft, en zoo als deze Kerk en dit Koningrijk dezelve, overeenkomstig de bevelen van God, heeft ontvangen; zoodat gij het volk, uwer hoede en zorg aanbevolen, leeren moogt dezelve met alle naarstigheid te houden en in acht te nemen?

Antwoord. Dat zal ik doen, door des Heeren hulp.

De Bisschop.

ZULT gij gereed zijn, om, met alle getrouwe vlijt, alle dwalende en vreemde leeringen, strijdig tegen Gods woord, te verbannen en te verdrijven; en zoowel in het openbaar als in het bijzonder, te vermanen en op te wekken, zoowel de zieken als de gezonden onder uwe hoede, zoo als de nood zal vorderen en de gelegenheid er zich toe zal aanbieden?

Antwoord. Ik zal, de Heer mijn helper zijnde.

De Bisschop.

ZULT gij naarstig zijn in den gebede, en in het lezen der Heilige Schriften, en in zulke oefeningen, die u tot de kennis derzelve kunnen dienstig zijn, het najagen der wereld en des vleesches ter zijde stellende?

Antwoord. Ik zal trachten zulks te doen, de Heer mijn helper zijnde.

De Bisschop.

ZULT gij u beijveren u zelven en uwe huisgezinnen naar de Leer van Christus te vormen en in te rigten; en u zelven en hen te gader, zoo veel in u is, tot gezonde voorbeelden te maken der kudde van Christus?

Antwoord. Ik zal mij daarop toeleggen, de Heer mijn helper zijnde.

De Bisschop.

ZULT gij, zoo veel in u is, stilheid, vrede en liefde onder alle Christenen voorstaan en bevorderen, en inzonderheid onder diegenen, die aan uwe zorg zijn, of zullen worden, aanbevolen?

Antwoord. Dat zal ik doen, de Heer mijn helper zijnde.

De Bisschop.

ZULT gij uwen Ordinarius en andere hooge Dienaars, aan wie het opzigt en bestuur over u is opgedragen, eerbiediglijk gehoorzamen; met een blij gemoed en wil hunne godvruchtige vermaningen opvolgende, en u aan hunne godvruchtige uitspraken onderwerpende?

Antwoord. Dat zal ik doen, de Heer mijn helper zijnde.

¶ *Dan zal de Bisschop, opstaande, zeggen:*

DE almagtige God, die u dien wil om al deze dingen te doen, gegeven heeft, verleene u ook sterkte en kracht om dezelve te volbrengen; opdat Hij zijn werk, hetwelk Hij in u begonnen heeft, voleindige door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Hierna zal de Vergadering verzoch[t] worden, in stilte in hunne Gebede[n] hunne ootmoedige smeekingen tot Go[d] op te zenden voor al deze dingen; om welke Gebeden gedurende eenigen tij[d] het stilzwijgen bewaard zal worden.*

¶ *Daarna zal door den Bisschop (terwijl al de Priesters, welke georden[d] zullen worden, knielen)* Veni, Creator Spiritus, *gezongen of gezegd worden; de Bisschop beginnende, en de Priesters en anderen, hier tegenwoordig, bij verze[n] antwoordende, zoo als volgt.*

Kom, Heilge Geest! in ons gemoed,
Verlicht ons door uw' hemelgloed;
Gij, 't Licht, dat zevenvoudig straalt,
Van wien de hemelzalving daalt.

Uw zalving, die de ziel verkwikt,
En leven, liefde en vreugd beschikt,
Verhelder', door bestendig licht,
Den nacht van ons verblind gezigt.

O! zalf, verblijd ons droef gelaat
Met uw genade, in volle maat;
Verdrijf den vijand, schenk ons vreê:
Waar gij geleidt, loopt alles meê.

Dat wij den Vader, 's Vaders Zoon,
En beider Geest, op éénen troon,
Erkennen als den ééngen Heer,
En zingen we eeuwig, Hem ter eer:

Lof U, die eeuwig zijt geweest,
Den Vader, Zoon en Heilgen Geest!

Of dit:

O Heilge Geest! o eeuwge Levensader,
En God van liefde en vreê,
Die uitgaat van den Zoon en van den Vader,
Daal neêr op onze beê;

Daal in ons hart, wil onze ziel ontgloeijen
Door hemelsche genâ:
Dat waarheid en geregtigheid ons boeijen,
Zoo lang onze adem ga.

Gij zijt in ramp, in smart en tegenheden
De Trooster van 't gemoed;
Gij, 's Hoogsten gift, den zwerver hier beneden
Zoo onuitspreeklijk zoet.

Gij, Levensbron, Fontein van hemelgoedheid,
Waar eeuwge vreugd uit vloeit:
Wat zalving daalt, wat liefde vol van zoetheid,
In 't hart, waarin gij gloeit!

Door 't zevenvoud van uw volmaakte gaven
Blijft 's Heeren Kerk in stand;
Terwijl uw wet in 't hart wordt ingegraven
Door 's Heeren eigen hand.

Gij schenkt, o Heer! bij hemelzegeningen,
Een open hart en mond:

Geef ons dan, naar uw Woord den roem te zingen
Van uw genaverbond.

Zend, Heilge Geest! uw hemellicht van boven,
In ons verblind gemoed;

Dringe ons om God bij dag, bij nacht te loven,
Een brandende ijvergloed!

Heer! geef ons kracht, versterk ons magtloos pogen,
(Gij weet, hoe zwak wij zijn;)
Dat wereld, hel, noch vleesch ons overmogen,
Geweld noch valsche schijn.

Betem, beperk des vijands listig woelen,
En doe ons 't reinst geluk,
Den vrede in 't hart met God en mensch gevoelen,
Wat ons bedreig' of drukk';

En geef, o Heer! dat, onder uw genadig
Geleide en magtbetoon,
Geen strik der zonde ons immermeer beschadig',
Of afvoer' van uw' troon.

O Laat ons zóó uw liefdrijk alvermogen
Erkennen, trouwe Heer!
En toon u, nog bij 't sluiten onzer oogen,
Als Trooster, meer en meer.

Wil twist en wrok verbreken, waar hij banden
Om Christenzielen slaat;
En liefde en vreê vereenige aller handen,
Waar 't kruis des Heeren staat.

Doe uw genâ ons wortelvast betrouwen
Op 's Vaders eeuwge magt,
En 's Vaders Zoon door 't heilgeloof aanschouwen,
In uwe Geestes-kracht;

Dat we U, o God! met mond en hart belijden
Als eeuwig Drie in Eén,
Vóór 's werelds grond, door heel den loop der tijden,
Tot in alle eeuwigheên.

Den Vader zij de heerlijkheid en eere,
En aan den grooten Zoon,
En aan den Geest:—één Schepper, God en Heere!
Eén heerlijkheid! Eén troon!

Dus bidden wij, dat onze God en Heere
Zijn' Geest alomme zend',
Dat aller knie zijn' naam aanbidde en eere,
Van nu tot 's werelds end.
Amen.

¶ *Dit gedaan zijnde, zal de Bisschop op deze wijze bidden, en zeggen:*

Laat ons bidden.

Almagtige God en hemelsche Vader! die, naar uwe oneindige liefde en goedheid jegens ons, ons uwen éénigen en hoogst geliefden Zoon Jezus Christus gegeven hebt, om onze Verlosser, en de Bewerker van het eeuwige leven te zijn; die, nadat hij door zijnen dood onze verlossing had volmaakt, en ten hemel gevaren was, zijne Apostelen, Profeten, Evangelisten, Leeraars en Herders uitzond; door wier arbeid en bediening hij in al de deelen der wereld eene groote kudde bijeenverzamelt, om den eeu-

wigen roem van zijnen heiligen naam te verkondigen: voor deze zoo groote weldaden uwer eeuwige goedheid, en omdat gij U verwaardigd hebt deze uwe dienaren, hier tegenwoordig, tot hetzelve Ambt en Bediening aan te stellen tot heil van menschen, brengen wij U hartelijken dank, loven en aanbidden wij U; en wij smeeken U ootmoedig, door denzelven uwen geliefden Zoon, aan allen, die hier of elders uwen heiligen naam aanroepen, te verleenen, dat wij mogen voortgaan, om ons zelven dankbaar aan U te betoonen voor deze en voor alle andere uwer weldaden; en dat wij dagelijks mogen toenemen en opwassen in de kennis en het geloof aan U en uwen Zoon, door den Heiligen Geest. Zoodat zoowel door deze uwe Dienaren, als door degenen, over welke zij als uwe Dienaren zullen aangesteld worden, uw heilige naam eeuwig moge verheerlijkt worden, en uw gezegend Koningrijk uitgebreid; door denzelven uwen Zoon Jezus Christus, onzen Heer, die met U in éénheid met denzelven Heiligen Geest, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Wanneer dit Gebed gedaan is, zal de Bisschop met de Priesters, die tegenwoordig zijn, hunne handen leggen op het hoofd van ieder in het bijzonder, die de Orde des Priesterschaps ontvangt: die dezelve ontvangen, ootmoedig op hunne knieën liggende, en de Bisschop zeggende:*

Ontvang den Heiligen Geest tot het Ambt en het Werk eens Priesters in de Kerk van God, u nu opgedragen door de Oplegging onzer handen. Wiens zonden gij vergeeft, dien zijn zij vergeven; en wiens zonden gij houdt, dien zijn zij gehouden. En zijt gij een getrouw uitdeeler van het Woord van God, en zijne heilige Sacramenten; In den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. *Amen.*

¶ *Dan zal de Bisschop aan een ieder van hen, nederknielende, den Bijbel in de handen geven, zeggende:*

Neem gij het gezag aan, om het Woord van God te prediken, en de heilige Sacramenten in de Gemeente te bedienen, alwaar gij daartoe wettig zult aangesteld worden.

¶ *Wanneer dit gedaan is, zal de Geloofsbelijdenis van Nicea gezongen of gezegd worden; en daarna zal de Bisschop in de Dienst der Communie voortgaan, welke zij allen, die de Orden ontvangen, te zamen zullen gebruiken, en in dezelfde plaats blijven, alwaar hun de handen werden opgelegd, totdat zij de Communie ontvangen hebben.*

¶ *De Communie gedaan zijnde na de laatste Collect, en onmiddellijk vóór den Zegen, zullen deze Collecten gezegd worden.*

Barmhartige Vader! wij bidden U, zend op deze uwe dienaren uwen hemelschen zegen; dat zij bekleed mogen worden met geregtigheid, en dat uw Woord, door hunnen mond gesproken, zulke gevolgen moge hebben, dat het nimmer te vergeefs gesproken zij. Geef ook, dat

wij genade mogen hebben, om te hooren en te ontvangen, wat zij uit uw allerheiligst Woord zullen overleveren, of daarmede overeenstemmende, als de middelen tot onze behoudenis; dat wij in al onze woorden en daden uwe eer mogen bedoelen, en de toeneming van uw Koningrijk; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

VOORKOM ons, o Heer! in al onze bedrijven met uwe genade en gunst, en zijt ons steeds met uwe hulp nabij; opdat wij in al onze werken, in U begonnen, voortgezet, en geëindigd, uwen heiligen naam verheerlijken, en eindelijk door uwe genade het eeuwige leven verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uwe harten en zinnen in de kennis en liefde van God, en van Zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heer; en de zegen des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, zij en blijve altijd met ulieden. *Amen.*

¶ *Wanneer nu op denzelfden dag de Orde van Diakens aan sommigen zal gegeven worden, en de Orde van het Priesterschap aan anderen; zullen de Diakens het eerst worden voorgesteld, en dan de Priesters, en het zal voldoende wezen, dat de Litanie ééns voor beide zal gezegd worden. De Collecten zullen beide worden gebruikt, eerst die voor de Diakenen, dan die voor de Priesters. De Zendbrief zal zijn* Efez. iv. 7—13, *als te voren in deze Dienst. Waarna dadelijk zij, die tot Diakenen zullen aangesteld worden, zullen onderzocht worden, en geordend, zoo als te voren is aangewezen. Dan zal één hunner het evangelie lezen (hetwelk zal zijn óf uit* H. Matth. ix. 36—38, *zoo als te voren in deze Dienst; óf* H. Lukas xii. 35—38, *als te voren in het Formulier van de aanstelling der Diakenen) en zij die tot Priesters zullen aangesteld worden, zullen insgelijks onderzocht worden en geordend, zoo als in deze Dienst te voren is aangewezen.*

HET FORMULIER

OM

EEN' AARTSBISSCHOP OF BISSCHOP TE ORDENEN OF TE WIJDEN;

HETGEEN ALTIJD OP EEN' ZONDAG OF HEILIGEN DAG MOET VERRIGT WORDEN.

¶ *Wanneer alles in de Kerk behoorlijk is gereed gemaakt en in orde gebragt, zal de Aartsbisschop (of eenig ander Bisschop daartoe aangesteld), na het eindigen van het Morgengebed, de Dienst der Communie beginnen; waarin deze zal zijn*

De Collect.

ALMAGTIGE God! die door uwen Zoon Jezus Christus uwen heiligen Apostelen vele uitmuntende gaven geschonken en hun bevolen hebt uwe kudde te weiden; verleen de genade, bidden wij U, aan alle Bisschoppen, de Herders uwer Kerk, dat zij naarstiglijk uw Woord mogen prediken, en deszelfs godzalige Tucht behoorlijk uitoefenen; en geef der gemeente, dat zij gehoorzaam dezelve volge; opdat allen de kroon der eeuwige heerlijkheid mogen ontvangen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *En een andere Bisschop zal den Zendbrief lezen.*

1 Tim. iii. 1.

DIT is een getrouw woord: zoo iemand tot een Opzieners ambt lust heeft, die begeert een treffelijk werk. Een Opziener dan moet onberispelijk zijn, ééner vrouwe man, wakker, matig, eerbaar, gaarne herbergende, bekwaam om te leeren; niet genegen tot den wijn, geen smijter, geen vuilgewinzoeker; maar bescheiden, geen vechter, niet geldgierig; die zijn eigen huis wel regeert, zijne kinderen in onderdanigheid houdende, met alle stemmigheid; (want zoo iemand zijn eigen huis niet weet te regeren, hoe zal hij voor de gemeente Gods zorg dragen?) Geen nieuweling, opdat hij niet opgeblazen worde, en in het oordeel des duivels valle. En hij moet ook eene goede getuigenis hebben van degenen, die buiten zijn, opdat hij niet valle in smaadheid, en in den strik des duivels.

Of dit.

Voor den Zendbrief.

Hand. xx. 17.

HIJ zond van Miléte naar Efeze, en hij ontbood de Ouderlingen der gemeente. En als zij tot hem gekomen waren, zeide hij tot hen: gijlieden weet, van den eersten dag af dat ik in Azië ben

aangekomen, hoe ik bij u den ganschen tijd geweest ben; dienende den Heer, met alle ootmoedigheid, en vele tranen, en verzoekingen, die mij overgekomen zijn door de lagen der Joden: hoe ik niets achtergehouden heb van hetgeen nuttig was, dat ik u niet zou verkondigd en u geleerd hebben, in het openbaar en bij de huizen; betuigende, beide Joden en Grieken, de bekeering tot God en het geloof in onzen Heer Jezus Christus. En nu ziet, ik gebonden zijnde door den Geest, reis naar Jeruzalem, niet wetende, wat mij daar ontmoeten zal; dan dat de Heilige Geest van stad tot stad betuigt, zeggende, dat mij banden en verdrukkingen aanstaande zijn. Maar ik acht op geen ding, noch houde mijn leven dierbaar voor mij zelven, opdat ik mijnen loop met blijdschap moge volbrengen, en de dienst, welke ik van den Heere Jezus ontvangen heb, om te betuigen het Evangelie der genade Gods. En nu ziet, ik weet, dat gij allen, waar ik doorgegaan ben, predikende het Koningrijk Gods, mijn aangezigt niet meer zien zult. Daarom betuig ik ulieden op dezen huidigen dag, dat ik rein ben van het bloed van u allen. Want ik heb niet achtergehouden, dat ik u niet zou verkondigd hebben al den raad Gods. Zoo hebt dan acht op u zelven, en op de geheele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot Opzieners gesteld heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door zijn eigen bloed. Want dit weet ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen; en uit u zelven zullen mannen opstaan, sprekende verkeerde dingen, om de discipelen af te trekken achter zich. Daarom waakt, en gedenkt, dat ik drie jaren lang, nacht en dag, niet opgehouden heb een' iegelijk met tranen te vermanen. En nu, broeders! ik bevele u Gode en den woorde zijner genade, die magtig is u op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder al de geheiligden. Ik heb niemands zilver, of goud, of kleeding begeerd. En gij zelven weet, dat deze handen tot mijne nooddruft, en dergenen, die met mij waren, gediend hebben. Ik heb u in alles getoond, dat men, alzoo arbeidende, de zwakken moet opnemen, en gedenken aan de woorden van den Heer Jezus, dat hij gezegd heeft: het is zaliger te geven, dan te ontvangen.

¶ *Dan zal een andere Bisschop het Evangelie lezen.*

Joh. xxi. 15.

Jezus zeide tot Simon Petrus: Simon, zoon van Jonas!

hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot hem: ja, Heer! gij weet, dat ik u lief heb. Hij zeide tot hem: weid mijne lammeren. Hij zeide wederom tot hem ten tweeden maal: Simon, zoon van Jonas! hebt gij mij lief? Hij zeide tot hem: ja, Heer! gij weet, dat ik u liefheb. Hij zeide tot hem: hoed mijne schapen. Hij zeide tot hem ten derden maal: Simon, zoon van Jonas! hebt gij mij lief? Petrus werd bedroefd, omdat hij ten derden maal tot hem zeide: hebt gij mij lief? en zeide tot hem: Heer! gij weet alle dingen, gij weet, dat ik u liefheb. Jezus zeide tot hem: weid mijne schapen.

Of anders dit.

Joh. xx. 19.

ALS het dan avond was, op denzelven eersten dag der week, en als de deuren gesloten waren, waar de discipelen vergaderd waren, om de vreeze der Joden, kwam Jezus en stond in het midden, en zeide tot hen: vrede zij ulieden! En dit gezegd hebbende, toonde hij hun zijne handen en zijne zijde. De discipelen dan werden verblijd, als zij den Heer zagen. Jezus dan zeide wederom tot hen: vrede zij ulieden! gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook ulieden. En als hij dit gezegd had, blies hij op hen, en zeide tot hen: ontvangt den Heiligen Geest. Zoo gij iemands zonden vergeeft, dien worden zij vergeven; zoo gij iemands zonden houdt, dien zijn zij gehouden.

Of dit.

Matth. xxviii. 18.

JEZUS, bij hen komende, sprak tot hen, zeggende: mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; leerende hen onderhouden alles, wat ik u geboden heb. En ziet, ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld.

¶ *Nadat het Evangelie, en de Geloofsbelijdenis van* Nicea, *en de Leerrede geëindigd zijn, zal de verkozen Bisschop (met zijn Koorkleed uitgedost) door twee Bisschoppen den Aartsbisschop van dat gewest (of eenen anderen Bisschop, daartoe wettig benoemd) voorgesteld worden, de Aartsbisschop zittende in zijn' Stoel bij de heilige Tafel, en de Bisschoppen, die hem voorstellen, zeggende:*

HOOG Eerwaardige Vader in God! wij stellen u dezen godzaligen en zeer geleerden man voor, om tot Bisschop geordend en gewijd te worden.

¶ *Dan zal de Aartsbisschop het Bevelschrift des Konings ter Wijding afvragen en doen voorlezen. En dan zal ook van hen de Eed van schuldige Gehoorzaamheid aan den Aartsbisschop afgenomen worden, als volgt.*

De Eed van schuldige Gehoorzaamheid aan den Aartsbisschop.

IN den naam van God. Amen. Ik *N.*, verkozen

Bisschop der Kerk en des Stoels van *N.*, betuig en beloof allen schuldigen eerbied en gehoorzaamheid aan den Aartsbisschop en de Metropolitaansche Kerk van *N.* en aan hunne Opvolgers. Zoo helpe mij God, door Jezus Christus.

¶ *Deze Eed zal niet gedaan worden bij de Wijding van een' Aartsbisschop.*

¶ *Dan zal de Aartsbisschop de tegenwoordig zijnde Vergadering opwekken, om te bidden, tot dezelve aldus zeggende:*

Broeders! er is geschreven in het Evangelie van den heiligen Lukas, dat onze Zaligmaker Christus den geheelen nacht overbleef in het gebed, alvorens hij zijne twaalf Apostelen verkoos en uitzond. Ook is in de Handelingen der Apostelen geschreven, dat de Discipelen, die te Antiochië waren, vastten en baden, alvorens zij Paulus en Barnabas de handen oplegden en hen heen zonden. Laat ons dan, het voorbeeld van onzen Zaligmaker Christus en van zijne Apostelen navolgende, eerst bidden, alvorens wij dezen persoon, ons voorgesteld, toelaten en uitzenden tot het werk, tot hetwelk wij vertrouwen, dat de Heilige Geest hem geroepen heeft.

¶ *En dan zal de Litanie gelezen worden, als bevorens in het Formulier ter Ordening van Diakenen, behalve alleenlijk, dat na deze plaats,* Dat het U behage alle Bisschoppen te verlichten, enz. *de dáár volgende Nabede zal overgeslagen, en deze in derzelver plaats gesteld worden:*

Dat het U behage dezen onzen verkozen' Broeder te zegenen, en uwe genade op hem neder te zenden, opdat hij het Ambt, waartoe hij is geroepen, behoorlijk moge waarnemen tot opbouwing van uwe Kerk, en tot eer, prijs en heerlijkheid van uwen naam;

Antwoord. *Wij smeeken U, verhoor ons, o Heer!*

¶ *Dan zal dit volgende Gebed gezegd worden.*

Almagtige God! Gever van alle goed, die door uwen Heiligen Geest verschillende Orden van Dienaren in uwe Kerk hebt aangesteld; zie genadiglijk neder op dezen uwen dienstknecht, nu tot het Werk en de Dienst eens Bisschops geroepen; en vervul hem alzoo met de waarheid uwer leer, en versier hem met vroomheid des levens, dat hij, zoo door woord als daad, U getrouwelijk in dit Ambt moge dienen, tot heerlijkheid uws naams, en tot opbouwing en goede regering van uwe Kerk; door de verdiensten van onzen Zaligmaker Jezus Christus, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Dan zal de Aartsbisschop, zittende in zijn' Stoel, tot hem, die gewijd zal worden, zeggen:*

Broeder! nademaal de Heilige Schrift en de oude Kanons bevelen, dat wij niet haastiglijk een' persoon de handen opleggen en toelaten tot de Regering in de Kerk van Christus, welke hij met geen' minderen prijs, dan de uitstorting van zijn eigen bloed, heeft gekocht; alvorens ik u tot deze Bediening toelate, wil ik u over zekere bijzonderheden onderzoeken, ten einde de tegenwoordig zijnde Vergadering eene proeve hebbe, en getuigenis drage, hoe gij van zins zijt u zelven in de Kerk van God te gedragen.

Zijt gij overtuigd, dat gij tot deze Bediening waarlijk zijt geroepen, overeenkomstig den wil van onzen Heer Jezus Christus, en de verordening van dit Koningrijk?

Antwoord. Hiervan ben ik overtuigd.

De Aartsbisschop.

Zijt gij overtuigd, dat de Heilige Schriften volkomen de geheele Leer bevatten, die noodzakelijk vereischt wordt tot de eeuwige zaligheid door het geloof in Jezus Christus? En zijt gij besloten het volk, uwer zorg aanbevolen, uit deze Heilige Schriften te onderwijzen; en niets te leeren en staande te houden, als noodzakelijk gevorderd ter eeuwige zaligheid dan datgeen, waarvan gij overtuigd zult zijn, dat het uit dezelve kan afgeleid en bewezen worden?

Antwoord. Hiervan ben ik overtuigd, en hiertoe ben ik besloten, door Gods genade.

De Aartsbisschop.

Zult gij dan u zelven getrouwelijk oefenen in deze Heilige Schriften, en God bidden, om den regten zin derzelve te verstaan; opdat gij door dezelve in staat moogt zijn te onderwijzen en te vermanen volgens de gezonde Leer, en de tegensprekers te wederstaan en te overtuigen?

Antwoord. Dat zal ik doen, door de hulp van God.

De Aartsbisschop.

Zijt gij bereid, om, met alle getrouwe vlijt, alle dwalende en vreemde leeringen, strijdig tegen Gods Woord, te verbannen en te verdrijven; en anderen zoo in het bijzonder als opentlijk hiertoe te vermanen en aan te moedigen?

Antwoord. Hiertoe ben ik bereid, de Heer mijn helper zijnde.

De Aartsbisschop.

Zult gij alle goddeloosheid en wereldsche lusten verzaken, en matig, regtvaardig en godzalig in deze tegenwoordige wereld leven; zoodat

gij u betoonen moogt voor anderen in alles een voorbeeld te zijn van goede werken, opdat de vijand moge beschaamd worden, niets op u aan te merken hebbende?

Antwoord. Dat zal ik doen, de Heer mijn helper zijnde.

De Aartsbisschop.

ZULT gij, zoo veel als in u zijn zal, stilheid, liefde en vrede onder alle menschen voorstaan en bevorderen; en zoodanigen, die zich in uw Bisdom onrustig, ongehoorzaam en misdadig gedragen, bestraffen en tuchtigen, overeenkomstig zoodanig gezag als gij naar Gods Woord hebt, en als u door de Verordening van dit Koningrijk zal verleend worden?

Antwoord. Dat zal ik doen, door de hulp van God.

De Aartsbisschop.

ZULT gij getrouw zijn in het ordenen, uitzenden, of handen opleggen van anderen?

Antwoord. Ik zal het zijn, door de hulp van God.

De Aartsbisschop.

ZULT gij u vriendelijk betoonen, en om Christus wil barmhartig zijn jegens arme en behoeftige lieden, en jegens alle vreemdelingen, die van hulp ontbloot zijn?

Antwoord. Ik zal mij zóó betoonen, door Gods hulp.

¶ *Dan zal de Aartsbisschop, opstaande, zeggen:*

DE almagtige God, onze hemelsche Vader, die u een' goeden wil, om al deze dingen te doen, gegeven heeft, verleene u ook sterkte en kracht, om hetzelve te volbrengen; opdat Hij het goede werk, hetwelk Hij begonnen heeft, in u voleindigende, gij volkomenen onberispelijk moogt bevondenworden ten jongsten dage; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de verkozen Bisschop het overige van het Bisschoppelijk gewaad aantrekken; en nederknielende zal* Veni, Creator Spiritus, *over hem gezongen of gezegd worden, de Aartsbisschop beginnende, en de Bisschoppen, met anderen, hier tegenwoordig, bij verzen antwoordende, als volgt:*

KOM, Heilge Geest! in ons gemoed,
Verlicht ons door uw' hemelgloed;
Gij, 't Licht, dat zevenvoudig straalt,
Van wien de hemelzalving daalt.

Uw zalving, die de ziel verkwikt,
En leven, liefde en vreugd beschikt,
Verhelder', door bestendig licht,
Den nacht van ons verblind gezigt.

O! zalf, verblijd ons droef gelaat
Met uw genade, in volle maat;
Verdrijf den vijand, schenk ons vreê:

Waar gij geleidt, loopt alles meê.

Dat wij den Vader, 's Vaders Zoon,
En beider Geest, op éénen troon,
Erkennen als den ééngen Heer,
En zingen we eeuwig, Hem ter eer:

Lof U, die eeuwig zijt geweest,
Den Vader, Zoon en Heilgen Geest!

Of dit.

O HEILGE Geest! o eeuwge Levensader, enz.

Als voorheen in het Formulier tot Ordening van Priesters.

¶ *Dit geëindigd zijnde, zal de Aartsbisschop zeggen:*

Heer! hoor ons gebed.

Antwoord. En laat ons geroep tot U komen.

Laat ons bidden.

ALMAGTIGE God, en hoogst barmhartige Vader! die naar uwe oneindige goedheid uwen éénigen en geliefden Zoon Jezus Christus gegeven hebt, om onze Verlosser, en de Bewerker van het eeuwige leven te zijn; die, nadat hij door zijnen dood onze verlossing had volmaakt, en ten hemel gevaren was, zijne gaven overvloediglijk op de menschen uitstortte, gevende sommigen tot Apostelen, sommigen tot Profeten, sommigen tot Evangelisten, sommigen tot Herders en Leeraars, tot stichting en volmaking zijner Kerk; verleen, smeeken wij U, dezen uwen dienstknecht zoodanige genade, dat hij altijd bereidvaardig moge zijn om uw Evangelie, de blijde tijding der verzoening met u, alomme te verspreiden; en het gezag, hem gegeven, bezige niet ten verderve, maar tot behoudenis; niet om te schaden, maar om te helpen: zoodat hij, als een verstandig en getrouw dienstknecht, ten regten tijde uwen huisgenooten hun deel gevende, eindelijk in de eeuwige vreugd ontvangen moge worden; door Jezus Christus, onzen Heer, die met U en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

¶ *Dan zal de Aartsbisschop en de tegenwoordig zijnde Bisschoppen hunne handen leggen op het hoofd van den verkozen' Bisschop, die vóór hen knielt, de Aartsbisschop zeggende:*

ONTVANG den Heiligen Geest tot het Ambt en Werk eens Bisschops in de Kerk van God, door de Oplegging onzer handen U thans toevertrouwd; In den naam van den Vader, en van den Zoon, en van den Heiligen Geest. Amen. En bedenk, dat gij opwekt de genade van God, welke u door deze Oplegging van onze handen gegeven is: want God heeft ons niet gegeven den geest der vreesachtigheid, maar der kracht,

en der liefde, en der gematigdheid.

¶ *Dan zal de Aartsbisschop hem den Bijbel overgeven, zeggende:*

HOUD aan in het lezen, in het vermanen, in het leeren. Denk aan hetgeen in dit Boek is vervat. Wees hierin bezig, opdat uw toenemen daardoor openbaar zij bij allen. Heb acht op u zelven en op de leer; volhard in dezen: want dit doende, zult gij én uzelven behouden én die u hooren. Wees voor de kudde van Christus een herder, niet een wolf; voed dezelve, verscheur ze niet. Ondersteun de zwakken, genees de zieken, heel de gebrokenen, breng weder de verworpenen, zoek der verlorenen. Wees zóó liefderijk, dat gij niet te traag zijt; oefen zóó de tucht, dat gij niet de barmhartigheid vergeet; opdat, wanneer de Overste Herder zal verschijnen, gij ontvangen moogt de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

¶ *Dan zal de Aartsbisschop voortgaan in de Dienst der Communie; met welken de Gewijde Bisschop (met anderen) ook zal communiceren.*

¶ *En voor de laatste Collect, onmiddellijk vóór de Zegenbede, zullen deze Gebeden gezegd worden.*

BARMHARTIGE Vader! wij bidden U, zend op dezen uwen dienstknecht uwen hemelschen zegen; en verrijk hem zóó met uwen Heiligen Geest, dat hij, uw Woord predikende, niet alleen ijverig moge zijn, om te wederleggen, te vermanen, en te bestraffen in alle langmoedigheid en leer; maar ook, dat hij zulken, die gelooven, een gezond voorbeeld moge zijn in woord, in wandel, in liefde, in geloof, in kuischheid en in reinheid; opdat hij, getrouwelijk zijnen loop voleindigende, ten jongsten dage moge ontvangen de kroon der regtvaardigheid, weggelegd door den Heer, den regtvaardigen Regter, die met den Vader en den Heiligen Geest, een éénig God, leeft en regeert, in eeuwigheid. *Amen.*

VOORKOM ons, o Heer! in al onze bedrijven met uwe genade en gunst, en zijt ons steeds met uwe hulp nabij; opdat wij in al onze werken, in U begonnen, voortgezet, en geëindigd, uwen heiligen naam verheerlijken, en eindelijk door uwe genade het eeuwige leven verkrijgen mogen; door Jezus Christus, onzen Heer. *Amen.*

DE vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, beware uwe harten en zinnen in de kennis en liefde van God, en van Zijnen Zoon Jezus Christus, onzen Heer; en de zegen des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, zij en blijve altijd met ulieden. *Amen.*

ARTIKELEN

VAN OVEREENSTEMMING TUSSCHEN

DE AARTSBISSCHOPPEN EN BISSCHOPPEN DER BEIDE PROVINCIEN, EN DE GANSCHE GEESTELIJKHEID.

ARTIKELEN

VAN OVEREENSTEMMING TUSSCHEN

DE AARTSBISSCHOPPEN EN BISSCHOPPEN DER BEIDE PROVINCIEN, EN DE GANSCHE GEESTELIJKHEID,

In de Convocatie gehouden te Londen *ten Jare* 1562, *tot vermijding van Verscheidenheid van Gevoelens, en tot bevestiging van zamenstemming aangaande de ware Godsdienst. Herdrukt op last van zijne Majesteit, met voorafplaatsing van zijne Koninklijke Verklaring.*

VERKLARING VAN ZIJNE MAJESTEIT.

Wij, zijnde door Gods Verordening en volgens onzen regtmatigen Titel *Verdediger des Geloofs en Opperste Bestuurder der Kerk binnen deze Onze Rijken*, houden het voor meest overeenkomstig Ons Koninklijk Ambt en Onzen eigen godsdienstigen ijver, om de Kerk Onzer zorge toevertrouwd te bewaren en te handhaven in Eenigheid der ware Godsdienst, en in den band des Vredes; en niet te dulden het opperen van onnoodige redekavelingen, krakeelingen en twistvragen, welke beide in Kerk en Gemeenebest den partijgeest voeden kunnen. Wij hebben derhalve, na rijpe overweging, en met den raad van zoo velen onzer Bisschoppen als gevoegelijk konden bijëengeroepen worden, goedgevonden deze volgende Verklaring te doen:

Dat de Artikelen der Kerk van *Engeland* (welke voorheen goedgekeurd en bekrachtigd zijn, en welke Onze Geestelijkheid in het algemeen onderschreven hebben) de ware Leer der Kerk van *Engeland* overeenkomstig Gods Woord bevatten. Welke Wij derhalve bekrachtigen en bevestigen, verlangende al Onze minnende onderdanen te verblijven in de eenvormige belijdenis daarvan, en verbiedende het geringste verschil van gezegde Artikelen; welke Wij te dien einde bevelen op nieuw gedrukt, en deze Onze Verklaring daarnevens uitgegeven te worden.

Dat Wij Opperste Bestuurder der Kerk van *Engeland* zijn: en dat, zoo eenig Verschil mogt ontstaan wegens uitwendig Bestuur, aangaande de *Injunctiën, Kanonen*, en andere *Constitutiën* van welken aard ook daartoe behoorende, de Geestelijkheid in hunne Convocatie dezelve ordenen en vaststellen moet, na eerst onder Ons Groot Zegel daartoe verlof te hebben bekomen, en Wij deze hunne Ordonnantiën en Constitutiën goedkeurende; mits dat geene derzelven gemaakt worden tegen de Wetten en Gebruiken dezes Lands.

Dat, naar Onze vorstelijke Zorg, opdat de Geestelijken hun eigendommelijk werk verrigten mogen, de Bisschoppen en Geestelijkheid van tijd tot tijd, op hun nederig aanzoek, de vergunning zullen hebben om onder Ons Groot Zegel te beraadslagen over, en te volvoeren al zoodanige dingen, welke door hen duidelijk voorgedragen en door Ons toegestemd, de gestadige Voortzetting van de Leer en Tucht der Kerk van *Engeland*, thans vastgesteld, betreffen; waarvan Wij geene verandering of afwijking in het minste opzigt gedoogen zullen.

Dat voor het tegenwoordige, schoon eenige verschillen kwalijk geopperd zijn, Wij echter hierin troost vinden, dat alle Geestelijken binnen Ons Rijk de vastgestelde Artikelen altijd op het gewilligst onderteekend hebben; hetgeen Ons ten bewijze strekt, dat zij allen overeenkomen in de ware, gewone, letterlijke beteekenis der gezegde Artikelen; en dat zelfs in die opmerkelijke punten, waarin de tegenwoordige verschillen gelegen zijn, mannen van allerlei denkwijze de Artikelen der Kerk van *Engeland* te hunnen voordeele uitleggen; hetwelk weder ten bewijze strekt, dat geen hunner eenige verlating van de vastgestelde Artikelen beoogen.

Dat derhalve in deze zoowel opmerkelijke als ongelukkige verschillen, welke sints zoo vele honderde jaren, in verscheidene tijden en plaatsen, de Kerk van Christus geteisterd hebben, Wij willen dat alle verder nieuwsgierig onderzoek ter zijde gesteld, en deze twistingen opgesloten worden in Gods toezeggingen, zoo als zij ons in het algemeen in de Heilige Schriften, en de algemeene beteekenis van de Artikelen der Kerk van *Engeland* dienovereenkomstig, verkondigd zijn. En dat niemand hierna zal drukken, of prediken, om het Artikel eenigerwijze te verwringen, maar zich aan deszelfs eenvoudige en volle beteekenis zal onderwerpen; en niet zijn eigen gevoelen of uitlegging zal geven als de beteekenis van het Artikel, maar het in den letterlijken en grammatikalen zin zal aannemen.

Dat indien eenig openbaar Lector in ééne Onzer beide Universiteiten, of eenig Hoofd of Meester van een Collegie, of eenig ander persoon in ééne derzelve respectivelijk, eenen nieuwen zin aan eenig Artikel zal hechten, of in het openbaar eenige Disputatie zal lezen, bepalen of houden, of eenigzins vergunt, dat zoodanige gehouden worde in ééne der beide Universiteiten of Collegiën respectivelijk; of indien eenig Godgeleerde in de Universiteiten iets anders zal prediken of drukken dan wat alreeds in Convocatie onder Ons Koninklijk Zegel is vastgesteld; zal hij, of zullen zij de Overtreders, aan Ons misnoegen, en aan de censuur der Kerk in onze Kerkelijke Commissie, als anderzins, onderworpen zijn. En Wij zullen toezien, dat deswege geregte uitvoering over hen geschiede.

ARTIKELEN VAN GODSDIENST.

I. *Van het Geloof in de Heilige Drieëenheid.*

Er is maar één levend en waarachtig God, eeuwig, zonder ligchaam, deelen of hartstogten; van eene oneindige magt, wijsheid en goedheid; de Schepper en Onderhouder van alle dingen, beide zienlijke en onzienlijke. En in de éénheid dezer Godheid zijn drie Personen, van één wezen, magt en eeuwigheid: de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest.

II. *Van het Woord, of den Zoon van God, die waarachtig mensch geworden is.*

De Zoon, die het Woord des Vaders is, van eeuwigheid van den Vader gegenereerd, de waarachtige en eeuwige God, en van één wezen met den Vader, nam in den schoot der gezegende Maagd, van hare zelfstandigheid, de menschelijke natuur aan; in dier voege, dat twee geheele en volmaakte naturen, te weten, de Godheid en de Menschheid, te zamen, voor altoos onafscheidbaar, veree-

nigd zijn geworden in één' Persoon, waarvan is één Christus, waarachtig God en waarachtig Mensch; die waarlijk heeft geleden, gekruisigd, gestorven en begraven is, om ons met zijnen Vader te verzoenen, en eene offerande te zijn, niet alleen voor erfschuld, maar ook voor alle dadelijke zonden der menschen.

III. *Van de nederdaling van Christus ter Helle.*

Gelijk Christus voor ons stierf en begraven werd, even zoo moet men ook gelooven, dat hij is nedergedaald ter helle.

IV. *Van de Opstanding van Christus.*

Christus is waarlijk van de dooden opgestaan, en hij nam zijn ligchaam weder, met vleesch, beenderen, en alles wat tot de volkomenheid der menschelijke natuur behoort; waarmede hij is opgevaren in den hemel, en zit aldaar, totdat hij wederkomt, om alle menschen te oordeelen ten jongsten dage.

V. *Van den Heiligen Geest.*

De Heilige Geest, uitgaande van den Vader en den Zoon, is van één wezen, majesteit en heerlijkheid met den Vader, en den Zoon, waarachtig en eeuwig God.

VI. *Van de Genoegzaamheid der Heilige Schriften tot zaligheid.*

De Heilige Schrift bevat alles in zich, wat tot zaligheid van noode is; zoodat van niemand kan gevorderd worden om iets, wat daarin niet te lezen is, of daaruit niet kan bewezen worden, als een artikel des Geloofs aan te nemen, of voor een vereischte en noodzakelijk tot zaligheid te houden. Onder den naam der Heilige Schrift verstaan wij die Kanonieke Boeken van het Oude en Nieuwe Testament, omtrent welker gezag in de Kerk nimmer eenige twijfel is geweest.

Van de Namen en het Getal der Kanonieke Boeken.

Genesis,
Exodus,
Leviticus,
Numeri,
Deuteronomium,
Jozua,
Rigteren,
Ruth,
Het Eerste Boek van Samuel,
Het Tweede Boek van Samuel,
Het Eerste Boek der Koningen,
Het Tweede Boek der Koningen,
Het Eerste Boek der Kronijken,
Het Tweede Boek der Kronijken,
Het Eerste Boek van Ezra,
Het Tweede Boek van Ezra,

Het Boek van Esther,
Het Boek van Job,
De Psalmen,
De Spreuken,
Ecclesiastes of Prediker,
Cantica, of het Hooglied van Salomo,
De Vier groote Profeten,
De Twaalf kleine Profeten.

De overige Boeken (gelijk *Hieronymus* zegt) leest de Kerk tot een voorbeeld des levens en tot onderwijs der zeden; desniettemin maakt zij er geen gebruik van tot bevestiging van eenig leerstuk. Zij zijn deze volgende:

Het Derde Boek van Ezra,
Het Vierde Boek van Ezra,
Het Boek van Tobias,
Het Boek van Judith,
Het Aanhangsel van het Boek van Esther,
Het Boek der Wijsheid,
Jezus, de Zoon van Sirach,
De Profeet Baruch,
Het Gezang der drie Jongelingen,
De Historie van Suzanna,
Van Bel en den Draak,
Het Gebed van Manasse,
Het Eerste Boek der Makkabeën,
Het Tweede Boek der Makkabeën.

Al de Boeken des Nieuwen Testaments nemen wij aan, gelijk zij gemeenlijk aangenomen zijn, en houden ze voor Kanoniek.

VII. *Van het Oude Testament.*

Het Oude Testament strijdt niet met het Nieuwe: want beide in het Oude en Nieuwe Testament wordt het eeuwige leven der menschheid aangeboden door Christus, die de éénige Middelaar is tusschen God en Mensch, zijnde beide God en Mensch. Weshalve men geen gehoor moet leenen aan hen, die voorgeven, dat de oude Vaders maar alleen zagen op voorbijgaande beloften. Alhoewel de Wet, van God door Mozes gegeven, ten opzigte van de Ceremoniën en Gebruiken, de Christenen niet verbindt, noch ook derzelver burgerlijke voorschriften noodzakelijk in eenigen Staat behoeven ingevoerd te worden; is evenwel geen eenig Christen ontslagen van de gehoorzaamheid aan de geboden, die Zedelijke genaamd worden.

VIII. *Van ae drie Geloofsbelijdenissen.*

De drie Geloofsbelijdenissen, de Geloofsbelijdenis van *Nicéa*, de Geloofsbelijdenis van *Athanasius*, en die, welke men gewoonlijk de *Apostolische* Geloofsbelijdenis noemt, moeten geheel en al aangenomen en geloofd worden: want zij kunnen door de zekerste getuigenissen der Heilige Schrift bewezen worden.

IX. *Van de erf- of aangeboren zonde.*

Erfzonde bestaat niet in

de navolging van *Adam* (gelijk de *Pelagianen* dwaselijk beweren), maar zij is het gebrek en de verdorvenheid der natuur van een' iegelijk' mensch, die natuurlijk uit het kroost van *Adam* is voortgesproten; waardoor de mensch verre afgeraakt is van de oorspronkelijke geregtigheid, en uit zijne eigene natuur geneigd is tot het kwaad, zoodat het vleesch altoos begeert tegen den geest; en daarom verdient zij in een' iegelijken mensch, die geboren wordt, Gods toorn en verdoemenis. En deze besmetting der natuur blijft, ja zelfs in de wedergeborenen; waardoor de lust van het vleesch, in het Grieksch *φρόνημα σαρκός* genaamd, hetwelk sommigen uitleggen door het verstand, sommigen door de zinnelijkheid, sommigen door het gevoel, sommigen door de begeerte van het vleesch, zich niet onderwerpt aan de wet van God. En alhoewel er geene verdoemenis is voor degenen, die gelooven en gedoopt zijn, belijdt evenwel de Apostel, dat begeerte en lust in zich zelve de natuur van zonde heeft.

X. *Van den Vrijen Wil.*

De toestand van den mensch is, na den val van *Adam*, zoodanig, dat hij door zijne eigene natuurlijke kracht en goede werken zich zelven niet bekeeren en voorbereiden kan tot het geloof en de aanroeping van God. Weshalve wij geen vermogen hebben tot het doen van goede werken, die Gode behagelijk en welgevallig zijn, tenzij de genade Gods door Christus ons voorkome, tot het verkrijgen van eenen goeden wil, en met ons medewerke, als wij dien goeden wil hebben.

XI. *Van 's Menschen Regtvaardiging.*

Wij worden regtvaardig gerekend voor God, alleen om de verdienste van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus, door het Geloof, en niet om onze eigene werken of verdiensten. Daarom is het eene allerheilzaamste leer, en vol van vertroosting, dat wij geregtvaardigd zijn door het Geloof alleen, gelijk breeder uitgedrukt is in de Homilie over de Regtvaardiging.

XII. *Van Goede Werken.*

Hoewel de goede werken, welke de vruchten van het geloof zijn, en na de regtvaardiging volgen, onze zonden niet kunnen wegnemen, noch de gestrengheid van het oordeel Gods doorstaan; zijn zij echter Gode behagelijk en welgevallig in Christus, en vloeijen noodzakelijk voort uit een waar en levendig geloof; zoodat een levendig geloof door dezelve even zoo duidelijk kan gekend worden,

als een boom onderscheiden wordt aan zijne vrucht.

XIII. *Van de Werken vóór de Regtvaardiging.*

Werken, gedaan vóór de genade van Christus, en de ingeving van den Geest, zijn Gode niet behagelijk, dewijl zij niet voortvloeijen uit het geloof in Jezus Christus; ook stellen zij den mensch niet in den weg om genade te ontvangen, noch verdienen (zoo als de School-geleerden zeggen,) eene genade van overéénkomst met dezelve; neen veeleer, dewijl zij niet gedaan zijn, gelijk God gewild en bevolen heeft, dat zij gedaan zouden worden, twijfelen wij niet, of zij hebben den aard van zonde.

XIV. *Van de Overtollige Werken.*

Vrijwillige werken, buiten, boven en meer dan hetgeen Gods geboden leeren, en welke zij Overtollige Werken noemen, kunnen niet zonder verwaandheid en goddeloosheid geleerd worden: want door dezelve verklaart men, dat men Gode niet alleen zóó veel doet toekomen als men verpligt is te doen, maar dat men om zijnentwil meer doet, dan hetgeen als schuldige pligt is opgelegd; daar echter Christus uitdrukkelijk zegt: Wanneer gij gedaan zult hebben al hetgeen u bevolen is, zoo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten.

XV. *Van Christus, alleen zonder zonde.*

Christus in waarheid onze natuur aannemende, is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde, van welke hij ten eenenmale bevrijd was, zoowel in het vleesch, als in den geest. Hij kwam om het Lam te zijn zonder vlek, dat, door de offerande van zich zelven, eenmaal geschied, de zonden der wereld zoude wegnemen; en zonde, gelijk de Heilige *Johannes* zegt, was niet in hem. Maar wij overigen allen, hoewel gedoopt en wedergeboren in Christus, zondigen nogtans in vele dingen; en indien wij zeggen, dat wij geene zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet.

XVI. *Van Zonde na den Doop.*

Niet elke doodelijke zonde, vrijwillig na den Doop begaan, is zonde tegen den Heiligen Geest, en onvergeeflijk. Daarom moet de gave der bekeering niet ontzegd worden aan dezulken, die na den Doop in zonde vallen. Nadat wij den Heiligen Geest ontvangen hebben, kunnen wij van de gegevene genade afgaan, en in zonde vervallen, en door de genade Gods kunnen wij weder opstaan, en ons leven verbe-

teren. Daarom zijn zij te veroordeelen, die zeggen, dat zij niet meer kunnen zondigen, zoo lang zij hier leven, of die ontkennen, dat er vergiffenis is voor dezulken, die zich opregtelijk bekeeren.

XVII. *Van de Vóórverordinering en Verkiezing.*

De Vóórverordinering ten leven is het eeuwig voornemen van God, volgens hetwelk Hij (vóór de grondlegging der wereld) in zijnen voor ons verborgen' raad standvastig besloten heeft, dezulken te verlossen van vloek en van verdoemenis, die Hij in Christus uit het menschelijk geslacht heeft uitverkoren, en hen, als vaten ter eere gemaakt, door Christus tot de eeuwige zaligheid te brengen. Weshalve zij, die met zulk eene heerlijke weldaad van God zijn bedeeld, overeenkomstig Gods voornemen geroepen zijn, door zijnen Geest werkende ter regter tijd; door genade gehoorzamen zij de roeping; zij worden om niet geregtvaardigd; zij worden kinderen Gods gemaakt door aanneming; zij worden gelijkvormig gemaakt aan het beeld van zijnen ééniggeboren' Zoon Jezus Christus; zij wandelen godvruchtiglijk in goede werken, en ten laatste komen zij, door Gods ontferming, tot de eeuwige gelukzaligheid.

Gelijk de godvruchtige overdenking der Vóórverordinering, en van onze Verkiezing in Christus, vol is van eene zoete, aangename en onuitsprekelijke vertroosting voor de godzaligen, en voor dezulken, die in zich zelven de werking gevoelen van den Geest van Christus, de werken des vleesches, en hunne aardsche leden doodende, en hun gemoed verheffende tot hooge en hemelsche dingen, zoowel omdat dezelve hun geloof op eene eeuwige zaligheid, door Christus te genieten, grootelijks bevestigt en versterkt, als ook omdat die hunne liefde tot God krachtiglijk aanvuurt; zoo is het, voor nieuwsgierige en vleeschelijke menschen, die den Geest van Christus niet hebben, eene allergevaarlijkste steilte, gedurig de uitspraak der Vóórverordinering Gods voor hunne oogen te hebben, waarvan de duivel hen nederstort of in wanhoop, of in een zorgeloos leven vol van onreinheid, niet minder gevaarlijk dan de wanhoop.

Verder moeten wij de beloften van God op zulk eene wijze aannemen, als dezelve doorgaans in de Heilige Schrift ons zijn voorgesteld: en in onze handelingen moet die Wil van God gevolgd worden, welke ons uitdrukkelijk in het Woord van God verkondigd is.

XVIII. *Van het verkrijgen der eeuwige zaligheid alléén door den Naam van Christus.*

Dezulken moeten derhalve verworpen worden, die zich vermeten te zeggen: dat een iegelijk mensch zalig kan worden door de Wet of Gezindte, welke hij erkent, indien hij zich slechts benaarstigt, om naar die Wet en het licht der Natuur zijn leven in te rigten. Want de Heilige Schrift stelt ons alléén den Naam van Jezus Christus voor, door welken menschen moeten zalig worden.

XIX. *Van de Kerk.*

De zigtbare Kerk van Christus is eene vergadering van geloovigen, waarin het zuiver Woord van God wordt gepredikt, en de Sacramenten behoorlijk bediend worden, overeenkomstig de instelling van Christus, in alles wat noodzakelijk tot dezelve vereischt wordt.

Even als de Kerken van *Jeruzalem*, *Alexandrië*, en *Antiochië* gedwaald hebben; zoo heeft ook de Kerk van *Rome* gedwaald, niet alleen in haar gedrag en in hare manier van Kerkplegtigheden, maar ook in stukken des Geloofs.

XX. *Van het Gezag der Kerk.*

De Kerk heeft magt om Gebruiken of Plegtigheden in testellen, en gezag in geschillen over het Geloof. En nogtans is de Kerk niet gewettigd iets te verordenen, hetwelk strijdt met het geschreven Woord van God, noch mag zij de éene plaats der Schrift zoo verklaren, dat zij met eene andere strijdig is. Weshalve, ofschoon de Kerk eene getuige en bewaarster der Heilige Schrift is, mag zij echter evenmin, als zij eenig ding besluiten mag tegen dezelve, iets dwingen te gelooven als noodzakelijk tot zaligheid buiten dezelve.

XXI. *Van het Gezag van Algemeene Kerkvergaderingen.*

Algemeene Kerkvergaderingen mogen niet zonder het bevel en den wil der Vorsten bijeengeroepen worden. En wanneer zij bijeengeroepen zijn (voor zoo veel zij eene vereeniging van menschen uitmaken, waarvan niet allen door den Geest en het Woord van God bestuurd worden), kunnen zij dwalen, en hebben somtijds gedwaald, zelfs in dingen, die tot God betrekking hebben. Weshalve stukken, door hen verordend als noodzakelijk tot zaligheid, noch kracht noch gezag hebben, tenzij het kunne aangewezen worden, dat ze uit de Heilige Schrift genomen zijn.

XXII. *Van het Vagevuur.*

De Roomsche Leer nopens het Vagevuur, Aflaten, Vereering en Aanbidding van Beelden, zoowel als van Reliquiën, en ook de aanroeping der Heiligen, is eene dwaze zaak, ijdelijk verzonnen, en op geen gezag der Schrift gegrond, maar veeleer strijdig met het Woord van God.

XXIII. *Van de Bediening in de Gemeente.*

Het is niemand geoorloofd het ambt der openbare prediking, of de bediening der Sacramenten in de Gemeente op zich te nemen, vóórdat hij tot derzelver uitoefening wettig geroepen en gezonden is. En zoodanigen moeten wij voor wettig geroepen en gezonden houden, die tot dit werk verkozen en geroepen zijn door menschen, die openbaar gezag hebben, hun in de Gemeente gegeven, om Dienaars te roepen en te zenden in des Heeren wijngaard.

XXIV. *Van het spreken in de Gemeente in zoodanige taal, welke het volk verstaat.*

Het is eene zaak geheel strijdig met het Woord van God, en met het gebruik der eerste Kerk, om het openbaar Gebed in de Kerk te doen, of de Sacramenten te bedienen in eene taal, die door het volk niet wordt verstaan.

XXV. *Van de Sacramenten.*

De Sacramenten, door Christus ingesteld, zijn niet alleen het merk of de teekenen der belijdenis van Christenen; maar zij zijn veeleer zekere en vaste getuigenissen, en krachtige teekenen van genade, en van Gods goeden wil jegens ons, door welke Hij onzigtbaar in ons werkt, en ons geloof in Hem niet alleen verlevendigt, maar ook sterkt en bevestigt.

Er zijn twee Sacramenten, door Christus, onzen Heer, in het Evangelie ingesteld, namelijk de Doop en het Avondmaal des Heeren.

Deze vijf zoogenaamde Sacramenten, te weten, de Bevestiging, de Boete, de Priesterwijding, het Huwelijk, en het laatste Oliesel, moeten niet voor Sacramenten van het Evangelie gehouden worden, omdat dezelve deels zijn voortgevloeid uit eene verkeerde navolging der Apostelen, deels toestanden des levens zijn, die in de Heilige Schrift zijn toegestaan; maar echter niet denzelfden aard hebben van Sacramenten als de Doop en het Avondmaal des Heeren, omdat zij geen van God ingesteld zigtbaar teeken of plegtigheid hebben.

De Sacramenten werden door Christus niet ingesteld, om er op te staren, of om ze rond te dragen, maar opdat

wij dezelve naar behooren gebruiken zouden. En alleen op hen, die dezelve waardiglijk ontvangen, hebben zij eenen heilzamen invloed of werking; maar zij, die dezelve onwaardiglijk ontvangen, halen over zich een oordeel, gelijk de Heilige *Paulus* spreekt.

XXVI. *Van de onwaardigheid der Dienaars, dat zij de uitwerking van het Sacrament niet verhindert.*

Ofschoon in de zigtbare Kerk de kwaden altoos met de goeden vermengd zijn, en somtijds de kwaden in de bediening des Woords en der Sacramenten het hoofdgezag in handen hebben; evenwel, in zoo verre zij dit niet in hunnen eigen' naam, maar in dien van Christus doen, en op zijnen last en gezag bedienen, mogen wij, zoowel in het aanhooren van het Woord van God, als in het ontvangen der Sacramenten, van hunne Dienst gebruik maken. Ook wordt de kracht der instelling van Christus door hunne boosheid niet weggenomen, noch de genade van Gods gaven verminderd voor hen, die in het geloof en naar behooren de hun toegediende Sacramenten ontvangen; dewelke van kracht blijven, wegens de instelling en belofte van Christus, alhoewel zij door kwade menschen bediend worden.

Desniettemin behoort tot de tucht der Kerk, dat er onderzoek plaats hebbe omtrent kwade Dienaars, en dat zij aangeklaagd worden door hen, die van hunne wandaden kennis dragen; en eindelijk schuldig bevonden zijnde, door een wettig vonnis worden afgezet.

XXVII. *Van den Doop.*

De Doop is niet slechts een teeken van belijdenis, en kenmerk van onderscheid, waardoor de Christenen onderkend worden van anderen, die niet gedoopt zijn, maar hij is tevens een teeken van Wedergeboorte, of nieuwe Geboorte, waardoor, als door een middel, zij, die den Doop behoorlijk ontvangen, in de Kerk worden ingelijfd; de beloften van vergiffenis van zonde, en van onze aanneming tot kinderen van God door den Heiligen Geest, zigtbaar beteekend en verzegeld worden; het Geloof versterkt, en de Genade vermeerderd wordt door de kracht des gebeds tot God. De Doop der jonge kinderen moet allezins in de Kerk behouden worden, als meest overeenstemmende met de instelling van Christus.

XXVIII. *Van des Heeren Avondmaal.*

Het Avondmaal des Heeren is niet alleen een teeken der liefde, welke de Christenen onder elkander, de een tot den ander, moeten hebben; maar het is veeleer een Sacrament van onze verlossing door den dood van Christus; zoodat voor dezulken, die hetzelve behoorlijk, waardiglijk, en in het geloof ontvangen, het Brood, dat wij breken, eene gemeenschap aan het ligchaam van Christus is; en insgelijks de Drinkbeker der dankzegging eene gemeenschap is aan het bloed van Christus.

De Transubstantiatie (of de verandering der zelfstandigheid van Brood en Wijn), in het Avondmaal des Heeren, kan uit de Heilige Schrift niet bewezen worden; maar is met de duidelijke woorden der Schrift strijdig, vernietigt den aard van een Sacrament, en heeft tot veelvuldige bijgeloovigheden aanleiding gegeven.

Het ligchaam van Christus wordt in het Avondmaal alleenlijk op eene hemelsche en geestelijke wijze gegeven, genomen en gegeten. En het middel, waardoor het ligchaam van Christus in het Avondmaal ontvangen en gegeten wordt, is het Geloof.

Het was niet volgens de instelling van Christus, dat het Sacrament van des Heeren Avondmaal werd weggezet, rondgedragen, opgeheven, of aangebeden.

XXIX. *Van de goddeloozen, dat zij het ligchaam van Christus niet eten bij het gebruik van des Heeren Avondmaal.*

De goddeloozen en die van het levendig geloof verstoken zijn, hebben op geenerlei wijze deel aan Christus, hoewel zij (gelijk de H. *Augustinus* zegt) het Sacrament van het ligchaam en bloed van Christus met hunne tanden drukken; maar veeleer eten en drinken zij, zich zelven ten oordeel, het teeken of Sacrament van zulk eene groote zaak.

XXX. *Van de beide Gedaanten.*

De Drinkbeker des Heeren moet aan de leeken niet onthouden worden: want beide de deelen van des Heeren Sacrament moeten, volgens de instelling en het bevel van Christus, aan alle Christenen gelijkelijk bediend worden.

XXXI. *Van de éene Offerande van Christus aan het Kruis volbragt.*

De Offerande van Christus, eenmaal geschied, is de volmaakte verlossing, verzoening en voldoening voor al de zonden der geheele wereld, zoowel erfelijke als dadelijke, en er is geene andere voldoening voor de zonde, dan deze al-

leen. Weshalve de offeranden der Missen, waarin men gemeenlijk plagt te zeggen, dat de Priester Christus offerde voor de levenden en de dooden, om van straf of schuld ontslagen te worden, godslasterlijke verdichtselen en gevaarlijke bedriegerijen zijn.

XXXII. *Van het Huwelijk der Priesters.*

Bisschoppen, Priesters en Diakenen zijn niet door de Wet van God gelast, om of geloften te doen van eenen ongehuwden staat, of zich van het huwelijk te onthouden. Daarom is het hun zoowel, als allen anderen Christenen, geoorloofd te huwen naar hun eigen goedvinden, zoo zij oordeelen, dat dit meer bevorderlijk is tot de godzaligheid.

XXXIII. *Van het vermijden van Personen, die onder den Ban liggen.*

De persoon, die door openbare afkondiging der Kerk, wettig van de gemeenschap der Kerk is afgesneden, en in den Ban gedaan, moet door de geheele schaar der geloovigen aangemerkt worden als een heiden en tollenaar, totdat hij opentlijk door boetvaardigheid weder verzoend, en in de Kerk opgenomen is door eenen Regter, die daartoe gezag heeft.

XXXIV. *Van de Overleveringen der Kerk.*

Het is niet noodzakelijk, dat de Overleveringen en Plegtigheden allerwegen dezelfde, of geheel gelijk zijn; dewijl zij in alle tijden verscheiden zijn geweest, en naar de verscheidenheid der landen, tijden en zeden der menschen veranderd mogen worden, zoo maar niets tegen het Woord van God wordt verordend. Elkeen, die naar zijn eigen bijzonder oordeel, willens en opzettelijk, de overleveringen en plegtigheden der Kerk, welke niet strijden met het Woord van God, en door algemeen gezag zijn verordend en goedgekeurd, verbreekt, moet in het openbaar berispt worden, (tot een' afschrik voor anderen, om iets dergelijks te doen,) als die tegen de gemeene Kerkorde misdoet, zich tegen het gezag der Overheid verzet, en de gewetens van de zwakke broederen kwetst.

Elke bijzondere of nationale Kerk heeft de magt, om plegtigheden of gebruiken der Kerk, welke slechts door menschelijk gezag zijn ingesteld, te verordenen, te veranderen, of af te schaffen, mits dat alles tot stichting geschiede.

XXXV. *Van de Homiliën.*

Het tweede Boek der Homiliën, waarvan wij de verschillende titels onder dit

Artikel gevoegd hebben, bevat eene godzalige, heilzame, en voor deze tijden noodzakelijke Leer, even als het vorige Boek der Homiliën, welke ten tijde van *Eduard* den Zesde zijn uitgegeven, en daarom oordeelen wij, dat zij door de Dienaars in de Kerken naarstig en duidelijk gelezen moeten worden, opdat zij door het volk mogen worden verstaan

Van de Namen der Homiliën.

1 *Van het regte Gebruik der Kerk.*
2 *Tegen het gevaar der Afgoderij.*
3 *Van het herstellen en zindelijk houden der Kerken.*
4 *Van goede Werken: vooreerst van het Vasten.*
5 *Tegen Overdaad en Dronkenschap.*
6 *Tegen overmatige Pracht.*
7 *Van het Gebeds.*
8 *Van de plaats en den tijd des Gebeds.*
9 *Dat de Algemeene Gebeden en de Sacramenten in eene bekende taal moeten bediend worden.*
10 *Van de eerbiedige achting voor Gods Woord.*
11 *Van de Aalmoezen.*
12 *Van de Geboorte van Christus.*
13 *Van het Lijden van Christus.*
14 *Van de Opstanding van Christus.*
15 *Van het waardig ontvangen van het Sacrament des Ligchaams en Bloeds van Christus.*
16 *Van de Gaven des Heiligen Geestes.*
17 *Voor de Kruisdagen.*
18 *Van den staat des Huwelijks.*
19 *Van de Bekeering.*
20 *Tegen de Ledigheid.*
21 *Tegen Rebellie.*

XXXVI. *Van de Inwijding der Bisschoppen en Dienaren.*

Het Boek van de Inwijding der Aartsbisschoppen en Bisschoppen, en van de Ordening der Priesters en Diakenen, laatstelijk uitgegeven ten tijde van *Eduard* den Zesde, en ten zelfden tijde bekrachtigd op autoriteit van het Parlement, bevat alles, wat tot die Inwijding en Ordening van noode is: en behelst niets, dat in zich zelf bijgeloovig en ongoddelijk is. En derhalve besluiten wij, dat al wie overeenkomstig de Regels van dat Boek, sedert het tweede jaar van den voornoemden Koning *Eduard* tot op dezen tijd, ingewijd of geordend zijn, of hierna, naar dezelfde Regels, zullen ingewijd of geordend worden, al dezulken behoorlijk, ordentlijk en wettiglijk ingewijd en geordend zijn.

XXXVII. *Van de Burgerlijke Overheden.*

Zijne Koninklijke Maje-

steit heeft in dit Koningrijk van *Engeland*, en zijne andere Rijken, de Opperste Magt; aan Hem komt het Opperbestuur van alle Staten in dit Rijk in alle gevallen toe, hetzij dezelve Kerkelijk of Burgerlijk zijn, en hetzelve is, noch behoort te zijn onderworpen aan eenig buitenlandsch Regtsgebied.

Wanneer wij aan Zijne Koninklijke Majesteit het Opperbestuur toekennen, aan welke titels wij vernemen, dat sommige kwaadsprekenden zich ergeren; dan kennen wij daarmede geenszins aan onze Vorsten de bediening toe van het Woord van God, of der Sacramenten, zoo als de Bevelschriften, laatstelijk uitgegeven door *Elizabeth*, onze Koningin, op het duidelijkst bewijzen; maar wij kennen hun alleen dit voorregt toe, hetwelk wij zien, dat in de Heilige Schriften door God zelven altoos aan alle godvruchtige Vorsten is gegeven, dat zij over alle staten en waardigheden, door God aan hunne zorg toebetrouwd, zouden regeren, hetzij dezelve Kerkelijk of Wereldlijk zijn, en dat zij met het burgerlijke zwaard de halsstarrigen en kwaaddoeners zouden beteugelen.

De Bisschop van *Rome* heeft geen regtsgebied in dit Koningrijk van *Engeland*.

De Wetten des Rijks mogen, om snoode en grievende misdaden, Christenen met den dood straffen.

Het is den Christenen geoorloofd, op bevel der Overheid, de wapenen te dragen, en in oorlogen te dienen.

XXXVIII. *Van de Goederen der Christenen, dat zij niet gemeen zijn.*

De rijkdommen en goederen der Christenen zijn niet gemeen, ten opzigte van het regt, titel, en bezit derzelve, gelijk zekere Wederdoopers valschelijk voorgeven. Niettegenstaande behoort een iegelijk, overeenkomstig zijn vermogen, milddadig aalmoezen uit te reiken van hetgeen hij bezit.

XXXIX. *Van den Eed eens Christens.*

Gelijk wij belijden, dat het den Christen door onzen Heer Jezus Christus, en zijnen Apostel *Jakobus*, verboden is ijdel en ligtvaardig te zweren; zoo oordeelen wij, dat de Christelijke Godsdienst den Eed niet verbiedt, maar dat iemand in eene zaak van geloof en liefde mag zweren, als de Overheid dit vordert, mits het gedaan worde volgens de les van den Profeet, in geregtigheid, in regt, en waarheid.

BEKRACHTIGING.

Dit Boek der boven opgenoemde Artikelen is andermaal goedgekeurd, en mag binnen dit Rijk aangenomen en beoefend worden, met toestemming en bewilliging van onze Souve-

reine Vorstin ELIZABETH, *door Gods genade Koningin van Engeland, Frankrijk en Ierland, Beschermster des Geloofs, enz. Welke Artikelen naauwkeurig overgelezen en weder bevestigd zijn geworden door de onderteekening van de Aartsbisschoppen en Bisschoppen van het Hoogerhuis, en door de onderteekening van de geheele Geestelijkheid van het Layerhuis, in hunne Convocatie in het jaar onzes Heeren* 1571.

TAFEL DER ARTIKELEN VAN GODSDIENST

1. *Van het Geloof in de Heilige Drieëenheid.*
2. *Van Christus, den Zoon van God.*
3. *Van zijne nederdaling ter Helle.*
4. *Van zijne Opstanding.*
5. *Van den Heiligen Geest.*
6. *Van de Genoegzaamheid der Heilige Schrift.*
7. *Van het Oude Testament.*
8. *Van de drie Geloofsbelijdenissen.*
9. *Van de erf- of aangeboren zonde.*
10. *Van den Vrijen Wil.*
11. *Van de Regtvaardiging.*
12. *Van goede Werken.*
13. *Van de Werken vóór de Regtvaardiging.*
14. *Van de Overtollige Werken.*
15. *Van Christus, alleen zonder Zonde.*
16. *Van Zonde na den Doop.*
17. *Van de Vóórverordinering en Verkiezing.*
18. *Van het verkrijgen der Zaligheid door Christus.*
19. *Van de Kerk.*
20. *Van het Gezag der Kerk.*
21. *Van het Gezag van Algemeene Kerkvergaderingen.*
22. *Van het Vagevuur.*
23. *Van de Bediening in de Kerk.*
24. *Van het spreken in de Gemeente.*
25. *Van de Sacramenten.*
26. *Van de onwaardigheid der Dienaars.*
27. *Van den Doop.*
28. *Van des Heeren Avondmaal.*
29. *Van de goddeloozen, dat zij het ligchaam van Christus niet eten.*
30. *Van de beide Gedaanten.*
31. *Van de éene offerande van Christus.*
32. *Van het Huwelijk der Priesters.*
33. *Van Personen onder den Ban.*
34. *Van de Overleveringen der Kerk.*
35. *Van de Homiliën.*
36. *Van de Inwijding der Dienaren.*
37. *Van de Burgerlijke Overheden.*
38. *Van de Goederen der Christenen.*
39. *Van den Eed eens Christens.*

TAFEL VAN BLOEDVERWANTSCHAP EN MAAGSCHAP,

WAARIN HET NABESTAANDEN VOLGENS DE SCHRIFT EN ONZE WETTEN VERBODEN IS TE HUWEN.

Een Man mag niet trouwen met zijne	*Eene Vrouw mag niet trouwen met haren*
1 Grootmoeder,	1 Grootvader,
2 Grootvaders Vrouw,	2 Grootmoeders Man,
3 Vrouws Grootmoeder.	3 Mans Grootvader.
4 Vaders Zuster,	4 Vaders Broeder,
5 Moeders Zuster,	5 Moeders Broeder,
6 Vaders Broeders Vrouw.	6 Vaders Zusters Man.
7 Moeders Broeders Vrouw,	7 Moeders Zusters Man,
8 Vrouws Vaders Zuster,	8 Mans Vaders Broeder,
9 Vrouws Moeders Zuster.	9 Mans Moeders Broeder.
10 Moeder,	10 Vader,
11 Stiefmoeder,	11 Stiefvader,
12 Vrouws Moeder.	12 Mans Vader.
13 Dochter,	13 Zoon,
14 Vrouws Dochter,	14 Mans Zoon,
15 Zoons Vrouw.	15 Dochters Man.
16 Zuster,	16 Broeder,
17 Vrouws Zuster,	17 Mans Broeder,
18 Broeders Vrouw.	18 Zusters Man.
19 Zoons Dochter,	19 Zoons Zoon,
20 Dochters Dochter,	20 Dochters Zoon,
21 Zoons Zoons Vrouw.	21 Zoons Dochters Man.
22 Dochters Zoons Vrouw,	22 Dochters Dochters Man,
23 Vrouws Zoons Dochter,	23 Mans Zoons Zoon,
24 Vrouws Dochters Dochter.	24 Mans Dochters Zoon.
25 Broeders Dochter,	25 Broeders Zoon,
26 Zusters Dochter,	26 Zusters Zoon,
27 Broeders Zoons Vrouw.	27 Broeders Dochters Man.
28 Zusters Zoons Vrouw,	28 Zusters Dochters Man,
29 Vrouws Broeders Dochter,	29 Mans Broeders Zoon,
30 Vrouws Zusters Dochter.	30 Mans Zusters Zoon.

PRINTED IN ENGLAND
AT THE C.A. PRESS, COWLEY, OXFORD.

104224

LIT
2000
D957
1929